

तमसो मा ज्योतिर्गमय

SANTINIKETAN
VISWA BHARATI
LIBRARY

252 · 5K

C.S

M

Vol. X.

SIMON HEWAVITARNE BEQUEST.

BHADANTĀCARIYA UPASENA THĒRA'S

SADDHAMMAPAJJOTIKĀ

OR

THE COMMENTARY TO THE

MAHĀ-NIDDĒSA

OF THE

KHUDDAKA NIKĀYA, SUTTA PITAKA.

EDITED BY

BÓRUGGAMUVE ĀCĀRYA SIRI REVĀTA THĒRA

Subhaddrāma Pirivena, Nugègoda, Colombo.

FINALLY REVISED BY

Tripitaka Wāḡiswarācārya

MAHAGODA SIRI ÑANISSARA THĒRA,

*Pradhāna Nāyaka of Western and Sabaragamuwa Provinces,
Principal, Vidyodaya Oriental College, Colombo.*

PUBLISHED BY THE TRUSTEES

**DR. CHARLES ALWIS HEWAVITARNE,
SRINATH KUMARADAS MOONASINGHE ESQ.**

THE TRIPITAKA PUBLICATION PRESS,

SARASWATI HALL, PETTAH,

COLOMBO (CEYLON).

B. E. 2464.

C. E. 1921.

THE LATE
MR. SIMON ALEXANDER HEWAVITARNE.

BORN 20TH MARCH, 1875.

DIED 17TH JANUARY, 1913.

PREFATORY NOTE.

WITH this issue of the Maha Niddesa Commentary I have the pleasure to bring out the tenth Volume of the Simon Hewavitarne Bequest. The editing of this work was done by Boruggamuve Revato Thero, the chief disciple of Heyyantuḍuve Devamitta Nayaka Thero, the Director of the Vidyodaya Pirivena, Maligakanda, Colombo. The final revision has been done by Mahagoda Nanissara Nayaka Thero, the learned Principal of the Pirivena. This Volume is a further proof of the high standard of Pali scholarship attained at this great Pirivena.

The learned editor has been associated with the work of the Tripitaka publications from the beginning and is the head of the Committee entrusted with the supervision of the publications. At the end of the Culla Niddesa Commentary it is said, that the Niddesa Commentaries were written by Upasena Thero in the twenty-sixth year of the King Siriniwasa Sirisangabo at the Bhattisena Pirivena at Anuradhapura. The learned editor considers this king to be Aggabodhi I., who according to Wijesinha reigned from 564 to 598 A.C. As the name Siriniwasa Sirisangabo does not occur in the Mahavansa, the occurrence of the name in the Commentary will be of great value in historical research. The name Siriniwasa is, as is well known, applied to King Mahanama the son of Buddhadasa. There was a Baddha Senapati Pirivena at Polonnaruwa built in the time of Sena I. mentioned in Mahavansa chap. 50, verse 82, but this according to the learned Editor has no connection with the Bhattisena Pirivena mentioned in this Commentary. This Commentary known as the "Saddhamma Pajjotika" has gone out of use among students and copies are very difficult to obtain and this is the first time that the work has been printed. The learned editor draws attention in his preface to the difficulties that he had to encounter and in his modest way begs for the indulgence of the learned public. He deserves their thanks for the great service he has done in placing

before the public a work which under other circumstances might have entirely disappeared. I am happy to be in a position to place before the public the tenth Volume so soon after the VIIIth Anniversary of the death of my brother and as his Trustee I beg to thank the learned Thero for the services that he has rendered in making the Tripitaka Publication a success.

C. A. Hewavitarne.

April 16, ²⁴⁶⁴
1921

විඤ්ඤා පන .

PREFACE.

සිරිසනසුගතනිපාගතඃ නිබ්බාණාමනදයකස්ස බුඬස්ස භග වතො ආණාචොභාරපරමන්දෙසනාසඛ්ඛාතං තෙපිටකං බුඬවචනං බුඬධම්මො නාම. තමිදං බුඬවචනං ධම්මකඛිනිවසෙන චතුරස්ති සහස්සසඛ්ඛාතං හොති, තෙසු වාසිතිධම්මකඛිනිවසස්සාති බුඬෙනෙව භගවතා මහාකාරුණිකෙන සමන්තවකඛුනා දෙසිතාති, චෙ ධම්මකඛිනි සහස්සාති අනුබුඬෙති සාරිප්පතා මොග්ගලලාන සවිට්ඨ කොට්ඨිත රෙවත මහාකස්සපානුරුඬානඤ්ඤිති මහාබිණ්ණසවෙති චතුසච්ච බුඬෙති පකාසිතාති, නාති ච බුඬෙන භගවතා පටිගග්ගිතතතා චෙව තස්ස භගවතො අජ්ඣාසයානුකූලතතා ච බුඬවචනානෙව හොනති.

චුතතං භි:

“වාසිති. බුඬතො ගණ්ඨං වෙසහස්සාති භික්ඛුතො
චතුරාසිති සහස්සාති යෙ මෙ ධම්මා පචතතිනො”ති.

තෙසු ච නිද්දෙසො පන සුඬෙනානුබුඬෙන සාරිප්පතෙන අග්ග සාවකමහාබිණ්ණසවෙන. පචතතං මහානිකායානං බුද්ධකතිකායනොතා ගධෙසු බුද්ධකපාඨාදිසු පණ්ණරසසු පොත්තකෙසු සුතතතිපාතපරියා පනතානං අට්ඨකපාරයණවග්ගානං ආමසුතතාදීනං සුතතානං බග්ග විසාණ සුතතස්ස ච අත්ථජ්ජානනපකාසනවිවරණවිහජනඋත්තානී කරණමුඛෙන චචන්දිතො චෙව ධම්මසංගීතිකාරකෙති මහාකස්සපා දිති මහාබිණ්ණසවෙති බුද්ධකතිකායනොතාගධං කන්ථා සඛ්ඛායිතොව භවති, තස්ස නිද්දෙසස්ස අත්ථවණ්ණනාභුතායං නිද්දෙසට්ඨකථා පන සඬම්මත්ථපකාසෙන පජ්ජාතසදිසතතා සඬම්මපජ්ජාතිකාති සඬබංගතා චතතති විඤ්ඤාති සමොචිතා.

සා බො පනෙසා සඬම්මපජ්ජාතිකා නාම නිද්දෙසට්ඨකථා කසම්භි. කාලෙ කෙනාවරියවරෙන රචිතාති?

කචිරට්ඨෙ ඛදරතිත්ථවිහාරවාසිනා ආයස්මතා හදන්තාවරිය ධම්මපාලජිතත්‍රපේත සුඛානුරුධපුරමාගමම ඉතිචුතතක උදන වරියාපිටක පෙරගාථා පෙරිගාථා විමානවත්ථු පෙනවත්ථු තෙතති අට්ඨකථා ව, මහානාමනෙරවරුචරියෙන පටිසම්භිද්ධකථා ව, උපසෙකාභිධානෙන විරචිතෙන පෙරෙන නිද්දෙසට්ඨකථා ව, බුඬදත්තාවරියෙන මුඛිවංසට්ඨකථා ව, අඤ්ඤාතරුචරියෙන අප

දැනදිව්කපා. ව රවිතානි නිද්දිභනනා උපසෙනෙරෙන රවිතානි
 ඥයනෙ; එතනිකානි පනඨකපානි බුද්දකනිකායට්ඨකපා සඛගිතා
 පරිපුණ්ණා වතතනි විභුසිතා මොගනිකාරනාසිති දෙවමනුස්සානං
 තිත්තසුභසාධනී. තථාපි අනුරාධපුර මහානාගරඤ්ඤ භාතු භුතෙන
 උපතිස්සනෙරෙන මහානිද්දෙස චූලනිද්දෙස බුඩ්ධසට්ඨකපායො රවි
 තානි එකවෙව වදන්ති. සිරිතිවාසස්ස සිරිසඬ්ඝබොධිස්ස රඤ්ඤ
 අභිසෙකතො ජබ්බිසතිමෙ වස්සෙ උපසෙනෙනාවරියෙන ඉමිස්සා
 පනඨකපාය රවිතභාවො එතෙව ඔසානනිගමනෙ නිද්දිභො;
 තථාපි සිරිතිවාසසිරිසඬ්ඝබොධිති එකස්සපි රඤ්ඤ නාමං මහාවංසෙ
 න දිස්සතෙ. සබොසො සිරිතිවාසසිරිසඬ්ඝබොධිරුත්තිරපදමො
 අග්ගබොධිරුත්ති මනනබ්බො. කස්මානි වෙ.?

මහානාමකාලතොපපභුති යාව පදමඅග්ගබොධිරුත්ති එත්තනෙර
 පව්විසාධිතඵලසත්තංවච්ඡරුති වෙව වෙවිසති රුත්තො ව අග්ගස්සං.
 රිතෙ අග්ගබොධි රුත්තො න එතෙසෙවකොපි රුත්ති විසතිවස්සාධිතං
 කාලං රජ්ජං කාරෙසි, අග්ගබොධිරුත්ති පන වතුනතිංස වස්සානි රජ්ජසිරි
 මනුභවි. රඤ්ඤ පනානෙත සිරිසඬ්ඝබොධි නාමෙන පරිවෙණමපි කාරි
 තමිති දිස්සතෙ. කස්මායං අග්ගබොධිරුත්ති සිරිතිවාසසිරිසඬ්ඝබොධි
 රුත්ති විසුත්තොති ඤාතබ්බො. කස්මා මහානාමරාජකාලෙ බුඩ්ධසොසා
 වරියෙන විසුභිමග්ගාදි අභිකපායො ව ධම්මපාලාදිති සෙසභිකපා
 යොව අනුරාධපුරමහාවෙතියස්ස පච්ඡිමභාගෙ භතති සෙනාභිබානෙන
 අමච්චෙන කාරාපිතෙ මහාපරිවෙණෙ අධිපතිභුතෙනානොන උප
 සෙනෙරෙන අයමඨකපා ව යථාච්ඡිත්තස්ස සිරිතිවාස සිරිසඬ්ඝ
 බොධි සඬ්ඝාතස්ස අග්ගබොධිරඤ්ඤ අභිසෙකතො ජබ්බිසතිමෙන
 වස්සෙ රවිතානි නිවෙත්තබ්බං. අයමාවරියඋපසෙනෙරො පන බුඩ්ධ
 සොස ධම්මපාලාවරියා විය මහාපඤ්ඤවෙය්‍යතනියෙන සමනනාගතො
 අවචනනතිපුණ්ණදස්සි අප්පටිගතඤ්ඤො මහාපඤ්ඤො මහා
 පණ්ණිතොති ඥයතෙ, නතොයමට්ඨකපාපි බුඩ්ධසොසාවරියස්ස අභි
 කපායො විය විසිඨා පසත්තරා නානාසුබුමිවිචිත්තනගෙති සම
 ලභිකතා විබුධජන මනපසාදකාරිණී.

සා පනායං සඬ්ඝමපජේතානිකා නාමඨකපා අතිගම්හිරසුබුමත්ථ
 ජෙතිකා ලභිකා ස්‍යාම මරමරට්ඨාදිසු පඨනපාඨනවසෙත අපරිසිල
 නතො අතිදුලලභා භවත්‍යපාකටා, ස්‍යාම මරම ඉංගලිසකබරෙති ව
 න තාවෙසා මුද්දපිතා. සායං අට්ඨකපා පමාදපතිතලිපිවසෙත අතිස
 යෙන ආකුලව්‍යාකුලිභුතා උභ්‍යාතිරෙකාවපාඨ ජව්‍යජිත්තා කෙසමපි
 පුජ්ජනභුතානං විතච්ඡිකෙබ්බකාරිණී සහස්සසඤ්ඤිති බුද්ධබුද්ධ
 කෙති බලිතෙති සමපරිතිණ්ණතමපනතා වාගොසි, නිං බහුතා.

ඉමිස්සාට්ඨකපාය සංසොධිතෙ උසස්සකකමාපනෙනාහං ප්‍රබාසී
 නස්ස සුබාසිනං සභව්‍යතමුපපන්නස්ස සිරිසුගතසාසනවුච්ඡිකාමස්ස
 මහාසගස්ස සසිමන්තෙවාවිතාරණාභිබානස්ස සොගතස්ස අනුමතියා

පතිට්ඨාපිතායං නිපිටකමුද්දාපනසභාය අජ්ඣකකභුතස්ස භවතො වාර්ලස්අල්විස්භෙවාචිතාරණ සමාධ්‍යස්ස ලොකතිත කරණාභිරතස්ස ආභිලවෙජ්ජාවරියස්ස අජ්ඣකසනම්පටිච්ච නස්සා නිපිටකමුද්දාපන සභාය අනෙතාගතොව සමානො අඤ්ඤාසම්පි පොඤ්ඤානං සොධන මුද්දාපනෙ උපප්පන්නභුතොව කානිපයෙති සීහලකබර පොඤ්ඤාති ව මරමකබරපොඤ්ඤාති ව සංසද්දයං යථාබලං සන්තාගමමවිලොමයං උපපරික්කයං පටිසම්බරණමකාසිං.

• ඉමිස්සා පන සුඛියා විජේජාදයපරිවෙණෙ උපප්පදානෙතාවරි යෙන ආයසමතා රතනසාරඤ්ඤොරත ව සුඛිපත්තාවලොකිනෙන කතමනුග්ගහමෙත්ථසමනුස්සරාමි.

සබ්බත්ථ පඤ්චයසොඤ්ඤාසෙන පණ්ණිනසිරිමණිනා සිරිඤ්ඤාස්ස රාහිධානෙන විජේජාදයමහාවිජ්ජාලයාධිපතීනා නිපිටකවාචිස්සර වරියෙන පධානයතිසම්ඝපතීනා ඔසානසිඛිපත්තාවලොකනෙන වෙව උභතාතිරෙකදෙසාපහරණෙන ව අතිසයෙනානුග්ගහො කතො පටිග්ගතිතා වායං.

බුදුකතිකායනෙතාගධො නිද්දෙසො පන එකොයෙව, තථාපි ව මහානිද්දෙසචූලනිද්දෙසවසෙන විසුං ව වොහරීයතෙ, තථෙව අට්ඨ කථාපි මහානිද්දෙසට්ඨකථා චූලනිද්දෙසට්ඨකථාති විධාපි භවති, එතජ්ඣං ලිඛිතපොඤ්ඤානිපි දිස්සනෙන, අමෙහතිපි විසුංයෙව යොජෙත්ථා මහානිද්දෙසට්ඨකථා චූලනිද්දෙසට්ඨකථාති පොඤ්ඤාතව ය වසෙන අතිසංඛතා.

යදෙත්ථ සනති අඤ්ඤාති වාමෙහති අදිඨාති දෙසදුසිතට්ඨානාති දස්සෙනතු නාති පණ්ණිතා ලොකතිතථාය, පුන මුද්දාපනෙ තෙස මුපයොගො සියං

නිට්ඨාපිතායං සුඛි සම්බුච්චපරිතිබ්බාණා වතුස්සතාධිකානං චිත්තං වස්සසහස්සානමුපරි වතුසට්ඨිතමෙ වස්සෙ මාඝමාසෙ සුක්කපකෙති තතියෙ ගුරුවාරෙති ඤාතබ්බං.

Boruggamuwe Revata Thero

2464
1921. 5. 17.

Revata Thero

සුවිපතනං.

CONTENTS.

පිටියවෙත.

සුගතව ණණනා.

64	කාමසුතනති දෙදසව ණණනා.	1
134.	ගුහටියිකසුතනති දෙදසව ණණනා.	2
151.	දුට්ඨට්ඨකසුතනති දෙදසව ණණනා.	3
169.	සුඛට්ඨකසුතනති දෙදසව ණණනා.	4
174.	පරමට්ඨකසුතනති දෙදසව ණණනා.	5
184.	ජරසුතනති දෙදසව ණණනා.	6
200.	නිසස මෙතෙතසසුතනති දෙදසව ණණනා.	7
213.	පසුරසුතනති දෙදසව ණණනා.	8
222.	මාගනිසසුතනති දෙදසව ණණනා.	9
249.	පුරුහෙදසුතනති දෙදසව ණණනා.	10
255.	කලහවිවාදසුතනති දෙදසව ණණනා.	11
258.	වුලවිසුතනති දෙදසව ණණනා.	12
263.	මහාවිසුතනති දෙදසව ණණනා.	13
302.	නුවටකසුතනති දෙදසව ණණනා.	14
313.	අතතදඬුසුතනති දෙදසව ණණනා.	15
339.	සාරිපුතනසුතනති දෙදසව ණණනා.	16

මරමමසිහලකබරපොත්තානි: විසදිසකබරටයානානි.

මරමම.

පඨම
අවිතරුග
විපසි
පඨවි
විහිසා
සඬි
පති
සමා
ජ්වො
අඬ
බිණ්ණසව
නිවරණ
මකට
බලිබොධ
අසාද්‍යුපසසි
ථාන
පතිකමම
සනිගති
පාඨමොකක
අත්

සිහල.

පඨම
අවිතරුග
විපසි
පඨවි
විහිංසා
සඬි.
පටි
සමො
ජ්වො
අට්ඨ
බිණ්ණසව
නිවරණ
මකකට
පලිබොධ
අසාද්‍යුපසසි
යාන
පටිකමම
සට්ඨති
පාටිමොකක
අට්ඨ

එතාදිසානි බහුති වචනානි භොනනි.

Net

සංක්‍ෂිප්ත ලිඛිතය.

ABBREVIATIONS.

- සි. I. කොළඹ නගර විජ්‍යාදායපරිවේණපොතකාලය
 සි. II. විජයාදාම විහාරනො ලඬපොතකං. [පොතකං.
 සි. III. බෙල්ලන්විල බොධිසම්පාදාදම විහාරනො ලඬපොතකං.
 සි. IV. කොළඹ නගර රාජකීයපොතකාලනො ලඬපොතකං.
 ම. V. මරම්බකරපොතකං.

සබ්මමපජේතානිකා
නා ම
ම හා නි දෙද ස ස ක ටා.

නමෝ නාසා භගවතෝ අරහතෝ
සමමා සමබ්බසාසා.

අවිජ්ජාලබ්ධිං¹ සාවෙනො නාන්දිරාගච මූලතො,
භාවෙනාඨතිකං මග්ගං චුඨි යො අමනං පදං.
පාපුණ්ණියා ජනො බොධිං මිගද්දයං විගාතිස,
ධම්මවක්කං පවතෙත්තා පේරකොඬ්ඤාඤ මාදිතො.
අභාරසන්නං කොට්ඨං බොධෙසි පිතාමහෙ තතිං,
වන්දෙහං සිරසා තච සබ්බසත්තානමුත්තමං.
නටා ධම්මුත්තමචෙව සබ්බසාවාපි අනුත්තරං,
සංඛිත්තෙත්ත තියො චුත්තං ධම්මවක්කං විභාගසො.
සාරිපුත්තො මහාපඤ්ඤා සංචුක්ඛපෙසා ජනත්තජො,
ධම්මවක්කං විභාජෙත්තා මහානිද්දෙසමබ්බුචි.
“පාඨො විසිඨො නිද්දෙසො නං නාම විසෙසතො”ව.

නං සාරිපුත්තං ජනරාජපුත්තං පේරං-විරාතෙකගුණාභිරාමං,
පඤ්ඤාසභාචුග්ගත්තාමකිත්තිං සුනිවචුත්තිව අපො නමිත්තා.

බමාදයාදිසුත්තෙත්ත යුත්තමුත්තාදිවාදිනා,
බහුසුත්තෙත්ත පේරෙත්ත දෙවෙන අභියාචිතො.

මහාවිහාරවාසීනං සජ්ඣායමහි පතිතිතො,
ගහෙත්තබ්බං ගහෙත්තාන පොරාණෙ සු විනිච්ඡයං.

අවොක්කමතො සමයං සකච්ඡ² අනාමසතො සමයං පරං ව,
පුබ්බාපරෙපඬකථානයච යථානුරූපං උපසංහරතො.

ඤ්ඤාපභෙදවභනස්ස තස්ස යොගිති තෙකෙති නිසෙවිතස්ස,
අත්ථං අපුබ්බං අනුවණ්ණයතො සුත්තච යුත්තිව අවොක්ක
මතො.

- ආරභිසං සමාසෙන මහානිද්දෙසවණ්ණනා,
සඬමමබ්‍රමානෙන නාභුකකංසනකමසනා.

වක්කාමහං අභිකථං ජනස්ස භිතාය සඬමමචිරසීනස්ස,
සක්කවම සඬමමපජෝතිකං¹ කථං සුණ්ඨං ධාරෙථ ව
සාධු සන්තො”ති.

තත් “පාසො විසිසො නිද්දෙසො නං නාම විසෙසනො වා”ති
වුත්තත්තා දුච්ඛො පාසො බ්‍යජ්නපාසො අත්ථපාසො ව. තෙසු
බ්‍යජ්නපාසො අකබරපදබ්‍යජ්නආකාරතිරුත්තිනිද්දෙසවසෙන ඡබ්බි
ධො. අත්ථපාසො සංභාසනපකාසනවිවරණවිභජ්න උත්තානීකරණ
පඤ්ඤාතිවසෙන ඡබ්බිධො. තත් තිසු වාරෙසු පරිසුඬපයොග
වසෙන විසුඬකරණං. විතෙනන පවත්තිතදෙසනා වාචාහි කපි
තත්තා” ආසෙවනත්තා අකබරමිති ව සඤ්ඤිතා² න්‍යපරායණිකා³
බ්‍රමමානං⁴ මනසා පුච්ඡනපඤ්ඤානං වසෙන භගවතා රතනස්සරෙ
නිසීදිත්වා සමමසිතපට්ඨානමහාපකරණවසෙන ව අකබරං නාමාති
ගගෙනබ්බං.

අථවා පරිපුණ්ණපදං අකබරමිති ගගෙනබ්බං. “සට්ඨවස්ස
සහස්සාති”ති එවමාදිසු විය. එත්ථ සකාර භකාර භොකාරාදීති
අකබරමිති, එකකබරං වා පදං අකබරමිති එකං. “යායං තණ්හා
පොණො භවිකා”ති එවමාදිසු විභ්‍යාසනං” අත්ථජෝතාකමකබර
පිණ්ඩපදං. “නාමම රූපමා”ති එවමාදිසු බ්‍රහ්මි අකබරෙති යුත්තං පදං
නාමසංඛාතෙන වුත්තං පදං විභාවෙති. පදෙන අවිජ්ජිතං බ්‍යජ්නං,
පදංහි ව්‍යත්තං පාකටං කරොතිති බ්‍යජ්නං, වාසාසමෙව⁵. “වත්තාරො
ඉඬිපාදං”ති සංඛෙපෙන කපිතමත්ථං. “කතමෙ වත්තාරො? ඉධ
භික්ඛු” ඡන්දසමාධිපට්ඨානසංඛාරසමන්තාගතං ඉඬිපාදං භාවෙති,
විරිය-විත්ත-විමංසාසමාධිපට්ඨානසංඛාරසමන්තාගතං ඉඬිපාදං භා
වෙති”ති ආදිසු පාකටකරණභාවෙන බ්‍යජ්නං නාම. බ්‍යජ්න
විභාගපකාසො ආකාරො. “තත්ථ කතමො ඡන්දෙ යො ඡන්දෙ ඡන්දි
යනා” කතතුකමමා”ති එවමාදිසු කපිතබ්‍යජ්නං නෙක විධෙන
විභාගකරණං ආකාරො නාම. ආකාරාභිතිතස්ස නිබ්බවනං
තිරුත්ති, ‘එස්සො වෙදනාති’ එවමාදිසු ආකාරෙන කපිතං ‘පුසතීති
එස්සො, වෙදියතීති වෙදනා’ති නිගරිත්වා වචනං තිරුත්ති නාම. නිබ්බ
වනං, විත්ථාරො නිද්දෙසනො පදෙසනොති නිද්දෙසො, වෙදියතීති
වෙදනාති නිබ්බවනසද්දපදං⁶ සුඛා දුක්ඛා අදුක්ඛමසුඛා. සුඛයතීති

1. සි. II. සජෝතිකා.

2. සි. I & IV. අකපිතත්තා.

3. සි. I. අකබරමිතිමසඤ්ඤිතා,
II. සඤ්ඤිතා.

4. සි. II. පරපරායතිකා. IV. පරායතිකා.

5. සි. I, II, III & IV. බ්‍රාහ්මණං.

6. විභ්‍යාසනසබ්බත්ථ.

7. සි. II & III. බ්‍යජ්නවාසාසමෙව.

8. සි. I, II & III. ඉධභික්ඛවෙභික්ඛු.

9. ඡන්දිකතා.

10. සි. II III & IV. සපදං.

සුඛා. දුක්ඛයනීතිදුක්ඛා. නෙව දුක්ඛයනී න සුඛයනීති අදුක්ඛමසුඛාති අත්ථිත්ථාරංසු තීරවසෙසෙන කපිතතතා නිදද්දෙසො නාම.

එවං ඡබ්බිධාති බ්‍යජ්ජනපාඨානී ජොතිත්වා ඡසු අත්ථපාදෙසු සංඛෙ පතො කාසනා දීපනා සංකාසනා, “මඤ්ඤමානො ඛො භික්ඛු ඛිඛො මාරංසු අමඤ්ඤමානො මුත්තො පාපිමනො”ති එවමාදිසු සංඛෙ පෙන අත්ථදීපනං සංකාසනා නාම. එසො පන ථෙරො බුද්ධෙන භගවතා එවං¹ සංඛෙපං කත්වා වුත්තමත්ථං. “අඤ්ඤනං භගවා අඤ්ඤනං සුගතා”ති කථෙත්තුං සමන්තො පටිච්ඡිකිං².

උපරි වත්තබ්බමත්ථං ආදිනො කාසනා දීපනා පකාසනා, “සබ්බං භික්ඛවෙ ආදිත්තනනි” එවමාදිසු පච්ජා කපිතබ්බමත්ථං පඨම වචනෙන දීපනා පකාසනා නාම, එවං පඨමං දීපිතං අත්ථං පුත්ත පාකටං කත්වා දීපනෙන “කිච භික්ඛවෙ සබ්බං ආදිත්තං? චක්ඛුං භික්ඛවෙ ආදිත්තං රූපා ආදිත්තනනි” එවමාදිසු කපිතෙසු තික්ඛිත්ථි යො සංඛෙපෙන වුත්තං පටිච්ඡිකිනීති³ කපිතතතා වෙ අත්ථපද්ධති තික්ඛිත්ථියංසු උපකාරවසෙන වුත්තනනි.

සංඛිත්තංසු විත්ථාරාහිධානං සකිං වුත්තංසු ව පුත්තපි අහිධානං විචරණං. “කුසලා ධම්මා”ති සංඛෙපෙන තික්ඛිත්තංසු “කතමෙ ධම්මා කුසලා යස්මිං සමයෙ කාමාවචරං කුසලං විත්තං උපපන්නං හොති”ති නිදද්දෙසවසෙන විත්ථාරං විත්ථාරවසෙන පුත්ත කථනං විචරණං නාම. තං විභාගකරණං විභජ්ජනං නාම. “තස්මිං සමයෙ”ති විචරිතෙ කුසලෙ ධම්මෙ-“තස්මිං සමයෙ එසො හොති වෙදනා හොති”ති විභාග කරණං විභජ්ජනං නාම. විචට්ඨං විත්ථාරාහිධානෙන වචස්සි තස්ස ව උපමාහිධානෙන සමපට්ඨාදනං⁴ උත්තානීකරණං, විචරණෙන විචරිත්තත්ථංසු “කතමො තස්මිං සමයෙ එසො හොති යො තස්මිං සමයෙ එසො පුසනා සමුපුසනා”ති අතිවිචරිත්තා කථනං විභජ්ජනෙන විභත්තංසු “සෙය්‍යථාපි භික්ඛවෙ ගාථී තිච්චමමා එව මෙවධ්වාහං භික්ඛවෙ එස්සාහාරො දඨබ්බොති වදාමි”ති එවමාදි උපමාකථනව උත්තානීකරණං නාම. ධම්මං සුණන්තානං ධම්ම දෙසනෙන විත්තංසු අනෙකවිධෙන සොමනස්ස උපපාදනව අති බිණ්ණුච්ඡිනං නෙකවිධෙන ඤ්ඤාණංසු නිබිණ්ණාවකරණව පඤ්ඤානනි නාම. හෙසං සුණන්තානං හං විත්තනොසනෙන තං විත්තනිසාම නෙන ව පඤ්ඤාපියතීති පඤ්ඤානනි. තත්ථ භගවා අකබරෙහි සංකාසෙහි, පදෙහි පකාසෙහි, බ්‍යජ්ජනෙහි විචරති, ආකාරෙහි විභජ්ජති, තිරුහතීති උත්තානීකරොති, නිදද්දෙසෙහි පඤ්ඤාපයති. කිං වුත්තංහොති? බුද්ධා භගවතො ඵකච්චානං වෙනෙය්‍යානං එකස්මිං දෙසනෙ අකබරෙහි අත්ථසංකාසනං කරොනති-පෙ-නිදද්දෙසෙහි අත්ථ

1. සි II & III. එව.

2. සි. II & III. පටිච්ඡජ්

3. සි II & III. පටිපජ්ජනිකි.

4. සි. I & IV. සමපට්ඨාපනං.

පඤ්ඤපනං කරොන්ති”¹ කියමෙන් අභිප්පායො. අථවා අකඛරෙහි සංකාසයිත්වා පදෙහි පකාසයති, බ්‍යජ්‍යෙහි විවරිත්වා ආකාරෙහි විහජ්‍යති, නිරුහන්ති උත්තානිකත්වා නිද්දෙසෙහි පඤ්ඤපයති, කිං චුත්තං හොති? එවරුපෙන ධම්මදෙසනෙන එකච්චස්ස ධාතෙස්ස එකච්ච වෙනෙය්‍ය² විනයතිති. අථවා අකඛරෙහි උග්ගාටයිත්වා පදෙහි පකාසෙනො විනයති උග්ගටිතඤ්ඤං, බ්‍යජ්‍යෙහි විවරිත්වා ආකාරෙහි විහජ්‍යෙනො විනයති විපචිතඤ්ඤං, නිරුහන්ති උත්තානිකත්වා නිද්දෙසෙහි පඤ්ඤපෙනො විනයති තෙය්‍යං, ඉති වෙනෙය්‍ය වසෙනපි යොජේතබ්බමෙව. අත්තො පනෙත්ථ කතමො ව්‍යජ්‍ය පාසො? කතමො අත්ථපාසොති? බුඛානං භගවන්තානං ධම්මං දෙසෙනානං යො අත්ථවගමකො සවිඤ්ඤන්තික සද්දෙ³සො බ්‍යජ්‍ය පාසො; යො තෙන අභිසමෙතබ්බො උක්කණ්ණසාදිසතිතො ධම්මො සො අත්ථපාසොති වෙදිතබ්බො. පුනපි සක්කාය භාසිතො බ්‍යජ්‍ය භාසිතො සාවසෙසපාසො අනවසෙසපාසො නීතො තෙය්‍යාති ඡබ්බිධො පාසොති. තත්ථ අනෙකත්ථමත්තො සක්කාය භාසිතො, “මාතරං පිතරං භ්‍රාතූං රාජානො වෙව බන්තියෙ”⁴ති එවමාදි. එකත්ථමත්තො බ්‍යජ්‍යභාසිතො “මනොපුබ්බගමා ධම්මා”⁵ති එවමාදි. සාවසෙසො “සබ්බං භික්ඛවෙ ආදිත්ත”⁶නති එවමාදි. විපරිතො අනවසෙසො, “සබ්බෙ ධම්මා සබ්බාකාරෙන බුඬස්ස භගවතො ඤ්ණමුඛෙ ආපාඨං ආගච්ඡන්ති”⁷ති එවමාදි. යථා වචනං තථා අවගන්තබ්බො නීතො, “අනිච්චං දුක්ඛමනත්තං”⁸ති එවමාදි. යුත්තියො අනුස්සරිතබ්බො තෙය්‍යො, “එකපුගගලො භික්ඛවෙ”⁹ති එවමාදි.

අත්තො පන අනෙකප්පකාරො පාසන්තො සභාවන්තො ඤ්ඤන්තො පාසානුරුපො¹ නපාසානුරුපො² සාවසෙසන්තො නිරවසෙසන්තො නීතන්තො තෙය්‍යන්තො ඉත්තාදි. තත්ථ යො අප්පස්සත්ථස්ස පඤ්ඤපනත්ථ මුච්චාරියතෙ පාසො, ස පාසන්තො. “සාත්ථං සව්‍යජ්‍යන්ති” ආදිස්ස විය. රුපාරූපධම්මානං උක්කණ්ණසාදි සභාවන්තො, “සමමාදිසිං භාවෙති”³ති ආදිස්ස විය. යො ඤ්ඤයමානො හිතාය සංවත්තති පඤ්ඤපෙනුං අරහතිති ඤ්ඤන්තො, “අත්ථවාදි ධම්මවාදි”⁴ති ආදිස්ස විය. යථාපාසං භාසිතො පාසානුරුපො. “චක්ඛුං⁵ භික්ඛවෙ පොරාණකම්මන්ති” භගවතා චුත්තං, තස්මා චක්ඛුපි කම්මන්ති බ්‍යජ්‍යච්ඡායාය අත්ථං පටිබ්බාගයමානෙන⁶ චුත්තො අත්තො න පාසානුරුපො, සො පාසන්තො අනුඤ්ඤන්තො අකතපටිකෙතිපො විසුත්තො.

සො ව සබ්බගහෙතබ්බමපි අසබ්බගහෙත්වා පරිවජේතබ්බමපි වා කිම් අපරිවජේත්වා පතිසෙසං අකත්වා චුත්තො සාවසෙසන්තො,

1. “එකමානං වෙනෙය්‍යාන”¹ නති
සබ්බත්ථ.

2. සි. II. අත්ථවගමකොසලවිඤ්ඤන්ති

3. සි. II. පථානුරුපො. [කසදෙද]

4. සි. III. ඤ්ඤානුරුපො.

5. සි. II & III. චක්ඛුස්සබ්බවෙ.

6. සි. II & III. පටිබ්බාගියමානො න
චුත්තො.

“වක්ඛව පටිච්ච රුපෙ ව උප්පජ්ජති වක්ඛවිඤ්ඤාණං.” “සබ්බෙ තස්සති දණ්ඩස්ස සබ්බෙ භායනති මච්චුතො”¹ ති ආදීසු විය. විපරිතො නිරව සේසජො “සක්ඛාවිතං සංසරිතං මමචෙව තුම්භාකව” “තත්ත භික්ඛවෙ කො මනතා කො සක්ඛතා අඤ්ඤානු දිඨ්ථදෙති”² ති ආදීසු විය. සද්දවසෙ නෙව වෙදිතබ්බො නිතජො. “රූපා සද්දා රභා ගක්ඛා ඵොඨබ්බාව මනොරමා”³ ති ආදීසු විය. සමමුතිවසෙන⁴ වෙදිතබ්බො තෙය්‍යජො “වහ්නාරොමෙ භික්ඛවෙ වලාහකුපමා පුග්ගලා”⁵ ති ආදීසු විය. එවමිම පාඨව අත්ථව විදිත්වා සිතො අසංභීරො භවති පරවාදීහි දීඝරත්තං තිත්ථවාසෙන.

ඉති අසංභීරභාවෙන යාව ආගමාධිගමසමපදා නාව වහන්තුං⁶ සකෙකාති, සංඛෙපවිත්ථාරනයෙන හෙතුදුහරණාදීහි අවබෝධසිත්තුං සමජො. එවං විදිතෙ අත්තානාව පරව සොධෙත්තුං සමත්ථභාවෙන දුස්සිල්ලදිසිමල්ලවිරහිතා, තෙසුපි දුස්සිල්ලොහි අත්තානං උපහනති තෙන නාදෙය්‍යවාචො භවති අවත්ථාහාරා වාරො ධෙතිච්ඡාතුරො⁷ වචෙත්ථව, දුද්දිසි පනත්තානං උපහනති නස්සස්ස යොපි භවති වාළගුහාකුලො ඉව කමල්ලසණ්ඩො. උභය විපතො පන සබ්බථාපි අනුපාසනීයො භවති. ගුඨගතමිච්ච ඡවාලාහං, ගුඨගතො විය ව කණ්ණසප්පො. උභයසමප තො පන⁸ සබ්බථාපි උපාසනීයො සෙවිතබ්බො ව විඤ්ඤාහි නිරු පද්දවො ඉව රත්තාකරො එවං භූතො එව අපච්චාරොපනීයාවරිය මුඛි සුත්තසුත්තානුලොමආවරියවාදඅත්තනොමතිසබ්බාතානව වතු නතං අපරිච්චාගී තෙසං වසෙන ව්‍යාඛ්‍යාතො.⁹

“එකංසවචනං එකං විහජ්ජවචනං පදං
තතිස්සං පටිපුචෙත්ස්‍ය වතුත්ථං පන සාපයෙ”¹⁰ ති.

එතෙසං වා අපරිච්චාගී. තතො එව ඵලහෙතුනං හිතෙ තිසුත්තත්තා. තෙනෙ වෙසං¹¹ අවබෝධනං පති අකිලාසු භවතිති. ආගවෙත්ථ:—

පාඨත්ථවිද්¹² සංභීරො වත්තා සුචි අමච්ඡරො
වතුත්තං අපරිච්චාගී දෙසකස්ස හිතත්ථිතො.

එත්ථ “දෙසකස්ස” ති දෙසකො අස්ස භවෙය්‍යාති අජො. “හිතත්ථිතො” ති හිතෙන අනුගතො හිතවිත්තො, සො එසො සුචිත්තො සිස්සො වතුත්තං අපරිච්චාගිත්තා ගරු අසංභීරභාවනීයො, හිතත්ථි තත්තා වචනකම්මො, පාඨත්ථවිද්ත්තා ගමනිර කථං කත්තා. අමච්ඡ රිත්තා සාතෙ තියොජකො. ඉති

1. සි. II & III. සමමුතිවාසෙන.

2. සි. I & IV. භාවිතං. II & III. භාවිතං.

3. සි. II & III. ඉධ නිව්චතුරො.

4. සි. I. II & III. පහසුපි.

5. සි. II. III & IV. ව්‍යාඛ්‍යාතො.

6. සි. II. නෙවසං.

7. සි. II & III. පාකත්ථිර.

“පියො ව ගරුභාවනියො වන්තා ව චචනකකිමො
ගමහිරච කථං කන්තා නොවට්ඨානො¹ නියොජ්ඣො”ති

අභිභිනො දෙසසො සොනා පදානි අනිධියසො² චතුර්මම
ගරුන්තා,³ කථං නපරිභවති ආවරිය ගරුන්තා, කපිකං නපරිභවති
සඬාපඤ්ඤදි ගුණපතිමභි නන්තා, අන්තානං⁴ නපරිභවති අසංඝාමායා
විත්තා, අමනාභිමුඛන්තා ව අචිකඛිත්තා විත්තො භවති, සුමෙධන්තා
යොනිසො මනසිකරොතිති.

වුත්තං හෙතෙං— “පචගි භික්ඛවෙ ධම්මෙහි සමන්තාගතො
සුණ්ණෙනා සඬම්මං භබ්බො නියාමං ඔක්කමිතුං කුසලෙසු ධම්මෙසු
සම්මන්තං, කථමෙහි පඤ්චගි? න කථං පරිභොති, න කපිකං පරිභොති,
න අන්තානං පරිභොති, අචිකඛිත්තවිත්තො ධම්මං සුණාති, එහග්ග
විත්තො යොනිසො මනසිකරොති”ති. හං ලක්ඛණපපත්තන්තා
භාජනං භවතිති.

ආගවෙත්ථ—

“ධම්මාවරිය ගරු සඬො පඤ්ඤදිගුණමභිනො,
අසංඝාමායා විකස්ස සුමෙධො අමනාභිමුඛො; ඉති වන්තාව සොනාව.”

එවං වුත්තප්පකාරෙන බ්‍යජ්ජනම අත්ථම දස්සෙහිං ඉදානි යො අභි
සඬගං කඬා කපිත්තන්තා මහාසමුද්ද මහාපට්ඨි විය මහා ව සො නිද්දෙ
සො වානි=මහානිද්දෙසොති චුට්චති. හං මහානිද්දෙසං වණ්ණ
සිස්සාමි, තදෙනං මහානිද්දෙසං අත්ථසම්පන්නං බ්‍යඤ්ජනසම්පන්නං
ගමහිරං ගමහිරත්ථං ලොකුත්තරත්ථප්පකාසකං සුඤ්ඤානාපටිසංයුත්තං
පටිපත්තිමග්ගඵලවිසෙසසාධනං පටිපත්ති පටිපක්ඛපටිසෙධනං.⁵
යොගාවචරානං ඤ්ණවරණාකරභූතං ධම්මකපිකානං ධම්මකථාවිලා
සනවිසෙසගෙතුභූතං සංසාරභීරුකානං දුක්ඛතිස්සරණසදුපායදස්ස
නෙන අස්සාදජනනත්ථං තප්පටිපක්ඛනාසනත්ථං ගමහිරත්ථානම
නෙකෙසං සුත්තන්තපදානං අත්ථවිවරණෙන සුජනගදයපරිභොස
ජනනත්ථං තථාගහෙන අරහතා සම්මාසම්මුඛෙන සබ්බත්ථ අප්පටි
හතසබ්බඤ්ඤාභ්‍යාඤ්ඤමහාදීපොභාසෙන සකලජනවිතානමහාකරු
ණාසිනෙහෙන වෙනෙය්‍යජනගදයගතකිලෙසකිකාරවිධිමනත්ථ
මුජ්ජාලිතස්ස සඬම්මමහාපදීපස්ස තදධිප්පාය⁶ විකාසනසිනෙහ
පරිසෙකෙන පචචස්සසගස්සමනිවිරසමුජ්ජලනමිච්ඡා ලොකානු
කම්පකෙන සත්ථුකාප්පෙන ධම්මරජස්ස ධම්මසෙනාපතිනා ආයසමනා
සාරිපුත්තනේරෙන භාසිතං සුචා ආයසමා ආනන්දෙ පට්ඨමහා
සඬගිතිකාලෙ යථාසුතමෙව සඬගහං ආරොපෙසි.

1. සි. II & III නොපඨානෙ.

2. සි. අනියසො, III අනිධියසො.

3. සි. I. II & III. චතුර්ධම්මගරුන්තා.

4. සි. II & III. අන්තා.

5. සි. II & III. පටිසොධන.

6. සි. II & III. අධිප්පායං.

සො පනෙස විනයපිටකං සුත්තනනපිටකං අභිධම්මපිටකනති
 නිසු පිටකෙසු සුත්තනනපිටකපරියාපනෙතා; දීඝනිකායො මජ්ඣිම
 නිකායො සංයුත්තනිකායො අභ්‍යුත්තරනිකායො බුද්ධකම්මානිකායොති
 පච්ඡ මහානිකායෙසු බුද්ධකම්මානිකායපරියාපනෙතා. සුත්තං
 ගෙය්‍යං වෙය්‍යාකාරණං ගාථා උද්‍යානං ඉතිවුත්තකං ජානකං අභ්‍යුත්ත
 ධම්මං වෙදලලනති නවසු සංඥාසාසනභිගසු යථාසංචාරං ගාථභිග
 වෙය්‍යාකාරණභිගවය සභගභීනො.

“වාසීනිං බුබ්බො ගණනිං වෙ සහස්සානි භික්ඛුනො,
 චතුරාසීනිසහස්සානි යෙමෙ ධම්මා පවතතිනො”ති.

ධම්මගණකාරිකානෙරෙත පඤ්චසු යානෙසු එතදග්ගං ආරොපි
 නොන පරිඤ්ඤානානං චතුරාසීනිධම්මකඛිකසහස්සානං භික්ඛුනො ගති
 නෙසු චිසු ධම්මකඛිකසහස්සෙසු අනෙකසතධම්මකඛිකසභගභීනො.
 නස්ස වෙ වග්ගා අට්ඨකථගො පාරායනිකවගො, බග්ගවිසාණ
 සුත්තඤ්චාති.

එකෙකස්මිං වගෙ සො ද්‍රසසො ද්‍රස කාමා බග්ගවිසාණ සුත්තවාති
 තෙතනිස සුත්තාති කාමසුත්තාදි බග්ගවිසාණ සුත්තපරියොසානාති.
 එවං අනෙකධා වච්ඡාපිතස්ස ඉමස්ස මහානිද්දෙසස්ස අනුපුබ්බ
 පදත්ථවණ්ණනං කරිස්සාමි. අයංහි මහානිද්දෙසො පාඨවො අත්ථ
 වො ව උද්දිසනෙනා නිද්දිසනෙනා ව සකකච්චං උද්දිසිතබ්බො
 නිද්දිසිතබ්බො ව, උග්ගණනෙනාපි සකකච්චං උග්ගණනිතබ්බො
 ධාරෙතබ්බො ව; නං කිස්සගෙතු? ගමථීරතතා ඉමස්ස මහානිද්දෙ
 සස්ස ලොකගිතාය ලොකෙ චීරභිතත්ථං. තත්ථ කාමසුත්තං ආදී.
 නස්මිමපි “කාමං කාමසමානස්සා”ති ගාථා ආදී. සා උද්දෙස නිද්දෙස
 පටිතිද්දෙසවසෙන තිධා සීතා.

“කාමං කාමසමානස්සා”ති එවමාදි උද්දෙසො. “කාමාති උද්ද
 නතො වෙ කාමා වච්ඡාකාමො කිලෙසකාමොවා”ති නිද්දෙසො.
 “කතමෙ වච්ඡාකාමා මනාපිකා රූපා”ති එවමාදි පටිතිද්දෙසො. තත්ථ
 “කාමනති” මනාපියරූපාදි තෙභුමකධම්මසඤ්ඤානං වච්ඡාකාමං.
 “කාමසමානස්සා”ති ඉච්ඡමානස්ස, “නස්ස වෙනං යමිජකති”ති
 නස්ස කාමසමානස්ස සත්තස්ස නං කාමසඤ්ඤානං වච්ඡං සමිජකති
 ති වෙ? සවෙ සො නං උභතීති වුත්තං ගොති. “අධා පිනිමනො
 ගොති”ති එකංසං තුට්ඨවිතො ගොති. “ලබා”ති ලභිතා.
 “මච්චො”ති සතොතා. “සදිච්ඡති”ති යං ඉච්ඡති. ඉදං පන සඤ්ඤි
 පතො පදත්ථසමිකුමනතමෙව. විත්ථාරො පන උපරි පාලියං ආගත
 නයෙනෙව වෙදිතබ්බො. යථා ව ඉමෙය්මිං එවං ඉතො පරං සඤ්ඤි
 සුපිති.

“කාමා”ති උද්දිසිතබ්බං පදං. “උද්දනතො”ති වග්ගවසෙනපච්චා
 ද්‍යනං. කිණෙය්‍යාති ආදිසුචිය. අථවා උපරූපරි ද්‍යනතො උද්දනං උද්දනං
 උඬං¹ සොධනතො ඔසවද්දාස්සත්ථෙන වොද්දානංවිය. . . චුත්ථාරකරණ

භාවෙන වා කාමාශ්‍රති පාඨසෙසං කන්‍යා වත්තබ්බං. 'මෙ'ති ගණන පරිචේද්දො; න එකං න තයො. "වක්ඛුකාමා මා"ති මනාපියරූපාදි වක්ඛුකාමා ව, උපතාපනන්තො විබාධනන්තො ව කිලෙසකාමා ව. තෙසු වක්ඛුකාමො පරික්ඛෙද්දොයො, කිලෙසකාමො පහානබ්බො. තත්ථ වක්ඛුකාමො කිලෙසකාමෙන පත්ඨිතබ්බොති කාමීයතිති=කාමො; කිලෙසකාමො වක්ඛුකාමානං පච්චාසිංසනස්ස කාරණභාවෙන කාමී යතෙ අනෙත ඉති=කාමො. තත්ථ රූපාදිකකිකො සංගතීනො වක්ඛු කාමො, සංකාරකකිකො සංගතීනො කිලෙසකාමො. ඡති වික්ඛෙද්දො ණෙහි විජානිතබ්බො වක්ඛුකාමො, මනොවික්ඛෙද්දො ජානිතබ්බො කිලෙසකාමො. කිලෙසානං පතිඨන්තො කාරණන්තො ආරම්භන්තො ව වක්ඛුකාමො.

"නතෙ කාමා යාති විත්‍රාති ලොකෙ සඛකප්පරාගො පුරිසස්ස කාමො තිඨනති විත්‍රාති තථෙව ලොකෙ අථෙත්ථ ධීරා විතයනති ඡඤ"නති.

නඤමානවකසොරෙයසෙභිපුත්තාදීනං වක්ඛුති එත්ථ තිදස්සනං. කිලෙසකාමො තාපනන්තො බාධනන්තො සයං කාමෙතිති=කාමො. වුත්තමිවෙනං.:-"රතෙනා බො බ්‍රාහ්මණ රාගෙන අභිභූතො අත්ත ව්‍යාබාධායපි වෙනෙති-උභයව්‍යාබාධායපි වෙනෙති, ව, "රතෙනා බො බ්‍රාහ්මණ-පෙ-පාණමපි හනති අදින්නමපි ආදියති පරදුරමපි ගච්ඡති මුසාපි සණති"තිව, එවමාදි තිදස්සනං. තමෙව පටිතිඤ්ඤවසෙන විජ්‍යා රෙත්ථා වත්තුකාමො "කතමෙ වක්ඛුකාමා"ති ආදිමාහ. තත්ථ "කතමෙ"ති කථෙතුකමස්තො පුච්ඡා. පච්චිධා හි පුච්ඡා. තාසං විභාගො උපරි පාලියංයෙව ආවිභවිස්සති. තාසු අයං කථෙතුකමස්තො පුච්ඡා. තත්ථ "මනාපිකා"ති මනං අප්පායනති වක්ඛෙන්නති=මනාපා. මනාපා එව=මනාපිකා. "රූපා"ති කමමිත්තඋතුභාගාරසමුදාන වසෙන වතුසමුදානිකා රූපාරම්භො. රූපයනතිති=රූපා වණණ විකාරං ආපජ්ජමානා හදයංගතභාවං¹ පකාසෙනති අත්තො. තත්ථ කෙනසෙන රූපනති? රූපනන්තො. වුත්තං හෙතං භගවතා "කිං භික්ඛවෙ රූපං වදෙථ, රූපනිති බො භික්ඛවෙ තස්මා රූපනති වුච්චති, තංකෙන රූපනි සිත්තෙති රූපනි උණ්හනපි රූපනි ජිඝත්තායපි රූපනි පිපාසායපි රූපනි ඩංසමකසවානාතපසිරිංසපසමථස්සෙ නපි රූපනිති බො භික්ඛවෙ තස්මා රූපනති වුච්චති"ති.

තත්ථ "රූපනි"ති කුප්පති සට්ඨියති පීඨියති භිජ්ජනති අත්තො. සිත්තෙ රූපනං ලොකනතරතිරයෙ පාකටං. මහිංසරඬාදිසුචි² හිමපානසිහලෙසු පදෙණේසු ව තං පාකටමෙව. තත්ථ හි සත්තා සිත්තෙ භිත්තසරීරා ජීවිතකකියමපි පාපුණනති. උණ්හන රූපනං අවිචි මහාතිරයෙ පාකටං. තත්ථ හි තත්තාය ලොහපඨවියා නිපජ්ජා පෙත්වා පච්චිධ බන්ධනාදිකරණකාලෙ සත්තා මහාදුක්ඛං අනුභවනති.

ජිකවර්ග රූපයන් පෙනෙත්විසයෙ වෙව දුබ්බිකකිකාලෙ ව පාඨවං. පෙනෙත්විසයසම්. හි සත්තා වෙ තිණ්ඤි බුබ්බන්තරානි කිව්දෙව ආමිසං. හසේන ගහෙකා මුබ්බෙ පකිකිපනතා නාම න ගොනති, අපනතා උදරං ආදිත්තසුසිරො රුකෙකා විය ගොති දුබ්බිකෙක කජ්ඣමත්තමපි. අලුතිකා මරණපසත්තානං පමාණං නාසීති.

පිපාසාය රූපයන් භාලුකාච්ඡිසු පාඨවං. නත් හි සත්තා වෙ තිණ්ඤි බුබ්බන්තරානි ගදයනෙමනමත්තං වා ජිවහානෙමනමත්තං වා උදකාබ්බිකං (ඉං) න සංකොතනි. පානියං පිපිසාමානි නදිගතානං ජලං වාලිකාචලං සමපජ්ජති. මහාසමුද්දං උකාඤ්ඤානානංපි සමුද්දෙ පිපිපාසාණො මහානි වෙ සුසානතා බලවදකබ්බිසුතා විරවනති

ඛංසාදීති රූපයන් ඛංසමකිකාදිබ්බුලසු පදෙසෙසු පාඨවං. හං පන “ඛාහමං හං රූපං සතිදසසනං සප්පටික”නති ආදිනා නයෙන අභිධමමෙ වික්ඛාරිතමෙව. සද්දියනතිනි=සද්ද, උදාරියනතිනි අපො. උතුචිත්තවයෙන චිත්තමුදානිකා සද්ද. ගතියනතිනි=ගතිය, අත්තනො වජ්ජති සුවයනතිනි අපො රසනති වෙ සත්තානි=රසා, අසාදෙනතිනි අපො සුසියනතිනි=මොඝබ්බා, එතෙ ගතියදයො වතුසමුදානිකාව.¹ හෙසං විහාගො අභිධමමෙ වික්ඛාරිතායෙව තමෙවත්තං වික්ඛාරවයෙන දසෙසන්නා “අත්තරණං පාපුරණං”නි ආදි මාහ

නත් අත්තරිකා නිපජ්ජනතිනි=අත්තරණං, සරිරං වෙසෙසා පාරුපියනතිනි=පාපුරණං, අනෙතාජාතාදයො වත්තාරෙ, දුසිව දුසො ච=දුසිදුසා, බෙත්තවජ්ජසිසෙන වෙත්ත වාපිහලාභාදීනිපි ගති නාති. “භිරක්ඛ”නති කතාපණො. “සුවණණ”නති ජාහරුපං. හෙසං ගහණෙන ලොහමාසකො ජතුමාසකො දුරුමාසකොති සබ්බෙපි සබ්බගං ගවජනති. “ගාමනිගමන්ජධානියො”නි එකානුට්ඨාදි ගාමො, ආපණසුභොතා නිගමො, එකසං රක්ඛෙද්ද ආණාපවත්තියානං රාජධානි “රජ”නති ජනපදෙකදෙසං. “ජනපදෙ”නි කාසිකොසලාදි ජනපදෙ. “කොසො”නි වතුබ්බිධො කොසො. හත්ථි අසො රථො පතති. “කොභාගාර”නති තිවිධං කොභාගාරං ධනකොභාගාරං ධක්ඛෙකොභාගාරං වත්තකොභාගාරං. “සංකිම්”නි අත්තවසෙසපරියාදන වචනං. “ජජනිස”නති රජෙකුං සුත්තකොතන. තො පරං තිකවටසන දසෙසකුං අතිත්තතික අජ්ඣත්තත්තික භිත්තතික මහාසත්තික පයො ගත්තික කාමාවචරත්තිකවසෙන ඡාහරිකො ආහ.

නත් අතිත්තතිකො තාව අත්තනො ස්භාවං උප්පාදිලකිකණං පාපෙකා අතිකතනානි=අතිතා, හද්දසමපි න ආගතානි=අතා ගතා, තං තං කාරණං පටිච්ච උප්පන්නානි=පට්ඨසන්නා, ඉදං හවෙන පටිච්චිත්තං, පටිසන්ධිතො හි පඨාය අතිත්තවෙසු තිබ්බන්තා අත්තනර

භවෙ වා නිබ්බත්තා හොනතු කප්පකොට්ඨකසහසුමස්ස කෙ වා සබ්බෙ අනිත්තායෙව නාම. චූතිහො පඨාය අනාගතභවෙසු නිබ්බත්තකා කාමා අනන්තරභවෙ වා නිබ්බත්තකා කප්පකොට්ඨකසහසුමස්ස කෙ වා සබ්බෙ යෙව අනාගතා නාම. චූතිපටිසක්ඛි අන්තරෙ පවත්තා කාමා පච්චුප්පනා නාම. අශ්ඛිතතභ්විකෙ එවං පවත්තමානා මයං අත්තාති ගහණං ගමිස්සාමාති ඉමිනා විය අධිප්පායෙන අත්තානං අධිකාරං කච්චා පවත්තා අත්තනො සන්තානෙ පවත්තා පාටිපුග්ගලිකා කාමා අස්සවනිකා කාමා නාම. නතො බහිචුතා පන ඉන්ද්‍රියබලා වා අනිත්‍රියබලා වා බහිබ්බා නාම. තතියපදං නදුත්තයවසෙන චුත්තං.

භිනත්තිකෙ—“**හිනා**”ති ද්‍රාමකා. “**මජ්ඣිමා**”ති භිනප්පණිනානං මජ්ඣෙ භවාති මජ්ඣිමා. අවසෙසා උත්තමස්ථෙන **පණීනා**. අපිච්ච, උපාදයුපාදය භිනමජ්ඣිමපණිනානා වෙදිතබ්බා. නෙරසිකානංහි කාමා කොට්ඨපත්තා **හිනා** නාම. හෙ උපාදය තිරච්ඡානෙසු නාග සුපණ්ණානං කාමා **පණීනා** නාම. සෙසතිරච්ඡානගතානං කාමා **මජ්ඣිමා** නාම. හෙසමි කාමා **හිනා** නාම, හෙ උපාදය මහෙසකක පෙනානං කාමා **පණීනා** නාම. අවසෙසානං කාමා **මජ්ඣිමා** නාම. හෙසමි **හිනා**, හෙ උපාදය ජානපදානං කාමා **පණීනා** නාම. පච්චත්තවාසිනං කාමා **මජ්ඣිමා** නාම. හෙසමි **හිනා**. හෙ උපාදය ගාමනොජකානං කාමා **පණීනා** නාම. හෙසං පරිවාරිකානං කාමා **මජ්ඣිමා** නාම. හෙසමි **හිනා** නාම. හෙ උපාදය ජනපද සාමිකානං කාමා **පණීනා** නාම. හෙසං පරිවාරිකානං කාමා **මජ්ඣිමා** නාම. හෙසමි **හිනා**. හෙ උපාදය පදෙසරාජ්ජිනං කාමා **පණීනා** නාම. හෙසං අමච්චානං කාමා **මජ්ඣිමා** නාම. හෙසමි **හිනා**. හෙ උපාදය චක්කවත්තිරඤ්ඤ කාමා **පණීනා** නාම. නස්ස අමච්චානං කාමා **මජ්ඣිමා** නාම. නස්සාපි **හිනා**, හෙ උපාදය භූමමදෙවානං කාමා **පණීනා** නාම. හෙසං පරිවාරිකානං දෙවානං කාමා **මජ්ඣිමා** නාම. හෙසමි **හිනා**. හෙ උපාදය වාතුමමහා රාජිකානං දෙවානං කාමා **පණීනා**ති ආදිනා නයෙන යාව අකතිස්ස දෙවානං කාමා මත්තකප්පත්තා **පණීනා** නාම, හෙ එවං උපාදයු පාදය “භිනමජ්ඣිමපණිනාකාමා” වෙදිතබ්බා.

මහාසත්තිකෙ—“**ආපාසිකා කාමා**”ති අවසිසිසබ්බානෙසු අපගත අයෙසු චතුසු අපායෙසු නිබ්බත්තකාමා **ආපාසිකා** කාමා. මනුස්සෙසු නිබ්බත්තකාමා **මනුස්සකාමා**, දෙවෙසු නිබ්බත්තකාමා **දිබ්බා**.

පයොගත්තිකෙ—පච්චුප්පිනානං කාමානං පරිභුජ් නතො යපෙනා නෙරසිකෙ සෙසඅපායසත්තානං මනුස්සානං වාතුමමහා රාජිකෙ දෙවෙ උපාදය යාව නුසිතකායිකානව දෙවානං කාමා **පච්චුප්පිනා කාමා**

නාම, පකතිපටියන්තාරමමණෙනො අතිරෙකෙන රමිතුකාමනාකාලෙ
යථාරුචිකං ආරමමණං නිමමිණිකා රමනාති නිමාණරතීනං
දෙවනං කාමා “නිමමිනා කාමා” නාම. අත්තනො අජ්ඣාසයං
ඥායා පරෙහි නිමමිනෙ ආරමමණෙ සෙවනාති පරනිමමන
වසවනතිනං කාමා “පරනිමමිනා කාමා” නාම. “පටිග්ගහිනා”ති
මයකං එතනති ගතිකා කාමා. “අපටිග්ගහිනා”ති තථා අගතිනා
උත්තරකුරුකානං කාමා. “මමාසිනා”ති තණ්හාවසෙන මම
එතීනති ගතිනා. “අමමාසිනා”ති වුත්තපටිපක්කා.

“සබ්බෙසි කාමාවචර ධම්මා”ති ‘හෙඨනො අවිචිතියං පරියන්තං
කාමා’ති ආදිනා නයෙන වුත්තෙසු කාමාවචර ධම්මෙසු පරියාපනනා.
නත්තායං වචනපො-උද්දනපො වෙ කාමා වච්ඡුකාමො ව කිලෙස
කාමො ව. තත් “කිලෙසකාමො”අත්තො ඡන්දරාගො. “වච්ඡුකාමො”
තෙභුමකවට්ටං. කිලෙසකාමො වෙත්ත කාමෙතිති කාමො. ඉතරෙ
කාමීයතිති. යස්මිං පන පදෙසෙ දුච්ඡධො වෙසො කාමො පවනති
වසෙන අවචරති, සො ව චතුර්ණං අපායානං මනුස්සානං ඡන්තච
දෙවලොකානං වසෙන එකාදසපිධො පදෙසො.

කාමො එත් අවචරතිති=කාමාවචරෙ, තත් පරියාපනනසබ්බ
ධම්මෙ සක්කාය ‘සබ්බෙසි කාමාවචරා ධම්මා’ති වුත්තං. අත්තනො
සභාවං ධාරනාතිති ධම්මා. “රුපාවචරා ධම්මා”ති ‘හෙඨනො භ්‍රම
ලොකං අනෙතා කරිතා’ති ආදිනා නයෙන වුත්තානං රුපාවචර
ධම්මානං වසෙන සබ්බෙසි ධම්මා රුපාවචරා ධම්මා. “අරුපාවචර
ධම්මා”ති ‘හෙඨනො ආකාසානවායනානුපගෙ දෙවෙ අනෙතා කරි
තා’ති ආදිනා නයෙන වුත්තා සබ්බෙසි අරුපාවචර ධම්මා. තත්
රුපෙ අවචරනාතිති රුපාවචරා. අරුපෙ අවචරනාතිති අරුපාවචර.

“තණ්හාවච්ඡුකා”ති පතිස්සේන කාරණපොත්තච තණ්හාය වච්ඡු
භුතා. “තණ්හාරමමණා”ති හෙ ආලම්බිකාව¹ තණ්හාපවතතිවසෙන
තණ්හාය ආරමමණභුතා. “කමහිසපොත්තා”ති පච්චාසිංසිතබ්බපොත්ත.
“රජනිසපොත්තා”ති රජෙනුං සුභතපොත්ත. “මදනිසපොත්තා”ති කුල
මදදි මදඋපපාදනියපොත්ත. ‘තත් කතමෙ වච්ඡුකාමා මනාපිකා
රුපා’ති ආදිං කාමායං කිචි රජනියං වච්ඡු’නති පරියොසානං සවිඤ්ඤ
ණක අවිඤ්ඤණක වසෙන වුත්තං. අවසෙසං එකවතුකකාධිකාජනති
කතති වෙදිතබ්බං.

එවං වච්ඡුකාමං දස්සෙකා කිලෙසකාමං දස්සෙතුං ‘කතමෙ
කිලෙසකාමා’ති ආදිමාග. තත් “ජන්දෙ”ති දුබ්බලරාගො. “ගගො”ති
තතො බලවතරො. උපරි තයොපි රාගා ඉමෙති බලවතර. “කා
මෙසු”ති පච්ඡු කාමගුණෙසු. “කාමච්ඡන්දෙ”ති කාමසංකාතො ඡන්දෙ.

න කත්තුකම්පනාජ්ඣේ න ධම්මජ්ඣේ, කාමනවසෙන රජනවසෙන ව කාමොසෙව රාගො=කාමග්ගො. කාමනවසෙන නන්දනවසෙන ව කාමොව නන්දිති=කාමනජ්ඣේ. එවං සබ්බත්ථං. කාමත්ථං විදිත්වා නණ්ණායනන්තො=කාමනණ්ණා, සිනෙගනන්තො=කාමසිනෙගො, පරිබ්ඣනන්තො=කාමපරිලාභො, මුච්ඡනන්තො=කාමමුච්ඡා, ගිලිත්වා පරිනිශාපනන්තො=කාමපේකාසානං, වට්ටසම්. ඔසෙති ඔසිදා පෙතිති=කාමොසො. වට්ටසම්. යොජෙතිති=කාමසොගො, දද්වන වසෙන තණ්හාදිසිගහණං=උපාදානං, විතතං නිවරති පරියොනකිති=නිවරණං. “අදදස”නති දකුණි. “කාමා”නි ආලපනං. “නෙ”නි තව. “මුල”නති පතිසං. “සංකප්පා”නි පරිභප්පා, න තං සංකප්පසිංසාමි තං පරිභප්පං න හරිස්සාමි. “න හොතිසි”නි නහවිස්සසි.

“ඉච්ඡමානස්සා”නි පච්චාසිංසනත්තස්ස. “සාදිසමානස්සා”නි අස්සාදියමානස්ස. “පඤ්ඤමානස්සා”නි පඤ්ඤං උප්පාදෙනත්තස්ස. “පිසමානස්සා”නි¹ පාපුණ්ණිකුං ඉච්ඡං උප්පාදෙනත්තස්ස. “අභිජ්ජමානස්සා”නි තණ්හාවසෙන නිත්තිං උප්පාදෙනත්තස්ස. අථවා ‘අභිවදනත්තස්ස ධනති සස්ස චා’නි ආදිවතුජාතිවසෙන චුත්තං ‘ගහස්ස චා පබ්බජිතස්ස චා’නි ලිභගවසෙන චුත්තං. ‘දෙවස්ස චා මනුස්සස්ස චා’නි උප්පත්තිවසෙන චුත්තං. “ඉජ්ඣති”නි නිප්පජ්ජති. “සමිජ්ඣති”නි සමමා නිප්පජ්ජති. ඉජ්ඣති විසෙසරූපපටිලාභවසෙන, ලහති දස්සනීයරූපපටිලාභවසෙන, පටිලහති පසාදනීයරූපපටිලාභවසෙන, අභිගච්ඡති සණ්ඨානරූපපටිලාභවසෙන. විඤ්ඤති අභිප්පසාදරූපපටිලාභවසෙන. අථවා සුභගමගතෙන න ඉජ්ඣති. ජාතිමගතෙන න ලහති. ඉස්සරිය මගතෙන පටිලහති. සුඛමගතෙන අභිගච්ඡති. සමපත්ති මගතෙන විඤ්ඤති.

“එකංසවචන”නති එකකොඨාසවචනං. “එකංසං චිවරං කත්වා, එකංසව්‍යාකරණීයො පඤ්ඤා”නි ආදිසු විය අනෙකංසගහණ පටිකෙබ්බො. “නිස්සංසවචන”නති සංසය විරහිතවචනං. සංකොභ පටිකෙබ්බවචනනති අත්ථො. “නිකානඛ්ඛාවචන”නති කාථමිදං කාථමිදනති කාඛ්ඛාපටිකෙබ්බවචනං. “අවෙජ්ඣවචන”නති විධානාවං. වෙජ්ඣං තදනාවෙන අවෙජ්ඣවචනං, විධානාවිවරහිතං, “අවෙජ්ඣවචනා බුඬා”නි ආදිසු විය විමතිපටිකෙබ්බො. “අවෙලහක වචන”නති විගදයානාවෙන අවෙලහකං. ඉතිහාසානි වෙලහක පටිකෙබ්බවචනනති. “නිසොගවචන”නති එකස්මිං අත්ථෙ වෙන යුජ්ජනතිති නියොගවචනං, විධාපථපටිකෙබ්බො. අඤ්ඤත්ථ පන නියොගො අනාගතාආරම්භෙනති² ආගතං.

“අපණ්ණකවචන”නති පලාපරහිත සාරවචනං අවිරුඬකාරණං, “අපණ්ණකං ඨානමෙකෙ”නි ආදිසු විය. අපණ්ණකමකරණී විය සප්පතිවචනං. “අවජ්ඣාපන වචනමෙත”නති එතං වචනං ඔතරිත්වා

1. සි. I, II & III. ඉච්ඡයමානස්ස.

2. සි. I. අනාගතාරම්භෙනති.

පතිසිතං සනතිසාපනං, යාති¹ ඉමසමිං මහානිද්දෙසෙ විභතතිං ආරොපිතාති පදාති නාති² විභතතිං ගච්ඡන්තාති තිති කාරණෙති විභතතිං ගච්ඡන්ති, නානා භොජනාති චතුති කාරණෙති නානාභවන්ති. අපරදිපනා පනෙත්ථ චෙ සානාති ගච්ඡන්ති. කථං? නාති හි බ්‍යුත්ත වසෙන උපසග්ගවසෙන අත්ථවසෙන වාති ඉමෙති තිති කාරණෙති විභතතිං ගච්ඡන්ති. තත්ථ “කොධො කුර්ඤානා කුර්ඤානවතං, දෙසො දුස්සනා දුස්සිතතන”නති³ එවං බ්‍යුත්තවසෙන විභතතිගමනං වෙදි නබ්බං. එත්ථ හි එකොව කොධො බ්‍යුත්තවසෙන එතං විභතතිං ගතො. “ඉරුකිති සමිකිති ලහති පටිලහති අභිගච්ඡති”ති එවං පන උපසග්ගවසෙන විභතතිගමනං වෙදිනබ්බං. “පණ්ඩිතං කොසලං නෙපුඤ්ඤං චෙතව්‍යං චිත්තා උපපරික්ඛා”ති එවං අත්ථ වසෙන විභතතිගමනං වෙදිනබ්බං. වෙසු පිතිපදනිද්දෙසෙ නාව ඉමා තිස්සො විභතතියො ලබ්භන්ති. “පිති පාමොජ්ඣං භාසො”ති බ්‍යුත්තවසෙන විභතතිගමනං ගොති, “ආමොදනා පමොදනා භාසො පභාසො”ති උපසග්ගවසෙන විභතති. “ඔදගං අත්ත මතනා”ති අත්ථවසෙන. ඉමිනා නයෙන සම්මන්ත්‍රණිද්දෙසෙසු විභතතිගමනං වෙදිනබ්බං. නානාභොජනාතිච නාමනානතෙනන ලක්ඛණනානතෙනන කිම්බනානතෙනන පටිකේපනානතෙනනාති ඉමෙති චතුති කාරණෙති නානා භොජනි.

“තත්ථ කතමො ව්‍යාපාදෙ යො නසමිං සමයෙ දෙසො දුස්සනා”ති එත්ථ ව්‍යාපාදෙති වා දෙසොති වා චෙපි එකො කොධො එව, නාමෙන පන නානවතං ගතොති එවං නාමනානතෙනන නානතනං වෙදි නබ්බං. රුසස්ථෙන පච්චිකිකා එකොව බ්‍රහ්මා ගොති. එත්ථ පන රූපං රූපනලක්ඛණං, වෙදනා වෙදනිනලක්ඛණං, සංඤ්ඤා සජානනලක්ඛණං, චෙතනා චෙතනිනලක්ඛණං, විඤ්ඤාණං විජානනලක්ඛණනති ඉමිනා ලක්ඛණනානතෙනන පමකිකිකා ගොනති. එවං ලක්ඛණ නානතෙනන නානතනං වෙදිනබ්බං.

“චත්තාරො සම්මන්ත්‍රණා, ඉධ භික්ඛු අනුප්පනනානං පාපකානං අකුසලානං ධම්මානං අනුප්පාදය චිත්තං පග්ගණාති පදගති”ති එකමෙව විරියං කිම්බනානතෙනන චතුසු සානෙසු ආගතං. එවං කිම්බනානතෙනන නානතනං වෙදිනබ්බං.

“චත්තාරො අසම්මා, කොධගරුතා න සම්මගරුතා මකික ගරුතා න සම්මගරුතා ලාභගරුතා න සම්මගරුතා සක්කාර ගරුතා න සම්මගරුතා”ති එවමාදිසු පන පටිකේපනානතෙනන

1. සි. I. සන්තිසාපනං-චපනං-යාති, II. සන්තිසාපනං-යාති.
2. සි. II. ආසොති, III. නාසොති.

නානාතමං වෙදිතබ්බං. ඉමානි පන වතනාරි නානතමානි න පිතියා යෙව ලබ්භන්ති. සබ්බෙසුපි යථාලාභවසෙන ලබ්භන්ති, පිතියා හි පිතීති නාමං, විතතස්ස විතතන්ති. පිති ව ඵරණලක්ඛණා, වෙදනා වෙදසිතලක්ඛණා, සඤ්ඤා සජානනලක්ඛණා, වෙනනා වෙනසිතලක්ඛණා, විඤ්ඤාණං විජානනලක්ඛණං.

නථා පිති ඵරණකිච්චා, වෙදනා අනුභවනකිච්චා, සඤ්ඤා සජානනකිච්චා, වෙනනා වෙනසිතකිච්චා, විඤ්ඤාණං විජානනකිච්චන්ති, ඵලං කිච්චනානතොන නානතමං වෙදිතබ්බං. පටිකොපනානතමං පිතිපදෙ නන්ති. අලොභාදිනිද්දෙසෙසු “අලොභො අලුභිනා අලුභිනාහන”න්ති ආදිනා නයෙන ලබ්භන්ති ඵලං පටිකොපනානතොන නානතමං වෙදිතබ්බං. ඵලං සබ්බපදනිද්දෙසෙසු ලබ්භමානවසෙන චතුර්ඛිධම්පි නානතමං වෙදිතබ්බං.

අපරදීපනා පදච්ඡිති වා ගොති දළ්භිකමමං වානි ඵලං වෙසා නාති ගච්ඡති. යසිකොටියා උපපිළෙනෙනන විය හි සකිමෙව ‘පිති’ ති වුතෙන ඵලං. නං පදං පුලලිහං මඬිහං විභුසිහං නාම න ගොති. පුනපුනං බ්‍යජනවසෙන උපසග්ගවසෙන අත්ථවසෙන “පිති පාමොජ්ජං ආමොදනා පමොදනා හාසො පහාසො විතති”ති වුතෙන පුලලිහං මඬිහං විභුසිහං නාම ගොති. යථා හි දගරකුමාරං නහාපෙඤා මනොරමං වත්ථං පරිදහාපෙඤා පුළථානි පිලකා පෙඤා අහබ්බිති අජ්ඤා අථස්ස නලාටෙ ඵහමෙව මනොසිලා බිඤ්ඤං කරෙය්‍ය, හස්ස හ ඵතනාවහා විතනාලිකො නාම ගොති. නානාවණෙණති පන පරිවාරෙඤා¹ බිඤ්ඤා කතොසු විතනාලිකො නාම ගොති, ඵලං සමුදමිදං වෙදිතබ්බං. අයං පදච්ඡිති නාම. බ්‍යජනවසෙන පන උපසග්ගවසෙන අත්ථවසෙන ව පුනපුනං භණනමෙව දළ්භිකමමං නාම,² යථා හි ආවුසොති වා භනෙනති වා යකොති වා සපෙසාති වා වුතෙන දළ්භිකමමං නාම න ගොති. ආවුසො ආවුසො භනෙන භනෙන යකො යකො සපෙසා සපෙසාති වුතෙන පන දළ්භිකමමං නාම ගොති. ඵලමෙව සකිදෙව යසිකොටියා උපපිළෙනෙනන විය ‘පිති’ති වුතනමතෙන දළ්භිකමමං නාම නගොති, පුනපුනං බ්‍යජනවසෙන උපසග්ගවසෙන අත්ථවසෙන “පිති පාමොජ්ජං ආමොදනා පමොදනා හාසො පහාසො විතති”ති වුතෙනයෙව දළ්භිකමමං නාම ගොතිති ඵලං අපරදීපනා³ වෙසානාති ගච්ඡති. ඵතිස්සාපි වසෙන ලබ්භමානකපදනිද්දෙසෙසු සබ්බත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො.

තත්ථ පිණයතිති=පිති, සා සම්පියායනලක්ඛණා කායවිතතපිණනරසා ඵරණරසා වා, ඔදග්ගපච්චුපඨානා. යා පචකාමගුණපට්ඨසං.

1. සි. II, III & IV. පරිවාරෙඤා.

2. සි. II. දළ්භිකමමං නාම.

3. සි. I. අපරදීපනා.

සුඛතා සියා රූපාදිපච්ඡාමකොඤ්ඤාසපිසංසුඛතා පිති සා පිණයතිති පිතිති, ඉදං සභාවපදං. පමුදිතභාවො “පාමොජ්ජං” ආමොදනාකාරො “ආමොදනා”, පමොදනාකාරො “පමොදනා” යථා වා හෙසජ්ජානං වා තෙලානං වා උණේනාදකපීතොදකානං වා එකභොකාර්ණං මොදනාති වුච්චති. එවමයමපි ධම්මානං එකභො කාරණෙන මොදනා. උපසංගවසෙන පන මහෙත්වා ‘ආමොදනා පමොදනා’ති වුත්තා.

භාසෙතිති=භාසො, පභාසෙතිති=පභාසො, හස්සහස්සාකාරානං. එහං අධිවචනං, වින්දතිති=වින්දනං, ධනස්සෙහං නාමං. අයං පන සොමනස්ස පපච්චයන්තා විත්තසරික්ඛනයා වින්දති. යථා හි ධනිතො ධනං පටිච්ච සොමනස්සං උපපජ්ජති එවං පිතිමතො පිතිං. පටිච්ච සොමනස්සං උපපජ්ජති තස්මා ‘වින්දති’ති වුත්තා. තුභිසභාවසණ්ඩනයා පිතියා එහං නාමං. පිතිමා පන පුග්ගලො කායවිත්තානං උග්ගන්තනා අභිභුග්ගන්තනා උද්දොනාති වුච්චති, උද්දොස්ස භාවො=මද්දොගං.

අත්තනො මනභා=අත්තමනභා. අනභිරඬස්ස හි මනො දුක්ඛ පදංඝානන්තා න අත්තනො මනො නාම හොති. අභිරඬස්ස සුඛ පදංඝානන්තා අත්තනො මනො නාම හොති, ඉති අත්තනො මනභා අත්තමනභා, සංඛමනස්ස භාවොති අත්තො. සා පන යස්මා න අඤ්ඤස්ස කස්සපි අත්තනො මනභා විත්තස්සෙව පන සොහන භාවො චෙතසිකො ධම්මො, තස්මා අත්තමනභා විත්තස්සාති වුත්තං. විත්තවිචිතතනයා වින්දනං, ආරම්භණං මිණමානං ජානාතිති මනො. මානසනති මනො එව “අනනලික්ඛිවරො පාසො ස්වායං චරති මාන සොති”ති එත්ථ මනසමපස්සන්තකධම්මො මානසොති වුත්තො.

“කථං හි භගවා භුග්ගං සාවතො සාසනෙ රතො,
අප්පභතමානසො සෙබ්බො” කාලං කසිරා ජනෙ සුභා”ති

එත්ථ අරහත්තං මානසනති වුත්තං.

ඉධ පන මනො එව මානසං, බ්‍යජ්ජනවසෙන හෙතං පදං වඩ්ඪිතං. “හදස්”නති “විත්තං වා තෙ බිප්පස්සාමි හදයං වා තෙ ථාලෙස්සාමි”ති එත්ථ උරො “හදස්”නති වුත්තං. “හදයා හදයං මඤ්ඤ අඤ්ඤය තච්ඡති”ති එත්ථ විත්තං. “වක්ඛං හදය”නති එත්ථ හදයවච්ඡු. ඉධ පන විත්තමෙව, අරහත්තරත්තෙහි හදයනති වුත්තං. තමෙව පරි සුඛත්තෙහි පණ්ඩරං, භවතං සක්ඛායෙනං වුත්තං, යථාහ:-“පභස්සරම්ඳං භික්ඛවෙ විත්තං තච බො ආගන්තුකෙහි උපකක්ඛිලෙසෙහි උපකක්ඛි ලිඪ”නති, තතො නික්ඛන්තන්තා පන අකුසලමපි, ගභාය නික්ඛන්තා නදී ගභා විය, ගොදුවරිතො නික්ඛන්තා ගොදුවරි විය ව පඬිරනෙත්ථ වුත්තං. “මනො මනාසනන”නති ඉධ පන මනොගහණං මනස්සෙව ආයතනභාවදීපනත්ථං.

හෙතෙතං දීපෙති නයිදං දෙවායනං විශ මනස්ස ආයතනතා මනායනං. අථ බො මනො ඵව ආයතනං මනායනනති. තස් නිවාසථානස්තෙත ආකරස්තෙත සමොසරණථාන්ස්තෙත සජාතිදෙසස්තෙත කාරණස්තෙත ව ආසනනං වෙදිතබ්බං. යථාහි ලොකෙ “ඉස්සරායනං වාසුදෙවායනං”නති ආදිසු නිවාසථානං ආයතනනති වුවවති. “සුවණ්ණායනං රජනායනං”නති ආදිසු ආකරො. සාසනෙ පන “මනොරමෙ ආයතනෙ සෙවනති නං විහිතමා”ති ආදිසු සමොසරණථානං. “දක්ඛිණාපථො ගුහාං ආයතන”නති ආදිසු සජාතිදෙසො. “නග්‍ර නත්‍රෙව සක්ඛිභබ්බතං පාපුණාති සති සති ආයතනෙ”ති ආදිසු කාරණං. ඉධ පන සජාතිදෙසස්තෙත සමොසරණථානස්තෙත කාරණස්තෙතාති තිධාපි වට්ටති. “එස්සාදයො හි ධම්මා එස්ස සජායනති”ති සජාතිදෙසස්තෙතපි එතං ආයතනං. බහිඛා රූප සද්ද ගක්ඛි රස ථොඨබ්බා ආරම්භණභාවෙනෙස්ස ඔසරනති සමොසරණථානම්පි ආයතනං. එස්සාදිතං පන සහජාතාති පච්චයස්තෙත කාරණතා කාරණං ආයතනනති වෙදිතබ්බං. තදෙව මනනලක්කණෙ ඉන්ද්‍රියං කරොතිති¹ ඉන්ද්‍රියං, මනො ඵව ඉන්ද්‍රියං=මනිද්‍රියං.

විජානාතීති=විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණමෙව බන්ධො=විඤ්ඤාණබ්බන්ධො, නස්ස රාසිආදිවසෙන අස්තො වෙදිතබ්බො. “මහාඋදකකබ්බන්ධො කෙව සංඛං ගච්ඡති”ති එස්ස හි රාසස්තෙත බන්ධො වුත්තො, “සීලකබ්බන්ධො සමාධිකබ්බන්ධො”ති ආදිසු ගුණස්තෙත, “අද්දසා බො භගවා මහනතං දුරුක්කිකි”නති එස්ස පණ්ණවතීමහත්ස්තෙත; ඉධ පන රුළුතිහො බන්ධො වුත්තො. රාසස්තෙත හි විඤ්ඤාණකබ්බන්ධොස්ස එකදෙසො එකං විඤ්ඤාණං, නසමා යථා රුක්කස්ස එකදෙසං ඡන්දනො රුක්කං ඡන්දනීති වුවවති, එවමෙව විඤ්ඤාණකබ්බන්ධොස්ස එකදෙසභූතං එකම්පි විඤ්ඤාණං රුළුතිහො විඤ්ඤාණකබ්බන්ධොති වුත්තං.

“නජ්ජා මනො විඤ්ඤාණධාතු”ති හෙසං එස්සාදිතං ධම්මානං අනුප්පාදිකා මනොවිඤ්ඤාණධාතු. ඉමස්මිං පදෙ එකමෙව විත්තං. මිණනස්තෙත මනො විජානනස්තෙත විඤ්ඤාණං සභාවස්තෙත තිස්සත්තස්තෙත වා ධාතුති තීහි මනොනාමෙති වුත්තං. “සහගතො”ති අවිජ්ඣතො. “සහජ්ජනො”ති සන්තිධිං ගතො. “සංසථො”ති සංසථො හුත්වා සීතො. “සමපසුත්තො”ති සමපසුකාරෙහි යුත්තො. කතමෙහි පකාරෙහිති? එකුප්පාදදීහි, “නස්සි කෙවි ධම්මා කෙහි වි ධම්මෙහි සමපසුත්තාති? ආමනතා; ඉති හි ඉමස්ස පඤ්ඤාස්ස පටිකෙහිපෙන නනු අස්සි කෙවි ධම්මා කෙහිවි සහගතා සහජාතා සංසථා එකුප්පාදු එක තිරොධා එකවත්තුකා එකාරම්භො”ති එවං එකුප්පාදනාදිතං වස්සෙත සමපයොගස්තො වුත්තො.

ඉති ඉමෙහි එකුප්පාදනාදීහි සම්ප්පාදනාරෝහි යුතො සම්ප්පාදනො. “එකුප්පාදො”ති එකතො උප්පන්නො, න විනාති අත්තො. “එකතිග්ගො”ති එකතො නිරොගො. “එකවජ්ජකො”ති හදයවජ්ජ වසෙන එකවජ්ජකො. “එකාරම්මණො”ති රූපාදිවසෙන එකාරම්මණො.

එත් සහගතසද්දෙ තභ්භාවෙ ඔකිණේණ ආරම්මණේ නිසස්ස සංසඨෙති පවසු අත්තෙසු දිස්සති ජිනවචනෙ. “යායං තණ්හා පොනොභවිකා නන්දිරාගසහගතා”ති එත් තභ්භාවෙ වෙදිතබ්බො. නන්දිරාගභූතාති අත්තො. “යා භික්ඛවෙ විමංසා කොසල්සහගතා කොසල්සම්පයුත්තා”ති එත් ඔකිණේණ, අනතරන්තරා උප්පජ්ජමා නෙන කොසල්පන වොකිණණාති අත්තො. “ලාභී හොති රූප සහගතානං වා සමාප්පතිනං අරූපසහගතානං වා සමාප්පතින”නති එත් ආරම්මණේ, රූපාරම්මණානං අරූපාරම්මණානනති අත්තො. “අසීතසඤ්ඤාසහගතං සතිසම්බොජ්ඣාබ්බං භාවෙති”ති එත් නිසස්සයෙ. අසීතසඤ්ඤා නිසස්සය¹ අසීතසඤ්ඤා භාවෙත්වා පටිල ඩනති අත්තො. “ඉදං සුඛං ඉමාය පීතියා සහගතං හොති සහජානං සම්පයුත්ත”නති එත් සංසඨෙ, සම්මස්සනති අත්තො. ඉමසම්මපි යානෙ සංසඨෙ ආගතො.

සහජානසද්දෙ “සහජානං පුරෙජානං පච්ජාජාන”නති එත් විය සහජානෙ. සංසඨසද්දෙ “ගිහිසංසඨොති ව, “එවං සංසඨො භන්තොවාති”ති එවමාදිසු සංසයෙහ. “කිසෙ පුලෙ විවජේත්වා සංසඨා යොජ්ජා හයා”ති එත් සදිසෙ.

“පුච්චිතජ්ජපරිවාරො අමො තෙ දධිවාහන

මුලං මුලෙන සංසඨං සාධා සාධා නිසෙවරෙ”ති

එත් උපවිනෙ. “විත්තසංසඨා ධම්මා”ති එත් විත්තසම්පයුත්ත ධම්මෙ. ඉධ පන යො එලප්පදනෙ අවිසොගධම්මො විය විනිබ්බාගං අකත්වා එකුප්පාදදිධම්මො හුත්වා සම්පයුත්තොති වුවති. අප්චා සහග තෙති වත්වා පච්ජතො පච්ජතො ආගතපුත්තෙන විය සො න හොතිති දස්සෙත්තුං සහජානොති වුත්තං. එකතො උප්පන්නං රූපාරූපං විය සොපි න හොතිති දස්සෙත්තුං සංසඨොති වුත්තං.

බිරොදකං විය සොපි නහොතිති දස්සෙත්තුං සම්පයුත්තොති වුත්තං. විනිබ්බාගං කාත්තුං අසකතුණේයත්තො නහි සහුප්පන්න ධම්මා සම්පයුත්තොපි අත්ති බිරතෙලං විය. තථා විප්පයුත්තොපි බිරතො අප්පතිනං නවතිනං විය, එවං ලක්ඛණප්පත්තො එකුප්පාදලක්ඛණො යෙව හොතිති දස්සෙත්තුං එකුප්පාදොති ආදි වුත්තං. එත් එකුප්පාද සහජානානං කිං නානත්තං? උප්පාදෙ අනතරවිරහිතො එකුප්පාදො, විරකාලමුත්තස්සාපි දධිතො මථනෙ පාකටං නවතිනං විය

පුරෙහි තනපත්‍රාභ්‍යන්තරව සෙන එකදිවසමෙව ජාතො විය සො න ගොතිති දසොනුං එකකකිණේ නිබ්බන්ධොති සහජාතො. එක වස්ත්‍රකොති පතිස්සේන එකපරිවෙජ්ඣදෙන එකවස්ත්‍රකො, විනා. භික්ෂුනං එකවස්ත්‍රකානා විය යානන්තරවිරහිතො. එකාරම්මණොති අනියතෙකාරම්මණො, න චක්ඛුච්ඡාදාණං වියාති එවමෙකො වණ්ණ යනති,

මිච්චොති මූලපදං. රූපාදිසු සතොතා ලග්ගො ලග්ගිතොති සතොතා. වුත්තං හෙතං. “සතොතා සතොතාති භතොත වුවවති කිත්තා වතා නුබො භතොත සතොතාති? රූපෙ බො රාධ යො ඡන්දෙ යො රාගො හත්‍ර සතොතා හත්‍ර විසතොතා නයමා සතොතාති වුවවති”ති, සත්තයොගෙන වා සතොතා. සුගති දුගති නයතිති නරො. මනුෂො පුත්තොති මාණවො. උපකරණෙන සං පොසියතිති පොසො. පුං වුවවති නිරයො, තං ගලතිති පුගගලො. ජිවිතිත්‍රියං ධාරෙතිති ජිවො. වුතිතො ජාතිං ගවජ්ජිති ජාලු, ජායතිති ජනාලු. ඉන්ද්‍රියෙන ගවජ්ජිති ඉන්ද්‍රාලු. අප්චා ඉන්ද්‍රාලුතෙන කම්මනා ගවජ්ජිති ඉන්ද්‍රාලු. භික්ෂුනිපි පාලි. භික්ෂුනි¹ මරණං තං මරණං ගවජ්ජිති භික්ෂු. මනුෂො ජාතොති මනුජො, “සං ඝාදිසති”ති යං රූපාදි අස්සාදියති. සෙසං වුත්තනසමෙව.

ඉතො පරං වුත්තමත්ථං නිගමෙතොතො තෙනාහ භගවා “කාමං කාමසමානස්ස-පෙ-සද්ධිවජ්ජි”ති. ඉතො පරං එත්තකම්පි අවතා විසෙසමත්තමෙව චක්ඛාම. “නස්ස වෙ කාමසමානස්ස”ති නස්ස පුගාලස්ස කාමෙ ඉවජ්ජමානස්ස. කාමෙන වා පියායමානස්ස. “ඡන්ද්‍රා නස්ස”ති ජානාහණ්ණස්ස. “ජනාලුතො”ති සත්තස්ස. “තෙ කාමා පටිභාසනති”ති තෙ කාමා පරිභාසනති වෙ. “සලලවිබොව රූප්ප නි”ති අප් සො අයොමයාදිනා සලලන විබො විය පිළියති.” ඉතො පරං වුත්තං චජ්ජත්තා අවුත්තෙසු යං යං අනුත්තං තං තදෙව කප්පිස්සාමි.

චක්ඛුපිණනං ආරම්මණං පාපුණ්ණවසෙන යාති ගවජ්ජි දස්ස නියවසෙන පිහන්තං ආරම්මණවසෙන සමාපෙතිති නිසති. සව ණීයං හුත්වා කණ්ණසොහපිණනං ආරම්මණවසෙන පරිකස්සතිති² ආයුහති. සරිහබ්බං හුත්වා විත්තපිණනං ආරම්මණවසෙන ගහෙත්වා උපසංහරියතිති සංහරිසති. “සථා”ති ඔපමමෙත්ථ නිපාතො. හත්තිනා යාති ගවජ්ජිති හත්තිසානෙන වා. වා ඉති විකප්පනත්ථෙ. අස්සෙන යාති ගවජ්ජිති අස්සසානෙන වා. ගොයුත්තං වය්‍යං යානං ගොයා නං, තෙන ගොසානෙන, අප්පයානාදිසුපි එසෙවනයො. ඉස්වසෙන වා ජාතො සජාතො, ආරම්මණපියත්තවසෙන නිබ්බන්ධො අභි

1. සි. I & III. භික්ඛි.

2. සි. I & III පිළියති.

3. සි. I. පරිකස්සති.

නිබ්බන්ධනා, ආරම්භමනාපනාවෙන පානුභුතො. අථවා-කාම රාගවසෙන වා ජානො සජානො, කාමනන්දවසෙන නිබ්බන්ධනො අහි නිබ්බන්ධනො, කාමනණ්ඩාවසෙන කාමසිත්තභවසෙන කාමච්ඡද්ද වසෙන කාමපරිලාභවසෙන ව පානුභුතොති වෙදිතබ්බො.

“නෙ කාමා පටිභාසනී”ති නෙ වඤ්ඤාමාදයො පරිභාසනී විගච්ඡනති. “සො වා කාමෙහි පටිභාසනී”ති එසො බන්ධියාදි පුග්ගලො වඤ්ඤාමාදි කාමෙහි පරිභාසනී විගච්ඡති.

“පුබ්බව මච්චං විජහනති භොගා මච්චො ධනෙ පුබ්බතරං ජහානී”ති

එවමා දිසු විශ. “කථ”නති කෙන පකාරෙන. “නිසංඝා සෙසා”ති ධර්මනාසෙව. “නෙ භොගෙ”ති නෙ වඤ්ඤාමාදයො භොගෙ. “රාජානො වා”ති පථව්‍යාදි රාජානො. “හරනී”ති ගගෙඤ්ඤා ගච්ඡනති අපහරනති වා. “මොරා වා”ති සක්කිභෙදාදිකා. “අග්ගි වා”ති දාවග්ගිආදි. “දහනී”ති ක්‍රියාපෙති භයමි කරොති. “උදකං වා”ති ඔසාදි උදකං. “වහනී”ති ගගෙඤ්ඤා මහාසමුද්ධං පාපෙති. “අප්පිසා වා”ති අකන්තා අමනාපා. “හරනී දුසාදු”ති දයාජරිච්ඡිතා අසා මිකා හරනති. “නිතිනං වා”ති නිධානං කඤ්ඤා ධර්මං. “නාඛගච්ඡ නී”ති නවිඤ්ඤා නපතිලභනී න පසානීති අනො. “උප්පසුතො”ති විසමයොගෙන යොජ්ජො කසිවණ්ණිජාදිකම්මන්තො. “හිජ්ජනනී”ති¹ භෙදං පාපුණ්ණනී නප්පවත්තනනීති අනො. “හිජ්ජනී නං අජානන නා”ති ආදිසු සමානවො වෙදිතබ්බො.

“කුලෙ ඝාතකො වා කුලඛ්‍යාගෙ උප්පජ්ජනී”ති බන්ධියාදිකුලෙ කුලඝාතකො² කුලෙ අනතිමපුරිසො නිබ්බන්ධනති. කුලෙ වා කුලභා රොතිපි පාලි. “සො නෙ භොගෙ විකිරනී”ති යො එසො කුලෙ පච්ඡිම කො නෙ හිරිඤ්ඤාදි භොගෙ බෙපෙති. “විඛමනී”ති විශොගං කරොති දුරෙති “විඛංසෙති”ති නාසෙති අදස්සනං ගමෙති. අථවා ඉත්ති ධුතො හුඤ්ඤා විකිරනී. සුරාධුතො හුඤ්ඤා විඛමනී. අකඛධුතො හුඤ්ඤා විඛංසෙති.

විකිරනී වා උප්පන්නං අයං අජානනෙන. විඛමනී වා විස්සජ්ජන සුඛං අජානනෙන. විඛංසෙති ධර්මාදිකා ආරක්ඛා අසංවිධානෙන නාති එවමාදිකා යොජ්ජනබ්බං. “අනිවචනාසෙව අසමි”ති විනාස භාවෙන එව අසමි. “නාසනනී”ති අදස්සනං යනති. “පටිභාසනනී”ති න පුන පඤ්ඤායනති. “පටිඛංසනනී”ති³ ධානතො අපගච්ඡනති. “පටිපටනනී”ති⁴ පඤ්ඤනති. “අනතරධාසනනී”ති අනතරධානං අදස්සනං ගච්ඡනති. “විප්පලජ්ජනනී”ති චුණ්ණවිචුණ්ණො හුඤ්ඤා අප ගච්ඡනති.

1. සී. I & II. හජ්ජනනීති.

2. සී. I. කුලජ්ජාපකො.

3. සී. I, පරිභාසනනීති, II & III සඤ්ඤා නනනීති.

4. සී. II & III. පටිපජ්ජනනී.

“නිසන්නෙව නෙ හොගෙ”¹ නි නෙසං ධනානං ධීනකාලෙ,
 “නිසන්නෙ නිබ්බන්තෙ වා”² නි එවමාදිසු විය. “සො”³ නි සො හොගසාමි
 කො පුග්ගලො. “චචනි”⁴ නි දෙවලොකනො. “මරනි”⁵ නි මනුස්ස ලො
 කනො. “විසාලස්සනි”⁶ නි නාගසුපණ්ණාදිලොකනො. අඵවා-ගායනි
 ධංඤාදි කොඨාගාරවසෙන. පරිගායනි ධනකොඨාගාරවසෙන. පරි
 ධංසනි බලිවද්දහනි⁷ අස්සාදිවසෙන. පටිපටනි දුසිදසවසෙන.
 අනගරධාසනි දුරාගරණවසෙන⁸ නයසනි උදකාදිවසෙනානි එකෙ
 වණ්ණයනති. “අසොමසෙනා”⁹ නි කාලලොහාදිනිබ්බන්තන. “සල්ල
 නා”¹⁰ නි කඛෙන. “අසීමසෙනා”¹¹ නි මනුස්සසිං සපෙක්ඛා අවසෙසෙන.
 “දත්තමසෙනා”¹² නි හතිදත්තමයෙන. “විසානමසෙනා”¹³ නි ගොවිසා
 නාදිනා. “කසිමසෙනා”¹⁴ නි වෙලුකඨාදිනා. “විබො”¹⁵ නි වුත්තප්පකාර
 සල්ලානං අඤ්ඤාභරඤ්ඤාභරෙන පහවො. “රූප්පනි”¹⁶ නි විනිරති විකාරං
 ආපජ්ජති. “කුප්පනි”¹⁷ නි චලති කොපං උප්පාදෙති. “සවිසනි”¹⁸ නි සවිතො
 හොති. “පිළිසනි”¹⁹ නි පිළිහො හොති. ලබ්භසහාරො කුප්පනි. තතිස
 දිවසෙ සල්ලාකං පවෙසෙක්ඛා ධොවනකාලෙ සවිසනි. බාරප්පදනෙ
 පිළිසනි. පහාරධොවනෙ වා රූප්පනි. නසමිං දුක්ඛුප්පාදෙ කුප්පනි.
 සල්ලාකප්පවෙසනෙ පිළිසනි. බාරණෙ සවිසනිනි එවමෙකෙ
 වණ්ණයනති.

“ව්‍යවිතො”²⁰ නි ලබ්භසහාරො හුක්ඛා පිළිහො. “දෙමනසසිතො”²¹ නි
 දෙමනසස්සප්පතො. “විපට්ඨාමඤ්ඤාඨාභාවා”²² නි පකතිභාවං ජනිත්වා
 අඤ්ඤාඨාභාවං උපනීතෙන. අනෙතාසොසාදි සොකො ව. වාචා
 විප්පලාපො පටිදෙවො ව. කායපිළිනාදි දුක්ඛං, විත්තපිළිනාදි
 දෙමනසස්ස ව. භුසො ආයාසො උපාසාසො ව. එනෙ වුත්තප්පකාරා
 සොකාදයො උප්පජ්ජනති සමුද්චාරං ගවජ්ජනති.

තතිසගාථාය සංඛෙපණ්ණො:-යො පන ඉමෙ කාමෙ නත් ඡන්දරාග
 වික්කමිහුනෙන වා සමුචෙජ්ජෙන වා අත්තනො පාදෙන සප්පස්ස
 සිරං විය පරිවෙජ්ජති. සො භික්ඛු සබ්බලොකං විප්ථාරෙක්ඛා
 ධීනතතා ලොකෙ විසන්තිකාසංඛාතං තණ්හං චතොතා හුක්ඛා සමති
 වත්තනති.

“සො”²³ නි විහජ්ජබ්බපදං. සො ඤාදිසොනි ආදිති තස්ස විහජ්ජන
 පදුති. එත්ථ ව යසමා සොනි අත්ථපදං. තච අනියමෙන පුග්ගලං
 දීපෙති. තසමා තස්ස අත්ථං දස්සෙන්නො අනියමෙන පුග්ගලං දීපකං
 යො සද්දමෙව ආග. තසමා එත්ථ එවමණ්ණො වෙදිතබ්බො. “සො”²⁴ නි
 යො කොචිති වුත්තං යසමා සො සො කොචි නාම සො එවස්ස²⁵
 ලිහසුත්තනි යථාචිතිතං යථාපකාරං යථානස්සං සබ්බමසමන්තාගත
 වසෙන²⁶ එනෙතාකාරෙන පඤ්ඤායති තසමා තං තත්ථ ඤාපෙක්ඛං.

1. සි. I, II & III. බලිවද්දදි.

2. සි. II, III & IV. දර්ශනවතවසෙන.

3. සි. II. එවස්ස.-I. එවස්සං.

4. සි. I. සම්මෙසනාගතවසෙන.

තං පභෙදං පකාසෙන්නො ඤාදිසොති ආදිමාන. තත් “ඤාදිසො”ති ලිභවසෙන යාදිසො වා තාදිසො වා හොතු දිසො වා රසො වා කාලො වා ඔදනො වා මහුරච්ඡි වා කිසො වා ථුලො වාති අන්තො.

“ඤාදිසො”ති යොගවසෙන යෙන වා තෙන වා යුතො හොතු නවකමසුතො වා උදෙසසුතො වා වාසධුරසුතො වාති අන්තො. “ඤාදිසො”ති යථා ස්ථිතො නවකමාධිස්ථායිකාදිව සෙන. “ඤාපකාරො”ති යථාපකාරෙන පතිභිතො පරිසනායකාදි වසෙන. “සං ථානං පනො”ති¹ යං ථානනතරං පනො සෙනාපති සෙභිස්ථානාදිවසෙන. “සං ධම්මසමනනාගතො”ති යෙන ධම්මෙන උපාගතො ධුතාගාදිවසෙන. “විකම්මනනො වා”ති උපචාරපණ සමාධිති කිලෙසානං දුරිකරණතො වා සවප්පහාරෙන සෙවාලානං විශ. “සමුච්ඡේදනො වා”ති පුන අප්පචතං කම්ම අච්චනතො මග්ගෙන කිලෙසානං උච්ඡිනනමුලතො පහානවසෙන සමුච්ඡේද නො වා.

“අභිකංකලපමා කාමා”ති ආදීති එකාදසපදාති විපස්සනා වසෙන වුත්තාති. “බුඛානුස්සතිං භාවෙනො”ති ආදීති ව “මරණානුස්සතිං භාවෙනොපි උපසමානුස්සතිං භාවෙනොපි”ති ඉමාතිව උපචාරඡක්ඛානවසෙන වුත්තාති. “ආනාපානසතිං භාවෙනොපි කාය ගතාසතිං භාවෙනොපි පඨමඡක්ඛානං භාවෙනොපි”ති ආදීති “නෙවසඤ්ඤ නාසඤ්ඤයනන සමාපනං භාවෙනොපි”ති පරියො සානාති අප්පණඡක්ඛානවසෙන වුත්තාති.

තත් “අභිකංකලපමා කාමා”ති සුතිකකනනතිමමංසලොභිත මකිත්තං අභිකංකලං උපමා එතෙසං කාමානනති අභිකංකලපමා කාමා. “අප්පසාදපෙඨනා”ති² අප්පං පරිහනං සුඛස්සාදං. “ආදිනමො එත්ථ භිසො”ති දස්සනත්තො. “පස්සනො”ති “යාවදෙව ව පන සො කුකකුරො කිලමපස්ස විසාහස්ස භාගී අස්සා”ති ඤාණවකුතො පස්සන්නො. “පටිවජ්ජති”ති දුරං ගමෙති. වුත්තං හෙතං භග වතා: “සෙය්‍යථාපි ගහපති කුකකුරො ජ්ඣව්ජාදුබ්බලාපරෙතො ගොසානකසුනං³ පච්චුපභිතො අස්ස, නමෙනං දකෙකා ගොසානකො වා ගොසානකනෙතවාසී වා අභිකංකලං සුතිකකනනං නිමමංස ලොභිතමකිත්තං පච්චුපභේය්‍ය, තං කිංමඤ්ඤසි ගහපති අපිනු සො කුකකුරො අමුං අභිකංකලං සුතිකකනනං නිමමංසලොභිතමකිත්තං පට්ඨිනාදනො ජ්ඣව්ජාදුබ්බලාපරිවිනෙය්‍යාති? නොහෙතං භනෙන. තංකිස්සහෙතු. අමුං හි භනෙන අභිකංකලං සුතිකකනනං නිමමංසලො භිතමකිත්තං, යාව දෙව ව පන සො කුකකුරො කිලමපස්ස විසා

1. සි. I, II & III. යංභාසපසුතො. 2. සි. III & IV. අප්පසාදපෙඨනාති

3. සි. III. ගොසානකසුනං.

තස්ස සාගී අස්සාති. එවමෙව බො ගහපති අරියසාවකො ඉති පටිසං විකිති:-අභිකංකලූපමා කාමා වුත්තා භගවතා බ්‍රහ්මකා බ්‍රහ්මපායාසා ආදීනවො එත්ථ භීයෙයාති එවමෙනං යථාභුතං සමමප්පඤ්ඤා දිස්වා යායං උපෙක්ඛා නානත්තා නානත්තසිතා, නං අභිතිවජ්ජේතියා, යායං උපෙක්ඛා එකත්තා එකත්තසිතා යත්ථ සබ්බස්සො ලොකාමිසුපාදනා අපරිසෙසා නිරුජ්ඣන්ති තමෙව උපෙක්ඛං භාවෙති”ති.

ගිජ්ඣාදීහි සාධාරණා මංසපෙසී උපමා එතෙසන්ති මංසපෙසු පමා. බ්‍රහ්මනං සාධාරණතේන බ්‍රහ්මසාධාරණා. ආදීත්තං තිණ්ණකකං උපමා එතෙසන්ති තිණ්ණකකුපමා. “අනුදහනතේනා”ති හත්ථාදිඤ්ඤා පනතේන, සාධිකපොරිසප්පමාණා විතච්ඡිකානං විතච්ඡිමානං අභාරානං පුරා අභාරකාසු උපමා එතෙසන්ති අභාරකාසුපමා. “මහාපට්ඨා හතේනා”ති මහාපට්ඨාපනතේන. ආරාමරාමණෙයාදිකං සුපිතං උපමා එතෙසන්ති සුපිතකුපමා. “ඉත්තරංචවුපසානතේනා”ති අප්පකානා උපගන්ත්වාන තිස්සනතේන. යාචිතෙන ලබ්බයානාදි භංගං උපමා එතෙසන්ති භංගිකකුපමා. “නාවකාලිකතේනා”ති අතිබ්‍රහ්මකතේන,¹ සමපන්නඵලරුක්ඛො උපමා එතෙසන්ති රුක්ඛ ඵලපමා. “සමගාමික පටිගාමිකතේනා”ති සාධාරණතේන ව සමගාමිකතො භජ්ජේතියා රුක්ඛපානනතේනව. අසිව සුණුව උපමා එතෙසන්ති අසිසුණුවපමා. “අබිකුට්ඨතේනා”ති ජිකු තතේන. සත්තිසුලං උපමා එතෙසන්ති සත්තිසුලපමා. “විනිවිජ්ඣා නතේනා”ති නිබ්බට්ටේනා ගමනතේන, භයජනනතේන සප්පසිරං උපමා එතෙසන්ති සප්පසිරුපමා. “සප්පසිකතේනා”ති සමං අති මුඛෙන භයතේන. දුක්ඛජනනං අභිකිකිකං උපමා එතෙසන්ති අභිකිකවක්ඛුපමා. “මහාගිතාපතේනා”ති² මහත්තඅභිතාපිස පිළා³ උපපාදනතේනාති කාමං පටිවජ්ජේතීති. වුත්තං හෙතං:-“සෙය්‍ය ථාපි ගහපති ගිජ්ඣා වා කාකො වා කුලලො වා නං මංසපෙසිං. ආද්ය උබ්බෙය්‍ය, හමෙනං ගිජ්ඣාපි කාකාපි කුලලාපි අනුපතිතා අනුපතිතා විතච්ඡය්‍යං විරාජේය්‍යං, නං කිං මඤ්ඤසි ගහපති සවෙ සො ගිජ්ඣා වා කාකො වා කුලලො වා නං මංසපෙසිං න ඛිප්පමෙව පටිතිස්සජ්ජේය්‍ය, සො තතො නිදානං මරණං වා නිගවේජ්ජය්‍ය මරණ මත්තං වා දුක්ඛන්ති. එවං භන්තෙ. එවමෙව බො ගහපති අරිය සාවකො ඉති පටිසං විකිති මංසපෙසුපමා කාමා වුත්තා භගවතා-පෙ- තමෙව උපෙක්ඛං භාවෙති. සෙය්‍යථාපි ගහපති පුරිසො ආදීත්තං තිණ්ණකකං ආද්ය පටිච්චානං ගවේජ්ජය්‍ය නං කිං මඤ්ඤසි ගහපති සවෙ සො පුරිසො නං ආදීත්තං තිණ්ණකකං න ඛිප්පමෙව පටිතිස්සජ්ජේය්‍ය, තස්ස සා ආදීත්තා තිණ්ණකකා හත්ථං වා ඩගෙය්‍ය බාහං වා ඩගෙය්‍ය

1. සි. II. අතිබ්‍රහ්මකතේන.

3. සි. III. මහත්තඅභිතාපනායපිළා.

2. සි. II. මහගිතාපතේනාති,

III. මහාගිතාපතේනාති.

අඤ්ඤානරං වා අභපච්චිතං ඛගෙය්‍ය, සො තතො නිදුනං මරණං වා නිගවේෂය්‍ය මරණමත්තං වා දුක්ඛනාති. එවං භනෙන, එවමෙවබ්බො ගහපති¹ අරියසාවකො ඉති පටිසංචික්ඛති:—නිණ්ණකාකුපමා කාමා වුත්තා භගවතා බහුදුක්ඛා බහුපායාසා—පෙ—නමෙව උපෙක්ඛං භාවෙති. සෙය්‍යපාපි ගහපති අභාරකාසු සාධිකපොරිසා පුරා අභාරානං චිතව්විකානං චිතවුමානං, අථ පුරිසො ආගවේෂය්‍ය ජීවිතුකාමො අමරිතුකාමො සුඛකාමො දුක්ඛපටිකාකුලො, තමෙනං වෙ බලවනො පුරිසා නානා බාහාසු ගහෙඤා අභාරකාසු උපකඤ්ඤය්‍යං. නං කිං මඤ්ඤසි ගහපති අපිනු සො පුරිසො ඉතිච්චිවෙව භායං සන්තාමෙය්‍යාති. එවං භනෙන, නං කිසුසු ගෙතු විදිහං හි භනෙන තසු පුරිසසු ඉමං වෙහං¹ අභාරකාසු පතිස්සාමි භතො නිදුනං මරණං වා නිගවේෂමි මරණමත්තං වා දුක්ඛනාති. එවමෙව බ්බො ගහපති අරියසාවකො ඉති පටිසංචික්ඛති අභාරකාසුපමා කාමා වුත්තා භගවතා—පෙ—නමෙව උපෙක්ඛං භාවෙති. සෙය්‍යපාපි ගහපති පුරිසො සුචිතකං පසෙය්‍ය ආරාමරාමණෙය්‍යකං වතරාමණෙය්‍යකං භුමිරාමණෙය්‍යකං පොක්ඛ රණිරාමණෙය්‍යකං, සො පටිබුබ්බො න කිම් පසෙය්‍ය, එවමෙවබ්බො ගහපති අරියසාවකො ඉති පටිසංචික්ඛති සුචිතකුපමා කාමා වුත්තා භගවතා—පෙ—නමෙව උපෙක්ඛං භාවෙති.

සෙය්‍යපාපි ගහපති පුරිසො යාචිතකං භොගං යාචිත්වා යානං වොරොගෙය්‍ය පවරමණිකුඛලං. සො තෙහි යාචිතකෙහි භොගෙහි පරික්ඛිතො පරිවුහො අන්තරාපණං පටිපථෝය්‍ය. තමෙනං ජනො දිස්වා එවං වදෙය්‍ය භොගී වත භො පුරිසො එවං කිර භොගිනො භොගෙ භුජන්ති. තමෙනං සාමිකා යත්ඨ යතෙථ සානි. පසෙය්‍යං² නං කිං මඤ්ඤසි ගහපති අලං නුබ්බො තසු පුරිසසු අඤ්ඤථත්තායාති. නොගෙහං භනෙනාති. නං කිසුසු ගෙතු? සාමිනො හි භනෙන සානි. හරන්ති. එවමෙව බ්බො ගහපති අරියසාවකො ඉති පටිසංචික්ඛති යාචිතකුපමා කාමා වුත්තා භගවතා—පෙ— නමෙව උපෙක්ඛං භාවෙති.

සෙය්‍යපාපි ගහපති ගාමසු වා නිගමසු වා අපිදුරෙ මහාවත සබ්බො, තනුසු රුක්ඛො³ සමපන්නථලො ව උපපන්නථලො ව, නවසු කානිච්චි⁴ ථලානි භුමියං පතිතාති; අථ පුරිසො ආගවේෂය්‍ය ථලස්සිකො ථලගවෙසී ථලපරියෙසනං වරමානො, සො නං වතසබ්බං අපේඤාගහෙඤා තං රුක්ඛං පසෙය්‍ය සමපන්නථලව උපපන්නථලව, තසු එවමසු තිබ්බො බ්බො අයං රුක්ඛො සමපන්නථලො ව උපපන්න ථලොව, තස්සි කානිච්චි ථලානි භුමියං පතිතාති. ජානාමි බ්බො පනාහං රුක්ඛං ආරොහිතුං, යනුනාහං ඉමං රුක්ඛං ආරුහිත්වා යාවදත්ථං ව බාදෙය්‍යං උච්ඡගව පුරෙය්‍යනාති, සො තං රුක්ඛං ආරුහිත්වා යාව

1. සි. I. ඉමං මෙ.

2. සි. I & IV. යපායමථවසානිපසෙය්‍යං.

3. සි. II & III. තනුරුක්ඛො.

4. සි. II & III. කානිච්චි.

දක්ව බාදෙය්‍ය උච්ඡින්නව පුරෙය්‍ය. අප් දුතියො පුරිසො ආගචෙත්ඨය්‍ය ඵලස්සිකො ඵලගචෙසී ඵලපරියෙසනං වරමානො තිණ්‍යං කුසාරිං ආදය්‍ය, සො තං වතසංඛං අජේඛාගගෙනො තං රුක්ඛං පස්සෙය්‍ය සම්පන්න ඵලව උප්පන්නඵලව, තස්ස ඵවමස්ස අයං බො රුක්ඛො සම්පන්න ඵලොව උප්පන්නඵලො ව නස්චි ව කානිචි ඵලානි භූමියං පතීතානි. නබො පනාහං ජානාමි රුක්ඛං ආරොහිතුං, යනනුනාහං ඉමං රුක්ඛං මූලතො ඡේත්වා යාවදක්ව බාදෙය්‍යං උච්ඡින්නව පුරෙය්‍යනති. සො තං රුක්ඛං මූලතො ඡේදෙය්‍ය. තංකිං මඤ්ඤසි ගහපති අමුං සො පුරිසො පඨමං රුක්ඛං ආරුළෙනා සවෙ සො න ඛිප්පමෙව ඔරොහෙය්‍ය තස්ස සො රුක්ඛො පපතනෙනා හත්ථං වා භජෙය්‍ය පාදං වා භජෙය්‍ය අඤ්ඤාභරංවා අභප්චිතං භජෙය්‍ය, සො තතො නිදුනං මරණං වා නිගචෙත්ඨය්‍ය මරණමත්තං වා දුක්ඛනති? ඵවං භනෙන. ඵවමෙව බො ගහපති අරියසාවනො ඉතිපටිසංචිකකති රුක්ඛඵලපමා කාමා වුත්තා භගවතා බහුදුක්ඛා බහුපායාසා ආදීනවො ඵත්ථ භීයෙතාති. ඵවමෙනං යථාභූතං සම්මථපඤ්ඤය දිස්වා යායං උපෙක්ඛා නානත්තා නානත්තසිද්ධා තං අභිනිවජේත්වා යායං උපෙක්ඛා ඵකත්තා ඵකත්තසිද්ධා යත්ථ සබ්බසො ලොකාමිසුපාදුනා අපරිසෙසා නිරුජ්ඣන්ති තමෙව උපෙක්ඛං භාවයති”ති ඵවං අභිනංකලාදි අගතිකකුසුමපරියොසානතො විපස්සනං දස්සෙත්වා ඉදුනි උපචාර සමාධිං දස්සෙන්නො “බුඩානුස්සතිං භාවෙන්නො”ති ආදිමාහ.

තත්ථ පුනපුන උප්පජ්ජනතො සති ඵව අනුස්සති, පවත්තිතබ්බ ඩානමිති යෙවච පවත්තත්තා සංඛා පබ්බජිතස්ස භූලපුත්තස්ස අනුරූපා සතීතිපි අනුස්සති. බුඩං ආරබ්භ උප්පන්නා අනුස්සති බුඩානුස්සති. අරහත්තාදි බුඩගුණාරම්භෙය්‍ය සතියා ඵතං අධිවචනං. “බුඩානුස්සතිං භාවෙන්නො”ති වචෙත්ථන්නො බුද්ධෙන්නො. ධම්මං ආරබ්භ උප්පන්නා අනුස්සති ධම්මානුස්සති. සවාක්ඛාතාදි ධම්මගුණාරම්භෙය්‍ය සතියා ඵතං අධිවචනං. සංඝං ආරබ්භ උප්පන්නා අනුස්සති සංඝානුස්සති. සුපටිපන්නාදි සංඝගුණාරම්භෙය්‍ය සතියා ඵතං අධිවචනං. සීලං ආරබ්භ උප්පන්නා අනුස්සති සීලානුස්සති. අත්තනො අබ්බතාදි සීල ගුණාරම්භෙය්‍ය සතියා ඵතං අධිවචනං. වාගං ආරබ්භ උප්පන්නා අනුස්සති වාගානුස්සති. අත්තනො මුත්තවාගතාදි වාගගුණාරම්භෙය්‍ය සතියා ඵතං අධිවචනං.

දෙවතා ආරබ්භ උප්පන්නා අනුස්සති දෙවනානුස්සති. දෙවතා සක්ඛිඨානෙ ඨපෙත්වා අත්තනො සංඛාදිගුණාරම්භෙය්‍ය සතියා ඵතං අධිවචනං. ආනාපානෙ ආරබ්භ උප්පන්නා අනුස්සති ආනාපානසති. ආනාපානානිමිත්තාරම්භෙය්‍ය සතියා ඵතං අධිවචනං. මරණං ආරබ්භ උප්පන්නා සති මරණසති. ඵකභවපරියාපනාජීවිති ඤ්ඤුපචෙත්ඨදසංඛා ත මරණාරම්භෙය්‍ය සතියා ඵතං අධිවචනං. කුච්ඡිතානං කෙසාදිතං පටිකතුලානං ආයත්තා ආකර්මතා කායොති සංඛංගතෙ සරිරෙතො

පව්‍යතා සරීරං වා කායං ගතා සති කායගතසතීති වත්තබ්බෙ රසං අකතා කායගතාසතීති චුත්තං, කෙසාදිකෙසු කායකොඨාසෙසු පටිකකුලනිමිත්තාරම්මණාය සතියා එතං අධිවචනං.

උපසමං ආරබ්භ උප්පන්නා අනුසාන උපසමානුසානී, සබ්බදුක්ඛුප සමාරම්මණාය සතියා එතං අධිවචනං. විත්තකම්මාරපිනිසුඛවිත්තෙ කායගතාසම්පයුත්තං පඨමජ්ඣානං භාවෙනෙතා. පිනිසුඛවිත්තෙ කායගතාසම්පයුත්තං දුතියජ්ඣානං භාවෙනෙතා. සුඛවිත්තෙ කායගතා සම්පයුත්තං තතියජ්ඣානං භාවෙනෙතා. උපෙකොවිත්තෙ කායගතා සම්පයුත්තං චතුත්තජ්ඣානං භාවෙනෙතා-පෙ-නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනං භාවෙනෙතාපි කාමෙ පරිවජ්ජනීති විකම්මනප්පහානං දසෙසා ඉද්දති සමුච්ඡේදෙන කාමානං පහානං දසෙසාදුං “සොතා පත්තිමග්ගං භාවෙනෙතාපි”ති ආදිමාග.

තදුඨ මග්ගසොනස්ස ආපජ්ජනං සොනාපත්ති, සොනාපත්තියා මග්ගො සොනාපත්තිමග්ගො. “අපාසගමනිසෙකාමෙ”ති යෙ අපායං ගමයන්ති තෙ අපායගමනීයෙ කාමෙ සමුච්ඡේදනො සොනාපත්ති මග්ගං භාවෙනෙතා පරිවජ්ජනී. පටිසන්තිවසෙන සතිං එව ඉමං ලොකං ආගමන්ති සකදගාමී, නස්ස මග්ගො=සකදමිමග්ගො නං මග්ගං භාවෙනෙතා. “බලාදිකෙ”ති පරිලාභප්පතෙන. පටිසන්තිවසෙ නෙව කාමභවං නාගමන්ති අනාගාමී, නස්ස මග්ගො=අනාගාමී මග්ගො. නං භාවෙනෙතා. “අනුසගගෙන”ති සුබ්බමභාවප්පතෙන. කිලෙසෙහි ආරකත්තා කිලෙසාරීතං ගතත්තා සංසාරවක්කස්ස අරාතං ගතත්තා පාපකරණෙ රහාභාවා පච්චයාදීතං අරගත්තා ච අරහං. අරගතො භාවො අරගත්තං. කිං නං? අරගත්තඵලං. අරගත්තස්ස මග්ගො අරගත්තමග්ගො. නං අරගත්තමග්ගං භාවෙනෙතා.

“සබ්බෙන සබ්බ”න්ති සබ්බෙනාකාරෙන සබ්බං. “සබ්බථාසබ්බ”න්ති සබ්බප්පකාරෙන සබ්බං. “අසෙසනිසෙසස”න්ති¹ නිරවසෙසං ඛනි මත්තමපි අඨපෙත්වා. අථවා-සබ්බෙන සබ්බං මුලවසෙන. සබ්බථාසබ්බං ආකාරනිප්පදෙසවසෙන. අසෙස නිසෙසසං භාවනානිප්පදෙසවසෙන. තථා පුරිමෙන දුච්චරිතාභාවෙන, දුතියෙන පරියුඨානාභාවෙන. තතියෙන අනුසයාභාවෙන, එවමෙකෙ වණ්ණයන්ති. “සප්පො චුච්චනි අභි”ති යො කොචි සරන්තො ගමන්ති. “කෙනෙත්තො”ති කෙන අත්තො. සංසප්පතො ගමන්ති”ති යසමා සංසරන්තො ගමන්තිති සපෙසා.

භුජනොනාති² වංකො වංකො හුත්වා ගමන්ති. “පනනසිරො”ති නිපන්නසිරො හුත්වා. “සිරෙන සුපනි”ති සීසං භොගන්නරෙ කතා සුසිරභාවෙන සිරසා සුපනිති සිරිංසපො. බිලෙ සයතිති බිලාසසො,

බිලසයෙහි පාලි, නං සුඤ්ඤං. ගුහායං සෙනිති ගුහාසංඝො. “දායා නායං ආවුඨො”¹ නි නායං සප්පයං දුට්ඨො දායා පහරණසත්ථංඛාතො ආවුඨො. “විසං නායං ඝොර”² නි නායං සප්පයං බ්‍යාමප්ප³ සංඛාතං විසං දරුණං කාකුලං. “ජිව්හා නායං දුට්ඨො”⁴ නි නායං සප්පයං චෙ ජිව්හා. “චිති ජිව්හාති රසං ඝාසති”⁵ නි දුට්ඨොති ජිව්හාති රසං ජානාති අසාදං විඤ්ඤාති සාදිසති. ජිව්තුං කාමයතිති=ජිව්තුකාමො, එවං අම ජිතුකාමො. සුඛං කාමයතිති=සුඛකාමො. “දුක්ඛපටිපක්ඛලො”⁶ නි දුක්ඛං අතිව්ජ්ජාතො. “පාදෙනා”⁷ නි අත්තනො පාදෙන. “සප්ප සිර”⁸ නි සප්පයං සීසං. “චජෙජ්ජසා”⁹ නි පුරතො චජෙජ්ජය. “චිව ජෙජ්ජසා”¹⁰ නි නායං පහරණෙන. පටිචජෙජ්ජසාති සමන්තතො. “අභි නිචජෙජ්ජසා”¹¹ නි චතුහත්ථප්පමාණෙන; අඵචා පුරිමෙන සීසතො. දුක්ඛ නතිසෙන චිති පසෙසති; චතුසේන පච්ඡතො. කාමෙ පන අප්පත්තයං පරියෙසනමුලදුක්ඛවඤ්ඤාවෙන චජෙජ්ජය. පත්තයං ආරක්ඛමුලදුක්ඛවඤ්ඤාවෙන විචජෙජ්ජය. ඤාණපරිලාභදුක්ඛවඤ්ඤාවෙන පරි චජෙජ්ජය. විනාසමුඛෙ පියවිප්පයොගදුක්ඛවඤ්ඤාවෙන අති නිචජෙජ්ජයාති එවමෙකෙ වණ්ණයනති.

රජනවසෙන ගුහො, විසයෙ සත්තානං අනු අනු නයනතො¹² අනුනසො. අනුරුඤ්ඤාතිති අනුරොධො. කාමෙතිති අත්තො. යත්ත කත්ථි ගවෙසනා සත්තා එවාය නාඤ්ඤාති සයං වා නාඤ්ඤාති නාඤ්ඤා. නාඤ්ඤා ව සා රජනසේන රාගො වාති=නාඤ්ඤාගො. තත්ථ එකස්මිං ආරම්භෙණ සකිං උප්පන්නා වණ්ණා නාඤ්ඤා, පුනපුනං උප්පජ්ජමානා නාඤ්ඤාගොති වුවවති. “විත්තයං සාරාගො”¹³ නි යො ගෙඨා බලවරජනසේන සාරාගොති වුත්තො සො නායං නායං විත්තසංඝොච සාරාගොති අත්තො.

ඉච්ඡති එවාය ආරම්භණාතිති ඉච්ඡා. බහලකිලෙසභාවෙන මුච්ඡනති එවාය පාණිනොති මුච්ඡා. ගිලිත්ථා පරිනිට්ඨපෙත්වා ගහණවසෙන අපේක්ඛාසානං. ඉමිනා සත්තා ගිලිඤ්ඤාති ගෙධං ආපජ්ජනති ගෙධො. බහලසේන පලිගෙධො ගෙධානං සණ්ඨනති¹⁴ බහලකසේනෙව වුත්තං. අනන්තරපදං උපසංගෙන වඩ්ඪිනං. සබ්බතො භාගෙන වා ගෙධොති පලිගෙධො. සජ්ජනති එතෙනාති සගො. ලග්ගනසේන වා සගො. ඔසිදනසේන පට්ඨො. ආකඩ්ඪනවසෙන ඵජා. “ඵජා ඉමං පුරිසං පරිකඩ්ඪති නායං නසංඝොච භවස්ස අභිනිබ්බන්ධියා”¹⁵ නි හි වුත්තං. වචනසේන මාසා. වට්ටස්මිං සත්තානං ජනනසේන ජනිතා. “නායං ජනෙති පුරිසං විත්ත මස්ස විධාවති”¹⁶ නි හි වුත්තං. දුක්ඛෙන සංයොජ්ජමානා ජනෙතිති සජ්ජනති. සට්ඨනසේන¹⁷ සිබ්බති. අයං හි වට්ටස්මිං සත්තො වුති පටිසන්ධිවසෙන සිබ්බති. සට්ඨති තුණ්ණකාරො විස පිලොතිකාය පිලොතිකං නසමා සට්ඨනසේන සිබ්බතිති වුත්තා.

නුභි තෙසං ධනපුත්තථිතෙති සීයතරං අනි, අදුං මය්හං ඉදං මය්හනති වා අසුකෙන මෙ ඉදං දිනනං ඉදං න දින්නනති වා එවං සතෙන ජප්පාපෙතිති වා ජප්පා. එරතො වෙ පදාති උපසංගෙන වඬිනාති. නතො පරං අසෙසුකාකාරෙන විභජ්තුං¹ ආරඬිත්තා පුත ජප්පාති වුත්තං, ජප්පනාකාරො ජප්පනා, ජප්පිතභාවො ජප්පි නතං. පුතපුත්තං විසයෙ ලුප්ති ආකඝ්ඤාති ලොලුසො, ලොලුපය්ස භාවො ලොලුපයං. ලොලුප්පාකාරො ලොලුප්පාසනා. ලොලුප්පසමතිතො භාවො ලොලුප්පාසින්නතං.

“සුවජ්චකනා”ති යාය නණ්භාය ලාභසානෙසු පුච්ඡංපවාලයමානා සුතඛා විස කම්පමානා විවරනති නය්සා කම්පමානාය නණ්භාය නාමං. සාධු මනාපමනාපෙ විසයෙ කාමෙතිති සාධුකම්මං. තය්ස භාවො සාධුකම්මානා. මානා මාතුච්ඡා වාති ආදිකෙ යුග්ගතසානෙ රාගො අධම්මරාගො යුග්ගතසානෙපි බලවා හුත්වා උප්පන්නලොභො විසම ලොභො. රාගො විසම’නති ආදිච්චනතො යුග්ගතසානෙ වා උප්පන්නො ජඤ්ජරාගො, අධම්මජෙන අධම්මරාගො, විසමජෙන විසමලොභොති ව වෙදිතබ්බො.

ආරම්භණං නිකාමනවසෙන² නිකනති. නිකාමනාකාරො නිකාමනා. පඤ්ඤනවසෙන පඤ්ඤා. පිභායනවසෙන පිභනා. සුඤ්ඤ පඤ්ඤා සම්පඤ්ඤා. පච්ඤ කාමගුණෙසු නණ්භා කාම නණ්භා. රූපාරූපභවෙසු නණ්භා භවනණ්භා. උචේද්දසං බාහෙ විභවෙ නණ්භා විභවනණ්භා. රූපභවසම්මං යෙව නණ්භා රූපනණ්භා. අරූපභවෙ නණ්භා අරූපනණ්භා. උචේද්දදිසිසභ ගතො වා රාගො. නිරොධෙ නණ්භා නිරොධනණ්භා. සද්දෙ නණ්භා සද්දනණ්භා, ගඤ්ඤනණ්භාදිසුපි එසෙව නයො. ඔසාදයො වුත්තත්ථාව.

කුසලධම්මෙ ආවරතිති ආවරණං. ඡාදනවසෙන ඡදනං. සතෙන වට්ඨසම්මං බන්ධනති බන්ධනං. විත්තං උපගන්ත්වා කිලෙසෙති කිලිපිං කරොතිති උපකතිලෙසො. ථාමගතජෙන අනුසෙතිති අනුසංසො, උප්පජ්ජමානං විත්තං පරිග්ගසාතිති පරිග්ගසානං, උප්පජ්ජතුං අප්පදනෙන කුසලවාරං³ ගණ්භාතිති අත්ථො. “වොරා මග්ගෙ පරිග්ගසිංසු ධුත්තා මග්ගෙ පරිග්ගසිංසුති” ආදිසු හි මග්ගං ගණ්භිං සුති අත්ථො. එවම්ධාපි ගහණජෙන පරිග්ගසානං වෙදිතබ්බං. පළි වෙඨනජෙන⁴ ලතා වියාති ලතා, “ලතා උබ්බිජ්ජ තිසති”ති ආගතසානෙපි අයං නණ්භාලතාව වුත්තා. විවිධාති වඤ්ඤාති ඉච්ඡතිති චෙච්චිච්ඡං. වට්ඨදුක්ඛය්ස ඔලනති දුක්ඛඔලං. තය්සෙව දුක්ඛය්ස නිදනනති දුක්ඛනිදනං. තං දුක්ඛං ඉතො පභවතිති දුක්ඛප්ප භවො. බන්ධනජෙන පාසො වියාති පාසො, මාරය්ස පාසො මාර පාසො. දුරුග්ගිලජෙන බලිසං වියාති බලිසං මාරය්ස බලිසං=මාර

1. සි. I & IV. විභජ්තුං. 2. සි. I. නිකාමවසෙන. 3. සි. I. කුසලාවාරං. 4.

“තත්ථ කතමා කාමධාතු හෙළිනො අවිච්චිතියං පරියන්තං කරිතො උපරිතො පරතිමිතිවසවතතිදෙවෙ අනෙතා කරිතො යං එතස්මිං අන්තරෙ එත්ථාවචරා එත්ථ පරියාපනනා ඛනිධාතු ආයතනා රූපං වෙදනා සඤ්ඤා සංඛාරා විඤ්ඤාණං අයං චූළවති කාමධාතු”

“තත්ථ කතමා රූපධාතු හෙළිනො බ්‍රහ්මලොකං පරියන්තං කරිතො උපරිතො අකතිසේ දෙවෙ අනෙතා කරිතො යං එතස්මිං අන්තරෙ එත්ථාවචරා එත්ථ පරියාපනනා සමාපනනස්ස වා උප්පනනස්ස වා දිළ්ඨ ධම්මසුඛිහාරිස්ස වා විත්තවෙතසිකා ධම්මා අයං චූළවති රූපධාතු”

“තත්ථ කතමා අරූපධාතු හෙළිනො ආකාශානවයනනුපගෙ දෙවෙ පරියන්තං කරිතො උපරිතො නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤයනනුපගෙ දෙවෙ අනෙතා කරිතො යං එතස්මිං අන්තරෙ එත්ථාවචරා එත්ථ පරියාපනනා සමාපනනස්ස වා උප්පනනස්ස වා දිළ්ඨ ධම්මසුඛිහාරිස්ස වා විත්තවෙතසිකා ධම්මා අයං චූළවති අරූපධාතු”ති. අළුකපායමපන “කාමධාතු”ති කාමභවෙ පචක්කකාමා ලභනති. “රූපධාතු”ති රූපභවෙ පචක්කකාමා ලභනති. “අරූපධාතු”ති අරූපභවෙ චතතාරො ඛකාමා ලභනතිති චූළතං.

අථවා කාමරාගසංඛාතෙන කාමෙන යුත්තා ධාතු කාමධාතු, කාමසංඛාතා වා ධාතු කාමධාතු. කාමං පභාය රූපෙන යුත්තා ධාතු රූපධාතු, රූපසංඛාතා වා ධාතු රූපධාතු. කාමච රූපච පභාය අරූපෙන යුත්තා ධාතු අරූපධාතු, අරූපසංඛාතා වා ධාතු අරූපධාතු. තා එව ධාතුයො පුනභවපරියායෙන චූළතා. භවන්ති තිති භවාති චූළවති. සඤ්ඤාය යුත්තො භවො සඤ්ඤාවතං වා භවො සඤ්ඤා වා එත්ථ භවෙ අත්ති සඤ්ඤාභවො. සො කාමභවො ච අසඤ්ඤාභවමුත්තො, රූපභවො නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤා භවමුත්තො අරූපභවො ච හොති.

තසඤ්ඤාභවො අසඤ්ඤාභවො. සො රූපභවෙකදෙසො ඔලාරිකතතාභාවතො නෙවසඤ්ඤා, සුබ්‍රමිත්තෙන සභාවතො තාසඤ්ඤාති නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤා, නාය යුත්තො භවො නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤා භවො. අථවා ඔලාරිකාය සඤ්ඤායාභාවා සුබ්‍රමායච භාවෙ නෙව සඤ්ඤා නාසඤ්ඤා අසමිං භවෙති නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤාභවො. සො අරූපභවෙකදෙසො. එතෙන රූපකකිකෙන වොතිණේණා භවො එකො වොකාරො අස්ස භවස්සාති එකවොකාරභවො. සො අසඤ්ඤාභවො ච චතුති අරූපකකිකෙති වොතිණේණා භවො, චතතාරො වා වොකාරා අස්ස භවස්සාති චතුචොකාරභාවො. සො අරූපභවො එව.

පචති ඛකෙති වොතිණේණා භවො පච වා වොකාරා අස්ස භවස්සාති පචචොකාරභවො. සො කාමභවො ච රූපභවෙක

දෙසො ව හොති. අතිතනිකො හෙසාවුත්තනසො ව. “දිඝ”නති වතුසමුඨානිකං රූපාරමණං. “සුත”නති විසමුඨානිකං සඤ්ජරමණං. “මුත”නති මුතිභා ගහෙනබ්බාති වතුසමුඨානිකාති ගතිරස පොඨබ්බාරමණාති, විඤ්ඤානබ්බං නාම මනසා ජාතිතබ්බං ධම්මාරමණං. තෙසු දිඝසුතමුතවිඤ්ඤානබ්බෙසු ධම්මෙසු “විසතාවිත්තනා”ති මහත්තා පත්ථාති.

“අපායලොකෙ”ති වසිසංඛාතස්ස අයස්ස¹ අභාවෙන අපායො, නස්මිං අපායලොකෙ. “බ්බලොකෙ”ති සත්තත්තේන රූපාදයො පච්ඤානිකා ඵල ලොකො. “ධාතුලොකෙ”ති සුඤ්ඤාතත්තේන චක්ඛුධාතු ආදයො අසාරසංඛාතයො ඵල ලොකො. “ආසනනලොකෙ”ති ආය නනාදිති සාරණෙති චාදස ආයනනාති ඵල ලොකො. සබ්බෙපි ලුජ්ජන පලුජ්ජනත්තේන ලොකො, වුත්තපසාරලොකෙ විසතා විත්තනාති විසතතිකා. “සතො”ති සරතීති සතො පුග්ගලො, න සති වුත්තනා.

තත්ථ සරණලක්කණං සති, සරනති නාය සයං වා සරති සරණ මත්තමෙව වා ඵසාති සති, සා පනෙසා අපිලාපනලක්කණං අසමෙමාස රසා, ආරක්කපච්චුපඨානා විසයාතිමුඛභාවපච්චුපඨානා වා, සඤ්ඤා පදඨානා කායාදිසතිපඨානපදඨානා වා, ආරමමණේ දළහපතිති තත්තා පන ඵසිකා විය, චක්ඛුචාරාදිරක්කණතො දෙවාරිකො වියව දඨබ්බො. තස්සා පච්චතතිඨානං දස්සන්තො කායෙ කායානුපස්සනා සතිපඨානං භාවෙන්තොති² ආදිනා නයෙන වතුබ්බිධං සතිපඨාන මාග.

තත්ථ “කායෙ”ති රූපකායෙ, රූපකායො හි ඉධ අභපච්චිභානං කෙසාදිනච ධම්මානං සමුගත්තේන හත්තිකායරථකායාදයො විය කායොති අධිපෙපනො. යථා ච සමුගත්තේන ඵලං කුච්ඡිතානං ආයත්තේන කුච්ඡිතානං හි පරම ඡේගුච්ඡිතං සො ආයොතිපි කායො. ආයොති උප්පත්තිදෙසො, තත්තායං වචනත්තො-ආයනති තතොති ආයො, කෙ ආයනති කුච්ඡිතා කෙසාදයො, ඉති කුච්ඡිතානං ආයොතිපි කායො. “කායානුපස්සනා”ති කායස්ස අනුපස්සනා, කායෙති ව චක්ඛිපි පුත කායානුපස්සනාති දුතියං කායගගණං අසමිසිසනාවච ත්ථානං ඝන විතිබ්බොගාදි දස්සනත්ථං කතනති වෙදිතබ්බං.

තෙන න කායෙ වෙදනානුපස්සනා විත්තධම්මානුපස්සනා වා, අථ බො කායානුපස්සනායෙවෙති කායසංඛාතො චත්ථස්මිං කායානු පස්සනාකාරස්මෙව දස්සන්තෙ අසමිසිසනො වචත්ථානං දස්සිතං හොති, තථා න කායෙ අභපච්චිභවිතිමමුත්තථකධම්මානුපස්සනාපි කෙසලොමාදිවිතිමමුත්තඉත්තිපුරිසානුපස්සනා. යොපි වෙත්ථ කෙස

ලොමාදිකො භුතුපාදයසමුහසංඛාතො කායො නථාපි න භුතුපාදය විනිමුත්තා එකධම්මානුපස්සනා, අථ ඛො රථසරානුපස්සනකස්ස විය අභපච්ඡෙසමුහානුපස්සනා, නගරාවයවානුපස්සනකස්ස විය කෙසලොමාදිසමුහානුපස්සනා, කදලිකකිංකපතථවට්ඨිතිබ්බුජන කස්ස විය ඊතනමුට්ඨිවිතිවෙස්කස්ස විය ච භුතුපාදය සමුහානුපස්සනා යෙවාති සමුහවසෙනෙව කායසංඛාතස්ස චජුතො නානප්පකාර තො දස්සෙතොන සනවිතිඛොගො දස්සිතො හොති; නහෙත්ථ යථාචුත්තසමුහවිතිමමුත්තො කායො වා ඉත්ථි වා පුරිසො වා අස්සෙත්ථ වා කොචි ධම්මො දිස්සති; යථාචුත්තධම්මසමුහමත්තෙතෙයෙව පන නුථා නථා සත්තා මිථ්ථාහිතිවෙසං කාඨෙන්නි, නොනානු පොරාණො:-

“යං පස්සති න තං දිඨං යං දිඨං තං න පස්සති
අපස්සං බජ්ඣතො මුලෙතො බජ්ඣමානො නමුවෙති”ති.

සනවිතිඛොගාදි දස්සනත්ථනාති චුත්තං, ආදිසද්දෙන වෙත්ථ අයං පි අත්ථො වෙදිතබ්බො. අයං හි එතස්මිං කායෙ කායානුපස්සනා යෙව න අස්සෙත්ථධම්මානුපස්සනා. තිං චුත්තං හොති-යථා අනුද කතායමි¹ මරිචියා උදකානුපස්සනා හොති, න එවං අනිච්චදුක්ඛා නත්තාසුභෙයෙව ඉමසමිං කායෙ නිච්චසුඛත්තාසුභවානුපස්සනා; අථ ඛො කායානුපස්සනා අනිච්චදුක්ඛානත්තාසුභාකාරසමුහානු පස්සනායෙවාති චුත්තං හොති.

අථවා යවායං මහාසතිපඨානො:-“ඉධ භික්ඛවෙ භික්ඛු අරස්සෙත්ථ ගතො වා-පෙ-සො සතොව අස්සති”ති ආදිනා නයෙන අස්සාස පස්සාසාදි චුණ්ණකජාන අභිකපරියොසානො කායො චුත්තො, යොව පටිසම්භිදයං සතිපඨානකථායං “ඉධෙකවෙවා පඨිකායං අනිච්ච තො අනුපස්සති, ආපොකායං තෙජොකායං වායොකායං කෙස කායං ලොමකායං ඡ්චිකායං මංසකායං රුධිරකායං නාහාරකායං අභිකායං අභිමිජ්ජකායං”නති කායො චුත්තො, තස්ස සබ්බස්ස ඉමසමිං යෙව කායෙ අනුපස්සනතො කායානුපස්සනාති එවමපි අත්ථො දඨබ්බො.

අථවා කායෙ අහනති වා මමනති වා එවං ගහෙනබ්බස්ස කස්ස පි අපස්සනතො තස්ස තස්සෙව පන කෙසලොමාදිකස්ස නානාධම්ම සමුහස්ස අනුපස්සනතො කායෙ කෙසාදිසමුහසංඛාතකායානු පස්සනාති එවමත්ථො දඨබ්බො. අපිච්ච “ඉමසමිං කායෙ අනිච්චතො අනුපස්සති නො නිච්චතො”ති ආදිනා අනුක්කමෙන පටිසම්භිදයං ආගතාත්තස්ස සබ්බස්සෙව අනිච්චලක්ඛණාදිතො ආකාරසමුහසංඛා තස්ස කායස්ස අනුපස්සනතොපි කායෙ කායානුපස්සනාති එවමපි අත්ථො දඨබ්බො. අයමපන චතුසතිපඨානසාධාරණො අත්ථො.

“සතිපට්ඨාන” නම් නයො සතිපට්ඨානා සතිගොචරාපි, තිඛා පටි පනෙනසු සාවකෙසු සඤ්ඤානො පටිසානුකයවිනිවත්තනාපි: “චතුර්ත්තං භික්කුවෙ සතිපට්ඨානානං සමුදයව අත්ථගමම දෙසිංසාමි තං සුඤ්ඤාප සාධුකං-පෙ-කො ච භික්කුවෙ කායංසු සමුදයො? ආකාරසමුදයා කායසමුදයො” නි ආදිසු හි සතිගොචරො සතිපට්ඨානනති වුවෙති. තථා “කායො උපට්ඨානං නො සති, සති උපට්ඨානවෙච සති චාති” ආදිසු පි නස්සන්ධො-පට්ඨානි අසමිනති පට්ඨානං, කායො, අනුපසිති සති, සතියා පට්ඨානං=සතිපට්ඨානං, පට්ඨානනති චා පට්ඨානං, සතියා පට්ඨානං=සතිපට්ඨානං. ගන්ධිසාන අස්සසානාදිති විය. “නයො සති පට්ඨානා යදරියො සෙවති යදරියො සෙවමානො සත්ථා ගණමනුසා සිතුමරහති” නි එත්ථ තිඛා පටිපනෙනසු සාවකෙසු සඤ්ඤානො පටි සානුකය විනිවත්තනා සතිපට්ඨානනති වුත්තං.

නස්සන්ධො-පට්ඨපෙතබ්බො පට්ඨානං, පටිපත්තිනබ්බතොති අන්ධො. නොන පට්ඨපෙතබ්බොති? සතියා, සතියා පට්ඨානං සතිපට්ඨානං. “චත්තාරො සතිපට්ඨානා භාවිතා බහුලිකතා සත්තබ්බොඤ්ඤා පරිසු රොචාති” නි ආදිසු ච; පුන සතියෙව සති පට්ඨානනති වුවෙති. නස්සන්ධො-පට්ඨානිති පට්ඨානං, උපට්ඨානි චක්කන්ධො පක්කන්ධො පටිපත්ත තිති අන්ධො. සතියෙව=සතිපට්ඨානං. අථචා, සරණන්ධොන සති, පට්ඨා නන්ධොන පට්ඨානං, ඉති සතිච සා පට්ඨානචාතිපි=සතිපට්ඨානං; ඉති ඉද මිඨ අධිපෙපනං.

තං සතිපට්ඨානං “භාගවෙනො” නි වර්ණිතො. එත්ථ තිඛා පටිපනෙනසු සාවකෙසු සඤ්ඤානො පටිසානුකය විනිවත්තනා සතිපට්ඨා නනති වුත්තං. තං ඉමිනා සුභෙනන ගහෙහබ්බං. වුත්තං හෙනං ගගවතා:- “නයො සතිපට්ඨානා යදරියො සෙවති යදරියො සෙව මානො සත්ථා ගණමනුසා සිතුමරහති” නි ඉති බොපනොනං වුත්තං තිබෙතං. පටිච්ච වුත්තං:- “ඉඨ භික්කුවෙ සත්ථා සාවකානං ධම්මං දෙසෙති අදානමපකො භිනෙසී අනුකමපං උපාදිය ඉදං වො භිනාය ඉදං වො සුඛායාති නස්ස සාවකා න සුස්සසනති න සොනමොදනනති නාස්සදු විත්තං උපට්ඨපෙනති වොක්කමම ච සඤ්ඤාසනා වත්තනති, තත්ථ භික්කුවෙ හථාගහො නවෙච අනත්තමනො හොති නව අනත්ත මනනං පටිසං වෙදෙති. අනවස්සුහො ච විහරති සහො ච සමප ජානො. ඉදං භික්කුවෙ පස්මං සතිපට්ඨානං යදරියො-පෙ-මරහති.

පුනච්චරං භික්කුවෙ සත්ථා-පෙ-ඉදං වො සුඛායාති නස්ස එකවෙච සාවකා න සුස්සසනති-පටිපත්තනති එකවෙච සාවකා සුස්සසනති-පෙ- නව වොක්කමම සඤ්ඤාසනා වත්තනති, තත්ථ භික්කුවෙ හථාගහො නවෙච අනත්තමනො හොති නව අනත්තමනනං පටිසංවෙදෙති නව අනත්තමනො හොති නව අනත්තමනනං පටිසංවෙදෙති අනත්තමන නව අනත්තමනනව හදුගයං අභිනිවර්ණිතො උපෙක්කිකො විහ රතිංසො ච සමපජානො ඉදං භික්කුවෙ දුතිංසං-පෙ-

පුතුවපරං-පෙ-සුඛායාති නස්ස සාවකා සුසුසනති-පෙ-
වත්තනති නත්‍ර භික්ඛවෙ නථාගතො අත්තමනොවෙව ගොති අත්ත
මනනව පටිසංවෙදෙති අනවයසුතො ව විහරති සනොව සමප
ජානො. ඉදං භික්ඛවෙ තතියනති” එවං පටිසානුනායෙති අනවයසුතා¹
තිවිං උපසින සතිනාය තදුභයචිතිවත්තනා සතිපට්ඨානනති වුත්තා.
බුඬාන්තමෙව කිර තිව්වපසිනසතිනා ගොති න පච්චෙකබුඬාදිනනති.

වෙදනාසු වෙදනානුපස්සනාසතිපට්ඨානාදිසුව වෙදනාදිනං සුන
වවනෙ සංයොජනං භායානුපස්සනායං වුත්තනායෙනෙව යථා
යොගං යොජෙතා වෙදිනබ්බං. අයමි සාධාරණතො, සුඛාදිසු අතෙ
කාප්පහෙදසු වෙදනාසු විසුං විසුං අනිච්චාදිනො එකෙකවෙදනානු
පස්සනා, සරාගාදිකෙ සොළසප්පහෙදෙ විතෙන විසුං විසුං අනිච්චා
දිනො එකෙකවිත්තානුපස්සනා, භාය වෙදනා විත්තානි යපෙතො
සෙසතිභුමිකාධමෙසු විසුං විසුං² අනිච්චාදිනො එකෙකධම්මානු
පස්සනා සතිපට්ඨානසුත්තනෙන වුත්තනායෙන නිවරණාදිධම්මානු
පස්සනාති, එත ව භායෙති එතවචනං සරිථස්ස එතතනා විතෙතති
එතවචනං විත්තස්ස සභාවහෙද්භාවතො ජාතිග්ගහංණන භානනති”
වෙදිනබ්බං.

යථා ව වෙදනාදයො අනුපස්සිතබ්බා නථා අනුපස්සනා වෙදනාසු
වෙදනානුපස්සනා, විතෙන විත්තානුපස්සනා, ධම්මෙසු ධම්මානුපස්ස
නාති වෙදිනබ්බං. කථං නාච වෙදනා අනුපස්සිතබ්බා? සුඛා නාච
වෙදනා දුක්ඛතො දුක්ඛා වෙදනා සලලතො අදුක්ඛමසුඛා අනිච්චතො
අනුපස්සිතබ්බා යථාහ:-

“යො සුඛං දුක්ඛතො‘දදකම්’ දුක්ඛමදදකම් සලලතො
අදුක්ඛමසුඛං සන්තං අදදකම් නං අනිච්චතො,
සථෙ සමමදදසො³ භික්ඛු පරිජානාති වෙදනා”ති

සබ්බා එව වා දුක්ඛතොපි අනුපස්සිතබ්බා. වුත්තං ගෙහං:-“යං
කිංචි වෙදසිතං සබ්බන්තං දුක්ඛසමිං වදාමි”ති සුඛදුක්ඛතොපි අනුපස්සි
තබ්බා යථාහ:-“සුඛා වෙදනා සිතිසුඛා විපරිජාතදුක්ඛා දුක්ඛා
වෙදනා සිතිදුක්ඛා විපරිජාතසුඛා අදුක්ඛමසුඛා වෙදනා ඤාණසුඛා
අඤාණදුක්ඛා”ති. අපිච්ච අනිච්චාදි සත්තානුපස්සනාවසෙතාපි අනු
පස්සිතබ්බා. විත්තධම්මෙසුපි විත්තන්තාව ආරම්භණාධිපති සහජාත
භුමිකාචමකිරියාදි නානත්තහෙද්නං අනිච්චාදි සත්තඅනුපස්සනානං
සරාගාදි සොළසප්පෙද්නව වසෙන අනුපස්සිතබ්බං, ධම්මා සලලකණ
සාමඤ්ඤලකණ්ණානං සුඤ්ඤාභධම්මස්ස අනිච්චාදි සත්තඅනුපස්ස
නානං සන්තාසන්තාදිනව වසෙන අනුපස්සිතබ්බා.

1. සි. I & II. අනුසංඝා-III. අනුස්සනා.

2. සි. IV. එකතති.

3. සි. I. II. III & IV. අදකම්.

4. සි. IV. සමමදදසො.

ඉමේ චන්ද්‍රාණාං සතිපස්සානා පුබ්බහාගෙ නානාවිනේයසු ලබ්භන්ති. අසේකොනොවති විනේයන කායං පරිගණ්ඨාති, අසේකොන වෙදනං, අසේකොන විභවං, අසේකොන ධම්මෙ පරිගණ්ඨාති. ලොකුහතරමග්ගකකිණේ පන එකවිනේයසෙව ලබ්භන්ති ආදිතොති කායං පරිගණ්ඨාති ආගතස්ස විපස්සනාසම්පයුත්තා සති කායානුපස්සනා නාම, වාය සතියා සමන්තාගතො පුග්ගලො කායානුපස්සී නාම, විපස්සනං උස්සුකකාපෙඨො අරියමග්ගපත්තස්ස මග්ගකකිණේ මග්ගසම්පයුත්තා සති කායානුපස්සනා නාම වාය සතියා සමන්තාගතො පුග්ගලො කායානුපස්සී නාම.

වෙදනං පරිගණ්ඨාති විභවං පරිගණ්ඨාති ධම්මෙ පරිගණ්ඨාති ආගතස්ස විපස්සනාසම්පයුත්තා සති ධම්මානුපස්සනා නාම, වාය සතියා සමන්තාගතො පුග්ගලො ධම්මානුපස්සී නාම, විපස්සනං උස්සුකකාපෙඨො අරියමග්ගපත්තස්ස මග්ගකකිණේ මග්ගසම්පයුත්තා සති ධම්මානුපස්සනා නාම, වාය සතියා සමන්තාගතො ධම්මානුපස්සී නාම, එවං තාව දෙසනා පුග්ගලෙ තිස්ඨති; කායෙ පන සුභන්ති විපලා සප්පහානා කායපරිග්ගාතිකා' සති මග්ගෙන සම්ඡිකිති කායානුපස්සනා නාම, වෙදනාය සුඛන්ති විපලා සප්පහානා වෙදනාපරිග්ගාතිකා සති මග්ගෙන සම්ඡිකිති වෙදනානුපස්සනා නාම; විනේයනිච්චන්ති විපලා සප්පහානා විනේයපරිග්ගාතිකා සති මග්ගෙන සම්ඡිකිති විභවානුපස්සනා නාම, ධම්මෙසු අත්තාති විපලා සප්පහානා ධම්මපරිග්ගාතිකා සති මග්ගෙන සම්ඡිකිති ධම්මානුපස්සනා නාම; ඉති එකාච මග්ගසම්පයුත්තා සති චතුතිච්ච සාධකස්ථෙන චන්ද්‍රාණාං ලබ්භති.

තෙන චුත්තං:-“ලොකුහතරමග්ගකකිණේ පන එකවිනේයසෙව ලබ්භන්ති”ති. පුන උපකාරවසෙන ච අපරිභිනවසෙන ච පගුණ වසෙන ච අපරෙ තයො චතුක්කා චුත්තා.

තස්ස “අසති පරිච්ඡන්තාසා”ති න සති අසති, සති එත්ත නච්චිවා අසති, මුඛසතියා එතං අධිවචනං “පරිච්ඡන්තාසා”ති සමන්තතො වර්ජනෙන. භත්තතික්ඛන්තාකාසසදිසමුච්ඡස්සති පුග්ගලපරිච්ඡන්තෙන උපසිභසති පුග්ගලසෙවනෙන සාන්තිසර්ජාදිසු සතිසමුච්ඡාපනත්ථං නිත්තපොණ්ඨකාරවිත්තතාය ච සති උප්පජ්ජති. “සතිකරණිසානං ධම්මාන”න්ති සතියා කාතබ්බනං ධම්මානං. “කතන්තා”ති කතනා වෙන, චතුත්තං. මග්ගානං කතන්තා භාවිත්තතාති අත්ථො. “සතිපටි සකඛානං ධම්මානං හත්තනා”ති කාමච්ඡන්දිනං නාසිහතාවෙන. “සතිමිත්තානං ධම්මානං අසමමුඛන්තා”ති සතියා කරණියතං කායාදිආරමමණානං අනභිතාවෙන. “සතියා සමන්තාගතන්තා”ති පි සතියා ධම්මානං ආගතන්තා අපරිභිනන්තා. “චසිත්තා”ති වසි

භාවප්‍රත්‍යක්‍ය. “පාශුකාශා”¹ නි පශුණභාවෙන. “අපවේවාරොහ නාසා”² නි අපරිවහනභාවෙන අපවේවාසකකනභාවෙන. “සත්ත නා”³ නි සභාවෙන විජ්ජානනා. “සත්තනා”⁴ නි තිබ්බතුභාවනා. “සමිතනා”⁵ නි කිලෙසානං වූපසමිතභාවනා. “සත්තධම්ම සමනනාගනනා”⁶ නි සප්පරිසධම්මෙහි අපරිභින්නනා; බුඩ්ධානුස්සනි ආදයො හෙයා වුත්තනායා ඵල.

සරණකවසෙන සති ඉදං සතියා සභාවපදං, පුනපුනං සරණතො අනුස්සරණවසෙන අනුස්සනි, අතිමුඛං ගන්ඛා විය සරණතො පරිසරණවසෙන පරිස්සනි, උපසග්ගවසෙන වා වඩ්ඪිතමත්තමෙන, සරණාකාරො සරණතා, යසමා පන සරණතාති තිණණං සරණා නම්පි නාමං තසමා හං පටිසෙද්දොහුං පුන සතිගහණං භනං, සති සංඛාතසරණතාති අයං හෙත්ථ අත්ථො. සුත්තපරියත්තස්ස ධාරණ භාවතො ධාරණතා, අනුපටිසන්ධානොතො ඔගහනත්ථෙන අපිලා පනභාවො අපිලාපනතා, යථාහි ලාබුඛවාහාදීති ඔපිලවනති න අනුපටිසන්ති න තථා ආරම්මණෙ සති ආරම්මණං හි ඵසා අනුපටි සති තසමා අපිලාපනතාහි වුත්තා.

චිරකතචිරභාසිනානං න පමමුස්සනභාවතො අපමමුස්සනතා¹ උපසානලක්ඛණෙ ඉන්ද්‍රියං කාරොතිති ඉන්ද්‍රියං, සතිසංඛාතං ඉන්ද්‍රියං= සතින්ද්‍රියං, පමාදෙන න කම්පතිති සතිබලං යථාච සති නියානසති කුසලසතිති සම්මාසති, බුද්ධිනාසස්ස අගොති=බොජ්ඣගො, පසන්දො සුන්දරො ච බොජ්ඣගො සමෙබොජ්ඣගො, සතියෙව සමෙබොජ්ඣගො= සතිසමෙබොජ්ඣගො.

“ඵකාසනමගො”² නි ඵකමගො, අයං මගො න වෙධා පථභු තොති ඵලමත්ථො දඨබෙබාති. අථවා ඵකෙන අධිතබෙබාති=ඵකා යතො, ඵකෙනාති ගණසගණිකං පභාය විවේකථෙන පටිවිත්තෙන, අධිතබෙබාති පටිපජ්ජනබෙබා, අයනති වා ඵතෙනාති අයතො, සංසාරතො තිබ්බානං ගච්ඡතිති අත්ථො. ඵකස්ස අයතො=ඵකා යතො, ඵකස්සාති සෙට්ඨස්ස, සබ්බසත්තානං සෙට්ඨොව භගවා තසමා භගවතොති වුත්තං හොති. කිමාපිති තෙන අඤ්ඤපි අයනති ඵලං සන්තෙපි භගවතොව සො අයතො තෙන උපපාදිතතා:-

යථාහ:-“සොහි බ්‍රාහ්මණ භගවා අනුප්පන්නස්ස මගස්ස උපපාදෙ තා”³ නි ආදි. අයනති අයතො, ගච්ඡති පවත්තතිති අත්ථො. ඵකස්මිං අයතො=ඵකායතො, ඉමස්මිංයෙව ධම්මවිනයෙ පවත්තති න අඤ්ඤ ත්‍රාති වුත්තං හොති. යථාහ:-“ඉමස්මිං බො සුභද්ද ධම්මවිනයෙ අරියො අඨගිකො මගො උපලබ්භති”⁴ නි. දෙසනා හෙදෙ යෙව

හෙසො. අප්ථො පනොකො. අපිව එකං අයතීති=එකායනො, පුබ්බිභාගෙ නානා මුඛිභාවනා නයෙන පච්ඡෙතාපි අපරභාගෙ එකං නිබ්බාන මෙව ගච්ඡතීති වුත්තං හොති. යථාහ බුභවා සහමපති:-

“එකායනං ජාතිබයනනදස්සී මග්ගං පජානාති ගිතානුකමපි,
එතෙන මග්ගෙන තරිංසු පුබ්බිභාගෙන නිසේවාපි තරනති
මස”නති.

• “මග්ගො”නි කෙනාප්ථො මග්ගො? නිබ්බානං ගමනාප්ථො, නිබ්බානාසිකෙති මග්ගතියප්ථො. “උපෙතො”නි ආසන්නාගතො. සමුපෙතො”නි නතො ආසන්නාගරං ගතො, උභයෙනාපි සතියා අපරිතිනොති අප්ථො. “උපගතො”නි උපගතොං සිතො. “සමුපගතො”නි සංයුතො හුඤ්ඤා සිතො. “උපාගතො”නිපි පාලි, උභයෙනාපි සති සමිතිං සමිපං ආගතොති අප්ථො.

“උපපතො”නි¹ අපියොගො. “සමුපපතො”නි පරිපුරුණො. “සමනනාගතො”නි අවෙකලො විජ්ජමානො. “උපෙතො සමුපෙතො”නි චිති පදෙති පච්ඡතං භවිතං. “උපගතො සමුපගතො”නි චිති පටිච්චෙධො. “උපපතො සමුපපතො සමනනාගතො”නි තීති පදෙති පටිලාභො කපිතොති එවමෙතෙ වණ්ණෙයනති.

“ලොකෙ වෙසා විසත්තිකා”නි යො එසා අනෙකප්පකාරෙන වුත්තා විසත්තිකා බ්බුලොකො එව න අඤ්ඤාතූ බ්බුලෙති පච්ඡතතීති අප්ථො. “ලොකෙ වෙතං විසත්තික”නති බ්බුලොකො එවං පච්ඡතං එතං විසත්තිකාසංඛාතං තණ්හං තරති කාමෙ පරිවජ්ජෙනො, උතාරති කිලෙසෙ පජ්හනො, පතාරති තෙසං පතිඨාගෙනුං ඡිඤ්ඤානො, සමතික්කමති සංසාරං අතික්කමනො, විනිවත්තති පටිසන්ති අභබ්බුප්පත්තිකං කරොතො.

අථවා තරති උතාරති කායානුපස්සනෙන. පතාරති වෙදනානුපස්සනෙන. සමතික්කමති විතනානුපස්සනෙන. සබ්බෙති විනිවත්තති ධම්මානුපස්සනෙන. අථවා තරති සීලෙන. උතාරති සමාධිතා. පතාරති විපස්සනාය. සමතික්කමති මග්ගෙන. විනිවත්තති එලොනාති එවමාදිතා යොජෙනබ්බො.

වතුන්භාටාය අයං සංබෙප්ථො. යො එතං සාලිකේවනනාදි බෙත්තං වා සරවත්ථාදි වත්ථුං වා කභාපණ්ණසංඛාතං තිරඤ්ඤං වා ගො අස්සාදිහෙදං ගවාස්සංවා අනෙකාජාතාදි දුසෙ වා භවකාදිකමම කරෙ වා ඉත්තිසඤ්ඤාකා ඉත්තිසො වා ඤ්ඤාතිබ්බවාදි බ්බුවා අඤ්ඤවා මනාපියරූපාදි පුත්ථු කාමෙ අනුගිජ්ඣති. “සාලිකේවනන”නති යත්ථ සාලියො විරූභනති. විනිකේවනනාදිසු පි එසෙව නයො. විනිති අවසෙසවිතයො. මොදයතීති මුග්ගො.

“සරවස්සු”නම් සරපතියාපනත්. භාෂාභවතුමිහාගො. **කොඝ්ඤ ච ජාදිසු** පි එසෙවනගො “කොඝ්ඤෝ”නි වාරකොඨකාදි. “පුරෝ”නි සරසු පුරතො. “පච්ඡා”නි සරසු පච්ඡතො. එත් ආරමෙන්නි චිත්තං තොසෙනති ආගමො පුපෙන්නපි ඵලෙනපි ඡායායපි දසු තෙනපි රමෙනති අත්ථො. “පසුකාදසො”නි ඵලකාදගො. “අනෙතා ඡන්තො”නි අනෙතාසරදසියා කුච්ඡිසමිං ජාතො. “ධනානිනිතො”නි ධනෙන කිණ්ඤං පරිවතෙනඤං ගතිතො. “සාමංවා”නි සයංවා. “දස විස”නම් දසසු භාවො දසව්‍යං තං දසවියං. “උසෙති”නි උපගච්ඡති, “අසාමනොවා”නි අත්තනො අරුචියා වා කරමරුතිතො. තෙ චත්තාරො පුනපි දසොවුං:-“ආමාය දසාපි භවන්ති හෙකෙ”නි ආග. “ආමාය දසා”නි අනෙතා ජාතදසො පරත්දසො ආමජාතො “සිතො පුලලානි ගජ්ජනි”නි එත්ථාපි එතෙ පවුත්තො.

ධනෙන කිතානි=ධනදසා. “සාමච එකෙ”නි සයං දසා. “භසා පනුත්තා”නි අකාමදසා. **භසාපනුත්තානි** භයෙන පනුත්තා බිචිතා. “භනකා”නි භතියා ජිවත්තා. කසිභමමාදිභමමං කාරන්ති=කමම කන්. “උපජිවිතො”නි සමමන්තනාදිතා උපගන්ත්වා නිසුයං භත්වා ජිවන්ති උපජිවිතො. “ඉජ්ජි”නි පියති එතිසුං ගබ්භානි=ඉජ්ජි. “පජිගහතො”නි සංසාරිකා, මාතා පිති බඩුවාපි **ඤාතිබද්ධා**, ස ගොතො ගොතබද්ධා, එකාවරියකුලෙ වා එකජාතිමන්තං වා උග්ගතිතමන්තො මහබද්ධා, ධනසිප්පාදිං සධිං උග්ගතිතකො **සිප්ප බද්ධා**, මිත්තබද්ධාපි බද්ධති කත්ථි පොත්ථෙ පායො දිසුති.

“ගිජ්ඣති”නි කිලෙසකාමෙන පත්ථෙති. “අනුගිජ්ඣති”නි අනු අනුගිජ්ඣති පුනපුනං පත්ථෙති. “පලිගිජ්ඣති”නි සමන්තතො පත්ථෙති. “පලිබජ්ඣති”නි සෙසෙ න පත්ථෙති උළාරිකත්තෙන නිමිත්තගාගවසෙන **ගිජ්ඣති අනුගිජ්ඣති**. අනුබන්ධගාගවසෙන පලිගිජ්ඣති පලිබජ්ඣතිනි එවමෙකෙ වණ්ණයන්ති.

පච්ච ගාථාය අයං සංඛෙපත්ථො:-භං පුග්ගලං අබලතො කිලෙසා බලියන්ති සහන්ති මඤ්ඤති, සඬාබලාදිවිරහෙන වා අබලං තං පුග්ගලං අබලතො බලියන්ති අත්ථො. අථ නා කාමගිජ්ඣං කාමරත්තං පරියෙසන්තව සිතාදගො ව පාකටපරිසුයා කායදුච්චරිතා දගො ව අපාකටසන්තිසුයා මඤ්ඤති තතො අපාකටපරිසුය යෙහි අතිභූතං තං පුග්ගලං ජාති ආදිදුක්ඛං භින්නාවං උදකං විය අත්ථෙති.

“අබලා”නි තත්ථි එතෙසං බලන්ති අබලා බලවිරතිතා. “දුබලා”නි මජ්ඣමනිකා¹ බලෙන කත්තබ්බතිච්චිරතිතා. “අසබලා”නි අපං පරිත්තං එතෙසං බලන්ති=අපබලා, යුජ්ඣං අසමත්ථා. “අසථාමා”නි

අපො පරිනෙතා ථාමො එනෙසං වායාමො උසාහොති=අපථාමා ථාමනිනා,¹ පයොගනිනෙත ඔමකා, ථාමනිනෙත ලාමකා, පච්චය නිනෙත ඡතනකා, අජ්ඣාසය නිනෙත පටිනෙත, සතතිනිනෙත සහනති මද්දනති සට්ඨනං උපපාදෙනති, “පටිසංඝනති”ති සබ්බභූතො මද්දනති, “අභිභවනති”ති අපරාපරං උපපතතිවසෙන, “අජ්ජකාසාරනති”ති පුනපුනං උපපතතිවසෙන, “පටිසාදිගනති”ති සුසොසෙභා ධාතෙන, “මද්දනති”ති කුසලුපපතතිතිවාරණෙන. “සමාබල”නති සද්දහනති එතාය සයං වා සද්දහනති සද්දහනමනනමෙව්වා එසාති සධා, සා සද්දහන ලකුණං ඔකපපනලකුණං වා, සමපසාදනරසා උදහපසසාදක මණ් විය, පකුසද්දනරසාවා ඔසුහනරණෙන නාවා විය, අකාලසියපච්චුපථානා අධිමුහනි පච්චුපථානාවා, සබ්බෙය්පදථානා සොභාපතතියග පදථානා වා සමභාවිතා² භිජාතිවිය දඬබ්බා; අසසභියෙන න කාමපතිති සමාබලං, “චිට්ඨබල”නති චීරසස භාවො චිට්ඨං චීරානං වා කාමං චිට්ඨනා වා නයෙන උපායෙන ඊරධිනබ්බං පච්චනසිනබ්බනති=චිට්ඨං නදෙනං උපත්ථනනලකුණං පගගහලකුණං, සහජානානං උපත්ථනනරසං අසංසිද්දනපච්චුපථානං. “සංවිග්ගො යොතිසො පදහති”ති වචනනො සංවෙගපදථානං, චිට්ඨාරභවපච්චුපදථානං වා, සමො ආරථං සබ්බ සමපතතිනං මූලනති දඬබ්බං, කොසජ්ජෙන න කාමපතිති=චිට්ඨබලං.

සතිසා ලකුණංදිති වුත්තානෙව, මුඛසච්චෙන න කාමපතිති සති බලං. සහජානාති සමො ආර්ථයති පතිඨපෙතීති=සමාධි. සො පාමොකනලකුණො අවිපකිපලකුණො වා අවිසාරලකුණො වා,³ සහජානානං ආරම්භණෙ සමප්පිනනරසො නනාතියවුණණානං උදකං විය, උපසමපච්චුපථානො ඤාණපච්චුපථානො වා “සමාතිතො යථා භූතං පජානාති පසසති”ති වුත්තං.

විසෙසනො සුඛපදථානො නිවානෙ පදීපච්චිනං⁴ ධිති විය වෙනසො ධිතීති දඬබ්බො. උච්චෙවන න කාමපතිති සමාධිබලං. පජා නාතීති=පඤ්ඤා, කිං පජානාති? ඉදං දුක්ඛනති ආදිනා නයෙන අරිය සම්මාති, සා යථාසභාවපටිවෙධලකුණො අකම්මිතපටිවෙධලකුණො වා, කුසලිසාසකම්මන උසුපටිවෙධො විය විසයොභාසනරසා පදීපො විය, අසමොගපච්චුපථානා අරඤ්ඤපථසුදෙසනො විය. පදීපො විය, අසමොගපච්චුපථානා අරඤ්ඤපථසුදෙසනො විය. “භිජිබලං ඔත්තපසබල”නති අවිජ්ජාය න කාමපතිති=පඤ්ඤාබලං. “භිජිබලං ඔත්තපසබල”නති අභිජිකෙන න කාමපතිති=භිජිබලං. අනොත්තපෙන න කාමපතිති= ඔත්තපසබලං.

අයං උභයපදවසෙන අත්ථවණ්ණනා ගොති, කායදුච්චරිතාදීති නිරියතීති=භිජි, ලජ්ජායෙනං අධිවචනං, තෙති එව ඔත්තපසතිති=

1. සි. I II & III. නානතිනා.
2. සි. I. සත්ථිත්ථ.

3. සි. III. අවිසාරලකුණොවො.
4. සි. I. පදීපානං.

ඔක්කොටුව, පාපක උබ්බෙගස්සොනං අධිවචනං. තෙසං නානාකරණ දීපනත්ථං සමුදානං අධිපති ලජ්ජාදිලක්කණානි වානි ඉමං මාතිකං යපෙත්වා අයං විතාරකථා වුත්තා:-අර්ක්කිත්තසමුදානා හිරි නාම. බිහිඬා සමුදානා ඔත්තප්පං නාම. අත්තාධිපති හිරි නාම. ලොකාධිපති ඔත්තප්පං නාම. ලජ්ජාසභාවසංකීර්ණා හිරි නාම, හය සභාව සංකීර්ණං ඔත්තප්පං නාම, සප්පතිස්ස ලක්කණා හිරි නාම, වජ්ජීරුකභයදස්සාචිලක්කණං ඔත්තප්පං නාම.

තත්ථ අර්ක්කිත්තසමුදානං හිරිං වතුහි කාරණෙහි සමුදාපෙති-ජාතිං පච්චවෙකක්ඛිත්වා වයං පච්චවෙකක්ඛිත්වා සුරභාවං පච්චවෙකක්ඛිත්වා බාහුසච්චං පච්චවෙකක්ඛිත්වා. කථං? පාපකරණං. නාමෙතං න ජාති සම්පන්නානං කම්මං භීතජච්චානං කෙවට්ටාදීනං ඉදං කම්මං තාදි සස්ස ජාතිසම්පන්නස්ස ඉදං කම්මං කාතුං න යුත්තනති එවං තාව ජාතිං පච්චවෙකක්ඛිත්වා පාණානිපාතාදිපාපං අකරොත්තො හිරිං සමුදාපෙති. තථා පාපකරණං නාමෙතං දහරෙහි කත්තබ්බං කම්මං තාදි සස්ස වයෙ ධීනස්ස ඉදං කම්මං කාතුං න යුත්තනති එවං වයං පච්චවෙකක්ඛිත්වා පාණානිපාතාදි පාපං අකරොත්තො හිරිං සමුදාපෙති.

තථා පාපකම්මං නාමෙතං දුබ්බලජාතිකානං කම්මං තාදිසස්ස සුරභාවසම්පන්නස්ස ඉදං කම්මං කාතුං න යුත්තනති එවං සුරභාවං පච්චවෙකක්ඛිත්වා පාණානිපාතාදි පාපං අකරොත්තො හිරිං සමුදාපෙති. තථා පාපකම්මං නාමෙතං අබ්බිබ්බානං කම්මං න පභිත්තානං තාදි සස්ස පණ්ඩිතස්ස බහුසස්සනස්ස ඉදං කම්මං කාතුං න යුත්තනති එවං බාහුසච්චං පච්චවෙකක්ඛිත්වා පාණානිපාතාදි පාපං අකරොත්තො හිරිං සමුදාපෙති.

එවං අර්ක්කිත්තසමුදානං හිරිං වතුහි සමුදාපෙති සමුදාපෙත්වා ව පුන අත්තනො විතො හිරිං පච්චෙස්සො පාපකම්මං න කරොති. එවං අර්ක්කිත්තසමුදානා හිරි නාම භොති. කථං බිහිඬා සමුදානං ඔත්තප්පං නාම? සචෙත්ථං පාපං කම්මං කරස්සයි චතුස්ස පරිසාස්ස ගර හප්පත්තො හවිස්සයි.

“ගරහිස්සනති වං විඤ්ඤා අස්සචි නාගරිභො යථා
විචජ්ජිගො සීලවත්තෙහි කථං හිත්ඤ්ඤා කරිස්සති”ති

පච්චවෙකකිත්තො බිහිඬා සමුදානෙන ඔත්තපෙත්ත පාපකම්මං න කරොති, එවං බිහිඬා සමුදානං ඔත්තප්පං නාම භොති. කථං අත්තාධිපති හිරි නාම? ඉධෙකච්චො කුලපුත්තො අත්තානං අධිපති. ජෙඨකං කත්වා තාදිසස්ස සමාපබ්බජ්ඣස්ස බහුසස්සනස්ස බුහගධරස්ස න යුත්තං පාපකම්මං කාතුනති පාපං න කරොති, එවං අත්තාධිපති හිරිනාම භොති. තෙනාහ භගවා:-“සො අත්තානං යෙව අධිපති. කත්වා අකුසලං පජ්ඣති කුසලං භාවෙති සාවජ්ජං පජ්ඣති අනවජ්ජං භාවෙති සුඛම්ත්තානං පරිහරති”ති.

කථාං ලොකාධිපති ඔහුනපසං නාම. ඉධෙකච්චො කුලපුත්තො ලොකං අධිපතිං ජේඨකං කඛ්ඛා පාපං කමමං න කරොති. යථාහ:- “මහා ඛො පනායං ලොකසන්නිවාසො, මහන්නස්මිං ඛො පන ලොකසන්නිවාසෙ සන්නි සමණ්ඛාභවණං ඉඨිමන්තො දිබ්බවක්කුකා පරචිත්තවිදුන්තො, තෙ දුරතොපි පසුන්නි ආසන්නාපි න දිසුන්නි චේතසාපි විහතං පජානන්ති, තෙපි මං එවං ජාතිසුන්නති, ‘පසුන්තො ඉමං කුලපුත්තං සඛා අගාරස්මා අනගාරියං පබ්බජිතො සමානො චොක්ඛණ්ණං විහරති පාපකෙති අකුසලෙති ධම්මෙතිති, සන්නි දෙවතා ඉඨිමන්තිතියො දිබ්බවක්කුකා පරචිත්තවිදුන්තියො තා දුරතොපි පසුන්නි ආසන්නාපි න දිසුන්නි චේතසාපි විහතං පජානන්ති, තාපි මං ජාතිසුන්නති ‘පසුන්තො ඉමං කුලපුත්තං සඛා අගාරස්මා අනගාරියං පබ්බජිතො සමානො චොක්ඛණ්ණං විහරති පාපකෙති අකුසලෙති ධම්මෙතිති’ති සො ලොකං යෙව අධිපතිං කඛ්ඛා අකුසලං පජගති කුසලං භාවෙති සාවජ්ජං පජගති අනවජ්ජං භාවෙති සුඛං අත්තානං පරිහරති”ති එවං ලොකාධිපති ඔහුනපසං නාම හොතිති.

ලජ්ජාසභාවසණ්ඨිතා හිරි, භයසභාවසණ්ඨිතා ඔහුනපසන්නි. එත්ථ පන “ලජ්ජා”ති ලජ්ජානාකාරො, තෙන සභාවෙන සණ්ඨිතා හිරි. “භය”නති අපායභයං තෙන සභාවෙන සණ්ඨිතං ඔහුනපසං. නදු භයමපි පාපපරිවජ්ජනෙ පාකටං හොති. එකච්චො හි-යථා නාම එකකො කුලපුත්තො උච්චාරපසුන්නවාදීති කරොන්තො ලජ්ජනබ්බ යුත්තං එකං දිස්වා ලජ්ජානාකාරපසන්නො භවෙය්‍ය විදලිතො, එව මෙව අජකිත්තං ලජ්ජධම්මං ඔක්කමිත්වා පාපකමමං න කරොති, එකච්චො අපායභයභීතො හුත්වා පාපකමමං න කරොති. තත්‍රිදං ඔපමම:-

යථා හි මිසු අයොගුලෙසු එකො සීහලො භවෙය්‍ය ගුප්තකිත්තො, එකො උණෙහා ආදිහො. තත්ථ පඨිතො සීහලං ගුප්තකිත්තො ජගුච්ඡන්තො න ගණ්ඨාති, ඉහරං දග්ගසෙන. තත්ථ සීහලස්ස ගුප්ත මක්ඛණ්ඤචුත්තං අගණ්ඨනං විය අජකිත්තං ලජ්ජධම්මං ඔක්කමිත්වා පාපසු අකරණං, උණස්ස දග්ගසෙන අගණ්ඨනං විය අපාය භයෙන පාපසු අකරණං චෙදිත්තබ්බං.

“සප්පතිස්ස ලක්ඛණං හිරි, චජ්ජගිරිකහසදස්සාමි ලක්ඛණං ඔහුනපස”නති ඉදමපි වයං පාපපරිවජ්ජනෙ එව පාකටං හොති. එකච්චො හි ජාතිමහන්නපච්චවෙකිණ්ණං සන්ත්‍රමහන්නපච්චවෙකිණ්ණං දයජ්ජමහන්නපච්චවෙකිණ්ණං සත්‍රමහන්නපච්චවෙකිණ්ණංති චතුති කාරණෙහි සප්පතිස්සලක්ඛණං හිරිං සමුඨිපෙත්වා පාපං න කරොති. එකච්චො අත්තානුවාදභයං පරානුවාදභයං දඬභයං දුග්ගති

හයනති චතුරාකාරෙති චජ්ජීරුකභයදස්සාච්චලකකණං ඔත්තප්පං සමුදාපෙතා පාපං න කරොති. තත් ජාතිමහත්ත පච්චෙක්කණාදිති වෙච අත්තානුවාදභයාදිති ච විත්ථාරෙත්වා කපේනබ්බාති. එවං වුත්තං සත්තවිධං බලං යස්ස පුග්ගලස්ස නත්ති තෙ කිලෙසා නං පුග්ගලං සහනති-පෙ-පරියාදියනති මඤ්ඤාතිති.

“වෙ පටිස්සසා”ති පාකවාපාකච්චසෙන වෙ එච උපද්දවා න එකං න තිණ්ඤි, තෙ විභාගනො දස්සෙත්තුං “කතමෙ පාකච්චපටිස්සසා”ති ආදිමාහ. තත් “කොසා”ති කෙකා, අයමෙච වා පාඨො. “මොග්”ති වොරියකමෙමති යුත්තා. “මානවා”ති සාහසිකකමෙමති යුත්තා. “කතකමමා”ති සක්චෙජ්දදිකත වොරිකකමමා. “අකතකමමා”ති තං කමමං කාතුං තිකකිත්තා. එත් “අස්ස”ති හවෙය්සනති අත්ථො. “වක්ඛු ගෙගො”ති වකුඛුසමිං උප්පන්නරොගො, රුජ්ඣිති රොගො, වකුඛු රොගොති ආදයො චජ්ච්චසෙන වෙදිතබ්බො. තිබ්බත්තිත් පසාදනං තිනො රොගො නාම නත්ති. “කණ්ණගෙගො”ති බ්භිකණ්ණගෙගො. “මුඛගෙගො”ති මුඛෙ උප්පන්නරොගො. “දත්තගෙගො”ති දත්ත සුලං. “කාසො”ති බයරොගො. “සාසො”ති ස්වාසො උගාර රොගො. “පිනාසො”ති බ්භිනාසිකාය රොගො. “ඛ්භො”ති සරීරෙ උප්පජ්ජනකො උණෙහා. “මුච්ඡා”ති සතිවිස්සජ්ජනකා. “පක්ඛන්ද්‍රිකා”ති ලොභිතපක්ඛන්ද්‍රිකා අතිසාරො. “සුලා”ති ආමසුලා කුච්ඡි රොගො. “චිසුචිකා”ති මහනො විරෙචනකො. “කිලාසො”ති සබ්ලො. “සොසො”ති සුක්ඛිනකො සොසබ්බාසි. “අපමාගෙ”ති අමනුස්සගාහො චෙරියකකායාබො. “දද්ද”ති දද්දපිළකා. “කඤ්ඤ”ති ඛුද්දකපිළකා. “කච්ඡ”ති මහාකච්ඡ. “රබ්බ”ති නබෙති විලිඛිත ආන රොගො. “රක්ඛසා”තිප් පාලි. “චිතච්ඡිකා”ති හත් පාද තලෙසුභීරං භීරං භත්වා එාලෙනො උප්පජ්ජනකරොගො. “ලොභිත පිත්ත”නති සොණ්ඨ පිත්තං, රත්තපිත්තනති වුත්තං හොති. “මට්ඨ මෙහො”ති සරීරබ්භන්නරෙ උක්කඨ රොගො. වුත්තං හෙත්තං “අපිච මට්ඨමෙහො”උක්කඨො”ති. “අංසා”ති අරිසරොගො. “පිලසා”ති ලොභිතපිළකා. හගං දලයතිති=හගදලා වච්චමග්ගං එාලෙතිති අත්ථො. “පිත්තසමුදානා”ති පිත්තෙන සමුදානා උප්පනති එතෙසනති පිත්තසමුදානා. තෙ කීර වත්තිංසා හොත්ති. සෙම්භසමුදානාදිසුපි එසෙච නයො. “සහනිපාතිකා”ති වාතපිත්තසෙම්භානං³ සනතිපා තෙන එකිභාවෙන උප්පන්නා. ආබාධනත්ථෙන ආබාධා. “උතුපටි ණාමත්”ති පරිණාමෙන අවුත්භානිසීතෙන උප්පජ්ජනකරොගො. “විසමපටිහාරත්”ති අතිඵලානතිසජ්ජනාදිනා විසමපටිහාරෙන ජතා. “බසක්ඛමිකා”ති වඩබ්බිකාදිනා උපක්කමෙන ජතා. කමම විපාකත්”ති බලවකමච්චිපාකසමුදානා.

1. සි. II. තිබ්බත්තික.

2. සි. II & III. මට්ඨමෙහො ආබාධො.

3. සි. පිත්තසෙම්භානංති සෙම්භ සොසබ්බසා.

සීනං උණං-සෙ-සම්මසා ඉති වානි එව වා ඉමෙ වුවන්තීති නිගමෙනො ආග. “කතමෙ සම්මසනසම්මසා”ති අපාකවා ආච්ඡාදිත උපද්දවා **කතමෙති** පුවත්ති. තත් “**කාසද්ධවට්ඨින**”නති පාණාතිපාත අදිනතාදුනම්මිච්ඡාචාරවෙනතා වෙදිතබ්බා. “**චට්ඨිද්ධවට්ඨින**”නති මුසාවාදපිසුණාවාව ඵරුසාවාව සමථප්පලාපවෙනතා වේදිතබ්බා. “**මනොද්ධවට්ඨින**”නති අභිජ්ඣාව්‍යාපාදම්මිච්ඡාදිසියො වෙදිතබ්බා. කායෙ පච්චතං කායතො වා පච්චතං දුඬුවරිතං කිලෙස පුඤ්ඤානතා වා දුඬුවරිතනති=**කාසද්ධවට්ඨින**. වචිමනොද්ධවරිතෙසුපි එසෙව නයො.

කාමියනීති=**කාමා**, පචකාමගුණා, කාමෙසු ඡන්දො=**කාමච්ඡ** ඡන්දො. කාමයනීති වා=**කාමො**. කාමො එව ඡන්දො=**කාමච්ඡන්දො**. න කතානුකම්පනා ඡන්දෙති, කාමනණ්ණාව එවං නාමිකා. කුසලධම්මෙ නීවරනීති=නීවරණං, කාමච්ඡන්දො එව නීවරණං=**කාමච්ඡන්දනීවරණං**. එවං සෙසෙසුපි. ව්‍යාපජ්ජති තෙන චිත්තං පුඤ්ඤාවං උපගමන්ති ව්‍යාපාදයති වා චිත්තයාචාරරූපං. නාසෙති භික්ෂුබ්බාදීති වානි=ව්‍යාපාදො, කුසලධම්මෙ නීවරනීති නීවරණං, ව්‍යාපාදොඑව නීවරණං=**ව්‍යාපාදනීවරණං**. පිනතා පීනං, මිඛතා මිඛං, අනුසුභනතා සමපනති විසානො වානි අන්තො. පිනව මිඛව=පීනමිඛං. තත් පීනං අනුසුභනලක්කණං, විරියපඤ්ඤාවිනොදනරසං, සංසිද්ධන පච්චුපසානං. මිඛං අකම්මඤ්ඤාලක්කණං, ඔහනනරසං, ලීනතාපච්චුපසානං, පචලායනතිඤ්ඤාපච්චුපසානං වා, උභයමපි අරතීනන්දි විජ්ජිකා¹දිසු අයොනිසො මනසිකාරපදදානනති; උඛතභාවො=**උඛච්චං**, තං අවුපසමලක්කණං, වාතාභිසානවලං ජලං විය අනවසානරසං. වාතාභිසානවලපටාකං විය භනනතතපච්චුපසානං, පාසාණාභිසානසමුච්චිතසමං විය වෙනසො අවුපසමො, අයොනිසො මනසිකාරපදදානං චිත්තවිකේධපොති දඬබ්බං.

කුච්ඡිතං කතං කුකතං, තස්සභාවො=**කුකකුච්චං**, තං පච්ඡානුතාපලක්කණං, කතාකතානුසොචනරසං, විප්පට්ඨාරපච්චුපසානං, කතාකතපදදානං, දුසව්‍යං විය දඬබ්බං උඛච්චකුකකුච්චං. විගතා විකිච්ඡාති විචිකිච්ඡා, සභාවං වා විචිතෙනො එතාය කිච්ඡති කිලමතීති **විචිකිච්ඡා**, සා සංසයලක්කණං, සංසප්පනරසා, අතිච්ඡය පච්චුපසානං, අනෙකංසගාහපච්චුපසානා වා විචිකිච්ඡා, අයොනිසොමනසිකාරපදදානා, පටිපත්තිඅනතරුසකරාති දඬබ්බා. රජනලක්කණො ගිගො, දුස්සනලක්කණො දෙසො, මුග්ගන ලක්කණො² මොහො, කුජ්ඣන ලක්කණො කොධො, වචිකකලක්කණො වා, ආසාන කරණරසො දුසනපච්චුපසානො. උපනකිලක්කණො **උපනාහො**, වෙරඅප්පටිනිස්සජ්ජනරසො, කොධානුප්පබ්බිභාවපච්චුපසානො. වුත්තං වෙන:- “පුබ්බකාලං කොධො අපරකාලං උපනාහො”ති

1. සී. I. II & III. විජ්ජිකාදිසු.

2. සී. II & III. මුසනලක්කණො.

ආදී. පරගුණමකකිණලකකිණො මනෙබ්බා, තෙසං විනාසනරසො, තදවච්ඡාදනපච්චිපඨානො. යුගග්ගාහලකකිණො පලාසො, පරගුණෙහි අතතනො ගුණානං සමීකරණරසො, පරෙසං ගුණප්පමාණෙන උඨානපච්චිපඨානො, පරසමපත්තිඛිණ්ණලකකිණො ඉසායා, නය්‍යා අකමිතලකකිණො වා, නත්ථ අනභිරතිරසා, නතො විමුඛභාවපච්චිපඨානා. අතතනො සමපත්තිගුහණ¹ ලකකිණො මචෙජ්රං, අතතනො සමපත්තියා පරෙහි සාධාරණභාවඅකමිතරසං, සංකොචන² පච්චිපඨානං. කතපාපපට්ඨාදන ලකකිණො මාසා, නය්‍යා නිගුහනරසා, තදවරණපච්චිපඨානා. අතතනො අවිජ්ජමාන ගුණප්පකාසනලකකිණො ඝාෂිෂ්‍යං, තෙසං සමුද්ගහරණරසං, සරීරකාරෙහිපි තෙසං විභූතකරණපච්චිපඨානං. විත්තස්ස උඩුමානභාව ලකකිණො ඨමෙහා, අප්පතිස්ස චුත්තිරසො, අමද්දව පච්චිපඨානො. කරණුත්තරියලකකිණො ඝාරමෙහා, විපච්චනීකතාරසො, අගාරවපච්චිපඨානො. උත්තතිලකකිණො මානො, අහංකාරරසො, උඩුමානභාවපච්චිපඨානො. අභිකුත්තතිලකකිණො අතිමානො, අති විශ අහංකාරරසො, අච්චිඛුමානභාවපච්චිපඨානො. මත්තභාවලකකිණො මද්දො, මදගහණරසො, උමමාදපච්චිපඨානො. පච්ඡු කාමගුණෙසු විත්තස්ස වොස්සගහලකකිණො සමාද්දො, වොස්සගහානුප්පදනරසො, සතිවිප්පවාසපච්චිපඨානොති, එවං ඉමෙසං ධම්මානං ලකකිණාදීති වෙදිතබ්බාති. අයමෙත්ථ සංඛෙපො.

විජාරනො පන “නත්ථ කතමො කොට්ඨො”ති ආදිනා විභගෙ චුත්තනගෙනෙව වෙදිතබ්බො. විසෙසනො වෙත්ථ ආමිසගිඨො අතතනා අලභනෙනා අඤ්ඤාසු ලාභිනො කුප්ඤ්ඤාති නය්‍යා සකිං උප්පන්නො කොට්ඨො යෙව, නකුත්තරිං උප්පන්නො උප්පන්නො, සො එව කුඨො උප්පත්තනෙනාව සන්නමපි අඤ්ඤාසු ලාභිනො ගුණං මකෙකති අහමපි තාදිසොති ච යුගග්ගාහං ගණනාති අයමස්ස මනෙබ්බා ව පලාසො ව, සො එව මකති පලාසී පරස්ස ලාභසකකාරදිසු කිං ඉමස්ස ඉමිනාති ඉස්සති පද්ධස්සති අයමස්ස ඉසායා, සචෙ පනස්ස කාපි සමපත්ති හොති නය්‍යා තෙන සාධාරණභාවං න සහති ඉදමස්ස මචෙජ්රං, ලාභගෙතු ඛො පන අත්තනො සන්නෙපි දෙසෙ පට්ඨාදන දෙනි අයමස්ස මාසා, අසන්නෙපි ගුණෙ පකාසෙනති ඉදමස්ස ඝාෂිෂ්‍යං. සො එවං පටිපන්නො සචෙ පන යථාධිප්පායං ලාභං ලභති තෙන ඨමෙහා හොති අමුද්විත්තො, න ඉදං එවං කාතබ්බනති ඔවදිතුං අසකකුණෙය්‍යා, අයමස්ස ඨමෙහා. සචෙ පන කොපි කිචි වදති න ඉදං එවං කාතබ්බනති තෙන ඝාරධිවිත්තො හොති භාකුටික මුඛො කො මෙ ත්වනති පසංගති අයමස්ස ඝාරමෙහා, නතො ඨමෙහන අහමෙව සෙය්‍යොති අතතනා මඤ්ඤානො මානී හොති, ඝාරමෙහන කෙ ඉමෙහි පරෙ අතිමඤ්ඤානො අතිමානී. අයමස්ස

මානෝ ම අනිමානෝ. සො තෙති මානානිමානෙති ජනිමදදි අනෙකරුපං මදං ජනෙති, මහො සමානෝ කාමගුණාදිභෙදෙසු වස්තුසු පමජ්ජති, අයමස්ස මදො ම පමාදො ම වෙදිතබ්බො.

“සබ්බෙ කිලෙසා”ති සබ්බෙපි අකුසලා ධර්මා, උපතාපනස්සෙත විබ්බතස්සෙත ව කිලෙසප්පතිකත්තා දුච්චිනා, කිලෙසා දරුච්ඡාරණස්සෙත දරුච්ඡා, අනෙතාදිභාදිකරණස්සෙත පටිදානා, සන්තාපනස්සෙත සන්තාපා, අකොසල සමග්ගස්සෙත අභිසංවරණස්සෙත ව සබ්බෙ අකුසලාභිසංඛාරා. “කෙතස්සෙතා”ති කෙත අස්සෙත, අභිභවතාදි තිවිධං අත්ථං දස්සෙත්තුං “පරිසභනනීති පරිස්සයා”ති ආදිමාන.

“පටිසංඝනනී”ති දුක්ඛං උපපාදෙනති අභිභවනනී, “පටිභාණාසංවත්තනනී”ති කුසලානං ධර්මානං පරිච්චජනාය පවත්තනනී. “නත්තාසංඝා”ති තස්මිං සරිරෙ අකුසලා ධර්මා ආසයනනී වසනනී උපපජ්ජනනී අස්සෙත. “නෙ පටිස්සංඝා”ති කායදුච්චරිතාදස්සො උපග්ගවා. “කුසලානං ධර්මානං අනන්තසංඝා”ති උපරි වත්තබ්බානං සමමාපටිපදාදි කොසලසමග්ගානං ධර්මානං අනන්තරධානාය අදස්සනස්සං සංවත්තනනී. “සමමාපටිපදාසා”ති සුඤ්ජය පස්සංඝං පටිපදාය න මිච්ඡා පටිපදාය. “අනුලොමපටිපදාසා”ති අවිරුඬපටිපදාය න පටිලොම පටිපදාය “අපච්චනිකපටිපදාසා”ති නපච්චනිකපටිපදාය අපච්චනික පටිපදාය.²

“අනවස්ථපටිපදාසා”ති අත්ථං අනුගතාය පටිපදාය උපරුපරි වඤ්චිතාය පටිපදාය, යථා අස්සෙත තථා පටිපජ්ජනබ්බාය පටිපදායානි චුත්තං හොති. අනවස්ථපටිපදාසානිපි පාලි, නං නසුඤ්ජරං. “ධම්මානුධම්මපටිපදාසා”ති ධම්මො නාම නවලොකුත්තරධම්මො, අනුධම්මො නාම විපස්සනාදි තස්ස ධම්මස්ස අනුරුපා පටිපදා අනුධම්මපටිපදා, තස්සා ධම්මානුධම්මපටිපදාය.

“සිලෙසු පටිපුරකාදිනාසා”ති පාරිමොක්ඛසීලෙසු පාරිපුරං කත්වා සිතාය. “ඉන්ද්‍රියෙසු ගුහනවාරනාසා”ති ‘චක්ඛුනා රුපං දිස්සා’ති ආදිනා නයෙන චුත්තෙසු මනව්ජ්ඣෙය්‍යෙසු ඉන්ද්‍රියෙසු සහොපිතවාරනාය. “භොජනෙ මහාඤ්ඤානාසා”ති පරිග්ගහණාදිසු පමාණසුත්තනාය අලංසාවකාදිං මුච්ඡිත්වා මිත්තොජනනාය. “ජ්ගතිසානුසොගස්සා”ති “දිවසං වංකමෙත නිසජ්ජාය ආවරණීයෙහි ධම්මෙහි”ති එවමාදිනා නයෙන පච්ඡගරණධම්මෙ අනුයොගස්සං.

“සනිසමපජ්ඣස්සා”ති සබ්බකාමමසානභාවනානුසුත්තානං සබ්බයොගිනං සබ්බදා උපකාරකස්ස සනිසමපජ්ඣස්සං. “සනිපසානාන”නති ආරමෙභෙසු ඔක්කන්දිත්වා උපසානතො පසානං, සනි යෙව පසානං සනිපසානං, කායවෙදනාවිත්තධම්මෙසු පනස්ස අසුහද්දකිං නිව්වානත්තාකාරපභාණවස්සෙත සුභසුඛනිව්වානසංඝාදි පභාණ

කිව්වදායකවිසේන පවත්නිතො වතුධා හෙදෙ හොති. තෙසං චතුත්තං සතිපථානානං. “චතුත්තං සම්මප්පධානාන”නති පදහනති එතෙ නාති පධානං, සොභනං පධානං සම්මප්පධානං, සම්මා වා නං පදහනති එතෙනාති සම්මප්පධානං, සොභනං වා නං කිලෙස¹ විරූපත්තවිහරතො පධානතිත්තසුඛතිප්පාදකත්තෙන සෙසභාවාවහනතො පධාන භාවකරණතො වාති සම්මප්පධානං, විරියස්සොනං අභිවචනං. උප්පත්තානුප්පත්ත අනුප්පත්තප්පත්තානං ච වතුත්තං අකුසලකුසලානං පභාණානුප්පත්ති උප්පාදහිතිකිව්වසායකවිසේන පවත්නිතො පනස්ස වතුධා හෙදෙ හොති, තෙසං චතුත්තං සම්මප්පධානානං.

“චතුත්තං ඉදිපාදන”නති එත්ථ ජන්දවිරියවිත්තවිමංසාසු එකෙ කො ඉඤ්ඤාතිති ඉඬි, සම්ඤ්ඤාති නිපථජ්ජතිති අත්ථො, ඉඤ්ඤාතිති වා එතාය සත්තා ඉඬා වුඬා උක්කංසගතා හොන්තිති ඉඬි, පඨමෙනත්තෙ ඉඬියෙව පාදෙති=ඉඬිපාදෙ, ඉඬිකොඨාසොති අත්ථො. දුතියෙනත්තෙ ඉඬියා පාදෙති=ඉඬිපාදෙ, පාදෙති පතිඨා අධිගමුපායොති අත්ථො. තෙනති සම්මා උපරුපරි විසේසසංඛාතං ඉඬිං උප්පාදෙනති පාපුණ්ණති තස්මා පාදෙති වුවවති. තෙසං චතුත්තං ඉඬිපාදනං.

“සත්තත්තං බොජ්ඣගාන”නති බොධියා බොධිස්ස වා අභාති=බොජ්ඣගා. ඉදං චුත්තං හොති සා එසා ධම්මසාමග්ගි යාය ලොකුත්තර මග්ගකකිණේ උප්පජ්ජමානාය ලීනුඬුවවපතිඨානායුහනකාම සුඛත්තකිලමානුයොග උචේජ්දසස්සතාහිතිවෙසාදීනං අනෙකෙසං උප්ඥවානං පටිපක්කභූතාය සති ධම්මවිචය විරිය ජිති පස්සඬි සමාධි උපෙක්ඛා සංඛාතාය ධම්මසාමග්ගියා අරියසාවකො බුඤ්ඤාතිති කත්වා බොධිති වුවවති, බුඤ්ඤාති කිලෙසසන්නානාතිඥය උභහති වත්තාරි වා අරියසාවාති පටිවිඤ්ඤාති නිබ්බාණමෙව වා සච්ඡිකරොතිති, තස්සා ධම්මසාමග්ගිසංඛාතාය බොධියා අභාතිපි බොජ්ඣගා, ක්කානඛගමග්ගභාදීනි විය, යොපෙස යථාචුත්තප්පකාරය එතාය ධම්මසාමග්ගියා බුඤ්ඤාතිති කත්වා අරියසාවකො බොධිති වුවවති, තස්ස බොධිස්ස අභාතිපි බොජ්ඣගා සෙනභාදයො විය. තෙනානු අභිකථා වරියා:-“බුඤ්ඤාතස්ස පුග්ගලස්ස අභාතිවා බොජ්ඣගා”ති. තෙසං සත්තත්තං බොජ්ඣගානං. “අජිගස්ස අච්ඡිඛිනිකස්ස මග්ගස්සා”ති අරියොති තං තං මග්ගවඤ්ඤාතිලෙසෙහි ආරකත්තා අරියභාව කරණත්තා අරියඵලපටිලාභකරත්තා ච අරියොති. අභ අභාති අස්සාති=අභිගිකො, ස්වායං වතුරඛිනිකා විය සෙනා පවතිකං විය වතුරියං. අභමත්තමෙව හොති අභවිතිමමුත්තො නත්ථි, නිබ්බාණං මග්ගති කිලෙසෙව මාරෙත්තො ගච්ඡතිති=මග්ගො, තස්ස අරියස්ස අභිගිකස්ස මග්ගස්ස භාවනානුයොගස්ස. “ඉමෙසං කුසලානං ධම්මාන”නති චුත්තප්පකාරනං ලොකුත්තරකුසලධම්මානං,

“අනන්තසාසා”ති ලොකුතතරධම්මානං අනන්තරාය අනන්තරධානාය, ලොකීය ලොකුතතර කුසලධම්මානං පරිවාහාය, තෙසු ලොකුතතර ධම්මානං උපප්ප්‍යන්තං අපපදනන්තෙ පරිසංසා නාම, තෙ භි උපප්ප්‍යන්තා නිරුප්පිමානා උපපද්ධං වහන්ති.

තත් “තෙ”ති නසම්. අනන්තාවෙ එතෙ. “පාපනා”ති ලාමකා “අනන්තාවසහනියසා”ති අනන්තාවං උපනිස්සාය ආරම්භං කන්තා උපප්ප්‍යන්ති අනන්තාවසහනියසා. පරිසංසාති තෙව්¹. “වුත්තං හෙත”නති කපිතං භි එතං. “සානෙනවාසිකො”ති අනෙනවාසික සංඛාතෙන කිලෙසෙන සහ වසතීති සානෙනවාසිකො, සමුදවරණ සංඛාතෙන කිලෙසෙන සහ වසතීති සාවරියකො.

“වක්ඛනා රූපං දිස්වා”ති වක්ඛවිඤ්ඤාණෙන රූපං පසිසිත්වා, උපරි “සොනෙන සද්දං සුත්වා”ති ආදිසුචි එසෙව නයො. “උපප්ප්‍යන්ති”ති සමුදවරන්ති. “සරසංකප්පා”ති නානාරම්භණ සංසරණ වසෙන උප්පන්නා පරිකප්පා. “සකෙඤ්ඤජනිසා”ති ආරම්භණාවං උපගතා සකෙඤ්ඤජන සංවධිතෙන සංයෝජනානං භිතා, “නායසා”ති තෙ පාපනා අස්ස පුග්ගලස්ස, “අනන්තාවසහනි”ති අබ්බතෙනරෙ විතෙන තිවසන්ති. “අනවාසං වසනති”ති සත්තානං අනුගන්ත්වා භුසං වසන්ති අනුබ්බන්ති. තෙන නං පුග්ගලං එතෙ අකුසලා ධම්මා. “සමුදවරන්ති”ති සම්මා ආවරන්ති පච්චන්තන්ති අත්ථො.

කිලිස්සනන්තෙ මලා, සහතු අත්ථෙන අමිත්තා, වෙරි අත්ථෙන සප්තතා, හනනන්තෙ වධනා, පච්චාමිත්තන්තෙ පච්චන්තිකා. අඵවා මලා සුරියස්ස උපකකිලෙසා වලාහකා විය, අමිත්තා සුරියස්ස ධූමං විය, සප්තතා සුරියස්ස මභි විය, වධනා සුරියස්ස රජං විය, පච්චන්තිකා සුරියස්ස රුහු විය, මලා සුවණ්ණස්ස මලං විය විත්තස්ස පභානාසකා, අමිත්තා කාලලොහමලං විය විතෙන සිතිධිභාවනාසකා, සප්තතා යුග්ගධං යුජ්ඣිතතා සප්තතා විය විතෙන පතිසිතධම්මධංසකා, වධනා මනුස්සකානකා විය ධම්මකානකා, පච්චන්තිකා රකෙඤ්ඤ උපහතස්ස විනාසො විය මොක්ඛමග්ගස්ස පටිසෙධකාති එවමෙකෙ වණ්ණයන්ති.

“අනන්තජනනො”ති න අත්ථං අනත්ථං, තං අනත්ථං උප්පාදෙතීති= අනත්ථජනනො නොධො, “ලොහො විත්තසුනොපනො”ති විත්තස්ස කොපනො වලනො කුසලං නිවාරෙත්වා විත්තං රුකිතිති අත්ථො. “හස මහරතො ජන”නති අබ්බතෙනරෙ අත්තනො විතෙයෙව ජනං අනත්ථජනනාදිභයහෙතු. “නං ජනො නාවුජ්ඣති”ති තං හයං බාල මහාජනො අවගන්ත්වා ඔතරිත්වා නජනාති. “අත්ථ”නති කුඨො² පුග්ගලො ලොකීය ලොකුතතරං අත්ථං නජනාති. “ධම්ම”නති තස්ස හෙතුං. “අභින්නම”නති බහලකිකාරං.

1. සි. I. II & III. කෙති.

2. සි. උදකෙ වුත්තං හෙතං සබ්බන්.

3. සි. I. II & III. ඉඨො.

“ස”නති යය්‍යා, යංතරං වා, “සහනො”ති අභිභවති “අජ්ඣතන”නති සකසනානො, “උපපජ්ජමානා උපපජ්ජනති”ති පුබ්බතතතො උඬං උපපජ්ජමානා අභිතාය උපපජ්ජනතිනි දුක්ඛාය තදුභයෙන අඵාසු විහාරය, “අභිනාසා”ති වෙතසික දුක්ඛතතාය “දුක්ඛාසා”ති කායික දුක්ඛතතාය. “අඵාසු විහරන්සා”ති තදුභයෙන අසුබවිහාරත්ථාය. අඵවා “උපපජ්ජමානා උපපජ්ජනති”ති භවභවලතතො පඨාය යාව වොස්පනා¹ තාව උපපජ්ජමානා නාම, වොස්පනං පන පත්තා අති වත්තනභාවෙන උපපජ්ජනති නාමාති එවමෙකෙ වණ්ණයනති. *

“නවසාරංව සංඵල”නති අත්තනො ඵලෙන නාසිතං නවසාර සංඛාතං වෙලු විය. “අරනි”ති කුසලෙසු ධමමෙසු උක්කණ්ඨිතතා, “රනි”ති පවකාමගුණෙ අභිරති “ලොමහංසො”ති කණ්ටකසදිසො හුත්වා උඬ්ඤලොමො. “ඉතො නිදුනා”ති අයං අත්තභාවො නිදු නං පච්චයො ඵනෙසනති=ඉතොනිදුනා; ඉතොත්තනාති ඉතො අත්ත භාවතො ජාතා. “ඉතො සමුඨාස මනොවිනක්ඛා”ති යථා දීඝසුත්ත කෙන පාදෙ බඬ කාකං කුමාරකා තස්ස සුත්තස්ස පරියනෙන අභුලියා වෙසෙත්වා ඔස්සජනති සො දුරං ගන්ත්වාපි පුත තෙසං පාදමුලෙයෙව පතතිති, එවමෙව ඉතො අත්තභාවතො සමුඨාය පාපවිනක්ඛා විත්තං ඔස්සජ්ජනති. “සානෙතවාසිනො”ති ආතීතං පඨමසුත්තං කිලෙසෙන සහවාසං සකාය පුත්තං “නයොමෙ හිකෙඛවෙ අත්තරුමලා”ති ආතීතං දුතියං කුසලධම්මමලිනකරණවසෙන අත්තාත්තස්ස අජනන වසෙන ව, “තයො බො මහාරුජ පුරිසස්ස ධම්මා අජ්ඣතනං උපපජ්ජ මානා”ති තතියං අත්තනො නිස්සයසාහනවසෙන, “රුගො ව දෙසොව ඉතො නිදුනා”ති ආතීතං චතුත්ථං කිලෙසානං පතිඨාදස්සන වසෙන වුත්තනති ඤාතබ්බං. “නතො² පටිස්සසතො”ති නය්‍යා උපද්දවා. “නංපුගාල”නති වුත්තප්පකාරං කිලෙසසමභිපුගාලං. “දුක්ඛං අනෙවනි”ති අනු එති මාතුපච්ඡතො බීරපකො විය. “අනුගච්ඡති”ති සමීපං ගච්ඡති වොරසාතකො විය වජ්ඣප්පත්තස්ස. “අනවාසිනා හොති”ති සමපත්තං හොති ධම්මසණ්ඨිකා සමීපං විය දුක්ඛං සමීපං ගච්ඡති. “ස්නිදුක්ඛ”නති ජනිසද්දස්ස නාව අනෙකෙ අත්තා පචෙ දිතා. යථා:-

“භවො කුලං නිකායො ව සීලං පඤ්ඤානති ලක්ඛණං,
පසුති සක්ඛි වෙවාති ජනිඅත්තා පචෙදිතා.”

තථා භික්ඛ “එකමපි ජනි වෙපි ජනියො”ති ආදිසු භවො අත්තො, “අක්ඛිතො අනුපකකුළො ජනිවාදෙනා”ති එත්තුකුලං, “අත්ති විසාබෙ නිගණ්ඨා නාම සමණජනි”ති එත්තු නිකායො. “යතොගං භගිති අරියාය ජනියා ජතො නාභිජනාමි”ති එත්තු අරියසීලං. “තිරියා නාම තිණ ජනි නාභියා උග්ගන්ත්වා නතං ආගච්ච ඨිතා අහොසි”ති එත්තු

1. සී II & III වොස්පනා

2. සී. II & III. තතො තතො පරිස්සයසෙ.

පඤ්ඤානති. “ඡන්ති චිති ඛනෙති සගතිතා”නි එත්ථ සංඛතා ලක්ඛණං. “සමප්ති ඡතො ආනන්ද ඛොධිසතොතා”නි එත්ථ පසුති. “භවපච්චයා ඡන්ති”නි “ඡන්තිපි දුක්ඛාති” ව එත්ථ පරියායතො පරිසන්තිකකණො, නිප්පරියායතො පන තත්ථ තත්ථ නිබ්බතතමානානං සන්තානං යෙ යෙ බුද්ධා පාතුහවනති තෙසං පස්මපාතුභාවො.

කසමා පනෙසා ඡන්ති දුක්ඛාති වෙ? අනෙකෙසං දුක්ඛානං වඤ්ච භාවතො. අනෙකානි හි දුක්ඛාති. සෙය්‍යපීදං? දුක්ඛදුක්ඛං විපරිණාමදුක්ඛං සංඛාරදුක්ඛං පටිච්ඡන්තදුක්ඛං අපටිච්ඡන්තදුක්ඛං පරියායදුක්ඛං නිප්පරියායදුක්ඛනති. එත්ථ කාසිකාවෙනසිකා දුක්ඛා වෙදනා සභාවතො ව නාමතො ව දුක්ඛතතා දුක්ඛදුක්ඛනති චුවචති. සුඛා වෙදනා විපරිණාමෙ දුක්ඛුප්පත්තිගෙතුතො විපරිණාමදුක්ඛං, උපෙක්ඛා වෙදනා වෙව අවසෙසා ව තෙභුමකසංඛාරා උදයබ්බයපරිපිළිනතතා සංඛාරදුක්ඛං. කණ්ණසුලං දන්තසුලං රාගපරිලාභො දෙසමොගප්පරිලාභොති කාසිකාවෙනසිකො ආබාධො පුච්ඡිතා ඡන්තිබ්බතො උපකකමස්ස ව අපාකවභාවතො පටිච්ඡන්තදුක්ඛං. වන්තිසකමකරණාදිසමුදානො ආබාධො අපුච්ඡිතා ඡන්තිබ්බතො උපකකමස්ස ව පාකවභාවතො අපටිච්ඡන්තදුක්ඛං. ස්පෙත්වා දුක්ඛදුක්ඛං සෙසදුක්ඛං සච්චිතගෙ ආගතං. ජාතිආදිසබ්බංපි තස්ස තස්ස දුක්ඛස්ස වඤ්චභාවතො පරියායදුක්ඛං, දුක්ඛදුක්ඛං පන නිප්පරියායදුක්ඛනති චුවචති.

තත්ත්වං ජාති යන්තං බාලපභිහසුතතාදිසු භගවතාපි උපමාවසෙක පකාසිතං ආපාසිකං දුක්ඛං යච සුගතියම්බ මනුස්සලොකෙ ගබ්භො කකනතිමුලකාදිභෙදං දුක්ඛං උප්පජ්ජති තස්ස වඤ්චභාවතො දුක්ඛා, තත්ත්වං ගබ්භොකකනතිමුලකාදිභෙදං දුක්ඛං, අයං හි සතො මාතුකුච්ඡිති නිබ්බතතමානො න උප්පලපද්මප්‍රචරිතාදිසු නිබ්බතනති. අථබො හෙදා ආමාසයස්ස උපරි පකකාසයස්ස උදරපටලපිභිකාණං කානං වෙමජේකි පරමසමබාධෙ නිබ්බතානාමර නානාකුණපගනි පරිභාෂිතපරමදුග්ගකපවනවිවරිතො¹ අධිමතතජේගුවෙත් කුච්ඡප්පදෙසෙ පුතිමච්ඡ පුතිකුමාස වන්තිකාදිසු කිම් විය නිබ්බතනති. සො තත්ථ නිබ්බතො දසමාසෙ මාතුකුච්ඡිසමභවෙන උසමනා පුට්ඨාකං විය පච්චමානො පිභිපිඨං විය සෙදියමානො සමමජන පසාරණාදිවිරතිතො අධිමතතං දුක්ඛමනුභොතිති. ඉදං නාම ගබ්භොකකනතිමුලකං දුක්ඛං.

යමපන සො මාතු සහසා උපකකලනගමනතිසිද්ධනවුදානපරිවතනතාදිසු සුරධුතතත්ථගතො එළකො විය අභිගුණසිකතත්ථගතො සප්පොතකො විය ව ආකසිනපරිකසිනමධුතනතිමුතනතාදිනා උපකකමෙන අධිමතතං දුක්ඛං අනුභවති. යම මාතු සීතුදකපාන කාලෙ සීතනරකුප්පතො විය උණගයාගුහතතාදිජේකාගරණ

කාලෙ අභාරවුසිසම්පරිකිණේණා විය ලොණඛිලාදිඅපේක්ඛාහරණ
කාලෙ බාරුපනවිජ්ජාදිකම්මකරණස්ස තෙනා විය තිබ්බං දුක්ඛමනු
භොති. ඉදං ගම්බසෙහිගරණමූලකං දුක්ඛං.

යම්පනස්ස මූලභගබ්බය මාතුයා මිත්තාමච්චසුභජ්ජාදිතිපි අදස්ස
නාර්ග්ගෙ දුක්ඛස්ස තත්ථානෙ ඡේදනථාලනාදිති දුක්ඛං උප්පජ්ජති ඉදං
ගම්බවිපතතිමූලකං දුක්ඛං. යං විජායමානාය මාතුයා කම්මජේති
වාතෙති පරිවතෙනකා නරකස්ස පාතං විය අතිභයානකං යොති
මග්ගං පටිපාදියමානස්ස පරමසම්බාධෙන ව යොතිමුඛෙන භාලවජ්ජන
ලෙන විය නික්කම්බියමානස්ස මහානාගස්ස¹ නරකස්ස තත්ථානෙ විය ව
සංඝාතපබ්බතෙති විජුණ්ණියමානස්ස දුක්ඛං උප්පජ්ජති. ඉදං විජ්
ජනමූලකං දුක්ඛං.

යම්පන ජාතස්ස නරුණවණ්ණසදිසසුඛමාරසර්පස්ස ගත්ථගහණ
නථාපනධොවන වොලපරිමජ්ජනාදිකාලෙ සුචිමුඛබුරුධාරුති විජ්ජන
ථාලනසදිසං දුක්ඛමූප්පජ්ජති. ඉදං මාතුසූච්ඡ්භො බ්බතිනික්කමන
මූලකං දුක්ඛං.

යං නතො පරං පච්ඡන්තියං අත්තනාව අත්තනාං වධෙනාස්ස
අවෙලකච්ඡාදිවසෙන ආහාරපනපරිභාපනානුයොගමනුසුත්තාස්ස
කොධවසෙන අතුරුත්තාස්ස උබ්බන්ධිත්තාස්ස ව දුක්ඛං භොති ඉදං
අත්තපක්කමිමූලකං දුක්ඛං. යම්පන පරතො වධබ්බන්ධාදිති අනු
භවනාස්ස දුක්ඛං උප්පජ්ජති ඉදං පරුපක්කමිමූලකං දුක්ඛන්ති. ඉති
ඉමස්ස සම්බස්සාපි දුක්ඛස්ස අයං ඡාති වජ්ජමෙව භොති. ඉදං ඡාති
දුක්ඛං අනෙති.

“ජරදුක්ඛ” නති දුට්ඨා ජරා සංඛ්ඛාලකම්භව බණ්ඩිච්චාදි
සම්මතො සන්තති යං එකභවපරියාපනාබ්බසුරුණභාවො ච, සා ඉධ
අධිප්පෙතා, සා පනෙසා දුක්ඛා සංඛාරදුක්ඛභාවතො චෙව දුක්ඛ
වජ්ජන්තො ච, යං භිදං අභපච්චගසිච්චිලභාවඉඤ්ඤියවිකාරවිරුප්පනා
යොබ්බන්ධිතාසම්පරියාචසාදනසතිමතිවිප්පවාස පරපරිභවාදි අනෙ
කස්ස ච්චයං කාසිකචෙවසිකදුක්ඛමූප්පජ්ජති, ජරා තස්ස වජ්ජ. තෙනෙ
තං වුච්චති:-

“අභානං සිච්චිලභාවා ඉඤ්ඤියානං විකාරතො
යොබ්බන්ධස්ස විනාසෙන බලස්ස උප්පාතතො.

විප්පවාසා සභාදීනං පුත්තදුරෙහිපත්තතො
අප්පසාදනියතො චෙව භීයෙසා බාලත්තපත්තියා.

ප්ප්පොති² දුක්ඛං යං මච්චො කාසිකං මාතසං තථා
සම්බමෙතං ජරගෙතු යසමා තසමා ජරා දුබ්බා”ති

ඉදං ජරදුක්ඛං අනෙතිති සම්බන්ධො.

1. මහානාගස්සාති පොත්තනෙසු නදිසසති.

2. ම. V. සමෙතති.

“ව්‍යාධි”නි විවිධං දුක්ඛං ආදායති ආවහනිති=ව්‍යාධි, ව්‍යාධියති අදුක්ඛං ආවහනිති කාමයනිතිවා=ව්‍යාධි. “මරණදුක්ඛ”නති එකාපි දුක්ඛං මරණං සංඛතලකුණං, යං සකාය වුත්තං “ජරාමරණං චිති බකෙති සංඛතලකුණ”නති, එකකවපරියාපනාජිවිති නිසංසාරකවිචේදයෙ වෑයං සකාය වුත්තං “නිව්‍යං මරණතො භය”නති, තං ඉධ අධිප්‍රේමානං. ජාති පච්චයා මරණං උපකකමමරණං සරසමරණං ආයුකකයමරණං පුඤ්ඤකකයමරණනතිපි තස්සෙව නාමං, පුත බණ්ඩකමරණං සමමුති මරණං සමුචේදමරණනති අයමපි හෙදෙ වෙදිතබ්බො.

පවනෙත රුපාරුපධමානං හෙදෙ බණ්ඩකමරණං නාම. නිසෙසා මනො පුසෙසා මනොති ඉදං පරමන්තො සත්තස්ස අභාවා, සස්සං මනං රුකෙකා මනොති ඉදමපි ජිවිති නිසංසාර අභාවා සමමුති මරණං නාම. බිණ්ණසවස්ස අප්පටිසක්කිනා කාලකිරියා සමුචේද මරණං නාම. බාහිරසමමුතිමරණං ධර්මො ඉතරං සමමුතිමරණං ව ඉධ යථා වුත්තප්පකවිචේදභාවෙන සංඛතලකුණං, දුක්ඛස්ස පන වජ්ඣ භාවතො දුක්ඛං, තෙනෙනං වුච්චති:-

“පාපස්ස පාපකමමාදි නිමිත්තමනුපස්සනො
භද්දස්ස පසගන්තස්ස” විශොගං පියවජ්ඣකං.

මියමානස්ස යං දුක්ඛං මානසං අවිසෙසනො
සබ්බෙසං වා පියං සක්ඛිකතචේදනාදිකං.

විතුජ්ජමානමමානං” හොති දුක්ඛං සරීරජං
අසංගතමප්පතිකාරං දුක්ඛස්ස නස්සිදං යනො.

මරණං වජ්ඣ තෙනෙනං දුක්ඛමිච්චව භාසිත”නති

“සොකපච්චේදවදුක්ඛයෙමනස්සපාසාසදුක්ඛ”නති එක සොකා දිසු සොකො නාම ඤාතිව්‍යසනාදිති පුළස්ස අනෙතාතිජ්ඣාන ලකුණො විතතසන්තාපො. දුක්ඛං බොපනස්ස දුක්ඛදුක්ඛතතාවෙව දුක්ඛස්ස ව වජ්ඣභාවතො. තෙනෙනං වුච්චති:-

“සත්තානං හදයං සොකො විසසලංව තුජ්ජනි”

අභිනිතෙනොව නාරුවො භුසංව දගතෙ පුත.

සමාවහනිව ව්‍යාධි ජරාමරණරොදනං

දුක්ඛම විවිධං සසමා නසමා දුක්ඛොති වුච්චති”නි.

පච්චේදො නාම ඤාතිව්‍යසනාදිති පුළස්ස වචිපලාපො, දුක්ඛං බො පනස්ස සබ්බරා⁴ දුක්ඛභාවතො දුක්ඛවජ්ඣතොව. තෙනෙනං වුච්චති:-

“යං සොකසලවිහනො පච්චේදවමානො

කණ්ණොඨනාලලසොසජමප්පසංගං.

භියෙසාධිමත්තමධිගච්ඡති යෙන දුක්ඛං

දුක්ඛොති තෙන භගවා පච්චේදවමාන”නි

1. සි. II & III. භද්දස්ස පසගන්තස්ස. භද්දස්සාපසගන්තස්ස.

2. ම. V. විතුජ්ජමානමමානං. 3. ම. V. තුජ්ජනි. 4. ම. V. සංසාර,

දුකං නාම කායපිළනලක්ඛණං කායිකං දුකං, දුකං ඛොපනස්ස දුකදුකනතා කායිකදුකතාවගනතො වෙව මානසදුකතාවගනතො ව, තෙනෙනං වුච්චති:-

“පිලෙති කායිකමිදං දුකං දුකංව මානසං භියෙසා ජනයති යසමා තසමා දුකනති විසෙසතො වුත්ත”නති.

දෙමනස්සං නාම විත්තපිළනලක්ඛණං මානසං දුකං, දුකං ඛොපනස්ස දුකදුකනතො වෙව කායිකදුකතාවගනතො ව, වෙනො දුකසමපජිතා හි කෙසෙ පකිරිය උරං පතිපිංසනති ආවට්ඨනති විවට්ඨනති¹ ජිනාපපාතං පපනනති සත්ථං ආගරනති විසං බාදනති රජ්ජයං උබ්බකුනති අග්ගිං පවිසනති ඉති නානායසකාරං දුකං අනුභවනති. තෙනෙනං වුච්චති:-

“පිලෙති යතො විත්තං කායස්ස ව පපිළනං සමාවගති දුකනති දෙමනස්සං තතො අනු”ති.

උපායාසො නාම ඤාතිබ්‍යසනාදීහි පුඨස්ස අබ්මතතවෙනො දුකදුකතාවෙනො ආයාසොයෙව, සංඛාරකුසලපරියාපනෙනා එකො ධමමොති එකෙ. දුකං ඛොපනස්ස සංඛාරදුකතාවෙනො විත්තපරිදහනතො කායවිසාදනතො ව, තෙනෙනං වුච්චති:-

“විත්තස්ස පරිදහනා කායස්ස විසාදනා ව අබ්මතං යං දුකං උපායාසො ජනෙති දුකෙතො තතො වුත්තො”ති

එත්ථ ව මඤ්ඤානා අනෙතො භාජනෙ පානො විය සොකො, තික්කනිනා පච්චමානස්ස භාජනතො බහිනික්කමනං විය පරිදෙවො, බහිනික්කනතා²වසෙසස්ස තික්කමිතුමපි අප්පහොනාස්ස අනෙතො භාජනෙයෙව යාව පරික්කයාව පානො විය උපායාසො දඬබ්බො. “**නෙරසිකං දුකං**”නති තිරසෙ පච්චිධබ්බකාදිකං දුකං අනෙති, තං දෙවදුතසුත්තෙන දීපෙතබ්බං. තෙනෙනං වුච්චති:-

“ඡයෙථ නො වෙ තරකෙසු සතොතා
තත්ථග්ගි³ද්වයාදිකමපසස්සං
ලභෙථ දුකං නු කුභිං පතිඨං
ඉච්චාග දුකොති මුතීධ ඡති”නති.

“**තිරච්ඡානසොතිකං දුකං**”නති තිරච්ඡානෙසු කසාපතොදතා ලතවිජ්ඣනාදිකං අනෙකවිධං දුකං අනෙති, බාලපභිතසුත්තතො ගගෙනබ්බං. තෙනෙනං වුච්චති:-

“දුකං තිරච්ඡසු කසාපතොද
දඬාභිකානාදිභවං අනෙකං
යනතං කථං තත්ථ භවෙය්‍ය ඡති.
විනා තභිං ඡති තතොපි දුකො”ති.

1. සි. II & III. ආවජ්ජනති විවජ්ජනති. 2. සි. II & III. බහිනික්කමනතාවසෙසස්ස

3. සි. II & III. තනනග්ගි. “

“පෙතනිවිසසිකං දුක්ඛ” නති පෙනෙසු පන බුප්පිපාසාවාතාතපාදි නිබ්බතනං දුක්ඛං, ලොකනනරෙ නිබ්බකිකාරෙ අසයන සීතාදිදුක්ඛව අකෙති. තෙනෙනං වුවවති:-

“පෙනෙසු දුක්ඛං පන බුප්පිපාසං

වාතාතපාදිප්පහවං විචිතනං

යසමා අජනස්ස න තත් අත්ථි

තස්මාපි දුක්ඛං මුති ජනිමාහ.

නිබ්බකිකාරෙ ව අසයනසීතො

ලොකනනරෙ යං අසුරෙසු දුක්ඛං

තතං භවෙ තත් න වස්ස ජනි

යතො අයං ජනි තහොපි දුක්ඛා”ති.

“මානුසකං දුක්ඛ” නති මනුස්සෙසු වධබ්බකිතාදිකං දුක්ඛං. ගබ්භාකකනනිමුලකං දුක්ඛ” නති “අයං හි සතෙතා මානුකුච්ඡ්වති නිබ්බතනමානො න උප්පලප්පමප්පඛිරිකාදිසු නිබ්බතනති”ති ආදිතා නයෙන යං ජනිදුක්ඛං වුත්තං. ඉදං තාව ගබ්භාකකනනිමුලකං දුක්ඛං අකෙති.

“ගබ්භාසීතිමුලකං දුක්ඛ” නති යං සො මානු සහසා උපකකි ලන ගමනනිසීදනාදිතා නයෙන යං නිබ්බං දුක්ඛං වුත්තං. ඉදං ගබ්භා සීතිමුලකං දුක්ඛං අකෙති. “ගබ්භාසීතිමුලකං දුක්ඛ” නති “යං පනස්ස මුලගබ්භාය මානුසා මිත්තාමච්චසුහජාදිහි අදස්සනා රහෙ දුක්ඛුප්පත්තිතො”ති ආදිතා නයෙන යං දුක්ඛං වුත්තං. ඉදං මානුකුච්ඡ්වො බිතිනිකම්මනමුලකං දුක්ඛං අකෙති. තෙනෙනං වුවවති:-

“යං චාපි ගුථනරකො විය මානුගබ්භො

සතෙතා වසං විරමතො¹ බිති නිකම්මව

පප්පොති දුක්ඛමතිඝොරමිදමපි තත්ථි

ජනි. විතා ඉතිපි ජනි අයං හි දුක්ඛා”

“කිං භාසිතොන බහුතා නනු යං කුතිච්චි

අත්ථිධ කිච්චිපි දුක්ඛමිදං කදපි,

තෙවත්ථි ජනිවිරහෙ යදතො මහෙසී

දුක්ඛාති සබ්බපස්මං ඉමමාහ ජනි”නති.

“ජනස්සපතිබ්බකිතදුක්ඛ” නති ජනස්ස උපතිබ්බකිත නභා පන ලෙපන බාදනපිටිතාදි ජග්ගනකදුක්ඛං අකෙති. “ජනස්ස පති බෙසානං දුක්ඛ” නති පරස්ස අඤ්ඤස්ස ආයතනතං අනිස්සරියදුක්ඛං අකෙති. සබ්බං පරවස්ස දුක්ඛං ති හි වුත්තං. “අනතුපකකම්ම දුක්ඛ” නති යං අත්තනාව අත්තනානං වධෙනස්ස අවෙලකවතාදි

වසෙන ආනාපපරිනාපනානුයෝගමනුයුත්තං කොධවසෙන අභු ඤානං උබ්බන්ධනං ව දුක්ඛං ගොති. ඉදං අනතුපක්කමදුක්ඛං අනෙති.

“පරුපක්කමදුක්ඛ”නති යං පරතො වධ්බන්ධනාදීති අනු භවනං උපපජ්ජති. ඉදං පරුපක්කමදුක්ඛං අනෙති. “දුක්ඛ දුක්ඛ”නති කායිකවේදනසීතා දුක්ඛා වේදනා සභාවතො ව නාමතො ව දුක්ඛදුක්ඛනති වුත්තා. ඉදං දුක්ඛදුක්ඛං අනෙති. “සංඛාර දුක්ඛ”නති උපෙක්ඛාවේදනාවෙව අවසෙසාව නෙභුමකසංඛාරා, උද යබ්බය පරිපිට්ඨිතතතා සංඛාරදුක්ඛං අනෙති.

“විපරිණාමදුක්ඛ”නති සුඛා වේදනා විපරිණාමෙ දුක්ඛං හෙතුතො විපරිණාමදුක්ඛං, ඉදං විපරිණාමදුක්ඛං අනෙති. “මාතු මරණ”නති මාතුයා මරණං. “පිතුමරණ”නති පිතුතො මරණං. “භාතු මරණ”නති ජේඨකනිඨභාතුමරණං. “හයිනිමරණ”නති ජේඨක නිඨකහයිනිමරණං. “පුතනමරණ”නති පුත්තානං මරණං. “ධිතු මරණ”නති ධිතුනං මරණං. “ඤාතිව්‍යසනදුක්ඛ”නති ඤාතිනං ව්‍යසනං, වොරොගහයාදීති ඤාතිකයො ඤාතිවිනාසොති අනෙථා. තෙන ඤාතිව්‍යසනෙන චුළුං අජේඣාත්ථං අභිභුතං උප්පන්න දුක්ඛං ඤාතිව්‍යසනදුක්ඛං, තං ඤාතිව්‍යසනදුක්ඛං අනෙති. සෙසෙසුපි එසෙව නයො.

අයං පන විසෙසො, භොගානං ව්‍යසනං=භොගව්‍යසනං, රුජ වොරුදිවසෙන භොගකයො භොගවිනාසොති අනෙථා. වුත්තන යෙන තං භොගව්‍යසනං දුක්ඛං අනෙති. “රොගව්‍යසන”නති රොගො එව ව්‍යසනං=රොගව්‍යසනං, රොගො හි ආරොග්‍යං විනා සෙතීති ව්‍යසනං. වුත්තනයෙන තං රොග ව්‍යසනං දුක්ඛං අනෙති. “සීලව්‍යසනදුක්ඛ”නති සීලං ව්‍යසනං=සීලව්‍යසනං දුස්සීලයෙතො නාම. වුත්තනයෙන තං සීලව්‍යසනං දුක්ඛං අනෙති.

සමාදිසිං විනාසමානා උප්පන්නා දිසියෙව ව්‍යසනං=දිසිව්‍ය සනං, වුත්තනයෙන තං දිසිව්‍යසනං දුක්ඛං අනෙති. එත්ථ ව පුරිමාති වෙ අතිපජ්ජනාති පච්ඡමාති තිණි නිපජ්ජනාති නිලක්ඛණාගතාති පුරිමාති ව තිණි නෙව කුසලාති නාකුස ලාති, සීලදිසිව්‍යසනවයං අකුසලං. “සථා”ති ඔපමෙම. “හිනන භාව”නති සිලිලබ්ධිතං නාවං ජජ්ජිභුතං වා පදරුග්ඝාපිතං වා, “ඉමොදක”නති උදකද්ධි උදකපථවෙසංව. “නතො නතො උද කං අනෙවති”ති තතො තතො භින්නස්සනතො උදකං පච්ඡති. “පුර නොපි නාවාසා”ති නාවාය පුරිමභාගතොපි. “පච්ඡනොපි”ති තස්සා පච්ඡමභාගතොපි. “නෙඨනොපි”ති අධොභාගතොපි. “පසසනොපි”ති උභයපස්සනොපි. යං අනතරන්තරං න වුත්තං තං තදනුසාරෙන¹ වෙදිතබ්බං.

තස්මා කායගතාසනී ආදිභාවනාය ජනතු සද්ද සතො හුක්ඛා විකම්මනසමුවේදවසෙන රූපාදිසු වත්තූකාමෙසු සබ්බප්පකාරමපි කිලෙසකාමං පරිවර්ණෙනො කාමානි පරිවර්ණයෙ. එවනො කාමෙ පහාය නප්පහානකාරමග්ගෙනොව වතුබ්බිධමපි ඔසං තඤ්ඤාය තඤ්ඤා සක්කුණෙය්, තතො යථා පුරිසො ගරුකං නාවං උදකං සිච්චා ලුහු කාය නාවාය අප්පකසිරෙනොව පාරගු භවෙය් පාරං ගවේශ්, එව මෙව අත්තභාවනාවං කිලෙසුදකගරුකං සිච්චා ලුහුකොන අත්තභාවෙන පාරගු භවෙය් සබ්බධමමපාරං තිබ්බාණං ගතො භවෙය් අර හතභසත්තියා ගවේශ් අනුපාදිසෙසාය තිබ්බාණධාතුයා පරිතිබ්බාණෙනාති අරහත්තනිකුටෙන දෙසනං නිශාපෙසි.

“තස්මාති” යස්මා ඡන්ති ආදිකං දුක්ඛං එතං පුග්ගලං අනෙති තස්මා, නං කාරණා නං හෙතු ආදිසුපි එසෙවනයො. යස්මා වුත්තප්පකාර දුක්ඛං එතං අනෙති නං හෙතු යස්මා අනෙති නං පච්චයා යස්මා අනෙති නං නිදුනනති එවං පදයොජනා කාතබ්බා. “හෙතු”ති ආදිති කාරණවේච්චනාති. කාරණංහි තෙන තස්ස ඵලං හිනොති පච්චනනිති හෙතු, නං නං පටිච්ච ඵලං එති පච්චනනිති පච්චසො, ගජු නං ගණනාති දෙස්සනාං විශ් අත්තනො ඵලං තිදෙතිති නිදුනං.

නං කාරණා”ති නික්කාරණ පටිසෙධො. “නං හෙතු”ති අහෙතුමතාභුතහෙතු පටිසෙධො. “නං පච්චසා”ති අප්පච්චයෙන සතිං අසාධාරණපච්චයපටිසෙධො. “නං නිදුනා”ති අනිදුනෙන සහ ආගමාසිගමෙ නිදුනපටිසෙධොති එවමෙකෙ වණ්ණයනති. “එතං ආදිතං සම්පස්සමානො”ති එවං වුත්තප්පකාරං උපද්ධවං විපස්සනා ඤ්ණෙන සමමා පස්සමානො දක්කමානො. “සද්ද”ති මුලපදං “පුත්තසද්ද”ති අත්තපදං. “සද්ද”ති සබ්බදිවසෙ. “සබ්බද්ද”ති සබ්බසම්මං කාලෙ.

“සබ්බකාල”නති පුබ්බණ්ණාදිසබ්බකාලං. “නිව්චකාල”නති දිවසෙ දිවසෙ. “ධුටකාල”නති අබ්බොච්ඡනනකාලං. “සත්ත”නති නිරන්තරං. “සමිත”නති එකිභුතං. “අබ්බොක්ඛණ්ණ”නති අඤ්ඤාන අසමමය්. “පොඤ්ඤානුපොඤ්ඤා”නති පටිපාටියා සට්ඨතං. “පොඤ්ඤානුපොඤ්ඤා අවි රුධිතං උපසානි”ති ආදිසුපිය. “උදකොමිකාණ්ණ”නති තිබ්බත්ත උදක උග්ගතරගං විශ්. “අවිච්චි”ති අවිරලං. “සත්තති”ති අනුපච්ඡනනං. “සති න”නති සට්ඨතං එකිභුතං. “සතිනමෙම අසතිනනෙතති” ආදිසුපිය. “පුස්සිත”නති පුස්සිතනිවාතං. “පුස්සිතග්ගලෙ”ති ආදිසුපිය. පුරෙ හතතං පච්චාහත්තනති වෙපද්දති දිවාකාල විකාලවසෙන. “පුරිමසාමං මජ්ඣිමසාමං පච්ඡිමසාමං”නති තිණ් රත්තිභාගවසෙන. “කාලෙ ජුණෙහ”ති අධිමාසවසෙන. වස්සං-පෙ-“ඛිමෙහ”ති තිණ් උතුරුසෙන. “පුරිමෙ වසො ඛෙකි-පෙ-පච්ඡිමෙ වසො ඛෙකි”ති තිණ් වයො විභාගවසෙන වුත්තානිති ඤ්ණබ්බං.

“සතො”ති කායෙ කායානුපස්සනා සනිපඨානං භාවෙනො සතොති ආදීති එවං සමුච්ඡේදනො කාමෙ පරිවර්ජයයාති පරියො සානාති වුත්තානෙව. අපිච “සත්තනනා සතො”ති තිසු වජුසු සත්ත භාවෙන වා තයො කිලෙසෙ ආරික්කමාපෙත්තුං සත්ති භාවෙන වා සත්තනනා සතො, “සත්තනනා”ති කිලෙසොපකතිලෙසෙ පලාපෙත්තුං ආරම්භෙන පමොවෙත්තුං සත්තනනා සතො, “සම් තනනා”ති ඉඨප්පදායකපුඤ්ඤෙන ව අනිඨප්පදායකපාපෙන ව සම් තනනා සතො. “සත්තධම්මසමනනාගතො”ති සප්පුරිසධම්මෙ භජ නතො බුඛාදි අරියපුග්ගලෙ සෙවනතො සත්තධම්මසමනනාගතනනා සතො. “චක්ඛුකාමෙ පටිජ්ඣිතො”ති එතෙන වුත්තපසකාරෙන තෙ භූමකෙ චක්ඛුකාමෙ තීරණපරිඤ්ඤාය ජාතිත්වා “පහාසා”ති කිලෙස කාමෙ පහානපරිඤ්ඤාය පරිච්චේත්වා.

“පටිජ්ඣිතො”ති ඡබ්බෙත්වා, කිං කච්චරං විය පිටකෙන? නහි, අපිච බො තං විනොදෙත්වා චජ්ඣා විජ්ඣිත්වා නිගරිත්වා, කිං බලිවද්ධම්මි පතොදෙනාති? නහි අප්ඵ බො තං බ්‍යනනිකරිත්වා විගහනනං කරිත්වා යථායං අනෙතාපි නාවසිස්සති අත්තමසො ගතිමත්තමපි තථා හතං කරිත්වා, කථං පන තං තථා ගතනති? අනභාවං ගමෙත්වා අනුඅභාවං ගමෙත්වා, සමුච්ඡේදපහානෙන යථා සමුච්ඡිතො හොනති, තථා කරිත්වාති වුත්තං හොති. එසනසො කාමච්ඡන්දනිවරණාදිසු.

“කාමොසො”ති ආදිසු පච්ඤාමගුණිකරුගො, අවසිද්ධනප්ථන කාමොසොති වුච්චති “හවොසො”ති රූපාරූපභවෙසු ඡන්දරුගො, ක්කානනිකනති ව. “දිඨොසො”ති සස්සනදිඨාදිසහගතා භවෙ පන පත්තා එව, දිඨොසො හවොසෙ එවං සමොධානං ගච්ඡති, අවිජ්ජොසො චතුසු සච්චෙසු අඤ්ඤාණං, තත්ථ කාමගුණෙ අස්සාදනො මනසිකරොතො අනුප්පනො කාමොසො උප්පජ්ජති උප්පනො ව කාමොසො පච්ඤිති, මහග්ගනධම්මෙ අස්සාදනො මනසිකරොතො අනුප්පනො ව හවොසො උප්පජ්ජති උප්පනො ව හවොසො පච්ඤිති, තෙභූමකධම්මෙසු චතුර්විපලාසපද්ධානභාවෙන අනුප්පනො ව අවිජ්ජොසො උප්පජ්ජති උප්පනො ව අවිජ්ජොසො පච්ඤිති වෙදිතබ්බො. වුත්තනසපච්චතිකතො සුක්කපකෙබ්බො විත්ථාරෙනබ්බො.

අප්පතිනිතවිමොක්ඛං පටිපනො කාමොසං අනිම්මනවිමොක්ඛං පටිපනො හවොසං සුඤ්ඤානවිමොක්ඛං පටිපනො අවිජ්ජොසං නරෙස්ස. පඨමමග්ගවසෙන නරෙස්ස, දුතියමග්ගවසෙන උත්තරෙස්ස නතියමග්ගවසෙන පනරෙස්ස, චතුත්තමග්ගවසෙන සමනිත්තමෙස්ස, එලවසෙන විනිත්තමෙස්සාති. අප්ථා කාමොසවසෙන නරෙස්ස, හවොසවසෙන උත්තරෙස්ස, දිඨොසවසෙන පනරෙස්ස, අවිජ්ජොස වසෙන සමනිත්තමෙස්ස, සබ්බොසවසෙන විනිවනෙස්සාති එව මෙකෙ වණ්ණයනති.

“ගරුක”නති න සලලත්තං. “භාජික”නති භාරං භණ්ඩං එත්ථ ධප්පයතිති=භාරිකං. “උදකං සිඤ්ඤා”ති උදකං සිවිඤ්ඤා. “උසසිඤ්ඤා”ති අතිරේකෙන සිවිඤ්ඤා. “ජබ්බසිඤ්ඤා”ති පාතෙඤ්ඤා. “ලභ්බසාසා”ති සලලත්තං. “බිප්ප”නති සීසං. “ලභ්බක”නති තංඛණං. “අපසාසසිරේකෙවා”ති තිද්දකෙනෙව. “පාරං වුවච්ඡති අමනං නිබ්බාණ”නති සක්කාය මරණො පාරගුතං¹ තණ්හාවානතො නික්කන්තං නිබ්බාණං කප්පියති.

“සොසො”ති යො එසො සබ්බසංඛාරසමුපොති ආදි සබ්බං නිබ්බාණමෙව. යස්මා හි තං ආගමම සබ්බසංඛාරවිපථඤ්ඤාති සමමනති වුපසමමනති තස්මා සබ්බසංඛාරසමුපොති වුවච්ඡති. යස්මා චෙතං ආගමම සබ්බං උපධියො පටිනිස්සඨා භොනති සබ්බා තණ්හා බියනති සබ්බං කිලෙසරජ්ඣ විරජනති සබ්බං දුක්ඛං නිරුජ්ඣති තස්මා සබ්බසමුපමිපමිතිස්සගො තණ්හාතමසො විග්ගො නිග්ගොති වුවච්ඡති. යා පනෙසා තණ්හා භවෙන භවං ඵලෙන වා සභිං කමමං විනති සංසිඤ්ඤාති කඤ්ඤා වානනති වුවච්ඡති.

තතො වානතො නික්කන්තන්තං² නිබ්බාණංපාරං ගවේජය්‍ය නිමිත්තවසෙන එකතොවුදානගොත්‍රභුඤ්ඤානෙන නිබ්බාණපාරං පාපුණේය්‍ය අධිගවේජය්‍ය නිමිත්තපවතෙනති උභතො³ වුදානමය්‍ය ඤ්ඤානෙන නිබ්බාණපාරං විසෙසෙන පාපුණේය්‍ය එසෙය්‍ය නිබ්බාණාරම්මණඵලවිත්තවසෙන නිබ්බාණපාරං ථුසෙය්‍ය “සච්ඡිකරේසා”ති ගුණවසෙන ථුසිඤ්ඤා පච්චවෙක්ඛණඤ්ඤානෙන නිබ්බාණපාරං පච්චක්ඛං කරේය්‍ය.

අඵවා පඨමමය්‍යෙන පාරං ගවේජය්‍ය, දුතියෙන අධිගවේජය්‍ය, තතියෙන එසෙය්‍ය, චතුර්තෙන සච්ඡිකරේසාති එවමෙකෙ වණ්ණයනති. “සොපි පාරං ගහතුකාමො”ති යො කොපි විපස්සනාඤ්ඤානෙ ධිතො පුග්ගලො නිබ්බාණපාරං ගහතුකාමො සොපි අවස්සං තත්ථ ගමිස්සතිති පාරගුති. වුත්තං හෙතං:-“ඔතිණ්ණොමහි ජාතියා ජරාය මරණෙන සොකෙහි පරිදෙවෙහි දුක්ඛෙහි දොමනස්සෙහි උපායා සෙති”ති ආදි.

පුබ්බභාගෙ අජ්ඣාසයවසෙන විපස්සනායොගෙන ව සොපි පාරගු නාම. “සොපි පාරං ගවේජ”ති යොපි මය්‍යසමඛිති නිබ්බාණපාරං ගවේජති සොපි පාරගු නාම. “සොපි පාරං ගහො”ති යො මය්‍යෙන කිච්චං නිදාපෙඤ්ඤා ඵලෙ ධිතො නිබ්බාණපාරං ගතො සොපි පාරගු නාම. තං ජිනවචනෙන දස්සෙතුං වුත්තමපිහෙතං භගවතා:-“තිණ්ණො පාරගතො ඵලෙ තිඨති බ්‍රාහ්මණො”ති ආදිමාහ.

“අභිඤ්ඤාපාරගු”ති අධිගතෙන ඤ්ඤානෙන ඤ්ඤාතපරිඤ්ඤාය නිබ්බාණපාරං ගහතුකාමො ගවේජති ගතොති පාරගු. “පටිඤ්ඤාපාරගු”ති සබ්බධම්මානං තීරණපරිඤ්ඤාය සමතික්කමිඤ්ඤා වුත්තනායෙන

1. V. ම. පාරගුතංපාරං.

2. V. ම. නික්කන්තන්තං.

3. V. ම. දුතතො.

පාරගු. “පහානපාරගු”නි සමුදයපක්ඛිකානං කිලෙසානං පහාන පරිඤ්ඤා සමතික්කම්මා වුත්තනායෙන පාරගු. යො හි සබ්බං ධම්මං පරිඡනාති සො තිභි පරිඤ්ඤාති පරිඡනාති ඤාතපරිඤ්ඤාය තීරණ පරිඤ්ඤාය පහානපරිඤ්ඤායාති.

තත්ත්ව කතමා ඤාතපරිඤ්ඤා? සබ්බධම්මං ඡනාති ඉමෙ අඤ්ඤාතිකා ඉමෙ-බාහිරං ඉදමස්ස ලක්ඛණං ඉමාති¹ රසපච්චපඨානපදඨානානීති අයං ඤාතපරිඤ්ඤා, කතමා තීරණපරිඤ්ඤා? එවං ඤාතං කතා ලබ්භ මානවසෙන සබ්බධම්මං තීරෙති අනිච්චතො දුක්ඛතො අනත්ත තොති ආදිනා අයං තීරණපරිඤ්ඤා, කතමා පහානපරිඤ්ඤා? එවං තීර සිත්වා අග්ගමග්ගෙන සබ්බධම්මෙසු ඡන්දරාගං පඤ්ඤාතිති අයං පහාන පරිඤ්ඤාති ඉමා පරිඤ්ඤායො සක්ඛාය සො අභිඤ්ඤාපාරගු පරිඤ්ඤා පාරගු පහානපාරගුනි ආහ.

“භාවනාපාරගු”නි භාවනාය, කොට්ඨං පඤ්ඤා මග්ගවසෙන නිබ්බාණපාරං ගතො, “සච්ඡිකිඤ්ඤාපාරගු”නි ඵලනිබ්බාණවසෙන සච්ඡිකිරියා ඵලනිබ්බාණපාරං ගතො, “සමාපනතිපාරගු”නි අභ්‍යන්තරං සමාපත්තියං පාරං පතො, “සබ්බධම්මාන”නති පච්චිකාදිසබ්බ ධම්මානං, “සබ්බදුක්ඛාන”නති ඡතිදුක්ඛාදිසබ්බදුක්ඛානං, “සබ්බ කිලෙසාන”නති කායදුච්චරිතාදිසබ්බකිලෙසානං, “අභිසමග්ගා න”නති සොනාපත්තිමග්ගාදිනං චතුර්තං අරියමග්ගානං, “නිශ්ච ධර්මා”නි නිබ්බාණස්ස, “සබ්බසමාපනතින”නති සබ්බාසං අභ්‍යන්තරං රූපාරූපසමාපත්තියං, “සො”නි සො අරියො, “චූළප්පතො”නි චූළප්පතො.

අඵවා කතනභාවං ඉස්සරියභාවං නිපථන්දුභාවං පතො, “පාරමි පතො”නි පාරමිති අවසානං නිසානං උත්තමභාවං වා නං පතොති, තත්ත්ව පතොති ආහ “අරියසම්මිං සීලසම්මිං”නති ආදි, තත්ත්ව “අභිසමමිං සීලසම්මිං”නති නිද්දෙසෙ සීලසම්මිං, “අභිසමමිං සමාධිසම්මිං”නති නිද්දෙසෙ සමාධිමිති, “අභිසමමිං පඤ්ඤාසා”නි නිද්දෙසාය පඤ්ඤාය “අභිසමමිං විමුක්තිසා”නි නිද්දෙසාය ඵලවිමුක්තියා.

පුරිමෙන වාචාකමන්තොථවා ගතිනා, දුතියෙන වායාමසති සමාධි ගතිනා, තතියෙන විතක්කසමාදිසී ගතිනා, චතුර්තෙන නංසමපසුත්තො සෙසධම්මා ගතිනාති වෙදිතබ්බා, “අනගගතො”නි සබ්බාරලොකනතං ගතො, “අනාපසතො”නි තමෙව ලොකනතං ඵලෙන පතො, “කොට්ඨගතො”නි මග්ගෙන සංඛාරකොට්ඨං ගතො, “කොට්ඨපතො”නි තමෙව කොට්ඨං ඵලෙන පතො, “පරිසන්ත ගතො”නි ආයතනාදිලොකපරියන්තං පරිවේඡදං පරිච්චුමං කතා ගතො, “පරිසන්තපතො”නි තමෙව ලොකං ඵලෙන පරියන්තං කතා පතො, “වොසානගතො”නි මග්ගෙන අවසානං ගතො, “වොසානපතො”නි ඵලෙන අවසානං පතො.

1. සී. I. ඉමාතිස්සරසපච්චපඨානානි.

“නානගතො”ති මග්ගෙන නායනං ගතො. “නානසප්තො”ති ඵලෙන නායනං පතො. “ලෙනගතො”ති මග්ගෙන නිලියනං ගතො. “ලෙනසප්තො”ති ඵලෙන නිලියනං පතො. “සරණගතො”ති මග්ගෙන පතිඨං ගතො. “සරණසප්තො”ති ඵලෙන සරණං පතො. “අහසගතො”ති මග්ගෙන නිබ්බයං ගතො. “අහසසප්තො”ති ඵලෙන නිබ්බයං නිබ්බාණං පතො. “අවුත්තිං ගතො”ති වුත්තිවිරහිතං නිබ්බාණං මග්ගෙන ගතො. “අවුත්තිසප්තො”ති තං ඵලෙන පතො. “අමන ගතො”ති මරණරහිතං නිබ්බාණං මග්ගෙන ගතො. “අමනසප්තො”ති තං ඵලෙන පතො. “නිබ්බාණගතො”ති තණ්හාවානතො නික්කන්තං නිබ්බාණං මග්ගෙන ගතො. “නිබ්බාණසප්තො”ති තමෙව ඵලෙන පතො.

“සො වුත්තිවාසො”ති සො අරහා දසසු අරියවාසෙසු වසී පරිවසී වුත්තොති වුත්තිවාසො. “විණ්ණවරණො”ති සීලෙන සහ අභිසු සමා පහතිසු විණ්ණවසීති විණ්ණවරණො. “ගතඛො”ති සංසාරඛාතං අතික්කන්තො. “ගතදිසො”ති සුපිනන්තොති අගතපුබ්බං නිබ්බාණ දිසං ගතො. “ගතකොට්ඨකො”ති අනුපාදිසෙසනිබ්බාණකොට්ඨි ගතො හුත්වා සීතො. “පාලිනබ්බගමිකො”ති රක්ඛිතබ්බගමවරියො. “උත්තමදිසිපතො”ති උත්තමසම්මාදිසිපතො.

“පටිට්ඨාකුප්පො”ති අකුප්පං අවලං අරහත්තඵලං පරිවිජ්ඣිත්වා සීතො. “සච්ඡිකානිරොධො”ති නිරෝධං නිබ්බාණං සච්ඡිකත්වා සීතො. දුක්ඛං නාසං පටිඤ්ඤානා”නති තිට්ඨං දුක්ඛං තෙන සම තික්කමිත්වා පරිච්ඡින්නං. “අභිඤ්ඤාසා”නති සභාවලකණ්ණාවබෝධ වසෙන සොභනෙන ආකාරෙන ඡන්තිතබ්බං. “අභිඤ්ඤානා”නති අධිකෙන ඤ්ඤෙන ඤ්ඤනං. “පටිඤ්ඤාසා”නති සාමඤ්ඤලකණ්ණාව බෝධවසෙන කිව්වසම්පන්නවසෙන ව බ්‍යාපිත්වා පරිඡන්තිතබ්බං. ‘පටිඤ්ඤානා”නති සමන්තතො ඤ්ඤනං.

“භාවෙනබ්බ”නති වසේත්තබ්බං. “සච්ඡිකානබ්බ”නති පච්චක්ඛං කාතබ්බං. දුට්ඨා හි සච්ඡිකිරියා පටිලාභසච්ඡිකිරියා ආරම්භණසච්ඡි කිරියා ව. “උක්ඛිත්තපලිසො”ති ඵත්ථ පලිසොති වට්ඨමුලිකා අවිජ්ජා, අයං හි දුරුක්ඛිපනන්තො¹ පලිසොති වුවවති. තෙනෙස තස්සා උක්ඛිත්තත්තා උක්ඛිත්තපලිසොති වුත්තො.

“සංකිණ්ණපටිථො”ති පරිබා වුවවති පුනඛවදායකො භවෙසු ඡයනවසෙන වෙව සංසරණවසෙන ව ඡන්තිසංසාරෙති ලඛිතාමානං පුනඛවකඛායානං පච්චයො කම්මාභිසංඛාරො, සො හි පුනපුනං උප්පත්තිකරණවසෙන පරික්ඛිපිත්වා සීතත්තා පරිබාති වුවවති. තෙනෙස තස්සා සංකිණ්ණත්තා විකිණ්ණත්තා සංකිණ්ණපරිබොති වුත්තො.

“අබ්බුලෙහසිකො”¹ නි එසිකාති වට්ඨමුලිකා තණ්හා. අයං හි ගමිණි දුරුග්ගමන්තෙ එසිකාති වුවවති. තෙනෙස තස්සා අබ්බුලෙහතා ලුච්ඡා ඡබ්බිතතතා අබ්බුලෙහසිකොති වුවවති. “තිරග්ග ලො”² නි අග්ගලං වුවවති ඔරුමාජනකාති කාමභවෙ උප්පත්තිපච්ච යාති ඔරුමාගියාති, එතාති හි මහාකවාටං විය නගරවාරං පිතිතං, පිදු හිචා ධීතතතා අග්ගලනති වුවවති, තෙනෙස තෙසං නිරග්ගලතතා හිතනතතා නිරග්ගලොති වුතෙතා.

“අජිසො”³ නි නිකතිලෙසො පරිසුඛො. “පනනඛජේ”⁴ නි පාතිත මානඛජේ. “පනනභාගේ”⁵ නි ඛකිභාරකිලෙසභාරඅභිසංඛාරපච කාමගුණභාරා පනනා ඔරොපිතා අස්සාති=පනනභාරො, අපි ච ඉධ මානභාරස්සෙව ඔරොපිතතතා පනනභාරොති අධිපෙපතො. “විසං සුගෙහා”⁶ නි චතුති යොගෙහි සබ්බකිලෙසෙහි ච විසංසුතෙතා. ඉධ පන මානසොඡ්ඡෙනෙව විසංසුතතතා විසංසුතෙතාති අධිපෙපතො.

එතතාවතා ථෙරෙන මග්ගෙන කිලෙසෙ ඛෙපෙත්වා නිරොධසයන වරගතස්ස ඛිණ්ණසවස්ස නිබ්බාණාරමමණං. එලසමාපත්තිං අපෙපත්වා විහරණකාලො දසසිතො. යථා හි චෙ නගරාති එකං වොරනගරං එකං ඛෙමනගරං, අථ එකස්ස මහායොධස්ස එවං ඉච්ඡා උප්පජ්ජෙය්‍ය යාවිමං වොරනගරං තිස්සති තාවිමං ඛෙමනගරං භයතො න මුවති වොරනගරං අනගරං කරිස්සාමිති සන්තාහං කත්වා ඛගං ගහෙත්වා වොරනගරං උපසංකම්ඡවා නගරවාලෙ උස්සාපිතෙ එසිකාථමෙන ඛග්ගෙන ඡිද්දත්වා සඬිං වාරඛාහාති කවාටං භිද්දත්වා පලිඝං උකඬි පිත්වා පාකාරං භිද්දෙනො පරිඛං පකිරිත්වා නගරසොහනත්ථාය උස්සාපිතෙ ඛජේ පානෙත්වා නගරං අග්ගිතා ක්කාපෙත්වා ඛෙමනගරං පවිසිත්වා උපරිපාසාදමාරුග්ග ඤාතිගණපරිවුතො සුරසභොජනං භුජෙය්‍ය. එවං වොරනගරං විය සක්කායො.

ඛෙමනගරං විය නිබ්බාණං. මහායොධො විය යොගාවචරො, තස්සෙවං හොති “යාව සක්කායවටං වතනති තාව ඛතතිංසකමමකර ණාති අභ්‍යවුතිරොගෙහි පච්චිසතිමඛඛයෙහි ච පරිමුවවතං නත්ථි”⁷ නි. සො මහායොධො විය සීලසන්තාහං කත්වා පඤ්ඤාඛග්ගං ගහෙත්වා, ඛග්ගෙන එසිකත්ථමෙන විය අරහත්තමග්ගෙන තණ්හසිකං ලුච්ඡත්වා, සො යොධො සචාරඛාහකං නගරකවාටං විය පවොරභා ගියසඤ්ඤාජනඅග්ගලං උග්ගාටෙත්වා, සො යොධො පලිඝං විය අච්ඡාපලිඝං උකඬිපිත්වා, සො යොධො පාකාරං භිද්දෙනො පරිඛං විය කමාභිසංඛාරං¹ භිද්දෙනො ඡතිසංසාර පරිඛං පකිරිත්වා, සො යොධො නගරසොහනත්ථාය උස්සාපිතෙ ඛජේ විය මානඛජේ පානෙත්වා සක්කායනගරං ක්කාපෙත්වා, සො යොධො ඛෙමනගරං පවි

සීඤ්ඤා උපරිපාසාදෙ සුරසභොජනං භුජනො විය නිබ්බාණනගරං පටිසිඤ්ඤා අමනනිරේධාරම්භං ඵලසම්පන්නිසුඛං අනුභවමානො කාලං චිතීතාමෙති. වුත්තං හෙතං භගවතා:-

“කථං භික්ඛවෙ භික්ඛු උක්ඛිත්තපලිඝො හොති? ඉධ භික්ඛවෙ භික්ඛුනො අවිජ්ජා පභිනා හොති උච්ඡින්නාමුලො තාලාවජ්ජුකතො අන භාවකතො ආයතීං අනුපපාදධම්මො ඵලං ඛො භික්ඛවෙ භික්ඛු උක්ඛිත්ත පලිඝො හොති.

කථං භික්ඛවෙ භික්ඛු සංකිණ්ණපරිබො හොති? ඉධ භික්ඛවෙ භික්ඛුනො පොනොභවිකො ජාතිසංසාරො පභිනො හොති-පෙ-ඵලං ඛො භික්ඛවෙ භික්ඛු සංකිණ්ණපරිබො හොති.

කථං භික්ඛවෙ භික්ඛු අබ්බුලෙහසිකො හොති? ඉධ භික්ඛවෙ භික්ඛුනො තණ්හා පභිනා-පෙ-ඵලං ඛො භික්ඛවෙ භික්ඛු අබ්බුලෙහ සිකො හොති. කථං භික්ඛවෙ භික්ඛු නිරග්ගලොහොති? ඉධ භික්ඛවෙ භික්ඛුනො පචොරමාගියානි සඤ්ඤාජනානි පභිනානි හොනති -පෙ-ඵලං ඛො භික්ඛවෙ භික්ඛු නිරග්ගලො හොති.

කථං භික්ඛවෙ භික්ඛු අරියො පනනඛජේ පනනභාගේ විසං යුත්තො හොති? ඉධ භික්ඛවෙ භික්ඛුනො අසම්මානො පභිනො හොති උච්ඡින්නාමුලො තාලාවජ්ජුකතො අනභාවකතො ආයතීං අනුපපාද ධම්මො, ඵලං ඛො භික්ඛවෙ භික්ඛු අරියො පනනඛජේ පනනභාගේ විසංයුත්තො හොති. ඵලං විමුත්තවිත්තං ඛො භික්ඛවෙ භික්ඛුං සඉද්ද දෙවා සමුගමකා සපජ්ජනිකා අනෙසං නාධිගච්ඡන්ති ඉදං නිසසිතං තථාගතස්ස විඤ්ඤාණ”නති.

“පඨගවිපසභිනො”ති කාමච්ඡද්දි පඨගානි විවිධෙති උපායෙති පජ්ඣිඤා භිනො. වුත්තං හෙතං:-“කථං භික්ඛවෙ භික්ඛු පඨගවිපස භිනො හොති? ඉධ භික්ඛවෙ භික්ඛුනො කාමච්ඡද්දෙ පභිනො හොති ව්‍යාපාදෙ පභිනො හොති චිත්තඛං පභිනං හොති උඛ්ච කුකකුච්චං පභිනං හොති, විචිතිච්ඡා පභිනා හොති, ඵලං ඛො භික්ඛවෙ භික්ඛු පඨගවිපසභිනො හොති”ති.

“ජලගසමන්තාගතො”ති ඡක්ඛු වාරෙඡ්ඡ රූපාදිආරම්භේ පටි ඝානුකයං වජේඤ්ඤා උපෙක්ඛාවසෙන සතො සම්පජ්ජනො හුඤ්ඤා විහ රණවසෙන ඡලගානි පුරෙඤ්ඤා භිතත්තො ඡලගසමන්තාගතොති වුත්තො. වුත්තං හෙතං:-“කථං භික්ඛවෙ භික්ඛු ඡලගසමන්තාගතො හොති? ඉධ භික්ඛවෙ භික්ඛු චක්ඛුතා රූපං දිඤ්ඤා නෙව සුමනො හොති න දුම්මනො උපෙක්ඛකො විහරති සතො සම්පජ්ජනො, සොත්තන සද්දං සුඤ්ඤා-පෙ-ඝානෙන ඝඤ්ඤා ඝාගිඤ්ඤා ජ්වහාය රසං සාගිඤ්ඤා කායෙන ථොභිබ්බං පුසිඤ්ඤා මනසා ධම්මං විඤ්ඤාය නෙව සුමනො හොති න දුම්මනො උපෙක්ඛකො විහරති සතො සම්ප ජජ්ජො, ඵලං ඛො භික්ඛවෙ භික්ඛු ඡලගසමන්තාගතො හොති”ති.

“එකාරකෙබ්බා”නි සතිආරකබ්බවසෙන න එකා උත්තමා ආරකබ්බ යසසා සො එකාරකෙබ්බා. වුත්තං හෙනං:-“කථව භික්ඛවෙ භික්ඛු එකාරකෙබ්බා හොති, ඉධ භික්ඛවෙ භික්ඛු සතාරකෙබ්බන වෙනසා විහරති. එවං බො භික්ඛවෙ භික්ඛු එකාරකෙබ්බා හොති”ති. “මතුරපසෙස නො”නි පඤ්ඤාය පටිසෙවනපරිවජ්ජනවිනෝදනපජ්ඣනානං වසෙන වතුන්තං අපසායනං ඉතො විතො ව අපරිවත්තමානානං වසෙන වතුරපසෙසනො, තෙ සමපාපුණ්ණා ධීනො. වුත්තං හෙනං:-“කථව භික්ඛවෙ භික්ඛු වතුරපසෙසනො හොති, ඉධ භික්ඛවෙ භික්ඛු සංඛා යෙකං පටිසෙවති සංඛායෙකං පරිවජේති සංඛායෙකං විතොදෙති සංඛායෙකං පජ්ඣති”ති ආදීනා නයෙන විත්ථාරෙනබ්බං.

“පණ්ණනපච්චෙකසචෙව්වා”නි ඉදමෙව දසසනං සච්චං ඉදමෙව සච්චනති එවං පාටිච්ඡකං ගතිත්තතා පච්චෙකසංඛාතාති දිභිසච්චාති පණ්ණනාති නිහවාති පභිනාති අසායාති=පණ්ණනපච්චෙකසචෙව්වා. “සමවසෙසෙසනො”නි එත්ථ අවයාති අනුනා, සඬාති විසාඬා, සමමා අවයා සඬා එසනා අසායාති=සමවසෙසෙසනො. සමමා විසාඬසබ්බ එසනොති අත්ථො. “කෙවලි”නි පරිපුණ්ණො. “මුසිතවා”නි මුසිත බ්‍රහ්මවරියො ගරුසංවාසෙ අරියමග්ගෙපි දසසු අරියවාසෙසුපි මුසිත වතො. “උත්තමපුරිසො”නි බිණ්කිලෙසත්තා විසෙසො පුරිසො ආජ්ඤාපුරිසො.

“පරමපුරිසො”නි උත්තමපුරිසස්සෙව නාමං, පරමපටිලාභං පත්තත්තා පරමපත්තිපතො උත්තමං පරමං පත්තබ්බං අරහත්ත පටිලාභං පතො අනුත්තරපුඤ්ඤකෙබ්බත්තභූතො උත්තමපුරිසො, තෙනෙවත්ථෙ පරමපුරිසො. අනුත්තරං සමාපත්තිං සමාපජ්ඣං අමතපටිලාභං පත්තත්තා පරමපත්තිපතො. අථවා ඤරාවාසෙ ආදීනවං සංජාතිත්වා සාසනපවිසනවසෙන උත්තමපුරිසො. අත්ත භාවෙ ආදීනවං සජාතිත්වා විපසානා පවිසනවසෙන පරමපුරිසො. කිලෙසෙ ආදීනවං සජාතිත්වා අරියභූමන්තරං පවිසො පරමපත්ති පතොති එවමෙකෙ වණ්ණෙයනති.

“නෙම ආවිනාති”නි කුසලාකුසලානං පභිනත්තා තෙසං විපාකං න විණොති. “න අපවිනාති”නි එලෙ ධිත්තතා න විඬංසෙති. “අප විභිත්වා ධීනො”නි පටිපසායනිපභානෙ ධිත්තතා කිලෙසෙ විඬං සෙත්වා ධීනො, ඉතො පරං තිභි පදෙති මග්ගඵලවසෙනෙව යොජේ තබ්බං.

“නෙම පජ්ඣති”නි පභානබ්බාභාවෙන¹ කිලෙසෙ න පජ්ඣති. “න උපාදිසති”නි තණ්හා මාන දිභිති ගහෙත්තබ්බාභාවතො තෙති න ගණ්හාති. “පජ්ඣති”නි වජේත්වා පජ්ඣති ධීනො. “නෙමසාසිබ්බ ති”නි තණ්හාවසෙන නෙව සංසිබ්බති. “න උසසිගෙති”නි මානව

සෙන න උකකංසති. “විසිලෙබ්බාසීතො”ති තණ්හාසංසිවනං අකඤ්ඤාසීතො, එවමෙකෙ වණ්ණයනති. “හෙව විමුසෙති”ති කිලෙසග්ගිං න නිබ්බාපෙති. “න සංඛුසෙති”ති කිලෙසග්ගිං න ජලාපෙති. “විමුසෙත්වාසීතො”ති නිබ්බාපෙත්වාසීතො.

“අසෙකෙනන සිලකබ්බෙතො”ති සික්ඛිතබ්බාභාවෙන අසෙකෙන වාචාකමමන්තාථවසිලකෙබ්බෙන, සිලභාවනාසමන්තාගතතො සීතො, අපරිනිතභාවෙන සීතො. “සමාධිකබ්බෙතො”ති වායංමසති සමපසුභෙනන සමාධිතො. “විමුතතිකබ්බෙතො”ති එලවිමුතතිසමපසුතතබ්බෙන. “විමුතතිඤ්ඤාදයනනබ්බෙතො”ති පච්චවෙකබ්බඤ්ඤානෙන. “සච්චං සමපට්ඨාදසීත්වා”ති චතුරාර්යසච්චං, සභාවචසෙන සකසන්තානෙ සමපාදසීත්වා පරිවිජ්ඣිත්වා සීතො.

එවං. “සමතිකමිත්වා”ති යමපන තණ්හං අතිකමිත්වා. “කිලෙසග්ගි”නති රුගාදිකිලෙසග්ගිං. “පටිසාදසීත්වා”ති බෙපෙත්වා. “අපටිගමනනාසා”ති සංසාරෙ අගමනභාවෙන පුනාගමනාභාවෙනාති අත්ථො. “කථං සමාදුසා”ති නයග්ගාහං ගහෙත්වා. “මුතතිපටිසෙවනනාසා”ති සබ්බකිලෙසෙහි මුචිත්වා රූපාදිආරමමණවසෙන; අථවා සබ්බකිලෙසෙහි විමුතතඵලසමාපතතිසෙවනවසෙන. “මෙතනාස පාටිසුඛිසා”ති උපකකිලෙසමුතතාය පරිසුඛිභාවෙ සීතාය මෙතනාය සීතො. කරුණාදිසුපි එසෙවනගො.

“අච්චනපාටිසුඛිසා”ති අන්තාතිකකන්තපරිසුඛිභාවෙන පරිසුඛි යා අන්තං පාපුණිත්වා සීතො. “අනමමසනා”ති¹ තණ්හා දිසිමානා තමම යාති චුච්චනති තෙසං අභාවො අනමමයනා. තාය තණ්හාදිසිමානවිරතිතනාය සීතො. චුතනං හෙනං:-“සො තාදිසො ලොකවිද්ව සුමෙධො සබ්බෙසු ධමමෙසු අත්තමමයො මුතී”ති. එත්ථාපි තණ්හාමානදිසිවිරතිතොති අත්ථො. “විමුතතනනා”ති සබ්බකිලෙසෙහි මුතතභාවෙන. “සනතුසිතනනා”ති² යථාලාභ යථාබල යථාසාරූපසනෙතොසවසෙන සනතුසිතාවෙ සීතො. “බ්බසෙසිසනෙත”ති එකචතුපචකකිකානං තිහි පරිඤ්ඤාති කාපෙත්වා අනෙත අවසානෙ සීතො. බාතුපරියන්තාදිසුපි එසෙවනගො අගං පන විසෙසො.

“බාතුපටිසනෙත”ති අභාරසන්තං බාතුනං පරියනෙත. “ආසනනපටිසනෙත”ති වාදසන්තං ආයතනානං. “ගතිපටිසනෙත”ති නිරයාදි පච්චනං ගතිනං. “උපපනතිපටිසනෙත”ති සුගතිදුග්ගති නිබ්බතතියා. “පටිසංඝිපටිසනෙත”ති කාමරූපාරූපභවෙසු පටිසංඝියා. “භවපටිසනෙත”ති එකචොකාරචතුපචසඤ්ඤානෙව සඤ්ඤානාසඤ්ඤාකාමරූපාරූපභවනං. “සංසාරපටිසනෙත”ති බ්බබාතුආයතනානං අබ්බාච්ඡිනපචතතියා. “චචපටිසනෙත”ති කමමට්ඨාකකිලෙසචච්චානං පරියනෙත. “අනම්මහමෙ”ති අච

සානෙ උප්පත්තිභවෙ. “අනනිමසමුස්සයෙ ජිනො”ති: අවසානෙ සමුස්සයෙ සරිරෙ සිනො. “අනනිමදෙහබ්බේ”ති අනනිමං අවසානං දෙහං සරිරං ධාරෙතීති=අනනිමදෙහබ්බේ.

“අරහා”ති ආරක්කතා අරිතං ආරුනව හතතතා පච්චයාදිතං අරහතතා පාපකරණේ රහාභාවා අරහා. “තස්සායං පච්ඡිමකො ටි”ති තස්ස බිණ්ණසවස්ස අයං සමුස්සයො අත්තභාවො අවසානො, “චිඤ්චො”ති අපෙසා මඤ්ඤ, චරිමො ආලොපො චරිමං කබලං වීය, පුන පටිසංනිනත්තිභාවං සංකාය “ජුතිමරණං සංසාරො නත්ති තස්ස පුනබ්බ වො”ති ආහ. ජනනං ඡුති, මරනති නෙතාති මරණං, බන්ධාදිතං අබ්බොච්ඡිත්තසංසාරපච්චත්ති ව තස්ස බිණ්ණසවස්ස පුන නත්ති වුත්ත භාවං තිගමෙනො ආහ. තෙනාහ භගවා:—“තස්මා ජනතු-පෙ-නාවං සිත්තව¹ පාරගු”ති. ඉමසම් පුත්තෙ යං අත්තරත්තරා න වුත්තං තං පාසානුසාරෙන ගහෙනබ්බං.

සබ්බමපජජාතිකාය මහානිද්දෙසස්තපාය

කාමසුත්තනිද්දෙසවර්ණනා

ති ට්ඨි තා.

සඨමං.

දුතියෙ “සතෙතා”ති ලග්ගො. “ගුහාය”නති කායෙ, කායො හි රාගාදිතං වාදානං වසනොකාසනො ගුහාති වුච්චති. “බහුතා හිව්ජනො”ති බහුතා රාගාදිතිලෙසජනෙන අභිච්ඡිනො, එතෙන අජ්ඣාතබ්බතං වුත්තං. “තිස්ස”නති රාගාදිවසෙන තිස්සනො, “අමාහනසම්. පගාලො”ති මොහනං වුච්චති කාමගුණා, එත්ති හි දෙවමනුස්සා මුස්සනති තෙසු අජේඛාගාලකා හුත්වා. එතෙන බහි බ්බතං වුත්තං.

“දුරෙ විවෙකා හි නපාවිධො සො”ති සො නපාරුපො නරො තිව්ධාපි කායවිවෙකාදිවිවෙකා දුරෙ අනාසනෙන. තිං කාරණං කාමා හි ලොකෙ කෙනවි නති සුප්පජ්ඣනාති, යස්මා ලොකෙ කාමා සුප්පජ්ඣනා නහොන්ති වුත්තං හොති. “සතෙතා හි හි ධො වුත්ත”නති සතෙතා නරො මානවොති එවමාදිතා නයෙන කපිතො යෙව. “ගුහා ය”නති ගුහා තාව වත්තබ්බාති ගුහාතාව කාපේතබ්බා. කායොති වාති ආදිසු අයං තාව පදයොජනා. කායො ඉති වා ගුහා ඉති වා කුලො ඉති වාති. තත් “කායො”ති කුච්ඡිතානං ආයොති කායොති ආදිතා හෙසා සතිපසානකපායං වුත්තොයෙව.

රාගාදිවාදානං වසනොකාසනෙන ²ගුහා. පටිච්ඡාදනත්තොපි එකෙ. “දුරංගමං එකවරං අසරිරං ගුහාසය”නති ආදිසු වීය. රාගාදිති කාපනත්තෙ න දදකො. “තෙ හිත්වා මානුසං දෙහ”නති ආදිසු වීය.

1. ඩ. I. සිත්තං. III සිච්චා.

2. III. සංවරණත්තො.

පමනකරණයෙන් සකස්කොට. “නිජ්‍ය නිසි සකස්කොට මරණයට
හි ජීවිත” නම් ආදිය විය. සංසාර සංසාරයෙන් නොව. “සිව
හි කුල ඉම. නාව. සිවන. නෙ ලකුමෙය්‍යනි” නම් ආදිය විය.

ඉරියාපටස අනිභාවයෙන් රජය. “රජය. සිලපරිකරණ
කොටසකට වකකවීරියෝ” නම් ආදිය විය. අවමගනෙන් බණ.
“බණ රජය පසුකොට” නම් ආදිය විය. නිමිකුලාන. ආවාසභාවෙන්
වමිකො, “වමිකොති බො භික්‍ෂු ඉමෙය්‍යන. වාතුමගනාහි කසා
කායස අධිවචන” නම් ආදිය විය. යටෙව හි බාහිරකො වමිකො
වමනි වනනකොති වනතුසයොති වනසිනෙහසමකොති
වතුහි කාරණෙහි වමිකොති වුවමනි. සො හි අතිනකුලපුරුකර
ගොලිකාදයො නානපසකාර පාණකො වමනි වමිකො, උපවිකාති
වනනාති වමිකො, උපවිකාති නෙමෙය්‍ය. මුඛකුචකෙහි උකිතන
පංසුචුණෙණ නිපපමාණෙනපි පුරිපපමාණෙනපි උසසිතොති
වමිකො.

උපවිකාති වනනබලසිනෙහෙන ආබිකිතාය¹ සතනසතනාහ
දෙවෙ වසානෙනපි න විපසකිරියති නිදසෙපි නනො පංසුමුඛි.
ගහෙනා නසමි. මුඛිනා පිලියමානෙ සිනෙහො නිකමිති, එව. වනන
සිනෙහසමකොති වමිකො. එවමය. කායොපි අකිමා අකි
ගුපකොති ආදිනා නයෙන නානපසකාර. අසුචිකලිමලං” වමනිතිපි
වමිකො. බුඬපච්චකබුඬබිණ්ණසවා ඉමසමි. අතනභාවෙ නිකනති
පරියාදනෙන අතනභාව. ඡබ්බකා ගතාති අරියෙහි වනනකො
තිපි වමිකො. සොපි වාය. නිති අභිසතෙහි උසසිතො නහාර
සමකො මංසාවලෙපනො අලලවමපරියොනබො ඡවිරජ්‍යො
සතෙන වමෙතිති සබ්බං අරියෙහි වනනමෙවති වනතුසයොතිපි
වමිකො.

“නණනා ජනෙහි පුරිසං විතනමසා විධාවනි” නම් එව. නණනාය
ජනිතනා අරියෙහි වනනනෙව නණනාසිනෙහෙන සමකො
අයනති වනනසිනෙහසමකොතිපි වමිකො. යථාපි වමිකසා
අනෙහා නානපසකාර පාණ නනෙව ජයනති උච්චාරපසාචං.
කරොනති ගිලානා සයනති මනා පපනනති ඉති සො නෙසං සුතිකර.
වචකුටි ගිලානසාලා සුසානම ගොති. එව. බතනිගමනාසාලාදී
නමි කායො අගොපිතාරකිතො මභිතපසාධිතො මහානුභාවානං
කායොපිති අවිනෙතනා ඡවිතිසසිතා පාණා වමෙතිසසිතා නහාර
නිසසිතා අභිතිසසිතා අභිජ්ජාතිසසිතා පාණාති එව. කුලගණනාය
අසිතිමතනාති නිමිකුලසහසානාති අනෙහාකායසමි. යෙව ජයනති
උච්චාරපසාචං කරොනති ගෙලකෙදක ආතුරිතාති සයනති මනා
නිපනනති ඉති අයමි නෙසං පාණානං සුතිකර වචකුටි ගිලානසාලා
සුසානම ගොතිති වමිකොති සබ්බං ගතො.

1. V. ම. බිකිතාය.

2. V. ම. කලිල.

මනාපාමනාපසංසාරකේන¹ නගරං. “සකකාය නගර”නති ආදිසු විය. රෙගාදිනං නිලේඛාවෙන කුලාවකභාවෙන නිලං, “රෙගනිඛං පහගුණ”නති ආදිසු විය. පටිසන්ධියා නිවාසගෙහකේන කුටි “පච චාර්යං කුටිකායං පසකනියා”² නි. ආදිසු විය. පුතිභාවෙන ගමො. “රොගොති භික්ඛවෙ ගමොති භික්ඛවෙ සලෙලාති භික්ඛවෙ කායසො නං අභිවචන”නති ආදිසු විය.

භිජ්ජනකේන කුමෙගා. “කුමහුපමං කායමීමං විදිකා”ති ආදිසු විය. “කායසොනං අභිවචන”නති: එවං චුත්තපසකාරස්ස වතුමහාභුත මයස්ස කුච්ඡිතධම්මානං ආයස්ස අභිවචනති අකේ. “ගුහාස”නති: සරිරස්මි. “සතොතා”ති: අලලීතො. “විසතොතා”ති: වණණරගාදිවසෙන විවිධෙන අලලීතො. සණ්ඨානරුගවසෙන ආසතොතා. තකේව සුභං සුඛ නති ගහණවසෙන ලගොතා. අත්තරුගවසෙන ලගනීතො, “පළිබ්බො”ති: එස්සරුගවසෙන අමුචිකා ධිතො. “ගිතනිබ්බලෙ”ති: භිතනියං ආකොටි තබානුකෙ. “නාගදතොත”ති: තපේව්හනීදන්තසදිසෙ වංකදඩකෙවා. “සතන”නති: භිතනිබ්බලෙ ලග්ගං. “විසතන”නති: නාගදන්තෙ ලග්ගං. “ආසතන”නති: විවරවංසෙ ලග්ගං. “ලග්ග”නති: විවරරුජ්ජයා ලග්ගං. “ලග්ගින”නති: පිඨපාදෙ ලග්ගං. “පළිබ්බ”නති: මචපාදෙ ලග්ගනති එව මාදිනා නයෙන යොජේතබ්බං. “ලග්ගනාභිවචන”නති: විසෙසෙන අලලීයනකථනං. “ජතොතා”ති: චුත්තපසකාරෙහි කිලෙසෙහි ඡාදිතො. පුනපුනං උපපත්තිවසෙන උපරුපරිච්ඡන්තොති උච්ඡතොතා. “ආච චො”ති: ආචරිතො. “නිවුතො”ති: වාරිතො. “බසුචො”ති: අචන්දරිකා ඡාදිතො. “සිතිතො”ති: භාජනෙන උකලිමුඛං විය එළිගුණිතො. “පච්ච්ඡතොතා”ති ආචරිතො.

“පටිකුජ්ජිතො”ති: අධොමුඛං ධ්විතො. තත් නිණපණණාදිහි ඡාදිතා විය ඡන්තො. උච්ඡන්තො නදීආචරණසෙකු විය. ආචරිතො ජනසචරණමග්ගාවරණං විය. “විනිබ්බො මානවසෙනා”ති: මාන වසෙන³ නානාවිධෙ ආරම්මණෙ බබො නුචා නිඨති. “පග්ගමො දිසිවසෙනා”ති: වාසසිද්ධිනං වසෙන පරාමසො ආමසිකා ගතිතො “විකෙඛපගතො උබ්බවච්චසෙනා”ති: ආරම්මණෙ අසනතිඨන වසෙන විතනවිකෙඛපං පතොතො උපගතො. “අනිඝංගතො විචිඤ්චාචසෙනා”ති: රතනතයාදිසු කංඛාසංඛාතාය විචිතිවජාය වසෙන සනතිඨානං අප්පතොතො. “ථාමගතො අනුසංචසෙනා”ති: දුතනිගරණ අප්පතිනානුසංචසෙන පිරිභාවප්පතොතො.

“උපගතො හුචා නිඝනි රුප්පාස”නති: තණ්හාදිසිඋපායවසෙන රුපං උපගතො ආරම්මණං කකා. “විකුසුණං නිඝමාන”නති: තස්මි ආරම්මණෙ රුපාරම්මණවිකුසුණං නිඝනි, රුපාරම්මණං- “රුපසනිඝ”නති: රුපමෙව ආලම්බිකා රුපමෙව පතිඝං කකා.

1. V. ම. මනාපාමනාපපනකේන. 2. V. ම. සමකකියාති.
3. V. ම. නානාවිධෙකමානාතිමානවසෙන.

“නිසංසරණය” නම්: සප්තධර්ම නිසංසරණය දක්වන ආසිතතං විසුද්ධතං.
 “මුඛි” නම්: මුඛයාමං “විරුද්ධ” නම්: වර්ධනවසෙන¹ උපරිතො
 විරුද්ධතාමං. “වෙසුලු” නම්: නදරමමණවසෙන වෙසුලුං.

“අනි ගුණො” නම්: ආදිති ලොභයොව නාමානි. සො හි රජන
 වසෙන ගුණො, නන්දනවසෙන නිසංසරණං. තණ්හායනවසෙන ගුණොති
 වුවන්. “පනිහිතං නන්ද විසුද්ධතං විරුද්ධ” නම්: කමං ජවා
 පෙසො පටිසන්ධි ආකාශනසමන්තාය පනිහිතං වෙව විරුද්ධව.
 “සන්ධා” නම්: තෙහුමකවට්ටෙ භූමිමං. සබ්බන්ධං පුරිමපදෙ එතං භූමිමං
 අනි. තන්ධං “සංඛාතං මුඛි” නම්: ඉදං ඉමියමිං විපාකවට්ටෙ සිතයං.
 “ආසනි” නම්: වට්ටෙහුනෙ සංඛාරෙ සන්ධිය වුනං. “සන්ධි අනි
 ආසනි පුනඛනවායිතිබ්බනනි” නම්: යසමිං සානෙ ආයතිං පුනඛනවායි
 නිබ්බන්ධනි අනි. තන්ධං පුරිමසුතතං රූපාදි ආරමමණලිභනවසෙන
 වුනං. දුතියසුතතං තදෙවාරමමණ අනිනන්දන වසෙන වුනං.
 තතියං විසුද්ධපනිසානවසෙන වුනං. වතුන්ධං වතුබ්බිධආගාර
 වසෙන කුසලාකුසල විසුද්ධපනිසානවසෙන ව වුනනනි සද්ධනබ්බං.

“සෙතුවොනා” නම්: පායෙන. “මුසනනි” නම්: මොහං ආපජ්ජනනි.
 “සමමුසනනි” නම්: විසෙසෙන මුසනනි. “සමපමුසනනි” නම්: සබ්බා
 කාරෙන මුසනනි. අපවා රූපාරමමණං පටිච්ච මුසනනි, සද්දරමමණං
 පටිච්ච සමමුසනනි. මුතාරමමණං පටිච්ච සමපමුසනනි. “අවිජ්ජාස
 අනිකනා” නම්: අසප්ප සානෙසු අසුද්ධතාය අවිජ්ජාය අනිකනා,
 ගතානි වා පායො, අනිසාමං උපගතානි අනෙවං. “පමාලොක” නම්:
 පටිච්චො. “බමාලොක” නම්: හෙය්හාගං පටිච්චො. “අපේක්ඛාගාලොක” නි
 අධිමගනිකා අවන්තරිකා විසෙසෙන පටිච්චො. “නිමුගො” නම්: අධො
 මුඛං හුතං පටිච්චො. අපවා දස්සනසංසග්ගෙන බමාලොකං. සවණ
 සංසග්ගෙන අපේක්ඛාගාලොකං, වචනසංසග්ගෙන නිමුගො, සප්පරිස
 සංසග්ගවිරතීතො වා බමාලොකං, සබ්මහාසරවිරතීතො වා අපේක්ඛා
 ගාලොකං, ධම්මානුධම්මපටිපත්තිවිරතීතො වා නිමුගො.

“විවෙකො” නම්: විවිතනි විවිච්චනං වා=විවෙකො. “නසො” නම්:
 ගණනපරිවෙජ්ජෙ. “කාසවිවෙකො” නම්: කායෙන විවිතනි විතා අප
 සක්කනං, විතනවිවෙකාදිසුචි එසෙව නයො. “ඉධ හිතඤ්ඤ” නම්: ඉමියමිං
 සාසනෙ සංඝාරෙ හයං ඉතබ්බතො භිකු. “විවිතන” නම්: සුඤ්ඤං
 අපපසද්ධං අපපතිගෙසාසනනි අනෙවං. එතදෙව හි සන්ධිය විහගෙ
 “විවිතනනි සන්ධිතෙ වෙපි සෙනාසනං හොති තංව අනානිකණ්ණං
 ගහණෙනි පබ්බජ්ජෙනි තං විවිතන” නම් වුනං. සෙති වෙව ආසනනි ව
 එතානි=සෙනාසනං, මවපිසාදිනමෙතමධිවචනං. තෙනාහං—“සෙනා
 සන” නම් මවොපි සෙනාසනං භිසිබ්බෙතොගතමධි විතායෙපි අසිසයො
 ගොපි පාසාදෙපි හමිසමධි ගුහාපි අධොපි මාලොපි ලෙනමධි වෙච

ගුමොපි රුකබමුලම පිබ්බොපි සෙනාසනං, යත් වා පන භික්ඛු පටිකකමනති සබ්බමෙතං සෙනාසනනති.

අපිව “විහාරො අබ්බයොගො පාසාදො හමේයං ගුහා”ති ඉදං විහාරසෙනාසනං නාම. “මවො පීඨං තිස්සි බිමොහන”නති ඉදං මව පීඨසෙනාසනං නාම. “විලිමිකා වමමබ්බො තිණසන්ධාරො පණ්ණ සන්ධාරො”ති ඉදං සන්ධාරසෙනාසනං නාම. “යත් වා පන භික්ඛු පටිකකමනතිති ඉදං ඔකාසසෙනාසනං නාමා”ති එවං වතුබ්බිධං සෙනා සනං හොති. තං සබ්බමපි සෙනාසන ගහණෙන ගතිතමෙව, ඉමස්ස පන සකුණසදීසස්ස වාතුද්දිසස්ස භික්ඛුනො අනුවත්තිකං දස්සෙතො: “අරඤ්ඤං රුකබමුල”නති: ආදිමාග. තත් “අරඤ්ඤ”නති: නිකම්භි: බහි ඉන්ද්‍රියා සබ්බමෙතං අරඤ්ඤනති ඉදං භික්ඛුනිතං වසෙන ආගතං අරඤ්ඤං, අරඤ්ඤකං නාම සෙනාසනං පට්ටනුසතිකං පට්ඨි මනති ඉදං පන ඉමස්ස භික්ඛුනො අනුරූපං, තස්ස ලක්කණං විසුචි මග්ගෙ ධුතභනිදෙසෙ වුත්තං.

“රුකබමුල”නති: යංකිච්ඡන්දව්ජායං විවිත්තං රුකබමුලං. “සබ්බ න”නති: සෙලං, තත් හි උදකසොණ්ඩස්ස උදකකිච්චං කත්වා සීහාය රුකබව්ජායාය නිසිනනස්ස නානාදිසාහි වායමාන සුසිහෙන වාතෙන චිජ්ජමානස්ස විත්තං එකග්ගං හොති. “කඤ්ජර”නති: කං වුවච්ඡි උදකං තෙන දුරිතං උදකෙන භිත්තපබ්බතපදෙසං, තං නිවමනනිපි නදිකුජ්ජනනිපි වදනති. තත් හි රජ්ජපට්ටසදීසා වාලිකා හොති මත්භො මණ්ඩිවිහානං විය වනගහනං මණ්ඩිකි සදීසං උදකං සන්දති එවරූපං කඤ්ජරං ඔරුග්ග පානියං පිවිත්වා ගත්තාති සීති. කත්වා වාලිකා උස්සාපෙකා පංසුකුලවිවරං පඤ්ඤපෙකා නිසිනනස්ස සමණ ධම්මං කරොතො විත්තං එකග්ගං හොති.

“ගිඤ්ඤ”නති: විත්තං පබ්බතානං අන්තරං, එකස්මිං යෙව වා උමමග්ගසදීස මහාවිවරං. සුසාන ලක්කණං විසුචිමග්ගෙ වුත්තං. “වන පසාද”නති: ගාමන්තං අතිකකම්භා මනුස්සානං අනුපවාරභානං යත් න කසනති න වපනති, තෙනෙවාහ:—“වනපස්සති දුරුතමෙන සෙනාසනානං අධිවචනනති” ආදි. “අබ්බොකාස”නති: අව්ජන්තං, ආකංඛමානො පනෙත්ථ චිවරකුටිං කත්වා වසති. “පලාලසුඡ”නති: පලාලරාසි, මහාපලාලසුඡතො හි පලාලං නිකකම්භි: පබ්බාරලෙන සදීසෙ ආවාසෙ කරොනති ගව්ජගුමොදිනමපි උපරිපලාලං පකම්පිත්වා ගෙට්ඨා නිසිනනා සමණධම්මං කරොනති සබ්බමෙතං සන්ධාය වුත්තං. “කායෙන ව විවිත්තො¹ විහරති”ති ආදි. එකො වංකමං අධිට්ඨාති පවත්තයතිති වුත්තං හොති. “ඉඤ්ඤති”ති: ඉරියාපථං වත්තයති. “වත්තති”ති: ඉරියාපථවුත්තං උපපාදෙති. “පාලෙති”ති: ඉරියා පථං රකති. “සපෙති”ති: යපයති “භාපෙති”ති: යාපයති.

“පඨමජ්ඣානං සමාපනනස්සා”ති: කුසලජ්ඣානසමගිස්ස. “නිවරණේගි විතතං විවිතත”තති උපවායරෙන නිවරණෙගි විවිතතමපි සමානං අනෙකාඅපථණං සුදුසුචිතිතතං නාම ගොතීති දස්සෙතුං “පඨමජ්ඣානං සමාපනනස්ස නිවරණෙගි විතතං විවිතතං ගොතී”ති වුත්තං. එසෙවනයො විතකකච්චාර පීතිසුබදුකෙබගි දුතිය තතිය වතුන්ද්‍රජ්ඣානාති සමාපනනානනති. “රූපසංකෘද්ධා”ති: කුසලවිපාකකිරිය වසෙන පචදසනනං රූපාවචරජ්ඣානානං සංකෘද්ධය. “පච්ඡිසංකෘද්ධා”ති: වකුරූපාදිසංඝට්ටනෙන උපපන්නාය කුසලාකුසලවිපාකකිරිය වසෙන විපච්චිසංකෘද්ධා සංඛාතාය පටිඝසංකෘද්ධය ව. නානනසංකෘද්ධා”ති: නානාරමණෙ පචතතාය වතුවතනාදිසකාමාවචරා සංකෘද්ධය ව විතතං විවිතතං ගොතී සුඤ්ඤං ගොතී.

ආකාසානවායනනං සමාපනනස්සා”ති: එත් නාස්ස අනෙකාති= අනනනං, ආකාසං අනනනං=ආකාසානනනං, ආකාසානනනමෙව= ආකාසානසුචං, අධිථානනෙන ආයතනමස්ස සමපසුත්තධමමස්ස ඝානස්ස දෙවනං දෙවයනනමිවාති ආකාසානවායනනං;කසිණ්ණයකා විමාකාසාරමණඝානස්සෙනං අධිවචනං, නං ආකාසානවායනනං සමාපනනස්ස කුසලකිරියජ්ඣානං සමාපනනස්ස. “රූපසංකෘද්ධා”ති: සංකෘද්ධසිසෙන රූපාවචරජ්ඣානනො චෙව තද්රමණෙනොව රූපාවචරජ්ඣානමපි රූපනති වුච්චති. “රූපී රූපානි පස්සති”ති: ආදිසු තස්ස ආරමමණමපි, “බග්ගා රූපානි පස්සති සුචණ්ණදබ්බණ්ණානි”ති: ආදිසු තස්මා ඉධ රූපෙ සංකෘද්ධ රූපසංකෘද්ධති එවං සංකෘද්ධසිසෙන රූපාවචරජ්ඣානස්සෙනං අධිවචනං. රූපෙ සංකෘද්ධ අස්සාති රූපසංකෘද්ධං, රූපමස්ස නාමනති වුත්තං ගොතී. එවං පඨවිකසිණාදි හෙදස්ස තද්රමණස්සපෙනං අධිවචනනති චෙදිතබ්බං.

එතාය කුසලවිපාකකිරියවසෙන පචදසවිධාය ඝානසංඛාතාය සංකෘද්ධය එතාය ව පඨවිකසිණාදිවසෙන අට්ඨවිධාය ආරමමණසංඛාතාය රූපසංකෘද්ධය. “පච්ඡිසංකෘද්ධා”ති: වකුරාදීනං වත්තීනං රූපාදීනං ආරමමණනව පටිඝාවෙන සමුපපන්නාය සංකෘද්ධය, රූපසංකෘද්ධදීනං එනං අධිවචනං. යථාහ:-“නත්ත කතමා පටිඝසංකෘද්ධ රූපසංකෘද්ධ සද්ද සංකෘද්ධ ගතිසංකෘද්ධ රසසංකෘද්ධ ඵොඨබ්බසංකෘද්ධ, ඉමා වුච්චනති පටිඝසංකෘද්ධායො”ති: තා කුසලවිපාකා පච අකුසලවිපාකා පචාති එතාය පටිඝසංකෘද්ධාය. “නානනසංකෘද්ධා”ති: නානනෙන ගොවරෙ පචතතාය සංකෘද්ධය නානතතාය වා සංකෘද්ධාය; යථාහ:-“නත්ත කතමා නානතතසංකෘද්ධා අසමාපනනස්ස මනොධාතුසමගිස්ස වා මනොවිසංකෘද්ධානාතු සමගිස්ස වා සංකෘද්ධා සජානනා සජානීතතතං ඉමා වුච්චනති නානතත සංකෘද්ධායො”ති එවං විභගෙ විභජ්ජ වුත්තා, තා ඉධ අධිපෙතනා; අසමාපනනස්ස මනොධාතු මනොවිසංකෘද්ධානාතුති සභගීතා සංකෘද්ධා රූපසද්දිහෙද නානනෙන නානාසභාවෙ ගොවරෙ වතනනති.

යහමා වෙසා අළුතමා වරකුසලසඤ්ඤා වාදසංකුසලසඤ්ඤා එකාදස කාමාවරකුසල විපාකසඤ්ඤා වෙදකුසල විපාකසඤ්ඤා එකාදස කාමාවරකිරියසඤ්ඤාහි එවං වනුවනාදියම් සඤ්ඤා නානත්ත නානාසභාවා අඤ්ඤාමඤ්ඤා අසද්ධිසා නසමා නානත්තසඤ්ඤාහි වුත්තා, තාය නානත්තසඤ්ඤාය විවිත්තං ගොතීති ආකාසානමායනනං සමාපන්නස්ස රූපසඤ්ඤාපටිසසඤ්ඤානානත්තසඤ්ඤාසංඛාතාහි සඤ්ඤාහි ක්කානචිත්තං විවිත්තං ගොතී විතා ගොතී අපසකකිත්තං ගොතී. “විඤ්ඤාණමායනන”නති: එතදෙව විඤ්ඤාණං අධිට්ඨා නන්තෙත ආයතනමස්සාහි විඤ්ඤානමායනනං, ආකාසෙ පවත්ත විඤ්ඤාණාරම්භස්ස ක්කානස්සෙතං අධිවචනං; තං ක්කානං සමාපන්නස්ස වුත්තස්ස වුත්තප්පකාරය ආකාසානමායනන සඤ්ඤාය චිත්තං විවිත්තං ගොතී. “ආකිචඤ්ඤායනන”නති එත් පන නාස්ස කිචනනති අකිචනං, අනතමසො භගමත්තම්පි අස්ස අවසිඨං නන්තී වුත්තං ගොතී. අකිචනස්ස භාවො ආකිචඤ්ඤා ආකාසානමායනන විඤ්ඤාණාපගමස්සෙතං අධිවචනං, තං ආකිචඤ්ඤා අධිචානන්තෙත ආයතනමස්සාහි ආකිචඤ්ඤායනනං, ආකාසෙ පවත්නා විඤ්ඤාණාපගමාරම්භක්කානස්සෙතං අධිවචනං, තං ආකිචඤ්ඤායනනං සමාපන්නස්ස තාය විඤ්ඤාණමායනනසඤ්ඤාය චිත්තං විවිත්තං.

“නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායනන”නති: එත් පන යාය සඤ්ඤායා භාවතො තං නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායනනනති වුච්චති. යථාපටිපන්නස්ස සා සඤ්ඤා ගොතී. තං තාව දස්සෙත්වා විභගෙ “නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤා”ති උඛරිත්වා තංයෙව ආකිචඤ්ඤායනනං සන්නතො මනසි කරොති සංඛාරවසෙසසමාපනතිං භාවෙති. නෙන වුච්චති: “නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤාති වුච්චති”ති තත් “සන්නතො මනසිකරොති”ති: සන්නා වතායං සමාපනති. යත්‍ර හි නාම නන්තීභාවම්පි ආරම්භං මනසිකරිත්වා වසතිති එවං සන්නාරම්භතාය න සන්නාති මනසිකරොති. තං නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායනනං අප්පෙත්වා නිසින්නස්ස තාය ආකිචඤ්ඤායනන සඤ්ඤාය ක්කානචිත්තං සුඤ්ඤං ගොතී.

“සොනාපනනස්ස”ති: සොනාපනතිඵලප්පත්තස්ස. “සකායදිසියා”ති: විසතිවත්තියා සකායදිසියා. “විචිකිච්ඡාසා”ති: අළුස්ස ධානෙසු කංඛාය. “සිලබ්බතප්පමාසා”ති: සිලෙන සුභි වනෙන සුභිති පරමසිත්වා උප්පජ්ජනකදිසි. “දිඨානුසයා”ති: අප්පතිනන්තෙත සන්නානෙ අනුසයකා දිඨානුසයා, තථා විචිකිච්ඡානුසයා. “නදෙකසෙගිව්වා”ති: තෙහි සකකායදිසි ආදිති එකතො සිතෙතිව. උපතාපෙනති විබ්බාධෙනති වාහි කිලෙසා යාව සො නා; තෙහි සකකායදිසියාදි කිලෙසෙහි විවිත්තං සුඤ්ඤං ගොතී. එත් “නදෙකස”නති: දුට්ඨං එකඨං පහානෙකඨං සහපේකඨම. අපායගමනීයා හි කිලෙසා යාව සොනාපනතිමග්ගෙන නපතීයනති තාව දිසිවිචිකිච්ඡාහි සහ එකස්මි. පුග්ගලෙ සිතාහි පහානෙකඨා දසසු හි කිලෙස්සසු ඉධ දිසිවිචිකිච්ඡා,

එව ආගතා, අනුසයෙසු දිසානුසය විවික්ච්ඡානුසයා ආගතා. සෙසා පන අපායගාමිනියො ලොභො දොසො මොහො මානො ජිනං උඬව්වං. අභිරිකං අනොත්තප්පනති අඬ කිලෙසා දිඞ්චිවික්ච්ඡාහි සහ පහානෙ ඤායා හුඤා චිති අනුසයෙහි සතිං සොනාපතතිමග්ගෙනං පතියන්ති. රුගදෙසමොගපමුඛෙසු වා දියඤ්ඤා කිලෙසසහසෙසසු සොනා පතතිමග්ගෙන දිඞ්ඤා පතියමානාය දිඞ්ඤා සහ විවික්ච්ඡා පඨිනා දිසානුසය විවික්ච්ඡානුසයෙහි සහ අපායගමනියා සබ්බකිලෙසා පහා නෙකාඤ්චසෙන පතියන්ති. සහජෙකාඤා පන දිඞ්ඤා සහ විවික්ච්ඡාය ව සහ එකෙකාසම් විතෙන සීනා අවසෙස කිලෙසා.

සොනාපතතිමග්ගෙන හි විසු දිඞ්ඤාපසුත්ත අසඬ්ඛාරිකාවිතෙතසු පතියමානෙසු තෙහි සඬජනා ලොභො දොසො මොහො උඬව්වං. අභිරිකං අනොත්තප්පනති ඉමෙ කිලෙසා සහජෙකාඤ්චසෙන පතියන්ති, විසු දිඞ්ඤාපසුත්තසඬ්ඛාරිකාවිතෙතසු පතියමානෙසු තෙහි සඬජනා ලොභො මොහො ජිනං උඬව්වං. අභිරිකං අනොත්තප්පනති ඉමෙ කිලෙසා සහජෙකාඤ්චසෙන පතියන්ති, විවික්ච්ඡාසහගත විතෙත පතියමානෙ තෙන සඬජනා මොහො උඬව්වං. අභිරිකං අනොත්තප්පනති ඉමෙ කිලෙසා සහජෙකාඤ්චසෙන පතියන්ති. තෙහි දුට්ඨෙකාඤ්ච කිලෙසෙහි විතතං විවිතතං හොතිති මග්ග විතතං විවිච්චති එලචිතතං විවිතතං විසුත්තං අපසංකතිතං සුඤ්ඤං හොතිති අර්ථො.

“සකදගාමියා ඛලාජිනා කාමරුගසඤ්ඤාජනා”ති: ඛලාරිකා භූතා කායචරිචාරෙ විතිකකමසා පච්චයනාවෙන පුලභූතා මෙජුන රුගසංඛාතා සඤ්ඤාජනා, සො හි කාමභවෙ සඤ්ඤාජෙතිති සඤ්ඤාජනනති වුච්චති. “පටිසංසඤ්ඤාජනා”ති: ව්‍යාපාදසඤ්ඤාජනා. සො හි ආරම්භේ පටිගඤ්ඤාතිති පටිසන්ති වුච්චති. තෙ එව ටාම ගතන්තෙ සන්තානෙ අනුසෙවන්ති අනුසයා. “අනුසගගතා”ති: සුමුමභූතා කාමරුගසඤ්ඤාජනා පටිසංසඤ්ඤාජනා අනුසගගතා. “කාමරුගානුසයා පටිසානුසයා”ති: අප්පභිතන්තෙ සන්තානෙ අනුසයනවසෙන සුමුමභූතා කාමරුගපටිසානුසයා. “නදෙකඤ්චිවා”ති: වුත්තන්තෙහි දුට්ඨෙකාඤ්ච කිලෙසෙහි විවිතතං සුඤ්ඤං හොති. “අරහතො”ති: කිලෙසාරිතං ගතන්තා අරහාති ලබනාමසා. “රූප රුගා”ති: රූපභවෙ ඡන්දරුගා. “අරූපරුගා”ති: අරූපභවෙ ඡන්දරුගා. “මානා”ති: අරහත්තමග්ගවජ්ඣකා මානා එව, තථා උඬව්ව අවිජ්ජා මානානුසයාදයො අරහත්තමග්ගවජ්ඣකා. එතෙසු උතනති ලකඛණො මානො අවුපසමලකඛණං උඬව්වං.

අකුභාවලකඛණා අවිජ්ජා රූපරුගඅරූපරුගවසෙන පවත්නා භවරාගානුසයා. “නදෙකඤ්චිවා”ති: තෙහි එකත්‍යො සීතෙහි ව කිලෙසෙහි. “බහිඛා ව සබ්බතිමිතෙතති”ති: අජ්ඣත්තවිත්ත

සභ්‍යානෙ අක්‍රසලකකෙකේ උපාදය බිහිබානි සංඛං ගතෙහි අස්සිතතං. මුච්ඡාං බිහිබා පවනෙතති සබ්බසංඛාරතිනෙතති මග්ගවිතතං. විච්චති විනාශොති අපසකකති, ඵලවිතතං විසුතතං අපසකකතිනං හොති. තත්ථ කිලෙසපටිපාටියං මග්ගපටිපාටියං වානි විධා අනුසයානං අභාවො වෙදිතබ්බො. කිලෙසපටිපාටියං හි කාමරාගානුසය පටි සානුසයානං හතියමග්ගෙන අභාවො හොති. මානානුසයස්ස චතුත්ථ මග්ගෙන දිසානුසයවිචිතිච්ඡානුසයානං පස්මමග්ගෙන භවරාගානු සය අවිජ්ජානුසයානං චතුත්ථමග්ගෙනෙව. මග්ගපටිපාටියා පන පස්ම මග්ගෙන දිසානුසයවිචිතිච්ඡානුසයානං අභාවො හොති. දුතිය මග්ගෙන කාමරාගානුසයපටිසානුසයානං ච තනුභාවො, තතිය මග්ගෙන සබ්බසො අභාවො, චතුත්ථමග්ගෙන මානානුසය භවරාගානු සය අවිජ්ජානුසයානං අභාවො හොති.

“විනතවිවේකෝ” කි. මහගහලොකුතතරවිතතානං කිලෙසෙති සුඤ්ඤභාවෝ භූච්ඡාදවෝති අන්තො. “උපධිවිවේකෝ” කි. කිලෙස ඛන්ධ අභිසංඛාරානං උපධිනං සුඤ්ඤභාවෝ, උපධිංභාව දස්සෙත්තුං උපධිච්චවනති කිලෙසාචාති ආදිමාහ. රාගාදයෝ යස්ස උපපජ්ජන්ති නං උපභාසෙනති විබ්බෙතතීති කිලෙසා ච උපාදනනො ගොචරා රූපාදයෝ පඤ්ඤා උපාදනසමුත්තා පුඤ්ඤපුඤ්ඤආනාඤ්ඤාභි සංඛාරං ව. “අමන” නති. නන්ති ඵ්භස්ස මුජ්ඣසංඛාතං මහනති අමනං, කිලෙසවිස පටිපක්කතතා අමරන්තිවි අමනං, සංසාරයෝති ගති උපපත්ති විඤ්ඤාණසීති සත්තාචාසෙසු සංගිබ්බති විනතීති තණ්හා වාණන්ති ච්චෙති, නං නත් නන්ති තිබ්බාණං.

“වචනසංඝාත” නැති: ¹ ගණසංගතිකාය අපගතසරිතං. “භෙකුබ්බාගිරතාන” නැති. භෙකුබ්බමෙම භාමාදිභො නිකුතෙන පඨමජ්ඣානාදිභො අභිරතාතං තනතිනතාතං. “පරමවොදුනප්පත්තාන” නැති: උත්තමපරිසුඛතාවඵලං පාපුණ්ණො ධීතාතං උපකතිලෙසාභාවෙන පරිසුඛචිත්තාතං කිලෙසෙති මුත්තභාවෙන උරමවොදුනප්පත්තාතං, විකුබ්බෙන ප්පභාතෙන පරිසුඛචිත්තාතං සමුපෙණ්දප්පභාතෙන පරමවොදුනප්පත්තානනති ඵමෙභො වණණයනති. “නිරුපධින” නැති: විගතපධිතං. “විසංඛාරගතාන” නැති: සංඛාරුරමණං චජ්ඣා විගතසංඛාරාතං නිබ්බාණං ආරමමණවසෙන උපගතාතං. “විසංඛාරගතං චිත්ත” නැති: ඵජ්ඣ නිබ්බාණමෙව විසංඛාරනති චුත්තං. “චිද්දර” නැති: විචිදෙ දරෙ. “සුචිදරෙ” නැති: සුචිච්ච්දරෙ.

“න සනථිකේ”ති: න සම්පූ, “න සාමනනා”ති: න එකපසෝ.
 “අනාසනෙන”ති: න අවිච්ඡාදනසම්පූ. ච්චකසේති” අවිච්ඡරේ විගතෙති
 අසෝ. “නාදිසෝ”ති: නංසදිසෝ. “නසංඝිතෝ”ති: තෙන ආකා

1. V. ଓ. ପିତୃକାନ୍ତିନୀୟମାନ

2. V @ විවේකයෙහි.

රෙන ධිතො. “නපසකාගේ”ති: නෙන පකාරෙන ධිතො. “නපසි
ගාගො”ති: නංකොට්ඨාසිකො. අථවා අත්තභාවගුහාය ලග්ගභාවෙන.
නාදිසො; කිලෙසෙහි ජත්තභාවෙන නපසකාසිතො, මොහන්සම්.
පගාලග්ගභාවෙන නපසකාගේ, තිහි විවෙකෙහි දුරභාවෙන නපසදිගා
ගොති එවමෙකෙ වණ්ණයනති.

“දුප්පභාසා”ති: සුබෙන පභාහබ්බා න ගොනති. “දුච්චන්”ති:
සුබෙන ජතිතුං න සකකා. “දුප්පට්ච්චන්”ති: සබ්බාකාරෙන ජතිතුං
න සකකා. “දුගතිමමදසා”ති: අමදං නිමමදං කාතුං න සකකා.
“දුබ්බිතිවෙඨසා”ති: විතිවෙඨනං මොචනං කාතුං න සකකා. “දුග්ග
ග්”ති: උග්ගරික්ඛා අතිකකන්තා න සකකා. “දුප්පගාග්”ති: විසෙ
සෙත්ථා හරිතුං න සකකා. “දුස්සමතිකකමා”ති: දුක්ඛෙන අතිකකම්
හබ්බා. “දුබ්බිතිවග්ගා”ති: නිවනෙනතුං දුක්ඛා. අථවා පකතිවසෙන
දුප්පට්ච්චන්. විකතිවසෙන දුග්ගමමදසා. නාගපාසං විය දුබ්බිති
වෙඨසා යමහසමයෙ මරුකන්තාරං විය දුග්ගරු දුප්පහරු, ව්‍යග්ග
පරිග්ගතිතා අට්ඨි විය දුස්සමතිකකමා. සමුද්දට්ඨි විය දුබ්බිතිවග්ගාති
එවමෙකෙ වණ්ණයනති.

එවං පඨමගාථාය “දුරෙ විවෙකා හි තථාවිධා”ති සාධෙත්ථා පුත්ත
තථාවිධානං සත්තානං ධම්මතං ආවිකරෙත්තො “ඉච්ඡානිද්දනා”ති
ගාථමාග. තත්ථ “ඉච්ඡානිද්දනා”ති: හණ්ණාගෙතුකා. “භවසානබ්බා”ති:
සුබවෙදනාදිමහි භවසානෙ බ්බා. “නෙ දුප්පමුචා”ති: “නෙ”ති: යෙ
භවසාන චක්ඛුභ්‍යවධම්මා තත්ථ බ්බඉච්ඡානිද්දනා නෙ සත්තා දුප්පමො
වයා. “නහි අඤ්ඤමොක්ඛා”ති: අඤ්ඤං පමොචෙතුං නසකෙකානති.
කරණවචනං වා එතං. නෙ සත්තා දුප්පමුචා, කසමා? යසමා අඤ්ඤ
න මොචෙනබ්බා න ගොනති, යදි සත්තා මුලෙයස්ස සකෙන ථාමෙන
මුලෙයස්සනති අයමස්ස අත්ථො.

“පච්ඡා පුරෙ වාපි අපෙක්ඛමානා”ති: අනාගතෙ අතීතෙ වා
කාමෙ අපෙක්ඛමානා. “ඉමෙව කාමෙ පුරිමෙව ජස්ස”නති: ඉමෙ
පච්චුප්පන්න කාමෙ පුරිමෙ වා දුට්ඨෙට්ඨි අතීතානාගතෙ වා බලව
හණ්ණාය පථයමානා, ඉමෙසව චිත්තං පදනං නෙ දුප්පමුචා නහි
අඤ්ඤමොක්ඛාති ඉමිනාව සහ සමබ්බො වෙදිතබ්බො.

ඉහරථා අපෙක්ඛමානාපි ජප්පං කිං කරෙන්නති, කිං වා කානාති
න පඤ්ඤපෙයස්සං. “භවසානබ්බා”ති: භවෙ සානං, භවසානං=නෙන
භවසානෙන සුබස්සාදනෙ බ්බා හුත්වා සිත්තා. තං භාජෙත්ථා දස්සෙ
තුං “එතං භවසානං සුබා වෙදනා”ති ආදිමාග. යොබ්බනභාවො
සොබ්බසඤ්ඤා, අරුගභාවො ආරුග්ගං, ජිවිතිත්ථිප්පවත්තභාවො
ජිවිතං. “ලාභො”ති: වතුන්තං පච්චයානං ලාභො. “ශක්ඛො”ති: පරි
වාරො “සංඝො”ති: කිත්ති.

“සුඛ”නති: කාසින වෙහසිකං සුඛං. “මනාපිසා රූපා”ති: මන වසිනකා රූපා. සෙසෙසුපි එසෙව නයො. “වක්කුසම්පද”ති: වක්කුසුසු සම්පද. මය්හං වක්කු සම්පන්නං මණ්ඩිමානෙ උස්සාරිත සීහපජ්රං විශ බායතිති උපපන්නං සුඛස්සාදං සක්කාය වක්කුසම්පද්ධති වුත්තං. සොනසම්පදදිසුපි එසෙව නයො. සුබාය වේදනාය සහකා බඩා-පෙ-විබඩාති මූලපදං. “විබඩා”ති: විවිධාකාරෙන බඩා. “ආබඩා”ති: විසෙසෙන ආදිනො බඩා, “ලග්ගා”ති: ආරම්භණෙන සතිං අපටිනා. “ලග්ගිනා”ති: නාගදන්තෙ ධාරිතවාරකො විශ ලග්ගිනා. යමෙත්ථ අවුත්තං නං “සත්තො විසත්තො”ති ආදිමහි වුත්තනසෙන ගහෙනබ්බං. “නති අසැකුමොක්කා”ති: න පරෙහි මොක්කා. “නෙවා භවසානවත්තු දුප්පමුචා”ති: භවෙ සුඛස්සාදවත්තු භුතා ධම්මා මුචිත්තුං දුක්කා. “සත්තා වා එත්තො දුමොවසා”ති: සත්තා එව වා එතස්සා භවසානවත්තුනො මොවෙත්තුං දුක්කා. “දුර්ඛධ”ති: සානවත්තුනො උඛරිත්තුං දුක්කා. “දුස්සමුඛධ”ති: සමන්තා තො ජිනනභවෙ නරකාචාවෙ පතිතො විශ උඬං කත්වා උඛරිත්තුං දුක්කා.

“දුමුචාපසා”ති: උචාපෙත්තුං දුක්කා. “දුස්සමුචාපසා”ති: සුබ්බම අත්තභාවං පස්වියං පතිචාපනං විශ උස්සාපෙත්තුං අතිවිශ දුක්කා. තෙ-“අත්තනා පලිපපලිපනනා”ති: ගම්භීරකඤ්ඤමෙ යාවසීසතො නිමුග්ගා. “න සකෙකානති පරං පලිපපලිපනනං උඛරිතු”නති: අපරං තථෙව නිමුග්ගං ගත්ථෙ වා සීසෙ වා ගහෙනවා උඛරිත්තුං එලෙ පතිචාපෙත්තුං න සකෙකානති, “සො වන චුඤ්ඤ”ති: “සො”ති වත්තබ්බාකාරපුග්ගලනිදෙසො, නස්ස “සො”ති: ඉමං උදෙසවචනං ආහරිත්වා යො අත්තනා පලිපපලිපනනාව සො වන චුඤ්ඤ පරං පලිපපලිපනනං උඛරිත්තුතිති එවං සෙසපදෙසු සමබ්බො වෙදි තබ්බො. “පලිපපලිපනනා”ති: ගම්භීරකඤ්ඤමෙ නිමුග්ගො වුවමති. යථා චුඤ්ඤ කොචි පුරිසො යාව නාසිකග්ගා ගම්භීරකඤ්ඤමෙ නිමුග්ගො අපරමපි තථෙව නිමුග්ගං ගත්ථෙ වා සීසෙ වා ගහෙනවා උඛරිත්තුතිති-“නෙතං ධානං විජජති”ති නති නං කාරණමත්ථි, යෙන සො නං උඛරිත්තුං එලෙ පතිචාපෙය්සාති.

“අදනො අවිනිනො අපජිතිබ්බතො”ති: එත්ථ පන අතිබ්බි සෙවනතාය අදනො, අසිකම්බවිනසතාය අවිනිනො, අතිබ්බිත කිලෙසතාය අපජිතිබ්බතොති වෙදිතබ්බො. සො තාදිසො-“පරං දමෙස්සති”ති: නිබ්බසෙවනං කරිස්සතිති, “විනෙස්සති”ති: තිස්සො සිකකා සිකකාපෙස්සති, “පජිතිබ්බාපෙස්සති”ති: තස්ස කිලෙසෙ පරි තිබ්බාපෙස්සති.

“නත්ඤ්ඤ කොචි”ති: අඤ්ඤ කොචි පුග්ගලො මොවෙත්තුං සමත්ථො තත්ථි. “සකෙත ථාමෙනා”ති: අත්තනො ඤ්ඤත්ථාමෙන

“බලෙනා”¹ති: සද්ධන්බලෙන. විජිසෙනා”²ති සද්ධන්සම්පයුත්තවෙන සිකවිරියෙන. “සුඤ්ඤාභවනා”³ති පරං පරං ථානං අකමනෙත මහතා විරියෙන. “නාහං සතිස්සාමි”⁴ති: අහං න සතිස්සාමි න සකෙකාමි න වායම්ස්සාමිති චුත්තං හොති. “පමොචනාසා”⁵ති: පමොචෙත්තුං. “කථංකථි”⁶නති: සකඛිං; “ඛොගානා”⁷ති: ආලපනං. “නරෙඤ්ඤි”⁸ති භරෙය්සාසී.

“අත්තනා පභවං පාපං අත්තනා සංකිලිස්සති
අත්තනා අභවං පාපං අත්තනාව විසුජ්ඣති
සුඤ්ඤි අසුඤ්ඤි පච්චත්තං නාඤ්ඤො අඤ්ඤො විසොධයෙ”⁹ති.

ඵත්ථායම්ඤ්ඤො- යෙන අත්තනා අසුසලකම්මං කතං හොති, සො චතුස්ස අපායෙස්ස දුක්ඛං අනුභවනො අත්තනාව සංකිලිස්සති යෙන පන අත්තනා අභවං පාපං සො සුගතිමේව ගච්ඡනො අත්තනාව විසුජ්ඣති. සුසලකම්මසංඛාතා සුඤ්ඤි අසුසලකම්මසංඛාතා ච අසුඤ්ඤි පච්චත්තං කාරකසත්තානං අත්තනියෙව විපච්චති, අඤ්ඤො පුග්ගලො අඤ්ඤො පුග්ගලං නවිසොධයෙ නෙව විසොධෙති, නෙව කිලෙසෙති න විසොධෙතිති චුත්තං හොති. “නිසන්ධෙව නිබ්බාණ”¹⁰නති: අමනමානිබ්බාණං නිසන්ධියෙව. “නිබ්බාණගාමිමග්ගො”¹¹ති: පුබ්බභාගවිපස්සනාදිතො පථාය අරියමග්ගො. “නිසාමහං සමාදපෙතා”¹²ති: අහං ගණනාපෙතා පතිසාපෙතා පතිසාමි. “ඵචං ඔවාදියමානා ඵචං අනුසාසිසමානා”¹³ති: මයා ඵචං ඔවාදියමානා ඵචං අනුසාසිසමානා. ඵත්ථ උපපන්නෙ වජ්ඣස්මිං වදනො ඔවදති නාම, අනුපපන්නෙ වජ්ඣස්මිං අනුසාසනො අයසොපි නෙ හවිස්සතිති ආදිවසෙන අනාගතං දස්සෙනො අනුසාසති නාම. සමුඛ්ඛා වදනොපි ඔවදති නාම. පරමුඛ්ඛා දුතසාසනං. පෙසෙනො අනුසාසති නාම. සකිං වදනොපි ඔවදති නාම. පුනපුනං වදනො අනුසාසති නාම, ඔවදනො ඵච වා අනුසාසති නාම. “අපොකච්චෙ”¹⁴ති: අපි ඵකච්චෙ ඵකෙති¹ අත්ථො. “අච්චන්තනිසං නිබ්බාණං ආග්ගෙනති”¹⁵ති: ඛයවය සංඛාතං අන්තං අතින්තනි අච්චන්තං², අච්චන්තව නං සබ්බසංඛාරානං අපචන්තනිසානන්තා නිසංචාති=අච්චන්තනිසං, ඵකන්තනිසන්ති අත්ථො. නං අච්චන්තනිසං නිබ්බාණං ආරුධෙනති සමපාදෙනති. “න ආග්ගෙනති”¹⁶ති න සමපාදෙනති න පටිලභන්තිති අත්ථො. “ඵස්ථානාහ”¹⁷නති ඵත්තෙස්ස කිං අහං කිං කරෙමිති අත්ථො. “මග්ගන්තාසී”¹⁸ති පටිපදා මග්ගකොසී. “අච්චිකඛති”¹⁹ති: කපෙති, “අත්තනා පටිපජ්ජමානා මුමෙස්සු”²⁰නති: පටිපජ්ජන්තා පමුච්චෙවයස්සං. “අතින්තං උපාදාසා”²¹ති: අතින්තං පටිච්ච. “කථං අපෙක්ඛං කගෙති”²²ති: කෙන පභාරෙන ඉක්කං ඔලොකනං කරෙති.

1. සී. I. ඵකච්චෙති.

2. අච්චන්තව ඉති න දිස්සති.

“එවරුපො අහොසි”නැති: දීඝරසං අණුකපුලාදිවසෙන එවං ජාතිකො එවං රුපො අහවිං. “නස්ස නස්සං සමනනානෙති”ති: තස්මිං රුපාරමමණෙ තණ්හා සමමානායති උපනෙති. වෙදනාදිසුපි එසෙව නයො. “ඉති මෙ වකු”ති ආදයො වත්තුආරමමණවසෙන තණ්හුපතති. දයොනො ආහ. “ඉති රුපා”ති: එවං රුපා ඉති. “නස්ස ඡයුග්ගපටිබ්බ”නැති: තෙසු වකුරුපෙසු දුබ්බලසංඛාතො ඡයෙ ව බලවසංඛාතො රුගො ව තෙන ඡයුරුගෙන පටිබ්බං අලලී නං. “විඤ්ඤාණ”නැති: ජවනවිතනං. “ඡයුග්ග පටිබ්බතො විඤ්ඤාණස්ස”ති: තස්ස ජවනවිඤ්ඤාණස්ස ඡයුරුගෙන බ්බතොවා. “නදගිනදති”ති: තං ආරමමණං තණ්හාවසෙන අභිනදති. තණ්හාවසෙනෙව තං අභිනදනො. “සානිස්ස තාති”ති: යාති අස්ස තාති. “සුබ්බ”ති අතීතෙ. “සබ්බ”නැති: එකතො. “හසිනලපිත කිලිතාති”ති: දනතවිකාසාදි හසිතාති, වචිතොදං කතො ලපිතාති ව, කායබ්බසාදි කිලිතාති ව; “නදස්සාදෙති”ති: තං අස්සාදයති අස්සාදං විදුති සාදියති. “තං නිකාමෙති”ති: තං නිකාමයති පටිච්චාසිංසති. “විතති ආපජ්ජති”ති: තුභිං පාපුණාති.

“සිසා”ති: භවෙය්‍ය “අප්පට්ඨබ්බස්ස පට්ඨානාසා”ති: අප්පත්තස්ස පාපුණනත්ථාය. “විතනං පණ්දගති”ති: විතනං යපෙති. “වෙනසො පණ්ඩානපච්චයා”ති: විතතස්ස යපනකාරණං. “සිලෙන වා”ති: පංචසීලාදි සිලෙන වා. “වනෙන වා”ති: බුහගසමාදානෙන වා. “නපෙන වා”ති: විරියසමාදානෙන වා. “බුග්ගවරිසෙන වා”ති: මෙථුන විරතියා වා. “දෙවො වා”ති: මහාබුහාවො දෙවරුන් වා. “දෙවඤ්ඤ නගෙ වා”ති: තෙසං අඤ්ඤතරො වා. “ජප්පතො”ති: ගුණවසෙන කපෙන්නා. “පජප්පතො”ති: පකාරෙන කපෙන්නා. අභිජප්පතො”ති: විසෙන කපෙන්නා, උපසංගතවසෙන වා වබ්බිතං.

එවං පටිමගාමාය “දුරෙ විවෙකා තථාවිමො”ති: සාවෙනා දුතියගාමාය ව තථාවිමානං ධම්මං. ආවිකතො ඉදුති තෙසං පාප කාරණං ආවිකරොනො “කාමෙසු ගිමා”ති: ගාමමාහ. තස්සඤ්ඤා තෙ සත්තා කාමෙසු පරිභොගතණ්හාය ගිමා, පරියෙසනාදිමුදු යුත්තතතා පසුතා, සමොගමාපන්නතතා සමමුලතා, අධොගමන තාය¹ මච්ඡරියතාය බුඬාදීනං වචනං අනාදියනතාය ව අවදුනිසා. කායවිසමාදිමි විසමෙ නිවිසා. අනතකාලෙ මරණදකුපතීතා කිංසු හවිස්සාම ඉතො චුතාසෙති පරිදෙවයනතිති.

“ගිමා”ති: කාමරුගෙන ගිමා. “ගමිතා”ති: සංකප්පරුගෙන පට්චාසිංසමානා හුතො ගමිතා. “මුච්ඡිතා”ති: කාමතණ්හාය මුච්ඡා පරෙන. “අජෙකාපතො”ති: කාමනද්දියා අධිමපන්නා අජෙකාසථා. “ලග්ගා”ති: කාමසිනෙගෙන අලලීතා. “ලග්ගිතා”ති: කාමපරිලා

හෙන එකිභුතා. “පළිබ්බා”¹ති: කාමසඤ්ඤාය ආවට්ටිනා, අථවා දස්සනෙ භිබ්බා අභිඤ්ඤායනෙ ගට්ටිනා, සං සත්තා²තිරියසම්ම ඉවුච්ඡිනා, විස්සාසකිරියසම්ම අපේක්කාපත්තා. සිනෙහවලජසම්ම ලග්ගා, වයංවය සමාපත්තියා ලග්ගිනා. අපරාපරං මුවමානා හුත්වා පළිබ්බාති ඵව මෙකෙ වණ්ණයන්ති.

“එසනති”³ති: පච්චාසිංසනති. “ගවෙසනති”⁴ති: මග්ගයනති “පටි ඤෙසනති”⁵ති: සබ්බාකාරෙන ඉවුච්ඡනති පඤ්ඤනති. අථවා දිඨ්ඨා රමමණෙ සුභාසුභං අභි නච්ඡිති එසනති. සුභාසුභාරමමණෙ පච්චකං කත්වා වලජනත්ථය පියං කරුණානා ගවෙසනති, විත්තවසෙන එසනති. පයොගවසෙන⁶ ගවෙසනති. කරුණවසෙන පටිඤෙසනති. තෙව දුට්ඨෙ කාමෙ පට්ටිච්ච ඔතරිත්වා වරන්තිති නවවට්ටිනා. තෙව කාමෙ බහුලං යෙතුයෙන වසේනති පච්චතයන්තිති නබ්බමුලා. තෙව කාමෙ ගරුකත්වා දහන්ති⁷ නග්ගරුකා. තෙසු කාමෙසු නිත්තා නම්භා හුත්වා වසන්තිති නභනිත්තා. තෙසු කාමෙසු සන්තිත්තා හුත්වා වසන්තිති නප්පොන . තෙසු කාමෙසු අවලම්භා හුත්වා තෙසු යෙව නම්තා වසන්තිති නප්පබ්බාග්. තෙසු කාමෙසු අවත්ථරිත්වා මුවුච්ඡාපරෙනප්පසබ්බා හුත්වා⁸ වසන්තිති නදබ්බුත්තා. තෙව කාමෙ අධිපතිං ජෙට්ඨකං කත්වා වරන්තිති නදබ්බපනොසා. අථවා ආරමම ඤස්ස ඉඨ්ඨාචෙන නවවට්ටිනා. ආරමමඤස්ස භානනභාචෙන නබ්බ මුලා. ආරමමඤස්ස මනාපභාචෙන නග්ගරුකා. ආරමමඤස්ස පියභාචෙන නභනිත්තා. ආරමමඤස්ස කාමුපසංභිත්තභාචෙන නප්පොනා. ආරමමඤස්ස රජනීයභාචෙන නප්පබ්බාග්. ආරමම ඤස්ස මුවුච්ඡනීයභාචෙන නදබ්බුත්තා. ආරමමඤස්ස බ්බුත්තීයභාචෙන නදබ්බපනොසාති ඵවමෙකෙ වණ්ණයන්ති. රුපෙ පටිඤෙසනතිති ආදිසු පටිඤෙසනති අලභියස්ස ලභාය එසනවසෙන. පටිලභනති හත්ථගනවසෙන. පටිභුජනති වලජනවසෙන චුත්තනති ඤා ගබ්බං, කලගං විවාදං කරුණීති=කලහකාරකො. නසම්ම නියුත්තොති කලහපසුතො. කම්මකාරකාදිසුපි එසෙව නයො. “ගොචරෙ වරං”⁹ති: චෙසියාදි අගොචරෙ සතිපට්ඨානාදිගොචරෙ වා වරමානො. තෙසු නියුත්තො ගොචරපසුතො. ආරමම ඤුපතිත්ඤානවසෙන ක්කානං අස්ස අච්ඡිති ක්කායී, නසම්ම නියුත්තො හි ක්කානපසුතො.

“අවගච්ඡති”¹⁰ති: අපායං ගච්ඡති. “මච්ඡිතො”¹¹ති: සන සමපත්ති නිගුහිතො. “චවන”¹²නති: කථනං. “චාපපථ”¹³නති: වාක්‍ය පථං. “දෙසන”¹⁴නති: විස්සථනං ඔවාදං. “අනුසිඝ්ඝි”¹⁵නති¹⁶ අනුසා සතිං. “නආදිසනති”¹⁷ති: න ගණනනති, න ගරුකරුණනති, න අලභී යන්ති¹⁸ වා පාඨො, සො යෙව අත්ථො.

1. V. 3. සංඝගන. 2. V. 3. පච්චයොගවසෙන. 3. V. 3. රහනතිති.

4. V. 3. සබ්බාසුත්තා. 5. V. 3. අපගච්ඡති. 6. V. 3. අනුසිඝ්ඝති.

7. V. 3. කපටිතනතිතිවා.

අත්තො¹ මච්ඡරිය දස්සනත්තං පචමච්ඡරියානි ආවාසමච්ඡරියනි ආදී වුත්තං. තත්ථ ආවාසෙ මච්ඡරියං ආවාසමච්ඡරියං. සෙසපදෙසුපි එසෙව නයො. ආවාසො නාම සකලාරුමොපි පරිවේණමපි එකොවර කොපි රත්තිසානාදීතිපි. තෙසු වසන්තා සුඛං වසනති පච්චයෙ ලභනති. එකො භික්ඛු වත්තසමපන්නස්සෙව පෙසලස්ස භික්ඛුනො තත්ථ ආගමනං න ඉච්ඡති, ආගතොපි බිප්පං ගච්ඡති විනොති, ඉදං ආවාසමච්ඡරියං නාම. භණ්ඩනකාරකාදීනං පන තත්ථ වාසං අනිච්ඡතො ආවාසමච්ඡරියං නහොති. “කුල”නති: උපසාකකුලමපි සුදුනිකුලමපි. තත්ථ අසුඤ්ඤස්ස උපසංකමනං අනිච්ඡතො කුලමච්ඡරියං හොති. පාප පුග්ගලස්ස පන උපසංකමනං අනිච්ඡතොපි මච්ඡරියං නාම න හොති, සො භි තෙසං පසාදහෙදය පටිපජ්ජති, පසාදං රක්ඛිතුං සමත්ථස්සෙව පන භික්ඛුනො තත්ථ උපසංකමනං අනිච්ඡතො මච්ඡරියං නාම හොති “ලාභො”ති. චතුපච්චයලාභොව, නං අසුඤ්ඤසිමි සීලවනෙන ලභනෙතයෙව මා ලභතුති විනොන්නස්ස ලාභමච්ඡරියං හොති. සො පන සද්ධාදෙය්‍යං චිතිපාතෙති, අපරිභොගදුප්පරි භොගාදිවසෙන විනාසෙති, පුතිභාවං ගච්ඡන්තං අසුඤ්ඤස්ස දෙනි, නං දිස්වා සවෙ ඉමං එස න ලභෙය්‍ය අසුඤ්ඤ සීලවා ලභෙය්‍ය පරි භොගං ගවේශ්‍යාති විනොන්නස්ස මච්ඡරියං නාම නති. චණ්ණො නාම සරීරවණ්ණොපි ගුණවණ්ණොපි. තත්ථ සරීරවණ්ණමච්ඡරි පරෙ පාසාදිකො රුපවාති වුත්තෙ න කථෙතුකාමො හොති. ගුණවණ්ණමච්ඡරි සීලෙන ධුතඛෙන පටිපද්දය ආවාරෙන වණ්ණං න කථෙතුකාමො හොති. “ධම්මො”ති: පරියන්තිධම්මො ච පටිවේධධම්මො ච, තත්ථ අරියසාවකා පටිවේධධම්මං නමච්ඡරියනති, අත්තනා පටිවේධධම්මෙ සදෙවනස්ස ලොකස්ස පටිවේධං ඉච්ඡති. නං පන පටිවේධං පරෙ ඡන්තතුති න ඉච්ඡති. වානතිධම්මෙයෙව පන ධම්මමච්ඡරියං නාම හොති. තෙන සමන්තාගතො පුග්ගලො යං ගුලිකං ගන්ධං වා කථාමග්ගං වා ඡන්තාති, නං අසුඤ්ඤ න ඡන්තාපෙතු කාමො හොති. යො පන පුග්ගලං උපපරික්ඛිත්වා ධම්මානුගහෙන ධම්මං වා උපපරික්ඛිත්වා පුග්ගලානුගහෙන න දෙනි, අයං ධම්ම මච්ඡරි නාම න හොති. තත්ථ එකදේවා පුග්ගලො ලොලො හොති, කාලෙන සමණො හොති, කාලෙන බ්‍රාහ්මණො කාලෙන නිගණ්ඨො. යො භි භික්ඛු අයං පුග්ගලො පවේණිආගතං වානතිසණ්ඨසුබ්බං ධම්මන්තරං භිඤ්ඤා ආලුලෙස්සතිති න දෙනිති අයං පුග්ගලං උප පරික්ඛිත්වා ධම්මානුගහෙන න දෙනි නාම. යො පන අයං ධම්මො සණ්ඨො සුබ්බමො, සවායං පුග්ගලො ගණ්ඨස්සති අසුඤ්ඤං ව්‍යාහරිත්වා අත්තානං ආවිකත්වා දස්සෙස්සතිති න දෙනි. අයං ධම්මං උප පරික්ඛිත්වා පුග්ගලානුගහෙන න දෙනි නාම, යො පන සවායං ඉමං ධම්මං ගණ්ඨස්සති අමනාකං සමයං භිඤ්ඤං සමත්ථො භවිස්සතිති න දෙනි, අයං ධම්මමච්ඡරි යෙව නාම,

ඉමෙසු පච්ඡු මච්ඡරියෙසු ආවාසමච්ඡරියෙන තාව යකො වා පෙතො වා හුතා තස්සෙව අවාසස්ස සංකාරං සීසෙන උක්ඛිට්ඨා විවරති. කුලමච්ඡරියෙන තස්මිං කුලෙ අඤ්ඤාසං දුතමානාදීනි කරුණෙන දිස්වා භිත්තං වතිදං කුලං මමාති විත්තයතො ලොභිනමපි මුඛතො උග්ගච්ඡති කුච්ඡිවෙරවනමපි හොති අත්තානිපි බණ්ඩා බණ්ඩානි හුතා තික්ඛමනති.

ලාභමච්ඡරියෙන සංඝස්ස වා ගණස්ස වා සත්තකො ලාභෙ මච්ඡරුසිත්වා පුග්ගලිකා¹ පරිභොගං විශ පරිභුජ්ඣා යකො වා පෙතො වා මහාඅජගරො වා හුතා තික්ඛමනති. සරිවණණ ගුණ වණණ මච්ඡරෙන පන පරියතතිධම්මමච්ඡරෙන ව අත්තනො වණණං වණණාති පරෙසං වණණො තිං වණණො ඵසොති තං තං දෙසං වදන්තො පරියතති ව කස්සපි තිච්ඡි අදෙනො දුබ්බණ්ණො වෙව ඵලමුගො ව හොති.

අපි ව ආවාසමච්ඡරියෙන ලොභගොගො පච්චති, **කුලමච්ඡරියෙන** අපප්පාතො හොති. **ලාභමච්ඡරියෙන** ගුට්ඨරියෙ තික්ඛමනති. **වණණමච්ඡරියෙන** භවෙ තික්ඛමනස්ස වණණො නාම න හොති. **ධම්මමච්ඡරියෙන** කුසාකුලානරියෙ තික්ඛමනති. මච්ඡරායකාව සෙන මච්ඡරං. මච්ඡරායකාකාරෙ මච්ඡරායකා. මච්ඡරෙන ආයි තස්ස මච්ඡරසමගිනො භාවො මච්ඡරසිත්තතං. මයොව ගොනතු මා අඤ්ඤාසාති සබ්බාපි අත්තනො සමපත්තියො ව්‍යාපෙනුං² ඉච්ඡති තිච්ඡිවෙණ, විච්ඡිවෙණ භාවො වෙච්ඡිවං. මුදුමච්ඡරියස්ස වං නාමං. **කදරියො** වුවති අනරියො, තස්ස භාවො **කදරියො**, ඵච්ඡි මච්ඡරියස්ස වං නාමං, තෙන හි සමත්තාගතො පුග්ගලො පරමපි පරෙසං දදමානං තිවාරෙති. වුත්තමපි වෙතං:-

“කදරියො පාපසංඝප්පා මච්ඡාදිභි අනාදරෙ
දදමානං තිවාරෙති යාවමානාන භොජන”නති.

යාවකෙ දිස්වා කටුකභාවෙන විත්තං අවති සබ්බකාවෙතිති = කටුකචුකො, තස්ස භාවො **කටුකචුකතා**. අපරො නයො-කටුකං වුවති කටවුචුගාගො. සමතිත්තිකපුණ්ණාය හි උක්ඛිට්ඨා භත්තං ගණනෙනා සබ්බකො ගාගෙන සංකුචිතෙන අග්ගකටවුචුතා ගණනාති. පුරෙණා ගහෙහුං න සබ්බකාති, එවං මච්ඡරියපුග්ගලස්ස විත්තං සංකුචති තස්මිං සංකුචිතෙ කායොපිස්ස නාචෙව සංකුචති. පති කුටති පටිච්චටති නසමසාරියතීති, මච්ඡර කටුකචු කභාති වුත්තං “අගගිනිත්තං විත්තස්ස”ති පරෙසං උපකාර කරණෙ දුතාදීනා ආකාරෙන යථා සමසාරියති එවං අවරිත්තා ගතිහභාවො විත්තස්ස. යස්මා පන මච්ඡරි පුග්ගලො අත්තනො සත්තකං පරෙසං අදුතුකාමො හොති පරසත්තකං ගණිතුකාමො තස්මා ඉදං අච්ඡරියං මයකමෙව ගොනු මා අඤ්ඤාසාති පවත්ති

1. V. ම. පුග්ගලස්ස.

2. V. ම. කාපෙනුං.

වසෙන සහ අනාසම්පන්න නිගුහන ලක්ෂණයා පරසම්පන්න ගුණ ලක්ෂණයා ව වෙදින බබා. “බුද්ධිමත් රිසිම පි මුද්දරිය” නම් අනානො පවකතික සංඛාරාං උපපන්නිහවං අඤ්ඤාති අසාධාරණං අව්‍යරියං මයෙක ව ගොචු මා අඤ්ඤාසාති පවතනං මව්‍යරියං බකිමව්‍යරියං නාම.

බාගු ආයතන මව්‍යරියෙසුපි එසෙව නයො. “ගාහො” නි ගාහ නිව්‍යවසෙන ගහණං. “අවදඤ්ඤානායා” නි සබ්බඤ්ඤාබ්‍රමානංපි කච්ඡං අජ්නනහාවෙන, යාවකානමදදමානො හි නෙහි කච්ඡං න ජනාති නාම “ජනා පමනනා” නි: සති විප්‍යවාසා ජනා. “වචන” නි: සංඛෙපකථනං. “ව්‍යප්පථ” නි: විජාරවචනං. “දෙසන” නි: උපමං දසෙසඤා අත්ඝඤ්ඤානවචනං. “අනුසිසිමි” නි: පුනපුනං සලලකිංපනවචනං. අථවා දසෙසඤා කථනං චචනං නාම. ගණනාපෙඤා කථනං ව්‍යප්පථං නාම. නොසෙඤා කථනං දෙසනං නාම. පදසෙසඤා කථනං අනුසිසිමාම.

අථවා පරිත්‍යාසදුකිං නාසෙඤා කථනං චචනං නාම. පරිලාහදුකිං නාසෙඤා කථනං ව්‍යප්පථං නාම. අපායදුකිං නාසෙඤා කථනං දෙසනං නාම. හවදුකිං නාසෙඤා කථනං අනුසිසිමාම. අථවා දුකිංසම්පරිඤ්ඤාපටිවේධයුතනං චචනං. සමුදයසම්පහානපටිවේධයුතනං ව්‍යප්පථං. නිරෝධසම්පව්‍යවිතිරිය පටිවේධයුතනං දෙසනං. මග්ගසම්පහාවනාපටිවේධයුතනං අනුසිසිමි එවමාදිනා නයෙන එකෙ වණ්ණයනති.

“න සුසුසනති” නි: න සුණනති. “න සොනං ඔදහනති” නි: සවණ්ඤාං කණ්ණසොනං නදපෙනති. “න අඤ්ඤා විහනං උපඝපෙනති” නි ජනනාත්. විහනං න පතිඝාපෙනති “අනායාමා” නි ඔවාදං අසුණ මානා. “අවචනකං” නි: සුණමානාපි වචනං න කාරොන්ති අවචන කරු. “පටිලොමචනනිනො” නි: පටිලොමානි හුඤා පවතනනකා. “අඤ්ඤානෙව මුඛං කථෙති” නි: කාරොන්ති මුඛං න දෙනති අනො. “විසමෙ” නි කායසුචරිතාදි සමසුස සමපසුස පටිපක්කතාය විසමං, තස්මිං විසමෙ. “නිවිසා” නි: පටිඝා දුන්තිහාරු. “නාස කාමෙ” නි: කායනො පවතෙන කායෙනවා පවතෙන කායකාමෙව. චචිකමාදිසුපි එසෙව නයො. කාය කාමෙ චචිකමෙ මනොකමාති දුච්චරිතවසෙන විහතතාති.

පාණාතිපාභාදයො දස අනුසලකාමපථවසෙන විහතතාති. ඤානබ්බං. අයං නාවෙත්ථ සාධාරණපදවණ්ණනා. අසාධාරණෙසු පන පාණසු අතිපාතො පාණාතිපාතො පාණවධො පාණසාතොති වුතනං ගොති. පාණොති වෙත්ථ වොහාරතො සතොතා පරමත්තො ජිවිතින්ද්‍රියා, තස්මිං පන පාණෙ පාණසඤ්ඤිතො ජිවිතින්ද්‍රියපච්ඡෙදක උපක්කමසමුඝාපිකා කායච්චිචාරපවතනා වධකවෙනනා පාණාති පාතො. සො ගුණවිරහිතෙසු තිරිච්ඡානගතාදිසු පාණෙසු බුද්දකෙ

පාණේ අප්පසාචරේ මහාසරේ මහාසාචරේ, කසමා? පයොග මහනතනය, පයොගසමනෙපි වජ්ජමහනතනය, ගුණවනෙසු මනුසාදිසු අප්පගුණේ පාණේ අප්පසාචරේ, මහාගුණේ මහාසාචරේ, සරිරගුණානං පන සමභාවෙ සති කිලෙසානං උපක්ක මානව මුද්දනය අප්පසාචරේ නිබ්බනය මහාසාචරේ වෙදි තබ්බො, තස්ස පච සමභාර ගොනති-පාණො පාණසංඝාදිනා වධකචිතතං උපක්කමො තෙන මරණනති. ඡප්පයොගා සාහස්සිකො, ආණ්ඩනිකො නිස්සංගියො ථාවරො විජ්ජාමයො ඉච්ඡිමයොති. ඉමෙසිං පනතො විජ්ජාරියමානො අතිපපචො ගොති තස්මා නං න විජ්ජාරෙස්සාම අඤ්ඤාම ඵවරුපං අභිකෙති පන සමනතපාසාදික විනයසකථං ඔලොකෙසී ගහෙනබ්බං.

අදිනනස්ස ආදිනං=අදිනනාදිනං, පරස්සගරණං ථෙය්‍යං වොරි කාති වුතතං ගොති. තත් “අදිනන”නති පරපරිගහතිතං, යත් පරෙ යථාකාමකාරිතං ආපඤ්ඤානො අදිනනා රහො අනුපවරේච ගොති තස්මිං පරපරිගහතිතෙ පරපරිගහතිතසංඝාදිනො තදදියක උපක්කමසමුදාපිකා ථෙය්‍යවෙනනා අදිනනාදිනං. නං තිනෙ පර සනතකෙ අප්පසාචරේ, පණිනෙ මහාසාචරේ, කසමා වජ්ජපණින නාය. වජ්ජසමනෙ සති ගුණාධිකානං සනතකෙ වජ්ජසමි මහාසාචරේ. නං නං ගුණාධිකං උපාදය නනො තනො භීතගුණස්ස සනතකෙ වජ්ජසමි අප්පසාචරේ. තස්ස පච සමභාර ගොනති, පර පරිගහතිතං පරපරිගහතිතසංඝාදිනා ථෙය්‍යවිතතං උපක්කමො තෙන ගරණනති. ඡප්පයොගා සාහස්සිකාදියොව. තෙව බො යථානුරුපං ථෙය්‍යාවහාරෙ පසංයාවහාරො පටිච්ඡන්තාවහාරො පරිකප්පාව හාරෙ කුසාවහාරෙති ඉමෙසං අවහාරනං වසෙන පවතතාති අය මෙත් සංඛෙපො විජ්ජාරෙ පන සමනතපාසාදිකාය වුතතො.

“කාමෙසු මිච්ඡාවාගේ”ති ඵත් පන කාමෙසුති මෙථුනසමා වාරෙසු. “මිච්ඡාවාගේ”ති: ඵකනනතිඤ්ඤො ලාමකාවාරෙ; ලකිණෙනො පන අසමමාධිප්පායෙන කායවාරප්පවතනා අගමතියඝාන විතිකකමවෙනනා කාමෙසු මිච්ඡාවාරො. තත් අගමතියඝානං නාම පුරිසානං නාව මාතුරකම්මා පිතුරකම්මා මාතාපිතුරකම්මා භාතුරකම්මා භගිතිරකම්මා ඤාතිරකම්මා ගොතනරකම්මා ධම්මරකම්මා සාරකම්මා සපරිදණ්ඩාති මාතුරකම්මාදියො දස, ධනකම්මා ඡන්දවාසිති භොගවාසිති පටවාසිති ඔදපතනතිති ඔහට වුමච්චා දසි ව භරියා කමමකාරි ව භරියා ධර්මටා මුහුත්තාති ඵතා ධනකම්මා දියො දසාති විසති ඉතියො.

ඉතිසු පන විතතං සාරකම්මසපරිදණ්ඩානං දසනතව ධනකම්මා දිනනති වාදසනතං ඉතිනං අඤ්ඤාපුරිසාති ඉදං අගමතියඝානං නාම. සො පනෙස මිච්ඡාවාරෙ සිලාදිගුණරතීනො අගමතියඝානො අප්පසාචරේ. සිලාදිගුණසමූපනො මහාසාචරේ. තස්ස වතතාරෙ

සමාරා අගමනියවනු නසම්. සෙවනවිතනං, සෙවනපයොගො මග්ගෙන මග්ගපටිපත්ති අබිවාසනනති, එකො පයොගො සාහස්‍රී කො එව.

“මුසා”ති: විසංවාදනපුරෙකකාරස්ස අත්භජකො වට්ඨපයො ගො කායපයොගොවා. විසංවාදනාධිප්පායෙන පනස්ස පරවිසං වාදක කායවට්ඨ පයොගසමුඨාපිකා වෙනනා මුසාවාදො.

අපරෙ නයො මුසාති අභුතමනව්ජං වනු, වාදෙති නස්ස භුතතො තව්ජතො විඤ්ඤපනං, ලකඛණතො පන අනථවනුං නථතො පරං විඤ්ඤපෙතුකාමස්ස නථා විඤ්ඤන්ති සමුඨාපිකා වෙනනා මුසාවාදො. සො යමත්ථං භජති නස්ස අප්පනාය අප්පසාවජ්ජො, මහනතතාය මහාසාවජ්ජො. අපි ව ගහඨානං අත්තතො සන්තකං අද්දාකාමතාය නස්සිති ආදිනස්සවතෙනා අප්පසාවජ්ජො. සකඛිනා හුත්වා අත්භජනත්ථං චුතෙනා මහාසාවජ්ජො. පබ්බට්තානං අප්පකම්පි හෙලං වා සප්පං වා ලභිත්වා හස්සාධිප්පායෙන අජ්ජ ගාමෙ හෙලං නදි මඤ්ඤෙ සන්දතීති පුරුණකථානයෙන පවතෙනා අප්පසාවජ්ජො.

අදිසං යෙව පන දිසනති ආදිනා නයෙන වදනනානං මහා සාවජ්ජො, නස්ස චත්තාරෙ සමහාර ගොනති අනථං වනු විසංවාදන විතනං නජ්ජො වායාමො පරස්ස නදත්ථවිජ්ජනනනති. එකො පයොගො සාහස්‍රීකොව, සො කායෙන වා කායපට්ඨබ්බිතවා වාචාය පරවිසංවාදකකිරියාකාරණෙ දඨබ්බො. තාය වෙනනා කිරියාය පරෙ නමත්ථං ජානාති අයං කිරියසමුඨාපකාවෙනනාබ්බෙ යෙව මුසාවාදකමනා බජ්ඣති.

“පිසුණාවාචා”ති: ආදිසු යාය වාචාය යස්ස නං වාවං භාසති නස්ස හදයෙ අත්තතො පියභාවං පරස්ස ව සුඤ්ඤභාවං කඤ්ඤි සා පිසුණො වාවා. යාය පන අත්තනාමපි පරමපි ඵරුසං කඤ්ඤි යා වාවා සයමපි ඵරුසා නෙව කණ්ණසුඛා න හදයසුඛා වාවා අයං ඵරුසා වාවා. යෙන සමථං පලපති. තිරත්තං සො සමථප්පලාපො. තෙසං මූලභුතාපි වෙනනා පිසුණවවාදිනාමමෙවලභති, සා එව ඉධ අධිපෙපනාති. තත්ථ සංකිලිඨවිතනස්ස පරෙසං වා හෙදාය අත්ත පියකමන්තාය වා කායවට්ඨපයොගසමුඨාපිකා වෙනනා පිසුණො වාවා, සා යස්ස හෙදං කාරොති නස්ස අප්පගුණතාය අප්පසාවජ්ජො, මහාගුණතාය මහාසාවජ්ජො. නස්ස චත්තාරො සමහාරා තිඤ්ඤබ්බො පරො ඉති ඉමෙ නානා භවිස්සනති විනාභවිස්සනතීති හෙදපුරෙකකාර නා වා ඉති අගමපියො භවිස්සාමි විස්සාසිකොති පියකමන්තා වා නජ්ජො වායාමො නස්ස නදත්ථවිජ්ජනනනති, පරස්ස මමචෙත්දක කායවට්ඨපයොගසමුඨාපිකා එකත්තථරුසවෙනනා ඵරුසාවාවා. මමචෙත්දකොපි පයොගො විතතසණ්ඨනාග් ඵරුසාවාවා න ගොති.

මාතෘ පිත්තරො හි කදුචි පුත්තකො ඵලමි වදනති වොර වො බණ්ඩා බණ්ඩිකං. කරොනතුති, උපපලපත්තමි නෙසං උපරි පත්තනං න ඉච්ඡනති, ආවරිසුපජ්ඣායා ව කදුචි නිසසිතකො ඵලං වදනති නිං ඉමෙහි අතිරිකෙහි අනොත්තප්පිති නිබ්බමි නෙති අප් ව ඉතසං ආග මාධිගමසමපත්තිං ඉච්ඡනති.

යථා ව චිත්තසංගතාය ඵරුසාවාලා න ගොති, ඵලං වචන සංගතාය අඵරුසාවාලාපි න ගොති, නති මාරාපෙතුකාමස්ස ඉමං සුඛං සයාපෙථාති වචනං අඵරුසාවාලා ගොති, චිත්තඵරුසතාය පනෙසා ඵරුසාවාලා, සා යං සක්ඛාය පවත්තිතා තස්ස අප්පගුණතාය අප්පසාවජ්ජා, මහාගුණතාය මහාසාවජ්ජා, තස්සා තයො සංඝාර අකෙකාසිතබ්බො පරෙ කුපිතචිත්තං අකෙකාසනාති, අනත්ථිඤ්ඤ පිකා කායච්චිපයොගසමුච්ඡාපිකා අකුසලවේතනා සමඵප්පලාපො සො ආසෙවනමන්දතාය අප්පසාවජ්ජො, ආසෙවනමහනතතාය මහාසාවජ්ජො තස්ස වෙ සමඝාර භාරතසුඛසීතාභරණාදි නිරත්තක කථා පුරෙකකාරතා තථා¹ කථනව. අභිජ්ඣායතීති=අභිජ්ඣා, පරභණ්ඩාභිමුඛි හුත්වා තනනිත්තතාය පවත්නීති අත්ථො, සා අගො වන ඉදං මමස්සාති ඵලං පරභණ්ඩාභිජ්ඣායනලකඛණා අදින්නාදුතං විය අප්පසාවජ්ජා මහාසාවජ්ජා ව. තස්සා වෙ සමඝාරා පරභණ්ඩං අත්තනො පරිණාමනව. පරභණ්ඩවජ්ජකෙහි ලොභෙ උප්පන්නෙපි න තාව කමමපථභොදො ගොති යාව අගො වන නං මමස්සාති අත්තනො පරිණාමෙති. හිතසුඛං ව්‍යාපාදයතීති ව්‍යාපාදො, සො පරවිනාසාය මනොපදොස ලකඛණො, ඵරුසාවාලා විය අප්පසාවජ්ජො මහාසාවජ්ජො ව. තස්ස වෙ සමඝාර පරසත්තො ව තස්ස ව විනාස චිත්තං පරසත්තවජ්ජකෙහි කොධෙ උප්පන්නෙපි න තාව කමමපථ භොදො ගොති යාව අගොවනායං උච්ඡිජ්ජෙය්‍ය විතස්සෙය්‍යාති තස්ස විනාසං න විනේතති. යථාභූවතා ගහණ භාවෙන මිච්ඡාපස්සතීති=මිච්ඡාදිඪි, සා නත්ථි දින්නනති ආදිනා නයෙන විපරිතදස්සන ලකඛණො. සලඵප්පලාපො විය අප්පසාවජ්ජාව මහාසාවජ්ජාව.

සඤ්ඤි අසඤ්ඤි නෙවසඤ්ඤි නාසඤ්ඤි හවිස්සාමාති රූපාදි වසෙන කංඛනති “හවිස්සාම නුබො මස”නති: ආදිනා අත්තානං කංඛනති. තත්ථ “හවිස්සාම නුබො නනුබො හවිස්සාමා”ති: සස්සතා කාරව උච්චේදකාරව නිස්සාය අනාගතෙ අත්තානං විජ්ජමානතව අවිජ්ජාමනතව කංඛනති. “ඤ්ඤි නුබො හවිස්සාමා”ති: ජති ලිභුප්පත්තියො නිස්සාය බත්තියා නුබො හවිස්සාම බ්‍රාහ්මණවෙස්සසුද්ද ගහභපබ්බජ්තදෙවමනුස්සානං අඤ්ඤතරුති කංඛනති. “කථනනුබො හවිස්සාමා”ති: සංඝායාකාරං නිස්සාය දීඝා නුබො හවිස්සාම රස්ස ඔදුතකණ්ණපමාණිකඅප්පමාණිකාදිනං අඤ්ඤතරුති කංඛනති. කෙච්චි

පන ඉසාරතිමාණාදීති නිසාය කෙන නුබො කාරණෙන හවිසා මාති ගෙතුතො කංඛනාති වදනති. “කිං හුත්වා කිං හවිසාම නුබො මග්”නති: ජාති ආදීති නිසාය බන්ධන හුත්වා නුබො බ්‍රාහ්මණා හවිසාම-පෙ-දෙවා හුත්වා මනුසානි අත්තනො පරමපරං කංඛනති. “සබ්බජෙට්ඨ පන අබාන”නති කාලාධිවචනමෙතං.

යසමා එතදෙව “තසමා හි සිකෙඛ්ඨ ඉධෙව ජනතු-පෙ-අපං හි තං ජිවිතං ආහු ධිරා”ති. තත් “සිකෙඛ්ඨා”ති: තිසො සිකබා ආවජේය්‍ය. “ඉධෙඛා”ති: ඉමසමිං යෙව සාසනෙ. තත් ව සිකබි තබ්බා සිකබා, “නිසො”ති: ගණනපරිවේෂදො. “අධිසීලසිකබා”ති: අධිකං උත්තමං සීලනති අධිසීලං, අධිසීලව නං සිකබිතබ්බසෙන සිකබා වාති අධිසීලසිකබා, එසනසො අධිවිත්ත අධිපඤ්ඤ සිකබාසු. “කතමං පනෙත් සීලං කතමං අධිසීලං කතමං විත්තං කතමං අධි විත්තං කතමා පඤ්ඤ කතමා අධිපඤ්ඤ”ති වුවචති.

පඨමදසහසීලං. නාච සීලමෙව, නං හි බුඬෙ උප්පන්නෙපි අනුප්පන්නෙපි ලොකෙ පවත්නති, උප්පන්න බුඬෙ තසමිං සීලෙ බුඬාපි සාවකාපි මහාජනං සමාදපෙනති, අනුප්පන්න බුඬෙ පච්චික බුඬාච කමමාදිනො ධම්මිකා සමණබ්‍රාහ්මණා ච වකකවතතිමහාරාජ ච මහාබෝධිසත්තා ච සමාදපෙනති. සාමමපි පණ්ඩනා සමණ බ්‍රාහ්මණා සමාදියනති. තෙ හං කුසලධම්මං පරිපුරෙතො දෙවෙසු ච මනුසොසු ච සමපතති. අනුභොනති.

පාතිමොක්ඛසංවරසීලං. පන අධිසීලනති වුවචති, නං හි සුරියො විශ පජ්ජාතානං සිනෙරු විශ පබ්බතානං සබ්බලොකීයසීලානං අධිකවෙව උත්තමව බුඬුප්පාදෙ එව පවත්නති, න විතා බුඬුප්පාදො. න හි තං පඤ්ඤතති. උඛරිතො අඤ්ඤා සත්තො ශ්වෙදො සකෙකාති. බුඬා එව පන සබ්බසො භායවට්ඨිවාරජ්ඣාචාරසොතං ඡන්දො නසා නසා විතිකකමසා අනුච්ඡිකං. නං සීලසංවරං පඤ්ඤපෙනති. පාතිමොක්ඛසංවරතොපි ච මග්ගප්පසම්පන්නමෙව සීලං අධිසීලං. කාමාවචරාති පන අභිකුසලවිත්තාති ලොකීයාති අභිසමාපතති විත්තාති ච එකජ්ඣං කතො විත්තමෙවාති වෙදිතබ්බං.

අබුඬුප්පාදෙ වසා පවත්ති, සමාදනව සීලෙ වුත්තකයෙනෙව වෙදිතබ්බං. විපසානාපාදකඅභිසමාපතතිවිත්තං පන අධිවිත්තනති වුවචති. නං හි අධිසීලං විශ සීලානං සබ්බලොකීය විත්තානං අධික වෙව උත්තමව බුඬුප්පාදෙ එව ගොති න විතා බුඬුප්පාදො, තතොපි ච මග්ගප්පවිත්තමෙව අධිවිත්තං.

අභි දිනනං අභි සිඨනති ආදිනායප්පවත්තං. පන කමමසාකතා ඤ්ණං පඤ්ඤා, සා හි බුඬෙ උප්පන්නෙපි අනුප්පන්නෙපි ලොකෙ පවත්නති. උප්පන්න බුඬෙ තසා පඤ්ඤා බුඬාපි සාවකාපි මහා ජනං සමාදපෙනති, අනුප්පන්න බුඬෙ පච්චිකබුඬා කමමාදිනො

ධම්මිකසමණවුහමණාව චක්කවත්තිමහාරාජ මහාබෝධිසත්තා ව සමාදපෙනති. සාමමි පණ්ණිනා සමාදියනති. තථා හි අංකුරො දසවස්සසහස්සානි¹ මහාදුනං අද්දසී. වෙලාමො වෙස්සන්තරො අඤ්ඤා ව බහු පණ්ණිනා මනුස්සා මහාදුනානි අද්දසුං, තො තං කුසල කම්මං පරිපුරෙත්වා දෙවෙසු ව මනුස්සෙසු ව සමපනති. අනුභවිංසු. තිලකකණාකාරපරිවේජදකං පන විපස්සනාඤ්ඤාණං අධිපඤ්ඤානි වුවවති. සා හි අධිසීල අධිවිත්තානි විශ සීලවිත්තානං සබ්බලෝකිය පඤ්ඤානං අධිකා වෙව උත්තමා ව නව විනා බුදුප්පාද ලොකෙ පවත්නති, නනොපි මග්ගඵලපඤ්ඤාව අධිපඤ්ඤා, ඉදුති එකෙකං දස්සෙනො “කතමා අධිසීලසිකතා ඉධ භික්ඛු සීලවා හොති පාති මොක්කසංවරසංවුත්තො විහරති”²ති ආදිමාහ.

“ඉධා”ති: වචනං පුබ්බභාගකරණීයසමපදය සමපන්නස්ස සබ්බප කාරසීලපරිපුරකස්ස පුග්ගලස්ස සන්තිස්සයභූතසාසනපරිදීපනං අඤ්ඤාසාසනස්ස ව භාඨාභාවපතියෙධනං. වුත්තං හෙතං:- “ඉධෙව භික්ඛවෙ සමණො-පෙ-සුඤ්ඤපරප්පවාදි සමණෙහි අඤ්ඤා”ති. “භික්ඛු”ති: තස්ස සීලස්ස පරිපුරකස්ස පුග්ගලස්ස පරිදීපනං. “පාති මොක්කසංවරසංවුත්තො”ති: ඉදමස්ස පාතිමොක්කසංවරෙ සීතභාව පරිදීපනං. “විහරති”ති: ඉදමස්ස තදනුරූපවිහාරසමගිභාවපරි දීපනං.

“ආචාරශොචරසමපනො”ති: ඉදමස්ස පාතිමොක්කසංවරස්ස උපසාරකධම්මපරිදීපනං. “අනුමනොසු චජෙජසු භසදස්සාමි”ති: ඉදමස්ස පාතිමොක්කවො අවචනධම්මතා පරිදීපනං. “සමාදස්සා”ති: ඉදමස්ස සිකාපදනං අනවසෙසනො³ ආදනපරිදීපනං. “සිකා නි”ති: ඉදමස්ස සිකාය⁴ සමගිභාවපරිදීපනං. “සිකාපදෙසු”ති: ඉදමස්ස සිකාවබ්බ ධම්මපරිදීපනං. තත් “භික්ඛු”ති: සංසාරෙ භයං ඉක්කතිති භික්ඛු, සීලමස්ස අත්ති= සීලමානි, එත් සීලනති සීල නත්තෙති සීලං. කිමිදං සීලනං නාම සමාදනං වා භායභමාදීනං සුසීලාවසෙන අවිප්පකිණ්ණතානි අත්තො. උපධාරණං වා කුසලානං ධම්මානං පතිශාවසෙන ආධාරභාවොති අත්තො. එන දෙවති එත් අත්ථවයං සද්දලකණ්ණවිදු අනුජිනනති. අඤ්ඤා පන අධිසෙව නත්තෙති ආචාරත්තෙති සීලනත්තෙති සිරත්තෙති සීතලත්තෙති. සිවත්තෙති සීලනති වණ්ණයනති.

“සීලනං ලකිණං තස්ස භිත්තස්සාමි අනෙකාධා
සතිදස්සනතතං රූපස්ස යථා භිත්තස්ස තෙකධා”

යථා හි නීලපීතාදිභෙදෙන අනෙකධාභිත්තස්සාමි රූපායනත්තස්ස සතිදස්සනතතං ලකිණං නීලාදිභෙදෙන භිත්තස්සාමි සතිදස්සන

1. V ම. වස්සභසානි

2 V ම. අවසෙසනො

3, V. ම. සසාය,

භාවානතීක්ෂමතාවෝ තථා සීලස්ස වෙනතාදිභෙදෙන නෙකධා භික්ෂාසංඝාපි යදෙනං කායකමමාදීනං සමාදුනවසෙන¹ කුසලානව ධම්මානං පතිඝානවසෙන වුත්තං සීලනං. තදෙව ලක්ඛණං වෙන තාදිභෙදෙන භික්ෂාසංඝාපි සමාදුන පතිඝානභාවානතීක්ෂමතාවෝ එවං ලක්ඛණස්ස පනස්ස:-

“දුස්සීලසම්මංසනතා අනවජ්ජගුණා තථා,
කිම්බසම්පත්ති අත්ථෙත රසො නාම පවුච්ච”ති.

තස්මා ඉදං සීලං නාම කිම්බත්ථෙත රසෙන පන දුස්සීලසම්මංසනං, සම්පත්ති අත්ථෙත රසෙන අනවජ්ජරසනති වෙදිතබ්බං.

“සොවෙය්‍ය පච්චුපඝානං තඤ්ඤං තස්ස විඤ්ඤාති
ඔත්තප්පච භිරිචෙව පදඝානනති වණ්ණේතං”

තං ව භිදං සීලං කායසොවෙය්‍ය වච්චසොවෙය්‍ය මනෝසො වෙය්‍යනති එවං වුත්ත සොවෙය්‍ය පච්චුපඝානං, සොවෙය්‍යභාවෙන පච්චුපඝාති ගහණභාවං ගච්ඡති. භිරොත්තප්පච පන තස්ස විඤ්ඤාති පදඝානනති වණ්ණේතං. ආසන්නකාරණනති අත්ථො. භිරොත්තප්පෙ භි සති සීලං උප්පජ්ජති චෙව තිඝ්ඛිති ව, අසති නෙව උප්පජ්ජති න තිඝ්ඛිති. එවංවිධෙන සීලෙන සීලවා හොති එතං සීලං නාම පාණාතිපාතාදිති වා විරමන්තස්ස වත්තපටිපත්තං වා සුරේන්තස්ස වෙනතාදයො ධම්මා වෙදිතබ්බො.

වුත්තං හෙතං පටිසම්භිදයං “කිං සීලනති වෙනතා සීලං වෙන සිංහං සීලං සංවරො සීලං අවිතික්කමො සීල”නති. තත්ථ වෙනතා සීලං නාම පාණාතිපාතාදිති විරමන්තස්ස වත්තපටිපත්තං වා සුරේන්තස්ස වෙනතා. වෙනසිකං සීලං නාම පාණාතිපාතාදිති විරමන්තස්ස විරති. අප්ච වෙනතා සීලං නාම පාණාතිපාතාදිති පජ්ගන්තස්ස සත්තකම්ම පථවෙනතා, වෙනසිකසීලං නාම “අභිජ්ඣං පභාය විගතාභිජ්ඣක වෙනසා විහරති”ති ආදිතා නයෙන සංයුත්ත මහාවය්‍යෙ වුත්තා අනභිජ්ඣං අව්‍යාපාද සම්මාදිට්ඨි ධම්මා. “සංවරේ සීල”නති: එත්ථ පංචවිධෙන සංවරේ වෙදිතබ්බො. පාඤ්ඤාකම්මසංවරේ සතිසංවරේ ඤාණසංවරේ ඛනතිසංවරේ විරියසංවරේති.

තස්ස නානාකරණං උපරි ආවිභවිස්සති. “අවිතික්කමො සීල”නති: සමාදින්න සීලස්ස කාශික වාච්ඤ්ඤා අවිතික්කමො, එත්ථ ව සංවරසීලං අවිතික්කමසීලනති ඉදමෙව නිප්පරියායතො සීලං වෙනතා සීලං වෙනසිකසීලනති පරියායතො සීලනති වෙදිතබ්බං. “පාති මොක්ඛ”නති: සික්ඛාපදසීලං, තං භි යො නං පාති රක්ඛති තං මොක්ඛති මොවෙති අපාසිකාදිති දුක්ඛෙති තස්මා පාති මොක්ඛනති වුත්තං. “පාතිමොක්ඛසංවරසංවුත්තො”ති: පාතිමොක්ඛ සංවරෙන සමන්තාගතො,

“ආචාරගෝචරසම්පන්නා”¹ති: ආචාරෙන ච ගෝචරෙන ච සම්පන්නො. “අනුමතොක්ෂ”²ති: අපමන්තකෙසු. “වජ්ජෙසු”³ති: අකුසලධම්මෙසු. “හසදස්සාමි”⁴ති: හසදස්සි. “සමාදුශා”⁵ති: සමා ආදි සිත්වා. “සිත්තනි සිත්තාපදෙසු”⁶ති: තං තං සිත්තාපදං සමාදිසිත්වා සිත්තති. අපි ච “සමාදුශ සිත්තනි සිත්තාපදෙසු”⁷ති: යං කිංචි සිත්තාපදෙසු සිත්තාකොට්ඨාසෙසු සිත්තිනබ්බං කායිකං වා චෙතසිකං වා හං සබ්බං සමා ආදුශ සිත්තති. “මුද්දකො සිලකකො”⁸ති: සංඝාදි සෙසාදි සාවසෙසො සිලකකො. “මහගො”⁹ති: පාරුජිකාදි නිරවසෙසො. යසමා පන පාතිමොක්ක සීලෙන භික්ඛු සාසනෙ පතිඨාති නාම නස්මා තං පතිඨාති වුත්තං. පතිඨාති වා එත්ථ භික්ඛු කුසලා ධම්මා එව වා එත්ථ පතිට්ඨානන්ති උතිඨා, අයමන්තො “සීලෙ පතිඨාය නරෙ සපඤ්ඤ”¹⁰ති ච “පතිඨා මහාරුජ සීලං සබ්බෙසං කුසලානං ධම්මාන”¹¹නති ච “සීලෙ පතිඨිනස්ස බො මහාරුජ සබ්බෙ කුසලා ධම්මා න පරිහායන්ති”¹²ති ච ආදි සුත්තවසෙන වෙදිතබ්බො. තදෙනං පුබ්බප්පත්තිඅන්තෙ ආදි, වුත්තම්පි චෙතං. “නස්මාතිහ ත්වං ඛන්ති”¹³ ආදිමෙව විසොධෙති කුසලෙසු ධම්මෙසු හො ආදි කුසලානං ධම්මානං සීලං ච සුවිපුඨං දිසිව උජ්ජා”¹⁴ති. යථාහි නගරවස්සති නගරං මාපෙතු කාමො පඨමං නගරඨානං සොධෙති තනො අපරිභාගෙ විචිවතුක්ක සිංඝාටකාදි පරිචේතදෙන විහජ්ජා නගරං මාපෙති.

එවමෙව යොගාවචරෙ ආදිනො සීලං සොධෙති තනො අපරිභාගෙ සමාධිවිපස්සනා මග්ග ඵල නිබ්බාණාති සච්ඡිකාරොති, යථාචා පන රජකො පඨමං තිහි බාරෙහි වත්ථං ධොවිත්වා පරිසුඛෙ වන්තෙ යදිච්ඡිකං රහත්තං උපනෙති. යථාචා පන ඡෙතො විත්තකාරො රූපං ලිඛිතුකාමො ආදිනොව භිත්තිපරිකම්මං කරොති. තනො අපරිභාගෙ රූපං සමුද්ධාපෙති. එවමෙව යොගාවචරො ආදිනොව සීලං විසොධෙත්වා අපරිභාගෙ සමථිවිපස්සනාදයො ධම්මෙව සච්ඡිකාරොති. තස්මා සීලං ආදිති වුත්තං. තදෙනං වරණසරික්කතාය වරණං. වරණානිති පඤ්ච වුව්වන්ති, යථා හි ඡිණ්ණවරණස්ස පුරි සස්ස දිසාගමනාහිසංඛාරො න ජයති පරිපුණ්ණපාදස්සෙව ජයති. එවමෙව. යස්ස සීලං භිත්තං හොති බබ්බං අපරිපුණ්ණං තස්ස නිබ්බාණගමනාය ඤාණගමනං න සම්පජ්ජති. යස්ස පන හං අභිත්තං හොති අබණ්ඩං පරිපුණ්ණං තස්ස නිබ්බාණගමනාය ඤාණගමනං සම්පජ්ජති. තස්මා සීලං වරණන්ති වුත්තං. තදෙව සඤ්ඤාමනවසෙන සඤ්ඤාමො, සංවරවසෙන සංඛ්‍යෙති උභයෙනාපි සීලසඤ්ඤාමො චෙව සංවරො ව ඝාටිතො, වචනන්තො පනෙත්ථ සංයමෙති විනික්කම්ම විපථ්ඤානානි පුග්ගලං වා සංයමෙති විනික්කම්මවසෙන තස්ස විපථ්ඤානං න දෙතීති සංයමො, විනික්කම්මස්ස පච්චෙසනවාරං සංවරති පිදගතීති සංවරො. “මොක්ඛ”¹⁵නති: උත්තමං මුඛොත්තං වා, යථා හි සත්තානං

වතුබ්බිධො ආහාරො මුඛෙන පච්ඡිත්තා අභමභාති ඵරතී, ඵවං යොගිනොපි වතුභූමකකුසලං සීලමුඛෙන පච්ඡිත්තා අත්ථසිඛිං සමපා දෙනී, තෙන “මොක්ඛ”නති: පමුඛො, “සාඛ්ඛු”ති: පාමොක්ඛං පුබ්බගමං සෙසං පට්ඨානනති අත්ථො, “කුසලානං ධම්මානං සමා පනතීයා”ති: වතුභූමකකුසලානං පටිලාභත්ථාය මුඛං මොක්ඛං පුබ්බගමං සෙසං පට්ඨානනති වෙදිනබ්බං, “චිච්චෙව භාමෙහී”ති: කාමෙහි චිච්ච චිත්තා භූතා අපකකම්මා යො පන වෙත්ථ ඵව කාරො භො නියමත්ථොති වෙදිනබ්බො.

යසමාව නියමත්ථො තසමා පඨමඤ්ඤානං උපසම්පජ්ජ විහරණ සමයෙ අවිජ්ජමානානමපි කාමානං නස්ස පඨමඤ්ඤානස්ස පටිපක්ඛ භාවානං පරිච්චාගෙනෙව වස්ස අධිගමං දීපෙති, කථං “චිච්චෙව භාමෙහී”ති: ඵවං හි නියමෙ කාර්යමානෙ ඉදං පඤ්ඤායති දුතියස්ස කුසානස්ස භාමා පටිපක්ඛභූතා යෙසු සති ඉදං නපපවත්තතීති, අකු කාරෙ සති පදිපොභාසො විය තෙසං පරිච්චාගෙනෙව වස්ස අධිගමො භොති, ඔරිමතීරපරිච්චාගෙන පාරිමතීරස්ස විය තසමා නියමං කරොතීති, නත්ථ සියා කසමා පනෙස පුබ්බපදෙයෙව වුත්තො න උත්තරපදෙනී.

අකුසලෙහි ධම්මෙහි අචිච්චවාපි කුසානං උපසම්පජ්ජ විහරෙය්‍යාති නබො පනෙනං ඵවං දඬබ්බං, නං නිස්සරණතො හි පුබ්බපදෙ ඵව වුත්තො, කාමධාතුසමතික්කමනතො හි කාමරාගපටිපක්ඛතොව ඉදං කුසානං කාමානමෙව නිස්සරණං යථාහ: “කාමානමෙනං නිස්ස රණං යදිදං නෙක්ඛමම”නති, උත්තරපදෙපි පන යථා, “ඉධෙව භික්ඛවෙ සමණො ඉධ දුතියො සමණො”ති ඵත්ථ ඵවකාරො ආනෙත්වා වුච්චති, ඵවං වත්තබ්බො න හි සකකා ඉතො අඤ්ඤාතිපි නිවරණසංඛාතෙහි අකුසලෙහි ධම්මෙහි අචිච්ච කුසානං උපසම්පජ්ජ විහරිතුං තසමා “චිච්චෙව භාමෙහි චිච්ච අකුසලෙහි ධම්මෙහි”ති ඵවං පදවයෙපි ඵස දඬබ්බො.

පදවයෙපිව කිවාපි “චිච්චවා”ති, ඉමිනා සාධාරණවචනෙන තදභවික්ඛමාණසමුවෙත්ථ පටිපස්සාහි නිස්සරණවිවෙකා විත්තකාය උපධිච්චෙකා ව සභගං ගව්ජනති, නථාපි පුබ්බභාගෙ කායවිත්ත විවෙකවික්ඛමාණවිවෙකා දඬබ්බො, ලොකුත්තරමග්ගකකිණෙ කාය විවෙකවිත්තවිවෙකසමුවෙත්ථ විවෙකා නිස්සරණවිවෙකාති දඬබ්බො, “භාමෙහී”ති: ඉමිනා පන පදෙන යෙව ඉධ කතමෙ වජ්ඣකාමා මනා පිකා රූපාති ආදිනා වජ්ඣකාමා වුත්තො යෙව ඉධෙව විතගෙ “ඡන්දෙ කාමො රාගො කාමො ඡන්දරාගො කාමො සංකප්පො කාමො රාගො කාමො සංකප්පරාගො කාමො”ති, ඵවං කිලෙසකාමා වුත්තො, තෙ සබ්බෙපි සභගිතා ඉච්චෙව¹ දඬබ්බො, ඵවං හි සති “චිච්චෙව ච

ආමේශ්වරී"ති: වච්ඡාකාමෙහිපි විවිධවිධානි අන්තරා යුජ්ජති. තෙන කායවිවෙකො චුතොතො හොති. "විවිධව අකුසලෙහි ධමමෙහි"ති: කිලෙසකාමෙහි සම්බාකුසලෙහි වා විවිධවිධානි අන්තරා යුජ්ජති. තෙන චිත්තවිවෙකො චුතොතො හොති, පුරිමෙන චෙත්තං කාමෙහි විවෙක වචනතො එව කාමසුඛපරිච්ඡාගො, දුතියෙන කිලෙසකාමෙහි විවෙක වචනතො තෙකඛමමසුඛපරිගහගො විභාවිතො හොති.

එවං වච්ඡාකාමකිලෙසකාමවිවෙචනතො යෙව එතෙසං පඨමෙන සංකිලෙසවච්ඡාප්පහානං, දුතියෙන සංකිලෙසප්පහානං, පඨමෙන ලොලභාවස්ස හෙතුපරිච්ඡාගො, දුතියෙන බාලභාවස්ස, පඨමෙන ව පයොගසුඛී, දුතියෙන අසංසංසාධනං¹ විභාවිතං හොතිති විඤ්ඤානබ්බං එස නාව නයො. ආමේශ්වරීනි එත්ත වච්ඡාකාමෙහි වච්ඡාකාමපකෙඛ, කිලෙසකාමපකෙඛ පන ඡන්දෙති ව රුගොති ව එවමාදිති අනෙක හෙදො, කාමච්ඡන්දො ව කාමොති අධිප්පෙතො. සො ව අකුසල පරියාපනෙතාපි සමානො "නත්තං කතමො කාමච්ඡන්දො කාමො"ති ආදිනා නයෙන විභගෙ ක්කානපටිපකකතො විසුං චුතොතො, කිලෙස කාමතො වා පුරිමපදෙ චුතොතො, අකුසලපරියාපනතතො දුතියපදෙ අනෙකහෙදතො වස්ස ආමන්තොති අවතා ආමේශ්වරීනි චුතොතො. අඤ්ඤාසම්පි ධම්මානං අකුසලභාවෙ විජ්ජමානෙ තත්තං "කතමෙ අකුසලා ධම්මා කාමච්ඡන්දො"ති ආදිනා නයෙන විභගෙ උපරිජ්ඣානභානං පච්චතිකපටිපකකතාවදස්සනතො නිවරණානෙව චුතොතො නීති. නිවරණානි හි ක්කානභානං පච්චතිකානි. නෙසං ක්කානෙතෙව පටිපකකානිවිචංසකානි විභානානානීති චුතොතො හොති. නාඨාති සමාධි කාමච්ඡන්දස්ස පටිපකෙඛාපිති ව්‍යාපාදස්ස විනාකෙකො චිත්තඛයස්ස සුඛං උඛච්චකුසලඛයස්ස විචාරෙ විවිකිච්ඡායාති පෙට්තෙ චුතොතො එවමෙත්තං "විවිධව ව ආමේශ්වරී"ති ඉමිනා කාමච්ඡන්දස්ස විකම්භනවිවෙකො චුතොතො හොති. "විවිධව අකුසලෙහි ධමමෙහි"ති ඉමිනා පච්චන්තමපි නිවරණානං අගතිතගහණෙන පන පඨමෙන කාමච්ඡන්දස්ස දුතියෙන සෙසනිවරණානං, නාඨා පඨමෙන තීස්ස අකුසලමූලෙස්ස පච්චකාමගුණ භෙදවිසයස්ස ලොභස්ස, දුතියෙන ආභාවවච්ඡාභෙදවිසයානං දොස භොගානං, ඔසාදිස්ස වා ධමමෙස්ස පඨමෙන කාමොසකාමයොගකාමා ආව කාමුපාදන අභිජ්ඣාකායගන්තොරුගසංයොජනානං, දුතියෙන ආවසෙසමිසයොගසංග්‍රහපාදනගන්තොරුගසංයොජනානං, පඨමෙන නාණභාය නංසමපසුත්තකානංව, දුතියෙන අවිජ්ජාය නංසමපසුත්තකානංව, ඉපි ව පඨමෙන ලොභසමපසුත්තඅභිවිතකුපපාදනං, දුතියෙන සෙසානං චතුත්තං අකුසලවිතකුපපාදනං, විකම්භනවිවිකො චුතොතො භොතිති වෙදිතබ්බො. එතොතො ව පඨමස්ස ක්කානස්ස පහානගෙ දස්සෙත්තා ඉදුති සමපයොගඛිගංදස්සෙත්තං "සමිතකකං සම්මාර"නති

ආදි වුනා. තනු ආරම්භේ විනාසය අභිනිරෝපන ලකිණෝ විනාසකො, ආරම්භෝනුමජ්ජන ලකිණෝ විවාගේ, සනෙතපි ව නෙසං කන්ථි අවිසොගේ¹ ඔලාරිකන්තෙ පුබ්බගමන්තෙ ව සණ්ඨාති සාතො විය වෙනසො පස්මාතිනිපාතො විනාසකො, සුමුමන්තෙ අනු මජ්ජනසභාවෙන ව සණ්ඨානුරුවො විය අනුප්පබ්බො විවාගේ. විපාර මෙව වා වෙත්ථ විනාසකො පස්මමුප්පතතිභාලෙ පරිච්ඡන්තො විනාසය ආකාසෙ උප්පතිභුකාමසං පක්ඛිනො පක්ඛිවිකේඨපො විය පදුමාතිමුඛපාතො විය ව ගක්ඛානුබ්බිකවෙනසො භමරසං, සන්තවුතති විවාගේ නාතිපරිප්ච්ඡන්තො විනාසය ආකාසෙ උප්පතිනසං පක්ඛිනො පක්ඛිප්පසාරණං විය පරිබ්භාමණං විය ව පදුමාතිමුඛපති නසං භමරසං පදුමසං උපරිභාගෙ.

දුකතිපාතස්ථායං පන “ආකාසෙන ගවජ්ඣො මහාසකුණසං උගොති පකේඛි වාතං ගගෙත්ථා පකේඛි සන්තිසීද්ධපෙත්ථා ගමනං විය ආරම්භේ වෙනසො අභිනිරෝපණභාවෙන පවතො විනාසකො, වාතගගණත්ථං පකේඛි ඵ්ඤ්ඤපයමානසං ගමනං විය අනුමජ්ජන භාවෙන පවතො විවාගේ”ති වුනා. තං අනුප්පබ්බො පවතියං යුජ්ජති. සො පන නෙසං විසෙසො පස්මදුතියජ්ඣානෙසු පාකවො ගොති. අපි ව මුලාගතිහං කංසභාජනං එකො හන්තෙ දලිතං ගගෙත්ථා ඉහරෙන හන්තෙ වුණ්ණතෙලණ්ඨපකො පරි මජ්ජනසං දලිතගගණහන්තො විය විනාසකො පරිමජ්ජනහන්තො විය විවාගේ, හථා කුමභකාරසං දණ්ඩප්පහාරෙන වක්ඛං භමිත්ථා² භාජනං කරුණසං උප්පිලනහන්තො විය විනාසකො. ඉතො විතො ව සවරණහන්තො විය විවාගේ. හථා මණ්ඩලං කරුණසං මජ්ඣෙ සන්තිරුමිත්ථා ධිතභාණ්ඩො විය අභිනිරෝපනො විනාසකො, බගි පරිබ්භාමණ භණ්ටකො විය අනුමජ්ජනො විවාගේ, ඉති ඉමිනා ව විනාසකන ඉමිනා ව විවාරෙන සහ වතනති “රුකේඛා විය පුප්පෙන ව ප්ලෙතවා”ති ඉදං කොතං සවිභක්ඛං සවිවාරනති වුවති “විවෙකජ”නති: එත්ථ විවිතති විවෙකො නිවරණවිගමොති අන්තො. විවිතොති වා විවෙකො නිවරණවිවිතො කොතසමෙ යුතතධමරසිති අන්තො. තස්මා විවෙකා තස්මිං වා විවෙකෙ ජනනති විවෙකජං, “පිතිසුඛං”ති: එත්ථ පිතයතීති පිති, සා සමපියායන ලකිණො, සා පනෙසා බුද්ධො පිති බණ්ණිකා පිති ඔක්කනනිකා පිති උබ්බෙගා පිති එරණා පිපිති පව්ඨො ගොති.

තත්ථ බුද්ධො පිති සරිරෙ ලොමහංසනමත්තමෙව කාතුං සකෙකාති. බණ්ණිකා පිති බණ්ණෙ බණ්ණෙ විජුප්පාදසද්ධො ගොති. ඔක්කනනිකා පිති සමුද්දතීරෙ³ විවි විය කායං ඔක්කමිත්ථා ඔක්කමිත්ථා භිජ්ජති. උබ්බෙගා පිති බලවතී ගොති කායං උචං කත්වා ආකාසෙ ලංසාපනප්පමාණප්පතො, එරණා පිති අතිබලවතී ගොති, තාය හි

උපායන්‍යය සකලසරිරං ධම්මානුසාරිනවන්ති විය මහතා උදකොසෙන පකඛ්‍යන්තාපබ්බතකුච්ඡි විය අනුපරිප්පවා ගොති. සා පනෙසා පච්චිධා පිති ගබ්භං ගණනන්ති පරිපාකං ගව්ඡන්ති¹ දුට්ඨං පසංඝිං. පරිපුරෙති කායපසංඝිං ච චිත්තපසංඝිං ච, පසංඝි ගබ්භං* ගණනන්ති පරිපාකං ගව්ඡන්ති¹ දුට්ඨමපි සුඛං පරිපුරෙති භාගිකච චෙතසිකච, සුඛං ගබ්භං ගණනන්තං පරිපාකං ගව්ඡන්තං තිට්ඨං සමාධිං පරිපුරෙති, බණ්ණිකසමාධිං උපවාරසමාධිං අප්පණ්ණසමාධිංති.

නාසු යා අප්පණ්ණසමාධියං මුලං හුත්වා වසංඝානසමාධිසමපයොගං ගතා ඵරණාපිති අයං ඉමස්මිං අත්ථෙ අධිපෙපනා “ප්‍රීති”ති. ඉතරං පන සුඛයතිති සුඛං යස්සුප්පජ්ජති. නං සුඛිතං කරොතිති අත්ථො. සුඛතං වා සුඛං, පුළු වා බාදති බන්ධනං වා භායචිත්තාබාධනති ච සුඛං, සොමනස්සවෙදනායෙනා නාම, වං සාහලකුණං, සන්තො පිච නෙසං කන්ථි අවිශොභෙ ඉඨාරමමණපටිලාභතුසිපිතිපටිලබ්ධාරමමණරසානුභවනං සුඛං යත්ථ පිති තත්ථ සුඛං, යත්ථ සුඛං තත්ථ න තියමනො පිති, සංඛාරකකිකුසගතිතා පිති, වෙදනාකකිකුසගතිතං සුඛං, කන්තාරබ්බන්තස්ස වන්තතුදකන්තදස්සනසමයෙසු විය පිති, වන්තච්ඡායාපච්ඡන්තඋද්භාසරිභොගෙසු විය සුඛං, තස්මිං තස්මිං සමයෙ පාකට්ඨාවනො චෙතං චුත්තන්ති වෙදිතබ්බං.

ඉති අයම පිති ඉදව සුඛං අස්ස ක්කානස්ස අස්මිං වා ක්කානෙ අත්ථිති ඉදං ක්කානං පිතිසුඛන්ති චුච්චති. අථවා පිති ච සුඛම=පිතිසුඛං, ධම්ම චිත්තයාදයො විය, විචෙකජං පිතිසුඛං අස්ස ක්කානස්ස අස්මිං වා ක්කානෙ අත්ථිති ඵලං විචෙකජං පිතිසුඛං. යථෙව හි ක්කානං ඵලං පිතිසුඛං චෙත්ථ විචෙකජමෙව ගොති. නං වස්ස අත්ථි තස්මා අලොපසමාසං කත්වා ඵකපදෙනෙව විචෙකජං පිතිසුඛගතිපි වන්තං යුජ්ජති. “පඨ ම”න්ති: ගණනානුපුබ්බතාය පඨමං පඨමං උපපන්නන්තිපි පඨමං. “ක්කාන”න්ති: දුට්ඨං ක්කානං ආරමමණුපතිඤ්ඤානච ලකුණුපතිඤ්ඤානං ව, තත්ථ අභිසමාපත්තියො පඨවිභාගිණ්ණදිආරමමණං උපතිඤ්ඤායන්ති ආරමමණුපතිඤ්ඤානන්ති සංඛං ගතා, විපස්සනා මග්ගඵලාති පන ලකුණුපතිඤ්ඤානං නාම.

තත්ථ විපස්සනා අතිව්වාදි ලකුණස්ස උපතිඤ්ඤානතො ලකුණුපතිඤ්ඤානං, විපස්සනාය කන්තච්චස්ස මග්ගෙන ඉඤ්ඤානතො මග්ගො ලකුණුපතිඤ්ඤානං, ඵලං පන නිරෝධසම්මතඵලකුණං උපතිඤ්ඤායතිති ලකුණුපතිඤ්ඤානං, තෙසු ඉධ පුබ්බභාගෙ ආරමමණුපතිඤ්ඤානං ලොකුත්තරමග්ගකකිණෙ ලකුණුපතිඤ්ඤානං අධිපෙපනං, තස්මා ආරමමණුපතිඤ්ඤානතො ච ලකුණුපතිඤ්ඤානතො ච පච්චතිකඤ්ඤාපනතොව ක්කානන්ති වෙදිතබ්බං. “උපසමපජ්ජ”ති: උපගන්තවා පාපුණ්ණිකාති චුත්තං ගොති. උපසමපාදයිත්වා වා නිප්ථා

දෙවැනි වුත්තං ගොති. “විහරති”ති: තදනුරූපෙන ඉරියංපථවිහාරෙන ඉරියං වුත්තපසකාරකානසමගී හුන්වා අත්තභාවස්ස ඉරියං වුත්තං අභිනිපථාදෙති. තං පනෙනං පඨමජ්ඣානං පචග්ගිප්පතිනං පචග්ගමනාගතං තිව්ධකලාණං දසලක්කණසමපන්නං.

තස්ස කාමච්ඡන්දො ව්‍යාපාදො ජිනම්ඨං උඨවචකුකකුච්චං විවිකිච්ඡාති ඉමෙසං පචන්නං නිවරණානං පහානවසෙන පචග්ගිප්පතිනතා වෙදිතබ්බා. නගි එතෙසු අප්පභිනෙසු ක්කානං උප්පජ්ජති තෙනසෙහිනාති¹ පහානභානීති වුච්චනති. කිචාපි හි ක්කානකකිණෙ අඤ්ඤපි අකුසලාධිමමා පභියනති, තථාපි එතානෙව විසෙසෙන ක්කානන්තරයකරාති. කාමච්ඡන්දෙන හි නානාවිසයප්පලොභිතං විත්තං න එකත්තාරමමණෙ සමාධියති, කාමච්ඡන්දුභිභූතං වා තං න කාමධාතුප්පහානාය පටිපදං පටිපජ්ජති ව්‍යාපාදෙන වා ආරමමණෙ පටිගඤ්ඤමානං න නිරන්තරං පවතුනති. ජිනම්ඨාභිභූතං අභමඤ්ඤං ගොති. උඨවචකුකකුච්චපරෙතං අවුපසන්නමෙව හුන්වා පරිභමති විවිකිච්ඡාය උපහතං ක්කානාධිගමසාධිකාං පටිපදං නාරොගති

ඉති විසෙසෙන ක්කානන්තරයකරණත්තා එතානෙව පහානභානීති වුත්තාති. යස්මා පන විතකෙකා ආරමමණෙ විත්තං අභිනිරොපෙති, විචාරෙ අනුබ්බති, තෙහි අවිකෙකපාය² සමාදිනපයොගස්ස වෙනසො පයොගසමපත්ති සමාගාරො ජිනතං නානාසුඛ උපමුභතං කුරෙති අප්පස සෙසසමපයුත්තධිමමා එතෙහි අභිනිරොපනානුබ්බනපිනනුපමුභතෙහි අනුග්ගතිතා එකග්ගතා එකත්තාරමමණෙ සමං සමොච ආධියති, තස්මා විතකෙකා විචාරෙ පිති සුඛං විතෙන කාක්කතාති ඉමෙසං පචන්නං උප්පත්තිවසෙන පචග්ගමනාගතතා වෙදිතබ්බා.

උප්පනෙසු හි එතෙසු පමසු ක්කානං උප්පන්නං නාම ගොති. තෙනස්ස එතාති පචග්ගමනාගතස්සානීති වුච්චති. තස්මා න එතෙහි සමන්තාගතං අඤ්ඤදෙව ක්කානං නාම අජීති ගගෙනබ්බං. යථා පන අභමත්තවසෙනෙව චතුර්ගසෙනා පචගිකතුරියං අභගිකොමයොනි වුච්චති එවමදමපි අභමත්තවසෙනෙව පචගිකානති වා පචග්ගමනාගතනති වා වුච්චතීති වෙදිතබ්බං. එතානිපි පචඅභානි: කිචාපි උප්පාරකකිණෙපි අජී. අප්ඛො උප්පාරෙ පකතිවිත්තතො බලවතරුති ඉධ පන උප්පාරතොපි බලවතරුති රූපාවචරකකිණප්පත්තාති නිප්පන්නාති. එස්ස හි විතකෙකා සුවිසදෙන³ ආකාරෙන ආරමමණෙ විත්තං අභිනිරොපයමානො උප්පජ්ජති.

විචාරෙ අනිවිස ආරමමණං අනුමජ්ජමානො පිතිසුඛං සබ්බා චන්තමපි කායං ඵරමානං තෙතාගා:—“නාස්සාකිච්ඡි සබ්බාවතො කායස්ස විවෙකජෙන පිතිසුඛෙන අප්පුටං ගොති”ති විතෙතකාගතා පි

හෙතෙමෙහි සමුග්ගපටලෙ උපරිමං සමුග්ගපටලං විශ ආරම්භේ සුඵසිතා හුතො උපපජ්ජති. අයමෙතෙසං ඉතරෙති විසෙසො තත්ථ විතෙතකග්ගතා කිචාපි සවිතකං සවිචාරනති ඉමසම් පාඨෙ න නිදදිසා තථාපි විභගෙ “කුතනනති විතකකිචාරො පිති සුඛං විතෙත කග්ගතා”ති එවං වුත්තතතා අගමෙව යෙන හි අභිපජායෙන භගවතා උදෙසො කාතො, සොයෙව තෙන විභගෙ පභාසිතොති. “නිවිධ කලාණං දසලකිණසමපනන”නති: එත්ථ පන ආදිමජ්ඣපරියො සානවසෙන තිවිධකලාණනා. තෙසං යෙව ච ආදිමජ්ඣපරියො සානානංලකිණවසෙන දසලකිණසමපනනතා වෙදිතබ්බා. තත්තායං පාලි. “පඨමස්ස කුතස්ස පටිපදවිසුඞ්ඤාදි. උපෙකිනුමුග්ගතා මජ්ඣං සමපගංසනා පරියොසානං. පඨමස්ස කුතස්ස පටිපදවිසුඞ්ඤාදි. ආදිස්ස කාතිලකිණාති? ආදිස්ස තිණ්ඤිකිණාති, යොගා තස්ස පරිපජ්ඣො තතො විතතං විසුජ්ඣති. විසුචතතා විතතං මජ්ඣමං සමඵතිමිතතං පටිපජ්ජති, පටිපනනතතා තත්ථ විතතං පකිඤ්ඤති, යව පරිපජ්ඣො විතතං විසුජ්ඣති, යඤ්ච විසුචතතා විතතං මජ්ඣමං සමඵතිමිතතං පටිපජ්ජති. යඤ්ච පටිපනනතතා තත්ථ විතතං පකිඤ්ඤති. පඨමස්ස කුතස්ස පටිපදවිසුඞ්ඤාදි ආදි ආදිස්ස ඉමාති තිණ්ඤිකිණාති. තෙන වුච්චති “පඨමජ්ඣානං ආදිකලාණවෙව ගොති තිලකිණසමපනනව, පඨමස්ස කුතස්ස උපෙකිනුමුග්ගතා මජ්ඣං. මජ්ඣස්ස කාතිලකිණාති? මජ්ඣස්ස තිණ්ඤිකිණාති විසුචං විතතං අජ්ඣුපෙකති සමඵපටිපදං අජ්ඣුපෙකති එකතතපඨානං අජ්ඣුපෙකති යව විසුචං විතතං අජ්ඣුපෙකති, යව සමඵපටිපදං අජ්ඣුපෙකති, යව එකතතපඨානං අජ්ඣුපෙකති පඨමස්ස කුතස්ස උපෙකිනුමුග්ගතාමජ්ඣං, මජ්ඣස්සජ්ඣානස්ස ඉමාති තිණ්ඤිකිණාති තෙන වුච්චති පඨමජ්ඣානං මජ්ඣකලාණවෙව ගොති තිලකිණසමපනනඤ්ච පඨමස්ස කුතස්ස සමපගංසනා පරියොසානං, පරියොසානස්ස කාති ලකිණාති? පරියොසානස්ස චතාරි ලකිණාති, තත්ථ ඡාතානං ධම්මානං අනතිවත්තනත්ථෙත සමපගංසනා ඉන්ද්‍රියානං එකරසත්ථෙත සමපගංසනා තදුපග¹විරියාවගනත්ථෙත සමපගංසනා ආසෙවනත්ථෙත සමපගංසනා, පඨමස්ස කුතස්ස සමපගංසනා පරියොසානං, පරියොසානස්ස ඉමාති චතාරි ලකිණාති. තෙන වුච්චති පඨමජ්ඣානං පරියොසානකලාණවෙව ගොති ලකිණසමපනනවා”ති.

තත්ත පටිපදවිසුඞ්ඤා නාම සසමාරිකො² උපචාරො, උපෙකිනුමුග්ගතා නාම අපජාණා, සමපගංසනා නාම පච්චවෙකිණාති එව මෙකෙ වණ්ණයනති. යසමා පන “එකතතගතං විතතං පටිපදවිසුඞ්ඤා ලකිණවෙව³ ගොති උපෙකිනුමුග්ගතාව ඤාණෙන ව සංප

1. සි II & III තදුගය

2. සි I. සසමාරිකො

3. V ම පකුඤ්ඤාමච්ච,

හසිත” නම් පාලිය. වුත්තං, නසමා අනෙතා අප්පණායමෙව ආග මනවසෙන පටිපදාවිසුඛී. තත්‍රම ජ්‍යෙෂ්ඨතාපෙක්කාය කිව්වසෙන උපෙක්කානුමුඛනා, ධම්මානං අන වත්තනාදිභාවසාධනෙන පරි යොදපකස්ස ඤාණස්ස කිව්වනිප්පත්තිවසෙන සමපහංසනා ව වෙදි තබ්බා, කථං යසමිං හි වාරෙ අප්පණා උප්පජ්ජති නසමිං යො නිවරණ සංඛාතො කිලෙසගණො තස්ස ක්කානස්ස පරිපජ්ජො තතො විත්තං විසුජ්ඣති විසුඛිත්තා ආවරණවිරහිතං හුත්වා මජ්ඣිමං සමථනීඛිත්තං පටිපජ්ජති. මජ්ඣිමං සමථනීඛිත්තං නාම සමපවත්තො අප්පණාසමාධි යෙව. තදනන්තරං පන පුරිමං විත්තං එකසන්තතිපරිණාමනෙන තථත්තං උපගච්ඡමානං මජ්ඣිමං සමථනීඛිත්තං පටිපජ්ජතිනාම, එවං පටිපත්තන්තා තථත්තාපගමනෙන තත්ථ පක්ඛන්දති නාම. එවං තාව පුරිමවිත්තෙ විජ්ජමානාකාරනිප්පාදිකා පඨමජ්ඣානස්ස උප්පාදකකිණෙයෙව ආගමනවසෙන පටිපදාවිසුඛී වෙදිතබ්බා.

එවං විසුඛිත්තං පන හස්ස පුන විසොධෙතබ්බාභාවතො විසොධනෙ ව්‍යාපාරං අකරොනෙතො විසුඛං විත්තං අජ්ඣුපෙක්කති නාම, සමථ භාවුපගමනෙන සමථපටිපත්තස්ස පුන සමාධානෙ ව්‍යාපාරං අක රොනෙතො සමථපටිපත්තං අජ්ඣුපෙක්කති නාම. සමථපටිපත්ත භාවතො එවමස්ස කිලෙසසංසග්ගං පහාය එකත්තෙන උපභිත්තස්ස පුන එකත්තපඨානෙ ව්‍යාපාරං අකරොනෙතො එකත්තපඨානං අජ්ඣු පෙක්කති නාම. එවං තත්‍රම ජ්‍යෙෂ්ඨතාපෙක්කාය කිව්වසෙන උපෙක්කානුමුඛනා වෙදිතබ්බා. යෙ පන තෙ එවං උපෙක්කානු මුඛිතා තත්ථ ඡතා සමාධිපඤ්ඤාසංඛාතා යුග්ගතබ්බමමා අඤ්ඤාමඤ්ඤං අනතිවත්තමානා හුත්වා පවත්තා. යාති වසඨාදිති ඉන්ද්‍රියාති නානා කිලෙසෙහි විමුත්තත්තා විමුත්තරිසෙන එකසද්ධිසාති හුත්වා පවත්තාති. යමෙනං සරුප්පං තෙසං අනතිවත්තනං එකරසභාවානං අනුච්ඡිකං විරියං වත්තති යාවස්ස තසමිං බණෙ පවත්තා අසෙ වනා සබ්බෙපි තෙ ආකාරා යස්මා ඤාණෙන් සංකිලෙසවොදනෙසු තං තං ආදීනවම ආතිසංසව දිස්වා තථාතථා සමපහංසිත්තන්තා විසොධිත්තන්තා පරියොදාපිත්තන්තා නිප්පන්තා, තසමා ධම්මානං අනතිවත්තනාදිභාවසාධනෙන පරියොසාපකස්ස ඤාණස්ස කිව්ව නිප්පත්තිවසෙන සමපහංසනා වෙදිතබ්බාති වුත්තං. “විතක්කවිමා රුතං වුපසමා”ති: විතක්කස්ස ව විවාරස්සවාති ඉමෙසං විත්තං වුපසමා දුතියජ්ඣානකකිණෙ අපාතුභාවාති වුත්තං හොති.

තත්ථ කිවාපි දුතියජ්ඣානෙ සබ්බෙ පඨමජ්ඣානධම්මා න සන්ති. අඤ්ඤායෙව හි පඨමජ්ඣානෙ එස්සාදයො අඤ්ඤා ඉධ, ඔලාරිකස්ස පන ඔලාරිකස්ස අගස්ස සමතික්කමා පඨමජ්ඣානතො පරෙසං දුතියජ්ඣානාදීනං අධිගමො හොතිති දස්සන්තං විතක්කවිවාරනං වුපසමාති එවං වුත්තනති වෙදිතබ්බං, “අජ්ඣානන” නති: ඉධ නිය

කඤ්ඤාතං අධිප්පතං, අත්තනි ඡතං අත්තනො සත්තානෙ නිබ්බන්ධනානි අත්තො. “සම්පසාදන”නති: සම්පසාදනං වුවවති සඛා සම්පසාදනශෝගතො ක්කානම්පි සම්පසාදනං නිලවණ්ණශෝගතො නිලවත්ථංවිස, යසම්මා තතිස්සකිංසං සම්පසාදනසමන්තාගතත්තං විතක්කවිචාරබොහවුපසමනෙන වෙනතං සම්පසාදයති තසම්මා සම්පසාදනනති වුත්තං. ඉමස්මිං අත්ථවිකප්පෙ සම්පසාදනං වෙනසොති එවං පදසම්බන්ධො වෙදිතබ්බො. පුරිමස්මිං පන අත්ථවිකප්පෙ වෙනසොති එතං එකොදි භාවෙන සම්මං යොජෙතබ්බං. තත්ත්වං අත්ථයො ජනා, එකො උදෙතීති-එකොදි විතක්කවිචාරෙහි අනඤ්ඤාඋප්පාදනා අග්ගො සෙසො හුත්වා උදෙතීති අත්තො. සෙසොපි හි ලොකෙ එකොති වුවවති. විතක්ක විචාර විරහිතො වා එකො අසහායො හුත්වා ඉතිපි වත්තති. අථවා සම්පසුත්තධම්මෙ උද්දයතිති උදි උඨා පෙතීති අත්තො. සෙසත්තො එකො ව සො උදිති එකොදි සම්මා ධිස්සෙතං අධිවචනං, ඉති ඉමං එකොදිං භාවෙති වඩ්ඪෙතීති ඉදං දුතියස්සකිංසං එකොදිභාවං, සොපනායං එකොදි යසම්මා වෙනසො න සත්තස්ස න ජීවස්ස තසම්මා එතං වෙනසොඑකොදිභාවනති වුත්තං.

නත්ත වායං සඛා පඨමස්සකිංසො අත්ථි අයං ව එකොදිනාමකො සම්මාධි, අථ තසම්මා “ඉදමෙව සම්පසාදනං වෙනසො එකොදිභාවනති වුත්ත”නති? වුවවතො, අදං හි පඨමස්සකිංසං විතක්කවිචාරබොහෙන විචිතරහසම්මාකුලමිව ජලං න සුප්පසන්නං ගොති තසම්මා සතියාපි සඛාය සම්පසාදනනති නවුත්තං, න සුප්පසන්නත්තායෙව වෙත්ථ සම්මා ධිපි න සුමුදාකවො තසම්මා එකොදි භාවනතිපි න වුත්තං. ඉමස්මිං පන ක්කානෙ විතක්කවිචාරපලිබ්බොධාභාවෙන ලබ්බාකාසා බලවතී සඛා, බලවසඛා සහායපටිලාභෙනෙව ව සම්මාධිපි පාභවො තසම්මා ඉදමෙව එවං වුත්තනති වෙදිතබ්බං. “අවිනක්කං අවිචාර”නති: භාවනාය පඨිනත්තා එතස්මිං එතස්ස වා විතක්කො නත්ථිති අවි තක්කං ඉමිනාව නයෙතු අවිචාරං, එත්ථාන:-නත්තව විතක්කවිචාරනං වුපසමාති ඉමිනාපි අයමත්තො සිඬො අථ තසම්මා පුන වුත්තං අවි තක්කං අවිචාරනති? වුවවතො එවමෙතං සිඬොවායමත්තො. නප නෙතං තදත්ථිපනං, නත්ත අවොවුමහ “මලාරිකස්ස පන මලාරිකස්ස අභස්ස සමතික්කමා පඨමස්සකිංසානො පරෙසං දුතියස්සකිංසාදීනං සමධිගමො ගොතී”ති දස්සනත්ථං විතක්කවිචාරනං වුපසමාති එවං වුත්තනති. අපිව විතක්කවිචාරානං වුපසමා ඉදං සම්පසාදනං න කිලෙසකාලුසියස්ස විතක්කවිචාරනව වුපසමා එකොදිභාවං න උප වාරස්සකානම්ච නිවරණප්පහානා න පඨමස්සකිංසමිව අභපාභුභාවාති එවං සම්පසාදන එකොදිභාවානං හෙතුපරිදිපකම්දං, තථා විතක්ක විචාරනං වුපසමා ඉදං අවිතක්කං අවිචාරං න තතිස්සකිංසානාති විස වක්ඛුමිඤ්ඤාදීති විස ව අභාවාති, එවං අවිතක්කඅවිචාරභාවස්ස

හෙතුපරිදී පකව න විනාශකවිවාරාභාවමත්තපරිදී පකමෙව,¹ විනාශකවිවාරාභාවමත්තපරිදී පකමෙව අවිනාශකඅවිවාරනති ඉදං ච චිත මෙව සුඤ්ජනිති නසමා පුරිමං ච නාපි චත්තබ්බමෙවති.

“සමාධිජ”නති: පඨමජ්ඣානසමාධිනො සමපයුත්තසමාධිනො ජනං ජනනති අන්තො. තත්ත්ව කිමාපි පඨමමපි සමපයුත්තසමාධිනො ජනං අථ බො අයමෙව සමාධිජනති චත්තබ්බතං අරහති. විනාශකවිවාර බොහවිරහෙන අතිවිය අවලභනා සුපසන්නතතා ච තයමා ඉමස්ස වණ්ණභණ්ණත්තං ඉදමෙව සමාධිජනති චුත්තං. “පිනිසුඛ”නති: ඉදං චුත්තතයමෙව. “දුනිස”නති: ගණනානුපුබ්බතා දුනියං ඉදං දුනියං උප්පන්නනතිපි දුනියං. “පිනිසාවට්ඨිගා”ති: විරුගො නාම චුත්තප්පකාරය පිනියා ජ්‍යෙෂ්ඨතං වා සමතික්කමො වා උභින්නං පන අත්තරු වසඤ්ඤ සමපිඬනන්තො. සො චූපසමං වා සමපිඬෙති විනාශකවිවාර චූපසමං වා, තත්ත්ව යද චූපසමමෙව සමපිඬෙති තද පිනියා විරුගා ච කිච භියොසා චූපසමා වාති එවං යොජනා වෙදිතබ්බා. ඉමස්සා ච යොජනාය විරුගො ජ්‍යෙෂ්ඨතන්තො හොති. තයමා පිනියා ජ්‍යෙෂ්ඨතා ච සමතික්කමාවාති අයමන්තො දඬබෙබ්බා. යදපන විනාශකවිවාරචූපසමං සමපිඬෙති තද පිනියා ච විරුගා කිච භියොසා විනාශකවිවාරානං ච චූපසමාති එවං යොජනා වෙදිතබ්බා. ඉමස්සා ච යොජනාය විරුගො සමතික්කමන්තො හොති තයමා පිනියා ච සමතික්කමා විනාශකවිවාරානං ච චූපසමාති අයමන්තො දඬබෙබ්බා.

කාමච හෙ විනාශකවිවාරා දුනියජ්ඣානෙයෙව චූපසන්නා ඉමස්ස පන ක්කානස්ස මග්ගපරිදීපනත්තං වණ්ණභණ්ණත්තං වෙතං චුත්තං. “විනාශකවිවාරානං චූපසමා”ති හි චුත්තො ඉදං පඤ්ඤායති නනු විනාශකවිවාරචූපසමො මග්ගො ඉමස්ස ක්කානස්සාති. යථා වතතියෙ අරියමග්ගෙ අප්පභින්නාමපි සක්කායදිඤ්ඤානං පචන්තං ඔරුභාගියානං සඤ්ඤාජනානං පභානාති එවං පභානෙ චුච්චමානෙ වණ්ණභණ්ණතං හොති. තදධිගමාය උසුසුක්කානං උස්සාහජනනත්තං එවමෙව ඉධ අචූපසන්නානමපි විනාශකවිවාරානං චූපසමෙ චුච්චමානෙ වණ්ණභණ්ණතං හොති. තෙනායමන්තො චුත්තො “පිනියා ච සමතික්කමා විනාශකවිවාරානං ච චූපසමා”ති.

“උපෙක්ඛකො ච විහරති”ති: එත්ථ උප්පත්තිනො² ඉක්කතිති උපෙක්ඛා. සමං පස්සති අප්පක්ඛපතිනොච හුත්වා පස්සතිති අන්තො. තාය විසදය විපුලාය ථාමගතාය සමන්නාගතත්තා තතියජ්ඣාන සමගී උපෙක්ඛකොති චුච්චති. උපෙක්ඛා පන දසවිධා හොති. ඡළභුපෙක්ඛා බ්‍රහ්මවිහාරාපෙක්ඛා බොජ්ඣංගපෙක්ඛා විරිසුපෙක්ඛා සඛිංරාපෙක්ඛා වෙදනුපෙක්ඛා විපස්සනුපෙක්ඛා තත්ත්වජ්ඣානනුපෙක්ඛා ක්කානුපෙක්ඛා පාරිසුඛිඋපෙක්ඛාති. තත්ත්ව ය ඉධ ඛිණ්ණසමො

1. V. ම. පරිදීපනං.

2. සී. II, උප්පත්තිනො.

හිකු වකුනා රූපං දිසාව නෙව සුමනො හොති න දුමනො උපෙක්කකො විහරති සතො ච සමපඤ්ඤානි ඵලමාගතා බිණ්ණස වස්ස ඡසු වාරෙසු ඉඨානිඝ්ඤාලමඤ්ඤාපාථෙ පරිසුඛපකතිභාවා 'විජ හනාකාරභූතා උපෙක්කා අයං ඡළභූපෙක්කා නාම. යා පන "උපෙක්කා සහගතෙන වෙනසා එකං දිසං ඵරිත්වා විහරති"ති ඵලමාගතා සතොසු මජ්ඣිමනිකායා උපෙක්කා අයං බ්‍රහ්මවිහාරූපෙක්කා නාම. යා "උපෙක්කාසමොප්පාදිතං භාවෙති විචෙකතිස්සිත"නති ඵලමාගතා සහජනානං ධම්මානං මජ්ඣිමනිකායා උපෙක්කා අයං බොජ්ඣංගපෙක්කා නාම. යා පන "කාලෙන කාලං උපෙක්කා නිමිත්තං මනසිකරෙති"ති ඵලමාගතා අනවාරම්භාතිසිද්ධිලිච්චි සංඛාතා උපෙක්කා අයං විරිසුපෙක්කා නාම. යා "කති සඛාරූපෙක්කා සමාධිවසෙන උපපජ්ජනති? කති සංඛාරූපෙක්කා විපස්සනාවසෙන උපපජ්ජනති? අධි සඛාරූපෙක්කා සමාධිවසෙන උපපජ්ජනති, දස සඛාරූපෙක්කා¹ විපස්සනාවසෙන උපපජ්ජනති"ති ඵලමාගතා නිවරණදිපටිසංඛා සනතිඝානගහණේ මජ්ඣිමනිකායා උපෙක්කා අයං සංඛාරූපෙක්කා නාම. යා පන "යස්මිං සමයෙ කාමාවචරං කුසලං විතතං උපපන්නං හොති උපෙක්කාසහගත"නති ඵලමාගතා අදුක්ඛමසුඛසංකෘතීන් උපෙක්කා අයං වෙදනූපෙක්කා නාම. යා "යද්දෙව යං භූතං නං පජ්හති උපෙක්කං පටිලභති"ති ඵලමාගතා විචිනතො මජ්ඣිමනිකායා උපෙක්කා අයං විපස්සනූපෙක්කා නාම. යා පන ඡන්දදිසු යෙවාපනකෙසු ආගතා සහජනානං සමවාහිත භූතා උපෙක්කා අයං තත්ත්වමජ්ඣිමනිකායා උපෙක්කා නාම. යා පන "උපෙක්කා කො ච විහරති"ති ඵලමාගතා අග්ගසුඛෙව නස්මිං අපකිංසානජනති උපෙක්කා අයං ක්කානුපෙක්කා නාම. යා පන "උපෙක්කාසතිපාරිසුඛිං චතුස්ථානං"නති ඵලමාගතා සබ්බපච්චනිකපරිසුඛා පච්චනිකවූප සමනෙපි අවශ්‍යපාරභූතා උපෙක්කා අයං පාරිසුඛි උපෙක්කා නාම.

තත්ථ ඡළභූපෙක්කා ච බ්‍රහ්මවිහාරූපෙක්කා ච බොජ්ඣංගපෙක්කා ච තත්ත්වමජ්ඣිමනිකායා උපෙක්කා ච ක්කානුපෙක්කා ච පාරිසුඛිඋපෙක්කා ච අත්තො එකා තත්ත්වමජ්ඣිමනිකායා උපෙක්කාව හොති. හෙන තෙන අවත්ථා හෙදෙන පනස්සා අයං හෙදො එකස්සාපි සතො සතනස්ස කුමාරස්සව රුජ සෙනාපති රුජදිවසෙන හෙදො විශ්. නස්මා තාසු යත්ථ ඡළභූ පෙක්කා න තත්ථ බොජ්ඣංගපෙක්කාදයො යත්ථ වා පන බොජ්ඣංග පෙක්කා න තත්ථ ඡළභූපෙක්කාදයො හොනතිති වෙදිතබ්බා.

යථා වෙනාසං අත්තො එකිභාවො ඵලං සංඛාරූපෙක්කා විපස්සනූ පෙක්කානමපි. පඤ්ඤා ඵල භි සා කිච්චවසෙන චිධා භින්නා. යථා භි පුරි සස්ස ගහං පටිඝං සප්පං අජපදදඬං ගහෙත්වා පරියෙසමානස්ස තං කොට්ඨකේ² නිපන්නං දිසවා සපෙසා නුබො කොති අවලොකෙනානස්ස

1. සි සතසඛාරූපෙක්කා

2. සි. II & III ප්‍රසංගාඝකො, V. 6. වූපසංඛාධානකො.

සොවනතිකතනය යනු දිව්‍ය නිබ්බේමනිකයා සපයා න සපයාති විවි
නතේ මජ්ඣිමනිකා උපපජ්ජති. එවමෙව යා ආරම්භිපසාකයා
විපසානා සද්දේන ලක්ඛණතයෙ දිව්‍ය සංඛාරානං අනිවච්ඡාචාදි
විවිනතේ මජ්ඣිමනිකා උපපජ්ජති, අයං විපසානුපෙකා. යථා පන
තසා පුරිසසා අජපදේන දද්දේන ගාලිකං සපං ගහෙතා කිං
නාහං ඉමං සපං අවිගෙදේනො අත්තානව ඉමිනා අදංසා
පෙනො මුචෙය්‍යනති මුචනාකාරමෙව පරිසෙසනො ගහණේ
මජ්ඣිමනිකා හොති. එවමෙව යා ලක්ඛණතයෙ දිව්‍යතා ආදිතො
විය නයො භවෙ පසානො සංඛාරගහණේ මජ්ඣිමනිකා අයං
සංඛාරපෙකා.

ඉති විපසානුපෙකාය සිඬාය සංඛාරපෙකාපි සිඬාව හොති.
ඉමිනා පනොසා විවිනතගහණේසු මජ්ඣිමනිකාසංඛාරොන කිවෙවන
විධා භින්නාති. විරියපෙකා පන වෙදනුපෙකා ව අඤ්ඤාමඤ්ඤා ව
අවසෙසාති අත්තො භින්නා එවාති ආහ වෙත්ථ:-

“මජ්ඣිමනිකාමබොජ්ඣග ඡලකානසු සියො

විපසානා ව සංඛාර වෙදනා විරියං ඉති

විත්ථාරතො දසුපෙකා ඡ මජ්ඣිමනාදිතො තතො

දුචෙ පඤ්ඤා තතො චිති ව්‍යාසොච¹ භවනාතිමා”ති.

ඉති ඉමාසු උපෙකාසු කානුපෙකා ඉධ අධිපෙතා, සා මජ්ඣිමනා
ලක්ඛණා. එත්ථාහ:-“නනු වායං අත්තො නත්තමජ්ඣිමනුපෙකාව
හොති සා ව පඨමදුතියඤ්ඤානෙසුපි අත්ත නසා නත්තාපි “උපෙකාකො
ව විහරති”ති එවමයං” වත්තබ්බා සියා, සා කසලා න වුත්තාති? අපරි
ව්‍යත්තකිව්වතො,² අපරිව්‍යත්තං හි තසා නත්ත කිව්වං විතකාදිති
අතිභුතතා, ඉධ පනායං විතකාචිවාරපිතීති අනභිභුතතා
උක්ඛිතසිරි විය නුත්තා පරිව්‍යත්තකිව්වං ජනා තසා වුත්තාති.
“සතො ව සම්පජ්ජනො”ති: එත්ත සරතීති සතො, සම්පජ්ජනාති සම්ප
ජ්ජනො පුග්ගලො, න සති ව සම්පජ්ඤාං ව වුත්තං, නත්ත සරණලක්ඛණා
සති අසම්පාදලක්ඛණං සම්පජ්ඤාං, නත්ත කිව්වං ඉදං සතිසම්ප
ජ්ඤාං පුරිමකානෙසුපි අත්ත මුඬසාතිසා හි අසම්පජ්ජනං උපචාර
මත්තමපි න සම්පජ්ජති පගෙව අපසණා. ඔලාරිකතා පන හෙසං
කානානං භූමියං විය පුරිසසා විතතසා ගති සුඛා හොති අව්‍යත්තං
නත්ත සතිසම්පජ්ඤාකිව්වං. ඔලාරිකපහාණෙන පන සුමුත්තා
ඉමසා කානසා පුරිසසා බුරධාරයං⁴ විය සතිසම්පජ්ඤාකිව්ව
පරිග්ගහිතා එව විතතසා ගති ඉවජ්ජනබ්බාති ඉධෙව වුත්තං කිව්
භියොසා.

යථා ධෙනුපතො වචෙත්ථා ධෙනුතො අපතීතො අරකිසමානො
පුනදෙව ධෙනුං උපගච්ඡති එවමිදං තතියඤ්ඤානසුඛං පිතීතො අප
තීතං තං සතිසම්පජ්ඤාන අරකිසමානං පුනදෙව පිතීං උප

ගවේජයා. පිතිසමපයුත්තමෙව සියා, සුබෙන වාපි සත්තා සාරජ්ජනති
 ඉදං ව අතිමධුරං සුඛං තනොපරං සුඛාභාවා, සතිසමපඤ්ඤානු
 භාවෙන පනෙත් සුබෙ අසාරජ්ජනා හොති නො අඤ්ඤාථාති ඉමමපි
 අත්ථිසෙසං දසෙසං ඉදමිධෙව වුත්තනනති වෙදිතබ්බං. ඉදං “සුඛං මි
 ක්කාසෙන පටිසංවෙදෙති”ති: එත්ථ කිවාපි තතියඤ්ඤානසමභිනො
 සුඛපටිසංවෙදනභාවො නත්ථි. එවං සනෙතපි යසමා තස්ස නාමකා
 යෙන සමපයුත්තසුඛං යං වා තං නාමකායසමපයුත්තං සුඛං තං
 සමුච්ඡානෙනස්ස යසමා අතිපඤ්ඤානෙන රූපෙන රූපකායො පුට්ඨො
 කායස්ස පුට්ඨතා කුචානා වුඤ්ඤාපි සුඛං පටිසංවෙදෙය්‍ය, තස්මා එත
 මත්ථං දසෙසන්නො. සුඛං මි ක්කාසෙන පටිසංවෙදෙතිති ආහ.

ඉදං “සත්තං අට්ඨා ආචික්ඛනති උපෙක්ඛකො සතිමා සුඛවිහාරී”
 ටි”ති: එත්ථ යං කුචානෙන ඉධ යං කුචාකාරණා තතියඤ්ඤානසමභි
 පුග්ගලං බුච්ඡාදයො අරියා ආචික්ඛනති දෙසෙනති පඤ්ඤාපෙනති පට්ඨ
 පෙනති විවරනති විගජනති උත්තානිකරුනති පකාසෙනති පසං
 සන්තිති අධිපජායො, කිනති “උපෙක්ඛකො සතිමා සුඛවිහාරී”ති, තං
 තතියඤ්ඤානං උපසමපජ්ජ විහරතිති එවමෙත්ථ යොජනා වෙදිතබ්බං.
 කසමා පන තං තෙ එවං පසංසන්ති පසංසාරගතො. අයං හි යසමා
 අතිමධුරසුබෙ සුඛපාරමිප්පතෙනපි තතියඤ්ඤානෙ උපෙක්ඛකො න
 හත්ථ සුඛාභිසංගෙන ආකඤ්ඤාති. යථා ව පිති න උපපජ්ජති එවං
 උපසිතසතිනාය සතිමා, යසමා ව¹ අරියභානං අරියජ්ජනසෙවිතමෙව²
 අසංකිලිථං සුඛං නාමකායෙන පටිසංවෙදෙති තස්මා පසංසාරගො,
 ඉති පසංසාරගතො තං අරියා තෙ එවං පසංසාගෙනුභුතො ගුණෙ
 පකාසෙන්නො “උපෙක්ඛකො සතිමා සුඛවිහාරී”ති එවං පසංසන්ති
 වෙදිතබ්බං. “නතිස”නති: ගණනානුපුබ්බතො නතියං නතියං
 උපපන්නනතිපි නතියං.

“සුඛස්ස ව පහාණා දුක්ඛස්ස ව පහාණා”ති: භාගිකසුඛස්ස ව
 කාගික දුක්ඛස්ස ව පහාණා. “සුඛෙබ්බං”ති: තච ඛො පුබ්බෙව න
 වතුත්ථඤ්ඤානකර්ණෙ “සොමනස්ස දෙමනස්සානං අත්ථබ්බමා”ති:
 වෙනසිකසුඛස්ස වෙනසිකදුක්ඛස්ස වාති ඉමෙසං³ වින්තං පුබ්බෙව
 අත්ථංගමා පහානා ඉවෙච්ච වුත්තං හොති. කද පන තෙසං පහානං
 හොති වතුන්තං කුචානං උපවාරකර්ණෙ. සොමනස්සං හි
 වතුත්ථඤ්ඤානස්ස උපවාරකර්ණෙයෙව පභීයති, දුක්ඛදෙමනස්සසුඛාති
 පඨමදුතියතතියානං උපවාරකර්ණෙසු, එවමෙනෙසං පහානකක
 මෙන අවුත්තානං⁴ ඉන්ද්‍රියවිභගෙ පන ඉන්ද්‍රියානං උද්දසකකමෙනෙව
 ඉධාපි වුත්තානං සුඛදුක්ඛසොමනස්සදෙමනස්සානං පහානං වෙදි
 තබ්බං. යදි පනෙතාති තස්ස තස්ස කුචානස්ස උපවාරකර්ණෙයෙව
 පභීයනති, අථ කසමා “කඤ්චිප්පනං දුක්ඛිත්ථියං අපරිසෙසං

1. V. ම. යසමා ව.

2. V. ම. අරියජ්ජනසෙවිතං සයමෙව.

3. V. ම. ඉමෙසමි.

4. V. ම. අවුත්තා.

නිරුපකෘතී? ඉඬ හිකකවෙ හිකකු විවිධව කාමෙහි-පෙ-පඨමඤ්ඤානාං උපසම්පජ්ජා විහරති එනුප්පන්නාං දුක්ඛිඤ්ඤාං අපරිසෙසං නිරුපකෘතී. කන්ද වුප්පන්නාං දෙමනස්සිඤ්ඤාං සුඛිඤ්ඤාං සොමනස්සිඤ්ඤාං අපරිසෙසං නිරුපකෘතී? ඉඬ හිකකවෙ හිකකු සුඛස්ස ව පහාණා-පෙ-චතුස්ඤ්ඤානාං උපසම්පජ්ජා විහරති එනුප්පන්නාං සොමනස්සිඤ්ඤාං අපරිසෙසං නිරුපකෘතී"හි එවං කුසාලස්සෙව නිරුද්ධො වුප්පන්නාං අනිසස්සනිරුද්ධතාං, අනිසස්සනිරුද්ධො හි නෙසං පඨමඤ්ඤානාදිසු න, නිරුද්ධොස්සෙව පන උපවාරකකිණේ නානිසස්සනිරුද්ධො තථා හි නානාවජ්ජනේ පඨමඤ්ඤානුප්පවායෙ නිරුද්ධස්සාපි දුක්ඛිඤ්ඤායං¹ ඛංසමකසාදිසම්පස්සන වා විසමාසනුප්පතාපෙත වා සියා උප්පත්ති නතෙව අනෙතාඅප්පණායං, උප්පවායෙ වා නිරුද්ධමෙවනං න සුඤ්ඤානිරුද්ධං හොති පටිපකෙඛන අවිහනතතා

අනෙතා අප්පණායං පන . පිතිඵරණේන සබ්බො කායො සුඛොක්කන්තො හොති සුඛොක්කන්තකායස්ස ව සුඤ්ඤානිරුද්ධං හොති දුක්ඛිඤ්ඤාං, පටිපකෙඛන විහනතතා, නානාවජ්ජනෙස්සෙව ව දුතියඤ්ඤානුප්පවායෙ² පභිනස්සාපි දෙමනස්සිඤ්ඤායස්ස යස්මා එතං විතකකවිචාර පච්චයෙ හි භායකිඋමපෙ විතතුපසානෙපි සති උප්පජ්ජති, විතකකවිචාරභාවෙ නෙව උප්පජ්ජති යත් පන උප්පජ්ජති තත් විතකකවිචාරභාවෙ අප්පතිනායෙව ව දුතියඤ්ඤානුප්පවායෙ විතකකවිචාරාති තත්ස්ස සියා උප්පත්ති අප්පතින පච්චයතතා, නතෙව දුතියඤ්ඤානෙ පභිනප්පච්චයතතා තථා තතියඤ්ඤානුප්පවායෙ පභිනස්සාපි සුඛිඤ්ඤායස්ස පිති සමුදානපණීතරුප්ප්වකායස්ස සියා උප්පත්ති නතෙව තතියඤ්ඤානෙ, තතියඤ්ඤානෙහි සුඛස්ස පච්චයතුතා පිති සබ්බසො නිරුද්ධාති තථා චතුස්ඤ්ඤානුප්පවායෙ පභිනස්සාපි සොමනස්සිඤ්ඤායස්ස ආසන්නතතා අප්පණාප්පතාය උපෙක්ඛාය අභාවෙන³ සමමා අනතික්කන්තතා ව සියා උප්පත්ති නතෙව චතුස්ඤ්ඤානෙ

තස්මා එව ව එනුප්පන්නාං දුක්ඛිඤ්ඤාං අපරිසෙසං නිරුපකෘතීති තත් තත් අපරිසෙසගහණං කතුනති එත්ථා-අපෙචං. තස්ස තස්ස කුසාලස්සෙව පභිනාපි එතා වෙදනා ඉඬ කස්මා සමාගවාති? සුඛගහණත්ථං, යා හි අයං අදුක්ඛමසුඛනති අදුක්ඛමසුඛා වෙදනා වුත්තා සා සුචුමා දුකිඤ්ඤායා න සකසා සුඛෙන ගහෙතුං තස්මා යථා නාම දුඛස්ස යථා තථා වා උපසංකම්ඤ්ඤා ගහෙතුං අසකකුණෙය්‍යස්ස ගොණස්ස ගහණත්ථං ගොපො එකස්මිං චජේ සබ්බාගාවො සමාගරති, අපෙකෙකං නිගරන්තො පටිපාටියා ආගතො අයං සො ගහණථ නනති තච්චි ගාහාපෙති එවමෙවං සුඛගහණත්ථං සබ්බො එතා සමාගරීති, එවං හි සමාගවා එතා දස්සෙත්ථා යං නෙව සුඛං න දුක්ඛං න සොමනස්සං න දෙමනස්සං අයං අදුක්ඛමසුඛා වෙදනාති සකසා හොති එසා ගාගයිතුං.

1 V ම දුක්ඛිඤ්ඤා.

2 V ම තතියඤ්ඤානුප්පවායෙ

3 V ම ආසන්නතතාසඋපෙක්ඛා ස භාවෙන

අපිව අදුක්ඛමසුබාය වෙනොවිමුත්තියා පච්චයදංකානන්ථං වාපි එතා වුත්තාති වෙදිතබ්බං. සුබදුක්ඛපභාණාදයො හි තස්සා පච්චයා. යථාහ:-“වත්තාරො බො ආවුසො පච්චයා අදුක්ඛමසුබාය වෙනො විමුත්තියා සමාපත්තියා. ඉධාවුසො භික්ඛු සුබස්ස ච පභානා-පෙ-චතුස්ථස්සිනං. උපසම්පජ්ජිතරති. ඉමෙ බො ආවුසො වත්තාරො පච්චයා අදුක්ඛමසුබාය වෙනොවිමුත්තියා සමාපත්තියා”ති. යථා වා අඤ්ඤත්ථ පභිනාපි සක්කායදිභිආදයො තතියමගගස්ස වණ්ණහණන්ථං. නත්ථ පභිනාති වුත්තා, එවං වණ්ණහණන්ථං පෙතස්ස කුතස්ස නා ඉධ වුත්තාතිපි වෙදිතබ්බං. පච්චයස්සාතෙන වා එත් රුගදෙසානං අතිදුර්භාවං දස්සෙත්තුං පෙතා වුත්තාති වෙදි තබ්බං. එතාසු හි සුබං සොමනස්සස්ස පච්චයො සොමනස්සං රුගස්ස දුක්ඛං දොමනස්සස්ස දොමනස්සං දොසස්සං.

සුබාදිස්සාතෙන ව සප්පච්චයා රුගදෙසා හතාති අතිදුරෙ ගොන්නති. “අදුක්ඛමසුබ”නති: දුක්ඛාභාවෙන අදුක්ඛං සුබාභාවෙන අසුබං. එතෙනෙත්ථ දුක්ඛසුබපටිපක්ඛිභූතං තතියවෙදනං දීපෙති, න දුක්ඛසුබාභාවමත්තං, තතියවෙදනා නාම අදුක්ඛා අසුබා උපෙක්ඛා තිපි වුවවති. සා ඉඨාතිඨවිපරිනානුභවනලක්ඛණා මජ්ඣිමනිකායෙ අවි භූතපච්චපඨානා සුබදුක්ඛතිරොධපදඨානාති වෙදිතබ්බං. “උපෙක්ඛා සතිපාටිසුඛි”නති: උපෙක්ඛාය ජනිතසතිපාරිසුඛිං. ඉමස්මිං හි කුතො සුපරිසුඛා සති යා ව තස්සා සතියා පාරිසුඛි සා¹ උපෙක්ඛාය කතා, න අඤ්ඤත්ථ, තස්මා එතං උපෙක්ඛාසතිපාරිසුඛිති වුවවති. යා ය ව උපෙක්ඛාය එත් සතිපාරිසුඛි ගොති සා අත්තො තත්තු මජ්ඣිමනිකා වෙදිතබ්බං. න කෙවලමෙත්ථ තාය සතියෙව පරිසුඛා අපි ව බො සබ්බෙපි සම්පසුත්තධම්මො, සතිපිසෙක පන දෙසනා වුත්තා තත්ථ කීවාපි අයං උපෙක්ඛා හෙට්ඨාපි තිසු කුතොසු විජ්ජති.

යථා පන දිවා සුරියපභාහිභවා සොමමභාවෙන වා අත්තනො උපකාරකතෙන වා සභාගාය රත්තියා අලාභා දිවා විජ්ජමානාපි චන්ද්‍රලොබා අපරිසුඛා ගොති අශුරියොද්ගා, එවමයමි තත්තුමජ්ඣිමනු පෙක්ඛාවන්ද්‍රලොබා විතක්කාදිපච්චතිකධම්ම තෙජ්ජිභවා සභාගායව උපෙක්ඛාවෙදනාරත්තියා අලාභා විජ්ජමානාපි පඨමජ්ඣිමාදිගෙදෙ අපරිසුඛා ගොති. තස්සා ව අපරිසුඛාය දිවා අපරිසුඛ චන්ද්‍රලොබාය පභා විය සහජනාපි සතිආදයො අපරිසුඛාව ගොන්නති. තස්මා තෙසු එකමි උපෙක්ඛාසතිපාරිසුඛිති න වුත්තං. ඉධ පන විතක්කාදිපච්ච තිකතෙජ්ජිභවා සභාගාය ව² උපෙක්ඛාවෙදනාරත්තියා පටිලාභා අයං තත්තුමජ්ඣිමනුපෙක්ඛාවන්ද්‍රලොබා අතිවිය පරිසුඛා තස්සා පරි සුඛිත්තා පරිසුඛචන්ද්‍රලොබාය පභා විය සහජනාපි සතිආදයො පරි සුඛා ගොන්නති පරියොද්ගා තස්මා ඉදමෙව උපෙක්ඛාසතිපාරිසුඛිති වුත්තාති වෙදිතබ්බං.

1. ඩී. I. පාරිසුඛි.

2. V. ඈ. සහජනාසම.

“වතුණ” නම්: ගණනානුපුබ්බතො වතුණං, වතුණං උපපන්නනතිපි වතුණං. “පඤ්ඤවා භෝති” නි: පඤ්ඤා අස්ස අජීති පඤ්ඤවා. “උදයඝට්ඨාමිතිසා” නි: උදයගාමිතියා ව අත්ථගාමිතියා ව. “සමනිනා ගතො” නි: පරිපුණ්ණො. “අදිසාසා” නි: නිදෙසාය.¹ “නිබ්බට්ඨි සාසා” නි: නිබ්බට්ඨිකපක්කියා. “දුක්ඛතඛයගාමිතිසා” නි: නිබ්බාණ ගාමිතියා. භො ඉදං දුක්ඛනානි එවමාදිසු එත්තකං දුක්ඛං න ඉතො භියෙසා දුක්ඛනානි සබ්බමපි දුක්ඛසච්චං සරසලක්ඛණපටිච්චෙධෙන යථාභූතං පඡනාති පටිච්ඡකිති. තස්ස ව දුක්ඛස්ස නිබ්බත්තකං නිශ්චයං අයං දුක්ඛසමුදයොති. තදුභයමපි යං ධාතං පඤ්ච නිරුප්කිති තං තෙසං අපච්චනති නිබ්බාණං අයං දුක්ඛනිරෝධොති තස්ස ව සමපාපකං අරියමග්ගං අයං දුක්ඛනිරෝධගාමිනිපටිපද්ධති සරසලක්ඛණපටිච්චෙධෙන යථාභූතං පඡනාති පටිච්ඡකිතිති එවං චෙදිතබ්බො.

එවං සරූපතො සච්චාති දසොක්ඛා ඉද්දති කිලෙසවසෙන පරියා යතො දසොන්තො ඉමෙ ආසවානි ආදිමාහ. තෙ වුත්තනායෙනෙව චෙදිතබ්බො. එවං තිස්සො සික්ඛායො දසොක්ඛා ඉද්දති තාසං පරි පූරිකකමං දසොක්ඛං ඉමා තිස්සො සික්ඛායො ආවජ්ජනො සිත්තෙසානි ආදිමාහ. තාස්සන්තො පච්චෙකං පරිපූරෙත්තුං ආවජ්ජ නොනාපි සිකෙකිය ආවජ්ජනාපි අයං නාම සික්ඛානි ජානනොනාපි සිකෙකිය ඡන්තිත්වා පුනපුනං පස්සනොනාපි සිකෙකිය, පස්සිත්වා යථාදිථං පච්චවෙකිනොනාපි සිකෙකිය, පච්චවෙකිත්වා තන්තෙව විත්තං අවලං කත්වා පභිඤ්ජෙතොනාපි සිකෙකිය, තං තං සික්ඛාසමප යුත්තං සඬාචරියසතිසමාධිපඤ්ඤති සකසකතිච්චං කාරෙතොනාපි සිකෙකිය. අභිඤ්ඤායාහි ජානනාකාලෙපි තං තං කිච්චං කාරෙතොනා තිස්සො සික්ඛායො සිකෙකියාති. අධිසීලං ආවරෙය ආධිවිත්තං සමාවරෙය අධිපඤ්ඤං සමමා ආදාය වත්තෙය. “ඉධා” නි: මූලපදං ඉමිස්සා දිසියාති ආදිති දසති පදෙති සික්ඛාත්තය සංඛාතසබ්බඤ්ඤාබ්බසාසනමෙව කපිතං. තං හි බුද්ධෙන භගවතා දිඨ්ථතා දිඪ්ඨිති වුච්චති. තං යෙව බමනවසෙන බනාති. රුච්චන වසෙන රුචි. ගහණවසෙන ආදුසො. සභාවන්තෙව ධම්මො. සික්ඛි තබ්බන්තෙව විනාසො. තදුභයෙනපි ධම්මවිනාසො. පවුත්තවසෙන සාච්චනං. සෙඨවරියන්තෙව බ්‍රහ්මචරියං. අනුසිසිද්ධතවසෙන සක්ඛු සාසනනානි වුච්චති.

යඬා “ඉමිස්සා දිසියා” නි ආදිසු ඉමිස්සා බුඬදිසියා ඉමිස්සා බුඬ බනාතියා ඉමිස්සා බුඬරුචියා ඉමිස්සං බුඬආදායෙ ඉමිස්සං බුඬධමෙව ඉමිස්සං බුඬවිත්තයෙ² “යෙ බො කිං ගොනුම් ධමෙව ජානෙය්‍යාසි ඉමෙ ධම්මා සරගාය සංවත්තනානි නො විරාගාය සංයොගාය සං වත්තනානි නො විසංයොගාය ආවයාය සංවත්තනානි නො අපචයාය.

උපාදානය සංවත්තනනි නො පටිනිසුණාය. මනිව්ඡනය සංවත්තනනි නො අපට්ඨනය. අසනතුභියා සංවත්තනනි නො සනතුභියා. සගණිකාය සංවත්තනනි නො පටිවෙකාය. කොසජ්ජාය සංවත්තනනි නො විරියාරමාය. දුභරතාය සංවත්තනනි නො සුභරතායාති. එකංසෙක ගොතමි ධාරෙය්‍යාසි නෙසො ධම්මො නෙසො විනයො නෙතං සජ්ජසාසනනි. යෙ ච බො තිං ගොතමි ධම්ම ඡන්දෙය්‍යාසි ඉමෙ ධම්මා විරාගාය සංවත්තනනි නො සරාගාය-පෙ-සුභරතාය සංවත්තනනි නො දුභරතායාති. එකංසෙක ගොතමි ධාරෙය්‍යාසි එසො ධම්මො එසො විනයො එතං සජ්ජසාසන”නති එවං චුතෙන ඉමස්මිං බුඬධම්මවිනයෙ ඉමස්මිං බුඬපාවචනෙ ඉමස්මිං බුඬ බ්‍රහ්මවරියෙ ඉමස්මිං බුඬසජ්ජසාසනෙති එමමන්ථො වෙදිතබ්බො. අට්ඨෙතං සික්ඛාත්තයසංඛාතං සංඛාලං සාසනං භගවතා දිඨ්ථතා සමා දිඨ්ථවට්ඨයතා සමාදිඨ්ථුබ්බගමනා ච දිඨ්ථි භගවතො බම්බවසෙක බනති. රුච්චනවසෙක රුචි. ගහණවසෙක ආදයො. අත්තනොකාරකං අපායෙ අපනමානං ධාරෙතීති ධම්මො. තස්සෙව සංකිලෙසපකං විනෙතීති විනයො, ධම්මො ච සො විනයොවාති ධම්ම විනයො. කුසලධම්මෙති චා අකුසලධම්මානං එස විනයොති ධම්මානං විනයොති ධම්මවිනයො, තෙන චුතතො:-යෙ ච බො තිං ගොතමි ධම්ම ඡන්දෙය්‍යාසි ඉමෙ ධම්මා විරාගාය-පෙ-එකංසෙක ගොතමි ධාරෙය්‍යාසි එසො ධම්මො එසො විනයො එතං සජ්ජසාසනනි, ධම්මෙන චා විනයො න දඬාදීතීති ධම්මවිනයො. චුතතමපි වෙතං:-

“දඬෙනෙකෙ දමයනති අංකුසෙහි කසාති ච

අදඬෙන අසන්තො නාගො දනො මහෙසිනා”ති.

තථා “ධම්මෙන නයමානානං කා උස්සුය්‍යා විජනන”නති. ධම්මාය චා විනයො ධම්මවිනයො, අනවජ්ජධම්මන්ථං ගෙස විනයො නති වචනන්ථං, තෙනාහ භගවා:-“න ඉදං භික්ඛවෙ බ්‍රහ්මවරියං චුස්සති ජනකුහනන්”නති වින්ථරො. පුණ්ණන්ථෙරොපි ආහ:-“අනුපාදපරි නිබ්බාණන්ථං බො ආචුසො භගවති බ්‍රහ්මවරියං චුස්සති”ති. විසිඬං චා නයතීති විනයො, ධම්මතො විනයො ධම්මවිනයො. සංසාරධම්ම තො හි සොකාදිධම්මතො චා එස විසිඬං නිබ්බාණං නයති. ධම්මස්ස චා විනයො න තිත්ථකරානනති ධම්මවිනයො. ධම්මභූතො හි භගවා විසෙසවිනයො, යස්මා චා ධම්මා එව අභිඤ්ඤාය්‍යා පරිඤ්ඤාය්‍යා පභානබ්බො භාවෙනබ්බො සච්ඡිකාතබ්බොව තස්මා එව ධම්මෙසු විනයො න සත්තෙසු න ජ්වෙසු වාති ධම්මවිනයො, සාත්ථසව්‍යජනනාදිහි අඤ්ඤාසං වචනතො පටානං වචනනති පවචනං, පවචනමෙව පා චමනං. සබ්බවරියාහි විසිඬවරියභාවෙන බ්‍රහ්මවරියං.

දෙවමනුස්සානං සජ්ජභූතස්ස භගවතො සාසනනති සජ්ජසාසනං. සජ්ජභූතං චා සාසනනතිපි සජ්ජසාසනං, සො වො මමච්චයෙන සත්ථා

හොති”¹ නි ධම්මවිනයො ව සන්ධානි වුත්තොති² එවමෙතෙසං පදනා, අන්ධො වෙදිනබ්බො. යසො පන ඉමසමිං යෙව සාසනෙ යබ්බපා කාරසික්කයාය පරිපුරකො භික්ඛු දිස්සති න අඤ්ඤානු, තසො තත්ත තත්ත ඉමිස්සාති ව ඉමසමිං ති ව අයං නියමො කතොති වෙදිනබ්බො. ජීවනති තෙන තං සමපසුත්තකා ධම්මාති ජීවිතං, අනුපාලනලක්කණේ, ඉද්දං කාරොති³ ඉද්දියං, ජීවිතමෙව ඉද්දියං=ජීවිතිද්දියං තං පවතෙන සත්තතාධිපතෙය්‍යං හොති. ලක්කණදීභි පන අත්තනා අවිතිභුත්තානං⁴ ධම්මානං අනුපාලනලක්කණං ජීවිතිද්දියං. තෙසං පවත්තනරසං තෙසං යෙව ව පටිපජනපව්වපඨානං යාපසිතබ්බ ධම්ම පදඨානං, සන්තෙති ව අනුපාලනලක්කණදීභි විධානෙ අත්තිකකණ්ණෙ යෙවෙන. තෙ ධම්මෙ අනුපාලෙති උදකං විය උපපලොදීති, යථා සකං⁵ නිරයපාලං බාලපට්ඨපට්ඨයෙහි උපපන්නෙපි ව ධම්මෙ පාලෙති. ධාති විය කුමාරං, සයං පවත්තිතධම්මසම්මනෙතෙව ව පට්ඨානති නියාමකො විය නාවං. න භග්ගො උඨං පවත්තයති අත්තනො පවත්තසිතබ්බානව අභාවා නභග්ගකණ්ණෙ යපෙති සයං භිජ්ජමා නත්තා බියමානො විය වට්ටිසිනෙහො පදීපසිං, නව පවත්තනට්ඨ පනානුභාවවිරතිතං යථා වුත්තකකණ්ණෙ තස්ස තස්ස අපසවනතොති⁶ දඨබ්බං. “සීතිපටිත්තනායම වා”⁷ නි සීතිකකණ්ණස්ස මන්දතාය පොසා නාය. අපසානති: මන්දං ලාමකං. “සරසපටිත්තනායම වා”⁸ නි: අත්තනො පට්ඨයභුත්තානං කිච්චානං සමපත්තිතං වා⁹ අපසනාය දුබ්බල නාය, තෙසං චිත්තං කාරණං විභාගතො දස්සෙත්තුං කථං සීතිපටිත්තන නායාති ආදිමාග තත්ත “අතීතෙ විත්තකකණ්ණෙ ජීවිතත්තං” නි එවමාදි පව්වොකාරභවෙ පවත්තියං විත්තස්ස නිරුජ්ඣනකාලෙ සබ්බස්මිං රූපාරූපධම්මෙ අනිරුජ්ඣනෙනෙපි රූපතො අරූපස්ස පධාන භාවෙන අරූපජීවිතං සක්කියං වුත්තිත්තෙන වා සමිං සබ්බෙසං රූපා රූපානං නිරුජ්ඣනභාවෙන පව්වොකාරභවෙ වුත්තිත්තං සක්කියං චතුපොකාරභවෙ වා රූපස්ස අභාවෙ¹⁰ චතුපොකාරභවං සක්කියං කථිතනති වෙදිතබ්බං.

අතීතෙ විත්තකකණ්ණෙති අතීතවිත්තස්ස භග්ගකණ්ණසමගිකාලෙ තංසමිථිපුග්ගලො ජීවිත්තඉති වත්තුං ලබ්බති, “ඉද්දති න ජීවති” නි ජීව තීති වත්තුං න ලබ්බති “න ජීවිස්සති” නි ජීවිස්සතීතිපි වත්තුං න ලබ්බති. “අභාගතෙ විත්තකකණ්ණෙ ජීවිස්සති” නි: අභාගතවිත්තස්ස අනුපපජ්ජනලක්කණසමගිකාලෙ ජීවිස්සතීති වත්තුං ලබ්බති, “න ජීව තී” නි ජීවතීති වත්තුං න ලබ්බති “න ජීවිත්තං” නි ජීවිත්ත ඉතිපි වත්තුං.

1. සී I. II & III වුවනි

4. සී උපපලොදිතිරයපාලං බාලපට්ඨපට්ඨයෙහි

2 V ම. ඉද්දං කාරයතිති

5 V ම. භාජනතොති

3 V ම. අත්තනා අත්ත අවිතිභුත්තානං. 6. සී I. සමපත්තිතං වා.

7. V. ම. අභාවෙන.

ආ ලබාති “සුබද්‍රක්‍ෂණ විනයකතේ”¹හි: පව්වුප්‍රාන්තවිධානකතේ සමභිකාලෙ. “ජීවිති”²හි: ඉද්දති ජීවතිති වාතුං ලබති “න ජීවිත්වා”³හි: ජීවිත්ව ඉති විතතුං න ලබති. “න ජීවිත්සුති”⁴හි: ජීවිත්සුතිති වාතුමපි න ලබති.

“ජීවිතං අත්තභාවො ච සුබද්‍රක්‍ෂණා වා”⁵හි අයං ගාථා පච්චොකාර භවං අමුච්ඡා ලබ්‍යමානාය ද්‍රක්‍ෂණාය වෙදනාය¹ ගතිතත්තා පච්චොකාරභවමෙව සක්‍රියාය වුත්තා, කථං “ජීවිති”²නති: ජීවිතසිසෙත සංඛාරකකතො. “අත්තභාවො”³හි: රූපකකතො, උපෙක්‍ෂා පන සත්තත්තා සුබමිච්චෙව භාසිතාති වුත්තා, උපෙක්‍ෂා වෙදනා අත්තො කප්ථො “සුබද්‍රක්‍ෂණා වා”⁴හි වෙදනාකකතො. “විතතං”⁵ඉති: විඤ්ඤණකකතො වුත්තො, ඉමෙසං වතුත්තං ඛණ්ඩානං කපිතත්තායෙව ඛණ්ඩලකකතො එකලකකතොභාවෙන ලකකතොකාරවසෙන සඤ්ඤකකතොපි කපිතොති වෙදිතබ්බො. එවං වුත්තසු පච්ඡ ඛණ්ඩසු අරූපධමම. මුච්ඡා භමමසමුදානාදි රූපස්ස අප්පච්චත්තභාවෙන එකවිතතසමාසුත්තාති⁶ අරූපප්පධානභාවො කපිතො හොති.

කථං අසඤ්ඤසත්තෙ රූපමපි ඉධ සවිත්තකං භමමබලං අමුච්ඡාව පච්චත්ති. නිරොධසමාපන්නානං රූපමපි පඨමසමාපන්නසමාපත්තිබලං අමුච්ඡාව පච්චත්ති. එවං අත්තනො අප්පච්චත්තිථානෙපි රූපප්පච්චත්ති අත්තනො සත්තකමෙව කතො පච්චත්තසභාවස්ස⁷ අරූපධමමස්ස අත්තනො පච්චත්තිථානෙ රූපප්පච්චත්තියා පධාන කාරණභාවෙන එකවිතතසමාසුත්තාති විතතප්පධානභාවො⁸ කපිතොති වෙදිතබ්බො. එවං පච්චොකාරභවෙ පච්චත්තියං රූපප්පච්චත්තියා⁹ පධානභූතවිත්තනිරුධ්ධෙන රූපෙ ධර්මානෙයෙව සත්තානං නිරුධ්ධො නාම හොතිති අරූපධමමවසෙන එව “ලහුසො විත්තකකතො”¹⁰හි වුත්තං.

අථවා පච්චොකාරභවෙ වුත්තිත්තං සක්‍රියාය කපිතාති වෙදිතබ්බො. එවං කපියමානෙ සුබද්‍රක්‍ෂණාති කාසිකවෙනසිකසුඛවෙදනාව කාසිකවෙනසිකද්‍රක්‍ෂණවෙදනාව වුත්තිත්තකකතො අභොතනිපි එක සත්තති වසෙන වුත්තිත්තෙන සභිං නිරුධ්ධතීති කපිතා. වතුචොකාරභවං වා සක්‍රියාය කපිතාතිපි වෙදිතබ්බො කථං ඉමස්මිං ථානෙ අත්තභාවොති ඉමිනා සඤ්ඤකකතො ගතීතො. මුහමලොකෙ කාසිකසුඛද්‍රක්‍ෂණසොමනස්ස දෙමනස්සං අභොතමපි. සුබද්‍රක්‍ෂණාති වෙදනාසාමඤ්ඤතො ලබ්‍යමානො වෙදනාකකතො ගතීතොති වෙදිතබ්බො, සෙසං වුත්තසදිසමෙව. ඉමෙසු පන තිසු විකපෙසු “කොමලා”¹¹හි: ධුවසුඛසුභත්තතා නත්ථි, කොමලං.

1. සි. II & III සුබද්‍රක්‍ෂණවෙදනාය

2. V. 6 එකවිතතසමාසුත්තාති

3. සි. I & II. පච්චත්තකයොකාවස්ස.

4. V. 6. විතතසමාධා. භාවො.

5. සි. III. රූපප්පච්චත්තියා.

තෙහි අපොමිසො: “ලුහසො වතනති බණො”¹ති චුත්තනගෙන එක චිත්තකම්මකතාය ලුහසො අතිපරිතො ජිවිතාදිනං බණො වග්ගති. ඉකතො විනනං විහතානං අපවතති. දසොනො “මුලාසිති සංඝස්සාති”²ති. ගාථමාහ.

“මුලාසිති සංඝස්සාති කප්පා නිසන්ති සෙ මරු”³ති: යෙ දෙවග්ගොව වතුරසිති⁴ කප්පසංඝස්සාති ආයුං ගහෙතො තෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤා යතනෙ නිසන්ති යෙ නරුතිපි පාළි, “නඤ්ච තෙපි ජිවනති මිහි විහතසමොතිනා”⁵ති: තෙපි දෙවො විහි විතෙහි සමොතිනා එකතො හුතො යුගනකොන විතෙහන නතු එව⁶ ජිවනති, එකෙනෙකෙන විතෙහන ජිවනති අතො. ඉදුති මරණකාලං දසොනො යෙ නිරුඬාති ගාථමාහ තත් “සෙ නිරුඬා”⁷ති. යෙ බකො නිරුඬා අත්ථං ගතො “මරණස්සා”⁸ති: මතස්ස “නිසමානස්සා”⁹ති. ධරමානස්ස වා. “සබ්බෙපි සද්දිසා බකො”¹⁰ති චුතිතො උඬං¹¹ නිරුඬකකිකො වා එවතො නිරුඬකකිකො වා පන සවෙදුමසකතුණෙය්‍යත්තෙක සබ්බෙපි බකො සද්දිසා “ගතා අපමසස්සිනා”¹²ති. නිරුඬකකිකොනං පුන ආගන්තො පටිසංඝාතාභාවෙන ගතො අප්පටිසංඝාතාති චුච්චනති. ඉදුති තිසු කාලෙසු නිරුඬකකිකොනං නානත්තං නත්ති දසොනො අනන්තාති ගාථමාහ.

තත් “නඤ්චන ව සෙ සභා සෙ ව සභා අනාගතා”¹³ති. යෙ බකො අනන්තරුතිනා හුතො භින්නා නිරුඬා, යෙ ව අනාගතො බකො භිජ්ජස්සනති “නඤ්චනරෙ”¹⁴ති තෙසං අනන්තරෙ නිරුඬානං පච්චුප්පනනකිකොනං. “වෙසමං නත්ති ලක්ඛණෙ”¹⁵ති විසමභාවො වෙසමං, තං වෙසමං නත්ති, තෙහි නානත්තං නත්ති අතො. ලක්ඛි යතිති ලක්ඛණං, තස්මිං බණෙ ඉදුති අනාගතබකොනං වත්තමාන බකෙහි අසමමිස්සභාවං කපෙතො “අතිබ්බතොන නජ්ජොති”¹⁶ති ගාථමාහ “අතිබ්බතොන නජ්ජො”¹⁷ති අජ්ජෙන අපාතුභුතො අනාගතකිකොන න ජ්ජො න නිබ්බතො, එතෙන අනා ගතකිකස්ස වත්තමානකිකොන අසමමිස්සභාවං කපෙසි “පච්චුප්පනොන න ජිවති”¹⁸ති. බණපච්චුප්පනොන වත්තමානකිකො න ජිවති¹⁹ එතෙන එකකිකණෙ විහි විතෙහි න ජිවතිති කපිතං. “මිත්තභගාමො”²⁰ති. විහි විතෙහි එකකිකණෙ අජිවන භාවෙන විත්තභගෙන මතො “උපටිජ්ජො මිත්තභගා”²¹තිපි පාළි, තං. උජ්ජකමෙව.

“සඤ්ඤාතිපරමසිති”²²ති: “රූපං ජිරති මච්චානං නාම ගොත්තං න ජිරති”²³ති වචනකතමෙන පණ්ණත්තිමත්තස්ස න ජිරණ භාවෙන පරමා සිති එතිස්සාති පරමසිති,²⁴ සභාවසිතිකාති අතො.

1. V ම මුලාසිති

4. V ම. පච්චුප්පනොන වත්තමානකිකොන ජිවති

2. V ම යුගතතවෙ විතෙහන නතු එව

5. V ම පඤ්ඤාතිපරමසිති

3. V ම බකො.

6. V ම පරමසිති.

“පුබ්බසෙතුවි”¹ නි: අතිතයෙහි. ඉමසං විපාකවට්ඨං හෙතු කුණා කාරණං ඛානා අවිජ්ජාසංඛාරනන්ත්‍රපාදනභවාපි, ඉමෙසං දුබ්බ ලාංකයෙහි පව්වයා නෙපි දුබ්බලාභි යෙ ආරම්භණාදිසංඛාරණපව්වයා. “සභවිකා”² නි: පටිපාටි පුද්ගලාදිකා නන්තා. “සභවිකා”³ නි: සභවිකා කාසි රුපාරුපධම්මා “සමප්පෙය්‍යාපි”⁴ නි: එකතො යුත්තාපි අරුප ධම්මා. “සභවිකා”⁵ නි: සභං එකවිතො උපපන්නාපි. “සාපි සමප්පෙය්‍යා”⁶ නි: වුත්තපිසසිවසෙන යොජෙත්තුං නිසුත්තානි පයොජිකා වට්ඨලකා, වුත්තංහෙතං: “නන්තා දුතියො පුරිසො”⁷ නි. “නිව්වද්ධලා”⁸ නි: නිරන්තරෙන දුබ්බලා “අභවිකා”⁹ නි: න අවිකා ඔතරිතා න භිතා. “සපිපාසභවිකා”¹⁰ නි: ඉමෙ අසුඤ්ඤාසංඛාරා පාතයනති වෙප යනති. “අසුඤ්ඤාසංඛාරා”¹¹ නි: අසුඤ්ඤා අසුඤ්ඤාසංඛාරා එකො එකායානි අනෙකා. භි ඉති කාරණෙන නිපාතො. “නිව්වද්ධලා”¹² නි: නායනො රක්ඛණකො නන්ති. “න සිප්පෙය්‍යා අසුඤ්ඤාසංඛාරා”¹³ නති අසුඤ්ඤා අසුඤ්ඤා සිප්පෙය්‍යං න සනෙකානති “සොපි නිබ්බතනකො සො නිව්වද්ධලා”¹⁴ නි: යොපි ඉමෙසං උපපාදකො ධම්මො සො ඉද්දති තඤ්ඤි.

“නිව්වද්ධලා”¹⁵ නි: කොපි එකොපි කායාපි විසෙන න පරිභායති. “නිව්වද්ධලා”¹⁶ නි: ඉමෙහි සභවිකා”¹⁷ නි: සභවිකා ඉමෙ ඛානා සභවිකා රෙන භං පාපුණ්ණං යුත්තා. “පුරිසෙහි සභවිකා”¹⁸ නි: ඉමෙහි පුබ්බසෙතුවිපව්වයෙහි ඉමෙ වත්තමානකා උපපාදිතා “සොපි සභවිකා”¹⁹ නි: යෙපි ඉමෙ වත්තමානකා උපපාදකා පුබ්බ සෙතුවිපව්වයා. “නෙ පුරිසෙහි”²⁰ නි: නෙ වුත්තප්පකාරපව්වයා වත්ත මානා අපාපුණ්ණා පඨමෙව මරණං පත්තා. “පුරිසෙහි ව පව්වද්ධලා”²¹ නි: පුරිසො පුබ්බසෙතුවිපව්වයාපි ව පව්වද්ධලා වත්තමානෙ පව්වය සමුප්පන්නාපිව “අසුඤ්ඤාසංඛාරා නිව්වද්ධලා”²² නති. අසුඤ්ඤාසංඛාරා කියමිති කාලෙ න දිඨ්ඨිකා, මකාරො පන සසිවසෙන වුත්තො “වාතුමමකාරිකා”²³ නති. ධාරකවිද්වත්තවිද්වත්ත කුචෙරසංඛානා වතුමමකාරා ඉසාරා එනෙසනති=වාතුමමකාරා ඉසාරා රුපාරුපි දිබ්බජානි=දෙවා. නෙ සිනෙරුපබ්බතයා වෙමජෙකා නොනති. නෙසු අති පබ්බතභවිකාපි අති ආකාසභවිකාපි නෙසං පරිච්ඡෙද වක්ඛවාලපබ්බතං පත්තා.

“නිව්වද්ධලා”²⁴ නි: මනොපදෙසිකා සිතවලාභකා උත්තවලා භකා වන්දිමා දෙවපුත්තො පුරිසො දෙවපුත්තො”²⁵ නි එනෙ සභවිකා විකුමමකාරිකාදෙවලොකභා එව, නෙසං වාතුමමකාරිකානං ජිවිතං. “උපපාදකා”²⁶ නි: පටිච්ච. “සපිපාසභවිකා”²⁷ නි: වුත්තපිසෙධො. “මොක”²⁸ නි: මන්දකං, දිසපටිසෙධො. “බන්ධන”²⁹ නි: මන්දකාලං, කාලනතරපටිසෙධො. “ලුහන”³⁰ නි: සලලනකං, අලසපටිසෙධො. “ඉත්තර”³¹ නි: සිසිලවපටිසෙධො. “අභවිකා”³² නි: කාලවසෙන

1. සි I. පුබ්බසෙතුවිති

2. II & III කායකෙරණනං නන්ති.

3. V ම ගඛබ්බාව.

4. V, ඉ. සභවිකානි.

අනාඤ්ඤානිකම. “න චිරසීනික” නති: දිවසෙ දිවසෙ න චිරං තිස්සති න චිරසීනිකං, දිවසපටිසෙධො. “කාමනිංසාන” නති: තෙතනිංසජනා තත්ථ උප්පන්නාති තාවනිංසා. අපිච තාවනිංසාති තෙසං දෙවතානං නාමමෙවාතිපි චුත්තං, තෙපි අත්ති පබ්බතස්සා අත්ති ආකාසස්සා, තෙසං පරමපරා වක්කවාලපබ්බතං පත්තා තථා යාමාදිනං එකදෙව ලොකෙපි හි දෙවතානං පරමපරා වක්කවාලපබ්බතං අප්පත්තා නාම නත්ති.

දිබ්බසුඛං යානා පයානා සම්පත්තාති=සාමා. තුඤ්ඤා පහස්සාති =තුඤ්ඤා. පකතිපටියත්තාරම්මණෙනො අතිරෙකෙන රම්මකාම කාලෙ යථාරුචි තෙ භොගෙ නිම්මිනිත්වා රම්මන්ති=නිම්මිනාරති. විත්තාවාරං ඤාත්වා පරෙති නිම්මිතෙසු භොගෙසු වසං වත්තෙන්නති= පරනිම්මිතවසවත්ති. බ්‍රහ්මකායෙ බ්‍රහ්මස්වාය නිසුත්තාති=බ්‍රහ්මසා සිකා. සබ්බෙපි පවචොකාරා බ්‍රහ්මානො ගතිතා. “ගම්හිසො” ති: ගන්තබ්බො. “සම්පණ්ණො” ති: පරලොකො. “සො හිත්තවෙ චිරං ජීවති සො වස්සස්සා” නති යො චිරං තිස්සමානො සො වස්සස්සත්තං තිස්සති. “අප්පං වා ගිසො” ති: වස්සස්සත්තො උත්තරං තිස්සමානො වෙ වස්ස ස්වාති තිස්සමානො නාම නත්ති. “නිලෙසා න” නති: නං ජීවිතං අවඤ්ඤාතං කරෙය්‍ය ලාමකතො විත්තෙය්‍ය. හිලෙය්‍යානන්ති වා පස්සති “අවමසන්ති” ති: අතික්කමන්ති. “අහොරත්තා” ති: රත්තිදිවස පරිචෙජ්ඣ “උපරුජ්ඣති” ති: ජීවිතිත්ථිස්සං නිරුජ්ඣති අභාවං උප ගවජ්ඣති. “ආසු බ්බති මමමාන” නති: සත්තානං ආසුසංඛාරෙ ඛයං යාති. “කුන්තදිනං ම ඛදක” නති: යථා උදකඡන්නාය කුන්තදියා උදකං එවං මමානං ආසු බ්බති. පරමත්තො හි අතිපරිත්තො සත්තානං ජීවිතකම්මණො එකවිත්තකම්මණිකමත්තොයෙව.

යථා නාම රථවක්කං පවට්ටමානමපි එකෙනෙව නෙමිප්පදෙ සෙන පවට්ටති තිස්සමානමපි එකෙනෙව තිස්සති. එවමෙතං එක විත්තකම්මණිකං සත්තානං ජීවිතං, තස්මිං විත්තෙ නිරුඤ්ඤාතෙ සත්තො නිරුඤ්ඤාති චුළුති “බ්බි” ති: බ්බරාග්ගි, පුත්ත බ්බති පබ්බතා. “බ්බිමා” ති: බ්බති අස්ස අත්ති=බ්බිමා. “බ්බිසම්පණ්ණො” ති: පබ්බෙවන සමන්තාගතා. “බ්බන්තිපාපා” ති: ගරහිතපාපා. තංයෙව පරියායං දස්සෙතුං “බ්බි චුළුති පඤ්ඤා” ති ආදිමාග. තත්ථ පජ්ජාතිති=පඤ්ඤා. කිං පජ්ජාති, ඉදං දුක්ඛන්ති ආදිනා නයෙන අරියස්සව්‍යාති අස්ස කථායං පන පඤ්ඤාපනවසෙන පඤ්ඤාති චුත්තා, කිත්ති. පඤ්ඤාපෙති අතිච්චං දුක්ඛං අනත්තාති පඤ්ඤාපෙති. සා අවිජ්ජාය අභිභවනතො අබ්භිප්පියන්තො ඉඤ්ඤං, දස්සනලක්කණේ ඉන්ද්‍රිතං කාරෙතිතිපි ඉන්ද්‍රියං, පඤ්ඤාඵව ඉන්ද්‍රියං=පඤ්ඤාඤ්ඤිකං, සා පනෙසා මහාසනලක්කණො ව පජ්ජනලක්කණොව, යථා හි වතුහිත්තිකෙ ගෙගෙ රත්තිභාගෙ දීපෙ ජලිතෙ අතිකාරා නිරුජ්ඣති, ආලොකො පාතුභවති, එව මෙව මහාසන ලක්කණොපඤ්ඤා, පඤ්ඤාභාසස්මිං මහාසො නාම නත්ති.

පඤ්ඤාච්ඡොති එකපලලභෙකන නිසින්නාං දසසහසාලොකධාතු භික්ඛාලොකා හොති. තෙතාහ පෙරෙ, “යථා මහාරජ පුරිසො අක්ඛික්ඛාතෙර ගෙහෙ තෙලප්පදීපං පවෙසෙය්‍ය, පවිසො පදීපො* අක්ඛිකාරං විධිමෙති, ඔහාසං ජනෙති ආලොකං විදංසෙති පාකවානි රූපානි කුසුමානි, එවමෙව ඛො මහාරජ පඤ්ඤා උප්පජ්ජමානා අවිජ්ජකිකාරං විධිමෙති විජේජාභාසං ජනෙති; ඤාණාලොකං විදංසෙති; පාකවානි අරියසම්මානි කරෙති; එවං හිඛො මහාරජ ඔහාසන ලක්ඛණා පඤ්ඤා”ති. යථා පන ඡෙකො භික්ඛකො ආතුරතං සප්පායානි භොජනාදීනි ජනාති. එවං පඤ්ඤා උප්පජ්ජමානා කුසලා කුසලෙ සෙවිතබ්බාසෙවිතබ්බතිණපණ්ණිතකණ්ණසුක්ඛසප්පරිභාගෙ ධම්මෙ පජනාති, වුත්තම්පි වෙනං ධම්මසෙනාපතිනා:- “පජනාතීති ඛො ආවුසො තස්මා පඤ්ඤාති වුච්චති. කිච් පජනාති, ඉදං දුක්ඛනති පජනාති”ති විජ්‍යාරොහබ්බං, එවමෙය්‍යා පජනනලක්ඛණතා වෙදිතබ්බා.

අපරෙ නයො, යථාසභාවපට්ටෙධිලක්ඛණා පඤ්ඤා අකලිත පට්ටෙධිලක්ඛණා වා කුසලිස්සාසකඛිත්තඋසුපට්ටෙධො¹ විය, විසයො භාසන පදීපො වියව, අසමමාහපච්චපථානා අරඤ්ඤගතසුදෙසකො විය. “බ්බුධි”ති: පච්ඡු බ්බුධිසු ඤාණං පච්ඡෙනානති බ්බුධි, අව්චාරසු ධාතුසු ඤාණං පච්ඡෙනානති ධාතුධි. සෙසෙසු ඉමිනා නයෙන අරො නෙතබ්බො. “නෙධි ඵලමාහංසු”ති: එතෙ² පභිතා එවං කථංසු. “කප්ථනාති”ති: අපකං පරිත්තකනති කථයනති. “භණ්ණති”ති: ථොකං බණ්ණනති භාසනති. “දීපසනාති”ති: ලහුකං ඉත්තරනති පඨපෙනති. “වොහරනාති”ති: අනඛනිකං නවිරහිති කනති නානාවිධෙන බ්‍යවහරනති. ඉදනි යෙ තථා නභාරොනති තෙසං බ්‍යසනුප්පනතිං දස්සෙතො “පස්සාමි”ති භාජමාහ. තස් “පස්සාමි”ති: මංසවකුඤ්ඤාදීනි පෙක්ඛාමි. “ලොකො”ති: අපායාදිච්චි. “පට්ඨප්පාදනා”නති. ඉතොවිතො ව ඵලමානං පජං ඉමං සත්තකායං. “නණ්ණාගන”නති: නණ්ණාය ගතං, අභිභූතං නිපාතිනනති අධිපපායො. “භවෙසු”ති: කාමභවාදිසු. “භික්ඛානි”ති: භික්ඛාමනතා නරු. “මච්ඡුමුඛෙ ලපනාති”ති: අනතකාලෙ සම්පතො මරණමුඛෙ පරිදෙවනති. “අවිනිශ්චිතාසං”ති: අවිගතතණ්හා. “භවා”ති: කාමභවාදිකා. “භවෙසු”ති: කාමභවාදිකෙසු.

අථවා “භවාභවෙසු”ති: භවාභවෙසු, උත්තප්පනභවෙසුති වුත්තං හොති. “පස්සාමි”ති: මංසවකුඤ්ඤාපි පස්සාමි. දුට්ඨං මංසවකුඤ්ඤාසසමාරවකුඤ්ඤාපසාදවකුඤ්ඤාති. යොයං අක්ඛිකුපකෙ පතිඪිතො හෙථා අක්ඛිකුපකඪිකෙන උපරිභමුකඪිකෙන උභතො අක්ඛිකුට්ඨි බහිමා අක්ඛිකුපෙති පරිච්ඡින්නො අක්ඛිකුපමජේකි නික්ඛන්නො නහාරුසුත්තකෙන මන්ත්රධෙහ ආබ්බො “සෙත්තකණ්ණා”ති කණ්ණමඛල විචිතො මංසවිධො, ඉදං සසමාරවකුඤ්ඤා නාම. යො පන ඵලං සිතො

එක්වීමේදී වතුනාං මහාභූතානං උපාදය පසාදො, ඉදං පසාවක්‍රු නාමි, ඉදමධිපොතං, තදෙනං තස්ස සසමාරවක්‍රුතො සෙනමචල පරික්‍රිතාත්මා කණ්ණමචලස්ස මජ්ඣෙ අභිමුඛභිතානං සර්වසණ්ඨා නුප්පකතිදෙසෙ දිසිමචලෙ සත්තස්ස පිටුපටලෙස්ස ආසිත්තතෙලපිටුපට ලාති විය සත්තඅක්කිපටලාති බ්‍යාපෙඤා පමාණතොඋභ්‍යාසීසමත්තං.¹ වක්‍රුච්ඡාදාදිනං යථාරහං වජ්ඣවාරභාවං සාධයමානං තිස්සි. තං වක්කතිති වක්‍රු, තෙන මංසවක්‍රුතා පස්සාමි. ‘දිබ්බෙන වක්‍රු භා’ති: ‘අද්දසං ඛො අහං භික්කුවෙ දිබ්බෙන වක්‍රුතා විසුඛෙතා’ති එවං විධෙන දිබ්බෙන වක්‍රුතා. ‘පඤ්ඤා වක්‍රු භා’ති: ‘විරජං චිතමලං ධම්මවක්‍රුං උද්පාදී’ති එවං ආගතෙන පඤ්ඤාවක්‍රුතා. ‘බුඞ්ණවක්‍රු භා’ති: ‘අද්දසං ඛො අහං භික්කුවෙ බුඞ්ණවක්‍රුතා ලොකං ඔලො කෙනෙතා’ති එවමාගතෙන බුඞ්ණවක්‍රුතා. ‘සමන්තාවක්‍රු භා’ති: ‘සමන්තාවක්‍රු වුවවති සබ්බඤ්ඤාභ්‍යාසාදිනං’නති එවමාගතෙන සමන්ත වක්‍රුතා. පස්සාමි මංසවක්‍රුතා ගත්ථාලෙ ස්විතාමලකං විය රූප ගතං මංසවක්‍රුතා. ‘අක්කාමි’ති: සජානාමි දිබ්බෙන වක්‍රුතා වුතුප පාතං. ‘බලොකෙමි’ති: අවලොකෙමි පඤ්ඤාවක්‍රුතා වුතුසච්චං. ‘නිජ්ඣාසාමි’ති: විනෙන්ම බුඞ්ණවක්‍රුතා සමාපමනාති ඉන්ද්‍රියාති. ‘උපපටික්කාමි’ති: සමන්තතො ඉක්කාමි සමන්තවක්‍රුතා පවතෙය්‍ය පථෙ. ‘නණ්ණාච්ඤානාස ච්ඤාමාන’නති: නණ්ණාචලනාය චලමානං.

ඉතො පරං දිසිච්ඤාදි දිසිබ්‍යසනෙන දුක්ඛෙන ච්ඤාමානපරියො සානං වුත්තනායතාං උත්තානමෙව. ‘සපච්ඤාමාන’නති: පුනපුනං ච්ඤාමානං. ‘විපච්ඤාමාන’නති: නානාවිධෙන චලමානං. ‘චෙට්ඨමාන’නති: කල්පමානං. ‘පචෙට්ඨමාන’නති: පට්ඨානෙන කල්පමානං. ‘සමපචෙට්ඨමාන’නති: පුනපුනං කල්පමානං, උපසංගෙන වා පදං වර්ධනං. ‘නණ්ණානුගත’නති: නණ්ණාය අනුපවිසං. ‘නණ්ණානු සං’නති: නණ්ණාය අනුසං. ‘නණ්ණාධිපන’නති: නණ්ණාය නිමුග්ගං. ‘නණ්ණාස පාතින’නති: නණ්ණාය ඛිත්තං ‘පරිපාතින’නති වා පාසො. ‘අභිභුන’නති: නණ්ණාය මඤ්ඤං අපේක්කාත්ථං. ‘පටිසා දිණ්ණවිතන’නති: ඛෙපෙඤා ගතිනවිතනං.

අථවා ඔසෙන ගතං විය නණ්ණාගතං. උපාදිත්තකරූපපච්ච යෙහි පතිඤා ගතං විය නණ්ණානුගතං. උදකපිස්ස ඡාදෙඤා පත්ථ නිලිකා² උදකපිසි විය නණ්ණානුසං. වච්චකුපෙ නිමුග්ගං විය නණ්ණා ඛිපනං. රුක්ඛග්ගතො පතිඤා නරකෙ පතිතං විය පාතිනං. උපාදිත්තකරූපපයොගං විය³ නණ්ණාය අභිභුනං. උපාදිත්තක රූපපරිග්‍රහාගකස්ස උප්පත්තවිපස්සනං විය නණ්ණාය පරියාදිත්ත විතනං.

-1. V. ම. සි. II. මුග්ගඵලමත්තං.

2. V. ම. නිලකා.

3. සි. III. උද්භවමයොවිය. V. ම. සංයොගං විය.

අඵචා කාමච්ඡේදන ගණනාගනං. කාමපිපාසාය ගණනානු
ගනං. කාමාසවෙන ගණනානුසං. කාමපරිලාභෙන ගණනාති
සනනං. කාමප්‍රේක්ෂාසාහෙන ගණනාසපාතිනං. කාමොසෙන
ගණනාස අභිභූතං. කාමුපාදුනෙන ගණනාස පටිසාදිතනවිතනනති.
ඵචමෙකෙ වණ්ණයනති. “කාමහවෙ”ති: කාමාවචරෙ. “රූපහවෙ”ති:
රූපාවචරෙ. “අරූපහවෙ”ති: අරූපාවචරෙ, නෙසං නානත්තං
තෙහිං පකාසිතං යෙව. “භවාහවෙසු”ති: භවාහවෙ, භවොති කාම
ධාතු. අභවොති රූපාරූපධාතු, අඵචා භවොති කාමධාතු රූපධාතු
අභවොති අරූපධාතු, තෙසු භවාහවෙසු. “කම්මහවෙ”ති: භාමවට්ටෙ.
“සුභබ්බහවෙ”ති: පොනොහවිකෙ විපාකවට්ටෙ. “කාමහවෙ”ති: කාම
ධාතුසා. ‘කම්මග්ගහවෙ’ති: කමමවට්ටෙ.

තත්ත්ව කමිහෙහි භාවයෙහි තවමත් **“කාමිහවෙ පුනිබ්බවෙ”** ති: කාමයානුයා උපපත්තිහවෙ විපාකාවෙධෙ, විපාකහවො භවති ති **හවො**, රූපහවාදීසුපි එසෙවනයො, එත්ථි කාමහවෙ රූපහවෙ අරූප හවෙති ඔකාසහවං වුත්තං. තිසුපි **“කමිහවෙ”** ති: කමිහවං, තථා **“පුනිබ්බවෙ”** ති: උපපත්තිහවං සංකාය වුත්තං. **“පුනිපුනං හවෙ”** ති: අපරාපරං උපපත්තියා. **“ගතිසා”** ති: පටිගතියා අසුඤ්චාරාය. **“අත්ත හවාගිතිබ්බතතිසා”** ති: අත්තභාවානං අභිතිබ්බතතියා. **“අවින නාණ්හා”** ති: මුලපදං. **“අවිගතනාණ්හා”** ති: බණ්ණිකසමාධි විය බණ්ණිකප්ප හානාභාවෙන න විගතා වණ්හා එතෙසනති=අවිගතනාණ්හා. **“අවචතනනාණ්හා”** ති: වදගප්පහානාභාවෙන අපරිච්චතනනාණ්හා. **“අවතනනාණ්හා”** ති: විකම්මහත්තප්පහානාභාවෙන නිවත්ත නාණ්හා. **“අමුතනනාණ්හා”** ති: අවච්ඡාදසමුච්ඡේදප්පහානාභාවෙන න මුත්ත නාණ්හා. **“අප්පගිනනාණ්හා”** ති: පටිප්පසංගිප්පහානාභාවෙන අප්ප ගින නාණ්හා. **“අප්පටිගිසංඝනාණ්හා”** ති: නිසංරණප්පහානාභාවෙන හවෙපතිතිතා අරූපසංකිලෙසං අප්පටිතිසංඝ්ඤා ධීවනතා අප්පටි තිසංඝ නාණ්හා ති

ඉදුනි යසා අවිනවණයා එව එකුනනි වලනනි ව, නසා
නණනාචිතයෙ සමාදපෙනො 'මමාසිනෙ'නි ගාථමාග. නත් 'මමාසි
නෙ'නි: නණනාදිමමනෙනනි මමනනි පරිගනනිනෙ වනුසමි. "පසස
එ"නි: සොනපරෙ නෙ¹ ආලපනො ආග. "එනමි"නි: එනමි ආදි
නවං, සෙසං පාකවමෙව. "එම මමනා"නි. වෙආලයා. "සාවනා"නි:
පරිවෙද්දනියමනෙ නිපානො. "නණනාසමිනානො"නි: නණනා
නොටාසෙන "සමිනා සමිනාන"නනි: අත්තො එසං "නණනානිද
නනි පපසුවසමිනා"නි ආදිනු විය. 'සමිනාන'නනි:² අපරිවෙද්දදෙස
විරතිනං. "මිසාදනන"නනි: "යොජනපරමං සිමං සමමනෙයසා"නි
ආදිනු විය. "මිසිනන"නනි: වචනාපරිවෙද්දදෙසවිරතිනං. පරිවෙද්ද
කතසිමනනුරිකරුනෙයා විය.

“සම්මේලනසභා”නැති පරිච්ඡේදකතා සීමිතවර්තකරුකෙතොසක එක විෂයාංශයකට අයත් පණ එකාබද්ධතාලපනති විශ් කතනති පරිගනනාත්මක. “සම්මේලනසභා”නැති කාලනතරෙපි පරිගනනා අමුණුකා සබ්බකාරෙත ගතින. “මමාසින”නැති. ආලංකතා, වස්සුප ගතසෙනාසනං විශ්. “ඉදං මමා”ති: සම්මේලන සිතං. “එකං මමා”ති: දුරේ සිතං. “එකතං”නැති පරිකාරනියමනං, “එකතනමපි නප්පටි නාසෙය්‍යා”ති විශ්. “එකතාමුතා”ති: පරිච්ඡේදකෙපි නිපාතනිය මනං, “එතතාවතා බො මනානාමා”ති විශ්. “කෙවලමපි මනාපසිං”ති: සකලමපි මනාපසිං.

“අධිසතං නාණනාමිමසින”නැති: අධිපතනරසතනාණනාගමන විෂයාරං අධිපතනරසතං කථං ගොතීති වෙ” රූපනාණනා-පෙ-ධම්ම නාණනාති එවං වකුච්ඡාදිසු ජවනවිසියා පවතා නාණනා, සෙට්ඨි පුත්තො බ්‍රාහ්මණපුත්තොති එවමාදිසු පිනිතො ලභිතාමා විශ් පිතු සද්ධාරමණභූතා” එතච රූපාරමණනාණනා, රූපෙ නාණනාති රූප නාණනා, සා කාමරුගතාවෙන රූපං අසාදෙනති පවතනමානා කාම නාණනා, සසාදනදිසි සහගත රුගතාවෙන රූපං නිවමං ද්‍රවං සසාදනනාති එවං අසාදෙනති පවතනමානා හවනාණනා, උච්ඡේද දිට්ඨිසහගතරුගතාවෙන රූපං උච්ඡේදනි විනාසනි පෙවම නාණනාතිති එවං අසාදෙනති පවතනමානා විභවනාණනාති එවං තිව්වා ගොති. යථා ව රූපනාණනා තථා සඤ්ඤාදයොපිති එතාති අධාරසතනාණනාවිවර්තනාති ගොතනි. තාති අක්කතනරූපාදිසු අධාරස සතිධාරූපාදිසු අධාරසාති ඡතනිංස, ඉති අනිතාති ඡතනිංස අනාගතාති ඡතනිංස පච්චප්පනනාති ඡතනිංසාති අධිසතං.

අක්කතනිකසං උපාදය අසමිති සති ඉත්ථසමිති ගොතීති වා එව මාදිති අක්කතනිකරූපාදි නිසිතාති අධාරස. බාහිරරූපාදි නිසිතා අසමිති සති” ඉමිතා ඉත්ථසමිති ගොතීති බාහිරරූපාදි නිසිතාති අධාරසාති ඡතනිංස ඉති අනිතාති ඡතනිංස අනාගතාති ඡතනිංස පච්චප්පනනාති ඡතනිංසාති එවං හි අධිසතං නාණනා විවර්තනාති ගොතනි. “විසතිවක්ඛාණා සසාදනාදිසි”ති: රූපාදිනා පඤ්චනං බන්ධනං එකෙතසමි රූපං අනන්තො සමනුපසංගිති අදිනා ණයෙන වතුධා ගාහවසෙන පවතනාති වත්තීති කතො උප්පනා විජ්ජ මානතොස සති බන්ධපඤ්චකසබ්බාතෙ කායෙ දිසිති සසාදනාදිසි “දසවක්ඛාණා මිච්ඡාදිසි”ති: නතී දිනනං නතී සිට්ඨතාති අදි නයප්පවතනා මිච්ඡාදිසි අයථාවදිසි විරුකිතො ගතණතො විතථා දිසි මිච්ඡාදිසි. අනන්තාවගතා පණ්ණිනෙති කුච්ඡනා දිසිතිපි මිච්ඡා දිසි, සා අයොනිසො අහිනිවෙසලකකණා පරමාසරසා මිච්ඡාහිනිවෙස පච්චප්පනා අරියානමදසංනකාමනාදිපද්ධිතා පරමවජ්ජාති

දිව්‍යබලය. “දසවස්තුකා අනගගාගිකා දිසී”¹ කි: සසංභො ලොකො, අසසංභො ලොකො අනතවා ලොකොති ආදිකයප්පවත්තා එකෙකං කොට්ඨාසං පතිට්ඨං කත්වා ගහණවසෙන එවං පවත්තා දිට්ඨි දස වස්තුකා අනගගාගිකා දිට්ඨි, “සා එවරුපා දිසී”² කි: යා එවංජනිකා දිට්ඨි. “දිට්ඨිගත” නති දිට්ඨිසු ගතං, ඉදං දසසංභං වාසට්ඨිදිට්ඨි අනෙතා ගඛතොති දිට්ඨිගතං, දිට්ඨියෙව දුරතිකක්කමනාසෙන ගහනං දිට්ඨි ගහනං, තිණගහන වනගහන පබ්බතාගහනාති විය, සාසංකසප්පටි භසසෙන දිට්ඨිකානාරං, වොරකානාර වාලකානාර නිරුද්ධකානාර දුඛතිකඛකානාර විය. සමමාදිට්ඨියා විනිවිජ්ඣනාසෙන විලොමනාසෙන ව දිසීතිසුකාසිකං. මිච්ඡාදසසංභං හි උපපජ්ජමානං සමමාදසසංභං විනිවිජ්ඣති වෙව විමලාමෙතිව.

කදවි සසංභසස කදවි උචෙජ්දසස ගහණතො දිට්ඨියා විරුපං එඤ්ඤානති දිසීතිප්පඤ්ඤාං. දිට්ඨිගතො හි එකසමිං පතිට්ඨානුං නසකොකාති, කදවි සසංභං අනුවත්තති, කදවි උචෙජ්දං, දිට්ඨියෙව බ්‍රහ්මනාසෙන සංයොජනනති දිසීසංයොජනං. සුංසුමාරුදයො විය පුරිසං ආරම්භණං දුලභං ගණනාතිති ගාහො. පතිට්ඨගතතො පතිට්ඨා හොති. අයං හි බලවප්පවත්තානාවෙන¹ පතිට්ඨතිත්වා ගණනාති. නිච්චාදිවසෙන අතිතිවිසතිති අගිතිවෙසො. ධම්මසභාවං අතිකක්කමිත්වා නිච්චාදිවසෙන පරතො ආමසතිති පටිමාසො.

අනත්ථාවත්තතා භූවජ්ජනො මගො භූවජ්ජනානං වා අපායානං මගොති භූමමගො. අයථාවප්පතො මිච්ඡාපථො. යථා හි දිසං මුලෙන අයං අසුකගාමසස නාම පථොති ගතිනොපි නං ගාමං නසමාපෙති, එවං දිට්ඨිගතිකෙන සුගතිපථොති ගතිනොපි දිට්ඨි සුගතිං නපාපෙතිති අයථාවප්පතො² මිච්ඡාපථො, මිච්ඡාසභාවතො මිච්ඡානං තසෙව පරිබ්‍රහ්මනහො තරනති එත්ථ බාලාති නිත්ථං. නිත්ථං ව නං අනත්ථාව ම ආයතනනති නිත්ථායතනං, නිත්ථායතනං වා සඤ්ඤාතිදෙසසෙන නිවාසට්ඨානසෙන ව ආයතනනතිති නිත්ථා යතනං.

විපරිසෙසභූතො ගාහො විපරිසෙසතො වා ගාහොති විපරිසෙස ගාහො. “අසභාවගාහො”³ කි: විපරිතගාහො, අතිවෙව නිච්චාති ආදි නයප්පවත්තවසෙන පරිවතොත්වා ගාහො විපලාසගාහො. අනු පායගාහො මිච්ඡාගාහො, අයථාවත්තසමිං නසභාවසමිං යථාවත්තං සභා වනති ගාහො අයථාවත්තසමිං යථාවත්තති ගාහො. “සාමනා”⁴ කි: යත්තකා. “මාසදිදිසිගාහි”⁵ කි: බ්‍රහ්මජල ආගතාති වාසට්ඨිදිට්ඨිගතාති. “අච්ඡෙදසංකිතොපි එඤ්ඤාති”⁶ කි: අච්ඡිද්ධා පසංග බලකාරෙන ගණනිසානති උපනතසංකිතොපි වලනති. “අච්ඡිද්ධොගොපි”⁷ කි: වුත්තතයෙන අච්ඡිද්ධා ගණනෙනපි “විසේනාමසබ්බිතොපි”⁸ කි:

1 V. ③ පවත්තිතාවෙන.

2 V. ③ අසසංභවප්පතො.

පරිවත්තනා අඤ්ඤාපාභාවෙන ආසඛානිනොපි. “විසජ්ජාමහෙන පි”ති: පරිවත්තනකාලෙපි. “විසජ්ජිණෙනපි”ති: විපරිවත්තිතෙපි. “එඤ්ඤාති”ති: චලනති. “සංචඤ්ඤාති”ති: සබ්බාකාරෙන චලනති. “විසචඤ්ඤාති”ති: විවිධාකාරෙන චඤ්ඤාති. “වෙධනාති”ති: භයං දිස්වා කම්පනති. “පවෙධනාති”ති: ඡමතිතත්තභයෙන විසෙසෙන කම්පනති. “සම්පවෙධනාති”ති: ලොමහංසනභයෙන සබ්බාකාරෙන කම්පනති.

“චඤ්ඤාමානෙ”ති: උපයෝගබ්බවචනං. “අපෙසාදනෙ”ති: මඤ්ඤ දකෙ. “පරිනෙතාදනෙ”ති: ලුලිඤ්ඤාදකෙ.¹ “උදකපටිසාදනෙ”ති: බිණොදකෙ. “බලාකාති වා”ති: වුත්තාවසෙසාහි පකඤ්ඤාති. “පටිපා නිසමානා”ති: විහිංසියමානා සලියමානා. “උකඤ්ඤිසමානා”ති: කඤ්ඤාමනනරතො නිහරියමානා ගිලියමානා වා. “බජ්ජමානා”ති: බාදියමානා, චඤ්ඤාති කාකෙති සම්චඤ්ඤාති කුලලෙහි විපචඤ්ඤාති බලාකාති වෙධනාති තුණෙකින ගතිතකාලෙ මරණවසෙන පවෙධනාති විජ්ඣානකාලෙ සම්පවෙධනාති මරණසමිං-පෙ-

“පසාදිකා”ති: අගුණං පසාදිකා. “තුලසිකා”ති: ගුණාගුණං තුල සිකා. “තිරසිකා”ති: ගුණාගුණං විජ්ජාරෙකා. “විභාවසිකා”ති: වජ්ඣ භිනාහාහි මුචිකා වජ්ජෙකා. “විභුතං කකා”ති: නිප්පතති පාපෙකා ආවේණිකං කකා. අපචා සංකිණ්ණදෙසං මොවෙකා වජ්ඣවිභාගකර ණෙන පසාදිකා, අපරිවේජදෙසං මොවෙකා පමාණකරණවසෙන තුලසිකා, වජ්ඣදෙසං මොවෙකා විභාගකරණවසෙන තිරසිකා, සමොහදෙසං මොවසිකා අග්ගවිභාගකරණවසෙන විභාවසිකා, සනදෙසං මොවෙකා පකඤ්ඤාවිභාගකරණවසෙන විභුතං කකා. “පොසා”ති: පජතිකා. “පටිනිසංජජිකා”ති: නිසංජකා “අමමා සනෙතා”ති: තණ්හාදිට්ඨිති ආලයං අකරොනො. “අගණිතනො”ති: දිට්ඨියා පුබ්බභාගෙ පඤ්ඤාය නගණිතනො. “අපගමසනො”ති: විතකෙකන උගහනං අකරොනො. “අනගිතිවිසනො”ති: නියා මොකකනාදිට්ඨිවසෙන නප්පවිසනො. “අකුබ්බනො”ති:² පරිඤ්ඤා ගතණ්ඤාවසෙන අකරොනො. “අජනසමානො”ති: පොතොබ්බවික තණ්ඤාවසෙන න ජනයමානො. “අසඤ්ජනසමානො”ති: විසෙසෙන අසඤ්ජනයමානො. “අනිබ්බතනසමානො”ති: වජ්ඣනං තණ්ඤාවසෙන³ න නිබ්බතනසමානො. “අනගිතිබ්බතනසමානො”ති: සබ්බාකාරෙන අනගිතිබ්බතනයමානො උපසග්ගවසෙන වා චතාති පදාති වසිතිතාති. චමමෙත්ථ පඨමගාථාය අස්සාදං තතො පරාහි වතුති ගාථාහි ආදී නවඤ්ඤා දස්සෙකා ඉදාති සඋපායං නිසංජරණං නිසංජරණතො නිසංජරණාතිසංසඤ්ඤා දස්සෙකා සබ්බාහි වා චතාති කාමානං ආදීනවං ඔකාරං සංකිලෙසඤ්ඤා දස්සෙකා ඉදාති නිකම්මෙම ආතිසංසං.

1. V. ම. ආරිකොදකෙ.

2. V. ම. අකුබ්බමානොති.

3. V. ම. අනිප්පතනස

4. V. ම. පත්තානණ්ඩාවසෙන.

දසොංචං උභොසු අනෙකසුති ගාථවයමාග. තත් “උභොසු අනෙකසු”ති: එසං එසං සමුදයාදීසු මිසු මිසු පරිවෙජ්දෙසු. “මිනෙකසා ඡය්‍ය”ති: ඡන්දරංගං විනෙකා. “එසං පටිඤ්ඤායා”ති: වක්ඛු සම්මාදි එසං. එසංනුසාරෙනවා තංසමපසුතෙන සබ්බපි අරුපධමෙව නෙසං වන්චුචාරුමමණවසෙන රුපධමෙවොති සකලමපි තාමරුපං තිති පරිඤ්ඤාති පරිච්ඡිනිතා.

“අනානුභිදේධා”ති: රුපාදිසු සබ්බධමෙවසු අභිදේධා. “සදනන ගරභි හදකුපමානො”ති: යං අනුනානංගරහති’ තං අකුරුමානො. “කලිපයනීදිසිසු නොසු ඩිගේ”ති: සො එවරුපො ධිතිසමපනෙතො ඩිගේ දිට්ඨසුච සුතෙසුච ධමෙවසු මිනනං ලෙපානං එකෙනපි ලෙපෙන න ලිපති” ආකාසමව නිරුපලිතො අවිචන්තවොද නපසතො ගොති. “එසො එකො අනෙකා”ති: එසො එක පරිවෙජ්දෙ. පුස්සනිති එසො, සවායං පුසනලකකණො සඛිසට්ඨන රසො,සනතිපාන පච්චපට්ඨානො ආපාඨගනවිසයපදට්ඨානො, අයං හි අරුපධමොපි සමානො ආරමමණ එසංනානාරෙනෙව පවත්න තිති පුසනලකකණො එකදෙසෙන ව අනලිපිමානොපි රුපං විය වක්ඛු සද්දෙ, විය ව සොවාං වන්චුං ආරමමණව සඛිසට්ඨනිති සඛිසට්ඨන රසො වන්චාරමමණසඛිසට්ඨනො වා උපපන්නතො සමපතති අනෙකපි රසෙන සඛිසට්ඨනරසොති වෙදිතබ්බො.

වුත්තං ගෙනං අට්ඨකථායං-“වතුභුමකඑසො නො පුස්සනලකකණො නාම තත් සඛිසට්ඨනරසො පන පඤ්චවාරිකොව ගොති. පඤ්චවාරිකස්ස හි පුසනලකකණොතිපි සඛිසට්ඨනරසොතිපි නාමං. මනොවාරිකස්ස පුසනලකකණොගොව නාමං න සඛිසට්ඨනරසො”ති ඉද්දඤ්ච වන්චා ඉදං සුත්තං ආහ “යථා මහාරුජ වෙ මේඛා යුජෙකිය්‍යං යථා එකො මෙණෙඛා එවං. වක්ඛුදට්ඨබ්බං යථා දුතිගො මෙණෙඛා එවං රුපං දට්ඨබ්බං යථා නෙසං සනතිපානො එවං එසො දට්ඨබ්බො එවං. පුස්සනලකකණොව එසො සඛිසට්ඨනරසොව. යථා මහාරුජ වෙ සමමා වජෙජය්‍යං වෙපි පාණි වජෙජය්‍යං යථා එකොපාණි එවං වක්ඛු දට්ඨබ්බං යථා දුතිගො පාණි එවං රුපං දට්ඨබ්බං, යථා නෙසං සනති පානො එවං එසො දට්ඨබ්බො එවං එසංනලකකණොව එසො සඛිසට්ඨනරසොවා”ති වින්චාරෙ, යථා වා “වක්ඛුනා රුපං දිසො”ති ආදිසු වක්ඛුවිඤ්ඤාණාදිති වක්ඛුආදිනාමෙන වුත්තාති එවමධාපි තාති වක්ඛුආදිනාමෙන ව වුත්තාතිති වෙදිතබ්බාති. තස්මා එමං වක්ඛුදට්ඨබ්බනති ආදිසු එවං වක්ඛුවිඤ්ඤාණං දට්ඨබ්බනති ඉමිනා නයෙන අනෙව වෙදිතබ්බො. එවං සනෙන විත්තාරමමණසඛිසට්ඨනො ඉමයමිමපි සුතෙන කිච්චනෙව රසෙන සඛිසට්ඨනරසොති හිදේධා ගොති, තිකසනතිපානසඛිසාතස්ස පන අත්තනො කාරණස්ස

වසෙන පවෙදිතතතා සනතිපාතපච්චුපට්ඨානො, අයං හි තත්ථ “තිණ්ණං සබ්බතී එසො”ති එවං කාරණයොගවසෙන පවෙදිතොති¹ ඉමස්සව සුත්තපදස්ස තිණ්ණං සබ්බතියා එසොති අයමණො, නසබ්බතීමත්තමෙව එසො එවං පවෙදිතතතා පන තෙනෙවා කාරෙන පච්චුපට්ඨාතීති සනතිපාතපච්චුපට්ඨානොති. වුත්තො, එලණෙන පන පච්චුපට්ඨානෙනපි වෙදනාපච්චුපට්ඨානො නාම හොති, වෙදනං තෙසං පච්චුපට්ඨාපෙනි උප්පාදෙතිති අණො උප්පාදයමානො ව යථා බහිද්ධා උණහපච්චයොපි සමානො ලාබ්ධසබ්බාන ධාතුනිසිතිඋපමා අත්තනො නිස්සයෙ මුදුභාවකාරී හොති න අත්තනො පච්චයභූතෙපි බහිද්ධා විතච්චිකබ්බාරසබ්බානෙ උණහා භාවෙති එවං වජාරමණසබ්බාන අඤ්ඤාපච්චයොපි සමානො විත්ත නිසිභායා අත්තනො නිස්සයභූතං විත්තං එව එස වෙදනුප්පාදකො² හොති න අත්තනො පච්චයභූතෙපි වජ්ජමහි ආරම්භෙවෙති වෙදිතබ්බො

තජ්ජෙන සමන්තාගාරෙන පන ඉන්ද්‍රියෙන ව පරික්කතෙ විසයෙ අනන්තරයෙන උප්පජ්ජනතො, එස ආපාඨගතවිසයපදට්ඨානොති වුවවති. එසො යනො සමුදෙති උප්පජ්ජති සො එස්සසමුදයොති වුවවති වුත්තං හෙතං-“සලායතනපච්චයා එසො”ති අතිගරුකො කාලවසෙන වුත්තො වෙදනාදුකො “උපෙක්ඛා පන සත්තතතා සුඛ මිච්චෙව භාසිතා”ති වුත්තතතා උපෙක්ඛා වෙදනං සුඛමෙව කත්වා සුඛ දුක්ඛවසෙන නාමරූපදුකො රූපාරූපවසෙන ආයතනදුකො³ සංසාරප්පවන්තිවසෙන සක්කාය දුකො⁴ පඤ්ඤාකම්මවසෙන වුත්තොති වෙදිතබ්බො

තත්ථ සුඛයතීති සුඛා, වෙදියතීති වෙදනා, දුක්ඛයතීති දුක්ඛා, නමනලසක්ඛණං නාමං, රූපනලසක්ඛණං රූපං වක්ඛායතනාදීති ඡ අජ්ඣන්තිනාති රූපායනාති ඡ බාහිරති රූපකුක්ඛාදයො පඤ්ඤාකම්මා විජ්ජමානණෙන සක්කායො අවිජ්ජාකමනණහා ආහාරඑස්සනාමරූපාසක්කාය සමුදයො, “වක්ඛුසමථෙස්සා”ති වක්ඛ තීති වක්ඛු රූපං අස්සාදෙති විභාවෙති වාති අණො වක්ඛුතො පවත්තො සමථෙස්සා=වක්ඛුසමථෙස්සා, සො පන අත්තනා සමප්පන්නාය වෙදනාය සහජ්ජනඅඤ්ඤාමඤ්ඤානිස්සයවිපාකආහාරසමප්පන්නඅජ්ජනවිභවසෙන අධිධා පච්චයො හොති, සුණාතීති ඝොශාං, හං සසමහාර සොතබ්බිලස්ස අනෙතා නු නමබ්බෙලොමාවිතෙ අබ්බුලිවෙඨකසණ්ඩානෙ පදෙසෙ සොතවිඤ්ඤාණාදීනං යථාරහං වජ්ජවාරහාවං සාධයමානං තිට්ඨති සොහවො පවත්තො සමථෙස්සා=ඝොශසමථෙස්සා, සාණසමථස්සාදීසුපි එසෙවනයො සාය තීති ඝාණං, හං සසමහාරසාණබ්බිලස්ස අනෙතා අජ්ජපදසණ්ඨානෙ

පදෙසෙ සාණවිඤ්ඤාණාදීනං යථාරහං චන්ද්‍රවාරහාවං සාධයමානං තිට්ඨති. ජීවිතමව්‍යයනීති ජීවිතාං. සායනපොත වා ජීව්‍යා, සා සසමාරජිව්‍යාය අතී අග්‍යමුලපසායනී චජේත්වා උපරිමතලමජේති භික්‍ෂුඋප්පලදලග්‍යසණ්ඨානො පදෙසෙ ජීව්‍යාවිඤ්ඤාණාදීනං යථාරහං චන්ද්‍රවාරහාවං සාධයමානා තිට්ඨති. කුච්ඡිනානං සාසව ධම්මානං ආයොති කාශො, ආයොති උප්පත්ති දෙසො. යාවතා ඉමසම්. කායෙ උපාදිත්තාප්පවත්ති නාම අත්ති තත්ථ යෙතුයෙත්ත කායප්පසාදෙ කායවිඤ්ඤාණාදීනං යථාරහං චන්ද්‍රවාරහාවං සාධය මානො තිට්ඨති. මුනාතිති මනො විජ්ජනාතිති අපො.

‘මනො’ති සභාවජ්ජනං භව්‍යිහං, මනතො පවතො සම්ප්පෙය්‍යා මනොසම්ප්පෙය්‍යා, ජබ්බිධම්පි එසං. දුට්ඨමෙව හොතීති දසෙසංකුං. “අභිචචන සම්ප්පෙය්‍යා පටිසම්ප්පෙය්‍යා”ති ආහ. මනොචාරිකො අභිචචනසම්ප්පෙය්‍යා පඤ්චවාරිකො චද්ධාරම්මණාදිපටිසෙත උප්පජ්ජනතො පටිසම්ප්පෙය්‍යා සුඛවෙදනාය ආරම්මණෙ සුඛවෙදනීයො දුක්ඛවෙදනාය ආරම්මණෙ දුක්ඛවෙදනීයො අදුක්ඛමසුඛාය වෙදනාය ආරම්මණෙ අදුක්ඛමසුඛවෙදනීයො, තත්ථ සුඛයතීති සුඛං යසස්සප්පජ්ජති තං සුඛිතං කරෙතීති අපො. සුට්ඨු වා බනති බාදති ච කායචිත්තාබාධනති සුඛං දුක්ඛයතීති දුක්ඛං යසස්සප්පජ්ජති තං දුක්ඛිතං කරෙතීති අපො. න දුක්ඛං න සුඛනති අදුක්ඛමසුඛං මකාරෙ පදසන්ධිවසෙන වුතො තත්ථ කුසලොති එකච්ඡති කුසලචිත්තසම්ප්ප්පෙනා “අකුසලො”ති වාදසඅකුසලචිත්තසම්ප්ප්පෙනා. “අච්ඡායනො”ති. අවයෙසට්ඨානකිරියාවාකභචිත්තසම්ප්ප්පෙනා පුනබ්බවප්පභෙදවසෙන නිද්දිසෙනා “කාමාවචරෙ”ති ආදිමාහ.

චතුපඤ්ඤාසකාමාවචරචිත්තසම්ප්ප්පෙනා කාමාවචරෙ. කාමං පහාය රූපෙ අචචරතීති රූපාවචරෙ, කුසලාච්ඡාකභවසෙන පඤ්චදසරූපාවචරචිත්තසම්ප්ප්පෙනා කාමඤ්ච රූපඤ්ච පහාය අරූපෙ අචචරතීති අරූපාවචරෙ, කුසලාච්ඡාකභවසෙන වාදසා රූපාවචරචිත්තසම්ප්ප්පෙනා ඉද්දති අතීතිවෙසවසෙන දසෙසෙනා “සුඤ්ඤනො”ති ආදිමාහ. තත්ථ “සුඤ්ඤනො”ති. රුහදෙසමොගෙහි සුඤ්ඤනො සුඤ්ඤනො, රුහදෙසමොගනීතිමොගෙහි අනිමිත්තනො අනිමිත්තනො. රුහදෙසමොගපනීතිතං අභාවනො අසංඝිතිනොති වුවිති. ඉද්දති චට්ඨපරියාපනනඅපරියාපනනවසෙන දසෙසෙනා “ලොකීයො”ති ආදිමාහ.

ලොකො වුවිති ලුප්පනපලුප්ප්පෙන වට්ඨං, තසම්. පරියාපනන භාවෙන ලොකෙතිසුතොති ලොකීයො. උතරිණෙණාති උතරෙ, ලොකෙ අපරියාපනනභාවෙන ලොකනො උතරෙති ලොකුත්තරෙ. “පුසසනා”ති. පුසනාකාරෙ සම්පුසසනා සම්පුසිතනනති උප සභග්ගන පදං වච්ඡිතං. “එවං ඤානං නිව්‍යා”ති. එවං පාකවං කතා.

“**ඡන්දනො තිරෙති**” ති: යදි උපරි වත්තබ්බාකාරෙන විනොති අතිව්වත්තිකතාය ආදිඅන්තවතාය ව **අතිව්වතො තිරෙති**, උපාදාය පතිපිළනතාය දුක්ඛවත්තූතාය ව **දුක්ඛතො**, පච්චයයාපතියතාය රෙගුමුලතාය ව **රෙගුමතො**. දුක්ඛතො සුලයොගිතාය කිලෙසා සුචිපයක්කරණතාය උපාදජජරුභෛගති උද්ධුමාන පරිපක්කතිත්තතාය ව **ගණ්ඨතො**. පිළාජනකතාය අනොතාදුදනතාය දුන්නිගරණීය තාය ව **සලලතො**. විසගරණීයතාය අවබ්බිආවහතාය අසවත්තූ තාය ව **අසතො** අසෙරිභාවජනකතාය බාධපදධානතාය ව **ආබාධතො**. අවසනාය අභිධෙය්‍යතාය ව **සරතො**. ව්‍යාධිජරුමර ණෙහි පළුජ්ජනතාය ව **පලොකතො**. අනෙකබ්‍යසනවහනා වහන තාය **ජනිතො**.

අවිපරිහානව විපුලාභං අන්තානං ආවහනතො සබ්බපද්දුවව්ච්ඡා තාය ව **උපද්දුවතො**. සබ්බභයානං ආකරතාය දුක්ඛචුපසමසබ්බා තස්ස ව පරමස්සාසස්ස පටිපක්ඛගුත්තාය **භසතො**. අනෙකෙහි අනන්තෙහි අනුබක්ඛතාය දෙසසුලසණ්ඨිතතාය උපසග්ගො විය අන්ධ වාසනාරහතාය ව **උපසග්ගතො**, ව්‍යාධිජරුමරණෙහි වෙව ලාභාදීහි ව ලොකධම්මෙහි වස්සවලිතතාය¹ ව **ලතො**. උපක්කමෙනවෙව සරසෙන පහබ්දපගමනසීලතාය **පහබ්දතො**.

සබ්බාවන්ථාචිතිපාතිතාය චිරභාවස්ස ව අද්ධුවතාය **අද්ධුවතො**. අතායනතාය වෙව අලභිතනෙය්‍යබෙමතාය ව **අනානතො**. අලභිසිතුං අනරහතාය අලුච්ඡිනානමි ව අලොන කිව්වකාරිතාය **අලොනතො**. නිස්සිතානං භයසාරහත්තාභාවෙන **අසරණතො**. යථා පරිභාසි තෙහි ධුව සුභ සුඛත්තභාවෙහි රිත්තතාය **රිත්තතො**. රිත්තතායෙව **තුච්ඡතො**. අප්පකත්තං වා අප්පකමි හි ලොකෙ තුච්ඡතති චුවච්ඡි. සාමිතිවාසිකවෙදකකාරකාධිට්ඨායභවිරිතිතතාය “**සුඤ්ඤතො**”

සයඤ්ච අසාමිභාවාදිකතාය “**අනන්තතො**,” පවත්ති දුක්ඛතාය දුක්ඛස්ස ව ආදීනවතාය **ආදීනවතො**. අථවා ආදිනං වා නිගච්ඡති පවත්තනීති ආදීනවො, කපණමනුස්සස්සෙතං අධිවචනං, බක්ඛාපි කපණයෙවාවති ආදීනවසදිසභාය ආදීනවතො, ජරායවෙව මර ණෙන වාති වෙධා **විපට්ඨොමධම්මතො** දුක්ඛලතාය පේගු විය සුඛ සාරාජනියතාය ව **අසාරකතො**. අසහෙතුතාය **අසමුලතො**. විත්තමුඛසපතො විය විස්සාසසාතිතාය **වධනතො**. විගහනවතාය විභවසමුත්තතාය ව **විභවතො**. ආසවපදධානතාය **සාසවතො**. හෙතුපච්චයෙහි අභිසංඛතතාය **සංඛතතො**. මච්චිමාරකිලෙස මාරානං ආමිසගුත්තාය **මාග්ගිසතො**.

ඡන්තිජරාව්‍යාධිමරණපක්ඛිතාය **ඡන්තිජරාව්‍යාධිමරණධම්මතො**. සොකපරිදෙව උපායාස හෙතුතාය **සොකපරිදෙව උපාසාස**

බලිමිනො. තණ්හාදිට්ඨි උවච්චනසංඛිලෙසානං විසයධම්මතාය සංඛිලි ප්‍රතික්ෂාලනමිනො. අවිජ්ජාකම්මතණ්හාසලායතනවසෙන උප්පත්ති තො සමුදයනො. තෙසං අභාවෙන අත්ථබ්බමනො. එසෙස ඡන්ද රාගවසෙන මධුරස්සාදෙන අස්සාදනො. එසෙසෙ විපරිත්තාමෙන ආදිතවනො. උභින්නං නිස්සරණෙන නිස්සරණනො. “නිරෝති”ති: සබ්බෙසු ව ඉමෙසු නිරෝතිති පාඨසෙසො දධිබ්බො.

‘පජ්ජනති’ති: සකස්නතානතො නිහරති. “විනොදෙති”ති: භුදති. “බාහනිකෙති”ති: විගතතතං කරොති. ‘අනභාවබ්බමෙති’ති: අනුඅභාවං ගමෙති. අරියමග්ගසමූහෙන උච්ඡින්නතණ්හාඅවිජ්ජාමය මූලං තාලවත්ථි විය නෙසං වත්ථිභානනි තාලවත්ථිකනො. යථා හි තාලරුකකස්ස මූලං උච්චිත්වා නස්ස වත්ථිමතො තසම් පදෙස්ස කතෙ න පුන නස්ස තාලස්ස උප්පත්ති පඤ්ඤායති. එවං අරියමග්ග සමූහෙන සමුලරුපාදිරසෙ උච්චිත්වා නෙසං පුබ්බෙ උප්පන්න පුබ්බ භාවෙන වත්ථිමතො විගතසත්තානෙ කතෙ සබ්බෙපි හෙ තාලවත්ථි කතාති වුවනති.

“සමෙසසො”ති: යස්ස පුග්ගලස්ස එසො ගෙධො. “සමුව්චිනො”ති: සමො උච්චිනො. “වුපසනො”ති: එලෙන වුපසනො. “පටිපසස්සදෙධො”ති: පටිපසස්සද්ධිප්පභානෙන පටිපසස්සමතිනො උප සග්ගෙන වා පදං වඩ්ඪිතං. “අභබ්බප්පතතිකො”ති: පුන උප්පජ්ජනං අභවෙබ්බො. “ඤ්ඤානිතා දබ්බො”ති: මග්ගඤ්ඤානිතා කොපිතො අඵවා විසතිකම්මතභාජනෙන සහ ඡබ්බිතං විය වත්ථිනා සහ පතිනො මූලච්ඡින්නවිසවල්ලී විය සමූලච්චිනොති සමුව්චිනො, උදධනෙ උද්භං සිඤ්ඤිත්වා නිබ්බාපිතඅභිහාරං විය වුපසනො, නිබ්බාපිත අභිහාරෙ පතිතඋද්භාජ්ජසසිතං විය පටිපසස්සදෙධො, අභිකුරුප්පත්තියා ගෙතුච්ඡින්නං බීජං විය අභබ්බප්පතතිකො, අසතිපාතවිසරුකෙධො විය හි ඤ්ඤානිතා දබ්බොති එවමෙතො වණණියනති.

“වත්තගෙධො”ති ඉදං සකභාවපරිච්චජනවසෙන වුත්තං. “විගතගෙධො”ති: ඉදං ආරමමණ සාලයභාවපරිච්චජනවසෙන, “වග්ගගෙධො”ති: ඉදං පුනඅනාදියනභාවදස්සනවසෙන. “මුග්ගගෙ ට්ඨො”ති: ඉදං සත්තතිතො විනිමොවනවසෙන. “පටිඤ්ඤාගෙධො”ති: ඉදං මුත්තස්සාපි කම්ම අනවත්තාදස්සනවසෙන. “පටිභිස්සධ්මගෙ ට්ඨො”ති: ඉදං ආදිතතපුබ්බස්ස නිස්සග්ග දස්සනවසෙන වුත්තං. “විග්ගග්ග”ති: විග්ගරාගො. “වත්තග්ග”ති: වුත්තනග්ගෙන යොජෙ තබ්බං, තත්ථිග්ගිකතවසෙන ගෙධො. රඤ්ඤතවසෙන ග්ගො. “නිප්පා නො”ති: නිත්තණ්හො. නිව්ච්ඡෙතිපි පාශො, තණ්හාඡදනවිරතිතො.

“නිබ්බුතො”ති: නිබ්බුතසභාවො ව. “සිතිභුතො”ති: සිතස භාවො. “සුබ්බපිසංචෙදි”ති: කාශිකවෙතසිකාසුධං අනුගවනසභාවො

“මුහම්මදෙනා”ති: උත්තමසභාවෙන. “අත්තනා”ති: විත්තන. “කන්තනා වා”ති පාපකම්මානං කන්තාවෙන. “අකන්තනා වා”ති කුසලානං අකන්තාවෙන ව. “කන්තං මෙ කාසද්ධවට්ඨිතං අකන්තමෙම කාසසුච්ඡින”නති: ආදයො වාරවසෙන අවිරති විරතිවසෙන කම්මපථවසෙන ව චුත්තා. “සිලෙසු න පටිපුරකාදී”ති: ආදයො චතුපාරිසුද්ධිසිලවසෙන. “ඡග්ගිසමනුසුතෙනා”ති: පඤ්ච ඡගරණවසෙන. “සති සම්පජ්ඣෙය්‍යෙනා”ති: සාන්තකාදිසම්පජ්ඣෙය්‍යවසෙන. “චත්තාගෙ සති පට්ඨානා”ති: ආදයො බොධිපක්ඛියධම්මා ලොකීයලොකුත්තරවසෙන. “දුක්ඛං මෙ අපට්ඨෙය්‍යෙනා”නති: ආදයො චත්තාගෙ අරියසම්මවසෙන චුත්තාති වෙදිතබ්බං. තෙ අත්තො නත්තත්ත චුත්තනායන්තා පාකවායෙව. “ධිගෙ පණ්ඩිතො”ති: සත්තපද චුත්තත්තං යෙව, අපි ව දුක්ඛෙ අකම්මපියෙත්තං ධිගෙ. සුඛෙ අනුපට්ඨිතත්තෙත්තං පණ්ඩිතො. දිට්ඨධම්මික සම්පරාධිකත්තෙත්තං භාගපරිචයෙත්තං පඤ්ඤාචා, අත්තත්ත පරෙත්තං නිවලෙත්තං බුද්ධිමා. ගම්මිරඋත්තානත්තෙත්තං අපවෙවාය්‍යකත්තෙත්තං ඤාණී. ගුලහපට්ඨිතත්තෙත්තං ඔකාසකත්තෙත්තං විභාචි. නිකම්මෙසබ්බපදනත්තං¹ තුලාසද්ධොති මෙධාචි.

“නලිප්පති”ති: සඤ්ජානියා නලිප්පති ආකාසෙ ලෙඛා විය. “න සංලිප්පති”ති: විසෙසෙන න ලිප්පති. “න උපලිප්පති”ති: සඤ්ඤාගො හුත්වාපි න ලිප්පති හත්තලෙ ලෙඛා විය. “අලිතෙනා”ති: සඤ්ඤාගො හුත්වාපි න කිලිස්සති භාසිභාවත්තෙත්තං ධම්මානුරතනං විය. “අසංලිතෙනා”ති විසෙසෙන න කිලිස්සති මණ්ණිරතනෙ පලිවෙසිත කාසිභාවත්තං විය. “අනුපලිතෙනා”ති උපගන්තවාපි න අලිප්පති පොකකිරපතෙන උද්භවිත්තං විය.

“නික්ඛිතෙනා”ති. බති නික්ඛිතෙනා බතිනාගාරතො පලාතො විය. “නිස්සතො”ති විප්පගිතො අම්බනස්ස පටිච්ඡාදිතකිලිධ්වත්තං විය. “විප්පමුත්තො”ති: සුච්ඡුමුත්තො ගස්සුපගෙ වජ්ජමති රතිං නාසෙත්වා න පුනාගමනං විය². “විසංයුතෙනා”ති: කිලෙසෙති එභතො න යුත්තො බ්‍යාධිතා මුත්තගිලාතො විය. “විමට්ඨිකාදික තෙන වෙනසා”ති: විගතමරියාදිභතෙන විත්තෙන. සබ්බතවෙන සබ්බාරම්මණෙන සබ්බකිලෙසෙති එභතො න යුත්තෙන මුත්ත විත්තෙනාති අත්තො. “සඤ්ඤං පටිඤ්ඤං”ති ගාථාය පන අයං සංඛෙ පත්තො, න තෙවලව එස්සමෙව, අපි ව බො පන කාමසඤ්ඤාදිභෙදං සඤ්ඤං සඤ්ඤානුසාරෙන වා පුබ්බෙ චුත්තනායෙනෙව නාමරූපං නිති පටිඤ්ඤාති පටිඡනිත්වා ඉමාය පටිපදා අචතුරිධිමට්ඨි විතරෙය්‍ය ඔසං, තතො සො තිණ්ණොසො තණ්හාදිට්ඨිපරිග්ගහෙසු තණ්හාදිට්ඨි කිලෙසප්පභාතෙන අනුපලිතෙනා බිණ්ණසම්මුති රගාදිසලානං අබ්බුලහත්තා අබ්බුලහසලො, සතිවෙපුලලප්පත්තියා අප්පමත්තො

1. V. ම. නිකම්මෙසබ්බපදනායෙන. 2. V ම. නාසෙත්වාපුනාගමනං විය.

විරං පුබ්බිකාගෙ වා අප්පමිනේනා වරතෙනා අප්පමිද්ධාරෙනා අබ්බුලතසලො හුළා සකපරතතතාවාදිහෙදා නාසිංසති ලොකමිථං පරඤ්ච, අඤ්ඤදත්ථු වරිමච්ඡිතතතිරේධා නිරුපාදුනොව ජනවෙදෙ පරිනිබ්බාතිති අරහතතකුටෙන දෙසනං තිට්ඨපෙසි ධම්ම නෙතතිථපතමෙව කරේනෙතා; නතු ඉමාය දෙසනාය මග්ගං වා එලං වා උප්පාදෙසි බිණ්ණසවස්ස දෙසිතතතාති. නිලාදිහෙදං ආරමමණං සඤ්ජානාතීති සඤ්ජා සා සඤ්ජානනලකඛණං පච්චිතිඤ්ඤණරසා චතුභුමකසඤ්ඤති නො¹ සඤ්ජානනලකඛණං නාම නත්ථි. සබ්බා සඤ්ජා නනලකඛණංව, යා පනෙත්ථ අතභිඤ්ඤාණෙන සඤ්ජානාති සා පච්චිති ඤ්ඤණරසා නාම හොති, තස්සා චධ්මිනිස්ස දුරුමති අභිඤ්ඤාණං නත්ථා පුන තෙන අභිඤ්ඤාණෙන නං පච්චිතිජනනකාලෙ, පුරිසස්ස කාල තිලකාදිඅභිඤ්ඤාණං සලලකෙඛනා පුන තෙන අභිඤ්ඤාණෙන අසුඤ්ඤා නාම එසොති තස්ස පච්චිතිජනනකාලෙ, රඤ්ඤා පිලකින ගොපකභණ්ඩාගාරිකස්ස තස්මිං තස්මිං පිලකිනෙ නාම පණණකං බන්ධනං අසුඤ්ඤා පිලකිනං නාම ආගරති වුත්තෙ දීපං ජලෙනා සාර ගබ්භං පමිසිනා පණණං වාවෙනා තස්ස තස්සෙව පිලකිනස්ස ආග රණකාලෙ ව, පච්චිති වෙදිතබ්බා.

අපගේ නයෝ සබ්බසාහිනාවසෙන ති සංඤ්ඤානනලක්ඛණා සංඤ්ඤා, පුන සංඤ්ඤානනපච්චයනිමිත්තකරණරසං දිරුආදීප්ප නව්ඡනාදයෝ විශ්, යථාගතිනනිමිත්තාවසෙන අතීතිවෙසකරණපච්චුපට්ඨානා ගත්ථි දසසක අකො විශ්, ආරම්මණේ අනොගාලකවුත්ථිභාශ අචිරට්ඨාන පච්චුපට්ඨානා වා විජ්ජු විශ්. යථා උපට්ඨිතවිසයපදට්ඨානා තිණපුරිස කෙප්ප මගපොතකානං පුරිසොති උප්පන්නා සංඤ්ඤා විශ්, යං පනෙත්ථ ඤ්ඤාසම්පයුත්තා ගොති සා ඤ්ඤාණමෙව අනුවත්තනි, සසම්භාරපථි ආදීප්ප සෙසධම්මානං පථිවිආදීනි විශාති වෙදිනබ්බා. කාම පටිසං යුත්තා සංඤ්ඤා කාම සංඤ්ඤා, බ්‍යාපාදපටිසංයුත්තා සංඤ්ඤා බ්‍යාපාද සංඤ්ඤා, විතිංසාපටිසංයුත්තා සංඤ්ඤා විතිංසාසංඤ්ඤා.

තෙසු වෙ සතෙතසුපි වෙ සඛ්ඛාරෙසුපි උපපජ්ජති, කාමසංකෘතිය
හි පියෙ මනාපෙ සතෙත වා සඛ්ඛාරෙ වා විතකෙකනතසස උපපජ්ජති,
බ්‍යාපාදසංකෘතිය අපිටියෙ අමනාපෙ සතෙත වා සඛ්ඛාරෙ වා කුජ්ඣිනියා
ඔලොකනකාලතො පටිථාය යාව විනාසනා උපපජ්ජති. විනිසා
සංකෘතිය සඛ්ඛාරෙසු න උපපජ්ජති. සඛ්ඛාරෙ හි දුක්ඛාපෙතබ්බො නාමි
නජි. ඉමෙ සත්තා හසංකෘතනු වා උච්ඡජ්ජනනු වා විනාසනනු වා
මා වා අහෙසුනති විනාතකාලෙ පන සතෙතසු උපපජ්ජති.

නෙකබිම පටිසංඝකුච්ඡා සංඝයා නෙකබිමසංඝයා. සා අසුභ පුබ්බහාගේ² කාමාවචර හොඳි, අසුභජ්ඣානෙ රූපාවචර, නජ්ඣානං සාදකං කච්ඡා උප්පන්නමග්ගඵලකාලෙ ලොකුච්ඡාර, අව්‍යාපාද පටි

1. V ම. චතුස්සම්මනංසකාදියිතො.

2. **සි. අසපුනපුබ්බසංගෙ.**

සඤ්ඤාතො සඤ්ඤා අඛ්‍යාපාද සඤ්ඤා. සා මෙතනාපුබ්බභාගෙ කාමා වචරං හොති, මෙතනාකාමනෙ රූපාවචරං තං කාමනං පාදකං කන්‍යා උප්පන්නමග්ගඵලකාලෙ ලොකුතතරං. අවිභිංසාපටිසඤ්ඤාතො සඤ්ඤා අවිභිංසාසඤ්ඤා. සා කරුණාපුබ්බභාගෙ කාමාවචරං කරුණාකාමනෙ රූපාවචරං, තං කාමනං පාදකං කන්‍යා උප්පන්නමග්ග ඵලකාලෙ ලොකුතතරං. යද අලොභො සීසං හොති තද ඉතරෙ වෙ තදකුසිකා භවන්ති, යද මෙතනා සීසං¹ හොති තද ඉතරෙ වෙ තදකුසිකා භවන්ති. යද කරුණා සීසං¹ හොති තද ඉතරෙ වෙ තදකුසිකා භවන්ති. රූපාරම්මණං ආරබ්භ උප්පන්නා සඤ්ඤා රූපසඤ්ඤා. සද්දසඤ්ඤාදිසුපි එසෙව නයො, ඉදං තස්සායෙව ආරම්ම ණතො නාමං ආරම්මණානං වුත්තත්තා, චක්ඛුසම්මස්සජ්ඣවිඤ්ඤානිපි වුත්තානෙව හොන්ති. “සා එවරූපා සඤ්ඤා”ති: අඤ්ඤාපි “පටිස සම්මස්සජ් සඤ්ඤා අධිවචන සම්මස්සජ් සඤ්ඤා”ති එවමාදිකා වෙදි තබ්බා. තත්ථ අධිවචනසම්මස්සජ් සඤ්ඤානිපි පරියායෙන ඡවාරිකා යෙව තයො හි අරුපිනො බක්ඛා සං පිට්ඨිවට්ටකා හුත්වා අත්තනො සහජ්තසඤ්ඤාය අධිවචනසම්මස්සජ් සඤ්ඤාති නාමං කරොන්ති. නිප්පරියායෙන පන පටිසසම්මස්සජ් සඤ්ඤා නාම පඤ්චවාරිකා සඤ්ඤා. අධිවචන සම්මස්සජ් සඤ්ඤා නාම මනොවාරිකා සඤ්ඤා, එතාය අතිරේක සඤ්ඤා පරිග්ගහිතාති වෙදිතබ්බා. සඤ්ඤාති සභාව නාමං. “සඤ්ජානනා”ති. සඤ්ජානනාකාරො. “සඤ්ජානිනනන”නති: සඤ්ජා නිතභාවො. “අවිජ්ජාස”නති: පුරෙත්තුං අසුත්තතෙත්ත කායදුච්චරි තාදි අවිජ්ජියං නාම අලද්ධබ්බන්ති අත්තො. තං අවිජ්ජියං විජ්ජනීති අවිජ්ජා, තඤ්ඤිපරිතතො කායසුචරිතාදි විජ්ජියං නාම, තං විජ්ජියං නවිජ්ජනීති අවිජ්ජා, බක්ඛානං වාසත්ථං ආයත්තනානං ආයත්තත්ථං ධාතුනං සුඤ්ඤත්ථං ඉත්ථියානං අධිපතියත්ථං සම්මානං තථත්තං අවි දිතං කරොතිති අවිජ්ජා.

දුක්ඛාදීනං පිළිකාදිවසෙන වුත්තං චතුබ්බිධං අත්ථං අවිදිතං කරොතිතිපි අවිජ්ජා. අත්තවිරහිතො සංසාරෙ යොති ගති භව විඤ්ඤාණට්ඨනිසත්තවාසෙසු සත්තෙ ඡවාපෙතිති අවිජ්ජා, පර මත්තො අවිජ්ජමානෙසු ඉත්ථිපුරිසාදිසු ඡවති විජ්ජමානෙසු බක්ඛා දිසු නජ්චතිති අවිජ්ජා, අපි ව චක්ඛු විඤ්ඤාණාදීනං වත්ථාරම්මණං පටිච්ච සමුප්පන්නානං වධම්මානං ඡාදනතොපි අවිජ්ජා. තං අවිජ්ජාස කාමොසවසෙන උත්තරෙය්‍ය භවොසවසෙන පත්තරෙය්‍ය දිට්ඨොස වසෙන සමතික්කමෙය්‍ය අවිජ්ජාසවසෙන චීතිවත්තෙය්‍ය.

අප්චා සොතාපත්තිමග්ගෙන පහානවසෙන උත්තරෙය්‍ය, සකද ගාමිමග්ගෙන පහානවසෙන පත්තරෙය්‍ය, අනාගාමිමග්ගෙන පහාන වසෙන සමතික්කමෙය්‍ය අරහත්තමග්ගෙන පහානවසෙන චීති

විවේචනය. අප්පා නරේයාදි පසුපදාං නදමනාදි පසුපදාං නෙත
 යොජනබ්බනති කෙවි වදනති. “මොනං වුච්ච”ති සද්දන්තති වචාං තං
 පතෙදතො දස්සෙත්තුං යා “පසුසද්ද පඤ්ඤා”ති ආදිමාග. තං වුත්ත
 නයමෙව ස්පෙක්ඛා අමොහො ධම්මවිවයොති පදං, අමොහො කුස
 ලෙසු ධම්මසු අභාවනාය පටිපකෙඛා භාවනාගෙත්තු, අමොහෙන¹ අවි
 පරිතං ගණනාති මුල්ලහස්ස විපරිතගහණතො. අමොහෙන යථා
 වතො ධාරෙතො යථාසභාවෙ පවත්නති. මුලෙහා හි තච්ඡං
 අතච්ඡනති ගණනාති. නථා ඉච්ඡිතාලාභදුක්ඛං හොති අමුලහස්ස
 නං කුතෙත්ථ ලබ්භාති එවමාදි පච්චවෙක්ඛණසමභවතො මරණදුක්ඛං
 න හොති.

සමොගමරණං හි දුක්ඛං න ච තං අමුලහස්ස හොති, පබ්බජි
 තානං සුඛසංවාසො හොති තිරච්ඡානායොති යං තිබ්බන්ති න හොති,
 මොහෙන හි තිච්චසංමුලහා තිරච්ඡානායොති. උපපජ්ජන්ති, මොහපටි
 පකෙඛා ච අමොහො. මොහවසෙන අමජ්ඣන්තභාවස්ස අභාවකරො
 අමොහෙන අවිතිංසාසකසද්ද ධාතුසකසද්ද මජ්ඣිමාය පටිපත්තියා පටි
 පජ්ජනං පච්ඡිමගන්ධවයස්ස පඤ්ඤානං හොති. පච්ඡිමාති වෙ සති
 පටිඨානාති තස්සෙව ආනුභාවෙන ඉජ්ඣන්ති. අමොහො දීඝායුසා
 නාය පච්චයො හොති. අසමමුලෙහාහි හිනාහිතං සද්ධා අහිතං පරි
 චජ්ජෙතො හිතව පටිසෙවමානො දීඝායුසො හොති. අග්ග
 සමපත්තියා² අපරිභිනො හොති. අමුලෙහා හි අත්තනො හිතමෙව
 කරෙතො අත්තනං සමපාදෙති. අරියවිහාරස්ස පච්චයො හොති
 උද්භිතපකෙඛසු තිබ්බතො හොති.

අමුලහස්ස සබ්බාහිසංඛිතාය³ අභාවතො අමොහෙන මග්ග
 දස්සනං⁴ හොති. අමුලෙහා හි යථාවතො කුසලො අපරිණායක
 බන්ධුපසුච්ඡානං අපරිණායකතො බුජ්ඣති.⁵ යථා ච එතෙන අත්තන
 දස්සනං එවං අත්තදස්සනං මොහෙන, කො හි නාම අත්තසුසද්දනං
 බුජ්ඣන්තො පුත්ත සමොගං ආපජ්ජෙය්‍යාති. “**තෙන සද්දන්ත සමන්තා
 ගතො**”ති: එතෙන වුත්තප්පකාරෙන සද්දන්ත සමඛිතිභූතො;
 සෙක්ඛාදයො මුති. “**මොහප්පතො**”ති පටිලභාසද්දන්ත මුති
 භාවං පතො. “**තිණ්ණි**”ති: ගණනපරිවේචදො. “**මොහෙසාති**”ති:
 මුතිභාවකර මොහෙය්‍යකර පටිපදාධම්මා. “**කාසමොහෙසා**”ති:
 ආදිසු විසද්දන්තනායරූපකායවසෙන පසුසද්දපෙනබ්බං **කාසමො
 හෙසාං**. විසද්දන්තිවාචාසද්දවාචාවසෙන පසුසද්දපෙනබ්බං. **චචිමො
 හෙසාං**. මනොවාදිකවිතොදිවසෙන පසුසද්දපෙනබ්බං. **මනො
 මොහෙසා**.

1. V. ම. භාවනාය පටිපකෙඛා භාවනාගෙත්තු අමොහෙන.

2. V. ම. අත්තසමපත්තියා.

4. V. ම. අත්තදස්සනං.

3. සි සබ්බාහිසංඛිතාය.

5. V. ම. පුලිඡති.

“**තිව්ඛ කායදුච්චරිතානං භොග්**” නති: පණාතිපානාදි තිව්ඛානං කායතො පච්චතානං දුට්ඨවරිතානං පජ්ඣනං. “**කායසුචරිත**” නති: කායතො පච්චතං සුට්ඨවරිතං. “**කායාරම්මණේ ඤාණේ**” නති: කායං ආරම්මණං කත්වා අනිච්චාදිවසෙන පච්චතං කායාරම්මණේ ඤාණං. “**කායපටිඤ්ඤා**” නි: කායං ඤානනිර්ණයපහනපරිඤ්ඤාති, ජානනා වසෙන පච්චතං ඤාණං. “**පටිඤ්ඤාසන්ගතො මග්ගො**” නි: අජ්ඣන්තකං කායං සමමසිත්වා උප්පාදිතමග්ගො පරිඤ්ඤාසන්ගතො. “**කායෙ ජඤ්ඤාගස්ස පහාන**” නති: කායනණ්ණා ජඤ්ඤාගස්ස පජ්ඣනං. “**කායසංඛාරනිවේශො**” නි: අසංසප්පසංසානං නිරෝධො ආවරණො, චතුර්කානසමාපන්නි සමාපජ්ජනං. “**ච්චිසංඛාරනිවේශො**” නි: විතකකම්මාරානං නිරෝධො ආවරණො, දුතියජ්ඣාන සමාපතති සමාපජ්ජනං.

“**විතනසංඛාරනිවේශො**” නි: සඤ්ඤාවේදනානං නිරෝධො ආවරණො, සඤ්ඤාවේදසිතනිරෝධසමාපතති සමාපජ්ජනං. පඨමගාථාය භායමුනිනති ආදිසු කායදුච්චරිතපහනවසෙන **කායමුනි**. ච්චිදුච්චරිතපහනවසෙන **චාචාමුනි**. මනෝදුච්චරිතපහනවසෙන **මනොමුනි**. සබ්බාකුසලපහනවසෙන **අනාසවමුනි**. මොනෙය්‍ය සමපන්නනති ජාතිත්වා එලෙ සිත්තතා මොනෙය්‍ය සමපන්නං. “**ආත්මසංඛ්‍යාසංඛිත**” නති: සංඛිතියුක්තෙ පජ්ඣන්තා සිත්තතා සංඛ්‍යාසංඛිතං භවේය්‍යනති දුතියගාථාය “**නිත්තානපාපක**” නති: යො අජ්ඣන්ත බහිද්ධාසංඛිතො සංඛිතමපි ආයතනෙ අජ්ඣන්තබහිද්ධාරම්මණ වසෙන උප්පන්නිර්ගාති සංඛ්‍යාපාපභාති මග්ගඤ්ඤාන නිත්තාය ධොවිත්වා සිත්තතො, නං නිත්තානපාපකං ආත්මි ඵලමජ්ඣා දට්ඨබ්බො අගාරමජ්ඣෙ වසන්නා **අගාරමුනිනො**. පඤ්ඤාපහනා **අනගාරමුනිනො** සත්තසෙක්කා **සෙක්කමුනිනො** අරහතො **අසෙක්කමුනිනො**. පච්චෙකබ්බද්ධා **පච්චෙකමුනිනො**. සමමාසලබ්ධා **මුනිමුනිනො**. සුත්ත භවේතුකමසනාසුච්ඡාවසෙන භවමෙ අගාරමුනිනොති ආහ **අගාරිකා**ති කසිගොරකකාදි අගාරිකකමෙම නිසුත්තා. “**දිට්ඨපද**” නි: දිට්ඨතිරාණං “**විඤ්ඤානසාසනා**” නි විඤ්ඤානං සික්ඛිත්තය සාසනං එවෙසනති විඤ්ඤානසාසනං. *

“**අනාගාග්**” නි: කසිගොරකකාදි අගාරියභාමමං එවෙසං නත්ති පඤ්ඤානා අනාගාගති වුවනති. “**සත්තසෙක්කා**” නි: සොනාපන්නා දයො සත්ත නිසු සික්කාසු සික්කින්නති සෙක්කා, අරහතො න සික්කින්නති **අසෙක්කා**. නං නං කාරණං පටිච්ච එකකාව අනාවරියකා චතුසච්චං බුද්ධිත්තවනොති පච්චෙකබ්බද්ධා **පච්චෙකමුනිනො**. **මුනිමුනිනො** වුවනති තථාගතාති, එත්ථ අට්ඨති කාරණෙහි භගවා **තථාගතො**. තථාආගතොති **තථාගතො** තථාගතොති **තථාගතො**. තථලක්ඛණං ආගතොති **තථාගතො**. තථධෙමම යථාවතො අහි සමුද්ධොති **තථාගතො**. තථදස්සිතාය **තථාගතො**. තථාවාදිතාය

නිමිශ්ශයා. නථා කාරිතාය නථාගනො. අභිභවනන්තො නථා ගනො. කථං භගවා නථාආගතොති නථාගතො. ? යථා සබ්බලොක භික්ඛාය උසුක්කමාපන්නා පුරිමකා සමමසමුද්ධා ආගතා. නිං වුත්තං හොති. යෙනාභිනිභාරොන පුරිමකා භගවන්තො ආගතා.

තෙනෙව අමහාකම්පි භගවා ආගතො අථ වා යථා පුරිමකා භගවන්තො දුකසීලනිකම්මපඤ්ඤවිරියබන්ධනවිධානමෙතනු පෙකකා සබ්බාතා දසපාරමිසො දසපාරමිසො දසපරමස්පාර මිසොති සමිතිංසපාරමිසො සුරෙණා අභිගපරිවොගනායකධනරජ පුත්තදුරපරිවොගනති ඉමෙ පඤ්ඤමහාපරිවොගෙ පරිවර්ජිතා පුබ්බ යොග පුබ්බවරිය බමමකකිකානං ඤානස්වරියාදයො සුරෙණා බුද්ධි වරියාය කොටිං පඤ්ඤා ආගතා, නථා අමහාකම්පි භගවා ආගතො, යථා ව පුරිමකා භගවන්තො වත්තාරො සතිපට්ඨානො වත්තාරො සමමප්ප ධානො වත්තාරො ඉද්ධිපාදෙ පඤ්ඤාදියාති පඤ්ඤබලාති සත්ත බොජ්ඣංගෙන අරියං අට්ඨබ්බිකාං මග්ගං භාවෙත්වා සුරෙණා ආගතා නථා අමහාකම්පි භගවා ආගතො එවං නථාආගතොති නථාගතො.

යථා ව දීපඝනරබුද්ධිආදයො
සබ්බඤ්ඤාභාවං මුත්තයො ඉධාගතා,
නථා අයං සභ්‍යමුනීපි ආගතො
නථාගතො වුවමනි තෙන වක්ඛමාති.

කථං නථාගතොති නථාගතො යථා සමපතිඡනා පුරිමකා භග වන්තො ගතා. කථංඤච තෙ ගතා තෙ හි සමපතිඡනා සමෙති පාදෙති පඨවිසං පතිට්ඨාය උත්තරභිමුඛො සත්තපදවිනිභාරොන ගතා, යථාහ:- සමපතිඡනො ආනන්ද බොධිසත්තො සමෙති පාදෙති පතිට්ඨනිකා උත්තරභිමුඛො සත්තපදවිනිභාරොන ගතෙති. සෙනෙති ඡතෙන අනුගිරියමානො¹ සබ්බාදිසා අනුචිලොකෙති ආසතිව වාචං භාසති. “අග්ගොගමසම් ලොකස්ස ජෙට්ඨොගමසම් ලොකස්ස සෙට්ඨො ගමසම් ලොකස්ස අයමනතිමා ඡති නන්දිදති පුත්තබ්බො”ති. තවස්ස ගමනං නථං අග්ගොසි අවිනථං, අනෙකෙසං විසෙසාධිගමානං පුබ්බ නිමිත්තභාවෙන යාති සො සමපතිඡනො සමෙති පාදෙති පතිට්ඨාති, ඉදමස්ස වතුරිද්ධිපාදපටිලාභස්ස පුබ්බනිමිත්තං, උත්තරමුඛභාවො පනස්ස සබ්බලොකුත්තරභාවස්ස පුබ්බනිමිත්තං, සත්තපදවිනි භාර සත්තබොජ්ඣංගරත්නපටිලාභස්ස, “සුවණ්ණදණ්ඩාච්ඡිපතනති වාමරා”ති එත්ථ වුත්ත වාමරානෙකපො පත සබ්බතිත්ථියතිමමපනස්ස, සෙනෙත්තධාරණං. අරගත්තවිමුත්තිවරවිමලසෙනෙත්තපටිලා භස්ස, සබ්බදිසානුචිලොකනං සබ්බඤ්ඤානානාවරණඤ්ඤපටිලාභස්ස, ආසතිවාචාභාසනං. අප්පතිවත්තියවරධමමවක්කප්පවත්තනස්ස පුබ්බ

නිමිත්තං, තථා අයමහගවාපි ගතො, නං වස්ස ගමනං තථං අගොසි අවිතථං තෙසං යෙව විසෙසාධිගමානං පුබ්බනිමිත්තභාවෙන. තෙනානු පොරාණා:-

“මුහුත්තඤ්ඤොව ගවමපති යථා
සමෙති පාදෙති ඵුසි චක්ඛකිරං,
සො වික්කමී සත්තපදානි ගොතමො
සෙතච ඡත්තං අනුධාරස්සං මරු.

ගන්තාන සො සත්තපදානි ගොතමො
දිසා විලොකෙසි සමා සමන්තතො,
අට්ඨබ්බපෙතං ගිරමබ්බදිරසී
සිහො යථා පබ්බතමුදධිතිට්ඨිතො”ති.

එවං තථාගතොති තථාගතො. අථවා යථා පුරිමකා භගවන්තො අයමපි භගවා තථෙව නික්කමෙමන කාමච්ඡදං පඨමජ්ඣානෙන නිවරණේ අතිච්චානුපස්සනාය නිවසඤ්ඤං-පෙ-අරහත්තමගෙන සබ්බකිලෙසෙ පහාය ගතො එවමපි තථාගතොති තථාගතො. කථං තථලක්කණං ආගතොති තථාගතො? පඨවිද්වානුයා කක්කලතලක්කණං තථං අවිතථං ආපොධානුයා පග්ගරණලක්කණං තෙජෝධානුයා උණ්ණතලක්කණං වායොධානුයා විඤ්ඤානලක්කණං ආකාසධානුයා අසමපුට්ඨලක්කණං විඤ්ඤාණධානුයා විජ්ජනලක්කණං රූපස්ස රූපපනලක්කණං වෙදනාය වෙදසීතලක්කණං සඤ්ඤාය සඤ්ජානනලක්කණං සංඛාරානං අභිසංඛරණලක්කණං විඤ්ඤාණස්ස විජ්ජනලක්කණං විතක්කස්ස අභිනිරෝපනලක්කණං විචාරස්ස අනුමජ්ජනලක්කණං පිතියා ඵරණලක්කණං. සුඛස්ස සාතලක්කණං විතෙතකග්ගනාය අවිකෙට්ඨලක්කණං එස්සස්ස ජුසනලක්කණං සද්ධිඤ්ඤාය අධිමොක්ඛලක්කණං විරිසිඤ්ඤාය පග්ගගලක්කණං සතිඤ්ඤාය උපට්ඨානලක්කණං සමාධිඤ්ඤාය අවිකෙට්ඨලක්කණං පඤ්ඤාඤ්ඤාය පඤ්ඤානලක්කණං සද්ධාබලස්ස අස්සද්ධියෙ අකමපියලක්කණං විරියබලස්ස කොසපේජ සතිබලස්ස මුට්ඨසවෙව සමාධිබලස්ස උදධිවෙව පඤ්ඤාබලස්ස අවිජ්ජාය අකමපියලක්කණං සමොද්ධියා දස්සනලක්කණං සමොසංකපපස්ස අභිනිරෝපනලක්කණං සමොවාචාය පරිග්ගහනලක්කණං සමොකමන්තස්ස සමුට්ඨානලක්කණං සමොආජීවස්ස වොදනලක්කණං සමොවායාමස්ස පග්ගගණලක්කණං සමොසතියා උපට්ඨානලක්කණං සමොසමාධිස්ස අවිකෙට්ඨලක්කණං අවිජ්ජාය අඤ්ඤාණලක්කණං සංඛාරානං වෙනනලක්කණං විඤ්ඤාණස්ස විජ්ජනලක්කණං නාමස්ස නමනලක්කණං රූපස්ස රූපපනලක්කණං සලායතනස්ස ආයතනලක්කණං එස්සස්ස ජුසනලක්කණං වෙදනාය වෙදසීතලක්කණං තණ්හාය ගෙවුලක්කණං උපාදාය ගහණලක්කණං භවස්ස ආයුගනලක්කණං ජතියා නිබ්බතනලක්කණං ජරාය ජීරණලක්කණං මරණස්ස චුතිලක්කණං

බාහුතං සුඤ්ඤතාලංකරණං ආයතනානං ආයතනලංකරණං සතීපට්ඨා
 කානං උපට්ඨානලංකරණං සමමප්පධානානං පදනනලංකරණං ඉද්ධි
 පාදිකං ඉජ්ඣනලංකරණං ඉඤ්ජයානං ආධිපතීලංකරණං බලානං
 අකම්පියලංකරණං බොජ්ඣංගානං නියතානලංකරණං මග්ගස්ස හෙතු
 ලංකරණං සච්චානං තථලංකරණං සමපස්ස අවිකේපලංකරණං දිට්ඨි
 විසුද්ධියා දස්සනලංකරණං බයෙ ඤ්ණස්ස සමුවේජ්දලංකරණං
 අනුප්පාදඤ්ණස්ස පස්සද්ධිලංකරණං ඡන්දස්ස මූලලංකරණං මනසි
 කාරස්ස සමුට්ඨානලංකරණං ඵස්සස්ස සමොධානලංකරණං වේදනාය
 සමොසරණලංකරණං සමාධිස්ස පමුඛලංකරණං සතියා ආධිපතෙය්‍ය
 ලංකරණං පඤ්ඤාය වතුතතරියලංකරණං විමුක්තියා සාරලංකරණං¹
 අමනොගධස්ස නිබ්බාණස්ස පරියොසානලංකරණං තථං අවිතථං,
 එතං තථලංකරණං ඤ්ණගතියා ආගභො අවිරජ්ඣිනී පතෙනා
 අනුප්පතෙනාති තථාගතො එවං තථලංකරණං ආගතොති තථාගතො.
 කථං තථධමෙම යථාච්චො අභිසම්බුද්ධොති තථාගතො, තථධමො
 නාම චතතාරි අරියසච්චානි. යථාහ.-“චතතාරිමානී භික්ඛවෙ තථානී
 අවිතථානී අනඤ්ඤාපානී, කතමානී චතතාරි? ඉදං දුක්ඛනතී භික්ඛවෙ
 තථමෙතං අනඤ්ඤාපමෙත”නතී පිණ්ඩරො.

නානි භගවා අභිසම්බුද්ධොති² තථානං අභිසම්බුද්ධතො තථා
 ගතොති වුච්චති. අභිසම්බොධිතො හි එතං ගතසඤ්ඤා, අපි ච ජරා
 මරණස්ස ඡතිපච්චයසමමුතසමුද්ගතතො, තථො අවිතථො
 අනඤ්ඤාපො සංඛාරානං අපිජ්ජාපච්චයසමමුතසමුද්ගතතො තථො
 අවිතථො අනඤ්ඤාපො අවිජ්ජාය සංඛාරානං පච්චයතො-පෙ-
 ඡතියා ජරාමරණස්ස පච්චයතො තථො අවිතථො අනඤ්ඤාපො තං
 සබ්බං භගවා අභිසම්බුද්ධො තසමා විතථානං අභිසම්බුද්ධතො තථා
 ගතො එවං තථධමෙම යථාච්චො අභිසම්බුද්ධොති තථාගතො, කථං
 තථදස්සිතාය තථාගතො? භගවා යං සදේවකෙ ලොකො-පෙ-සදේව
 මනුස්සාය අපරිමාණාසු ලොභධාතුසු අපරිමාණානං සතතානං චක්ඛු
 වාරෙ ආපාථං ආගච්ඡන්තං රූපාරමමණං නාම අත්ථි තං සබ්බා
 කාරොහ ඡනාති පස්සති එවං ඡන්තො පස්සතො ච තෙන තං ඉට්ඨා
 නිට්ඨාදිවසෙන වා දිට්ඨසුතමුතවිඤ්ඤානෙසු ලබ්භමානක පදවසෙන වා.
 “කතමන්තං රූපං රූපායනනං යං රූපං චතුන්තං මහාභුතානං
 උපාදාය වණ්ණනිහා සතිදස්සනං සප්පට්ඨං නීලං පීතක”නතී ආදිනා
 නයෙන අනෙකෙහි නාමෙහි. හෙරසති වාරෙහි වාපඤ්ඤාසාය
 නයෙහි විහර්මානං තථමෙව හොති විතථං නත්ථි. එසනසො
 සොතවාරදිසුපි ආපට්ඨාගච්ඡන්තසු සඤ්ඤිසු. චුත්තමපි වෙනං
 භගවතා “යං භික්ඛවෙ සදේවකස්ස ලොකස්ස-පෙ-සදේවමනුස්සාය
 දිට්ඨං සුතං මුතං විඤ්ඤානං පතනං පරියෙසිතං අනුච්චරිතං මනසා
 තමහං ඡනාමි තමහං අබ්භඤ්ඤාසිං තං තථාගතස්ස විදිතං තං

1. V. ම. සංදලංකරණං. 2. න අභිසම්බුද්ධොති, අභිසම්බුද්ධොති ච දිස්සති.

තථාගතයන් උපද්‍රව්‍යාසීනී එවං තථාදසයිනාය තථාගතො. 'තත්ථ තථාදසයි අනෙවං තථාගතොති පදසම්භවො වෙදිතබ්බො. කථං තථාචාදිතාය තථාගතොති? යං රතනිං භගවා බොධිමණෙති අපරුජිතපලලභිකන නිසින්නො චතුත්තං මාරානං මත්ථකං මද්දික්ඛා අනුත්තරං සමමා සමොධිං අභිසම්බුද්ධො. යඤ්ච රතනිං යමකසාලානමන්තරෙ අනුපාදි සෙසාය නිබ්බාණධාතුයා පරිනිබ්බාසී; එත්ථන්තරෙ පඤ්චවත්තාරිස වස්සපරිමාණෙ කාලෙ පඨමබොධියාපි මජ්ඣිමබොධියාපි පච්ඡිම බොධියාපි යං භගවතා භාසිතං සුත්තං ගෙය්‍යං-පෙ-වෙදලලං සබ්බන්තං. අත්ථො ච බ්‍රහ්මජනො ච අනුපවජ්ජං. අනුතමනධිකං සබ්බාභාරපරිපුණ්ණං රුගමදනිමමදනං දෙස මොහ මදනිමමදනං නත්ථි තත්ථ වාලග්ගමන්තමපි පකංගිතං. සබ්බන්තං එකමුද්දිකාය ලඤ්ඤිතං වීය එකනාලියා මිනිතං වීය එකතුලාය තුලිතං වීය ච තථ මෙව හොති අවිතථං, යථාහි:-“යඤ්ච චුඤ්ඤ රතනිං තථාගතො අනුත්තරං සමමා සමොධිං අභිසම්බුද්ධො යඤ්ච රතනිං අනුපාදි සෙසාය නිබ්බාණ ධාතුයා පරිනිබ්බාසීති යං එතස්මිං. අන්තරෙ භාසති ලපති නිද්දසති සබ්බන්තං තථෙව හොති නො අඤ්ඤාපා. තස්මා තථාගතොති චුච්චති”ති. ගදඅත්ථො හි එත්ථ ගතසංඥා, එවං තථාචාදිතාය තථාගතො. අපිච ආගදනමාගදො චචනනති අත්ථො; තථො අවිපරිතො ආගදො අස්සාති දකාරස්ස තකාරං කත්ඛා තථාගතොති එවඤ්ඤාතස්මිං අනෙවං පදසිද්ධි වෙදිතබ්බො. කථං තථාකාරිතාය තථාගතො? භගවතො හි වාචාය කායො අනුලොමෙති කායස්සාපි වාචා තස්මා යථාචාදී තථා කාරී යථාකාරී තථාචාදී ච හොති එවං භුතස්ස වස්ස යථා වාචා කායොපි තථාගතො පච්චෙතොති අත්ථො. යථාච කායො වාචාපි තථාගතොති තථාගතො. තෙනෙවාහ:-“යථාචාදී භික්ඛවෙ තථාගතො තථාකාරී යථාකාරී තථාචාදී ඉති යථාචාදී 'තථාකාරී යථාකාරී තථාචාදී තස්මා තථාගතොති චුච්චති”ති. එවං තථාකාරිතාය තථාගතො. කථං අභි භවනත්ථො තථාගතො? උපරි භවග්ගං හෙට්ඨා අවිචිං පරියන්තං කත්ඛා තිරියං අපරිමාණාසු ලොකධාතුසු සබ්බසන්තො අභිභවති සීලෙන සමාධිනා පඤ්ඤයා විමුත්තියා විමුත්තිඤ්ඤදස්සනෙන න තස්ස තුලා වා පමාණං වා අත්ථි අතුලො අප්පමෙය්‍යො අනුත්තරො රාජතිරාජ දෙව්‍යං අතිදෙවො සකකානං අතිසකකා බ්‍රහ්මානං අතිබ්‍රහ්මා. තෙනාහ:-“සදෙවකො භික්ඛවෙ ලොකො-පෙ-සදෙවමනුස්සාය තථා ගතො අභිභු අනභිභුතො අඤ්ඤාදන්ත්‍ර දසො වසවන්ති තස්මා තථා ගතොති චුච්චති”ති. තත්ත්වං පදසිද්ධි වෙදිතබ්බො, අගදො වීය අගදො කො පනෙස දෙසනා විලාසොවෙව පුඤ්ඤස්සයො ච තෙනහෙස මහානු භාවො භිසකකො දිබ්බාගදෙන සපෙස වීය සබ්බපරප්පචාදිතො සදෙව කඤ්ච ලොකං අභිභවති ඉති සබ්බලොකාභිභවෙ තථො අවිපරිතො දෙසනා විලාස මයො වෙව පුඤ්ඤමයො ච අගදො අස්සාති දකාරස්ස තකාරං කත්ඛා තථාගතොති වෙදිතබ්බො. එවං අභිභවනත්ථො

නිපාගණකා අපි ව නපාගනොකිසි¹ නපාගනො; නිපං ගණොකිපි නපාං ගණො ගනොති අවගනො අතීනො පනෙනා පටිපනෙකාති අනො. නත්ති සකලං ලොකං තිරණපටිසංඝයා නපාගනො අවගනොති නපාගනො. ලොකසමුදයං පහණපටිසංඝයා නපාගනො අතීනොති නපාගනො, ලොකනිරෝධං සවිජ්ඣිකිරියාය නපාගනො පනෙනාති නපාගනො, ලොකනිරෝධගාමිනීපටිපදං නපාගනො පටිපනෙකාති නපාගනො තෙනෙදං චුත්තං භගවතා:—“ලොකො භික්ඛවෙ නපාගනෙන අභිසම්මුදො ලොකසමා නපාගනො විපපසුනෙතා² ලොකසමුදයො භික්ඛවෙ නපාගනෙන අභිසම්මුදො ලොකසමුදයො නපාගනස්ස පතීනො ලොකනිරෝධො භික්ඛවෙ නපාගනෙන අභිසම්මුදො ලොකනිරෝධො නපාගනස්ස සවිජ්ඣනො, ලොකනිරෝධගාමිනීපටි පද භික්ඛවෙ නපාගනෙන අභිසම්මුදො ලොකනිරෝධගාමිනීපටි පද නපාගනස්ස භාවිතං, යං භික්ඛවෙ සදෙවකස්ස ලොකස්ස—පෙ—අනුච්චරිතං මනසා සබ්බන්තං නපාගනෙන අභිසම්මුදං තස්මා නපාගනොති චුළුචති”ති. තස්ස එවමි අනො වෙදිතබ්බො. ඉදමි ව නපාගනස්ස නපාගනභාවදීපනෙ මුඛමත්තකමෙව සබ්බොකාරෙන පන නපාගනොව නපාගනස්ස නපාගනභාවං වණ්ණෙය්‍ය. යස්මා පන සබ්බමුදො නපාගනගුණෙනාපි සමස්මා, තස්මා සබ්බස්ස වස්සන නපාගනොති ආහ

“අරභනො” නි කිලෙසෙහි ආරක්ෂානො අරිනං අරුණව හතනනො පච්චයාදීනං අරහතනො පාපකරණෙ රහානාමා නථාගනො අරහං, ආරක්ෂා හි සො සබ්බකිලෙසෙහි සුචිත්තරිත්තරෙ ධීනො මග්ගෙන සමාසනානං කිලෙසානං විඥාසිනතනානි ආරක්ෂානො අරහං.

“සෞ තතො ආරක්ඛා නාම යස්ස යෙනාසම්බුධිනා
අසම්බුධී ච දෑසෙහි නාමො තෙනාරහං මනො”

තෙ ව තෙන කිලෙසාරයො මගෙන හතාති අරිනං හතතනාපි
අරහං.

“යසමා රුහාදිසංඛානා සබ්බෙපි අරයො හතා
පඤ්ඤාසන්තො නාමොන නසමාපි අරහං මනො.”

යඤ්චිතං අච්ඡර්ඝවනණ්හාමයනාභි පුඤ්ඤදීභිසංඛාරං ජරාමරණනෙමි ආසවසමුදයමයෙන අකෙතන විජ්ඣානීයා නිභවරපෙ සමායොජ්ඣං අනාදිකාලපථවතං සංසාරවක්කං, තස්සානෙන බොධි මණ්ඩෙ විරියපාදෙහි සීලපඨවියං පතිට්ඨං සද්ධාහන්ත නාමමක්ඛයකරංඤ්ඤප්ථස්ස ගහෙතීය සබ්බෙ අර හතාති අරහං:-

“අරා සංසාරවක්කසං ගතා සුඤ්ඤාසිතා යතො
ලොකනාමේන තෙනෙව්” අරගනති පච්චවති”

අනුකූලකිණියානතා ව විවිධදිපවිධයෙ අරහති පූජවිසෙසඤ්ච,
තෙතෙව උපපන්න තථාගතෙ යෙතෙවි මහෙසකකා දෙවමනුස්සා න
තෙ අඤ්ඤති පූජං කරොනති. තථාහි බ්‍රහ්මා සහමපති සිනෙරා,
මනෙතන රතනදමෙන තථාගතං පූජෙසි. යථාබලඤ්ච අඤ්ඤ
දෙවා මනුස්සා බ්‍රහ්මාදිකොසලොඤ්ඤො, පරිනිබ්බුතවරි. ව හග්-
චන්තං උද්දිස්ස ඡන්තවුතිකොට්ඨනං විස්සජ්ජන්ති අසොකමහාරාජ
සකලජම්බුදිපෙ චතුරාසිතිවිහාරඤ්ඤානි පතිට්ඨාපෙසි. කො පන
වාදෙ අඤ්ඤස්ස පූජවිසෙසානනති පව්වයාදිනං අරහත්තාපි අරහං.

“පුජ්‍යවිසේසං සහපච්චයෙහි යසමා අයං අරහති ලොකනාථො
අනාදරුපං අරහනති ලොකෙ නසමා ජිනො අරහති නාමමෙතං.”

යථා ච ලොකෙ යෙ හෙවි පණ්ඩිතමානින්තො බාලා අසිලොක
ගරහහයෙන රහො පාපං කරොනති එවමෙස න කදුචි කරොතිති
පාපකරණේ රහාභාවතොපි අරහං:-

“ශ්‍රී ලංකාවේ රටේ නීති පාලනයෙන් තොරව
 රජයේ සේවයේ යෙදවීමට අවස්ථාවක් ඇත.”

එම. සබ්බද්ධයි:-

“ආරක්‍ෂාව, හතරතුරු ව කිලෝසාරික සො මුති හතසංසාරවක්‍ෂායායා පච්චයාදීනවාරණො න රණො කරොති පාපානි අරහං තෙන පච්චවති”ති.

යසමා පන සබ්බ ඛුඛා අරහත්තගුණෙනාපි සමසමා නසමා සබ්බසං වසෙත අරහතොති ආග.

“සමමාසලබ්ධා”නි: සමමාසාමිඤ්ඤා සබ්බධමමානං බුඬත්තං සමමාසලබ්ධො, තථානෙස සබ්බධමෙම සමමාසලබ්ධො අභිඤ්ඤාසංයොධමෙම අභිඤ්ඤාසංයොනො පරිඤ්ඤාසංයොධමෙම පරිඤ්ඤාසංයොනො පභාතබ්බි පභාතබ්බොනො සච්ඡිකාතබ්බි සච්ඡිකාතබ්බොනො භාවෙතබ්බි භාවෙතබ්බොනො. තෙනෙවාහ:-

“අභිකූලයාං අභිකූලානං භාවෙනබ්බස්ස භාවිතං පහාතබ්බං පභිතමෙම තසමා බ්බොසමි බ්බාගමණා”ති

අප වා චක්‍රයේ දුකකසවං. නසස මූලකාරණතාවෙන සමුඛාපිකා පුරිමතණයා සමුදයසවං, උභිනතං අප්පචන්ති තිරොධසවං. තිරොධ පජනනා පටිපද මග්ගසවනනි එවං. එතෙක පද්ධාරොනාපි ධම්ම සම්මා සාමඤ්ච බුඬො, එසනගො සොනඤාණජ්ඣානාගමනෙසු, එතෙ නෙව ව නගෙන රූපාදීනි ඡ ආයතනානි, චක්‍රවිඤ්ඤාණාදගො ඡ විඤ්ඤාණකායා, චක්‍රසමප්පයාදගො ඡ ප්පයා, චක්‍රසමප්පයා චෙදනා දගො ඡ චෙදනා, රූපසංඤ්ඤාදගො ඡ සංඤ්ඤා, රූපසංඤ්චනනාදගො

ජ වෙනනා, රුපවිතකකාදයො ජ විතකකා, රුපවිවාරදයො ජ විවාරද, රුපකකකාදයො පඤ්චකකකා, දස කසිනාති, දස අනුස්සකියො, උමු මානකසඤ්ඤාවසෙන දසසඤ්ඤා, කෙසාදයො චතරිංසාකාරා, වාදසා යනනාති, අට්ඨරස ධාතුයො, කාමභවාදයො නවභවා, පඨමාදීති චතාරි කුසාති, මෙතනාභාවනාදයො චතසො අපමඤ්ඤායො, චතසො අරුපසමාපතියො, පටිලොමනො ජරමරණාදීති, අනුලො මනො අවිජ්ජාදීති, පටිච්චසමුප්පාදගාතිව¹ යොජෙනබ්බාති. නත්තායං එකපදයොජනා-ජරමරණං දුක්ඛසච්චා, ජාති සමුදයං ච, උභින්නාං නිසාරණං නිරොධසච්චා, නිරොධපඡනනා පටිපදා මග්ගසච්චනති. එවං එකෙක පදධාරෙන සබ්බධමෙව සමමා සාමඤ්ච බුද්ධා අනුබුද්ධො පටිච්චො, යං වා පන තිඤ්චි අත්ථි තෙය්‍යං නාම සබ්බස්ස සමමා සමුච්චතතා විමොක්ඛනතිකඤ්ඤාවසෙන සමමාසමුද්ධො, තෙසං පන විභාගො උපරි ආවිභවිස්සතිති. යසමා පන සබ්බවුද්ධා සමමාසමුච්ච ගුණෙනාපි සමසමා තස්මා සබ්බසමපි වසෙන සමමාසමුච්චාති ආග.

“මොනෙසෙතා”ති: නාමං හි මොනෙය්‍යපටිපදස්සංඛානෙනා මග්ග ඤ්ඤාමොනෙය්‍යෙන මුති නාම ගොති ඉධ පන තුණ්හිභාවං සකාය මොනෙය්‍යනාති වුත්තං. “මුලගරුපො”ති. තුල්‍යරූපො. “අවිද්දස්ස”ති: අවිඤ්ඤා, එවරුපො හි තුණ්හිභුතොපි මුති නාම න ගොති. අප වා මොනෙය්‍යමුති නාම ගොති. තුල්‍යභාවො ව පන අඤ්ඤාවි භොතිති අන්තො. “සොච තුලංච පග්ගස්සා”ති: යථා හි තුලං ගහෙතො තිතො අතිරෙකං වෙ ගොති හරති උභයං වෙ ගොති පක්ඛිපති. එවමෙව යො අතිරෙකං හරන්තො විය පාපං හරති පරිවජෙති උභයකෙ පක්ඛි පන්තො විය කුසලං පරිපුරෙති. එවඤ්ච පන කරුණෙනා සීලසමාධි පඤ්ඤාවිමුත්තිවිමුත්තිඤ්ඤාදස්සනසංඛාතං වරං උත්තමමෙව ආදාය පාපාති අකුසලධර්මාති පරිවජෙති සමුති නාමාති අන්තො. “ගොන සො මුති”ති: කස්මා පන සො මුතිති වෙ? යං හෙට්ඨා වුත්තකාරණං තෙන සො මුතිති අන්තො. “සො මුතාති උභො ලොකෙ”ති: යො පුග්ගලො ඉමස්මිං ඛකාදිලොකෙ තුලං ආරොපෙතො මිත්තෙනා විය ඉමෙ අජ්ඣකිකා ඛකා ඉමෙ බාහිරති ආදිනා තයෙන ඉමෙ උභො අන්තො මුතාති. “මුති ගොන පමුච්චති”ති: තෙන පන කාරණෙන මුතිති වුච්චතියෙවාති අන්තො. “අසනමා”ති: ගාථාය අයං සංඛෙ පන්තො යවායං කුසලාකුසලපහෙදො අසනං ව සනං ව ධර්මො නං අජ්ඣකතබ්බිඛාති ඉමස්මිං සබ්බලොකෙ පටිච්චසඤ්ඤෙන සනං ව අසනං ව ඤ්ඤා ධර්මං තස්ස ඤාතතතා එව රහාදිභෙදනො සත්ථි විධං සබ්බතණ්හාදිට්ඨිභෙදනො දුට්ඨං ජලං ව අතිකකම්මාතිතො. සො තෙන මොනසංඛාතෙනා පටිච්චසඤ්ඤෙන සමන්තාගතතතා මුති. “දෙච්චත්තසෙති පුජිතො”ති: ඉදම්පනස්ස ථුතිච්චනං, සො ඛිණ්ණව මුතිතතා දෙවමත්තස්සානං පුජරහො ගොති. තස්මා එවං වුත්තොති.

1. සි. II. පටිච්චසමුප්පාදනනාතිව. සි. V. පටිච්චසමුප්පාදනනාතිව.

“සලල” නම්: මූලපද. “සතන සලලානි” නි: ගණනපරිච්ඡේද. “ගුණ සලල” නම්: රක්ෂකතෙත රුගොව පිළාජනකතාය අනෙකා තුදන තාය දුනතිගරණතාය සලලක්ඛානී රුගසලල, දෙසසලලාදිසුපි එසෙ වනයො “සලලා” නි: මූලපද. “අබ්බුලහසලලා” නි: නිභටසලලා. “උච්ඡාසලලා” නි: උච්ඡාසනසලලා.¹ “සමුඛ්චිතසලලා” නි: උපසංග වසෙන වුතෙන “උප්පාචිතසලලා” නි: ලුචිතසලලා. “සමුප්පාචිත සලලා” නි: උපසංගවසෙන. “සකතවචකාරී” නි: දුනාදිනං කුසල ධර්මානං භාවනාය පුග්ගලස්ස වා දෙය්‍යධර්මස්ස වා සකතවචකරණ වසෙන සකතවචකාරී, සතනභාවකරණෙන සාතවචකාරී, අධිකකර ණෙන අධිකිතකාරී, යථා නාම කුකණ්ටකො පොකං ගතතො පොකං නිට්ඨති න නිරන්තරං ගච්ඡති එවමෙව යො පුග්ගලො එකදිවසං දුනං දකා පුජං වා යානා ධර්මං වා සුකා සමණධර්මං වා කතා පුත විරස්සං කරොගි න නිරන්තරං පවත්තෙති, සො අසාතවචකාරී අනධිකකාරීති වුවවති. අයං එවං න කරොගීති අධිකකාරී. “අනොලිතවුතනිකො” නි: නිරන්තරකරණසංඛාතස්ස විපථාරස්ස භාවෙන න ලිතවුතනිකොති අනොලිතවුතනිකො. “අනික්ඛිතන ජ්ඣෙදු” නි. කුසලකරණෙ විරියජ්ඣස්ස අනික්ඛිතනභාවෙන අනික්ඛිතනජ්ඣෙදු “අනික්ඛිතනඛුග්ගේ” නි. විරියධුරස්ස අනොරොප තෙන අනික්ඛිතනඛුග්ගේ, අනොසකතිගමානසොති අත්ථො. “සො න ඤා ජ්ඣෙදු වාසාමො වා” නි: යො තෙසු කුසලධර්මෙසු කතතුකම්පතා ධර්ම ජ්ඣෙදු ව පයනන² සංඛාතො වාසාමො ව, උස්සගනවසෙන උස්සාගො ව අධිමාතුසස්සගනවසෙන උස්සාලනී ව, වායාමො වෙසො පාරං ගමනතෙත, උස්සාගො වෙසො පුබ්බඛගමනතෙත, උස්සාලනී වෙ සො අධිමතතෙත. අප්පච්චානී වානි අනිවතතානා ව³ “සනිව සමප ජ්ඣෙදු වා” නි: සරතීති සති, සමපජනානීති සමපජ්ඣෙදු, සමනතතො පකාරෙති ජනානීති අත්ථො. සාත්තසමපජ්ඣෙදු සප්පායසමප ජ්ඣෙදු ගොවරසමපජ්ඣෙදු අසමෙමාගසමපජ්ඣෙදුනති ඉමස්ස සමප ජනස්ස වසෙන හෙදෙ වෙදිතබ්බො.

“ආනාස” නම්: කිලෙසනාපනවිරියං. “පඛාන” නම්: උතතම් විරියං. “අධිඛාන” නම්: කුසලකරණෙ පතිට්ඨාභාවො. “අනුසො ගො” නි: අනුසුජනං. “අප්පමාදෙ” නි: නප්පමජ්ජනං සතියා අවිප්ප වාසො. “ඉමං ලොකං නාශිංසනී” නි: මූලපද. “සතනභාව” නම්: අතතතො අතතභාවං. “පරතනභාව” නම්: පරලොකෙ අතතභාවං. ඝකරුපවෙදනාදයො අතතතො පචක්ඛකේ, පරරුපවෙදනාදයොව පරලොකෙ පචක්ඛකේ. “කාමධාතු” නම්: කාමභවං. “රූපධා තු” නම්: රූපභවං. “අරූපධාතු” නම්: අරූපභවං, පුත රූපාරූප වසෙන දුක්ඛං දස්සෙත්තුං කාමධාතුං රූපධාතුං එකං කතො අරූප ධාතුං එකං කතො වුත්තං.

1. V. ම. උච්චිතසලලා

2. V. ම. පසුකත.

3. V. ම. අනිථානාව.

4. V. ම. සතිපඛාන.

“හඬු වා”නි: පඨිඛානවසෙන පවගති වුතතා. “උපපතතිමි”නි: නිබ්බතනි වසෙන වතුයොනි වුතතා. “පටිසන්ධි වා”නි: තිණ්ණං භවානං ඝට්ඨිතවසෙන පටිසන්ධි වුතතා. “හමං වා”නි: කල්මහවවසෙන. “සංසාරං වා”නි: බන්ධාදිතං අබ්බොච්ඡින්නවසෙන. “චම්බං වා”නි: තෙහුමකවට්ටං නාසිංසනිති.

සබ්බපජ්ජොතිකාය මහානිද්දෙසට්ඨකථාය

ගුහවස්සුනානිද්දෙසවණ්ණනා

නි ඕ නා

දු ති සං.

දුට්ඨකො පඨමගාථායං නාව. තත් “වදනනි”නි: භගවන්තං භික්ඛුසඤ්ච උපවදනති “දුට්ඨමනාපි එතෙ අපොපි වෙ සව්චමනා¹ එතෙ”නි: එකච්ච දුට්ඨවිතතා එකච්ච තථා සඤ්ඤිතොපි හුත්වා තිත්ඨා දුට්ඨවිතතා යෙ භොසං සුත්වා සද්දතිංසු, තෙ සව්චමනානි අභිප්පායො. “වාදං ව භ්න”නති එතං අකෙතාසවාදං උප්පන්නං. “මුඛි නො උපෙති”නි අකාරකතාය ව අකුප්පනතාය ව බුඬමුඛි න උපෙති. “නසමා මුඛි නපි බිලො කුභිඤ්චි”නි තෙන කාරණෙන අයං මුඛි රගාදිබිලෙති නපි බිලො කුභිච්චි වෙදිතබ්බො.

“දුට්ඨමනා”නිහ උප්පන්නෙහි දෙසෙහි දුසිතවිතතා. “විරුඬ මනා”නි: තෙහි කිලෙසෙහි කුසලස්ස වාරං අද්ඨා අවාරිතවිතතා. “පටිවිරුඬමනා”නි උපසංගතවසෙන පදං වඛ්ඨිතං. “ආහනමනා”නි: පටිසෙන ආහනං විතතං එතෙසනනි=ආහනමනා. “සව්චාහනමනා”නි: උපසංගතවසෙනෙව “ආසානිතමනා”නි: විහිංසාවසෙන අසානං මනං එතෙසනනි=අසානිතමනා. “සව්චාසානිතමනා”නි උපසංගතවසෙනෙව. අපවා කොඛවසෙන දුට්ඨමනා. උපනාහවසෙන පදුට්ඨමනා. මක්ඛවසෙන විරුඬමනා. පලාසවසෙන පටිවිරුඬමනා. දෙසවසෙන ආහනසව්චාහනමනා. ව්‍යාපාදවසෙන ආසානිතසව්චාසානිතමනා. පච්චයානං අලාභෙන දුට්ඨමනා පදුට්ඨමනා. අයසෙන විරුඬමනා පටිවිරුඬමනා. ගරහනෙන ආහනසව්චාහනමනා. දුක්ඛවෙදනා සමිඳ්ඪිභාවෙන ආසානිතසව්චාසානිත මනානි එවමාදිනා නයෙන එතෙ වණ්ණයනති. “උපවදනනි”නි. ගරහං උප්පාදෙනති. “අභුතෙ නා”නි: අසංවිජ්ජමානෙන. “සද්දහනනා”නි. පසාදවසෙන සඬං උප්පාදෙනතා. “ඔකපෙසනා”නි: ගුණවසෙන ඔනාරෙකා අවකප්පයනතා. “අභිමුච්චමනා”නි: සව්පසාදනවසෙන සන්තිධ්මානං කතා තෙසං කථං අභිවාසෙනතා. “සව්චමනා”නි: තච්ඡමනා. “සව්චසඤ්ඤිතො”නි: තච්ඡසඤ්ඤිතො. “නථමනා”නි: අවිපරිතමනා. “ගුනමනා”නි: ගුතත්මනා. “සථාවමනා”නි: නිව්චලමනා. “අවිපට්ඨමනා”නි:

නිව්ඤානා, තත්ථ සබ්බමිනා සබ්බසංකෘතොති සච්චාදිගුණං,
තථමිනා තථසංකෘතොති සච්චසංකෘතොති, භූතමිනා භූතසංකෘතොති
වෙනොභූතගුණං. සථාවමිනා සථාවසංකෘතොති සච්චාසික
ගුණං. අවිජ්ජිතමිනා අවිජ්ජිතසංකෘතොති අවිසංවාදගුණං කපි
තතති සද්ධාබ්බං.

“පුරතො සොසො”ති: අසොකසං¹සනතිකා උප්පන්නසද්දො,
“අනොකාසො”ති: ජනිතාදිසු දසසු අනොකාසෙසු අසොකවරො. “සො
මාදං උපෙති”ති: යො පුග්ගලො උපමාදං උපගච්ඡති. “කාරතො
මා”ති: කතයෙසො වා. “කතානොධනාසා”ති: දෙසසා කතභාවෙන.
“වුච්චමානො”ති: කපිමානො. “උපවදිසමානො”ති: දෙසං උපවච්ඡ
මානො. “කුප්පති”ති: කොපං කරොති. “බිලජ්ජනාපි භාජි”ති:
විත්තථඛිභාව විත්තකවචරසංඛාතං පටිසබ්බලං ජනං අසානි
බිලජ්ජනො, තසාභාවො=බිලජ්ජනතා, සාපි තත්ථ “නසනති පමපි
මෙතො බිලා”ති. කාමෙ² අවිතරාගො රූපෙ අවිතරාගො යාව
දත්ථං උදරාවදෙහකං භුජ්ඣා සෙය්‍යසුඛං³ ඵසාසුඛං මිඛසුඛං අනු
සුතොති විහරති, අසොකවරං දෙවතිකායං පණ්ඩාරය බ්‍රහ්මවරියං
වරති ඉමිනාහං සිලෙන වා වතෙන වා තපෙන වා බ්‍රහ්මවරියෙන වා
දෙවො වා භවිස්සාමි දෙවසොකවරො වාති, එවරූපා පමපි විත්තසා
ථදාභාව කවචරභාව සංඛාතා වෙනො බිලා තත්ථ.

ඉමම ගාථං වචා භගවා ආනන්දජෙට්ඨරං පුච්ඡ “එවං බ්‍රංසෙත්වා
වමෙත්වා වුච්චමානා භික්ඛු ආනන්ද නිං වදන්ති”ති න කිම් භගවාති.
න ආනන්ද අහං සිලවාති සබ්බත්ථ කුණ්ඨිභවිතබ්බං, ප්‍රොකෙ හි භාස
මානං³ ජනනති මිසං බාලෙහි පණ්ඩිතාති වචා භික්ඛු ආනන්ද තෙ
මනුස්සෙ එවං පටිච්චොදෙන්නති ධම්මදෙසනත්ථාය “අභූතවාදීතිරයං
උපෙති”ති ඉමං ගාථමහාසි. ථෙරො තං උග්ගහෙත්වා භික්ඛු ආහ
මනුස්සා කුමෙහි ඉමාය ගාථාය පටිච්චොදෙනබ්බාති. භික්ඛු තථා
අකංසු. පණ්ඩිතමනුස්සා කුණ්ඨි අහෙසුං. රජ ව රජපුරිසෙ සබ්බත්ථ
පෙසෙත්වා⁴ යෙසං ධුතතාතං ලඤ්ඤං දත්වා තිත්ථියා තං මාරුපෙසුං
තෙ ගහෙත්වා නිග්ගහා තං පවතති සද්ධා තිත්ථියෙ පටිහාසි.
මනුස්සාපි තිත්ථියෙ දිස්වා ලෙඛිමුනා ගන්තති පංසුතා ඔකිරනති
භගවතො අයසං උප්පාදෙසුනති. ආනන්දෙරො තං දිස්වා භගවතො
ආරොග්ගෙසි. භගවා ථෙරස්ස ඉමං ගාථං අහාසි.

“සකං හි දිට්ඨිං-පෙ-වදෙස්සා”ති තස්සත්ථො. යායං දිට්ඨි තිත්ථිය
ජනස්ස සුඤ්ඤං මාරෙත්වා සමණානං සකාසප්පතියානං අවණණං පකා
සෙත්වා එතෙනුපායෙන ලඛං සකකාරං හරිස්සාමාති, සො තං දිට්ඨිං
කථං⁵ අතිකකමෙය්‍ය. අථබ්බො සො අයසො තමෙව තිත්ථියජනං

1. V. ම. අසොකසං.

2. V. සි. කාමෙ.

3. V. ම. නාභාසමානං.

4. V. ම. සබ්බතොකොසෙත්වා.

5. V. ම. දිට්ඨිකථං.

පව්වාගතො තං දිට්ඨිං අවේච්ඡං අසකෙකානතං, යො වා සසුතවාදී සොපි සකං දිට්ඨිං කම්මව්වයෙය්‍ය තෙන දිට්ඨිච්ඡන්දෙන අනුනිතො තාය ව දිට්ඨිරුචියා නිවිට්ඨො අපි ව බො පන සයං සමත්තානි පකුබ්බ මානො අත්තනාව උප්පුණ්ණානි තානි දිට්ඨිගතානි කථෙතො යථා ඡානෙය්‍ය භවේච්ඡ වං වට්ඨෙය්‍යාති, “අවිණ්ණං පකාසසිංචා”ති අගුණං පානවං කතා “සකකාර”නි චතුත්තං පව්වයානං සකකම්ම කරණං. “සමමානන”නි විතෙතන බහුමානනං. “පව්වාගතො මා”ති එවං ලාභාදිං නිබ්බතෙතස්සාමානි “එවං දිට්ඨිකා”ති එවං ලභිකා, යස්මා නං ලාභාදිං නිබ්බතෙතස්සාමානි එවං අයං ලභි තෙසං අත්ති නථා අත්ති උම චුත්තප්පකාරො ධම්මොති එතෙසං බමිති වෙච්ඡ රුච්චති ව එව සහාවමෙච්ඡ වා තෙසං උත්තං අත්ති මෙ විත්තනති නද්‍ය වෙසා දිට්ඨි වා, දිට්ඨියා සහ බන්ධනි වා, දිට්ඨිබන්ධනි සම්මං රුචි වා දිට්ඨිබන්ධනි රුචිති සම්මං ලභි වා දිට්ඨිබන්ධනි රුචිලභිති සම්මං අස්සාස යො වා දිට්ඨිබන්ධනි රුචිලභි අස්සාසයෙති සම්මං අධිප්පායො වා හොතිති දස්සෙතො “එවං දිට්ඨිකා මථ-එවං අධිප්පායො”ති ආත

“සකං දිට්ඨි”නි අත්තනො දස්සනං. “සකං බන්ධනි”ති අත්තනො සහනං “සකං රුචි”නි අත්තනො රුචිං “සකං ලභි”නි අත්තනො ලභිං. “සකං අස්සාසය”නි අත්තනො අස්සාසයං. “සකං අධිප්පාස”නි අත්තනො ආපං. “අනිශ්චම්භු”නි සමතිකම්මත්තුං. “අඨ්ඨි ටො සොසෙච්ඡ අයසො”ති¹ පස්සව අයසො² එකංසෙත “නෙ පව්වා ගතො”ති පටං ප්‍රභාගතො “නෙ”ති ආමඤ්ඤ උපයොගව්වනං. “අඨ්ඨා”ති අත්තනාපදස්සනං. “සසසනො”ති නිවේදනං ධූවො “ලොකො”ති අත්තනාපටං “ඉදමෙච්ඡ සම්මං මොසමඤ්ඤ”නි ඉදං එවං නන්තං පටං අස්සාසං තුන්තං. “සමත්තා”ති සමුත්තණං “සමා දිත්තා”ති සමමා ආදිත්තා “ගතිතා”ති උපගන්තා ගතිතා “පඤ්චම්භු”ති සබ්බාසාපරිථා උරුමෙත්තා ගතිතා “අනිගිට්ඨි”ති විසෙසෙන ලබ්භති යො “අසසසනො”ති වුත්තවිපරිශ්‍යෙයන වෙදිතෙබ්බො

“අත්තනා”ති යද්දෙතො “අනිගිට්ඨි”ති වුත්තනනවා “නං ජිව”නිති යො ජිවො ලිඛනවිපලොකො ගතො ජිවොති ව අත්තායෙච්ඡ “නථාගතො”ති සත්තො අරහානි එසෙ “පරං මරණො”ති මරණෙතො උච්චං පරලොකෙති අත්තො “න හොති නථාගතො පරමමරණො”ති මරණෙතො උච්චං නගහානි “හොති ව න ව හොති නථාගතො පරමමරණො”ති මරණං ගා උච්චං ගොති ව න ගහානි ව “නෙව හොති න නහොති නථාගතො පරමමරණො”ති උච්චේදවසෙන නෙව හොති තත්තාසාවසෙන න න හොති “සත්තාසදිට්ඨිකා”ති ආදයො කරණව්වනං. “අලලිහො”ති එකිභුතො “සසං සමත්තං කතෙති”ති අත්තනා උත්තනාවං මොවෙත්තා සමමා අත්තනං³ සමත්තං කතොතිති.

1 V ම අසසනොති

2 V ම තත්තනවසෙනතොති

3 V ම සමමත්තං.

සපිපුණ්ණ”නති: අතිරේකං දෙසං මොවෙනා සමුපුණ්ණං. “අනො ම”නති: තීතදෙසං මොවෙනා අලාමකං. “අහං”නති: ආදි. “සෙට්ඨ”නති: පධානං නිද්දෙසං.¹ “විසෙට්ඨ”නති: ජෙට්ඨකං. “පාමොක්ඛ”නති: අබිකං. “උත්තම”නති: විසෙසෙන සෙඨං. “පචරං කණ්ණි”ති: අතිරේකෙන උත්තමං කරොතිති. අථවා ආසය දෙසමොවනෙන අහං. සංකිලෙසදෙසමොවනෙන සෙට්ඨං. උපකතිලෙසදෙසමොවනෙන විසෙට්ඨං. සපත්තදෙසමොවනෙන පාමොක්ඛං. මජ්ඣිමදෙසමොවනෙන උත්තමං, උත්තමමජ්ඣිම දෙසමොවනෙන පචරං කරොතිති එවමෙකෙ වණ්ණයනති.

“අසං සත්ථා සබ්බඤ්ඤා”ති: අයං අමහාකං සත්ථා සබ්බං ජානන වසෙන සබ්බඤ්ඤා. “අසං ධම්මො ඤානානානො”ති: අයං අමහාකං ධම්මො සුට්ඨ අකබානො. “අසං ගණො සුපටිපන්නො”ති: අයං අමහාකං ගණො සුට්ඨ පටිපන්නො. “අසං දිට්ඨි හදදිකා”ති: අයං අමහාකං ලභි සුඤ්ඤා. “අසං පටිපදා සුපඤ්ඤානා”ති: අයං අමහාකං පුබ්බභාගා අත්තනනපාදි පටිපදා සුට්ඨ පඤ්ඤානා. “අසං මග්ගො නිසාණ්ණො”ති: අයං අමහාකං නිය්‍යාමොක්ඛනනිකො මග්ගො නියාණි කොති සයං සමත්තං කරොති. “කප්ඨසා”ති: සසානො ලොකොති හණෙය්‍ය. ඉදමෙව සඨං මොඝමඤ්ඤානති දීපෙය්‍ය, අත්තවා ලොකොති වොගරෙය්‍ය, නානාවිධෙන ගණනාපෙය්‍ය හොති ව න ව හොතිති.

අථ රාජ සත්තාගච්චයෙන නං කුණ්ටං ඡරිඤාපෙනා සායණා සමයං විහාරං ගතවා හගවන්තං අභිවාදෙනා ආහ. “නනු හන්තෙ ඵදිසෙ අයසෙ උප්පන්නො මය්‍යංපි ආරොචෙනබ්බං සියා”ති එවං චුත්තෙ හගවා න මහාරාජ අහං සීලවා ගුණසම්පන්නොති පරෙසං ආරොචෙත්තුං අරියානං පතිරූපනති වතා නසාං අනුප්පනතියා “යො අත්තනො සීලවතාති”ති අවසෙසං ගාථායො අහාසි.

තත්ථ “සීලවතාති”ති: පාතිමොක්ඛාදීති සීලාති ආරඤ්ඤාදීති බ්‍රහ්මභවතාති ව. “අනනුප්පට්ඨා”ති: අප්‍රච්ඡිනො. “පාවදා”ති: වදති. “අනරිසබ්බමං කුසලානමාහු සො ආතුමානං සසමෙව පාවා”ති: “යො එවං අත්තානං සසමෙව වදති නසාං නං වාදං අනරියධම්මො එසොති කුසලා එවං කප්ඨනති. “අත්ථි සීලං චෙව වතවා”ති: සීලනත්තෙති සීලචෙව අත්ථි සමාදානත්තෙති වතව අත්ථි වතං න සීලනති චුත්තත්තෙති වතං අත්ථි නං න සීලං. “කතම”නති: කප්ඨ තුකමසතාව ප්‍රච්ඡා. “ඉධ භික්ඛු සීලවා”ති: ආදයො චුත්තනායාඑව. “සංවරපෙට්ඨා”ති: සංවරකරණත්තෙති විතීක්ඛමචාරංපිදහනත්තෙති. “සමාදානත්තෙති”ති: නං නං සික්ඛාපදං සමමා ආදානත්තෙති.

1. සී. I. නිද්දෙසං. * 2. සී. I. අවසෙසං. 3. සී. I. සසමෙව වාති.

“ආරක්‍ෂකඛණ”නැති: අරක්‍ෂක නිවාසො අස්සාති ආරක්‍ෂකො. තස්ස අඛණං ආරක්‍ෂකඛණං. “පිණ්ඩපාතිකඛණ”නැති: හික්කාසංඛා තානං පන ආමසපිණ්ඩානං පානො පිණ්ඩපානො, පරෙති දින්නානං පිණ්ඩානං පනො නිපතනනති වුත්තං ගොති. නං පිණ්ඩපානං උඤ්ජති නං නං ඤාලං උපසංකමනො ගවෙසතිති පිණ්ඩපාතිකො. පිණ්ඩාය වා පතිතුං වතමෙනස්සාති පිණ්ඩපාති, පතිතුනති වරිතුං, පිණ්ඩපාති එව පිණ්ඩපාතිකො, තස්ස අඛණං පිණ්ඩපාතිකඛණං, අඛණන්ති කාරණං වුවිච්ඡි, තස්මා යෙන සමාදුනෙන සො පිණ්ඩ පාතිකො ගොති තස්සෙහං අභිවචනනති වෙදිතබ්බං.

එතෙනෙව නයෙන රජිකාසුසානසංකාරකුටාදීනං යත්ථ කත්ථි පංසුනං උපරි සිතනනා අබ්බුග්ගනායෙන තෙසු කුලම්භාති පංසු කුලං. අපචා පංසු විය කුච්ඡිතභාවං උලුතිති පංසුකුලං, කුච්ඡිතභාවං ගච්ඡතිති වුත්තං ගොති, එවං ලබතිබ්බවනස්ස පංසුකුලස්ස ධාරණං පංසුකුලං සීලමස්සාති පංසුකුලිකො, පංසුකුලිකස්ස අඛණං=පංසු කුලිකඛණං. සඛ්ඝාටිඋත්තරාසඛ්ගඅන්තරවාසකසඛ්භාවං. තිච්චරං සීලමස්සාති නෙච්චරිකො, නෙච්චරිකස්ස අඛණං=නෙච්චරිකඛණං. “සපදනවාරිකඛණ”නැති: දුනං වුවිච්ඡි අවබණ්ඩනං, අපෙතං දුනතො අපදනං, අනවබණ්ඩනනති අපෙතො. සහ අපදනෙන සපදනං, අව බණ්ඩන විරහිතං අනුසරනති වුත්තං ගොති. සපදනං වරිතුං ඉද මස්ස සීලනති සපදනවාරි, සපදනවාරි එව සපදනවාරිකො, තස්ස අඛණං=සපදනවාරිකඛණං. “බලපච්ඡාහනතිකඛණ”නැති: බලුති පටි සෙධනෙ නිපාපනා, පචාරිතෙ සති පච්ඡාලඛං. භතතං පච්ඡාහතතං නාම, තස්ස පච්ඡාහතතස්ස භොජනං පච්ඡාහතතභොජනං, තස්මිං පච්ඡාහතතභොජනං පච්ඡාහතතසක්‍කුඤ්ඤං කත්වා පච්ඡාහතතං සීල මස්සාති පච්ඡාහතතිකො, න පච්ඡාහතතිකො=බලපච්ඡාහතතිකො, සමාදුනවසෙන පටිකඛ්ඝතාතිරිතතභොජනස්සෙහං නාමං, තස්ස අඛණං බලපච්ඡාහතතිකඛණං. “නෙසජ්ජිකඛණ”නැති: සයනං පටිකඛ්ඝ පිත්ථා නිසජ්ජය විහරිතුං සීලමස්සාති නෙසජ්ජිකො, තස්ස අඛණං= නෙසජ්ජිකඛණං. “යපාසජ්ජනතිකඛණ”නැති: යදෙව සත්තං යපා සත්තං, ඉදං තුස්සං පාපුණ්ණතීති එවං පස්මං උද්දංගසෙනාසනස්ස තං අභිවචනං, තස්මිං යපාසජ්ජනෙ විහරිතුං සීලමස්සාති යපාසජ්ජ නිකො, තස්ස අඛණං යපාසජ්ජනිකඛණං. සබ්බානෙව පනොනාති තෙන තෙන සමාදුනෙන ධුතතිලෙසනා ධුතස්ස භික්‍ෂුනො අඛණාති කිලෙස ධුතනතො වා ධුතනති ලඛ්ඛොගාරං ඤාණං අඛණං එතෙසන්ති ධුතඛණාති. අපචා ධුතාතිව තාති පටිපක්කතිචුතනතො අඛණාතිව පටි පතතියාතිපි ධුතඛණාති, එවං තාවෙත්ථ අපෙතො. වික්‍රදනබ්බො විනිව්ජයො-සබ්බානෙවපෙතාති සමාදුනවෙනනාලකඛණාති, වුත්තමපි වෙතං “යො සමාදියති සො පුග්ගලො, යෙන සමාදියති විතතවෙනසිකා එතෙ ධම්මා, යා සමාදුනවෙනනා තං ධුතඛණං, යං පටිකඛ්ඝපති තං

වක්ඛු”නති.¹ සබ්බානෙව ච ලොලුප්පවිඩංසනරසානි ලොලුප්පාහාව පච්චුප්පානානි අපච්චිතාදි අරියධම්මපදසානානි, එවමෙත්ථ ලක්ඛණාදීති විනිව්ඡයො වෙදිතබ්බො.

“විජිසසමාදුනමපි”ති: විරියගහණමපි. “කාම”නති: එකංසන්තෙති පාතො. “නවො ච නභාරූචා”ති: ඡවිනභාරූචලලියො ච “අභිවා”ති සබ්බො අට්ඨි ච “අවසිස්සතු”ති: තිඨතු. “උපසුස්සතු මංසලොගින”නති: සබ්බමංසං ච ලොගිතං ච සුක්කතු. “නවො”ති: එකං අභිගං. “නභාරූ”ති: එකං. “අවසී”ති: එකං “උපසුස්සතු මංසලොගින”නති: එකං අභිගං. “සන්ත”නති: උපරිවත්තබ්බපදෙන සම්මතො. “සුජිස ථාමෙනා”ති: පුරිසස්ස කාසිකෙන ඤාණබලෙන. “විජිසෙනා”ති: චෙතසික ඤාණවිරියතෙජෙන “පරතතමෙනා”ති: පරං පරං ධානං අකතමතෙන උස්සාගපත්තවිරියෙන. “පත්තබ්බ”නති: යන්තං පාපුණී නබ්බං. “නනං අපාපුණීත්වා”ති: නං පත්තබ්බං අප්පත්වා “විජිසස්ස සන්තානං හවිස්සති”ති: වුත්තප්පකාරස්ස විරියස්ස සිවිලත්තං ඔසිදන්තං හවිස්සතිති “සණ්ඨාන”නතිපි: පාසො අයමෙවන්තො.

“විත්තං පග්ගණනාති”ති: විත්තං උස්සාගං ගණනාපෙනි. “පදන”ති: පතිට්ඨාපෙනි. “නාසිස්ස”නති: න බාදිස්සාමි න භූඡිස්සාමි. “න පිවිස්සාමි”ති: යාගුපානාදීති න පිවිස්සාමි. “විභාරතො න නික්ඛමෙ”ති: සෙනාසනතො බග්ගි න නික්ඛමෙය්‍යං. “න පිපස්සං නිපානෙස්ස”නති: මචෙවා පිඤ්චො භූමියං වා කට්ඨකාරකෙවා පස්ස ධ්වජං න කරිස්සාමිති “නණ්ණාසලල අනුගතෙ”ති: නණ්ණාසං බානෙ කණ්ණෙ අනුබ්බෙ අවිගතෙති අන්තො.

“ඉමං පලලබ්භ”නති: සමන්තතො ආභුජ්ජිතං උභරුබ්බාසනං “න ගිජ්ඣස්සාමි”ති: න විජ්ඣස්සාමි. “සාව මෙ න අනුපාදාසා”ති: චතුති උපාදානෙති ගහණං අගගෙත්වා “ආසවෙගි”ති: කාමාසවාදීති චතුති ආසවෙගි. “විමුච්චිස්සති”ති: සමුච්චේදවිමුත්තියා න විමුච්චිස්සති “න”නාචාහං ඉමග්ගා ආසන් චුට්ඨිතිස්සාමි”ති: ආදිං කත්වා යාව රුක්ඛමුලා නික්ඛමිස්සාමිති ඔකාසවසෙන වුත්තං. “ඉමස්මිං ඤෙව සුබ්බණ්ණසමයං අට්ඨමම්ම මාහට්ඨස්සාමි”ති: “සාවගිමෙන”ති: කාල වසෙන වුත්තං. සුජිමෙ වසො ඛතෙති ආදයො වයවසෙන³ වුත්තා. තත්ථ “ආසනා න චුට්ඨිතිස්සාමි”ති: නිසින්නාසනා න උට්ඨිතිස්සාමි. “අභිසංගා”ති: නිකුණ්ණගෙහො. “පාසාදා”ති: දීඝපාසාදා. “හමම්ඝා”ති: මුඛච්ඡේදනගෙහා⁴ “ගුහාසා”ති: පංසුගුහාය “ලෙනා”ති: මරියාදච්ඡින්නා අච්ඡින්නා පබ්බතලෙනා “කුචිසා”ති: උලලිතතාදි කුටියා “කුටාගාග්”ති: කණ්ණිකං අරොපෙත්වා කතගෙහතො “අට්ඨා”ති: වාරටාලකා⁵ “මාලා”ති: වට්ටගෙහා, උද්දණ්ඩා⁶ නාම

1. V. ම. වුත්තනති.

2. සී. I. අනුගතෙනති.

3. V. ම. වස්සවසෙන.

4. සී. I. මුණ්ණිච්ඡේදනගෙහා.

5. සී. I. වාරභාලකා.

6. සී. III. උද්දණ්ඩා.

එකොපනියස් විසෙසොතිපි ජදනගෙහොතිපි එකෙ. “උපට්ඨාන සාලා”ති: සනතිපානසාලා, තොජනසාලාවා. මණ්ඩපාදසො පාකටා යෙව “අභිසංඛම”නති: අනවජ්ඣමමං අරියානං වා බුඩ්ධපච්චෙක බුඩ්ධ බුඩ්ධසාවකානං ධමමං. “ආහරිකාමි”ති: මම විතතසම්පං ආන සියොමි සිලෙන. “සමාහරිකාමි”ති: විසෙසෙන ආනසියොමි සමා ධිනා. අධිගච්ඡිකාමි පටිලාභවසෙන ගම්සියාමි තදබෙහන “එසස සියොමි”ති: පුසියොමි මගෙන. සච්ඡිකරිකාමි පච්චිකං කාරියොමි එලෙන. අථවා සොනාපනුමගෙන ආහරිකාමි සකදගාමි මගෙන සමාහරිකාමි අනාගාමි මගෙන අධිගච්ඡිකාමි අරහත්ත මගෙන එසසසියොමි පච්චිකංකෙනෙහි සච්ඡිකරිකාමි විපුපි න යෙසු එසසසියොමිති නාමකායෙන නිබ්බාණං පුසියොමිති අරො.

“අපුට්ඨා”ති: මුලපදං නස්ස අපුට්ච්ඡොති අරො. “අපුට්ච්ඡො”ති: අජනාපිතො “අසාවිතො”ති: අනායාපිතො “අනජෙකසි තො”ති: අනාණාපිතො, න ඉච්ඡොති එකෙ. “අපසසාදිතො”ති: නපසසාදිතො. “පාචදති”ති: කථයති “අභමසමි”ති: අභං අසමි භවාමි. “ජනිසාවා”ති: බතතියබ්බාගමණ ජනියාවා. “ගොතෙනනා”ති: ගොභමාදිගොතෙනන වා. “කොලසුතනිසෙනවා”ති: කුලසුතන භාවෙනවා. “මණ්ණපොකඛරනාස වා”ති: හනුසිරිතං¹ සුඤ්ජරනායවා “ධනෙන වා”ති: ධනසම්පත්තියාවා. “අජෙකතෙන වා”ති:² අජකුය කරුණෙන වා. “කම්මාසනතෙන වා”ති: කම්මමෙව කම්මායනනං තෙන කම්මායනතෙන කසිගොරකඛකම්මාදිනා. “සිප්පාසනතෙන වා”ති: ධනුසිප්පාදිනා වා. “විජ්ජාට්ඨාතෙන වා”ති: අට්ඨාරස විජ්ජාට්ඨා තෙනවා. “සුතෙනවා”ති: බහුසුතගුණෙනවා. “පටිභාණෙනවා”ති: කාරණා කාරණ පටිභානසංඛාතඤ්ඤෙනවා “අඤ්ඤාතරඤ්ඤාතරෙන වස්සනා”ති: ජනි ආදිතං එකෙන වස්සනා.

“උච්චා කුලා”ති: බතතිය බ්බාගමණකුලා එතෙන ජනි ගොතන මහත්තං දිපෙති. “මහාතොගකුලා”ති: ගහපතිමහාසාලකුලා, එතෙන අසිමමහත්තං දිපෙති. “උලාරගොගකුලා”ති: අවසෙස වෙසොදිකුලා, එතෙන පහුභ ජන රූපරජනාදිං දිපෙති, වණ්ඩාලා පිඨි උලාරගොගා ගොනති. “ඤ්ඤා”ති: පාකටො. “සසසසි”ති: පරි වාර සම්පන්නො. “සුතනනනිකො”ති: සුත්තනෙන නිසුත්තො “විනස ධරේ”ති: විනයපිටකධරෙ. “ධම්මකපිකො”ති: ආභිධම්මකො “ආරඤ්ඤාතො වා”ති: ආදයො බුහුබ්බ පුබ්බබ්බම පටිපත්තිදස්සනත්ථං වුත්තා.

“පඨමස්සකානස්ස ලාගි”ති: ආදයො රූපාරූප අට්ඨසමාපත්ති යො දස්සන්තො පටිවෙධ දස්සනවසෙන වුත්තා.

“පාචදති”ති: මුලපදං. “කථෙති”ති: පිටකාවරියොමිති කථ යති “ගණති”ති: බුහුබ්බිකොමිති පාකටං කරෙති. “දීපසති”ති:

රූපජ්ඣානලාභිමිති පරිදිපයති, “වොහරතී”ති: අරූපජ්ඣානලාභිමිති වාක්‍යහෙදං කරොති. “බ්බකුසලා”ති: පඤ්චස්‍ර ඛනික්‍ර සලක්ඛණතා සාමඤ්ඤලක්ඛණෙස්‍ර ඡේකා, ඤාතනිර්ණ පභානවසෙන, කුසලාති අර්‍යො. ඛානු ආයතන පටිච්චසම්මුප්පාද්දිස්‍රපි එසෙවනයො. “තිබ්බාණකුසලා”ති: තිබ්බාණ ඡේකා. “අනට්ඨාන”නති: න අරියානං. “එසො ධම්මො”ති: එසො සභාවො “බාලාන”නති: අපණ්ණිනානං. “අසප්පට්ඨාන”නති: න සොහනපුරිසානං. “අංගං”ති: අත්තානං. “සන්තො”ති: රුහාදි කිලෙස්‍රපසමෙන සන්තො, තථා අනිතිබ්බුතන්තො. “ඉතිහනති සිලෙස්‍ර අකත්ථමානො”ති: අහමස්මි සිල සම්පන්නොති ආදිනා නයෙන ඉති සිලෙස්‍ර අකත්ථමානොති සිල නිමිත්තං අහනුපනායික වාචං භාසමානොති වුත්තං ගොති.

“නමට්ඨසබ්බං කුසලා වදනති”ති: නස්ස නං අකත්ථනං අරිය ධම්මො එසොති බුඩ්ධාදයො බ්බාදිකුසලා වදනති. “සංස්සුස්සද නප්ථි කුහිච්චි ලොකෙ”ති: යස්ස බිණ්ණසවස්ස රුහාදයො සහනුස්සද කුහිඤ්චි ලොකෙ නප්ථි, නස්ස නං අකත්ථනං අරියධම්මො එසොති එවං කුසලා වදනතීති සම්බන්ධො. “සන්තො”ති: මූලපදං. “ගුහස්ස සම්මානනා”ති: රජනලක්ඛණස්ස ගුහස්ස සම්මතභාවෙන, දෙසාදිස්‍රපි එසෙවනයො “විප්ඤ්ඤානනා”ති. සබ්බපරිලාභානං ක්කාපිතතනා, “තිබ්බවුත්තනා”ති: සබ්බසන්තාපානං තිබ්බාපිතභාවෙන “විගනනනා”ති: සබ්බාකුසලාති සංඛාරානං විගතභාවෙන දුර්භාවෙන, “පටිපසසබ්බනා”ති: සබ්බාකාරෙන අහබ්බුප්පතිකභාවෙන. “සත්තනනං ධම්මානං ගිහනනනා ගිහස්‍ර”ති: උපරි වත්තබ්බානං සත්තධම්මානං භිද්දිතා සිතභාවෙන භිග්ගු, සක්කා යදිට්ඨි විචිකිච්ඡා සිලබ්බතපරාමාසාති ඉමෙ නයො කිලෙසා සොනා පතතිමග්ගෙන භින්නා, කාමො දෙසොති ඉමෙ වෙ කිලෙසා ඔලාරිකා සකදගාමිමග්ගෙන භින්නා, තෙ එව අනුසහගතා අනාගාමිමග්ගෙන භින්නා, මොහො මානොති ඉමෙ වෙ කිලෙසා අරහත්තමග්ගෙන භින්නා අවසෙසෙ හි කිලෙසෙ දස්සෙත්‍රං ගිහනාස්ස ගොනති පාපො අකුසලා ධම්මාති ආහ.

“සංකිලෙසිකා”ති: කිලෙසපච්චයා, “සොනොගමිකා”ති: පුනඛන වදයිකා. “සද්දග්”ති: කිලෙසදරථා එතෙසං සන්තීති සද්දරා, සද්දරාතිපි පාඨො, සහදරථාති අර්‍යො. “දුක්ඛවිපාකා”ති: එලකාලෙ දුක්ඛ දයිකා, “ආසනිං ජනිජ්ජරමරණිකා”ති: අනාගතෙ ජනිජ්ජරමරණස්ස පච්චයා “පජ්ජන කතෙන අත්තනා”ති ගාථාය අයං පිණ්ඩර්‍යො. යො අත්තනා භාවිතෙන මග්ගෙන පරිනිබ්බාණං ගතො කිලෙස පරිනිබ්බාණං ගතතනා එව ව විනිශ්ඤ්ඤකර්මො විපතති සම්පතති හාති වුච්චි උචෙත්ථදස්සන අපුඤ්ඤපුඤ්ඤප්පහෙදං විභවං ව භවච විප්පහාය මග්ගවාසං වුසිතවා බිණ් පුනඛනවොති ව එතෙසං ථුතිවචනං. “අරහා සො ගිහස්‍රති. ඉතිහ”නති “ඉද හ”නති: දුට්ඨො පාඨො ඉතිති පදසක්ඛි ආදයො සකිය ඉදහනති පාඨං න රොචෙනති.

තත්ථ ඉතිති යං වුත්තං, පදසංඝයානි පදනං සක්ඛි පදසක්ඛි පදසට්ඨානනි අත්ථො “පදසංඝයො”ති පදනං එකිභාවො, “පදසාදි ජුට්ඨි”ති පදනං පරිපුරණං චිත්තං පදනං එකිභාවො, “අක්කර සම වාසයා”ති එකිභුතොපි අපරිපුරණොපි හොති අයං න එවං අක්කරානං සමවායා සන්ධිපාතො හොතිති දස්සනත්ථං අක්කරසමවායොති ආග “බ්‍යජන සිලිධානා”ති බ්‍යජන සමුවය පාරිපුරියත්ථං චුත්තාං බ්‍යජනානං අත්ථබ්‍යජනානං අත්ථබ්‍යජනානි කාරණානං මධුරභාවො, ගාථාත්ථස්ස මුදුභාවො න විසමභාවො “පදනුපුබ්බතා පෙත නති පදනං අනුපුබ්බතා පදනුපුබ්බතා, පදපටිපාටිභාවොති අත්ථො “මෙත”නති එවං “කතප”නති මෙ ඉති “මෙත”නති එත්ථ මහායෙ පදසංඝධිපෙත වුත්තො “කථං හොති”ති “අගමසමි සිල සංපටනො”ති අත්තානං උක්කංසෙත්ථා කථනසිලො හොති “කසුති”ති වුත්තනායෙත කථයති “චිකසුති”ති විවිධං කථයති “කසුතා”ති කථනා “ආරතො”ති දුරතරතො, “චිතතො”ති යාන සංකතාති වසෙන පිගහභාවත රතො “පටිච්චරතො”ති වායො නිවහතිත්ථා සංඛාතාරෙන විසුත්තො හුත්වා රතො, තත්ථ පිසා වං පිය දිස්වා පලාතො ආරතො, ගතීමති මද්දන්තෙ විය පරිධාටිත්තා ගතො චිතතො, යොධසමපයාරං පය සාධෙත්තා මද්දත්තා ගතො පටිච්චරතො “බිණ්ණාවස්සා”ති බිණ්ණනිලසාසවස්ස “කමමුස්ස දෙ”ති පඤ්ඤාතිසංඛාරප්‍රඤ්ඤාතිසංඛාරආත්තඤ්ඤාතිසංඛාරසංඛාතානං කම්මානං උස්සද, උස්සාගානා, “නාසිමෙ”ති නස්ස බිණ්ණසවස්ස මෙව උස්සද.

එවං බිණ්ණසට්ඨාපට්ඨනං දස්සෙත්ථා ඉද්දති දිට්ඨිගතිකානං තිත්ථි යානා පටිපත්තිං ච දස්සෙත්තො ආග “පභජ්ජිතා සංඛතා”ති තත්ථ “පභජ්ජිතා”ති පරිභජ්ජිතා “සංඛතා”ති පච්චයාතිසංඛතා “සස්සා”ති සස්ස කස්සචි දිට්ඨිගතිකස්ස “ධම්මා”ති දිට්ඨියො “පුරත්තනා”ති පරපතා කතා, “සතති”ති සංචිත්තනති “අවෙච්ච දා”ති අපථාදානා, “සදතනති පස්සති ආතිසංසං නං නිසිඤ්ඤා කුප්ප පටිච්චයනති”නති සස්සෙත දිට්ඨිධම්මා පුරත්තනා අපථාදානා සතති සො එවංපිට්ඨා යස්සා අනනති නස්සා දිට්ඨියා දිට්ඨිධම්මිකච පච්චය සංකාරාදිං ඔප්පරසිකං ච ගතීට්ඨසංඝාදිආතිසංසං සව්‍යස්සති නස්සා නංව ආතිසංසං නංව ඤාපනච පටිච්චසමුප්පත්තනාය ච සමමුති සතතිතාය ච ඤාපපටිච්චසනාති සංඛත දිට්ඨිං නිසිඤ්ඤො ච හොති, සො නං නිසිඤ්ඤනා අත්තානං වා උක්කංසෙය්‍ය පරෙ වා වමෙහෙය්‍ය අතිභුතෙති ගුණපදසෙති “සංඛතා”ති මූලපදං “සංඛතා”ති පච්චයෙති සමාගාතී” කතා උපසග්ගවසෙන පදං වර්ධිතං “අති සංඛතා”ති පච්චයෙති අතිසංඛතා “සංඝාදිතා”ති පච්චය වසෙ තෙව සමා යටිතා “අතිවමා”ති හුත්වා අනාවෙන “පටිච්ච

සමුසසනා”ති: වන්ථරමමණං පට්ඨව උප්පන්නා. “බසබමමා”ති: කමෙන බසසභාවා. “වසබමමා”ති: පවත්තිවසෙන පරිභායන සභාවා. “විගමමමා”ති: අනිවර්තී හුත්වා විගමනසභාවා “නිගමබමමා”ති: නිරුජ්ඣන සභාවා, අනුප්පන්නී ධමමා හුත්වා නිරුජ්ඣන සභාවාති අන්තො.

“දිට්ඨිගතිකස්සා”ති: වාසට්ඨි දිට්ඨියො ගහෙත්වා සීහ පුග්ගලස්ස, “පුරෙත්තවා”ති: පුරෙත්තවා “නාණනාධිපතේ”ති: උස්සාපිතන්තො නණනාධිපතේ නණනාපභාසා අස්ස අප්පිති නණනාධිපතො, පුරෙත්තාරි ක්කන්තො නණනා ඵල භෙදා අස්සාති නාණනානෙත්වා, “නාණනාධිපතෙත්තො”ති: ඡන්දාපිපතිවසෙන නණනා අධිපතිතො ආගතාති වා නාණනාධිපතොයත්තො, නණනාධිපති වා ඵලස්ස අප්පිති නණනාපභාසොයත්තො. දිට්ඨිධන්දිසුපි ඵසෙවනෙයො. “අවොදහා”ති: 1 අපරිසුඛා “සංකිලිට්ඨා”ති: සංකිලිට්ඨා “සංකිලෙසිකා”ති. නපතියා “මෙ ආනිසංසෙ සස්සති”ති: මෙ දුග්ගෙ දකති “දිට්ඨිධමමිකං ව ආනිසංසං”නති: ඉමසමිං යෙව අත්තනාවෙ පට්ඨකධිමමාති “සමපරිසික”නති: පරලොකෙ පත්තබ්බං ආනිසංසඤ්ච “සංදිට්ඨිකො සත්ථා හොති”ති: සත්ථා යථා ලභිතො භවති “නංදිට්ඨිකා සාවකා හොති”ති: තස්ස ඵලනං සුණන්තො සාවකාපි තථා ලභිතා රහන්ති “සකකමෙති”ති: සකකා රුප්පත්තං කාරෙති “ගරු කමෙති”ති: ගරුකාරප්පත්තං කාරෙති “මානෙති”ති: මනසා පියායනති “පුජෙති”ති: චතු පට්ඨයාභිතාරපුජ්ජය පුජෙති: “අපචිතිං කමෙති”ති: අපචිතප්පත්තං” කාරෙති. නත්ථ යස්ස චත්තාරෙ පට්ඨයෙ සකකරිත්වා පුඅභිසංඛතො පණිහ පණිහො කත්වා දෙනති, සො සකකමො. යස්මිං ගරුභාවං පට්ඨපෙත්වා දෙනති සො ගරුකමො. යං මනුස්සාපි යායනති සො මානිකො යස්ස සංඛං පෙත්තං කාරෙති සො පුජිකො. යස්ස අභිවාදන පට්ඨපට්ඨාන අඤ්ඤාලි කම්මාදිවසෙන පරමතිපට්ඨා කාරං කාරෙති සො අපචිකො. මෙව සකකාරෙති කායෙන ගරු කාරෙති වාචය මානෙති විතෙතන පුජෙති ලාභෙනාති වණ්ණෙ යනති. “අලං නාගත්තාස වා”ති: නාගභාවාය නාගරුප්භාවාය අලං පරියත්තං “සුපණ්ණත්තාස වා”ති: සුපණ්ණ රුප්භාවාය “සකකත්තාස වා”ති: සකකප්පත්තාපතිභාවාය “අසුරත්තාස වා”ති: අසුරභාවාය “ගකිබ්බත්තාස වා”ති: ගකිබ්බදෙවස්සං නිබ්බත්තභාවාය “මහා රුප්ත්තාස වා”ති: චතුර්ණං මහාරුප්තං අඤ්ඤාතරුභාවාය “ඉද්දත්තාස වා”ති: සකකභාවාය “බ්‍රහ්මත්තාස වා”ති: බ්‍රහ්මකායිකාදීතං අඤ්ඤාතරුභාවාය “දෙවත්තාස වා”ති: සම්මුතිදෙවතං අඤ්ඤාතරුභාවාය “සුසිකා”ති: පරිසුඛභාවාය අලං පරියත්තං. “පටිසුඛිකා”ති: සබ්බාකාරෙන පරිසුඛිතාවත්තාය. නත්ථ නිරවර්තනෙයොනියං ආධිපට්ඨං සුතියා, දෙවලොකෙ ආධිපට්ඨං විසුතියා, බ්‍රහ්මලොකෙ ආධි

පච්චං පරිසුචියා, චතුරස්සිති කප්පසහසානි අතිකතමිති, මුඛ නස්සං මුත්තියා, අනතරයාභාවෙන විමුච්චනස්සං විමුත්තියා, සබ්බා භාරෙන මුත්තියා පරිමුත්තියා. “සුජකිනී”ති: තස්මිං සමයන්තරෙ පබ්බජිතභාවෙන සුචිං පාපුණ්ණනි, “විසුජකිනී”ති: පබ්බජ්. ගංගාචා පරිපතතියා යුත්තභාවෙන විවිධෙන සුජකිනී. “පරි සුජකිනී”ති: නිපජ්නතිං පාපෙචා සබ්බාභාරෙන සුජකිනී. මුච්චනාති හෙසං සමයන්තර ධම්මෙන, විමුච්චනාති එහස්ස සඤ්ඤා ඔවාදෙන, පරිමුච්චනාති එහස්ස සඤ්ඤා අනුසාසනෙන, සුජකිසා මිති ආදයො අනාගතවසෙන වුත්තා “ආසනිං චලපාපිකංඛි”ති: අනා ගතෙ විපාකච්ඡුමාභංඛිමානො, ඉදං දිට්ඨිගතිකානං අජකා විණ්ණං, දිට්ඨිගතාහි ඉච්ඡමානං තිරයං චා තිරජ්ජානායොතිංචා නිපජාදෙති.

“අවචනාසනී”ති. අති අන්තා නිසරණසනාති “නදඛග සනී”ති: පසමජ්ඣානාදි කුණානඛොනා¹ නිවරණාදි අගුණඛගං සමෙ තිති කුණං නදඛගසනාති “සමමුතිසනී”ති: සමාහාරවසෙන දිට්ඨි සනාති, නාමි විභාගභො දස්සෙත්තුං භතමා අවචනාසනීති ආදිමාග.

“අමහං නිබ්බාණ”නාති. එවමාදයො හෙට්ඨා වුත්තන්තායෙව, පස මජ්ඣානසමාපනාසා නිවරණා සන්තා හොනතිති එවමාදයො අන්තො අපාණ්ණය අතිපස්ස වසෙන වුත්තා. අපිච්ච.-

සමමුති සනාති ඉමසමිං අන්තෙ අධිපෙත්තා සනාතිති ඉතරෙ වෙ සනාතියො පටිඛක්ඛිපිත්වා සමමුතිසනාතීමෙව දීපෙති, “කුසසනී”ති: විපාකජනාභාවසෙන පරිවත්තනාවසෙන ච සනාති “පකුසසනී”ති: විසසසන ච සනාති “පරිනාසනී පතිකපිත්තාසනාති සමෙතින සනී”ති: විසෙසෙන කමපිත්තසනාති “චලිතසනී”ති: තස්සෙව වෙච්චනං. “සමිතසනී”ති: පිළිතසනාති. “නිසසිනො”ති: දිට්ඨි සංඛාතං සන්තිසසිනො, අසසිනොති ආසිභො විසෙසෙන නිසසිනො “අලලිනො”ති. එතිභුභො එවං නිසසිනො නාව. “දිට්ඨි නිවෙසාං-පප-ආදියති ච ධම්ම”නාති: තස්ස “දිට්ඨිනිවෙසා”ති: ඉදං සච්චානිතිවෙසං සංඛාතාති දිට්ඨිනිවෙසනාති “නතිසමාති වන්තා”ති: සුඛෙන අතිවත්තනාඛං න හොනති “ධම්මෙසු නිවෙසසා සමුගග යින”නාති: මාසට්ඨි දිට්ඨිධම්මෙසු භං නං සමුඛාගිතං අභිනිවිට්ඨ ධම්මං විනිවජ්ජිත්වා පවත්තා දිට්ඨිනිවෙසා නති සමතිවත්තාති වුත්තං හොති.

“නස්මා නිසරණෙන සු නිසවසෙන සු නිරස්සති ආදිසතිවච ධම්ම”නාති: යස්මා නති සමාතිවත්තා නස්මා නරො නෙසුයෙව දිට්ඨිනිවෙසනෙසු අන්තො අජසීල භොසීල කුක්කුරස්සීල පවතාපමරුපපාත උකුචි

කප්පයාන කණ්ඩකා පසුයාදි හෙදං ස්වාරං ධම්මකතානං ගණාදි හෙදං ච තං තං ධම්මං තීරස්සති ච ආදියති ච ජහති ච ගණනාති ච වනමකකථො විය තංතං සාබනති වුත්තං ගොති.

එවං තීරස්සනො ආදියනොච අනවට්ඨින විත්තතතා අසනොති පි ගුණදෙසෙහි අත්තනො වා පරස්සවා යසා යසං සමපාදෙය්¹ “දුරති වත්තා”ති: අතිකකම්තුං දුකඛා, “දුත්තා”ති: දුරුත්තරු දුප්පතරු දුස්සමතිකකමා දුබ්බිතිවත්තාති උපසග්ගෙන වසිති. “නිවජ්ඣිකා”ති: සස්සතවසෙන නිවජ්ඣං කත්වා, “විනිවජ්ඣිකා”ති: අත්තවසෙන නානාවිධෙන විනිවජ්ඣං කත්වා, “විවිනිකා”ති: පරියෙසිත්වා, “පවිවිනිකා”ති: අත්තනිවෙසෙන සබ්බාකාරෙන පරියෙසිත්වා, “නිවිනිකා විවජ්ඣිකා”ති පි පාසො, “බබ්බාගො”ති. අවධිසිත්වා ගාගො, “බ්බාගො”ති: කොට්ඨාසවසෙන ගාගො, “බ්බාගොපටිවිනජ්ඣා”ති ආදිසු විය, “වරගාගො”ති: උත්තමගාගො “කොට්ඨාසගාගො”ති: අවස්ථාව වසෙන ගාගො, “උච්චසගාගො”ති: රුසිවසෙන ගාගො, “සමුච්චසගාගො”ති. විසෙසරුසිවසෙන ගාගො, “ඉදංසමච”නති: ඉදමෙව සභාවං, “නචජ”නති: තථභාවං තචජ අවිපරිත්තසභාවං, “නථ”නති: විපරිණාම රතිතං, “කුත”නති: විජ්ජමානං “සථාම”නති: යථාසභාවං, “අවිපරිත්ත”නති: නවිපරිත්තං, “නිරස්සති”ති: නිඅස්සති විකම්පති, “පරවිජ්ජදනාස මා”ති: පරෙහි විස්සජ්ජනෙන, “අනගිසමභුතනො මා”ති: අසමපාපුණ්ණෙනො වා අසකෙතානෙනො වා විස්සජ්ජති, “පරො විවජ්ජෙති”ති: අඤ්ඤා වියොගං කරොති “නතෙත්වා”ති: නත්ති එත්ථ, “සිලං අනගිසමභුතනො”ති: සීලං අසමපාදෙනො, “සිලං නිරස්සති”ති: සීලං විස්සජ්ජති, ඉදොපරෙසු පි එසෙවන යො.

යො පනායං සබ්බදිට්ඨිගතාදි දෙසධොනනාය පඤ්ඤාය සමන්තාගතතතා ධොගො. තස්ස ධොනස්ස හි-පෙ-අනුපයො සො, කිං වුත්තං ගොති ධොනධම්මසමනනාගමා ධොනස්ස ධුතසබ්බපාපස්ස අරහතො කත්ථි ලොකෙ තෙසු තෙසු භවෙසු සංකප්පනාදිට්ඨි නත්ති, සො තස්සා දිට්ඨියා අභාවා යාය ව අත්තනා ඛානං පාපකම්මං පටිච්ඡාදෙනා තිත්ඨියා මායාය වා මානෙන වා එවං අගතිං ගච්ඡන්ති තමපි මායඤ්ච මානඤ්ච පහාය ධොනො රුගාදීනං දෙසානං කෙන ගච්ඡෙය්? දිට්ඨධම්මෙ සමපරුයෙවා තීරයාදිසු ගතිවිසෙසෙසු ස කෙන සංඛංගච්ඡෙය්. අනුපයොසො සොහි තණ්හාදිට්ඨිඋපායානං විත්තං අභාවෙන අනුපායොති, “කිංකාරණා”ති: කෙන කාරණෙන, ධොගා මුච්චති පඤ්ඤාති ධොගා ඉතිති කාරණා පඤ්ඤාති කපියති, “නාස පඤ්ඤාස නාසදුච්චිත”නති: නාය වුත්තප්පකාරය පඤ්ඤාය කායතො පවත්තං දුට්ඨං කිලෙසපුතිකත්තා වා වරිත්තනි දුට්ඨි රිත්තං, “බුඤ්ඤා ධොගඤ්ඤා”ති: කමපිතඤ්ඤා ධොවිතඤ්ඤා, සකොතඤ්ඤාති

සමාධි බොවිතැනට, නිවේනකැව විසෙසෙන සුට්ඨ නිවේනකැව. “ගුණො
බ්‍රහ්මා වා”ති: ආදයො වතුන්තං මග්ගානං වසෙන යොජේතබ්බා.
“සමමා දිට්ඨිසා මිච්ඡාදිට්ඨි ධුතා වා”ති. මග්ගසම්පයුත්තාය සමමා
දිට්ඨියා මිච්ඡාදිට්ඨි කම්පිතා වලිහා බොවිතා, සමමාසංඛාප්පාදිසුපි
එසෙව නයො.

වුත්තං හෙතන:- “සමමාදිට්ඨිසා භික්කුවෙ මිච්ඡාදිට්ඨි නිජ්ජණණො
හොති”ති සුත්තං විජාරොවත්තං. “සමමාඤ්ඤොනා”ති: මග්ගසම්ප
යුත්තකැවෙහෙත්ත පච්චෙදවත්ත ණඤ්ඤොනවා. “මිච්ඡාඤ්ඤා”නති: විප
රිතකැවෙහෙත්ත අයාථාවඤ්ඤාං¹ පාපකිරියාසු ව විනාශවෙසෙන පාපං
කාසා සුඛායං මයාති පච්චෙදවත්තකොභාරණව උප්පන්නො මොහො.
“සමමා විමුච්ඡනිසා මිච්ඡාවිමුච්ඡනි”ති සමුපෙජද විමුච්ඡනියා විපරිතා
අයාථාවිමුච්ඡනාසොච සමො විමුච්ඡනිසකැවෙහෙත්ත “අරහා ඉමෙහි
බොතිංසෙහි ධම්මෙහි”ති රුගාදිති නිද්‍රොසෙහි දුරෙ සිතො අරහා
ඉමෙහි වුත්තප්පකාරෙහි නිද්‍රොසයොනෙහි ධම්මෙහි උප්පන්නො හොති.
“බොහො”ති බොහො පුග්ගලො තෙනෙව “සො ධුතරුගො”ති
ආදයො ආහ.

“මාසා වුවවති වචනිකා වට්ඨිසා”ති වචනකිරියා වචනකාරණං
අස්සා අභිති වචනිකා වට්ඨිසා “නප්පට්ච්ඡාදනහෙතු”ති තෙසං දුවවරි
තානා අප්පකායකාරණං “පාපිකං ඉච්ඡං පණ්දහති”ති. පාපිකං
පත්තං පට්ඨාපෙති “මා මං ජඤ්ඤති ඉච්ඡති”ති. මග්ගං කතං
පාපං පරෙ මා ජනිංසති පච්චාසිංසති “සංකප්පෙති”ති: විනාශකං
උප්පාදෙති “වාචං භාසති”ති. ජනංසෙට් පණ්ණෙත්තං විනිශ්චක
මනොනා තිකුඤ්ඤා භාරියං භාරොති අමග්ගානං විනිශ්චකමයානං නාම
නාථිති උප්පන්නො විය භාසති “කාසෙන පරිත්තමති”ති: මයා කතං
ඉදං පාපකල්මං මා හෙව ජනිංසති කාසෙහි වත්තං කාරොති විජ්ජ
මානදොසපට්ච්ඡාදනායා වකුඤ්ඤාමග්ගානා මායා අස්සාති මායාචී,
මායාචිතො භාගො මායාචිතො, කාසො පාපං පුන පට්ච්ඡාදනතො අතිවච
අයති එතාය සත්තොති අවුච්ඡා කාසොචාකිරියාහි අඤ්ඤානරා.
දස්සනතො වෙච්චති වචනා. එතාය සත්තා තිකාරොනති තිකති.
මිච්ඡා කාරොනති අංසො “නාහං එවං කෙමිමි”ති: පාපානං විකම්
පන්නො තිකිරණා, නාහං එවං කෙමිමි පට්ච්ජ්ජනතො පට්ච්ජ්ජනා.
කායාදිති සංවරණංහො ගුහනා. සමභාගෙන ගුහනා පට්ච්ජ්ජනා.
තිණපණ්ණෙහි විය ගුහං කාසවච්ඡිකල්මෙහි පාපං ජාදෙති ජාදනා.
සබ්බතො භාගෙන ව ජාදනා පට්ච්ජ්ජනා න උත්තරානිකායා දස්ස
තිති අනුත්තරානිකමමං න පාපකං කාසො දස්සතිති අනාචිකමමං.
සුට්ඨිඡාදනා වොච්ඡාදනා. කාසපට්ච්ඡාදනවසෙන සුත්තපි පාපස්ස කාර
ණො පාපකිරියා. “අසංවුවවති”ති: අයං කත පට්ච්ඡාදන ලක්කණො

මායා නාම වුච්චති. යාය සමන්තාගතො පුග්ගලො භසමපට්ඨිච්ඡන්තො විය අභිතාරො උදකපට්ඨිච්ඡන්තො විය බාණ්ණ පිලොතික පමුච්චිතං විය ව සන්ථං ගොති. “එකච්චිධෙන මානො”ති. එකපට්ඨෙච්ඡදෙන එක කොට්ඨාසෙන මානො. “ඝා විත්තස්ස උභතති”ති. යා විත්තස්ස අබ්බුස්සාපනා අයං මානොති අත්ථො. එත්ථ පුග්ගලං අනාමසිත්වා නිබ්බන්තිත මානොව වුත්තො. “අත්තානං සන්තමානො”ති. අත්තානං උපරිට්ඨපනමානො. “පරවමභනමානො”ති. පරෙසං ලාමකකරණ මානො, ඉමෙ වෙ මානා යෙහුයෙයන තථා පචන්තාකාරවසෙන වුත්තො. “සෙසෙයා භමසමිති මානො”ති. ජනිතාදීති නිස්සාය අභමසමි සෙයෙයාති උප්පන්නො මානො, අසද්දිසමාන සද්දිසමානාදිසුපි එසෙව නයො.

එවමෙනෙපි නයො මානා පුග්ගලවිසෙසං අනිස්සාය තථා පචන්තාකාරවසෙන වුත්තො. තෙසු එකෙනො තිණ්ණමපි සෙයා සද්දිස භිනානං උප්පජ්ජති. තත්ථ සෙසෙයා භමසමිති මානො සෙයාස්සොව ඥාචාවමානො, සෙසානං අයාචාවමානො. සද්දිසො භමසමිති මානො සද්දිසස්සොව යථාවමානො සෙසානං අයාචාවමානො. නිනොභමසමිති මානො නිතස්සොව යථාවමානො සෙසානං අයාචාවමානො. චතුර්භිධෙන මානො ලොකධම්මවසෙන වුත්තො. පච්චිධෙන මානො පච ඛාමගුණවසෙන වුත්තො. ඡර්භිධෙන මානො චක්කාදි සමපත්තිවසෙන වුත්තො.

තත්ථ “මානං ජනෙති”ති. මානං උප්පාදෙති. සත්තවිධෙන මාන නිදද්දසෙ “මානො”ති. උත්තමො “අනිමානො”ති. ජනිතාදීති මයා සද්දිසො නත්ති අතිකක්ෂිත්වා මඤ්ඤත්වසෙන උප්පන්නො මානො. “මානාතිමානො”ති. අයං පුබ්බ මයා සද්දිසො ඉද්දති අහං සෙට්ඨො අයං නිත්තමොති උප්පන්නො මානො. අයං භාරුතිභාරො විය. පුරිමං සද්දිසමානං උපාදය මානාතිමානො නාමාති දස්සෙත්තුං මානාතිමානොති ආහ.

“ඔමානො”ති. නිත්තමානො. යො නිනොගමසමිති මානො නාම වුත්තො අයං ඔමානො නාම. අපිච්චෙත්ථ ත්වං ජනිතා භාතජනි විය තෙ ජනි, ත්වං ගොතතවා වණ්ණාලගොතනං විය තෙ ගොතනං, තුය්හං සරො අත්ති කාක සරො විය තෙ සරොති එවං අත්තානං ගෙට්ඨා කත්වා පචන්තත්වසෙන අයං ඔමානොති චෙදිතබ්බො.

“අධිමානො”ති. වත්තාරි සච්චාති අප්පච්චා පත්තසඤ්ඤාස්ස චතුති මග්ගෙති කත්තබ්බකිච්චෙ අකතෙයෙව කත්තසඤ්ඤාස්ස චතු සච්චධම්මෙ අත්තගතෙ අධිගතසඤ්ඤාස්ස අරහතෙ අසච්ඡිකතෙ සච්ඡිකතසඤ්ඤාස්ස උප්පන්නො අධිගතමානො අධිමානො නාම. අයමන කස්ස උප්පජ්ජති කස්ස න උප්පජ්ජතිති? අරයසාවකස්ස තාව

න උපපජ්ජති. සො හි මග්ගඵලනිබ්බාණපභිත්තකිලෙසාවසිට්ඨ කිලෙසපච්චවෙකකිණෙන සඤ්ජාතසොමනසොං අරියගුණපටි වෙධෙ නික්කමේවා තසමා සොනාපන්නාදිතං අහං සිකද්ගාමිති ආදි වසෙන මානො න උපපජ්ජති. දුස්සිලස්ස න උපපජ්ජති, සො හි අරිය ගුණාධිගමෙ නිරුසොව.

සීලවනොපි පරිච්චත්ත කමමට්ඨානස්ස නිද්දරමතාදි මනුස්සත්තස්ස න උපපජ්ජති පරිසුඛසීලස්ස පන කමමට්ඨානෙ අපපමත්තස්ස නාම රූපං චචත්ථාපෙත්වා පච්චයපරිග්ගහෙන විනිණ්ණභංගස්ස නිලක්ඛණං ආරොපෙත්වා සංඛාරෙ සමමසන්නස්ස ආරම්භිපස්සකස්ස උපපජ්ජති. උපපන්නෙව සුඛසමප්ප්ලාභී සුඛවිපස්සනාලාභී වා අන්නරු ධපෙති, සො හි දසපි විසතිංපි තිංසංපි වස්සාති කිලෙස සමුද්දවාරං අපස්සන්නො අහං සොනාපන්නාති වා සිකද්ගාමිති වා අනාගාමිති වා මඤ්ඤති, සමප්පිපස්සනාලාභී පන අරහත්තෙයෙව ධපෙති තස්ස හි සමාධි ඛ්‍යාත නිලෙසා විකම්මනිතා විපස්සනාබලෙන සංඛාරා සුපරිග්ග නිතා තසමා සට්ඨිප්පි වස්සාති අසිතිමපි වස්සසත්තමපි කිලෙසා න සමුද්ද වරන්ති ඕණ්ණසලස්සෙව විත්තාවාරො හොති සො ඵලං දීඝරත්තං කිලෙසසමුද්දවාරං අපස්සන්නො අන්නරු අභිඤ්ඤා අරහා අරහන්ති මඤ්ඤති “අසම්මානො”ති: රූපෙ අහමසමෙති ආදිතා නයෙන පච්ඡ ඛිකේසු අහං රූපාදයොති උපපන්නො මානො. “මිච්ඡාමානො”ති: පාපංභගි කම්මායසාන සිප්පායසාන විජ්ජට්ඨාන සුත්තපටිභානසීලබ්බ තෙති පාපිකාය ව දිට්ඨියා උපපන්නො මානො, තත්ථ පාපකං කම්මායස නං නාම භෙට්ඨමච්ඡන්ධිකෙනසාද්දතං කමමං, පාපකං සිප්පායසානං නාම මච්ඡන්ද්‍ර ඛිප්‍ය භූමිණ්ණකරණෙසු චෙව ාසම්බ්බිතසලාරොපනා දීප්ඵව ඡෙතවා පාපකං විජ්ජට්ඨානං නාම යා කාවි පරුප්පකානවිජ්ජා. පාපකං සුතං නාම භාරතසුඛ සීතාහරණාදිපටිසඤ්ඤත්තං පාපකං පටිභානං නාම දුඃභාසිතසුත්තං කම්මානාටක විලම්බනාටකාදි¹ පටි භානං. පාපකං සීලං නාම අජසීලං ගොසීලං වනමපි අජවතගොවත මෙව පාපකාදිමිති පන වාසට්ඨියා දිට්ඨිගෙනස් යාකාවි දිට්ඨි. අට්ඨමිඛ මානො උත්තානත්ථොයෙව

නවවිධමානනිද්දෙස සෙසාස්ස සෙසො හමසමිති ආදයො නවමානා පුග්ගලං නිස්සාය වුත්තා ඵත්ථ පන සෙසාස්ස සෙසො හමසමිති මානො රාජනුච්ච පබ්බජ්ජානංව උපපජ්ජති. රාජනි රට්ඨෙන වා ධනෙන වා වාහනෙන වා කො මයා සදිසො අත්ථිති ඵතං මානං කරොති පබ්බජ්ජොපි සීලධුතඛාදිති කො මයා සදිසො අත්ථිති ඵතං මානං කාරොති. සෙසාස්ස සදිසො හමසමිතිමානොපි ඵතෙසං යෙව උපපජ්ජති. රාජනි රට්ඨෙනවා ධනවාහනෙනවා අඤ්ඤාරාජ්ජති සමිං මයං කිං නානාකරණන්ති ඵතං මානං කරොති.

පබ්බජ්භෝපි සීලධුතඛනාදීති අඤ්ඤාන භික්ෂුනා මයං කිං නානා කරණනති එතං මානං කරොති අප්පලාහසකකාරො. සෙසොස්ස ගිණොගමස්මිති මානොපි එතෙසංයෙව උප්පජ්ජති. යස්සාති රඤ්ඤා රට්ඨං වා ධනවාහනාදීතිවා නාතිසම්පන්නාති හොතති. සො මයං රාජති වොහාරමුඛමගතකමෙව කිං රාජ නාම අහංති එතං මානං කරොති. පබ්බජ්භෝපි අප්පලාහසකකාරො අහං ධම්මකපිකො ඛත්තස්සුතො මහාපේරොති කථාමතතමෙව කිං ධම්මකපිකො නාමාහං කිංඛත්තස්සුතො නාමාහං කිංමහාපේරො නාමාහං යස්සමෙ ලාහසකකාරො නත්ති එතං මානං කරොති සද්දිසස්ස සෙසොස්සාගමස්මිති මානාදයො අමච්චාදිතං උප්පජ්ජනති අමච්චො හි රට්ඨියා වා හොග යානවාහනාදීති වා හො මයා සද්දිසො අඤ්ඤා ථාජජුරිසො අත්තිතිවා මයං අඤ්ඤාති සඬිං කිං නානාකරණනති වා අමච්චොති නාමමෙව මයං සාසවජ්ජාදනමතතමෙ මෙ නත්ති කිං අමච්චො නාමාහනති එතෙ මානෙ කරොති ගිණස්ස සෙසොස්සාගමස්මිති මානාදයො දසාදිතං උප්පජ්ජනති. දසො හි මානිහො වා පිතිහො වා හො මයා සද්දිසො ථාජඤ්ඤා දසො නාම අත්ති අඤ්ඤා ජීවිකුං අසකෙනානතා කුච්ඡිහෙතු දසා නාම ජනා. අහමපන පච්චෙණ්ණි අගතනතා සෙයොසාති වා පච්චෙණ්ණි අගතනතාවෙන උභතොසුච්චාදසතෙන අසුකදසෙන නාම සඬිං කිං මයං නානාකරණනති වා කුච්ඡිවසෙනාහං දසබ්බං උපගතො මානා පිභුකොටියා පන මෙ දසට්ඨානං නත්ති කිං දසො නාම අහනතිවා එතෙ මානෙ භාදෙති යථා ව දසො එවං පුඤ්ඤාසම්මාදයොපි එතෙ මානෙ කරොනති යෙව එත්ථ සෙයොස්ස සෙයොසාගමස්මිති උප්පන්න මානොව සථාචමානො, ඉතරෙ වෙ අසාථාචමානා, තථා සද්දිසස්ස සද්දිසොගමස්මිති භික්ෂස්ස භික්ෂොගමස්මිති උප්පන්නමානොව සථාච මානො, ඉතරෙ වෙ අසාථාචමානා¹ තත්ථ යථාචමානා අරහත්තමග්ග චජ්ඣා අයාථාචමානා සොතාපනතිමග්ගචජ්ඣා, එත්ථ සෙයොස්ස සෙයොසාගමස්මිති මානො උත්තමස්ස උත්තමජෙන අහං සෙයොසාති එවං උප්පන්නමානො, සෙයොස්ස සද්දිසොගමස්මිති මානො උත්තමස්ස සමජෙන අහං සද්දිසොති එවං උප්පන්නමානො, සෙයොස්ස භික්ෂො ගමස්මිතිමානො උත්තමස්ස ලාමකජෙන අහං භික්ෂොති මානො. එවං සෙයොමානො සද්දිසමානො භික්ෂමානොති ඉමෙ තයො මානා සෙයොස්ස උප්පජ්ජනති. සද්දිසස්සාපි අහං සෙයොසා සද්දිසො භික්ෂොති තයො මානා උප්පජ්ජනති, භික්ෂස්සාපි අහං භික්ෂො සද්දිසො සෙයොසාති තයො මානා උප්පජ්ජනති.

දසවිධමානනිද්දෙසෙ “ඉධෙකච්චො මානං ජනෙති”ති: එකච්චො ජුග්ගලො මානං ජනෙති. “ඡත්තිසාචා”ති: ඛත්තිසභාවාදි ජුතිසමුප්පත්ති යාවා “ඡගානෙතනවා”ති. ගොතමගොතනාදිනා උග්ගධංගොතන නවා. “කොලසුභනිසෙනවා”ති: මහාකුලභාවෙන වා. “චණ්ණ

පොතබරනාසවා”හි වණ්ණසම්පන්නසර්වතායවා, සර්වං හි පොතබරනති වුවහි තස්ස වණ්ණසම්පන්නියා අභිරුප්තාවෙනාති අන්තො “බන්ධනවා”හි බන්ධනසම්පන්නාවෙන වා, මය්හං නිබ්බන්ධනසම්පන්නාව පමාණං නත්ති අන්තො “අජ්ඣාසන්ධනවා”හි අජ්ඣාසන්ධනවසෙනවා “කම්මාසන්ධනවා”හි අවසෙසා සත්තා ජිත්තපක්කකාසසදිසා අභම්පන මහිභිසො මහානුභාවොති වා අහං යං යං කම්මං කරොමි තං තං ඉජ්ඣාතිතිවා එවමාදිනස්පවනෙත්තන කම්මාසන්ධනවා “සිප්පාසන්ධනවා”හි අවසෙසා සත්තා නිසිසිප්පා අහං සිප්පවාති එවමාදිනස්පවනෙත්තන සිප්පාසන්ධනවා “විජ්ජාධිකාසන්ධනවා”හි ඉදං ගෙට්ඨාවුත්තනස්මෙව “සුත්තනවා”හි අවසෙසා සත්තා අප්පසුත්තා අභම්පන භත්තස්සුත්තොති එවමාදිසුත්තනවා “පටිභාණේනවා”හි අවසෙසා සත්තා අප්පටිභාණො මය්හං පන පටිභාණප්පමාණං නත්ති එවමාදිපටිභාණේනවා “අඤ්ඤාතරඤ්ඤාතරෙන වස්සුනා”හි අවුත්තන අඤ්ඤාතර වස්සුනා “සො එවරුපො මානො”හි මානං භවෙත්තෙ මානො “මඤ්ඤානා මඤ්ඤානාන”හි ආකාරභාවනිදෙසො උසිභ්වත්තන උභ්වති යස්සප්පජ්ජති තං පුත්තලං උත්තා මෙති උක්ඛිට්තා යංපතිති උත්තමො, සමුසිභ්වත්තන බන්ධේ, උක්ඛිපනපථන විත්තං සම්පග්ගණාතිති සම්පග්ගාණො. කෙතු වුවහි භත්තස්ස ධර්මස්ස අවට්ඨග්ගායමේ, මානාපි පුත්තපුත්තං උප්පජ්ජමානො අප්පාපරෙ උපාදය අවට්ඨග්ගායමෙන කෙතු ට්ඨාති කෙතු, භං කෙතුං ඉප්පතිති කෙතුභමං තස්ස භාවො කෙතුභමං භාවන විත්තස්ස න අත්තනො, භවන පුත්තං උපාදයමං භවනස්සාති, මානසම්පසුත්තං ටි විත්ත උපාදංඉප්පති තස්සභාවො කෙතුසංඛාරො මානාති .

උගානො මායස්ස මානස්ස උගාය පජ්ජිත්වා, යො සො ධොනො අරුගා ගෙට්ඨාවුත්තනස්මෙව ට්ඨොද්ධාතං නාතිකරණොදිවසෙන නිලෙසෙ පජ්ජිත්වා සිංහා සො භෙන රාගාදිනා නිලෙසෙන පන ගවේශ්ශ

“නෙරසිංහාතිවා”හි තිරයතිබ්බත්තනාසංසන්ධාතිවා නිරව්ජානසංසානිසාදිසු ඵෙසවනංයො “සො කෙතුන්ධිති”හි යෙන ජනකංගුත්තා ගතිආදියුතිබ්බත්තනායං සො ගුත්තනාපි පට්ඨසොති තස්සෙව වෙවචනං “කාරණ”නාති යාන ආරණං හි තදයත්තවුත්තාය අත්තනො ඵෙස සාන්තාති වචනි යසමා, යෙන ගුත්තා යෙන පච්ච යෙන ගති ආදිසු නිබ්බන්ධනයං තං කාරණං නත්ති යො පන තෙසං විත්තං උපායානං ආලෙභ උපායො සො “උපායොති-පෙ-දිට්ඨිමිධෙව සබ්බො”හි තත් “උපසො”හි තණ්හා දිට්ඨිතිසිසිනො, බම්මෙසු උපෙති වාදනති රත්තොතිවා දුට්ඨාතිවා එවං තෙසු තෙසු බම්මෙසු උපෙති වාදං “අනුපසංකෙන කම්මං වදෙසා”හි තණ්හාදිට්ඨිප්පානෙන පන අනුපසං කිණ්හසවං කෙන රාගෙනවා දොසෙනවා කම්මං රත්තොතිවා දුට්ඨාතිවා වදෙශ්ශ. එවං අනුපවජෙත්වා, සොති තිත්ති යො චිත්ත

පටිච්ඡාදකො න භවිස්සතිති අධිප්‍රායො. “අතනං නිරතනං නති නය්‍යආජී”ති: නය්‍යති අතනදිට්ඨිවා උචේදදිට්ඨිවා නත්ති ගහණ ඉඤ්චනං වා පි අතනනිරතනසඤ්ඤිතා නත්ති. කිංකාරණං නත්තිතිවෙ? අධොසි සො දිට්ඨිමිධෙව සබ්බා යස්මා සො ඉධෙව අතනභාවෙ ඤ්ඤාච්ඡිනා සබ්බං දිට්ඨිගතං අධොසි¹ පජති විනොදෙසීතිති අභ්‍යන්ත නිකුටෙන දෙසනං නිට්ඨපෙසි. තංසුචා රාජ අතනමනො භාවනතං අතිවාදෙථා පකකාමීති. “රතෙනානිවා”ති: රුගෙන රතෙනාවා දුට්ඨානිවානි ආදිසුචි ඵසෙවන යො. “ගෙන අතිසබ්බාග් අසසති නා”ති: යෙ පුඤ්ඤපුඤ්ඤ ආනඤ්ඤාතිසබ්බාරා හෙ අප්පටිතා. “අති සබ්බාග්ගං අසසතිනතනා”ති: හෙසු ථුතාප්පභාරානං භාවමාතිසබ්බා රුණං නප්පටිනභාවෙන “ගතිසා වාදං උපෙතිති”ව: නං ගතිනං අඤ්ඤාදාරාය භාවනං උපගව්‍යති නෙනෙනවාහ:-ගතරසිකොති වාදං උපෙති උපගව්‍යතිති.

“වදෙස්‍යා”ති: භාවෙය්‍ය “ගතිනං නජී”ති: ගහෙනබ්බංනත්ති. “මුඤ්චිතබ්බංනජී”ති: මුඤ්චිතා ධීනානා මොචෙතබ්බං නත්ති. “සසසජී ගතින”නති: යස්ස පුග්ගලස්ස අහං මමාති ගතිනං අත්ති. “නය්‍යජීමුඤ්චිතබ්බ”නති: නය්‍ය පුග්ගලස්ස මොචෙතබ්බං අත්ති උපරි පදාති පරිවතෙතථා යොජෙතබ්බාති. “ගාහමුඤ්චනාසම නික්කමෙනා”ති: ගහණමොචනා අරහා අතික්කමෙනා. “මුඤ්චිතානි මිතිමතෙනා”ති: වසීඤ්ච පරිගානිඤ්ච අතික්කමිතා පවතෙනා. සොචුත්ථවාසොති ආදිං භව්‍යා ඤ්ඤාභිනා දසීනානිතිපරියොසානං ගෙට්ඨාවුත්තනායමෙව. “අධොසි”ති: භාමෙපි, ධුති සංධුති නිධුතිති උපසගෙන පදං වසීනතනි.

දුට්ඨධානසුතනවණ්ණනා
ති ට්ඨි නා.

නතිසං.

වතුන්‍යේ සුඛට්ඨිකො පස්මගාථාය තාවන්‍යො:-න භික්කුවෙ ඵව රුපෙන දස්සනෙන සුඛි ගොති අපිච්ච මො කිලෙසමලිතතතා අසුඛං කිලෙසරොගානං අධිගමා රොගමෙව ව, වන්‍යං ආඨබ්බණිකං අඤ්ඤං වා ඵවරුපං දිස්වා දිට්ඨිගතිකො බාලො අභිජනානි පස්සාමි සුඛං පරමං ආරොග්‍යං තෙන ව දිට්ඨිසංඛාතෙනා දස්සනෙන සංසුඛි නරස්ස ගොතිති සො ඵවං අභිජනනෙනා නං දස්සනං පරමනති ඤ්ඤාතා නසමිං දස්සනෙ සුඛානුපස්සි සමානො” තං දස්සනමතතං ඤ්ඤානති පච්චෙති² නංපන මග්ගඤ්ඤං නගොති. “පරමංආග්ගෙයපතන”නති: උතතමතිබ්බායං පාපුණිච්ඡා ධීනං. “ගාහපතන”නති: තථාපාල

1. V. ම. අධොසි.

2. V. ම. සුඛානුපස්සියමානො.

3. V. ම. නං දස්සනං මග්ගඤ්ඤානතිපච්චෙති.

නප්පතනං. “ලෙණ්ණප්පතන” නති: නිලීයනප්පතනං. “සරණ්ණප්පතන” නති: පතිට්ඨාපතනං දුක්ඛනාසනංවා පතනං. “අභග්ගප්පතන” නති: නිබ්බය භාවප්පතනං. “අවුත්තප්පතන” නති: නිවුලභාවප්පතනං. “අමන ප්පතන” නති: අමතමහානිබ්බාණ්ණප්පතනං. “නිබ්බාණ්ණප්පතන” නති: වාන විරතිනප්පතනං. “අභිජිනනේනා” ති: විසෙසෙන ජනනේනා. “ආජි නනේනා” ති: අඛාජනමානෝ. “විජිනනේනා” ති: නෙකවිධෙන ජන මානෝ. “පටිවිජිනනේනා” ති: තංතංපටිච්ච විජනමානෝ. “පටි විජ්ඣනේනා” ති: හදයෙ කුරුමානෝ. “වක්ඛුට්ඨකුසුණංරූපදස්ස නේ” ති: වක්ඛුට්ඨකුසුණෙන න රූපස්සදස්සනං කුසුණෙන පච්චෙති පඤ්ඤායති සද්දහති. “මග්ගොති පච්චෙති” ති: උපායොති සද්දහති, “පථො” ති: සද්දොරො. “නිසාණ” නති: ගහෙතො යාතිති නියාණං, නියාණෙනතිපි පාඨො. “දිට්ඨෙනවෙසුඛි” ති දුතියගාථා.

තස්සජේථො තෙන රූපදස්සනසංඛිතොනෙ දිට්ඨෙන යදි කිලෙස සුඛි නරස්ස හොති තෙනවා කුසුණෙන සො යදි ජාති ආදිදුක්ඛං පජ්ඣති එවං සනෙත අරියමග්ගතො අසෙද්දෙන අසුඛිමග්ගෙන යතො සුඤ්ඤාති රාගාදි උපධිති සඋපධිකො ඵච්ච සමානො සුඤ්ඤාතිති වත්තබ්බතං ආපනේනා හොති¹ න එවං විධො සුඤ්ඤාති. යසමා දිට්ඨිතිනං භාව තථා චද්‍යනං දිට්ඨියෙව මිච්ඡාදිට්ඨිකො අයනති කපේති දිට්ඨියා අනු රූපං සංගතොලොකොති ආදිනාපන නථානථා චද්දතිති. රාගෙන සහවත්තතිති සංග්ගො රාගවාති අජේථා සද්දෙසොති ආදිසුඛි එසෙව නයො. “නබ්බාහමණො” ති තනියගාථා.

තස්සජේථො යො පන බාහිනපාපතනා බ්‍රාහමණො හොති සො මග්ගෙන අධිගතාසවකම්මයො ඛිණ්ණසවබ්‍රාහමණො අරියමග්ගකුසුණෙනො අසෙද්දෙන අතිමුඛලසමනරූපසංඛිතොනෙ දිට්ඨො නථා විධි සද්දසංඛිතොනෙ සුතො අවිතික්කමසංඛිතොනෙ සීලෙ හත්ථිවතාදිතෙදෙ වතෙ පඨවි ආදි හෙදෙ මුතෙ ව උප්පනෙන න මිච්ඡාකුසුණෙන සුඛි හොතිති න ආහාති ඛිණ්ණසවබ්‍රාහමණස්ස වණ්ණණ්ණනාය වුත්තං.

සො හි තෙධාතුකපුඤ්ඤා ව සංඛිතසම්ච පාපෙ අනුපලිතේනා නසමා පභිනතනා තස්ස අතනදිසියා යස්ස කස්සපි වා ගහණස්ස පභි නතනා අතනඤ්ජහො පුඤ්ඤාතිසංඛිතරුදිනං අකරණතො නභුට පකුබ්බ මානොති වුච්චති. තස්මා තං එවං පසංසනේනා ආහ; සංඛිතස්මච වස්ස පුරිමපදෙන සමිකෙධො වෙදිතබ්බො.

“පුඤ්ඤා ව පාපෙව අනුපලිතේනා අතනඤ්ජහො නසිධ පකුබ්බ මානො නබ්‍රාහමණො අසෙද්දෙනො සුඛිමානා” ති. “නාතිපටිකේඛපො” ති: නභුති පටිසෙධො. “බාහිතො සංඛිතපාපිකාති” ති ගාථාය අජේථා:-² යො චතුස්මග්ගෙන බාහෙතො සංඛිතපාපකාති දිට්ඨිතිට්ඨිතතනා සීතතො ඉච්චෙව වුත්තං හොති.

1. සී. සොපතිකොති. 2. V. ම. ගාථායස්සනො.

බාහිතපාපතතා එව්ව විමලො, විමලභාවං, බ්‍රහ්මභාවං සෙට්ඨභාවං පනෙනා, පටිනිසංඛිසමාධිවිකේධපකාරකිලෙසමලෙන මහාඵලසමාධිනා සාමුසමාගිනො, සංසාරගෙනුසමතිකකමෙන සංසාරමතිච්ච පරිනිර්වාණච්චතාය කොච්චිති ව, තණ්හාදිට්ඨිඅතිසිත්තතතා අභිනොති ව, ලොකධමෙමි නිබ්බිකාරතතා භාදිති ව පවුච්චති. එච්. පුති රහො සමුග්ගා සො බ්‍රාහ්මණොති. “අඤ්ඤානු සතිපට්ඨානෙන”ති: වතතාරො සතිපට්ඨානෙ ඉඤ්චිතා, සමමපධානාදිසුපි එසෙව නයො. “සනෙතනෙ සමණ්ණාහමණා”ති: එකවෙව ලොකසංකෙතෙන සමණ්ණාහමණාති ලබ්බොහාරු සංවිජ්ජනති. “දිට්ඨිසුඛි”ති: දිට්ඨින සුඛිං ඉච්ඡමානා “නෙ එකවචානං රූපානං දිසසන”නති: එතෙ දිට්ඨිසුඛිකා එකොසං රූපාරමණානං ඔලොකනං, “මඛලං පමෙවනති”ති: ඉඨකාරණං සබ්බසම්පන්නකාරණං පතිච්ඡාපෙනති. “අමඛලං පමෙවනති”ති. අතිඨකාරණං න සබ්බසම්පන්නකාරණං පතිච්ඡාපෙනති. “නෙ කාලනො උට්ඨගිතො”ති: තෙ දිට්ඨාදිමඛලිකා පුරෙතරමෙව උට්ඨගිතො. “අභිමඛලගතා”ති: විසෙසෙන වුඨිකාරණං ගතාති. “රූපානි පසසනති”ති: නානා විධානි රූපාරමණානි දනතිනති. “චට්ඨක¹ සකුණ”නති: එවං නාමකං, “පුසසබ්බෙවලට්ඨි”නති: පුසසනකකිතෙනන උප්පානං තරුණබෙලුවලට්ඨිං. “ගබ්ගිති”නති: සග්ගං ඉඤ්චි. “කුමාරකං ඛණ්ඩ ආගේ පෙතා ගච්ඡනන”නති: තරුණදුරකං අංසෙ උසාපෙතා ගච්ඡමානං, “සුණණසම”නති: උදකපුණණසමං. “ගේගිතමච්ඡ”නති: රතතරොතිතමච්ඡං. “ආජඤ්ඤරථ”නති: සිකුච්ඡතතරථං. “උසග”නති: මඛලඋපසගං. “ගොනපිල”නති. කපිලගාමිං. “පලාලසුඤ්ඤ”නති: බුසරසිං. “නකකසම”නති: ගොතකකාදිපුරිතවාටිං. “නට”නති: නටනාටිකාදිං.² ධුතනකිරියනති එකෙ. “නගගසමණික”නති: නිවොලසමණං. “බර”නති: ගද්දං. “බරසාන”නති: ගද්දසුත්තං වයහාදිකං. “එකපුත්තසාන”නති: එකෙන වාගෙන සඤ්ඤාත්තං යානං. “කාණ”නති: එකකම්උභයකම්කාණං. “කුණ”නති: ගත්ථකුණිං. “බජ”නති: බජපාදං තිරියගතපාදං. “පකඛගන”නති: පිඨසප්පිං. “ජිණණික”නති. ජරජිණණං. “බ්‍රාහ්මින”නති: බ්‍රාහ්මිපිලිත්තං. “මන”නති: කාලකතං. “සුතසුඛිකා”ති: සොතවිඤ්ඤාණෙන සුතෙන සුඛිං ඉච්ඡමානා. “සද්දං සමණ”නති: සද්දාරමණානං සවණං. වඛ්ඞානි වානි ආදයො ලොකෙ පවත්තසද්දමත්තානි ගගෙතො වුත්තා. අවමඛලං පන කාණොති ආදිනා තෙන තෙන නාමෙන වුත්ත සද්දං යෙව. “ජිහනනති වා”ති: ගත්ථපාදච්ඡින්නනති වා. “ගිහනනති වා”ති: සිසාදිතින්නනති වා. “දඛ්ඞනති වා”ති: අග්ගිනා ක්‍රියාපින්නතිවා, “නට්ඨනති වා”ති: වොරදිගි විනාසින්නති වා. “කජ්ඣිති වා”ති: නවිජ්ජනති වා. “සිලසුඛිකා”ති: සිලෙන විසුඛිං ඉච්ඡනකා. “සිලමනෙතන

1. V. 8. භාස-සි. II. වාතක.

2 V. 8 “නට”නති: නටකාරී.

වා”ති: සංවරණමහෙනන. “සංඝඤ්ඤාමහෙනන”ති: උපරමමහෙනන. “සංවරමහෙනන”ති: වාරස්තකමහෙනන. “අවිනිශ්චයමහෙනන”ති: න අනිශ්චයමහෙනන. “සමණො මණ්ඩිකාපුතො”ති: මාතිතො ලබනාමං. “සමපනාකුසල”නති: පරිපුණ්ණකුසලං. “පරමකුසල”නති: උත්තමකුසලං. “උත්තමපනතිපනන”නති: උත්තමං අරහත්තං පාපුණ්ණිකබ්බං පඤ්ඤා සිත්තං. “අසොජ්ඣ”නති: පරුජේතුං අසංකුණ්ණයං සමණං. “වනසුඛිකා”ති: සමාදානෙන වනෙන සුඛං ඉවත්තකා. “හත්තිවතිකා වා”ති: සමාදින්නං හත්තිවතං එතෙ සං අත්ති=හත්තිවතිකා, සබ්බහත්තිකිරියං කාණ්ඩනති අත්තො. කපං? අජ්ජපඨාය හත්ති භානබ්බං කාරිසාමිති එවං උපපනා විත්තා හත්තිනං ගමනාකාරං නිට්ඨනාකාරං නිසීදනාකාරං සයනාකාරං උච්චාරපසාචකාරණාකාරං අඤ්ඤා හත්ති දිස්වා සොණං උසාසෙවා ගමනාකාරං ව සබ්බං කාණ්ඩනති හත්තිවතිකා. අසංවතිකා දීප්ඵි ලබ්බමානවසෙන යථායොගං යොජේතබ්බං. තෙසු අවසානෙ “දිසාවතිකා වා”ති: පුරන්ධමාදිදිසානං නමස්සනවසෙන සමාදින්න දිසාවතිකා.

එහෙසං වුත්තප්පකාරානං සමණත්තාගමණානං වනසමාදානං සමපජ්ජමානං හත්තිආදීනං සහව්‍යනං උපනෙති. සවෙ බො පනස්ස මිච්ඡාදිට්ඨි හොති ඉමිනාහං සීලෙන වා නපසමාදානබ්බවරියෙන දෙවො වා දෙවඤ්ඤානරො වා ගොමිති, චිත්තං තස්ස නිරයතිරත්තානායොතිනං අඤ්ඤානරො ගොමිති ඤ්ඤාබ්බං. වුත්තං හෙනං භගවතා-“ඉධ පුණ්ණ ඵකාචො ඤ්ඤානරවතං භාවෙති පරිපුණ්ණං අබ්බොධනිණ්ණං ඤ්ඤානරපීලං භාවෙති පරිපුණ්ණං අබ්බොධනිණ්ණං ඤ්ඤානරවිත්තං භාවෙති පරිපුණ්ණං අබ්බොධනිණ්ණං ඤ්ඤානරකප්පං භාවෙති පරිපුණ්ණං අබ්බොධනිණ්ණං, සො ඤ්ඤානරවතං භාවෙත්වා පරිපුණ්ණං අබ්බොධනිණ්ණං ඤ්ඤානරපීලං භාවෙත්වා පරිපුණ්ණං අබ්බොධනිණ්ණං ඤ්ඤානරවිත්තං භාවෙත්වා පරිපුණ්ණං අබ්බොධනිණ්ණං ඤ්ඤානරකප්පං භාවෙත්වා පරිපුණ්ණං අබ්බොධනිණ්ණං කායස්ස භෙදා පරමමරණා ඤ්ඤානරානං සහව්‍යනං උපපජ්ජති. සවෙ බො පනස්ස එවං දිට්ඨි හොති ඉමිනාහං සීලෙන වා වනෙන වා බ්බවරියෙන වා දෙවො වා භවිස්සාමි දෙවඤ්ඤානරො වාති, සායං හොති මිච්ඡාදිට්ඨි, මිච්ඡාදිට්ඨිස්ස බො අහං පුණ්ණ චිත්තං ගතිනං අඤ්ඤානරං ගතිං වදාමි නිරයො වා නිරත්තානායොති වා, ඉති බො පුණ්ණ සමපජ්ජමානං ඤ්ඤානරවතං ඤ්ඤානරානං සහව්‍යනං උපනෙති. විපජ්ජමානං නිරයනති. ගඤ්ඤවතිකාදයො ගඤ්ඤාදීනං සහව්‍යනං උපගමත්තනති අත්තො න ගඤ්ඤබ්බං, මිච්ඡාදිට්ඨියා ගති තත්තා නිරයතිරත්තානායොතිමෙව උපගමත්තනති ගඤ්ඤබ්බං. “බ්‍රහ්මකා”ති: පුසිතෙන සුඛිකා. “පඨවිං ආමසනති”ති: සසමාරික මහාපඨවිං කායෙන පුසනති. “හත්ති”නති: අලලතිලසංගුලං. “ගොම

ආයුධ” නම්: ගවාදිගොමයං. “කච්ඡප” නම්: අට්ඨිකච්ඡපාදි අනෙකවිධං. “ඵාලං අත්තමනා” නම්: අයඵාලං මග්ගනා. “තිලවාහ” නම්: තිලසකටං තිලරාසිං වා. “පුස්ස තිලං බාදනා” නම්: මඛලපටිසංයුතතං තිලං බාදනා. “පුස්සතෙලං මනෙබනා” නම්: තථාරූපං තිලතෙලං සරීරබහුඤ්ඤානං කරොනා. “දන්තකට්ඨ” නම්: දන්තපොණං. “මනනි කාස හභාසනා” නම්: කුංකුට්ඨාදිකාය සණ්ඨමනනිකාය සරීරං උබ්බට්ටෙතා නභායනා. “සාටකං නිවාසෙනා” නම්: මඛලපටිසංයුතතං වත්ථං පරිදහනා. “වෙඨනං වෙඨෙනා” නම්: සීසවෙඨනං පහතුනනාදිපටං සීසෙ ඨපෙනා පටිමුචනා.

“කොධාතුකං කුසලාහිසංචාර” නම්: කාමධාතුරූපධාතුඅරූපධාතුසු පටිසංකීද්‍යංකං කොසල්ලසමුත්තං පච්චයාතිසංචාරං. “සබ්බං අකුසල” නම්: වාදසම්මං අකොසල්ලසමුත්තං අකුසලං. “සතො” නම්: යදා, තෙරසව්ධො පුඤ්ඤාහිසංචාරො ව වාදසව්ධො අපුඤ්ඤාහිසංචාරො ව වතුබ්බිධො ආනෙඤ්ඤාහිසංචාරො ව යථානුරූපං සමුවේදප්පහා දනන පභිනා ගොනා. “අත්තදිට්ඨිං ජහො” නම්: එසො මෙ අත්තාති ගතිතදිට්ඨිං ජහො. “ගාහං ජහො” නම්: එසොගමසමිති මානසමපයුතත ගහණං ජහො. පුන-“අත්තං ජහො” නම්: එතං මමාති තණ්හාගහණ වසෙන ව දිට්ඨිගහණවසෙන ව පරමසිත්වා ගතිතං පරතො ආමට්ඨව තසමිං අභිනිවිට්ඨව බලවතණ්ණාවසෙන ගිලිත්වා අපේක්ඛාසිත්ව බලව මුවේතව, “සබ්බස්ස තං වතනං ගොති” නි ආදයො චුත්තතයාව.

එවං න බ්‍රාහ්මණො අඤ්ඤානො සුඛිමාහාති වත්වා ඉදනි යෙ දිට්ඨිගතිකා අඤ්ඤානො සුඛිං බ්‍රුවන්ති තෙසං තස්සා දිට්ඨියා අතිබ්බා හකභාවං දස්සෙතො. පුත්ථං පහාසාති ගාථමාහ, තස්සතො තෙ හි අඤ්ඤානො සුඛිවාදා සමානාපි තස්සා දිට්ඨියා අප්පභිනතතා ගහණමුවතාහිභුතතාය පුරිමසත්ථාරාදිං පහාය අපරං නිසිතිවා එජ සංචාරාය තණ්හාය අනුගතා අභිභුතා රාගාදිභෙදං සමං න තරන්ති, සමාඤ්ච අතරන්තා තං තං ධම්මං උග්ගණ්හන්ති ව නිරස්ස ජනති ව මකකටොව සාබනති. “පුත්ථං සත්ථාරං පහාසා” නි: පුරිමං ගතිතං සත්ථපටිඤ්ඤං පජතිත්වා. “අපරං සත්ථාරං නිසිතිවා” නි: අඤ්ඤං සත්ථපටිඤ්ඤං නිසිතිවා අලලිතා. පුත්ථං ධම්මකඛානං පහාසාති ආදිපුප්ඵි එසෙව නයො. “ඵජ්ඣුගා” නි: තණ්හාය අනුගා. “ඵජ්ඣුගතා” නි: තණ්හාය අනුගතා. “ඵජ්ඣුසමා” නි: තණ්හාය අනුසමා පකකන්තා වා. “ඵජ්ඣා පගතා පතිතා” නි: තණ්හාය නිමුග්ගා ව නිකම්පිතා ව. “මකකපමා” නි: වාතරො. “අරසෙඤ්ඤා” නි: විපිනෙ “පවතෙ” නි මහාවතෙ. “වරමානො” නි: ගච්ඡමානො. “ඵචමෙව්වා” නි: ඔඡමමසංසද්දනං. “පුඤ්ඤා” නි: නානා. “පුඤ්ඤිට්ඨිගතාති” නි: නානා විධාති දිට්ඨිගතාති. “ගණ්හනාති ව පමුවන්ති වා” නි: ගහණවසෙන

ගණනැති වජ්‍යවසෙන මුවනැති ව. “ආදියනැති ම නිජසාපනැති වා”ති:¹ පලිබොධං කරොනැතිව විසංජරනැතිව බීජනැති ව.

පවමගාථාය සම්බන්ධය යො ව සො “දිට්ඨිති නං පාව තථා වද න”නැති වුනෙතො සො සයං සමාදයාති.-නන් “සය”නැති: සාමං. “සමා දයා”ති: ගගෙතො. “වනාති”ති: හන්චිතාදීති. “උච්චාවච”නැති: අපරා පරං භීතපපඤ්චං වා, සන්ථාරනො සන්ථාරාදිං, “සඤ්ඤසනොතො”ති: කාමප-ඤ්ඤදිසු විලග්ගො. “විචාව චෙදෙහි සමෙව ධම්මං”ති: පරමන් විචාව අරහා චතුති මග්ගඤ්ඤවෙදෙහි චතුසච්චධම්මං අභිසමෙචංකි, සෙසං පාක්ඛිමෙව. “සාමං සමාදයා”ති: සයමෙව ගගෙතො. “ආද යා”ති: ආදිසිතො ගණනිතො. “සමාදයා”ති: සමාආදය. “ආදිසිතො”ති: පලිබොධං නන්තො. “සමාදිසිතො”ති: සුචුපලිබොධංකන්තො. “ගණනි තො”ති: අවිසංජරනො. “පග්ගසිතො”ති: දසිතො. “අභිතිවිසිතො”ති: පතිට්ඨතිතො, කාමසඤ්ඤදයො වුත්තනායා ඵව. “විචා”ති: මෙධාපී. “විජජාගෙනො”ති: විජනනභාවගෙනො. “ඤ්ඤ”ති: පඤ්ඤසම්පනෙනො. “විනාපි”ති: ඤ්ඤණන විමංසනො “මෙධාපී”ති: අනිච්චාදීති තුලිත ඤ්ඤණො. පඤ්ඤාති ආදයො ගෙට්ඨාවුත්තනායායෙව. චතුසච්චධම්මං විචිතාතිති ධම්මවිචයසමෙක්ඛාජකංඝගා. බොජ්ඣංගගෙතො ගෙට්ඨා වුනෙතොව..

“විමංසා”ති: චතුසච්චධම්ම විචිතනා පඤ්ඤව, විමංසා ධම්මවිචිත නාති වුත්තො “විපසානා”ති: මග්ගසම්පයුත්තො විචිතාකාරෙන පසානා පඤ්ඤව. “සමාදිට්ඨි”ති: සොභනා පසන්ථා සුඤ්ජරා මග්ගසම්ප යුත්තො සමාදිට්ඨි “ගොති චෙදෙහි”ති: තෙගෙව චතුති මග්ගඤ්ඤ ණෙහි “අනතගෙනො”ති: ජනිජරමරණස්ස පරියොසානං ගතො. “නොපිගෙනො”ති: ආදයො ගෙට්ඨාවුත්තනායාව. “මෙදනං වා අනත ගෙනො”ති: ජනිතඛානං අවසානප්පනෙනා වෙදෙහි වා අනත ගෙනො චතුති මග්ගඤ්ඤවෙදෙහි වට්ටුකඛස්ස පරියන්තභාවෙන අනතසංඛාතං නික්ඛණං ගතො “විදිනනො”ති: විදිනභාවෙන ජනිතභාවෙන.

“වෙදනි විවෙය්‍ය කෙවලාති”ති ගාථායමන්තො-යො චතුති මග්ගඤ්ඤවෙදෙහි කිලෙසකඛයං කරොනෙතො ගතො සො පර මන්තො වෙදගු නාම හොති යොව² සම්බාති සමණ බ්‍රාහ්මණානං සන්³ සඤ්ඤිතාති වෙදනි නායෙව මග්ගභාවනාය කිච්චතො අනිච්චාදිවසෙන විවෙය්‍ය¹ තන් ඡඤ්ජරාගප්පහානෙන තමෙව සබ්බං වෙදමතිච්ච යාපි වෙදපච්චයා අඤ්ඤථා වා උප්පජ්ජන්ති වෙදනා තාසු සබ්බවෙදනාසු චිතරාගො හොති, තසමා තමන්ථං දසෙසනෙතො “කීංපතතිතමානු වෙදගු”ති පුට්ඨො ඉදං පග්ගි තනති¹ අවච්චා වෙදනි විවෙය්‍ය-පෙ-වෙදගු සොති ආහ. යසමා

1. V. ම. ආදියනැතිව නිසාපනැතිවැති.

2. V. ම. සොච.

3. V. ම. පසානති.

වා සො පටිච්ඡයපඤ්ඤාය වෙදුනි විවේය්‍ය නන්ද ඡන්දරාගප්‍යහාණෙන සබ්බං වෙදං අනිච්ච ව්‍යතනි සො සන්තසංඤ්ඤානි වෙදුනි ගතො ඤානො අනික්කන්තො ච ගොති. යො වෙදනාසු විතරුගො සොපි වෙදනාසංඤ්ඤානි වෙදුනි අපගතො අනික්කන්තො අනිවෙදනං ගතොතිපි වෙදගු. තස්මා නමපි අන්තං දස්සෙන්නො ඉදං පත්තිහන්ති² අවඤා “වෙදුනි විවේය්‍ය-පෙ-වෙදගු සො”ති ආහ. “සමෙව්වා”ති: ඤාණෙන සමාගන්තො, “අභිසමෙව්වා”ති: ඤාණෙන පටිවිජ්ඣිතො, “බම්ම”නති: චතුසව්ඨමං. “සබ්බෙ සංඛාති”ති: සබ්බෙ සප්පච්චයා ධම්මා, තෙ හි සංඛතසංඛාරා නාම පච්චයෙහි සඛගම කාරීයන්ති සංඛාරා, තෙ එවං පච්චයෙහි සඛගම කතන්තා සබ්බානාති විසෙසෙත්වා චුත්තා.

තෙභුමකරුපාදිධම්මා අභිසංඛතසංඛාරානි අධිකපාසු චුත්තා. තෙපි “අනිච්චා වත සංඛාරා”ති ආදීසු සංඛතසංඛාරෙසු සඛගතං ගච්ඡන්ති. “අවිජ්ජාගතො අයං භික්කවෙ පුරීසපුග්ගලො පුඤ්ඤං වෙ සංඛාරං අභිසංඛරොති”ති ආදීසු අවිජ්ජාපච්චයා සංඛාරාව ආගතා. තෙභුමකාකුසලවෙනනා අභිසංඛරණකසංඛාරා නාම; “යාවතිකා අභි සංඛාරස්ස ගති තාවතිකං ගන්ත්වා අකබාගතං මඤ්ඤාද අධිච්චාසී”ති ආදීසු ආගතං කායිකවෙනසිකවිරියං පයොගාභිසංඛාරා නාම. “සඤ්ඤා වෙදගිනනිරොධං සමාපන්නස්ස ඛො ආවුසො විසාඛ භික්කුනො පඨමං නිරුජ්ඣති වචිසංඛාරො තනො කායසංඛාරො තනො විත්ත සංඛාරො”ති ආදීසු ආගතා විතකකම්චාරා වාචං සංඛරොන්ති වචි සංඛාරා. අස්සාසපස්සාසා කායෙන සංඛරීයන්ති කායසංඛාරා, සඤ්ඤාව වෙදනාව විතෙතන සංඛරීයන්ති විත්තසංඛාරා. ඉධ පන සංඛතසංඛාරා අධිපෙත්වා.

“අනිච්චා”ති: සුඤ්ඤා අභාවන්තො. “දුක්ඛා”ති: පතිපිළනන්තො. “සබ්බෙ ධම්මා”ති: නිබ්බාණමපි අනෙතාකත්වා චුත්තා. අනන්තානි අව සචත්තනන්තො. “අවිජ්ජාපච්චයා සංඛාති”ති: එන්ද්‍රියං පටිච්ච ඵල මෙති සො පච්චයො, පටිච්චාති න විනා. අපටිකම්මානි අන්තො. “ඵතී”ති: උපපජ්ජති වෙච පචත්තති වාති අන්තො. අපිච උපකාර කන්තො පච්චයන්තො, අවිජ්ජා ව සා පච්චයො ව අවිජ්ජාපච්චයො. තස්මා අවිජ්ජා පච්චයා සංඛාරා “සමගචන්ති”ති අභිනිබ්බත්තන්ති. එවං සමගචන්ති සද්දස්ස සෙසපදෙහිපි යොජනා කාතබ්බා. “තන්තං කතමා අවිජ්ජා දුක්ඛෙ අඤ්ඤාණං දුක්ඛසමුද්දමෙ අඤ්ඤාණං දුක්ඛනිරොධෙ අඤ්ඤාණං දුක්ඛනිරොධගාමිනියා පටිපද්දය අඤ්ඤාණං පුබ්බන්තො අඤ්ඤාණං අපරන්තො අඤ්ඤාණං පුබ්බන්තාපරන්තො අඤ්ඤාණං ඉද ප්‍යච්චයතා පටිච්චසමුප්පන්නාසු ධම්මෙසු අඤ්ඤාණං.

කතමෙ සංඛාරා ? පුඤ්ඤානිසංඛාරො අපුඤ්ඤානිසංඛාරො ආනෙඤ්ජානිසංඛාරො කායසංඛාරො වචිසංඛාරො විත්තසංඛාරො,

අධිකාමාවචරකුසලවෙනනා පච රූපාවචරකුසලවෙනනා පුඤ්ඤභී සංඛාරො, වාදස අකුසලවෙනනා අපුඤ්ඤභීසංඛාරො, වතස්සො අරූපාවචරකුසලවෙනනා ආනෙඤ්ජාභීසංඛාරො, කායසංවෙනනා කායසංඛාරො, වච්ඡිසංවෙනනා වච්ඡිසංඛාරො, මනෝසංවෙනනා චිත්ත සංඛාරො. තත්ථ සීයා නාථං පනෙනං ජාතිතඛිං. ඉමෙ සංඛාරා අවිජ්ජා පච්චයා භොනන්ති. අවිජ්ජාභාවෙ භාවතො, යස්ස භි දුක්ඛාදීසු අවිජ්ජාසංඛාතං අඤ්ඤාණං අප්පභීණං භොති. සො දුක්ඛෙ නාව පුබ්බන්තාදීසු ව අඤ්ඤාණෙන සංසාරදුක්ඛං සුඛසඤ්ඤය ගහෙත්වා තස්සෙව හෙතුභූතෙ තිව්ධෙපි සංඛාරෙ ආරභති. සමුදයෙ අඤ්ඤාණෙන දුක්ඛහෙතුභූතෙපි තණ්හාපරික්ඛාරෙ සංඛාරෙ සුඛ හෙතූතො මඤ්ඤමානො ආරභති. නිරොධෙ පන මග්ගෙව අඤ්ඤාණෙන දුක්ඛස්ස අනිරොධභූතෙපි ගතිවිසෙසෙ දුක්ඛනිරොධ සඤ්ඤි හුත්වා නිරොධස්ස අමග්ගභූතෙසුපි යඤ්ඤමරංතපාදීසු¹ නිරොධ මග්ගසඤ්ඤි හුත්වා දුක්ඛනිරොධං පඤ්ඤමාරනතපාදී² මුඛෙන තිව්ධෙපි සංඛාරෙ ආරභති. අපිච සො තාය චතුසු සච්චසු අප්පභීණාවිජ්ජතාය විසෙසතො ජාතිජරාමරණාදි අනෙකාදීනවො නිණ්ණමපි පුඤ්ඤඵලසංඛාතං දුක්ඛං දුක්ඛතො අජානන්තො තස්ස අධිගමාය³ කායචච්චිත්තසංඛාරහෙදං පුඤ්ඤභීසංඛාරං ආරභති දෙවච්ඡරකාමකො විය මරුප්පපාතං, සුඛ සමමතස්සාපි තස්ස පුඤ්ඤඵලස්ස අනෙත මහාපරිලාභජනිකං විපරිනාමදුක්ඛතං අප්පස්සාදතව අපස්සන්තොපි තප්පච්චයං වුත්තප්පකාරමෙව පුඤ්ඤභී සංඛාරං ආරභති සලභො විය දීපසිඛාභිනිපාතං මධුනික්ඛුතිඛො විය ව මධුලිත්තසත්ථාධාරාලෙහනං, කාමුපසෙවනාදීසු ව සවිපාකෙසු ආදීනවං අපස්සන්තො සුඛසඤ්ඤය වෙච කිලෙසාභිභූතතායව වාරතතයප්පචන්තමපි අපුඤ්ඤභීසංඛාරං ආරභති බාලො විය ගුථකීල නං මරිතුකාමො වියව විසබ්බදනං, ආරුප්පවිපාකෙසු වාපි සංඛාර විපරිණාමදුක්ඛතං අනවබුජ්ඣමානො සස්සනාදි විපලාසවසෙන චිත්තසංඛාරභූතං ආනෙඤ්ජාභීසංඛාරං ආරභති දීපාමුලෙහා විය පිසාවනගරාභිමුඛමග්ගගමනං, එවං යස්මිං අවිජ්ජාභාවතොව සංඛාරා, න අභාවතො, භ්විතො ජාතිතඛිමෙනං ඉමෙ සංඛාරා අවිජ්ජාපච්චයා භොනන්ති.

එත්ථාහ:-ගණ්හාම නාව එතං අවිජ්ජා සංඛාරාතං පච්චයොති, කිං පනායමෙකාව අවිජ්ජා සංඛාරාතං පච්චයො උද්ග්ග අඤ්ඤාපි පච්චයා සනතිති? කිං පනෙත්ථ යද්දි නාව එකාව එකකාරණ වාදෙ ආපජ්ජති? අථ අඤ්ඤාපි සනති අවිජ්ජාපච්චයා සංඛාරාති එක කාරණනිදෙදසො නුප්පජ්ජතිති? න නුප්පජ්ජති; කස්මා? යස්මා:-

එකං න එකතො ඉධ-නානෙකං අනෙකතොපි නො එකං, එලමත්ථි අත්ථි පන එක-හෙතුඵලදීපනෙ අත්ථො.

1, සී. සඤ්ඤපරංතපාදීසු. 2, V. ම. අභිග්ගස්ස.

හගවා ගි කන්ථි පධානතතා කන්ථි පාකටතතා කන්ථි අසා
ධාරණතතා දෙසනාවිලාසස්සව වෙනෙය්‍යානං ව අනුරූපතො
එකමෙව හෙතුං වා ඵලං වා දීපෙති තස්මා අයම්ඛ අවිජ්ජා විජ්ජ
මානෙසුපි අඤ්ඤාසු වජාරමමණ සහජතධම්මාදීසු සංඛාරකාර
ණෙසු “අස්සාදුනුපස්සිතො තණ්හා පවසිති”ති ව “අවිජ්ජාසමුදයා
ආසවසමුදයො”ති ව වචනතො අඤ්ඤාසම්පි තණ්හාදීනං සංඛාර
හෙතුනං හෙතුති පධානතතා-“අවිවා භික්ඛවෙ අවිජ්ජාගතො
පුඤ්ඤාභිසංඛාරම්පි අභිසංඛරෙති”ති පාකටතතා අසාධාරණතතා
ව-සංඛාරානං හෙතුභාවෙන දීපිතාති වෙදිතබ්බා.

එතෙනෙව ව එකෙකහෙතුඵලදීපනපරිහාරවචනෙන සබ්බන්ධ
එකෙකහෙතුඵලදීපනෙ පයොජනං වෙදිතබ්බනති. එතාග්‍ය:-එවං
සනෙතපි එකනානාතිට්ඨඵලාය සාවජ්ජාය අවිජ්ජාය කථං පුඤ්ඤ
තෙඤ්ජාභිසංඛාරපච්චයතතං යුජ්ජති. නගි නිබ්බිජ්ජතො උච්ඡ
උපපජ්ජතිති? කථං න යුජ්ජති.

ලොකසම්ඤ්ඤි:-

විරුඬො වාචිරුඬො ව සද්ධිසා‘සද්ධිසො තථා
ධම්මානං පච්චයො සිඬො විපාකා එව තෙව න.

ඉති අයං අවිජ්ජා විපාකවසෙන එකනානාතිට්ඨඵලා, සභාවවසෙ
නව සාවජ්ජාපි සමානා සබ්බෙසම්පි එතෙසං පුඤ්ඤාභිසංඛාරාදීනං
යථානුරූපං යානතිච්චසභාවවිරුඬාවිරුඬපච්චයවසෙන සද්ධිසාසද්ධි
පච්චයවසෙනව පච්චයො හොතිති වෙදිතබ්බා. අපිව අයං අඤ්ඤාපි
පරියායො:-

“චුත්‍රපපානෙ සංසාරෙ සංඛාරානඤ්ඤව ලකඛණෙ
යො පටිච්චසමුප්පන්න ධම්මෙසු ව විමුක්ඛති.

අභිසංඛරොති සො එතෙ සංඛාරෙ තිවිධෙ යතො,
අවිජ්ජා පච්චයො තෙසං තිවිධානං ‘පයන්නතො

යථාපි නාම ජච්චකො තරෙ අපරිනායකො.
එකද යාති මග්ගෙන උමමග්ගෙනාපි එකද.

සංසාරෙ සංසරං බාලො තථා අපරිනායකො,
කරොති එකද පුඤ්ඤං අපුඤ්ඤම්පිව එකද.

යද්ව ඤානා සො ධම්මං සව්වානි අභිසමෙස්සති,
තද අවිජ්ජපසමා උපසන්නො වරිස්සති”ති.

“සංඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණ”නති. ජ විඤ්ඤාණකායා:-වකු
විඤ්ඤාණං සොතවිඤ්ඤාණං ඝාණවිඤ්ඤාණං ජ්ච්චාවිඤ්ඤාණං කාය
විඤ්ඤාණං මනොවිඤ්ඤාණං, තත් වකුච්චවිඤ්ඤාණං කුසලවිපාකං අකු

සලවිපාකනී ද්‍රවිධං, තථා සොහසාණජිවහාකායමනොවිඤ්ඤාණාති,
මනොවිඤ්ඤාණං පන වෙ කුසලාකුසලවිපාකා මනොධාතුයො
තිස්සො අගෙනුකවිපාකමනොවිඤ්ඤාණධාතුයො අට්ඨි සගෙනුකාති
කාමාවචරවිපාකවිතතාති පච රූපාවචරවිපාකවිතතාති වතතාරි
අරූපාවචරවිපාකවිතතාතිති වාසිසතිවිධං, ඉති සබ්බාති වතතිංස
ලොකීයවිපාකවිඤ්ඤාණාති. තත්ථ සියා කථං පනෙතං ජාතිතබ්බං ඉදං
වුත්තප්පකාරං විඤ්ඤාණං සංඛාරපච්චයා හොතිති? උපචිතකම්මාභා
වෙ විපාකාභාවතො. විපාකං හෙතං, විපාකව න උපචිතකම්මාභාවෙ
උපපජ්ජති, යදි උපපජ්ජයා සබ්බසං සබ්බවිපාකාති උපපජ්ජයත්ථං,
න ව .උපපජ්ජනීති ජාතිතබ්බමෙතං සංඛාරපච්චයා ඉදං විඤ්ඤාණං
හොතිති. සබ්බමෙව යි ඉදං පවතතිපටිසන්ධිවසෙන වෙධා පවත්තනීති.
තත්ථ වෙ පචවිඤ්ඤාණාති වෙ මනොධාතුයො සොමනස්සසහගතා
ඉගෙනුකමනොවිඤ්ඤාණධාතුති ඉමාති තෙරස පඤ්චවොකාරහවෙ
පවත්තියං යෙව පවත්තනාති, සෙසාති එකුතවිසති තිස්ස භවෙසු යථානු
රූපං පවත්තියමපි පටිසන්ධියමපි පවත්තනාති

ලඳිපව්වයමිනි ධම්ම-මනකමෙතං භවනතරමුපෙති
නාසං තතො සංකතති-න තතො ගෙනං මිනා ගොති.

ඉති ගෙන. ලබිපවය. රූපාරූපධම්මතන. උප්පත්තොනං භවනනරමුපෙනිති වුවවති. න සතො න ජීවො, තස්ස නාපි අනිතභවතො ඉධ සංකතනි අත්ථි. නාපි තතො ගෙතුං විනා ඉධ පාතුභාවො, එත්ථව පුරිමං වචනතො චුති. පච්ඡිමං භවනන රුදිපටිසංකිතතො පටිසංකිති වුවවති, එත්ථාහ:-නනු එවං අසංකතනි පාතුභාවෙ සති යෙ ඉමියම්. මනුස්සත්තභාවෙ බන්ධා තෙසං නිරුඬිතතා එලපවයස්සව කම්මස්ස තත්ථ අගමතතො අඤ්ඤා අඤ්ඤාතො ව තං එලං සියා, උපහුඤ්ජතො ව අසති කස්ස තං එලං සියා? තස්මා න සුඤ්ජරම්ඳං විධානනනි තතිඳං වුවවති.

“සන්නාහෙ යං ඵලං ඵතං නාඤ්ඤස්ස නච අඤ්ඤතො
 ඛිජ්ජනං අභිසංඛාරො ඵතස්සත්ථස්ස සාධකො.

එලෙසම පවතින බව සිඬා භූස්ථාන සමමති
එලෙසම දෙන රුකකිසි යථා එලෙසම සමමති.”

යොපි වදෙය්‍ය එවං සනෙකපි එනෙ සංඛාර විජ්ජමානා වා ඵලස්ස පච්චයා සිත්ථං අවිජ්ජමානා වා? යදිව විජ්ජමානා පච්චනික්ඛණේ යෙව නෙසං විපාකෙන භවිතබ්බං, අථවා අවිජ්ජමානා පච්චනිතො ඥානෙ පච්ඡා ව නිව්චං ඵලාවහා සිත්ථන්ති, සො එවං වත්තබ්බො.

**“කතනතා පව්වයා එතෙ නව නිව්වං ඵලාවහා
පාවිභොගාදිකං තත්ථ මෙදිතබ්බං නිදසුන”නති.**

“විඤ්ඤාණ පච්චයා නාමරූප” නැති: ඉඬ වෙදනා සඤ්ඤා සංඛාරකඛා නාම, චන්දාරි මහාභූතානි චතුර්තං ච මහාභූතානං උපාදය රූපං රූපං.

අභාවකා ගබ්භසෙය්‍යභානං අණ්ඩජනව පටිසන්තිකකණේ වජ්ජදසකං කායදසකනනි වීසති රූපරූපානි. තයො ච අරුපිනො ඛකානි එතෙ තෙවීසතිධම්මො විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපනනි වෙදිතබ්බො. සභාවකානං භාවදසකං පකම්පිතා තෙතනිංස ඔපපාතිකා සතෙතස්ස බ්‍රහ්මකායිකානං පටිසන්තිකකණේ චක්ඛුසොතවජ්ජදසකානි ජිවිතින්ද්‍රියනවකඤ්චානි එකුන චන්දාරිස රූපං රූපානි. තයො ච අරුපිනො ඛකානි එතෙ චාවතනාරිසධම්මො විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපනනි වෙදිතබ්බො.

කාමභවෙ පන සෙසමිපපාතිකානං සංසෙදන්තං චා සභාවකපරිපූර්ණත්‍යයනනානං පටිසන්තිකකණේ චක්ඛුසොතසාණ්ඨ්ථානායවජ්ජභාවදසකානි තයො ච අරුපිනො ඛකානි එතෙ තෙසතනිධම්මො විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපනනි වෙදිතබ්බො. එවං උක්කංසො, අවකංසො පන තං තං දසකවිකල්පානං තස්ස තස්ස වසෙන භාපෙතො පටිසන්තියං විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපසංඛා වෙදිතබ්බො. අරුපිනං පන තයො ච අරුපිනො ඛකා අසඤ්ඤානං රූපතො ජිවිතින්ද්‍රියනවක මොති එස නාව පටිසන්තියං නයො. පවතෙන පන සබ්බත් රූප පචතර්දෙසෙ පටිසන්තිවතතස්ස ඕතිකකණේ පටිසන්තිවතෙන සහ පචතරුතුතො උතුසමුට්ඨානං සුඛට්ඨානං පාතුභවති. පස්මභවඛලතො පප්භුති විතතසමුට්ඨානං සුඛට්ඨානං සද්දපාතුභාවකාලෙ උතුතො වෙච්චිතතො ච සද්දනවකං කබලිං¹ භාරුහාරූපජීවිතං අහාරසමුට්ඨානං සුඛට්ඨාකනනි එවං අහාරසමුට්ඨානස්ස සුඛට්ඨාකස්ස උතුචිතත සමුට්ඨානානං චිතතං නවකානං වසෙන ජබ්බිසතිවිධං. එකෙකවිතෙන නිකඛනතුං උපපජ්ජමානානං වුත්තකාමමසමුට්ඨානානඤ්ච සතනනි විධනනි ජනනවුතිවිධරූපං තයො ච අරුපිනො ඛකානි නවනවුතිධම්මො යථාසමභවං විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපනනි වෙදිතබ්බො. තත්ථ සියා කථං පනෙනං ජනිතබ්බො? පටිසන්ති නාමරූපං විඤ්ඤාණපච්චයා හොතිති සුත්තතො යුත්තතොව, සුත්තතො හි විත්තානුපරිවතනිතො ධම්මානි ආදිනා නයෙන බහුධා වෙදනාදීනං විඤ්ඤාණපච්චයනා සිඛා, යුත්තතො පන විත්තජෙන හි රූපෙන ඉධ දිට්ඨෙන සිජ්ඛති අදිට්ඨස්සපි රූපස්ස විඤ්ඤාණං පච්චයො හොතිති.

නාමරූපපච්චයා සලායනනනි නාම. වුත්තමෙව. ඉධ පන රූපං නියමතො චන්දාරි මහාභූතානි ජවජ්ජනි ජිවිතින්ද්‍රියනනි එකාදසවිධං. සලායනතමපන චක්ඛායනතසොතසාණ්ඨ්ථානායමනායනනං. තත්ථ සියා කථං පනෙනං ජනිතබ්බො නාමරූපං සලායනතස්ස පච්චයොති.

නාමරූපභාවෙ භාවතො:-“නස්ස නස්සති නාමස්ස රූපස්ස ච භාවෙ තං තං ආයතනං හොති න අඤ්ඤාථා”ති.

“සලාසනපච්චයා එස්සො”ති:

“ඡලෙව එස්සා සංඛෙපා චක්ඛුසමථස්ස ආදයො
විඤ්ඤාණමිව බ්බතියං විජාරොන භවනති තෙ.”

“එස්සපච්චයා වෙදනා”ති:

“චාරතො වෙදනා වුත්තා චක්ඛුසමථස්ස ඡදිකා
ඡලෙව තා පභෙදෙන ඉධ චතනියං වෙදනා.”

“වෙදනා පච්චයා නණ්හා”ති:

“රූපනණ්හාදි භෙදෙන ඡ නණ්හා ඉධ දිට්ඨා
එකෙකා තිවිධා තත් පච්චතාකාරතො මතා.

දුක්ඛි සුඛං පත්ඨයති*සුක්ඛි භියොසාපි ඉච්ඡති
උපෙකබා පන සන්නතතා සුඛමිච්චෙව භාසිතා.

නණ්හාය පච්චයා නස්මා හොනති තියොසාපි වෙදනා
වෙදනා පච්චයා නණ්හා ඉති වුත්තා මහෙසිතා”ති.

“නණ්හා පච්චයා උපාදාන”නති: වත්තාර උපාදානාති කාමුපාදානං දිට්ඨුපාදානං සීලබ්බතුපාදානං අත්තවාදුපාදානං. “උපාදාන පච්චයා භවො”ති: ඉධ කම්මභවො අධිපෙපතො. උපපනති'භවො පන පටුඛාරවසෙන වුත්තො. “භවපච්චයා ඡති”ති: කම්මභව පච්චයා ඡති පටිසංඝිකම්මානං පාත්තභවො. තත් සියං කථං පනෙතං ඡතිහබ්බං? භවො ඡතියා පච්චයොති වෙ? බාහිරපච්චයසමත්තෙපි හිතපණ්ණාදිවිසෙසදස්සනතො. බාහිරානං හි ජනකජනනීජුක්කසොණ්ණාහාරදීනං පච්චයානං සමත්තෙපි සත්තානං යමකානමපි සනං හිතපණ්ණාදි විසොසො දිස්සති. සො ච න අභෙතුකො* සබ්බද්ව සබ්බෙසව අභාවතො, න කම්මභවතො අඤ්ඤාගෙතුකො තදහි තිබ්බතතසසත්තානං අජ්ඣානසත්තානො අඤ්ඤස්ස කාරණස්ස අභාවහොති කම්මභවගෙතුකොච, කම්මං හි සත්තානං හිතපණ්ණාදි විසෙසස්ස ගෙතු. තෙනාහ භගවා:-“කම්මං සත්තෙ විභජති යදිදං හිතපණ්ණිතවායා”ති. තස්මා ඡතිතබ්බමෙතං භවො ඡතියා පච්චයොති.

“ඡතිපච්චයා ජරාමරණ”නති: ආදිසු යස්මා අසති ඡතියා ජරාමරණවෙව සොකාදයො ව ධම්මා නහොනති. ඡතියා පන සති ජරාමරණවෙව ජරාමරණසංඛාන දුක්ඛධම්මපුට්ඨස්ස බාලස්ස ජරාමරණාදිසම්මානා වා තෙන තෙන දුක්ඛධම්මෙන පුට්ඨස්ස අනති

සම්බන්ධා වා සොකාදයො ච ධම්මා හොනති, නසමා ජනිපව්වයා ජරා මරණනති. “සමෙව්ව අභිසමෙව්ව ධම්ම” නති: සුදුණෙන සමාගනතො චතුසව්වධම්මං පටිවිජ්ඣිතො එවං වාදසපදිකං පව්වයාකාරප්පවනති. දසොක්ඛා ඉද්දති විවට්ටවසෙන අවිජ්ජාදීනං නිරොධදසානත්ථං අවිජ්ජානිගේධා සංඛාරනිගේධොති සමෙව්ව අභිසමෙව්ව ධම්මනති ආදීමාහ.

එත්ථ¹ “අවිජ්ජානිගේධා”ති: අවිජ්ජාය අනුප්පාදනිරුධෙක පුන අප්පවනති නිරොධෙක. “සංඛාරනිගේධො”ති: සංඛාරානං අනුප්පාද නිරොධො හොති. එවං සෙසපදෙසුපි. ඉදං දුක්ඛනති ආදයො පුබ්බෙ චුත්තනයො එව. “ඉමෙ ධම්මා අභිසෙද්දසා”ති: ඉමෙ තෙ භූමකා ධම්මා සභාවලක්ඛණාවබ්බොධවසෙන සොභනෙනාකාරෙන අධිකෙන සුදුණෙන වා සභාවතො ජනිතබ්බො. “පටිසෙද්දසා”ති: සාමසුද්දලක්ඛණාවබ්බොධවසෙන නිව්වසමාපනවසෙන ව බ්‍යාපික්ඛා ජනිතබ්බො. “ඉමෙ ධම්මා පහානබ්බො”ති: ඉමෙ සමුදයපක්ඛිකා ධම්මා තෙන තෙන ගුණවෙන පහානබ්බො. “හාවෙනබ්බො”ති: වසේසතබ්බො. “සවජ්ජානබ්බො”ති: පව්වකං කාතබ්බො. දුට්ඨා සච්ඡිකිරියා පටිලාභ සච්ඡිකිරියා අරමමණසච්ඡිකිරියා ව. “ජනනං එසාසගනාන”නති: චක්ඛාදීනං ඡන්තනං ආයතනානං. “සමුදයම අත්ථගමමා”ති උප්පාදව නිරොධව.

“භූමිපසෙද්ද”ති: භූරි විශාති භූරි, නාය භූරිපසෙද්දය සමන්තා ගතො භූරිපසෙද්ද. “මහාපසෙද්ද”ති ආදිසු මහාපසෙද්දීති සමන්තා ගතොති අත්ථො. තත්ථිදං මහාපසෙද්දීනං නානවතො:-

කතමා මහාපසෙද්ද, මහනෙත අත්ථෙ පරිගණහාතීති මහාපසෙද්ද, මහනෙත ධම්මෙ මහනතා නිරුත්තරියො මහනතාති පටිභානාති පරිගණහාතීති මහාපසෙද්ද, මහනෙත සීලක්ඛිකෙ පරිගණහාතීති මහා පසෙද්ද, මහනෙත සමාධික්ඛිකෙ පසෙද්දක්ඛිකෙ විමුත්තක්ඛිකෙ විමුත්තක්ඛිකෙ දසානක්ඛිකෙ පරිගණහාතීති මහාපසෙද්ද, මහනතාති ආනාආනාති² මහාවිහාරසමාපනතියො මහනතාති අරියසච්චාති මහනෙත සතිපට්ඨානෙ සමමප්පධානෙ ඉඨිපාදෙ මහනතාති ඉන්ද්‍රියාති බලාති බොජ්ඣංගාති මහනෙත අරියමග්ගෙ මහනතාති සාමසුද්ද එලාති මහා අභිසුද්දයො මහනතං පරමත්ථනිබ්බාණං පරිගණහාතීති මහාපසෙද්ද.

කතමා පුට්ඨපසෙද්ද? පුට්ඨ නානාබ්බෙසු සුදුණං පවත්තතීති පුට්ඨ පසෙද්ද, පුට්ඨ නානාධාතුසු පුට්ඨ නානා ආයතනෙසු පුට්ඨ නානා පටිච්ච සමුප්පාදෙසු පුට්ඨ නානා සුසුද්දන³ මනුපලබ්බෙසු පුට්ඨ නානා අත්ථෙසු ධම්මෙසු නිරුත්තරියු පටිභානෙසු පුට්ඨ නානා සීලක්ඛිකෙසු පුට්ඨ නානා සමාධිපසෙද්ද විමුත්ත විමුත්තක්ඛිකෙදසානක්ඛිකෙසු, පුට්ඨ නානා ආන,

යානෙසු, පුටු නානා විහාරසමාපත්තිසු, පුටු නානා අරියසවේසු, පුටු නානා සතිපට්ඨානෙසු සමමප්පධානෙසු ඉඨිපාදෙසු ඉන්ද්‍රියෙසු බලෙසු බොජ්ඣංගෙසු, පුටු නානා අරියමග්ගෙසු සාමඤ්ඤාථලෙසු අභිඤ්ඤාසු, පුටු නානා විහාරසමාපත්තිජනසාධාරණේ ධම්මෙ සමතික්කමම පරමජේ නිබ්බාණේ ඤාණං පවත්තනීති පුටුපඤ්ඤා.

කතමා හාසුපඤ්ඤා? ඉධෙකාවේවා හාසුබහුලො වෙදබහුලො තුට්ඨිනුලො පාමුජ්ඣබහුලො සීලං පරිපුරෙති ඉන්ද්‍රියසංවරං පරිපුරෙති භොජනෙ මත්තඤ්ඤානං ඡගරියානුයොගං සීලකකිං සමාධිකකිං පඤ්ඤාකකිං විමුත්තිකකිං විමුත්තිඤ්ඤාණදස්සනකකිං පරිපුරෙති හාසුපඤ්ඤා, හාසබහුලො පාමුජ්ඣබහුලො යානායානං පටිච්ඡක්ඛනීති හාසුපඤ්ඤා, හාසබහුලො විහාර සමාපත්තියො පරිපුරෙති හාසුපඤ්ඤා, හාසුබහුලො අරියසව්වාති පටිච්ඡක්ඛනීති, සති පට්ඨානෙ භාවෙතිති, සමමප්පධානෙ, ඉඨිපාදෙ ඉන්ද්‍රියාති බලාති බොජ්ඣංගාති අරියමග්ගං භාවෙතිති හාසුපඤ්ඤා, හාසුබහුලො සාමඤ්ඤාථලාති සව්ජ්ඣාරොති, අභිඤ්ඤායො පටිච්ඡක්ඛනීති හාසුපඤ්ඤා හාසුබහුලො පරමජො නිබ්බාණං සව්ජ්ඣාරොතිති හාසුපඤ්ඤා.

කතමා ජවනපඤ්ඤා? යං කිම් රූපං අනිභානාගතපච්චුප්පනං අජ්ඣතං වා බහිචා වා ඔලාරිකං වා සුමුමං වා හීනං වා පණීනං වා යං දුරෙ සන්තිකෙ වා සබ්බං රූපං අනිච්චනො ඛප්පං ජවනීති ජවනපඤ්ඤා, දුක්ඛතො අනත්තතො ඛප්පං ජවනීති ජවනපඤ්ඤා, යානාපි වෙදනා යා භාවි සඤ්ඤා යෙ කෙවි සංඛාරා යං කිම් විඤ්ඤාණං අනිභානාගතපච්චුප්පනං-පෙ-යං දුරෙ සන්තිකෙ වා සබ්බං විඤ්ඤාණං අනිච්චනො දුක්ඛතො අනත්තතො ඛප්පං ජවනීති ජවනපඤ්ඤා, චක්ඛං-පෙ-ජරාමරණං අනිභානාගතපච්චුප්පනං අනිච්චතො දුක්ඛතො අනත්තතො ඛප්පං ජවනීති ජවනපඤ්ඤා, රූපං අනිභානාගතපච්චුප්පනං අනිච්චං බයජේන දුක්ඛං භයජේන අනත්තං අසාරකජේනාති තුලසිත්වා තිරසිත්වා විභාවසිත්වා විභූතං කත්වා රූප නිරොධෙ නිබ්බාණේ ඛප්පං ජවනීති ජවනපඤ්ඤා, වෙදනා සඤ්ඤා සංඛාරා විඤ්ඤාණං චක්ඛං-පෙ-ජරාමරණං අනිභානාගතපච්චුප්පනං අනිච්චං බයජේන දුක්ඛං භයජේන අනත්තං අසාරකජේනාති තුලසිත්වා-පෙ-විභූතං කත්වා ජරාමරණනිරොධෙ නිබ්බාණේ ඛප්පං ජවනීති ජවනපඤ්ඤා, රූපං අනිභානාගතපච්චුප්පනං අනිච්චං සංඛතං පටිච්චසමුප්පනං බයධම්මං වයධම්මං විරාගධම්මං නිරොධ ධම්මනාති තුලසිත්වා-පෙ-විභූතං කත්වා ජරාමරණනිරොධෙ නිබ්බාණේ ඛප්පං ජවනීති ජවනපඤ්ඤා, වෙදනා සඤ්ඤා සංඛාරා විඤ්ඤාණං චක්ඛං-පෙ-ජරාමරණං අනිභානාගතපච්චුප්පනං අනිච්චං-පෙ-නිරොධධම්මනාති තුලසිත්වා-පෙ-විභූතං කත්වා ජරාමරණනිරොධෙ නිබ්බාණේ ඛප්පං ජවනීති ජවනපඤ්ඤා.

කතමා තික්කපඤ්ඤා? බීජපං කිලෙසෙ ඡ්ඤාතිති තික්කපඤ්ඤා, උප්පන්නං කාමවිතක්කං නාධිවාසෙති උප්පන්නං ව්‍යාපාදවිතක්කං උප්පන්නං විහිංසාවිතක්කං උප්පන්නාප්පන්නෙ පාපකෙ අකුසලෙ ධම්මෙ උප්පන්නං රාගං උප්පන්නං දෙසං මොහං කොධං උප්පන්නං මක්ඛං පලාසං ඉස්සං මච්ඡරියං මායං සාංඝේය්‍යං ඵමං සාරමං මානං අතිමානං මදං පමාදං සබ්බෙ කිලෙසෙ සබ්බෙ දුච්චරිතෙ සබ්බෙ අභිසංඛාරෙ සබ්බෙ භවගාමි කමෙම නාධිවාසෙති පජ්ඣති විනොදෙති බ්‍යන්තිකරොති අනභාවං ගමෙතිති තික්කපඤ්ඤා, එකමති ආසනෙ වත්තාරෙ අරියමය්‍යා¹ වත්තාරි ව සාමඤ්ඤඵලාති වතය්‍යො ව පටි සමථිද්දයො ඡ් අභිඤ්ඤයො අධිගතා හොනති සමජ්ඣතා චුක්ඛිතා² පඤ්ඤයාති තික්කපඤ්ඤා

කතමා නිබ්බේධිකපඤ්ඤා? ඉධෙකාවේවා සබ්බසංඛාරෙසු උබ්බෙග ඛහ්ලො හොති උත්තාසඛහ්ලො උක්කණ්ණඛහ්ලො අරතිඛහ්ලො අනභීරතිඛහ්ලො ඛතිමුඛො න රමති සබ්බසංඛාරෙසු අතිඛිච්ඡුඛං අප්පදුත්තිච්ඡුඛං ලොභකකිං නිබ්බිජ්ඣති පදුලෙතිති නිබ්බේධික පඤ්ඤා, අතිඛිච්ඡුඛං අප්පදුලිතච්ඡුඛං දෙසකකිං මොහකකිං කොධං උප්පන්නං-පෙ-සබ්බෙ භවගාමිකමෙම නිබ්බිජ්ඣති පදුලෙතිති නිබ්බේධිකපඤ්ඤා.

“ස සබ්බධම්මෙසු විසෙතිභූතො යංකිච්ඡි දිට්ඨං ව සුතං වා මුතං වා”ති සො භූරිපඤ්ඤා බිණ්ණසවො යංකිච්ඡි දිට්ඨං වා සුතං වා මුතං වා තෙසු සබ්බධම්මෙසු මාරසෙනං විනාසෙත්වා ඕතභාවෙන විසෙතිභූතො යංකිච්ඡි දිට්ඨං වා. “නමෙම දසසි”නති නං එවං විසුඛිදසසි. “විවචං වරනන”නති තණ්හාජදනාදිවිගමෙන විවචං හුත්වා වරනනං. “කෙති ධ ලොකසමි. විකප්පසෙය්‍යා”ති කෙන ඉධලොකෙ තණ්හාකප්පෙන වා දිට්ඨිකප්පෙන වා කොචි විකප්පෙය්‍ය තෙසං වා පභිනතතා රුගා දිනා පුබ්බෙ වුතෙතනාති.

“කාමා තෙ පඨමා සෙනා”ති ආදිසු වතුසු ගාථාසු අයමජෝ යසමා ආදිතොව අගාරියභූතෙ සතෙන වත්තුකාමෙසු කිලෙසකාමා මොහයනති තෙ අභිභූය්‍ය අනාගාරියභාවං උපගතානං උච්ඡෙසු වා සෙනාසතෙසු අඤ්ඤාතරඤ්ඤාතරෙසු වා අධිකුසලෙසු ධම්මෙසු අරති උප්පජ්ජති චුතතං හෙතං:-“පබ්බජ්ජෙනා ඛො ආවුසො අභිරති දුක්ඛකර”ති. තහො තෙ පරපටිබ්බජ්ජිකතතා බුද්ධිපාසා බාධෙති තාය බාධිතාය පරියෙසනතණ්හා විතතං කිලමෙය්‍යති අථ තෙසං කිලනතවිතතානං ජිනමිඛං ඔක්කමති තහො විසෙසමනධි ගච්ඡන්තානං දුරභිසමාවෙසු අරඤ්ඤවතපච්ඡෙසු සෙනාසතෙසු විහරතං උත්‍රාසසඤ්ඤිතා භීරුතා ඡයති තෙසං උය්‍යංකිතපරිසංකිතානං දිඝරතතං විවෙකරසමනස්‍යාදයමානානං විහරතං සියා හුඛො එස

මග්ගොති පරියන්තියං විවිකිච්ඡා උපපජ්ජති, තං විනොදෙත්වා විහරතං අපමන්තකෙන විසෙසාධිගමෙන මානමකඛථමා ජයනති. තෙපි විනොදෙත්වා විහරතං නතො අධිකතරවිසෙසාධිගමං නිසංඝාය ලාභසක්කාරසිලොභා උපපජ්ජනති. ලාභාධිවුච්ඡතා ධම්මපටිරූපකාති පසාසෙනො මිච්ඡායසං අධිගන්ත්වා තත්ථ නිවිට්ඨා ජති ආදීහි අත්තානං උක්කංසෙනාති පරං වග්ගෙනාති. තස්මා කාමාදීනං පස්ම සෙනාදිභාවො වෙදිතබ්බො.

එවමෙනං දසවිධං සෙනං උද්දිසිත්වා යථා සා කණ්ණධම්මසමන්තා ගහන්තා කණ්ණසං නමුවිනො උපකාරාය සංවත්තති, තස්මා තව සෙනාති නිද්දිසන්නො ආග. එසා නමුවි නෙ සෙනා කණ්ණසාධිපසාධිතිති: තත්ථ “අභිපසාධිති”ති: සමණ්ණාගමණානං සාතති¹ නිපෙථා ටති අත්තාරායකරීති අත්තො. “න භං අසුරො ජිනාති ජෙත්වා වලභතෙ සුඛ”නති එවං තව සෙනං අසුරො භායෙ ව ජීවිතෙ ව සා පෙකෙබ්බා පුරිසො න ජිනාති. සුරෙ පන ජිනාති ජෙත්වා ව මග්ගපල සුඛංව අධිගච්ඡති. “සෙනො චතුරි අජිසමග්ගෙති”ති: යද චතුරි නිද්දෙසතිබ්බාණමග්ගනසංඛාතෙති වග්ගෙති. “මාරසෙනා”ති: මාරසං සෙනා වචනකරා කීලෙසා. “සවිසෙතිකං”ති: පටිපක්කභාර. “ජිනා චා”ති: පරාජයමානා ගතිතා ව. “පරිජිනා චා”ති: නිග්ගතිතා ව, “ගග්ගා”ති: හින්නා. “විපසුග්ගා”ති:² චුණ්ණවිචුණ්ණා. “පරංමුඛා”ති: විමුඛභාවං පාපිතා “විසෙතිගුණො”ති: නික්කිලෙසො හුත්වා ධිතො. “මොදනදසසී”ති: ව්‍යවදනදසසී. “නාතිච්ඡදනාති”ති: එතාති තණ්හාදිකිලෙසජ්ඣදනාති. “විචමාති”ති. පාකටි භානාති. “විබංසිනාති”ති: ධිතට්ඨානතො³ අපගතාති “උග්ගපිනාති”ති: උපපාටිතාති. “සමුග්ගාපිනාති”ති: විසෙසෙන උපපාටිතාති “න භාප්පයනති”ති ගාථාය සමබ්බො අත්තොව කිච්ඡියොසං තෙති තාදිසා සන්නො වින්නං කප්පානං පුරෙකකාරානච කෙනවි න භාප්පයනති නපුරෙකකරොනති. පරමත්ථඅච්චන්තසුඛිඅධිගතත්තා අච්චන්තසුඛායෙව අතිරියසංසන දිට්ඨි අච්චන්තසුඛීති න තෙ වදනති “ආදනගන්තං ගපිතං විසජ්ජා”ති: චතුර්බිධමපි රූපාදීනං ආදයකත්තා ආදනගන්තං අත්තතො වින්න සන්නාතෙ ගට්ඨගන්තං අරියමග්ගසන්තෙ විසංජ්ජ ජිනිත්වා, සෙසං පාකටිමෙව.

“අච්චන්තසුඛි”නති. අච්චන්තපරමසුඛිං.⁴ “සංසාරසුඛි”නති: සංසාරතො සුඛිං. “අකිට්ඨදිට්ඨි”නති: භාදෙතො න කාරියති පාපනති අතිරියදිට්ඨිං. “අසංසනචාද”නති: නිවේවා ධූවො සංසන්නොති වචනං න වදනති න භාපෙන්නති. “ගන්තා”ති: නාමභායං ගන්තෙන්නති චුතිපටිසක්ඛි වසෙන වට්ටසම්මි සට්ටෙන්නති ගන්තෙන්නති ගන්තා. අභිජ්ඣාව සා නාම භායගන්තවසෙන ගන්තො වාති අභිජ්ඣා කායගන්තො. හිතසුඛං

1 V. ම ආටිති 2. සි විපසුග්ගාති. 3 V ම තංකපොනතො

4. V. ම. අච්චන්තනති අච්චන්තං අච්චන්තං පරමත්ථසුඛිං.

ව්‍යාපාදයනිති ව්‍යාපාදේ. ව්‍යාපාදේ ව සො වුත්තනායෙන ගණේ. වාති ව්‍යාපාදේකායගණේ. “සීලබ්බතපරාමාසො”ති: ඉතො බහිඛා සමණ්‍යාගමණානං සීලෙන සුඛි වතෙන සුඛිති පරතො ආමාසො. “ඉදං සච්චාහිනිවෙසො”ති: සබ්බඤ්ඤාභාසිනමපි පටික්ඛිපිත්වා සස්සන්තො ලොකො ඉදමෙව සච්චං මොඝමඤ්ඤානති ඉමිනා’ ආකා රෙන අභිනිවෙසො ඉදං සච්චාහිනිවෙසො. “අත්තනො දිට්ඨිසා ග්ගො”ති: අත්තනාහිනිවිසිත්වා ගතිතාය දිට්ඨියා ඡන්දරාගො. “පරවා දෙසු ආසානො”ති පරස්ස වචනෙසු කොපො. “අප්පච්චෙසො”ති: අනුට්ඨාකාරො. “අත්තනො සීලංවා”ති: අත්තනා සමාදින්නා ගො සීලාදි සීලං වා. “අත්තනො දිට්ඨි”ති: අත්තනා ගතිතා පරමට්ඨා දිට්ඨි. “තෙහි ගණෙහි”ති: 1 එතෙහි වුත්තෙහි නාමකායගණෙනෙහි.

“රූපා ආදිසනති”ති: වතුසමුට්ඨාතිකං රූපාරමමණං ආදියනති ගණන්නති. “උපාදිසනති”ති: උපගන්ත්වා ගණන්නති, ගණන්නති තණ්හා ගහණෙන, පශ්චමසනති දිට්ඨගහණෙන, අහිනිවිසනති මානගහණෙන. “චච”නති: නෙභුමකචට්ටං. “ගණෙ”ති: බ්‍රහ්මෙන. “වොස්ස ජජිත්වා”ති: සමමාචිස්ස ජජිත්වා. “ගචිතෙ”ති: බ්‍රහ්මෙන. “ගණිතෙ”ති: ගණිතෙන ගණිතෙන. “චිබ්බෙ”ති: විසෙසෙන බ්‍රහ්ම. “ආබ්බෙ”ති: අනෙක විධෙන බ්‍රහ්මෙන. “පච්චිබ්බෙ”ති: අමුචිතෙන බ්‍රහ්මෙන. “සොඨසිත්වා”ති: තණ්හාමානදිට්ඨිබ්‍රහ්මානාති පපොසංසිත්වා. “චිස්සජජා”ති: චජිත්වා, ඉමෙ පන වත්තාරො ගණේ කිලෙසපටිපාටියාපි ආහරිත්තුං චට්ටති මග්ගපටිපාටියාපි, කිලෙසපටිපාටියා අභිජ්ඣාකායගණේ අරහත්ත මග්ගෙන පභීය්‍යති. ව්‍යාපාදේ කායගණේ අනාගාමිමග්ගෙන, සීලබ්බතපරාමාසො කායගණේ ඉදං සච්චාහිනිවෙසො කායගණේ සොතාපත්තිමග්ගෙන, මග්ගපටිපාටියා සීලබ්බතපරාමාසො කාය ගණේ ඉදං සච්චාහිනිවෙසො කායගණේ සොතාපත්තිමග්ගෙන, ව්‍යාපාදේ කායගණේ අනාගාමිමග්ගෙන, අභිජ්ඣාකායගණේ අරහත්තමග්ගෙනාති; එතෙ වත්තාරො ගණේ යස්ස සංවිජ්ජනති තං චුතිපටිසක්ඛිවෙසෙන චට්ටස්මිං ගණේනති සට්ටනති ගණේ. තෙ වතුප්පහෙද, අභිජ්ඣායනති එතාය සංචා අභිජ්ඣායනති අභිජ්ඣායනමත්තමෙවම එසාති අභිජ්ඣා ලොභොයෙව, නාමකායං ගණේති චුතිපටිසක්ඛිවෙසෙන චට්ටස්මිං සට්ටනති කායගණේ, ව්‍යාපජ්ජති තෙන විතං සුභිභාවං ගච්ඡති ව්‍යාපාදයති වා විතයාවාර රූපසමපත්ති භිත්තසුඛාදීනිති ව්‍යාපාදේ. ඉතො බහිඛා සමණ්‍යාගමණා නං සීලෙන සුඛි වතෙන සුඛිති පරාමසනං සීලබ්බතපරාමාසො, සබ්බඤ්ඤාභාසිනමපි පටික්ඛිපිත්වා සස්සන්තො ලොකො ඉදමෙව සච්චං මොඝමඤ්ඤානති ආදිනා ආකාරෙන අභිනිවිසනති ඉදං සච්චාහිනි වෙසො. යථා වග්ගොවාති ආදි වග්ගාදිවිසංඛරණං ගණිතං විශොග කරණෙ උපමං දස්සෙන්නො ආග. “නජ්ගෙහති”ති: න උපාදෙන්නති.

“**භසඤ්ඤානෙහි**”ති: න නිබ්බන්ධෙනානි. “**නාහිනිබ්බන්ධෙනානි**”ති: උපසංගතවසෙන පදං වධිතං. **භසඤ්ඤානෙහි**ති උපපාදලකකණං න නිබ්බන්ධෙනානි. **නාහිනිබ්බන්ධෙනානි**ති පවත්තිලකකණං සන්ධාය චූතං, වතුනතං කිලෙසසීමානං අතිතතා **සීමානිගො**, බාහිත පාපතතා ව **බ්‍රාහ්මණො**, ඉන්ද්‍රියාසය ව තස්ස නත්ති පරචිතතපුබ්බ නිවාසඤ්ඤෙහි ඤාතා වා මංසදිබ්බවකපුති දිස්වා වා කිංචි සමුග්ගතිතං අතිතිවිධිනති චූතං හෙති.

සො ව කාමරාගාභාවතො ත රාග රාගී ජපාරුපරාගාභාවතො න විරාගරතො, යතො එවං විධස්ස තස්ස ඉදං පරමනති කිම් ඉධ උග්ගතිතං නත්ති අරහතනතිකුටෙන දෙසනං නිධිපෙසි. **වතස්සො සීමාගොති** වතතාරො පරිචෙජ්ඣ. දිට්ඨානුසයො ව දිට්ඨි ව සා අපා භිතතොන අනුසයො වාති **දිට්ඨානුසයො**, විචිකිච්ඡානුසයාදිසුපි එසෙවතයො, කෙනතොන අනුසයො අනුසයනතොන කො එස අනු සයනතො නාමාති අපාභිතතො එතෙ හි අපාභිතතොන තස්ස තස්ස සන්තානෙ අනුසෙන්නි නාම තස්ම අනුසයාති චූච්චනති. අනු සෙන්නි¹ අනුරූපකරණං ලභිතා උපපජ්ජනති අතො. අපාපි සියා අනුසයනතො නාම අපාභිතාභාරො, අපාභිතාභාරොව උපපජ්ජනති වතනුං න යුජ්ජති යස්මා න අනුසයා උපපජ්ජනති නත්තිදං පටිච්චනං න අපාභිතාභාරො අනුසයො, අනුසයොති පන අපාභිතතොන පාමගතා කිලෙසා චූච්චනති. යො විතතසම්ප යුතො යාරම්මණො සප්පච්චයතොන සගෙතුකො එකන්තාකුසලො අතිවොපි හොති අනාගතොපි පච්චප්පනොපි තස්මා උපපජ්ජනති වතනුං යුජ්ජති.

නත්තිදං පමාණං පටිසම්මදයං තාව අතිසම්මයකපාය කථං පච්චප්පනෙන කිලෙසෙ පජ්ජනති පුච්ඡං කත්වා අනුසයානං පච්චප්පනභාවස්ස අත්තිතාය පාමගතො අනුසයං පජ්ජනති චූතං, ධම්මසම්මතණ්ණියං මොගස්ස පදහාජනෙ අවිජ්ජානුසයො අවිජ්ජාපරි යුට්ඨානං අවිජ්ජාලබ්බි මොගො අකුසලමුලං අයං තස්මිං සමයෙ මොගො හොතිති, අකුසලවිතොන සම්මොගස්ස උප්පන්නභාවො චූතො, කථාවන්ත්ති “අනුසයා අව්‍යාකතා අනුසයා අගෙතුකා අනු සයා විතතවිප්පයුතා”ති සබ්බෙ වාද පටිච්චෙධිනාති. අනුසය යමකෙ සත්තතතං මහාවාදනං අඤ්ඤාතර්සමි. උපපජ්ජනවායෙ යස්ස කාම රාගානුසයො උපපජ්ජති තස්ස පටිඝානුසයො උපපජ්ජනති ආදි චූතං. තස්මා අනුසෙන්නි අනුරූපකරණං ලභිතා උපපජ්ජනති යං චූතං හං ඉමිනා තනතිපාමාණෙන සුචුතනති වෙදිතබ්බං.

යමපි විතතසම්පයුතො යාරම්මණොති ආදි චූතං. තමපි සුචුතතමෙව. අනුසයො හි නාමෙස පරිනිප්ප්පනො විතතසම්පයුතො

අකුසලධම්මොති නිට්ඨමේත්ථ ගන්තබ්බං. තත්ථ දිට්ඨානුසයො චතුසු දිට්ඨිසම්පයුත්තෙනු, විචිකිච්ඡානුසයො විචිකිච්ඡාසහගතෙ, අවිජ්ජානුසයො චාදසසු අකුසලවිත්තෙනු සහජ්ඣවසෙන ආරම්භණවසෙන ච, තයොපි අවිසෙසනෙහුමකධම්මෙසු ආරම්භණවසෙන දිසිවිචිකිච්ඡා මොගා. කාමරුභානුසයො වේත්ථ ලොභසහගතවිත්තෙනු සහජ්ඣවසෙන ආරම්භණවසෙන ච, මනාපෙසු අවසෙසකාමාවචරධම්මෙසු ආරම්භණවසෙනෙව උප්පජ්ජමානො ලොභො. පටිඝානුසයො දොමනස්සසහගතවිත්තෙනු සහජ්ඣවසෙන ආරම්භණවසෙන ච, අමනාපෙසු අවසෙසකාමාවචරධම්මෙසු ආරම්භණවසෙනෙව උප්පජ්ජමානො දොසො. මානානුසයො දිසිවිප්පයුත්තලොභසහගතවිත්තෙනු සහජ්ඣවසෙන ආරම්භණවසෙනව. දුක්ඛවේදනාවජ්ජෙසු අවසෙසකාමාවචරධම්මෙසු රූපාරූපාවචරධම්මෙසු ච ආරම්භණවසෙනෙව උප්පජ්ජමානො මානො.

භවරුභානුසයො චතුසු දිසිවිප්පයුත්තෙනු උප්පජ්ජමානොපි සහජ්ඣවසෙන වුත්තො. ආරම්භණවසෙන ච පන රූපාරූපාවචරධම්මෙසු උප්පජ්ජමානො ලොභො වුත්තො. තත්ථ “දිට්ඨානුසයො”ති: වාසභිවිධා දිසි. “විචිකිච්ඡානුසයො”ති: අභවච්ඡා විචිකිච්ඡා, “නදෙකඝා ච කිලෙසා”ති: සහජේකභවසෙන දිසියා විචිකිච්ඡාය සහජේකභවසෙන එකතො සිතා. “මානානුසයො”ති: නව්විධමානො. “පරවිත්තඤ්ඤෙන චා ඤානා”ති: පරෙසං විත්තාවාරජ්ඣනපඤ්ඤාය ජාතිනා, වේතොපරිසඤ්ඤෙන ජාතිනා වුත්තං හොති. “සුඛෙහිතිවාසානුසානිඤ්ඤෙන චා”ති: අතිගෙ නිවුත්තකානුසාරණඤ්ඤෙන ජාතිනා. “මංසවක්ඛනා චා”ති: පකතිවක්ඛනා. “දිබ්බවක්ඛනා චා”ති: දිබ්බසදිසෙන දිබ්බවිහාරසන්තිස්සිතෙන චා දිබ්බෙන වක්ඛනා පසසිනා. “ශ්‍රගරතතා”ති: රුගෙන රජ්ජනා. “සෙ පච්ඡු කාමගුණෙසු”ති: සෙ පච්ඡු රූපාදිවච්ඡුකාමකොඨාසෙසු. “විශ්ගරතතා”ති: විරුගසංඛාතාසු රූපාරූපසමාපත්තිසු අතිරතතා අලලිතා. “සතො කාමගුණො චා”ති: යද්දි කාමරුගොව, රූපාරූපභවෙසුපි එසෙව තයො.

සුඛකසුත්තනිදදසවණණනා නිසීතා.

චතුත්ථං.

පචමෙ පරමකසුත්තෙන “පරමනිති දිසිසු පටිබ්බසානො”ති: ඉදං පරමනිති ගහෙනා සකාය සකාය දිසියා වසමානො. “සදුත්තං කුරුතෙ”ති: යං අත්තනො සත්ථාරදිං සෙඨං කරොති. “හිනානි අසෙසා නතො සබ්බමානානි”ති: තං අත්තනො සත්ථාරදිං භවෙත්තා තතො අසෙසා සබ්බෙ හිනා ඉමෙති ආග. “නසමා විවාදානි අවිනිවත්තො”ති: තෙන කාරණෙන තානි දිසිකලානි අවිනිවත්තොව

ගොති. “වසනති”ති: පඨමුප්පන්නදිභිවසෙන වසනති. “සං වසනති”ති: පවිසිත්වා වසනති. “ආවසනති”ති: විසෙසෙන වසනති. “පටිවසනති”ති: සබ්බභාවෙන වසනති, තං උපමාය සාධෙතොනා සථා අගාඨිකා වාති ආදිමාහ: “අගාඨිකා වා”ති: සරසාමිකා. “සරෙසු වසනති”ති: අත්තනො සරෙසු ආසංකා විරහිතා හුත්වා නිව සනති. “සාපතතිකා වා”ති: ආපතතිබහුලා. “ස කිලෙසා”ති: රාගාදි කිලෙසබහුලා. “උත්තරිං කඟ්ගති”ති: අතිරෙකං කරොති. “අසං සත්ථා සබ්බඤ්ඤා”ති: අයං අමහාකං සත්ථා සබ්බං ජානාති, “සබ්බෙ පරමාදෙ විහබ්බති”ති: සබ්බා පරලභියො ඡබ්බෙති. “උභබ්බති”ති: නිහරති. “පටිහබ්බති”ති: පරමමුඛෙ කරොති. “දිභිමෙධගාති”ති: දිභිවි ඡගසකාති:

දුතියගාථායත්ථො: එවං අවිතිවත්තො යං දිඨ්ථෙ සුතෙ සීලබ්බතෙ මුතෙති එතෙසු වතුසු වත්තුසු උප්පන්නදිභිසංඛාතෙ අත්තනි පුබ්බෙ වුත්තප්පකාරං ආනිසංසං පස්සති තදේව සො තත්ථ සකකායදිභියං ආනිසංසං සෙසනති අභිනිවිසිත්වා අඤ්ඤං සබ්බං පරසත්ථාරාදිකං නිභී නතො පස්සති. “මෙ ආනිසංසෙ පස්සති”ති: වෙ ගුණේ ඔලොකෙති. “දිඨ්ථමෙමිකං වා”ති: දිඨ්ථෙ පච්චකෙඛ අත්තභාවෙ විපච්චනකා ගුණං. “සමපට්ඨිකං වා”ති: පරලොකෙ පටිලභිතබ්බගුණව. “සං දිභිකො සත්ථා”ති: යංලභිකො තිත්ථායතනසාමිකො. “අලං නාගතනාස වා”ති: දිඨ්ථෙ පච්චකෙඛ අත්තභාවෙ විපච්චනකානාගතාවා ය වා පරිගතනං. සුපණ්ණනාදීසුපි එසෙව නයො. “දෙවතනාස වා”ති: සමමුතිදෙවාදිනාවාය. “ආසනිඵලපාටිසංඛි ගොති”ති: අනා ගතෙ විපාභඵලපත්තො ගොති. “දිඨ්ථමිසාපි මෙ ආනිසංසෙ පස්සති”ති: චක්ඛවිඤ්ඤාණෙන දිඨ්ථරූපායතනස්ස වසෙන සුභියා ගෙතුත්තාපි අත්තනො ගතිතගගණෙන වෙ ගුණේ ඔලොකෙති. සුතසුඛිසාදීසුපි එසෙව නයො.

තතියගාථායත්ථො, එවං පස්සතොනාපි යං අත්තනො සත්ථාරාදිං නිස්සිතො අඤ්ඤං පරසත්ථාරාදිං භිනං පස්සති, තං පත දස්සනං ගත්ථ මෙවං කුසලා වදන්ති, ඛකිනනති වුත්තං ගොති. යස්මා එතදෙව තස්මා හි දිඨ්ථං වා සුතං මුතං වා සීලබ්බතං භික්ඛු න නිස්සයෙය්‍ය නාහිතිවිසෙ ය්‍යාති වුත්තං ගොති. “කුසලා”ති: ඛකිංදිජනනෙ ඡෙකා. “ඛකිකුස ලා”ති: රූපාදිසු පච්ඡ ඛකේසු කුසලා. ධාතුආයතනපටිච්චසමුප්පාද සතිපඨාන සමමප්පධාන ඉභිපාද ඉත්ථි ය බලබොජ්ඣක්ඛගමග්ගඵලතිබ්බා ණෙසුපි එසෙව නයො. තත්ථ “මග්ගකුසලා”ති: වතුසු මග්ගෙසු. “ඵල කුසලා”ති: වතුසු ඵලෙසු. “නිබ්බාණිකුසලා”ති: දුට්ඨෙ නිබ්බාණෙ ඡෙකා. “තෙ කුසලා”ති: තෙ එතෙසු වුත්තප්පකාරෙසු ඡෙකා. “එවං වදන්ති”ති: එවං කථෙන්නති, “ගණ්ඨො එසො”ති: පස්සතො ව අත්තනො සත්ථාරාදිං නිස්සිතකව අඤ්ඤං පරසත්ථාරාදිං භිනතො පස්සනං ව ගණ්ඨො ඛකිතො එසොති වදන්ති.

“ලග්ගනං එන” නති: එතං වුත්තප්පකාරානං නාගදනෙන ලග්ගිතං විය අධොලග්ගනං. “බ්බකුනං එන” නති: නිව්ඡන්දිකුං දුක්ඛකොත සංඛලිකාදිබ්බකුනං විය. “පලිකොධො එසො” ති සංසාරතො¹ තිකකි මිකුං අප්පදනකොත එසො පලිකොධො. චතුස්සායායමකො-න කෙවලං දිස්සුතාදිං නිස්සයෙය්‍ය අපි ව බො පන අසක්ඛාතං උච්චාරි දිසිමපි ලොකස්මිං න කප්පයෙය්‍ය, න ජනකයෙය්‍යාති වුත්තං හොති. කිදිසං? “ඤ්ඤෙන වා සිලබ්බනෙන වා” ති සමාපත්තිඤ්ඤාදිඤ්ඤෙන වා සිලබ්බනෙන වා න කප්පගිස්සති, එතං දිසිං න කප්පයෙය්‍ය න කෙවලං දිසිං න කප්පයෙය්‍ය, අපි ව බො පන මානෙතපි ජනිආදිති වජ්ඣති සමොති වා අත්තානං අනුප්පනෙය්‍ය, හිනො න මඤ්ඤාප් විසෙසි වාපිති, “අසමාපත්තිඤ්ඤෙන වා” ති: පඨමජ්ඣානාදීනං අසන්නං සමාපත්තිනං සම්පයුත්තපඤ්ඤාය වා. “පමාගිඤ්ඤාදිඤ්ඤෙන වා” ති: ලොකිකානං පවත්තං අභිඤ්ඤානං සම්පයුත්තපඤ්ඤාය වා. “මිච්ඡා ඤ්ඤෙන වා” ති: විපරීතසභාවෙන පවත්තාය පඤ්ඤාය අමුත්තෙ වුත්තං පස්සතිති එවං උප්පනෙන මිච්ඡාඤ්ඤෙන වා.

පමමගාඨායකො.-එවං හි දිසිං අකප්පනෙනා අමඤ්ඤාමානො ච අත්තං පභාය අනුපාදියානො යං පුබ්බෙ ගතිතං තං පභාය අපරං අගණනෙනා තස්මිමපි වුත්තප්පකාරෙ ඤ්ඤාදි දුට්ඨං නිස්සයං න කාරොති, අකාරොතෙනා ච ස වෙ වියතෙනස්ස නානාදිච්ඡෙදන භින්නෙස්ස තෙස්ස න වග්ගසාරී ඡන්දිවසෙන අගච්ඡිනධම්මො හුත්වා වාසසිද්ධිස්ස තිමි දිසිං න පච්චෙති න පච්චාගච්ඡතිති වුත්තං හොති. “චතුගි උපාදුනෙති” ති: කාමුපාදුනාදිති චතුගි භුසං ගතිතෙති. “සමෙ විසතෙනස්ස” ති: සො පුග්ගලො නිව්ඡන්තෙස්ස. “භින්නෙස්ස” ති: විධා භින්නෙස්ස. ඉදුති යො සො ඉමාය ගාඨාය වුත්තො ඛිණ්ණසමො තස්ස වණ්ණභණ්ණාත්ථං සස්සුගසනෙනා ති ආදිකා තිස්සො ගාඨායො ආහ.

තෙස්ස පඨමගාඨාය “සස්සුගසනෙන” ති: පුබ්බෙ වුත්තෙ එස්සාදි හෙදෙ. “පණ්ඩි” ති: නණ්ණා. “නමානමාසා” ති: පුත්තප්පනභවාය. “ඉධ වා හුරං වා” ති: සකත්තභාවාදිහෙදෙ ඉධ වා පරත්තභාවාදි හෙදෙ පරත්ථ වා. “එස්සො එකො අනෙතා” ති: වකුස්සමස්සාදිකො එකො කොඨාසො. “එස්සසමුදස්සො” ති: වත්ථාරම්මණො යතො සමුදෙති උප්පජ්ජති සො සමුදයො. “දුතිස්සො අනෙතා” ති: දුතිස්සො කොඨාසො. “අතින” ති: අතිතං අතික්කන්තනති වුත්තං හොති. “අනාගත” ති: න ආගතං අනාගතං, අනුප්පන්නනති වුත්තං හොති. සුඛවෙදනාදයො විසභාගවසෙන නාමරූපදුකං නමනරූපනවසෙන අජ්ඣන්තිකාදයො අජ්ඣන්තබාහිරවසෙන සකකායාදයො බ්බකුපචකානං අසම්පත්තිසමුදයවසෙන වුත්තාති වෙදිතබ්බො. “සකත්තභාවො” ති: අත්තනො අත්තභාවො. “පරත්ත භාවො” ති: පරස්සත්තභාවො.

දුතියගාථාය, “දිසෙ වා”ති: දිසිසුඛියා වා. එස නයො සුභාදිසු, “සඤ්ඤ”ති සඤ්ඤසමුදාපිතා දිසි. “අපග්ගසනන”නති: තණ්හාමාන දිසිති න පරාමසනනං. “අනග්ගිවිසනන”නති: තෙහෙව අනග්ගිතිවිසනනං. “විනිබ්බාති වා”ති: මාතෙන විනිබ්බොති වා. “පග්ගමසොග්ගි වා”ති: පරතො නිවවසුබසුභාදිති පරාමසොග්ගි වා. “විකෙට්ඨගතො”ති: උඬවවසෙන. “අනිඝංගතො”ති: විවිධිච්ඡා වසෙන “ථාමගතො”ති: අනුසයවසෙන. “ගනිසා”ති: ගතභිබ්බ වසෙන.

තතියගාථාය, “බමමාපි තෙසං න පටිච්ඡිනාසෙ”ති: වාසසිද්ධි ගතභිබ්බාපි තෙසං ඉදමෙව සච්චං මොඝමඤ්ඤනති එවං න පටිච්ඡිනා, “පාරංගතො න පච්චෙති නාදි”ති: නිබ්බාණපාරංගතො තෙන තෙන මග්ගෙන පටිනෙ කිලෙසෙ පුන නාගච්ඡති පච්චි ව ආකාරෙති තාදි හොතිති, සෙසං පාකට්ඨමෙව. “විසති වජ්ජකා සකකාසදිසි”ති: “රූපං අනන්තො සමුද්වපස්සති”ති ආදිනා නයෙන එකෙකසමිං බකෙ වතුති වතුති ආකාරෙති පච්චකකෙ පතිඨං භව්වා පච්චතො විජ්ජමානෙ කායෙ දිසි. “දසවජ්ජකා මිච්ඡාදිසි”ති: “නත්ති දිනන”නති ආදිනායප්ප වත්තා දිසි. “අනතග්ගාගිකා දිසි”ති: “සස්සතො ලොකො ඉදමෙව සච්චං මොඝමඤ්ඤ”නති ආදිනායප්පවත්තා එකෙකං අනතං අත්ති ගහෙත්වා පච්චතා දිසි. “සා එච්චරූපා දිසි”ති: ඉද්දති වුච්චමානානං එකුනවිසපදනං සාධාරණං මූලපදං, යා දිසි තදෙව දිසිගතං, යා දිසි තදෙව දිසිගතනනති සබ්බෙසං සමබ්බෙසො කාතබ්බො.

යා අයථාවදස්සනන්තෙ දිසි තදෙව දිසිගතං, දස්සනං, වාසසි දිසියා අනෙතා ගතංවාති දිසිගතං. හෙඨාපිස්ස අන්තො වුත්තොයෙව විනතං අනතානං එකනතගතත්තාපි දිසිගතං. තත්: “සස්සතො”ති: නිච්චො, “ලොකො”ති: අතතා; ඉධ සරීරං යෙව නස්සති අතතා පන ඉධ පරත් ව සොයෙවාති මඤ්ඤනති. සො හි සාමඤ්ඤෙව ආලොකෙ තිති භව්වා ලොකොති මඤ්ඤති. “අසස්සතො”ති: අතිච්චො. අතතා සරීරෙනෙව සහ නස්සතිති මඤ්ඤනති. “අනතවා”ති: පරිත්තෙ කසිණෙ කුභං උප්පාදෙත්වා තං පරිත්තකසිණාරම්මණං වෙතනං සපරියනෙතො අතතාති මඤ්ඤනති. “අනතනවා”ති: න අනතවා, අප්පමාණෙ කසිණෙ කුභං උප්පාදෙත්වා තං අප්පමාණකසිණාරම්මණවෙතනං අපරියනෙතො අතතාති මඤ්ඤනති. “නං ජීවං නං සරීරං”නති: ජීවො ව සරීරං තං යෙව, ජීවොති අතතා ලිඛිතවිපල්ලා සෙක නපුංසකච්චනං කතං. “සරීරං”නති: රාසන්තෙ බකිපචකං “අඤ්ඤං ජීවො අඤ්ඤං සරීරං”නති: සරීරනති රාසන්තෙ බකිපචකං අඤ්ඤං ජීවො අඤ්ඤං බකිපචකං. “හොති නථාගතො පරමම රණා”ති: බකි ඉධෙව විනස්සනති සත්තො මරණතො පරං හොති විජ්ජති න නස්සති “නථාගතො”ති: සත්තමෙව වදති, කෙච්ඡි පන නථාගතොති අරගාති වදනති. ඉමෙ න හොතිති පකෙඛ

දෙසං දිස්වා එවං ගණ්හනති, “න හොති නථාගතො පරමමරණා”ති: ඛණ්ඩි ඉධෙව නස්සනති නථාගතො ච මරණතො ච පරං නහොති උච්ඡ්ඡති, ඉමෙ හොතිති පකෙඛ දෙසං දිස්වා එවං ගණ්හනති. “හොති ච නච හොති”ති: ඉමෙ එකෙකපකඛපරිශ්ශහෙ දෙසං දිස්වා උභයපකඛං ගණ්හනති “නෙව හොති න නහොති”ති: ඉමෙ උභය පකඛ පරිශ්ශහෙ උභයදෙසාපකතිං දිස්වා හොති ච නච හොතිති අමරාවිකෙඛපකඛං ගණ්හනති, අයමපනෙත්ථ අභිකථානංයො. “සස්ස තො ලොකොති වා”ති ආදීභි දසසාකාරෙති දිසිපහෙදෙව වුත්තො. තත්ථ “සස්සතො ලොකො”ති: ඛණ්ඩිපකං ලොකොති ගහෙතො අයං ලොකො නිවෙවා ධුවො සබ්බකාලිකොති ගණ්හනනස්ස සස්ස තනති ගහණාකාරපචතතා දිසි. “අසස්සතො”ති: තමෙව ලොකං උච්ඡ්ඡති විනස්සතිති ගණ්හනනස්ස උච්චේදගහණාකාරපචතතා දිසි. “අනතවා”ති: පරිතතකසිණ්ණලාභිනො සුපපමත්තෙ වා සරාව මත්තෙ වා කසිණෙ සමාපනනස්ස අනෙතාසමාපතතියං වතතිත රූපා රූපධමෙම ලොකොති ච කසිණපරිච්චේදනෙන අනතවාති ච ගණ්හනනස්ස අනතවා ලොකොති ගහණාකාරපචතතා දිසි. සා සස්සනදිසිපි හොති උච්චේදදිසිපි, විපුලකසිණ්ණලාභිනො පන තසමිං කසිණෙ සමාපනනස්ස අනෙතාසමාපතතියං වතතිතරූපාරූප ධමෙම ලොකොති ච කසිණපරිච්චේදනෙන ච අනතොති නි ගණ්හනනස්ස අනතවා ලොකොති ගහණාකාරපචතතා දිසි. සා සස්සනදිසිපි හොති උච්චේදදිසිපි. “නං ජීවං නං සජ්ජ”තති: හෙදන ඛමමස්ස සරීරස්සෙව ජීවනති ගතිතතතා සරීරෙ උච්ඡ්ඡමානෙ ජීවමි උච්ඡ්ඡතිති උච්චේදගහණාකාරපචතතා දිසි. දුතියපදෙන සරීරතො අඤ්ඤස්ස ජීවස්ස ගතිතතතා සරීරෙ උච්ඡ්ඡමානෙපි ජීවං නඋච්ඡ්ඡතිති සස්සනගහණාකාරපචතතා දිසි. හොති නථාග තොති ආදිසු සත්තො නථාගතො නාම සො පරමමරණා හොතිති ගණ්හතො පඨමා සස්සනදිසි. න හොතිති ගණ්හතො දුතියා උච්චේද දිසි, හොති ච නච හොතිති ගණ්හතො තතියා එකච්චස්ස නදිසි, තෙව හොති න නහොතිති ගණ්හතො චතුථී අමරාවිකෙඛප දිසිති වුත්තප්පකාරා දසවිධා දිසි යථායොගං භවදිසි ව විභවදිසි වාති විධා හොති. තාසු එකාපි තෙසං ඛිණ්ණසවානං න පරිච්ඡිනාති අත්ථො. “සෙ කිලෙසා”ති: යෙ කිලෙසා සොනාපතතිමග්ගෙන පභිනා තෙ කිලෙසෙ න පුන පචෙවති පුන නිබ්බත්තෙතො පටිසන්ති. න එති, “න පච්ඡාගච්ඡති”ති: න පච්ඡාභාවෙනාගච්ඡති. “පච්ඡානාමෙති ආදි”ති: පච්චි. කාරණෙති කොසාසෙති වා සදිසො. “ඉසානිසෙ ආදි”ති: ඉසාරමමණෙ ව අනිසාරමමණෙ ව අනුතයපටිසං මුච්ඡිතො සිතතතා විපු සදිසො. “චතතාපි”ති: කිලෙසෙ චජ්චවා, “නිණ්ණාපි”ති: සංසාරං අතිකක්ඛන්තා. “මුත්තාපි”ති: රුහාදිතො මුත්තවා. “නං නිලෙසා ආදි”ති: තෙන තෙන සිලසඛාදිනා නිලසිච්චා නිලසිච්චා කථෙතබ්බතො තං සදිසො. තං පච්චිධං විත්ථාමෙතො කථෙතොතො

“කථං අරහා ඉඨානිඨෙ තාදී”ති ආදිමාහ. “නාස්ථ ලාභෙපි”ති: වතුනනං පච්චයානං ලාභෙපි. “අලාභෙපි”ති: තෙසං අලාභෙපි. “සසෙපි”ති: පරිවාරෙපි. “අසසෙපි”ති: පරිවාරවිපතනියාපි. “පසංඝාසෙපි”ති: වණ්ණණ්ණනායපි. “නිද්දෙසපි”ති: ගරහායපි. “සුඛෙපි”ති: කායික සුඛෙපි. “දුකෙඛපි”ති: කායිකදුකෙඛපි.

“එකං වෙ බාහං¹ ගතේන ලිමෙපසු”නති: සචෙ එකං බාහං වතුජනියගතේන ලෙපං උපරුපරි දදෙය්‍යං. “වාසිඤා නවෙස්සු”නති: යදි එකං බාහං වසිඤා වාසියා නවස්සා නවස්සා නත්‍රං කරෙය්‍යං. “අමුසමිං නාස්ථි ග්ගො”ති: අමුසමිං ගතොලෙපනෙ සිඤ්ඤා නාස්ථි න සංවිජ්ජති. “අමුසමිං නාස්ථි පටිස”නති: අමුසමිං වාසියා නවස්සෙ පටිගතනසංඛාතං පටිසං කොපං, නාස්ථි න සංවිජ්ජති. “අනුනාසපටිසවිපසානිතො”ති. සිනෙහං කොපච පජ තිත්‍යා සිනො. “උභසාති නිසාති විචිචනො”ති: අනුනාසවසෙන අනුගතච පටිසවසෙන නිගතච අතිකකම්මො සිනො. “අනුගේඛ විගේඛං සමතිකතො”ති: අනුනාසච පටිසච සමමා අතිකතො. “සිලෙ සති”ති: සිලෙ සංවිජ්ජමානො, “සිලවා”ති සිලසම්පන්නො ඉති නොන නිද්දෙසං වා කථනං ලභතිති තාදී. “සබ්බාස සති සබ්බො”ති: එවමාදීසුපි එසෙව නයො.

පරමසාසුතනනිද්දෙසවණ්ණනා නිසිනා.

ප ච ම .

ජඨෙ ජරාසුතො: “අස්සං චග ජිවිතං ඉද”නති: ඉදං චග මනුස්සානං ජිවිතං අප්පහං පරිතං ධීතිපරිතනාය සරසපරිතන නායාති ගුහස්කසුතොපි වුත්තනායමෙතං. “ඔරං වස්සසනාපි මිසාති”ති: වස්සසනා ඔරං කලලාදිකාලෙපි මීයති. “අතිච්චා”ති: වස්ස සතං අතිකකම්මො. “ජරසාපි මිසාති”ති: ජරායපි මීයති. ඉතො පරං ගුහස්කසුතවණ්ණනාය වුත්තනායෙනෙච ගගෙනබ්බං. “අස්ස”නති: මන්දං. “ගමනිසො සමපණ්ණො”ති: පරලොකො ගතනබ්බො. “කලලකාලෙපි”ති: එත්ථ කලලං නාම පටිසන්තිකකණෙ තිභි ජති උණ්ණංසුභි කාසුතනගෙ ධීතනෙලබ්බාප්පමාණං අච්ඡං විප්ප සන්නං කලලං ගොති. යං සක්ඛාය වුත්තං:-

“තිලතෙලස්ස යථා බිඤ්ඤ සප්පිමණ්ණො අනාවිලො
එචං වණ්ණපටිභාගං කලලනති පට්ඨවති”ති.

හසමිං කලලකාලෙපි. “ච්චති”ති: ජිවිතං ගලති. “මරති”ති: ජිවිතවිශෝගං ආපජ්ජති. “අනිතරමාසති”ති: අදස්සනං පාපුණාති.

“**ත්‍රිප්පලජ්ජනී**”ති: ඡීජ්ජනී. අණ්ඩජයෝනියා වචනී, ජලාබ්‍රජයෝනියා මරනී, සංසෙදජයෝනියා අනන්තරධායනී, ඔපපාතිකයෝනියා **ත්‍රිප්පලජ්ජනී**නි එවමෙකෙ වණ්ණයනනි. “**අබ්බදකාලෙපි**”ති: අබ්බදං නාම කාලලතො සත්තාභවවයෙන මංසධොවන උදකවණ්ණං හොති කාලලනාමං අනන්තරධායනී වුත්තමපි වෙනං:-

“සත්තාභං කාලලං හොති පරිපක්කං සමුග්ගං,
විවට්ටමානං තං භාවං අබ්බදං නාම ජයති”ති.

තස්මිං අබ්බදකාලෙපි, “**පෙසිකාලෙපි**”ති: තස්මාපි අබ්බද සත්තා භවවයෙන විලිනතිප්‍රසදිසා පෙසි නාම පඤ්ඤයති. සා මරිවථාණි තෙන දීපෙනබ්බා. ගාමදුරකා හි සුපක්කානි මරිවාති ගහෙත්වා සාටකානෙහ භඩ්ඞං කත්වා පිළෙත්වා මඬං ආදය කපාලෙ පක්ඛිපිත්වා ආනපෙ යපෙනති. තං සුක්කමානං¹ සබ්බභාගෙහි මුවචති, එවරුපා පෙසි හොති, අබ්බදනනි නාමං අනන්තරධායනී. වුත්තමපි වෙනං:-

“සත්තාභං අබ්බදං හොති පරිපක්කං සමුග්ගං,
විවට්ටමානං තං භාවං පෙසි නාම පජයති”ති

තස්මිං පෙසිකාලෙපි. “**ඝනකාලෙපි**”ති: තතොපි පෙසිතො සත්තා භවවයෙන කුක්කුටණ්ඩසණ්ඨානො ඝනො නාම මංසපිණ්ඩා නිබ්බන්ධනී. පෙසිති නාමං අනන්තරධායනී. වුත්තමපි වෙනං:-

“සත්තාභං පෙසි භවති පරිපක්කං සමුග්ගං,
විවට්ටමානං තං භාවං ඝනො නාම පජයති”ති.

යථා කුක්කුටියා අණ්ඩං සමන්තා පරිමඬලං තථා ඝනස්ස සණ්ඨානං නිබ්බන්ධනං ආමමපච්චියාති. තස්මිං ඝනකාලෙපි. “**පසාධකාලෙපි**”ති: පචමෙ සත්තාගෙ වින්තං වින්තං හත්ථපාදනං සිසස්ස වත්ථාය පච පිලකා ජයන්ති. යං සක්ඛිය වුත්තං-“පචමෙ භික්ඛවෙ සත්තාගෙ පච පිලකා සණ්ඨාගනති කමමතො”ති. තස්මිං පසාධකාලෙපි. තතො පරං ඡ්ඨසත්තමාදීනි සත්තාභානි අතික්කමම දෙසනං සංඛිපිත්වා වත්තාළිය සත්තාගෙ පරිණිකකාලෙ කෙසලොමනබාදීනං උප්පත්තිකාලච-තස්ස ච නාභිතො උභිතො නාලො මාතුරිදරපට්ටලෙන එකාබ්බො හොති, සො උප්පලදණ්ඩකො විය ඡිද්දො, තෙන ආභාරරසො පරි හරිත්වා² ආභාරසමුඨානං රූපං සමුඨාපෙති, එවං සො දසමාසෙ යාපෙති-තං සබ්බං අවත්වා සුභිෂ්ඨෙති ආභ. යං සක්ඛිය වුත්තං:- “කෙසා ලොමා නබාපි ව”.

“යමස්ස භුඤ්ජති මාතා අනන්තං පානච තොජනං
තෙන සො තත්ථ යාපෙති මාතුකුච්ඡිගතො නරො”ති.

තත්ථ “සුඤ්ඤාන”ති: සුඤ්ඤානසරෙ විජයනසරෙති අපො, සුඤ්ඤානසරෙති චා පාසො, සුඤ්ඤායාති පදවෙජ්ඣෙ, “අබමාසිකෙසී”ති: ඡන්දවසනො පඨාය අබමාසො එතස්ස අතීති අබමාසිකො, මෙමාසිකාදිසුපි එසෙව නයො, ඡන්දවසනො පඨාය එකං සංවච්ඡරං එතස්ස අතීති සංවච්ඡිකො, උපරි දුට්ඨසිකාදිසුපි එසෙව නයො, “සද ජිණ්ණො හොති”ති: යසම් කාලෙ ජරාජිණ්ණො භවති ජජ්ජිභුතො, “වුඛො”ති: වයොවුඛො, “මහලලකො”ති: ඡති මහලලකො, “අබගනො”ති: තයො අබෙ අතිකකතො, “වසො අනුසතතො”ති: තතියං වයං අනුසතතො, “බණ්ඩදහො”ති: අනතරතතො පතීතා දතො එලිතා ව ජරානුභාවෙන බණ්ඩා දතො ජාතා අස්සාති බණ්ඩදහො, “එලිතකෙසො”ති: පඬුරකෙසො, “විලුන”නති: ලුචිකා ගතිතා කෙසා විය, “බලිතංසිගේ”ති: මහාබලොටසිසො, “චලිත”නති: සඤ්ජාතවලි, “තිලකාගන ගතො”ති: සෙතතිලකාලතිලකෙති විකිණ්ණසරිතො, “හො ගො”ති: ගගො, ඉමිනාපිස්ස වංකභාවං දීපෙති, “දණ්ඩපණ් සතො”ති: දණ්ඩපටිසරණො දණ්ඩදුතියො, “සො ජග්ගපි”ති: සො පුග්ගලො ජරායපි අතිභුතො මරති, “නජී මරණො මොකො”ති: මරණො මුචනුපායො තතී නුපලබ්භති, “එලානමිව පතතානං පාතො පතතො හස”නති: පරිපාකගතානං සිඵලවණ්ටානං පතසඵලාදිපකතානං පච්චුසකාලෙ පතීස්සතීති එලසාමිකානං භාය මානානං විය, “එවං ඡානානං මච්චානං නිච්චං මරණො හස”නති: එවමෙව උප්පන්නානං සත්තානං මච්චසංඛතමරණො සත්තං කාලං භයං.

“සථාපි කුමභසාරස්සා”ති: යථා නාම මනුකිසාභාජනංකරොන්නස්ස, “කනං මනුකිසාභාජන”නති: තෙන නිසාපිත භාජනං, සබ්බං හෙදන පටිසන්ත”නති, පකකාපකකං සබ්බං හෙදනං පරියන්තං අවසානං අස්සාති හෙදනපරියන්තං, “එවං මච්චානජිවිත”නති: එවමෙව සත්තානං ආසුසංඛාරං, “දහන් ම මහන්භා වා”ති: තරුණො ව මහලල කාව, “සෙ බාලා සෙ ව පණ්ඩිතා”ති: යෙව අස්සාසපස්සාසායත්ත ජිවිතා බාලා යෙව පණ්ඩිතො සමන්තාගතා බුඩ්ධදයො, “සබ්බෙ මච්චුපසං සනති”ති එතෙ වුත්තප්පකාරාදයො සබ්බෙ මච්චුතො ඉස්සරියං උපඥවන්නි, “හෙසං මච්චුපපෙතාන”නති: එතෙසං මච්චුපරිවාරිතානං, “ගච්ඡන් පරලොකතො”ති: ඉතො මනුස්ස ලොකතො පරලොකං ගච්ඡන්නානං, “න පිට්ඨා නාසතො පුත්ත”නති: පිතා පුත්තං න රකති, “ඤ්ඤා වා පඤ්ඤානෙ”ති: මාතාපිති පකකිකා ඤ්ඤා වා තෙයෙව ඤ්ඤාතෙ රකතිදුං තසකෙකානති, “පෙකඛි තං සෙව ඤ්ඤාන”නති: වුත්තවිධානං යෙව ඤ්ඤානං පෙකඛිතානං යෙව ඕලොකෙන්නානං යෙව, “සෙස ලාලපනං පුට්ඨ”ති: පස්සාති

ආලපනං ලාලපනානං විලපනානං පුළුනං නානප්පකාරානං.
 “එකමෙකොව මව්වානං ගොවජ්ඣා විස නිසාති”ති: සත්තානං එක
 මෙකො වධාය නියමානගොතො විස මරණය නියසති පාපුණ්ණියති.
 “එවමබ්බාහතො ලොකො”ති: එවමෙව සත්තලොකො භුසං ආහ
 තො. “මවුනා ව ජර්ශ වා”ති: මරණෙන ව ජර්ශ ව අභිභුතො. “මමා
 සිනෙ”ති: මමාසිනවනුකාරණො. “විනාශාචං සත්තමෙවිද”නති: වජ්ජ
 මානං විනාශාවමෙව ඉදං න සකකා අවිනාශාවෙන හවිතුනති වුත්තං
 හොති. “සොමනති”ති: විතෙතන සොවනං කාරුණති. “කිල
 මනති”ති: කායෙන කිලමථං පාපුණ්ණනති. “පට්ඨෙවනති”ති: නානා
 විධං වාචාවිලාපං හණනති. “උරග්ගාලං කඤ්ඤති”ති: උරං
 තාලෙකා තාලෙකා කඤ්ඤති “සමමානං ආපජ්ජනති”ති: සමමාන
 භාවං පාපුණ්ණනති. “අභිවෙච්චා”ති: හුනා අභාවතේන “සංඛතො”ති:
 පච්චයෙහි සංගම කතො. “පට්ඨවසමුප්පන්නො”ති: පච්චයසාමග්ගිං
 පට්ඨව න පච්චකකාය සහ සමාව උප්පන්නො. “බසබ්බමො”ති: බයං
 ගමනසභාවො. “වසබ්බමො”ති: වයං ගමනසභාවො, හබ්බගමනසභා
 වොති අතේන. “විශගබ්බමො”ති: විරජ්ජනසභාවො. “නිගෙබ්
 බ්බමො”ති: නිරුජ්ඣනසභාවො. “සායස් පටිගග්ගො”ති: 1 යො අස්ස
 පරිගග්ගො, යවාස්ස පරිගග්ගොතිපි පාඨො අයමෙව පදවෙජ්ඣදො.
 “නිවෙච්චා”ති: සබ්බකාලිකො. “ධුවො”ති: ධිරො. “සසස්සො”ති: අව
 වනො. “අවුප්පිණ්ණමබ්බමො”ති: පකතිඅප්භතසභාවො. “සස්සතිසමං
 නාථෙව ධස්සති”ති: වජ්ජසුරියසිනෙරුමහාසමුද්දපඨවිපබ්බතාදයො විස
 නිවෙස්සය. “නානාභාවො”ති: ජාතියා නානාසභාවො. “විනාශා
 වො”ති: මරණෙන වියොගභාවො. “අඤ්ඤථානාවො”ති: හවෙන
 අඤ්ඤථානාවො. “සුඤ්ඤානං සුඤ්ඤානං ඛකාන”නති: අනන්තරෙ දුරෙ
 උප්පන්නානං ඛකානං. “විප්පිණ්ණමඤ්ඤථානාවා”ති: පකතිභාවං
 ජහිතා අඤ්ඤථානාවෙන පච්ඡිමා පච්ඡිමා ඛකාදයො පවත්නනති,
 උප්පජ්ජනති සමබ්බො. “සබ්බං සත්වාසප්ප්ලබ්බො”නති: සකලං
 ගිහිභාවජටං. “ඤ්ඤිමිත්තාමච්චප්ප්ලබ්බො”නති: මාහාපිතුපක්ඛිකා
 ඤ්ඤති, මිත්තා සභායා, අමච්චා අමච්චගණො. “සභානිප්ප්ලබ්බො”නති:
 නිවානජටං ඡිඤ්ඤිතො. “කෙසමස්සං ඛහාරෙතො”ති: කෙසෙව මස්සුති ව
 ඔරොපසිත්තො. “කාසාසානි වසවානි”ති: කසායරසපිත්තානි වසවානි.
 “මාමකො”ති: මම උපාසකො නිකුඬු වානි සංඛං ගතො, බුඩ්ධාදීනි වා
 වනුති මමායමානො. “නොසං නොසං සත්තාන”නති: අනෙකෙසං
 සත්තානං සාධාරණනිද්දෙසො. යඤ්ඤදත්තස්ස මරණං සොම
 දත්තස්ස මරණනති එවං හි දිවසමපි කපියමානෙ නෙව සත්තා පරියා
 දානං ගච්ඡනති න සබ්බං අපරජාදීපනං සිජ්ඣති, ඉමෙහි පන මිහි
 පදෙහි න කොචි සත්තො අපරියාදිත්තො හොති න කිචි අපරජා

1. V. ම. යායංපරිගග්ගො.

2. V ම. සමාවෙන.

3. V. ම. නිලාන.

“නමහා නමහා”ති: අයං ගතිවසෙන අනෙකෙසං නිකායානං සාධාරණනිදේසො. “සත්තනිකාසා”ති: සත්තානං නිකායා සත්තසච සත්තසමුහාති අර්ථො. “චුති”ති: චචනවසෙන චුත්තං, එකවතුපච කකකිය චුතියා සාමඤ්ඤචචනමෙතං. “චචනනා”ති: භාවචචනෙන ලකකණ්ඨදස්සනං. “හෙදො”ති: චුතකකිකානං භවිතුප්පතති පරිදීපනං. “අත්තරබාන”නති: සචස්ස විය භික්ඛස්ස භික්ඛානං බකිකානං යෙන කෙනචි පරියායෙන සචනාභාව¹පරිදීපනං. “මච්චුමරණ”නති: මච්චු සංඛාතං මරණං, න බණ්ණිකමරණං. කාලො නාම අත්තකො, තස්ස කිරි යාති කාලකිසිසා, එත්තාවතා සමමුතිමරණං දීපිතං. ඉදනි පරමජෙතන දීපෙතුං “බකිකානං හෙදො”ති ආදිමාහ. පරමජෙතන හි බකිකායෙව භිජ්ජනති, න සත්තො නාම කොචි මරති, බකෙසු පන භිජ්ජමා නෙසු සත්තො මරති භිනෙතාසු මනොති වොහායො හොති. එත්ථ ච වතු වොකාර පචචොකාරවසෙන බකිකානං හෙදො. එකචොකාරවසෙන කලෙඛරස්ස නිකෙඛපො. වතුචොකාරවසෙනෙව වා බකිකානං හෙදො. සෙසවයවසෙන කලෙඛරස්ස නිකෙඛපො චෙදිතබ්බො, කාමරූප භවචයෙ රූපකායසංඛාතස්ස කලෙඛරස්ස සමභවතො. යසමා වා වාතුමමහාරජ්ජනාදිසු බකිකා භිජ්ජනෙතව න කිචි නික්ඛිපතති තස්මා තෙසං වසෙන බකිකානං හෙදො. මහුස්සාදිසු කලෙඛරස්ස නිකෙඛපො. එත්ථ ච කලෙඛරස්ස නිකෙඛපකාරණතො මරණං කලෙඛරස්ස නිකෙඛපොති චුත්තං. ජීවිතිද්විසස්ස උපචෙජ්ජෙදොති ඉමිනා ඉන්ද්‍රියබ්බස්සෙව මරණං නාම හොති. අතින්ද්‍රියබ්බස්ස මරණං නාම නත්ථි දස්සෙති. සස්සං මහං රුකෙබ්බ මනොති ඉදං පන වොහාරමත්තමෙව. අත්ථතො පන එවරූපාති චචනාති සස්සා දිනං බයවයභාවමෙව දීපෙනති.

“රූපමෙව”නති: රූපමෙව=රූපගතං. “චෙදනාගත”නති: ආදීසුපි එසෙවනයො. තත්ථ “පුබ්බෙව මච්ච”නති: මච්චං වා භොගා පුබ්බෙව පසිමතරඤ්ඤෙව විජ්ජනති, මච්චො වා තෙ භොගෙ පුබ්බතරං ජහති. “කාමකාමි”ති: වොරරුජ්ජනං ආලපති. අමො කාමෙ කාමයමාන කාමභොගිතො නාම ලොකෙ අසස්සතා, භොගෙසු වා නට්ඨෙසු ජීව මානාව අභොගිතො හොනති. භොගෙ වා පකාය සයං නස්සනති තස්මා අහං මහාජනස්ස සොකකාලෙපි නසොවාමිති අර්ථො. “චිදිනා මසා සත්තුක ලොකධම්මා”ති: වොරරුජ්ජනං ආලපනො අමොහා සත්තුක මයා ලාභො අලාභො යසො අයසොති ආදයො ලොකධම්මා විදිනා, යථෙව හි වන්දෙ උදෙති ව පුරති ව පුත්තරපි ව බියති. යථා ව සුරියො අකිකාරං විධමෙනො මහත්තං ලොකප්පදෙසං තෙජ්ඣාන² පුත්ත සායං අත්ථං පලෙති අත්ථං ගච්ඡති නදිස්සති, එවමෙව භොගා උපපජ්ජනති ව විතස්සනති ව තත්ථ කිං සොකෙන තස්මා න සොවාමිති අර්ථො. “නණ්ණාමඤ්ඤානං මඤ්ඤාති”ති: තණ්හාය ජනිතමාන.

මඤ්ඤානාය මඤ්ඤාති මානං කරෙති. “දිට්ඨිමඤ්ඤානායා”ති: දිට්ඨිං උපනිස්සයං කතං උප්පන්නාය. “මානමඤ්ඤානායා”ති: සභ්‍යත මාන මඤ්ඤානාය. “කිලෙසමඤ්ඤානායා”ති: වුත්තප්පකාරාය උපතා පනථෙන කිලෙසමඤ්ඤානාය මඤ්ඤාති. “කුභා”ති: විභාපකා. “ඵඩා”ති: බාණු විය ඵඩා. “ලපා”ති: පච්චයතිථිතොතන ලපහකා. “සංවන”නති: සමාගතං දිට්ඨපුබ්බං වා. “පිසාසින”නති: පියසකං. “සබ්බන”නති: සමුච්ඡිභුතං. “සමාගන”නති: සමීපං ආගතං. “සමාගින”නති: එකිභුතං. “සනාතිපතින”නති: පිණ්ඩිතං. “සුපිනගනො”ති: සුපිනං පටිට්ඨො. “සෙනාවිසුභං පස්සති”ති: සෙනාසංතිවෙසං දක්කති. “ආත්මගමණේශ්‍යක”නති: පුප්පාරමාදීනං රමණීයභාවං. වතරුමණේශ්‍යකාදීසු පි එසෙවනයො. “සෙන”නති: ඉතො පරලොකං ගතං. “කාලකන”නති: මතං, “නාමමෙව සිස්සති අකෝශ”නති: සබ්බං රූපාදිමමෙතං පතියති නාමමතමෙව තු අවසිස්සති බුඞ් රක්ඛිතො ධම්මරක්ඛිතොති එවං අක්කානුං කපේතුං.

“සෙ වතභුමිඤ්ඤාණාගිසමයුතා”ති: සෙ වතභුමිඤ්ඤාණෙන අභිසම්භූතා රුසිකතා දිට්ඨා වතුසමුට්ඨාතිකා රූපා. “සොභාවිඤ්ඤාණාගිසමයුතා”ති: පරතොසොසෙන සොභාවිඤ්ඤාණෙන රුසිකතා සුතා විසමුට්ඨාතිකසද්ද. “මුනිසො”ති: බිණ්ණසම්මුතයො. “වෙමදසසිනො”ති: නිබ්බාණදසසිනො. “සොකො”ති: සොකතිද්දෙසෙ-ව්‍යස්ස තිති=ව්‍යසනං, භිතසුඛං බිපති විඛංසෙතිති අත්ථො. ඤාතිනං ව්‍යසනං=ඤාතිව්‍යසනං, වොරරෙගහයාදීහි ඤාතිකකයො ඤාතිවිනාසොති අත්ථො, තෙන ඤාතිව්‍යසනෙන. “පුට්ඨස්සා”ති: අපේක්ඛාත්ථවස්ස, අභි භුතස්ස සමන්නාගතස්සාති අත්ථො. සෙසෙසු පි එසෙවනයො. අයමපන විසෙසො, භොගානං ව්‍යසනං=භොගව්‍යසනං. රුජවොරදි වසෙන භොගකකයො භොගවිනාසොති අත්ථො. රෙගොයෙව ව්‍යසනං=රෙගව්‍යසනං. රෙගො හි ආරෙගං නාසෙති විනාසෙතිති=ව්‍යසනං, සීලස්ස ව්‍යසනං=සීලව්‍යසනං. දුස්සීලස්සෙතං නාමං, සච්චා දිට්ඨිං විනාසයමානා උප්පන්නා දිට්ඨියෙව ව්‍යසනං=දිට්ඨිව්‍යසනං. එත්ථ ච පුරිමාති වෙ අතිපඨන්නාති පච්ඡිමාති තිණ් නිප්පන්නාති, තිලකක භ්‍රමනාගතාති පුරිමාති ව තිණ් නෙව කුසලාති නාකුසලාති, සීලදිට්ඨි ව්‍යසනවයං අකුසලං. “අඤ්ඤාතරඤ්ඤාතරොනා”ති: ගතිතෙසු වා යෙන කෙනවි අගතිතෙසු වා මිත්තාමච්චව්‍යසනාදීසු යෙන කෙනවි. “සමනනාගතස්සා”ති: සමනුබ්බස්ස අපරිමුච්චමානස්ස. “අඤ්ඤාතරඤ්ඤාතරොන දුක්ඛධමෙමනා”ති: යෙන කෙනවි සොකදුක්ඛස්ස උප්පත්තිගෙතුතා. “සොකො”ති: සොවනවසෙන සොකො. ඉදං එතෙහි කාරණෙහි උප්පජ්ජනකසොකස්ස සභාව පච්චත්තං. “සොමනා”ති: සොවනාකාරෙ “සොවිතනන”නති: සොවිතනාවො. “අනොනා සොකො”ති: අබ්බන්තරසොකො, දුතියපදං උපසංගෙන වබ්බිතං යො හි අබ්බන්තරං සුක්කාපෙනො පරිසුක්කාපෙනො උප්පජ්ජති, සො අනොනා පටිසොකොති වුච්චති. “අනොනා බාහො”ති: අබ්බන්තරබාහො, දුතියපදං උපසංගෙන වබ්බිතං.

“වෙනසො පරික්කාසනා”ති: විත්තං කායනාකාරෙ, සොකො හි උපපජ්ජානො අයං විශ්විත්තං කාපෙති දහති. විත්තං මෙ කාපං න මෙ කිසි පටිභානිති වදාපෙති. දුක්ඛිනො මනො දුමමනො, තස්ස භාවො=දෙමනස්ස. අනුපට්ඨානේන සොකොව සලලනති=සොක සලලං.

පරිදෙවනිදෙදසෙ මයං ධිනා මයං පුත්තොති එවං ආදියං ආදියං දෙවනති රෙදනති එතෙනාති=ආදෙවො. තං තං වණණං පරිකිත්තො දෙවනති එතෙනාති=පරිදෙවො. තතො පරුනි වෙ වෙ පදනි පුරිමවයස්සෙව ආභාරභාවනිදෙදසවසෙන වුත්තාති. “වාවා”ති: වචනං. “පලාපො”ති: තුච්ඡං නිරුත්තවචනං. උපපට්ඨණින අඤ්ඤානිතාදිවසෙන විරුපො පලාපො=විසලාපො. “ලාලපො”ති: පුනපුනං ලපනං, ලාලපනාකාරෙ ලාලපනා. ලාලපිතස්ස භාවො ලාලපිතනා. මච්ඡරියාදිති වුත්තාත්තෙනව.

සත්තමගාථා එවං මරණඛණාගතෙ ලොකෙ අනුරූපපට්ඨනති දස්සනත්තං වුත්තා. තත් “පතිලිනවරණා”ති: තතො තතො පති ලිනවිත්තං කායා වරනතස්ස. “භික්ඛුනො”ති: කල්‍යාණපුපුර්ජකස්ස වා සෙක්කස්ස වා. “සාමගගිසමාහු නාමස්සාං සො අත්තානං භවතෙ න දස්සසෙ”ති: තස්සො පතිරූපමාහු යො එවං පට්ඨනො නිරයාදි භෙදෙ භවතො අත්තානං න දස්සෙය්‍ය. එවං හි සො ඉමමා මරණා මුච්චෙවයාති අධිපපායො.

“පතිලිනවර වුවවනති”ති: තතො තතො ලිනවිත්තාවාරා කපි යනති. “සත්ත සෙක්කා”ති: අධිසිලාදිසු සික්කාසු සික්කානිති සොතා පතිමග්ගධං ආදිං කායා යාව අරහත්තමග්ගධං සත්තසෙක්කා. “අර හා”ති: ඵලධො සො නිට්ඨිතනිවචනො පතිලිනො, සෙක්කානං පති ලිනවරණභාවෙ භාරණං දස්සෙන්නො කිංකාරණාති ආදිමාහ. “නතො නතො”ති: නෙ සත්තසෙක්කා නෙති නෙති ආරම්මණෙති. “විත්තං පතිලිනෙනා”ති: අත්තනො විත්තං ලිනෙනා. “පති ඤාමෙහනා”ති: සංකොවෙනා. “පතිවචෙවනා”ති: කටසාරකං විශ්¹ ආභුජේන්නා. “සගතිරුමහනා”ති: සනතිරුක්කින්නා. “සගතිගණනනා”ති: නිග්ගහං ඤාමානා. “සගතිවාරෙනා”ති: වාරයමානා. “රක්ඛනා”ති: රක්ඛං ඤාමානා. “ගොපෙනා”ති: විත්තමඤ්ඤාසාය ගොපයමානා, ඉදනි වාරවසෙන දස්සෙන්නො “වක්ඛු වාරෙ”ති ආදිමාහ. තත් “වක්ඛු වාරෙ”ති: වක්ඛු විඤ්ඤාණවාරෙ, සොන වාග්දිසු ඵසෙවනයො. “භික්ඛුනො”ති: පුපුර්ජනකල්‍යාණකස්ස වා භික්ඛුනො සෙක්කස්ස වා භික්ඛුනො, භික්ඛුසදස්ස වචනත්තං අවතො ඉධාධිපෙතභික්ඛුයෙව දස්සිතො, තත් පුපුර්ජනො ව සො කිලෙ සානං අසමුච්ඡින්නතතා කල්‍යාණො ව සිලාදිපට්ඨනපුත්තතතාති= පුපුර්ජනකල්‍යාණො, පුපුර්ජනකල්‍යාණොව සුපුර්ජනකල්‍යාණො

තස්ස පුට්ඨජනකලාසාණකස්ස, අබ්බිලාදිති සිකඩතිති=සෙතෙබ්බා, තස්ස සෙකකස්ස¹ වා සොතාපනතස්ස වා සකදගාමිනො වා අනාගාමි නො වා, ආසනති නිසීදනති එතථාති=ආසනං, සන්ධාති යෙසු මවපිඨා දීසු, “මමො”ති: ආදිති ආසනස්ස පහෙදවචනාති, මවොපි හි නිසජ්ජා යපි ඔකාසන්තා ඉධ ආසනෙසු වුතෙනා, සො පන මසාරවුද්දිකා බබ්බුලීරපාදකආගච්චපාදකානං අඤ්ඤතරො, පිඨමපි තෙසං අඤ්ඤ තරමෙව, “හිසි”ති: උණණාහිසි වොලහිසි වාකහිසි තිණහිසි පණණ හිසිනං අඤ්ඤතරං, “නමපිසා”ති: නාලපණණාදිති විනිත්වා කතා, “වමමබණ්ඩා”ති: නිසජ්ජාරගො යො කොචි වමමබණ්ඩා, තිණසන්ධාගදසො තිණාදිති ගුමෙබ්බා කතා, “අසප්පාසරුපදස්ස තෙනා”ති: අසප්පායානං ඉඨරුපානං ඔලොකතෙන, “විතන”නති: අබ්භන්තරතො තුවත්තං, “විවිතන”නති: බහිබ්බපවෙසනෙන සුඤ්ඤං “පවිවිතන”නති: කොචි ගහට්ඨො තත්ථ නත්ථි අතිරෙකෙන සුඤ්ඤං, අසප්පායසද්දසවණෙපි එසෙවනයො, “පමචි කාමගුණෙහි”ති: ඉත්ථ රුපසද්දගකුරසපොඨ්ඨිබ්බෙහි පමති කාමකොට්ඨාසෙහි, වුත්තමපි වෙතා:-

“රුපා සද්ද රසා ගතො පොඨ්ඨබ්බා ව මනොරමා

පවකාමගුණා ලොකෙ ඉත්ථරුපසමිං දිස්සරො”ති.

“හජ්ජො”ති: විතෙනන සෙවනං කරොන්නස්ස, “සමහජ්ජ තො”ති: සමමා සෙවන්නස්ස, “සෙවතො”ති: උපසංකමන්නස්ස, “නිසෙවතො”ති: නිස්සයං කත්වා සෙවන්නස්ස, “සංසෙවතො”ති: සුට්ඨු සෙවන්නස්ස, “පනිසෙවතො”ති: පුනපුනං උපසංකමන්නස්ස, “ගණ්ඨාමග්ගි”ති: සමණානං එකිභාවො සමග්ගභාවො, “බමමසා මග්ගි”ති: සත්තනිංසබ්බොධිපකක්ඛියාධමමානං සමුගභාවො, “අනගි නිබ්බතනිසාමග්ගි”ති: අනිබ්බතනමානානං අනුප්පජ්ජමානානං අනු පාදිසෙසාය නිබ්බාණධාතුයා පරිනිබ්බුතානං අරහන්තානං සමුගො, “සමග්ගා”ති: කායෙන අවිශොගා, “සමෙමාදමානා”ති:¹ විතෙනන සුට්ඨු මොදමානා තුස්සමානා, “අවිමදමානා”ති: වාචාය විවාදං අකුරු මානා, “බිරෙදකිභුතා”ති: බිරෙන සංසට්ඨ උදකසදිසා, “ගො එකතො පකඛකුනති”ති: තෙ බ්බොධිපකක්ඛියා ධමමා එකං ආරම්භං පවිසන්ති සංසීදනති තසමියෙව ආරම්භණෙ පසාදමාපජ්ජන්ති, “අනුපාදිසෙසා සා”ති: උපාදිවිරතිතාය,² “නිබ්බාණධාතුසා”ති: අමතමභාතිබ්බාණ ධාතුයා, “උගන්තං චා”ති: එත්ථ උගන්තාවො උගන්තං අපරිපුණ්ණ භාවොති අත්ථො, “පුණ්ණන්තං චා”ති: පරිපුණ්ණභාවො, පුණ්ණභාවො පුණ්ණත්තං, පුණ්ණභාවො වා න පඤ්ඤායති නත්ථි අත්ථො, “නෙර සිසාන”නති: නිරයෙ නිබ්බතනකකමානං අත්ථිභාවෙන නිරයං අරහන්ති=නෙරසිකා, තෙසං නෙරසිසානං, නිරසො හමනනති නිරයො තෙසං වසන්ට්ඨානං සරං, “නිරජ්ජානසොතිසාන”නති ආදීසුපි එසෙවනයො.

1, V. ම, සමෙමාදමානා,

2. සි. උපපාදවිරහිතාය,

“නසොසා සාමග්ගි”ති: තස්ස බිණ්ණසවස්ස එසා නිබ්බාණසාමග්ගි.
 “එතං ජනන”නති: එතං අනුච්ඡිකං. “පතිරූප”නති: සදිසං පටිභාගං,
 අසදිසං අපට්භාගං න ගොති. “අනුච්ඡික”නති: එතං සමණකර
 ණානං වා¹ ධම්මානං මග්ගප්ලනිබ්බාණසාසනධම්මානං වා අනුච්ඡි
 චිකං, තෙසං අනුච්ඡිකතාය දුර්භාවං අතිගච්ඡති අථ ඛො
 සනතිකාව තෙහි ධම්මෙහි, අනුච්ඡිකතතා එව ව අනුලොමං, තෙසව
 අනුලොමෙති, අථඛො න විලොමං සඳ්වතිකභාවෙ සීතං, ඉද්දති යො
 අත්තානං භවතෙ න දස්සයෙති එවං බිණ්ණසවො විභාවිතො. තස්ස
 වණ්ණභණ්ණත්ථං ඉතො පරං තිස්සො ගාථායො ආභ.

තත්ථ පඨමගාථාය. “සබ්බජ්ඣ”ති: වාදසසු ආයතනෙසු. “න පිසං
 භුක්ඛති නොපි අපිසි”නති: නිද්දෙසෙ-“පිසා”ති: චිත්තපිතිකරා, තෙ
 විභාගතො දස්සෙන්නො “කතමෙ සත්තා පියා? ඉධ යස්ස තෙ ගොනති”ති
 ආභ. තත්ථ “සය්‍යනෙ”ති: යෙ අස්ස නෙ, “ගොනති”ති: භවනති. “අත්ථ
 ඝාමා”ති: වඩ්ඪිකාමා. “ගිතඝාමා”ති: සුඛකාමා. “එසුඝාමා”ති:
 සුඛවිභාරකාමා. “ගොගනෙබ්බකාමා”ති: වතුති යොගෙහි ධම්මං
 නිබ්බයං කාමා, මමායතිති මානා. පියායතිති පිනා. භජ්තිති භානා.
 භගීනීති එත්ථාපි එසෙවනයො, පුං තායති රක්ඛතිති සුතොනා. කුල
 වංසං ධාරෙතිති ධිනා. මිත්තා සහායා, අමච්චා අමච්චගණා, ඤාති පිතු
 පක්ඛිකා සාලොඛිනා මාතුපක්ඛිකා. “ඉමෙ සත්තා පිසා”ති: ඉමෙ සත්තා
 පිතිජනකා, චුත්තවිපරියායෙන අප්පියා වෙදිතබ්බා. “සදිදං දිඨ්ථසුත
 මුතෙසු වා”ති: එත්ථ පත යදිදං දිට්ඨං සුතං එත්ථ වා මුතෙසු වා සුත
 ධම්මෙසු. “එවං මුනි න උපලිමපති”ති එවං සමනෙකො වෙදිතබ්බො.

“උදකපේවො”ති: උදකස්ස පේවො, උදකත්ථෙවකොතිපි පාසො.
 “පදුමපතෙත”ති: පදුමිතිපතෙත. “ඛොනො නාහි තෙන මඤ්ඤති
 සදිදං දිට්ඨසුතෙ මුතෙසු වා”ති: අඤ්ඤත්‍ර යදිදං දිට්ඨං සුතං තෙන
 වජ්ජනා න මඤ්ඤති. මුතෙසු වා ධම්මෙසු න මඤ්ඤතිති එවමෙව
 සමනෙකො වෙදිතබ්බො. “නාහි සො රජජති නො විරජජති”ති: බාල
 පුජ්ජජනො විය න රජජති කලාණ්ණපුජ්ජජනසෙක්ඛා විය විරජජති.
 රාගස්ස බිණ්ණතා විරතෙතා තෙව සංඛං ආච්ඡති, සෙසං පාතට්මෙවාති.
 “නාස පඤ්ඤා සාසද්වච්ඡිත”නති: නං සමපසුත්තාය පුබ්බභාගායෙව
 වා පඤ්ඤාය පරිශාගෙනබ්බෙ පරිගණනෙතො තිවිධං කායදුච්චරිතං
 සමුච්ඡේදවසෙත ධුතාති. අයව පුග්ගලො අවිපනනධම්මදෙසනො,
 ධම්මෙසු ධුතනෙනසු තං ධම්මසමබ්බිපුග්ගලොපි ධුතාති නාම. තෙ
 ව ධම්මෙ පඤ්ඤාය අවිභාය අත්තනො පවත්තිකකණ්ඨ ධුනිතුමාරම්භ
 ධුතාති වුච්චනති, යථා භුජ්තුමාරම්භො භුතොති වුච්චති. ලක්ඛණං
 පනෙත්ථ සද්දසත්තො වෙදිතබ්බං. “ධුන”නති: කභතුසාධනං, ධුනං
 පඨමමග්ගෙන, ඛොනං දුතියමග්ගෙන, සකොනං තතියමග්ගෙන
 නිඛොනං වතුත්මග්ගෙන. “ඛොනො දිට්ඨං න මඤ්ඤති”ති: අරහා

මංසවකුනාතිපි දිට්ඨං දිබ්බවකුනාති දිට්ඨං රූපායනනං නමඤ්ඤති
තිහි මඤ්ඤනාති, කථං? රූපායනනං සුභසඤ්ඤය සුබසඤ්ඤය ව
අපසසනෙනා න තත්ථ ඡන්දරාගං ජනෙති න තං අසාදෙති නාති
නන්දති, එවං දිට්ඨං තණ්හා මඤ්ඤනාය න මඤ්ඤති.

“ඉති මෙ රූපං සියා අනාගතමඛාන”නති වා පනෙත්ථ තනතිං
න සමනනානෙති, රූපසම්පදං වා ආකඝ්ඛමානො දුනං න දෙති සීලං
න සමාදියති උපොසඨකම්මං න කරොති එවමපි දිට්ඨං තණ්හාමඤ්ඤ
නාය න මඤ්ඤති, අතතනො පන පරස්ස ව රූපසම්පතතිවිපතති
නිස්සාය මානං න ජනෙති ඉමිනාහං සෙයෙතාසමිති වා සදිසොසමිති
වා හිනොසමිති වා, එවං දිට්ඨං මානමඤ්ඤනාය න මඤ්ඤති, රූපා
යතතමපන නිව්චං ධූවං සසාතනති න මඤ්ඤති, අතතා අතතනියනති
න මඤ්ඤති අමබ්බලං මබ්බලනති නමඤ්ඤති, එවං දිට්ඨං දිට්ඨිමඤ්ඤ
නාය න මඤ්ඤති. “දිට්ඨසමිං නමඤ්ඤති”ති: රූපසමිං අත්තානං
සමනුපසානනායෙන අමඤ්ඤනෙනා දිට්ඨසමිං න මඤ්ඤති. යථා වා
ඵනෙ ඵඤ්ඤං එවං රූපසමිං රුගාදයොති අමඤ්ඤනෙනා දිට්ඨසමිං න
මඤ්ඤති. තසමිං යෙව පනස්ස දිට්ඨිමඤ්ඤනාය අමඤ්ඤිතෙ වන්ත්ථසමිං
සිනෙහං මානව අනුපපාදයතො තණ්හාමානමඤ්ඤනාපි නත්ථිති වෙදි
තබ්බො. එවං දිට්ඨසමිං න මඤ්ඤති. “දිට්ඨතො නමඤ්ඤති”ති: එත්ථ
පන දිට්ඨතොති: නිස්සකතව්වනං තසමා ස උපකරණස්ස¹ දිට්ඨි
මඤ්ඤනාය අතතනො වා පරස්ස වා යථාචුත්තතප්පභෙදතො දිට්ඨතො
උප්පතති වා නිග්ගමනං වා දිට්ඨතො වා අඤ්ඤා අතතාති අමඤ්ඤ
මානො දිට්ඨතො න මඤ්ඤතීති වෙදිතබ්බො. අයමස්ස දිට්ඨි
මඤ්ඤනා, තසමිං යෙව පනස්ස දිට්ඨි මඤ්ඤනාය අමඤ්ඤිතෙ වන්ත්ථසමිං
සිනෙහව මානව න උපපාදයතො න තණ්හාමානමඤ්ඤනාති වෙදි
තබ්බො.

“දිට්ඨං මෙති න මඤ්ඤති”ති: එත්ථ පන එතං මමාති තණ්හා
වසෙන අමමායමානො දිට්ඨං තණ්හාමඤ්ඤනාය න මඤ්ඤති.
“සුභ”නති: මංසසොනෙනපි සුභං දිබ්බසොනෙනපි සුභං, සඤ්ඤාන
නස්සෙතං අධිව්වනං. “මුභ”නති: මුත්ථා ගතිතං ආභව්ව උපගනාතීති
අත්ථො. ඉන්ද්‍රියානං ආරම්භණානං ව අඤ්ඤමඤ්ඤං සංකීලෙසෙ
උප්පන්නනති චුත්තං හොති. ගඤ්ඤසමොච්ඡිබ්බායනනානං එතං අධි
ව්වනං. “විඤ්ඤාන”නති: මනසා විඤ්ඤානං සෙසානං සත්තනනං
ආයතනානමධිව්වනං, ධම්මාරම්භණස්සාපි ඉධ පන සක්කායපරියා
පන්නමෙව ලබ්බති. විත්ථාරෙ පනෙත්ථ දිට්ඨිවාරෙ චුත්තනායෙන
වෙදිතබ්බො.

ඉදුති භගවතා චුත්ත සුත්තවසෙන දෙසෙනො “අසමිති භික්ඛා
වෙ”ති ආදිමාහ. තත්ථ “අසමි”ති: භවාමි තිව්වස්සෙතං අධිව්වනං.

දෙසෙනා “උභින්නං රත්තාන” නම් ආදිමාග. තත් “උභින්නං රත්තාන” නම්: විනාශං ඉති පුරිසානං රුගෙන රඤ්ජනානං. “සාරත්තාන” නම්: විසේසෙන සුට්ඨි රඤ්ජනානං. “අවසංසුතාන” නම්: කිලෙසෙන තිත්තානං. “පටිසුට්ඨිතාන” නම්: කුසලාමාරං පරියාදිසිත්වා මද්දත්වා සිතවිත්තානං, “මග්ගෙ වොරං පරිසුට්ඨිතා” නි ආදිසු විශ. “පටිසාදිත්තවිත්තාන” නම්: කුසලවිත්තං පරියාදිසිත්වා බෙපෙත්වා සිතවිත්තානං. “උභින්නං සද්ධිසාන” නම්: විත්තං කිලෙසෙන සද්ධිසානං, “බමෙමා” නි: සභාවො. “නං කාරණා” නි: තෙන කාරණෙන, තං උපමාය සාධෙතො “උභො කලහකාරකා” නි ආදිමාග. තත් “උභො කලහකාරකා” නි: පුබ්බභාගෙ කලහකාරකා වෙ. “මෙමුත්තානි වුවවනති” නි: සද්ධිසානි වුවවනති. “ගණකිත්තකාරකා” නි: තත් තත් ගන්තවා ගණකිත්තං කරොන්තො. “ගණකාරකා” නි: වාචා කලහං කරොන්තො. “විමාදකාරකා” නි: නානාවචනං කරොන්තො. “අධිකරණකාරකා” නි: විනිවර්ජයපාපුණ්ණවිසේසකාරණං කරොන්තො. “වාදිනො” නි: වාදපථවාදිනො. “සලලාපකා” නි: වාචං කථෙන්නො. “ඵවමෙම” නි: උපමාසංසද්දනං. “සුත්තකසා” නි: සඤ්ඤාත්තකසා. “පසුත්තකසා” නි: ආදරොත යුත්තකසා. “ආයුත්තකසා” නි: විසේසෙන යුත්තකසා. “සමායුත්තකසා” නි: එකතො යුත්තකසා. “නං චිත්තකසා” නි: තං කරොන්තකසා. “නාබලලකසා” නි: තං බලලං කරොන්තකසා. “නාගගරුකසා” නි: තං ගරුං කරොන්තකසා. “නාගනිත්තකසා” නි: තසමිත්තවිත්තකසා. “නාපොණකසා” නි: තසමිත්තවිත්තකසා. “නාපබ්බාසකසා” නි: තසමිත්තවිත්තකසා. “නාදබ්බුත්තකසා” නි: තසමිත්තවිත්තකසා. “නාදබ්බුත්තකසා” නි: තං අධිපතිං ජෙට්ඨකං කත්වා පවත්තකසා. “විසාන” නි: නිද්දෙසසසා උද්දෙසවචනං. “විසාන” නි: නිපිලනං. “උපසාන” නි: සමීපං කත්වා විපිලනං. “පිලන” නි: සවටනං. “සවටන” නි: පිලනං, සබ්බං අඤ්ඤාමඤ්ඤාදෙවචනං. “උපද්දම” නි: හිංසනං. “උපසග්ග” නි: තත් තත් උපගන්තවා ලිතාකාරං. “මුඛි” නි: කථෙති. “ආචිත්තවා” නි: විසාරෙති. “දෙසෙති” නි: දෙසෙති. “පඤ්ඤාපෙති” නි: ඤාපෙති. “පට්ඨපෙති” නි: ධ්වපෙති. “විවග්” නි: පාකටං කරෙති. “විග්ග්” නි: භාජෙති. “උත්තානි කණෙති” නි: පාපෙති. “පකාසෙති” නි: පාකටං කරෙති. “තුසනං චචන” නි: තච වචනං. “චාපසථ” නි: වචනං. “දෙසන” නි: ආචිත්තනං. “අනුසාසන” නි: ඔවාදං. “අනුසජ්ජි” නි: අනුසාසනං. “සුචා” නි: සොතෙන සුචා. “සුඤ්චා” නි: තසොච වෙචනං. “උග්ගහෙචා” නි: සමමා ගහෙත්වා. “උපබාරසිචා” නි: අනාසෙත්වා. “උපලක්ඛසිචා” නි: සලලකෙත්වා. “මුසනෙ වානි සාසන” නි: පරියත්තිපටිපත්තිනො දුට්ඨමපි සාසනං නස්සති, වානි

පදසුරණමතනං එතං. “නසමිං අනිසිං”නති: නසමිං පුග්ගලෙ එතං අනරියං යදිදං මිච්ඡාපටිපදා. “ගාරවාධිවචන”නති: ගුණවිසිට්ඨ සත්තුතනමෙ ගරුතං ගරුභාවවාචක වචනං. තෙනානු පොරණා:-

“භගවාති වචනං සෙට්ඨං භගවාති වචනමුත්තමං.

ගරුගාරවස්සුතෙනා සො භගවා තෙන වුච්චති”ති.

වතුබ්බිධං නාම:-ආවජිතං ලිඛිතිකං නෙමිත්තිකං අධිවච සමුප්පන්නනති. අධිවචසමුප්පන්නං නාම ලොකීයවොහාරෙන යාදිවජ්ජනනති වුත්තං හොති. තත්ථ “වචෙජා දමොඛ ඛලිවඥො”ති එවමාදි ආවජිතං. “දණ්ඩ ඡතනි සිඛි කරි”ති: එවමාදි ලිඛිතිකං. “කෙටිඥො ඡලතිඤ්ඤ”ති එවමාදි නෙමිත්තිකං. “සිරිවසිසකො ධනවසිසකො”ති එවමාදි වචනත්මනපෙක්ඛිනී පවත්තං අධිවච සමුප්පන්නං. ඉදං පන භගවාති නාමං නෙමිත්තිකං, න මහාමායාය න සුඛොදනමහාරජෙන න අසීතියා ඤාතිසහසෙසෙති කතං, න සක්ක සත්තුසිතාදීති දෙවතාවිසෙසෙති කතං. වක්කති ව:-“භගවාති තෙනං නාමං මාතරං කතං-පෙ-පටිලාභා සච්ඡිකාපඤ්ඤනති යදිදං භගවා”ති.

“භාග්‍යවා භග්‍යවා¹ සුතෙනා භගෙහිව විභත්තවා

භත්තවා වත්තගමනො භවෙසු භගවා තතො”ති.

තීත්ථ:-

“වණණාගමොවණණවිපරියයොව වෙච්චාපරෙ වණණවිකාරනාසා, ධාතුනමත්ථාතිසයෙන යොගො තදුච්චතෙපවට්ඨංතිරුත්ත”නති එවං වුත්තනිරුත්තිලක්කණං ගහෙත්වා පදසිඛි වෙදිතබ්බං. තත්ථ “නක්කත්තරජරිව තාරභාන”නති: එත්ථ රකාරාගමො විය අවිජ්ජ මානස්ස අකඛරස්ස ආගමො වණණාගමො නාම. හිංසනා හිංසොති වත්තබ්බෙ සීහොති විය විජ්ජමානකඛරනං ගෙට්ඨපරියවසෙන පරි වත්තනං වණණවිපරියයො නාම. “නවචෙජදකෙ²දනෙ දීයති”ති එත්ථ අකාරස්ස එකාරාපඡ්ඡනතා විය අකඛරස්ස අඤ්ඤඅකඛරා පඡ්ඡනතා වණණවිකාරො නාම. ජීවනස්ස මුතො ජීවනමුතොති වත්තබ්බෙ ජීමුතොති වකාර නකාරානං විනාසො විය විජ්ජමා නකඛර විනාසො වණණවිනාසො නාම. “ඵරුසාති වාචාති පකුබ්බ මානො ආසජ්ජ මං ත්වං වදසි කුමාරා”ති එත්ථ පකුබ්බමානොති පදස්ස අනතිභවමානො³ති අත්ථපටිපාදනං විය තත්ථ තත්ථ යථා යොගං විසෙසත්ථයොගො ධාතුනං අත්ථාතිසයෙන යොගො නාම.

එවං නිරුත්තිලක්කණං ගහෙත්වා සද්දනසෙන වා පිසොදරාදි තිස්සයො පතීඨාතිති පිසොදරාදිපකෙට්ඨලක්කණං ගහෙත්වා යසමා

1. V. ම. භගවා.

2. V. ම. වෙච්ඡන්නකෙ.

3. ස. I. & II. ඵරුසාතිවාචාතිපකුබ්බමානොආසජ්ජමං. ත්වං වදසි කුමාරති එත්ථපකුබ්බමානොතිපදස්සඅනිභාවමානොති.

ලොකියලොකුත්තරස්සබාහිතිබ්බත්තකං දුනසීලාදිපාරප්පත්තං භාග්‍ය
මස්ස අනි නසමා භාග්‍යවාති වත්තබ්බෙ **භගමානි** වුවවතීති සද්දත්තබ්බං.
යසමා පන ලොභදොසමොගවිපරිතමනසිකාරඅභිජිකානොත්තප්ප
කොට්ඨපනාග මකකපලාසඉස්සාමච්ඡරිය මායාසායොය්‍ය ඵමාසාරමාමා
නාතිමානමදප්පමාදනණ්‍යාවිජ්ජාතිවිධාකුසලමුල දුච්චරිතසංකිෂ්ලස
මල්විසමසඤ්ඤවිතකකපපචචතුබ්බධිවිපරියාස ආස ව ගන්ථමස සො
ගාගතිනණ්‍යුපාදුනපචචෙතො බිලවිතිබ්බතිවරණාහිනන්දනඡ්චිවාද
මුලනණ්‍යාකායසත්තානුසය අට්ඨමිච්ඡත්තනවතණ්‍යා මුලකදසාකුසල
කමමපථවාසට්ඨිදිට්ඨිගත අට්ඨසත්තණ්‍යාවිවරිතප්පභෙදසබ්බදරථපරි
ලාගකිලෙසදසසභස්සානි සංඛෙපතො වා පච කිලෙසකකිඤ්ඤාභිසංඛාර
මච්චදෙවපුත්තමාරෙ භඤ්ජි. තසමා භග්‍යත්තා එතෙසං පරිස්සයානං
භග්‍යවාති වත්තබ්බෙ **භගමානි** වුවවතී. ආහවෙත්ථ:-

“භග්‍යරාගො භග්‍යදොසො භග්‍යමොගො අනාසවො
භග්‍යාස්ස¹ පාපකා ධම්මා භගවා තෙන වුවවතී”ති².

භාග්‍යවතාය තස්ස සත්‍යසද්දත්තබ්බධරස්ස රූපකායසමපත්ති
දිප්ථිතා හොති, භග්‍යදොසතාය ධම්මකායසමපත්ති. තථා ලොකිය
සරිකකිකානං බහුමානගතභාවො ගහට්ඨපබ්බජිතෙහි අභිගමනීයතා
අභිගතානච තෙසං කායචිත්තදුක්ඛාපනායනෙ පටිබලභාවො ආමිස
දුන ධම්මදුනෙහි උපකාරිතා. ලොකියලොකුත්තරස්සබෙති ච සං
යොජනසමන්තා දිප්ථිතා හොති. යසමා ච ලොකෙ ඉස්සරියධම්ම
යසසිරිකාමප්පයතොස්ස ඡස්ස ධම්මෙස්ස භග්‍යදොස පවත්තති. පර
මමස්ස සකචිතො ඉස්සරියං අණ්ණිමලසීමාදිකං වා ලොකියසමත්තං
සබ්බාකාරපරිපූරං අනි. තථා ලොකුත්තරො ධම්මො ලොකත්ත
යව්‍යාපකො. යථාභුවචගුණාධිගතො අතිවිය පරිපූරො යසො,
රූපකායදස්ස නඛ්‍යාවචජනනායනමනප්පසාදජනනසමන්තා සබ්බා
කාරපරිපූරා සබ්බභග්‍යපචචබ්බසිරි, යං යං එතෙන ඉච්ඡිතං පජිතං වා
අත්තතිතං පරිතිතං වා තස්ස තස්ස තථෙව අභිතිප්පත්තත්තා. ඉච්ඡිත
නිප්පත්ති සඤ්ඤාදිතො කාමො, සබ්බලොකගරූභාවප්පවත්තිහෙතු
භූතො සමාචාරාමසංඛාතො පයතො ව අනි; තසමා ඉමෙහි
භගෙහි යුත්තත්තාපි භගා අස්ස සත්තිති ඉමිතා අත්තන **භගමානි**
වුවවතී.

යසමා පන කුසලාදිහි භෙදෙහි සබ්බධම්මෙ බක්ඛායත්තධාතූසච්ච
ඉන්ද්‍රියපටිච්චසමුප්පාදාදිහි වා කුසලාදිධම්මෙ පිලිනසංඛතසත්තාප
විපරිතාමත්තො වා දුක්ඛං අරියසච්චං-ආයුහන නිදුන සංයොග
පලිබ්බොධත්තො සමුදයං-නිස්සරණ විවෙකාසංඛාතාමත්තො
නිරොධං-නිශ්‍යානික හෙතුදස්සනාධිපතොයත්තො මග්ගං-
විභත්තවා විභජ්ඣා විවරිඤා දෙසිතවාති වුත්තං හොති. තසමා
විභත්තවාති වත්තබ්බෙ **භගමානි** වුවවතී. යසමා ච එස දිබ්බ මුහු

අරියවිහාරෙ කායචිත්තඋපධිවිවෙකෙ සුඤ්ඤතාපඤ්ඤිතානිමිතත විමොක්ඛෙ අඤ්ඤෙ ව ලොකියලොකුත්තරෙ උත්තරිමනුස්සධම්ම භජ් සෙවි බහුලමකාසි තසමා භත්තවාති වත්තබ්බෙ භගවානි වුවවති. යසමා පන නිසු භවෙසු තණ්හාසංඛාතං ගමනමනෙත වත්තං තසමා භවෙසු වත්තගමනොති වත්තබ්බෙ භවසද්දතො භකාරං ගමන සද්දතො ගකාරව වත්තසද්දතො වකාරඤ්ඤ දිඤං කත්වා ආදාය භග වානි වුවවති. යථා ව ලොකෙ මෙහනස්ස ඛස්ස මාලාති වත්තබ්බෙ මෙබලාති.

පුත අපරමපි පරියායං නිද්දෙසනො “අපිව භග්ගරාගොති භගවා”ති අදිමාහ. තත්ථ භග්ගො රාගො අස්සාති භග්ගත්ථගො, භග්ග දෙසාද්දුපි එසෙව නයො, “කණ්ටකො”ති: විනිවිජ්ඣානපොත නිලෙසා එව. “භජි”ති: උද්දෙසවසෙන විභාගං කත්වා භජෙසි. “විභ ජි”ති: පටිනිද්දෙසවසෙන විචිධං භජෙසි. “පටිභජි”ති: පටිනිද්දෙස වසෙන පකාරෙන විභජ්. උග්ගපිතඤ්ඤානං වසෙන භජ්, විපටිතඤ්ඤානං වසෙන විභජ්, නෙය්‍යානං වසෙන පටිභජ්. ඛම්මරනනනති:-

“විනතිකතං මහග්ගව අනුලං දුලලභදස්සනං
අනොමසත්තපරිභොගං රත්තනෙනත පවුච්චති”ති

එවං වණ්ණිතධම්මරත්තං නිවිධෙන භාජෙසි. “භවානං අනත කණ්”ති: කාමභවාදීතං නවත්තං භවානං පරිචේදං පරියන්තං පරිවට්ඨමං කාරකො. “භාවිනකාසො”ති: වඩ්ඪිතකායො, තථා ඉත රත්තයෙපි. “භජි”ති: සෙවි. “අරඤ්ඤෙ වතපත්තානි”ති¹ ගාමස්ස වා නගරස්ස වා ඉන්ද්‍රබිලතො බහි අරඤ්ඤං, මනුස්සුපචාරා තික්කන්තාති වතපත්තාති. “පත්තානි”ති: යත් මනුස්සා න කසන්ති න වපන්ති දුරාති සෙත්තාසන්ති, තෙව් පන “වතපත්තානි”ති: යසමා තත්ථ ව්‍යග්ගාදයො අත්ථි තං වතං තෙ පාලයන්ති රක්ඛන්ති තසමා තෙති රක්ඛිතන්තා වතපත්තානිති වදන්ති. “සෙත්තාසන්තා නි”ති: සෙති ව ආසති ව එත්තාති සෙත්තාසන්ති. “අප්පසද්දනි”ති: වච්ඡසද්දෙන අප්පසද්දති. “අප්පසතිග්ගොසානි”ති: ගාමනගර නිග්ගොසාදිසද්දෙන අප්පසතිග්ගොසාති. “විජනවාතානි”ති: අනෙතා සචරණකප්පස්ස සරිරවානෙන විරතිතාති. “විජනවාදුති”තිපි පාසො අනෙතා ජනවාදෙන විරතිතානිති අත්තො. “විජනවාතානි”තිපි පාසො. ජනසමාරවිරතිතානිති අත්තො. මනුස්සග්ගසෙත්තානි”ති: මනුස්සානං රහස්සකාරණධ්‍යානාති. “පටිසල්ලානසාරුප්පානි”ති: විවෙකානුරූපාති. “භාගිවා”ති භාගො විචාරාදිකොට්ඨාසො අස්ස අත්ථිති භාගි. පටිලාභවසෙන අත්ථරසාදිභාගො අස්ස අත්ථිති භාගි. “අත්ථරසස්සා”ති: ගෙතුඵලසමපත්ති සංඛාතස්ස අත්ථරසස්ස. “ඛම්ම රසස්සා”ති: ගෙතුසමපත්ති සංඛාතස්ස ඛම්මරසස්ස. වුත්තං හෙතං:-

“හෙතුඵලෙ සද්ධං අත්ථපටිසම්භිදා, හෙතුවහි සද්ධං ධම්මපටිසම්භිදා”¹ති. “විමුක්තිරසංයාන”²ති: ඵලසම්පත්තිසංඛ්‍යාතස්ස විමුක්තිරසංයානං. චුත්තමපිච්ඡෙතො:—“කිංචසම්පත්තිඅත්ථෙත රසංයානාම පට්ඨවතී”³ති. “වතුනනං කොනාන”⁴ති: පඨමජ්ඣානාදීනං වතුනනං කොනානං. “වතුනනං අසමඤ්ඤාන”⁵ති: මෙතනාදීනං ඵරණප්ථමණං විරහිතානං වතුනනං චුත්තමවිහාරානං. “වතුනනං අරුපසමාපනනීන”⁶ති: ආකාශානවායතනාදීනං වතුනනං අරුපජ්ඣානානං. “අධ්මනනං විමොක්ඛාන”⁷ති: “රූපි රූපානි පස්සති”⁸ති ආදිනා නයෙන චුත්තානං ආරම්භවිමුක්තානං අධ්මනනං විමොක්ඛානං. “අභිභාසනනාන”⁹ති: ඵත්ථ අභිභවිතානි ආයතනානි ඵතෙසං කොනානනති අභිභාසනනානි කොනානි. “ආසනනානී”¹⁰ති: අධ්මානත්ථෙත ආයතනසංඛ්‍යාතානි කසිණාරම්භොති, සද්ධං තත්ථෙතො හි පුග්ගලො විසද්ධං තො තිං ඵත්ථ ආරම්භෙණ සමාපජ්ජතබ්බං න මහි විතෙතකග්ගතාකාරණෙ භරො අත්ථිති තානි ආරම්භොති අභිභවිතා සමාපජ්ජති, සහ නිමිත්තප්පාදෙනෙවෙත්ථ අප්පණං නිබ්බත්තෙතිති අත්ථෙ. ඵචං උපපාදිතානි කොනානි අභිභාසනනානිති චුච්චනති තෙසං අධ්මනනං අභිභාසනනානං. “නවනනං අනුපුබ්බවිහාරසමාපනනීන”¹¹ති: පුබ්බං පුබ්බං අනු අනුපුබ්බං¹² සමාපජ්ජතබ්බො අනුපුබ්බවිහාරසමාපනනී, අනු පටිපාටියා සමාපජ්ජතබ්බොති අත්ථො. වාසං නවනනං අනුපුබ්බවිහාරසමාපනනීනං. “දසනනං සඤ්ඤාභාවනාන”¹³ති: ගිරිමානදසුත්තෙත ආගතානං අතිච්චසඤ්ඤාදීනං දසනනං සඤ්ඤාභාවනානං. දසනනං කසිණසමාපනනීන”¹⁴ති: සකලත්ථෙත කසිණසංඛ්‍යාතානං පඨමකසිණජ්ඣානාදීනං දසනනං කොනානං. “ආනාපානසතිසමාපනනීසා”¹⁵ති: ආනාපානසතිසමාපුත්තසමාධියං. “අසුභසමාපනනීසා”¹⁶ති: අසුභකොනසමාපනනීයා. “දසනනං නථාගනබලාන”¹⁷ති: නථාගතස්ස බලානං දසනනං. “වතුනනං වෙසාරජ්ජාන”¹⁸ති: විසාරදභාවානං වතුනනං වෙසාරජ්ජානං. “වතුනනං පටිසම්භිදාන”¹⁹ති: පටිසම්භිදාසද්ධොනං වතුනනං. “ජනනං අභිඤ්ඤාණාන”²⁰ති: ඉඨිවිධාදීනං ජනනං අභිඤ්ඤාණානං. “ජනනං බුබ්බම්මාන”²¹ති: සබ්බං භායනාමං සද්ධොනුපට්ඨවතීති ආදිනා නයෙන උපරි ආගතානං ජනනං බුබ්බම්මානං, තත්ථ විවරාදයො භාග්‍යසම්පත්තිවසෙක චුත්තා. අත්ථරසනතිකො²² පටිච්චෙධවසෙක චුත්තො, අධිසීලනතිකො පටිපත්තිවසෙක, කොනනතිකො රූපාරූපකොනවසෙක, විමොක්ඛනතිකො සමාපත්තිවසෙක, පඤ්ඤාචතුකෙකා²³ උපචාරපථණාවසෙක, සතිපට්ඨානාදයො සත්තතිංසබ්බොධිපක්ඛියධම්මවසෙක. නථාගතබලානනති ආදයො ආවේනිකධම්මවසෙක චුත්තාති වෙදිතබ්බො.

1. V. ම. විහරිතබ්බො සමාපජ්ජතබ්බො.

2. V. ම. අත්ථිදසනතිකා.

3. V. සඤ්ඤාචතුකෙකා,

ඉතො, පරං භගවාහි තෙනං නාමනති ආදි අත්ථමනුගතා අයං පඤ්ඤාතති ඤාපනත්ථං වුත්තං. තත්ථ සමණා පබ්බජ්ජපගතා. බ්‍රාහ්මණා හොවාදිනො. සමිතපාපා බාහිතපාපා වා. දෙවනා සක්කා දයො බ්‍රහ්මාණො ව. “විමොක්ඛා”නති: විමොක්ඛො අරහත්තමයො විමොක්ඛස්ස අනෙත¹ අරහත්තථලං. තස්මිං විමොක්ඛනෙන භවං විමොක්ඛනතිකං නාම. සබ්බඤ්ඤාභාවො හි අරහත්තමයොන ඕජ්ඣාති අරහත්තථලාධිගමෙ සිඬො හොති, තස්මා සබ්බඤ්ඤාභාවො විමොක්ඛනෙන භවො හොති, තං නෙමිත්තිකමපි නාමං විමොක්ඛනෙන භවං නාම හොති. තෙන වුත්තං:-විමොක්ඛනතික මෙනං බ්‍රහ්මානං භගවන්තානනති. “බොධිසා මූලෙ සහ සබ්බඤ්ඤාන ඤාණස්ස පටිලාභා”ති: මහාබොධිරුක්ඛමූලෙ යථා වුත්තක්කණේ සබ්බඤ්ඤානඤ්ඤාණස්ස පටිලාභෙන සහ. “සච්ඡිකාපඤ්ඤාතති”ති: අරහත්තථලසච්ඡිකිරියාය සබ්බධමමසච්ඡිකිරියාය වා ජාතා පඤ්ඤාතති. “සද්දං ගගමා”ති: යා අයං භගවාහි පඤ්ඤාතති. “විහි කාරණෙහි”ති: විහි කොට්ඨාසෙහි. “පටිසන්නිසාසන”නති: තෙපිටකං බ්‍රහ්ම වචනං. “පටිපන්නි”ති: පටිපජ්ජති එතායාති පටිපන්නි.

“සං නස්ස පටිසාසුත”නති: තෙන ප්‍රග්ගලෙන යං පරියාපුතං සජ්ඣාපිතං. කරණතේ සාම්ච්චනං, පරියාපුත්තනතිපි පාඨො. “සුත්ත”නති: උභතොවිභග්ගනිදෙදසබ්බකිකපරිවාරා සුත්තනිපාතෙ මුඛගලසුත්ත රත්තසුත්ත තුවටකසුත්තනාති අඤ්ඤමපි ව සුත්තනාමිකං තථාගතවචනං සුත්තනති වෙදිතබ්බං. “ගෙසා”නති: සබ්බමපි සගා ථකං සුත්තං ගෙය්‍යනති වෙදිතබ්බං. විසෙසෙන සංයුත්තකො සක ලොපි සගාථකවග්ගො. “වෙසාකරණ”නති: සකලං අභිධමමපිටකං නිශාථකං සුත්තං යම හි අට්ඨති අභේගහි අසංගහිතං බ්‍රහ්මවචනං නං වෙය්‍යාකරණනති වෙදිතබ්බං. “ගාථා”ති: ධමමපද පේරගාථා පේරිගාථා සුත්තනිපාතෙ නො සුත්තනාමිකා සුභිකගාථා ගාථාති වෙදිතබ්බං. “උද්ග”නති: සොමනස්සඤ්ඤමයිකා ගාථාපටිසංයුත්තා වෙ අසීතිසුත්තනනා උද්ගනති වෙදිතබ්බං. “ඉතිවුත්තක”නති: “වුත්තං ගෙනං භගවත්”ති ආදිනස්සවත්තා දසුත්තරසත්තසුත්තනනා ඉතිවුත්තකනති වෙදිතබ්බං. “ජනක”නති අපණ්ණකජනකාදිති පණ්ණාසාධිකාති පමජනකසභාති ජනකනති වෙදිතබ්බං. “අබ්බුත ධම්ම”නති: “වත්තාරො මෙ භික්ඛවෙ අවජ්ජියා අබ්බුතා ධම්මා ආනන්දෙ”ති ආදිනස්සවත්තා සබ්බෙ අවජ්ජියබ්බුතධම්මපටිසංයුත්තා සුත්තනනා අබ්බුතධම්මනති වෙදිතබ්බං. “වෙදල”නති: චූල වෙදල මහාවෙදල සම්මාදිට්ඨි සක්කපඤ්ඤ සංඛාරභාජනිය මහා පුණ්ණමසුත්තාදයො සබ්බෙපි වෙදව තුවසිව ලඛා ලඛා පුජිත

සුභතනා වෙදලලනති වෙදිතබ්බං. “ඉදං පටිසන්තිසාසන”නති: ඉදං චුත්තප්පකාරං තෙපිටකං බුඛවචනං පරියාපුණිතබ්බකේන පරියතති අනුසාසනකේන සාසනනති කත්වා පරියතතිසාසනං. “නමපි මුසුනති”නති: නමපි පරියතතිසාසනං නාසුනති. “පමුසුනති”නති: ආදිතො නාසුනති. “පටිබාහිගේ හොති”නති: පරමමුඛො හොති. “කතමං පටිපනතිසාසන”නති: ලොකුතතරධම්මතො පුබ්බභාගො තදත්ථං පටිපජ්ජියතීති පටිපනති. සාසියනති එත්ථ වෙණේය්‍යාති සාසනං. “සමමාපටිපද”නති: ආදයො චුත්තනායා එව.

“පාණමපි හනති”නති: ජීවිතින්ද්‍රියමපි ඝාතෙති. “අදිනනමපි ආදි සති”නති: පරපරිගහතිතමපි වන්ත්‍රං ගණ්හති. “සනිමපිජිඤ්ඤති”නති: ඝර සනිමපි ජිඤ්ඤති. “නිලොපමපිහරති”නති: ගාමෙ පහරිතො මහා විලොපමපි කරොති. “එකාගාගිකමපි කගෙති”නති: පණණාස මතෙතපි සට්ඨිමතෙතපි පරිවාරිතො ජීවගාහං ගහෙතො ධනං ආහරාපෙති. “පටිපනෙමපි නිබ්බනති”නති: පඤ්ඤනකමමං කරොති. “පරදරමපිගව්‍යති”නති: පරදරෙසු වාරිතතං ආපජ්ජති. “මුසාපි ගණ්හති”නති: අත්ථහඤ්ඤකං මුසා වදති. “අනට්ඨසමමො”නති: අනරිය භාවො. “එකො පුබ්බෙ වට්ඨිකානා”නති: පබ්බජ්ජාසංඛාතෙන වා ගණ්වචස්සගහකේන වා පුබ්බෙ ලොකෙ විහරිතො. “සානං භන්තංව නං ලොකෙ ගිහමාහු පුට්ඨජන”නති: නං විබ්භන්තකං පුග්ගලං යථා හත්ඨියානාදි යානං අදන්තං විසමමපි ආරොහති ආරොහකමපි හඤ්ඤති. “පපානෙමපි පපති”නති: එවං කායදුච්චරිතාදි විසමාරොහ ණෙන නිරයාදිසු අත්තහඤ්ඤකෙන ජනි පපානාදිසු ව පපතනෙන ව යානං භංගංව නීනං පුට්ඨජනංව ආහුති. “පබ්බජ්ජාසංඛා තෙන වා”නි පබ්බජ්ජාකොට්ඨාසෙන වා. “පබ්බජිතො සමණො නො”නති: ගණ්නාගෙපණෙන වා. “ගණ්වචස්සගහකේන වා”නති: ගණ්සබ්ගණිකාරුමතං විස්සජෙත්ථා වරණකේන වා. “එකො පතිකකමති”නති: එකකොව ගාමතො නිවතනති. “සො නිසෙවති”නති: නිදෙද්දස්ස උදෙද්ද පදං.

“අපරෙත සමසෙනා”නති: අඤ්ඤසමිං කාලෙ අපරභාගෙ. “බුඛ”නති: සබ්බඤ්ඤාබුඛං. “බමම”නති: සවාකකාතනාදිගුණසුත්තං ධම්මං. “සබ්බ”නති: සුප්පටිපන්නාදිගුණසුත්තං සබ්බං. “සිකම”නති: අධිසිලාදිසිකතිතබ්බං සිකමං. “පච්චක්කාසා”නති: බුඛාදිං පටිකති පිත්ථා. “ගිනාසා”නති: භීතත්ථාය ගිහිභාවාය. “ආචන්තිකා”නති: නිවතතිතො, සෙමති එකවාරං සෙවති, නිසෙමති අතෙකවිධෙන සෙවති, සංසෙමති අලලීයිතො සෙවති, පටිසෙමති පුනපුනං සෙවති. “ගහන”නති: විබ්භන්තං. “අදන්ත”නති: දන්තභාවං අනුපතීනං. “අකාටිත”නති: සුසිකතිත කිරියං අසිකබාපිතං. “අවිනිත”නති: න විනිතං ආචාරසම්පත්තියා අසිකතිතං. “උප්පටං ගණ්හති”නති:

වුත්තප්පකාරං යානං අදන්තතාදියුත්තං භන්තං විසමමග්ගං උපෙති.
 “විසමං ඛානුමපි පාසානමපි අභිරුහති”ති: විසමං හුන්වා සීතං බදිර
 බානුමපි තථා පබ්බතපාසානමපි ආරොහති. “සානමපි ආගේහන
 නමපි භඤ්ජති”ති: වග්ගාදි යානමපි ආරොහකස්ස පාපේතතස්ස භත්ථ
 පාදනිපි භිඤ්ජති. “පපානෙපි පපති”ති: එකතො ජිත්තපබ්බාර
 පපානෙපි පපානෙති.

“සො විබ්භන්තනො”ති: සො පටික්ඛන්තනො. “භන්තසාන
 පපිභාගො”ති: අනවට්ඨිතයානසදිසො. “උප්පථං ගණ්හති”ති:
 කුසලකමමපථනො පටික්ඛන්ති තා අපායපථතුතං උප්පථං මිච්ඡාමග්ගං
 උපෙති. “විසමං කාසකමමං අභිරුහති”ති: සමස්ස පටිපක්කං
 කායද්වවරිතසංඛාතං විසමං කායකමමං ආරොහති. සෙසෙසුපි
 එසෙවනග්ගො. “නිරසෙ අත්තානං භඤ්ජති”ති: නිරස්සාදසංඛාතො
 නිරසෙ අත්තභාවං වුණ්ණවිවුණ්ණං කරොති. “මනුස්සලොකෙ
 අත්තානං භඤ්ජති”ති: විවිධකමමකරණවසෙන භඤ්ජති. “දෙව
 ලොකෙ අත්තානං භඤ්ජති”ති: පියවිප්පගොගාදිදුක්ඛවසෙන.
 “භතිපපානමපි පපති”ති: භතිපපානෙපි පානෙති. ජරපපාතාදි
 සුපි එසෙව නග්ගො. “මනුස්සලොකෙ”ති: ඉධ අධිප්පෙත ලොක
 මෙව දසොති. “පුට්ඨජ්ජනා”ති: නිද්දෙසස්ස උද්දෙසපදං. තත්ථ
 පුට්ඨජ්ජනාති

“පුට්ඨනං ජනනාදිහි කාරණෙහි පුට්ඨජ්ජනො
 පුට්ඨජ්ජනෙනොගධතතා පුට්ඨවායං ජනො”ඉති.

සො හි පුට්ඨනං නානප්පකාරානං කිලෙසාදීනං ජනනාදිහි පි කාරණෙ
 හි පුට්ඨජ්ජනො. තං විභාගතො දසොගුං. “පුට්ඨ කිලෙසෙ ජනෙහති”ති
 ආදිමාග. තත්ථ බහුන්තං නානප්පකාරානං සකකායදිට්ඨිතං අවි
 හතත්තා තා ජනෙහති නාහි ජනිතාති වා පුට්ඨජ්ජනා. අවිහතමෙව
 වා ජනසඤ්ඤා වදති. පුට්ඨසත්ථාරානං මුඛලොකකාති එත්ථ
 පුට්ඨනානා සත්ථපටිඤ්ඤා එවෙසනති පුට්ඨජ්ජනාති වචනත්ථො පුට්ඨ
 සබ්බගතිහි අවුට්ඨිතාති එත්ථ ජනෙතබ්බං ජයනති වා එත්ථාති ජනා,
 ගතිගො, පුට්ඨජනා එවෙසනති පුට්ඨජ්ජනා. ඉතො පරෙ ජයනති
 එතෙහිති ජනා, අහිසංඛාරදගො, වෙ එතෙසං විජ්ජනතිති පුට්ඨජ්ජනා.
 අහිසංඛරණාදි අත්ථො එව ජනසඤ්ඤා දට්ඨබ්බො. නා නා සත්තා
 පෙති සත්තප්පනති”ති: රුගග්ගිආදගො සත්තාපා තෙ එවචා
 සබ්බෙපි වා කිලෙසපරිලාභා. “පුට්ඨ පමෙසු කාමගුණෙසු”ති: එත්ථ
 ජයනති ජනො. රුගො ගෙධොති එවමාදිකො පුට්ඨජ්ජනො එතෙ
 සනති පුට්ඨජ්ජනා. පුට්ඨජනා රත්තාති එවං රාගාදි අත්ථො එවචා ජන
 සඤ්ඤා දට්ඨබ්බො. “පලිබ්බා”ති: පටිපන්නා. “ආවුතා”ති: ආවු
 නිතා. “නිවුතා”ති: වාරිතා. “බ්බුතා”ති: උපරිතො පිහිතා.
 “පිහිතා”ති: ගෙට්ඨාභාගෙන පිහිතා. “පටිච්ඡන්තා”ති: අපාකවා

“පටිකුජ්ජනා”ති: අධොමුඛා කීතා, අථවා:-පුච්ඡනං වා ගණනපථ මනිතානං අරියධම්මපරමමුඛානං නිව්ධම්මසමාවාරුතං ජනානං අනෙතාගධත්තාපි පුච්ඡ වාති අයං විසුං යෙව සනෙතති විසංසධෙය්‍යා සිලසුත්තාදිගුණසුත්තෙති අරියෙති ජනොති පුච්ඡන්තො, එව යෙ තො:-

“දුට්ඨෙ පුච්ඡන්තා වුත්තා බුඬෙනාදිව්වබ්බුතා

අකො පුච්ඡන්තො එකො කල්‍යාණෙකො පුච්ඡන්තො”ති

වෙ පුච්ඡන්තා වුත්තා, තෙසු අනිපුච්ඡන්තො වුත්තො හොතිති වෙදිතබ්බො. “සසො කිතතිමා”ති: ලාභසක්කාරො පසංසා ව, “පුබ්බෙ”ති: පබ්බජිතභාවෙ, “භාසනෙවාපි නස්ස සා”ති: තස්ස විබහනකස්ස සතො සො ව යසො සා ව කිතති භායති, “ඵනමපි දිස්සා”ති: ඵනමපි පුබ්බෙ යසකිත්තරිතං ලාභං පච්ඡා ව භාතිං දිස්වා, “සිංකඨ මෙථුනං විප්පභානාවෙ”ති: යො සිකඨා සිකෙඨ භිං කාරණං මෙථුනං විප්පභානාවෙ මෙථුනප්පභාණන්ධායාති වුත්තං හොති, “කිතතිවණ්ණභනො”ති: භතකිතතිවණ්ණො, කිතතිසද්ධං වෙව ගුණව උක්ඛිපිත්වා වරනෙතා හොතිති අත්ථො, විත්තං නානාතයෙන කථං කථනං අස්ස අත්ථිති විත්තකපි, “කල්‍යාණපටිභානො”ති: සුඤ්ජරපඤ්ඤා, “භාසති”ති: නිද්දෙසස්ස උද්දෙසපදං, “පටිභාසති”ති සමන්තතො භායති, “පටිධංසති”ති: අධො පතති, “පටිපටති”ති: සමන්තතො අපගජ්ජති, “අනතරධාසති”ති: අදස්සනං යාති, “විප්පද්ධති”ති: උච්ඡිජ්ජති, “මුද්දකො සිලකඛ්ඤො”ති: ථුලලව්ව යාදි, “මහනෙතා සිලකඛ්ඤො”ති: පාරජිකසංකිසාදිසෙසා, “මෙථුන ධම්මස්ස පභාණාසා”ති: තදභිතාදිපභාණෙන පජහනන්ධාය, “මුප්ප සමාසා”ති: මලානං මුප්පසමනන්ධාය, “පටිතිස්සග්ගාසා”ති: පකකඤ්ඤා පරිව්වාගපටිතිස්සග්ගන්ධාය, “පටිප්පස්සඛිසංඛාතස්ස ඵලස්ස අන්ධාය.

යො හි මෙථුනං න විප්පජ්ජාති සංකප්පෙහි-පෙ-නථාවිධොති.

තත්ථ “පරෙතො”ති: සමන්තාගතො “පරෙසං නිග්ගොස”නති: උපජ්ඣායාදීනං නිත්‍යවචනං, “මංකු භොති”ති: දුම්මනො හොති, “කාමසංකප්පෙනා”ති: කාමපටිසංසුග්ගෙන විතකෙකන, උපරිථෙපි එසෙවන යො, “පුඬෙධා”ති: විතකෙකති චුසිතො, “පරෙතො”ති: අපරිභිනො, “සමොගිතො”ති: සමවා ඔතිතො අනෙතා පටිථො, “ආපණො විසා”ති: දුග්ගතමනුස්සො විය, “මනෙදා විසා”ති: අඤ්ඤාණී විය, “මොමුතො විසා”ති: සමමොගගුතො විය, “කාස ති”ති: විනෙතති, “පජ්ඣාසති”ති: භුසං විනෙතති, “නිජ්ඣාසති”ති: අනෙකවිධෙන විනෙතති, “අපජ්ඣාසති”ති¹ තතො අපගන්ති විනෙතති, “උදුකො”ති: උදුකසංකුණො, “රුක්ඛසාධාස”නති:

රුකෙකි උපරිවසිතසාධාරණ විවෘත වා. “මුසිකං මහසමානො”ති: මුසිකං ගවෙසමානො. “මහසමානො”තිපි පඨනති. “කොණ්ඩ”ති: සිගාලො. “විලාශේ”ති: බබ්බු. “සංග්ගමල සංකප්පි”ති: විනතං සරුතං අනතරෙ ව උදකතිඛමනවිකල්පකවචරතිකම්පනට්ඨානෙ ව ඵලකිලෙ ව. “වකවජ්ජෙනා”ති: පිටිසිවිසංචිතෙනා. ඉතො සරු ගාථා පාකටසමබ්බා ඵව.

තාසු “සංග්ගමල”ති: කායදුච්චරිතාදීති, තානි හි අතතනො පරෙ සච ඡේදනකොස සංග්ගමිති වුවනති. තෙසු වායං විසෙසෙන තාව ආදිතො මුසාවචනං සංග්ගමෙව කරොති. ඉමිනා කාරණෙ හාහං විබහනොති හණනො. තෙනෙවාහං-ඵසබ්බාසං මහා ගෙධො මොසවජ්ජං සගාහති. තත් “ඵසබ්බාසං”ති: ඵසබ්බාසං. “මහාගෙධො”ති: මහාබ්බාසං. කතමොති වෙ යදිදං මොසවජ්ජං සගාහති: ස්වාසං මුසාවාදඤ්ඤාගාහො මහාගෙධොති වෙදිතබ්බො. “නිඤ්ඤි සංග්ගමල”ති: තයො ඡේදකා, කායදුච්චරිතං කායසංග්ගං, වච්ඡි සංග්ගමිති ඵසෙවනසො. තං විහාගතො දසෙසංග්ගං නිවිධං කාය දුච්චරිතං කායසංග්ගමිති ආහ “සමපජ්ජනමුසාගාසනි”ති: ජනනො තුච්ඡං වාවහාසනි. “අභිභිච්ඡො අහං හතො අහොසිං අබ්බසජ්ජා සා”ති: සාසනපබ්බසජ්ජා අභිච්ඡරිතරිතො අහං ආසිං. “මානා මෙ පොසෙහබ්බො”ති: මානා මයා පොසෙහබ්බො. “නොනමහි විබහනොති හණති”ති: තෙන කාරණෙන පටිකකනො අසමිති කටෙති. පිනා මසා පොසෙහබ්බොති ආදිසු ඵසෙවනසො.

“ඵසො නසං මහාගෙධො”ති: තසං පුග්ගලසං ඵසො මහා බ්බො. “මහාවන”නති: මහනං වනං. “ගහන”නති: දුරතිකකමං. “කනාගො”ති: වොරකනනාරුද්ධසදිසො. “විසමො”ති: කණ්ඩක විසමො. “කුටිලො”ති: වංකසදිසො. “පංකො”ති: පලල සදිසො. “පලිපො”ති: කදුමසදිසො. “පලිබොධො”ති: මහා දුග්ගො. “මහාබ්බාහ”නති: මහනං දුග්ගොවයං බ්බාහං. “සදිදං සමපජ්ජනමුසාවාදො”ති: යො අයං සමපජ්ජනමුසාවාදො. “සහගන නො වා”ති: සහායං ධිතො වා. “පටිසගනනොවා”ති: ගාමපරිසායං ධිතො වා. “ඤ්ඤිමජ්ඣගනනොවා”ති: දයාදුතං මජ්ඣෙ ධිතො වා. “පුගමජ්ඣගනනොවා”ති: සෙතිතං මජ්ඣෙ ධිතො වා. “ගජකුල මජ්ඣගනනො වා”ති: රුජකුලසං මජ්ඣෙ මහාවිතිච්ඡෙසෙ ධිතො වා. “අභිභිච්ඡො”ති: පුච්ඡනසාය නිතො. “සංග්ගමුසො”ති: සංග්ගි කතා පුච්ඡිතො. “ඵසමෙහා පුට්ඨො”ති: ආලපනමෙතං. “අනත ගෙතු වා පරගෙතු වා”ති: අතතනො වා පරසං වා හත්පාදදිගෙතු වා ධනගෙතු වා. ආමිසකිම්බිකවගෙතුච්ඡාති ඵත් “ආමිස”නති: ලාහො අධිපොතො. “කිම්බික”නති: යං වා තං වා අපමනකං, අනතමසො නිතරිච්චකසපට්ඨිකවතිතපිණ්ඩාති, අපමන කසංචි ලාහසං ගෙතුති අත්ථො. “සමපජ්ජනමුසා ගාසනි”ති: ජනනොගෙව මුසාවාදං කරොති.

පුත අඤ්ඤාං පරියායං දස්සේනොති “අපි ච තිභාකාරෙහි මුසා වාදෙ හොති පුබ්බභාවස්ස හොතිති” ආදිමාග. තත් “තිභාකාරෙ හි”ති: සමපඡනමුසාවාදස්ස අභිගභුතෙහි තිභි කාරණෙහි. “පුබ්බ චස්ස හොති”ති: පුබ්බභාවෙ යෙව අස්ස පුග්ගලස්ස එවං හොති-මුසා භණ්ණස්සනති. “භණ්ණභාසස්ස හොති”ති: භණ්ණමානස්ස හොති. ‘භණ්ණාස්ස හොති’ති: භණ්ණෙන අස්ස හොති. යං වත්තබ්බං තස්මිං වුත්තෙ හොතිති අත්ථො. අථවා “භණ්ණාස්ස”ති: වුත්ත වත්තො නිට්ඨිතවචනස්ස හොතිති, එවං සො පුබ්බභාවෙපි ඡන්දාති භණ්ණෙනොපි ඡන්දාති පච්ඡාපි ඡන්දාති මුසාමයාභණ්ණනනති, සො එවං වදනෙනා මුසාවාදකමනා බජ්ඣතිති අයමෙත්ථ අත්ථො දස්සිතො. කිවාපි දස්සිතො අථවො අයමෙත්ථ විසෙසො, පුච්ඡා¹ තාව හොති මුසාභණ්ණස්සනති පුබ්බභාවො අත්ථි, මුසා මයා භණ්ණ නනති පච්ඡාභාවො නත්ථි. වුත්තමත්තමෙව හි කොචි පමමුස්සති තිං තස්ස මුසාවාදෙ හොති න හොතිති? සා එවං අට්ඨකථාසු විස්සජ්ජතා. පුබ්බභාවෙ මුසා භණ්ණස්සනති ව භණ්ණනාස්ස මුසා භණ්ණා මිති ව ඡන්දාතො පච්ඡාභාවෙ මුසා මයා භණ්ණනනති න සකකා න භවිතුං, සවෙපි න හොති මුසාවාදෙයෙව. පුරිමමෙව හි අපායං පමාණං. යස්සාපි පුබ්බභාවෙ මුසාභණ්ණස්සනති ආභොගො නත්ථි, භණ්ණෙනා පන මුසාභණ්ණමිති ඡන්දාති භණ්ණෙනපි මුසා මයා භණ්ණනනති ඡන්දාති, සො මුසාවාදෙන න කාරෙතබ්බො. පුබ්බභාවො හි පමාණතරං. තස්මිං අසති දවාභණ්ණං වා රවාභණ්ණං වා හොතිති. එත්ථ ව තඤ්ඤාණනා ව ඤ්ඤාණසමොධානව පරිච්චජ්ජනබ්බං, තඤ්ඤාණනා පරිච්ච ජ්ජනබ්බාති යෙන විත්තෙන මුසාභණ්ණස්සනති ඡන්දාති තෙනෙව මුසා භණ්ණමිති ව මුසා මයා භණ්ණනනති ව ඡන්දාතිති එවං එකවිත්තෙනෙව තිසු බණෙසු ඡන්දාතිති අයං තඤ්ඤාණනා පරිච්චජ්ජනබ්බො. නති සකකා තෙනෙව විත්තෙන තං විත්තං ඡන්දාති. යථා න සකකා තෙනෙව අසිනා සො අසි ජිඤ්ඤානති, පුරිමං පුරිමං පන විත්තං පච්ඡිමස්ස පච්ඡිමස්ස විත්තස්ස තථා උප්පත්තියා පච්චයො හුත්වා තිරුජ්ඣති. තෙනෙනං වුවවති:-

“පමාණං පුබ්බභාවොව තස්මිං සති” න හෙස්සති
සෙසවයනති නත්ථෙ තමිති වාචා තිවබ්බිකා”ති.

තං ඤ්ඤාණසමොධානං පරිච්චජ්ජනබ්බනති එතාති තිණ්ණි විත්තාති එකකබණෙ උප්පජ්ජනතිති න ගහෙතබ්බාති. ඉදං හි විත්තං නාම.

“අතිරුඬමති පඨමෙ න උප්පජ්ජති පච්ඡිමං,
තිරනතරුප්පජ්ජනතො එකං විය පකාසති”ති.

ඉතො පරං පන යථායං අඡන්දං යෙව ඡන්දාමිති ආදිනා තයෙන සමපඡන මුසා භණ්ණති. තස්මා සො ඉදං අභුතනති එවං දිට්ඨිකො හොති. තස්ස හි අත්ථෙව අයං ලඛි, තථා ඉදං අභුතනති එවමස්ස

බමනි වෙව රුවෙති ව. එවං සභාවමෙවස්ස චිත්තං ඉදං අභුතනති. යද පන මුසා වත්තුකාමො හොති, තද නං දිට්ඨිං වා දිට්ඨියා සහ බනති, වා දිට්ඨිබන්ධනී සත්ථං රුචිං වා දිට්ඨිබනති රුචිති සත්ථං සඤ්ඤං වා දිට්ඨිබනති රුචිසඤ්ඤති සත්ථං භාවං වා විනිධාය නික්ඛිපිතා පටිච්ඡාදෙනා අභුතං විනිධානං කතා භණති. තස්මා තෙසම්පි වසෙන අභිගහෙදං දසෙස්සත්තුං “අපිච චතුර්භාකාරෙති”ති ආදි වුත්තං. එත්ථ “විනිධාය දිට්ඨි”නති: බලවධමමවිනිධානවසෙනෙ වෙතං වුත්තං. “විනිධාය බනති”ති: ආදීති තතො දුබ්බල දුබ්බලානං විනිධානවසෙන¹. “විනිධාය සඤ්ඤ”නති: ඉදං වෙතත්ථ සබ්බදුබ්බල ධමමවිනිධානවසෙන සඤ්ඤමත්තමපි නාම අවිනිධාය සම්පජ්ඣන මුසා ආසිස්සාතීති තෙතං යානං විරුජතීති. “මනෙද්ව ජරිකිස්සති”ති: පාණවධාදීති කඤ්ඤෙනා තතො නිදානං ව දුක්ඛමනුභොගෙනා භොගපරිශෙසනාරක්ඛණාති ව කඤ්ඤෙනා මොමුභො විය පරි කිලිස්සති.

“නමෙනං ගුණනො ගහෙතා විවිධා කමමකාරණා කාරෙහති”ති: න රුජනො කඤ්ඤනි රාජවිධානපුරිසා නානාවිධානි කමමකාරණානි කරොනති. “කසාගිපි නාලෙහති”ති: කසා² දණ්ඩකෙතිපි තපේජනති. “වෙතෙනාති”ති: වෙතතලනාති. “අබදණ්ඩකෙති”ති: මුග්ගරෙති පභාරෙපි පභාරසාධනත්ථං වා චතුරත්ථදණ්ඩං විධා ජිජ්ඣා ගතිත දණ්ඩකෙති “බිලබ්ගථාලික”නති: කඤ්ඤිකා උක්ඛලිකකමමකාරණං, නං කරොන්තා සීසකපාලං උපපාටෙතා තත්තං අයොගුලං සණ්ඛා සෙත ගහෙතා හත්ථ පක්ඛපනති. තෙන මත්ථලුඛිතං පක්ඛාතීතා උපරි උත්තරති. “සබ්බමුණ්ඨික”නති: සංඛමුණ්ඨිකමමකාරණං, නං කරොන්තා උත්තරොට්ඨ උභතො කණ්ණමුලිකා ගලවාටකපරිචේජ දෙන වමමං ජිජ්ඣා සබ්බකෙසෙ එකතො ගණ්ඨං කතා දණ්ඩකෙන වෙශේතා උපපාටෙතා, සහ කෙසෙති වමමං උට්ඨහති තතො සීස කවාහං මුලසක්ඛරාගි සංසිතා ධොවන්තා සබ්බවණ්ණං කරොනති. “ගුහුමුඛ”නති: රාහුමුඛකමමකාරණං නං කරොන්තා සංකුනාමුඛං විවරිතා අනෙතා මුඛෙ දීපං ඡලෙනාති. කණ්ණමුලිකාති වා පට්ඨාය මුඛං නිබ්බන්ධනෙත බනනති ලොභිතං පඤ්ඤිතා මුඛං පුරෙති. “භේතිමාලික”නති: සකලසරිරං තෙලපිලොතිකාය වෙශේතා ආලිමනති. “හත්ථපජ්ජාතික”නති: හත්ථ තෙල පිලොතිකාය වෙශේතා දීපං විය පජ්ජාලෙනාති. “ඵරකවන්තික”නති: ඵරකවත්ති කමමකාරණං, නං කරොන්තා හෙට්ඨා ගිවතො පට්ඨාය වමමවට්ටි කනතිතා ගොප්ඨකෙ³ පාභෙනා, අථ නං යොගෙනාති බන්ධනා කසින්නති, සො අනුතතො වමමවට්ටි අක්කමිතා අක්කමිතා පනති. “විරකවාසික”නති: විරකවාසිකමමකාරණං, නං කරොන්තා තථෙව වමමවට්ටි කනතිතා කට්ඨං යපෙනාති, කට්ඨතො පට්ඨාය කනතිතා ගොප්ඨ

1. V. දුබ්බලවිනිධානවසෙන.

2. ධුස.

3. සි. කට්ඨං.

කෙසු සපෙනති, උපරිමෙති ගෙට්ඨිමසරිරං චිරකනිවාසනනිවන්තං විශ් ගොති. “එණේශ්ශක”නති: එණේශ්ශකකමකාරණං, තං කරොන්තා උභොසු කප්පරෙසු ව ජණ්ණකෙසු ව අයොවලයානි දන්තා අයසුලානි කොට්ටෙනති, සො චතුති අයසුලෙති භූමියං පතිට්ඨගති, අථ නං පරිවාරෙත්වා අනිං කරොන්ති. “එණේශ්ශකො”¹ ජෙනි පරික්කභොයථා”ති ආගතට්ඨානෙසි ඉදමෙව වුග්ගං, තං සක්කිනො සුලානි අපනෙත්වා චතුති අට්ඨිකොට්ඨිකෙව සපෙනති එවරුපා කාරණං නාම නත්ති. “බලිසමංසික”නති: උභතො මුඛෙති බලිසෙති පගරිත්වා චම්මමංසනගාරුනි උප්පාටෙනති. “කභාපණ්ණක”නති සකලසරිරං තිණ්හානි වාසිති කොට්ඨො පට්ඨාය කභාපණ්ණමන්තං පානෙනතා කොට්ටෙනති. “බාග්පනච්ඡික”නති සරිරං නන්ත නන්ත ආවුඛෙති පගරිත්වා කොළෙති බාරං සංසෙන්නති, චම්ම මංස නගාරුනි පග්ගරිත්වා සවන්ති, අට්ඨිකසංබලිකාව තිට්ඨති. “පලිසප්පි චන්තික”නති: එකෙන පසොන නිපජ්ජාපෙත්වා කණ්ණජ්ඣෙ අයසුලං කොට්ටෙනා පස්වියා එකාබ්බං කරොන්ති, අථ නං පාදෙ යගෙත්වා ආවිජ්ඣන්ති.

“පලාලපිඨක”නති: ඡෙඝා කාරණිකා ඡවිවම්මං අච්ඡිද්දිත්වා නිසදපොතකෙති අට්ඨිනි භිද්දිත්වා කොසෙසු ගගෙත්වා උක්ඛිපන්නති, මංසිරාසියෙව ගොති, අථ නං කෙසෙගෙව පරියොනක්කිත්වා ගණ්ණනති පලාලපිඨං විශ් කත්වා පලිවෙසෙන්නති. “සුනඛෙතිපි”ති කතිපයානි දිවසානි ආහාරං අදත්වා ඡාතස්සනඛෙති බාද්දපෙන්නති. තෙ මුහුභෙත්තන අට්ඨිසංබලිකමෙව කරොන්ති. “එච්චපි කිසුනි”ති: එච්චපි විසානං පාපුණාති. “පට්තිකිසුනි”ති: සබ්බභාගෙන විසානං පාපුණාති. “පට්තිලිසුනි”ති: උපතාපං පාපුණාති.

පුත්ත අඤ්ඤං කාරණං දසොනො අථ වා කාමනණ්ණාස අභිභූතොති ආදිමාග. නන්ත “කාමනණ්ණාසා”ති: පචකාම ගුණිකලොභෙන. “අභිභූතො”ති: මද්දිනො. “පට්ඨාදිනන විනො”ති: කුසලාචාරං බෙපෙත්වා ගතිනවිනො. “භොගෙ පට්ඨෙසසගො”ති: ධනං ගවෙසමානො. “නාචාස මහාසමුද්දං පක්ඛඤ්ඤාති”ති: තරණිසංඛාතාය නාචාය මහන්නං ලොණසාගරං පට්ඨති. “සිතසු පුරකඛනො”ති: සිතං පුරතො කත්වා. “උණ්ණසු පුරකඛනො”ති: උණ්ණං පුරතො කත්වා. “බංසා”ති: පිඛගලමක්ඛිකා. “මකසා”ති: මකසා එව. “දිසුමානො”ති:² බංසාදි සමථසොති විගෙසියමානො. “බුප්පිපාසානි මිශ්මානො”ති: බුද්ධ පිපාසාය මරමානො. ගුම්මං ගච්ඡතිති ආදිති මූලපදං ගච්ඡතිති පරියොසානානි චතුර්විසතිපදනි රට්ඨනාමෙන වුග්ගානි. “මරුකග්ගාරං ගච්ඡති”ති: වාලිකකන්නාරං තාරකසඤ්ඤාය ගච්ඡති. “ජණ්ණපථ”නති: ජණ්ණති ගන්තබ්බං මග්ගං. “අජපථ”නති: අජෙති ගන්තබ්බං

1. V, ම. එණේශ්ශකො.

2. V, ම. පිඬියමානොති.

මග්ගං, මෙණ්ඩපපේඨි එසෙව නයො. “සංක්ඛප්ඨ”නති: බාහුකෙ කොට්ටො, තෙහි ඔක්කමිතබ්බං බාහුමග්ගං, තං ගච්ඡමානො පබ්බත පාදෙ ධ්වං අයසිඛ්ඝාටකං යොතෙනා බ්බන්තො උඬං බිපිත්වා පබ්බතෙ ලග්ගාපෙත්වා යොතෙනාරුග්ග වජ්ජකෙන ලොහ දණ්ඩෙන පබ්බතං විජ්ඣන්තො බාහුං කොට්ටො, තත්ත තත්ත සිඛ්ඝාටකං ආකඛන්තො පුන උපරි ලග්ගාපෙත්වා තත්ත ධීනො වමමයොතතං ඔලලෙත්වා තං ආදාය ඔතරිත්වා හෙට්ඨිමබාහුකෙ බ්බන්තො වාම ඝණේන යොතතං ගහෙත්වා දක්ඛණ්ගණේන මුග්ගරං ආදාය යොතතං පගරිත්වා පුන බාහුකං නිගරිත්වා පුන අභිරුහති. එතෙත්තපායෙන පබ්බතමත්තං අභිරුග්ග නතො ඔතරනො පුරිමතයෙනෙව පඨමං පබ්බතමත්තෙ බාහුකං කොට්ටො, වමමපසිබ්බකෙ යොතතං බ්බන්තො බාහුකෙ වෙදෙත්වා සයං අනො පසිබ්බකෙ නිසීදිත්වා මක්කටකානං සුත්තවිසෂ්ට්තාකාරෙන යොතතං විනිවෙදෙත්වා ඔතරති. තෙන වුත්තං:—“බාහුකෙ කොට්ටො, තෙහි ඔක්කමිතබ්බං මග්ග”නති. “ජනනප්ඨ”නති: වමමජනෙනා වාතං ගහෙත්වා සකුණෙහි විශ ඔතරිතබ්බමග්ගං. “වංසප්ඨ”නති: වෙණු ගුලං ඡෙදනසන්තෙ ඡිද්දිත්වා රුකෙහි එරසුනා කොට්ටො, මග්ගං කඳෙතො වෙලුවනෙ නියොණිං කත්වා වෙලුගුලෙහි ආරුග්ග වෙලුං ඡිද්දිත්වා අපරසා වෙලුගුලෙසා උපරි පාතෙත්වා වෙලුගුලෙමත්තෙ තෙව ගන්තබ්බං මග්ගං සන්ධාය වංසපථං චෙත්තිති වුත්තනති වෙදි තබ්බං.

“ගවෙසනො නවිදුති අලාහමුලකමපි දුක්ඛංදෙමනස්සං පටි සංවෙදෙති”ති: අවිදුතමුලකංපි කායිකවේතසිකදුක්ඛං පටිලහති “ලබා”ති: ලභිත්වා. “ආරක්ඛමුලක”නති: රක්ඛණමුලකමපි. “ක්ඛන්ති මෙ භොගෙ”ති: කෙන උපායෙන මම භොගෙ තෙව රුජනො හරෙය්‍යං—පෙ—න අපටියා දායාදි හරෙය්‍යනති. “භොසසනො”ති: මඤ්ජුසාදිහි ගොපයනතස්ස. “විපප්පජ්ජන්ති”ති: විනස්සන්ති. “එන මාදිනවඤ්ඤත්වා මුඛි පුබ්බාපරෙ ඉධා”ති: එතං යසොකිත්තිව පුබ්බෙ හායතෙවාති. “නාස්සසො”ති: ඉතොපභුති වුත්තං පුබ්බාපරං ඉධ ඉමයමිං සාසනෙ පුබ්බතො අපරෙ සමණභාවතො විබ්භන්තක භාවෙ ආදීනවං මුඛි ඤාත්වා; “දලහංකරෙය්‍යා”ති නිද්දෙසපදස්ස උද්දෙසපදං.

“පිරං කරෙය්‍යා”ති: අසිච්චං කරෙය්‍ය. “දලහ සමාදනො අස්සා”ති: පිරපටිඤ්ඤා භවෙය්‍ය. “අවසිනසමාදනො”ති: සන්තිට්ඨානපටිඤ්ඤා. “එනමට්ඨිසානමුත්තම”නති: යදිදං විවෙක වරියා එතං බුඬාදීනං අරියානං උත්තමං, තස්මා විවෙකං යෙව සිකෙහි ථාති අභිප්පායො. “න නොති සෙවෙය්‍යා මඤ්ඤාටා”ති: තෙන පටිවෙ කෙන අත්තානං සෙවෙය්‍යා අගනති න මඤ්ඤාය්‍ය. තෙන මාතත්ථෙයා න භවෙය්‍යාති වුත්තං හොති. “උත්තන්ති”ති: උස්සා පනං. “උත්තන්ති”නති: උග්ගතනාමනං. “මාන”නති: අහංකාරං.

“ඵාම”නැති: බලකතාරං. “ඵමහ”නැති: ඵමකරණං. “ඵබො”ති: අබ්බුරෙ. “පසුඵබො”ති: විසෙසෙන අබ්බුරෙ. “පගගගිනසිගෙ”ති: උට්ඨිතසිසො. “සමගහා”ති: න ආරතා. “ආසනෙන”ති: න දුරෙ. “අවිදුරෙ”ති: සමිපෙ. “උපකට්ඨො”ති: සන්තිකෙ. “විනතසා”ති: විවිතතසා කායදුච්චරිතාදීති විරතිතසා. “බසතිණ්ණසා පිභසනති කාමසු ගමිනා පති”ති: චන්ද්‍රිකාමෙසු ලග්ගා සත්තා¹ තසා චතුරෙ සතිණ්ණසා පිභයනති ඉණ්ණාගිකා විය ආනණ්ණසාති අරහත්තකු ටෙන ද්දසනං නිට්ඨපෙසී.

“විනතසා”ති: සබ්බකිලෙසෙති තුච්ඡසා. “විවිතතසා”ති: සුඤ්ඤසා. “පවිවිතතසා”ති: එකතසා, ඉද්දති යෙති රිතො හොති තෙ දසෙසනො “කායදුච්චරිතෙත රිතතසා”ති ආදිමාග. තත් කිලෙසපටිපාටියා මග්ගපටිපාටියාති විධා රිතතො වෙදිතබ්බා. කිලෙසපටිපාටියා තාව රුගො මොහො ඵලෙහො සාරලෙහො මානො මදෙති ඉමෙති ජති කිලෙසෙති අරහත්තමග්ගෙන රිතො හොති, දෙසො කොට්ඨො උපනාහො පමාදෙති ඉමෙති චතුති කිලෙසෙති අනාගාමිමග්ගෙන රිතො හොති. අතිමානො මකෙබ්බා පලාසො ඉසා මච්ඡරියං මයා සාමෙය්‍යනති ඉමෙති සත්තති සොතාපතති මග්ගෙන රිතො හොති. මග්ගපටිපාටියා පන සොතාපතතිමග්ගෙන අතිමානො මකෙබ්බා පලාසො ඉසා මච්ඡරියං මයා සාමෙය්‍යනති ඉමෙති සත්තති රිතො හොති. අනාගාමිමග්ගෙන දෙසො කොට්ඨො උපනාහො පමාදෙති ඉමෙති චතුති, අරහත්තමග්ගෙන රුගො මොහො ඵලෙහො සාරලෙහො මානො මදෙති ඉමෙති ජති රිතො හොති.

“තිණ්ණ දුච්චරිතාති සබ්බකිලෙසෙති”ති: ආදිතා නයෙන අවසෙ සාපි යථායොගං යොජෙනබ්බා. “චන්ද්‍රිකාමෙ පටිපාටිකා”ති: තෙභුමකෙ චන්ද්‍රිකාමෙ ඤාතතිරණපරිඤ්ඤති සමාපන්නවසෙන² ජතිත්වා. “කිලෙසකාමෙ පහාසා”ති: ජන්දයො කිලෙසකාමෙ පහාණපරිඤ්ඤාය ජතිත්වා. “බසනතිණ්ණසා”ති: විගතතතං විගත කොටිං කරිත්වා. “කාමොසතිණ්ණසා”ති: අනාගාමිමග්ගෙන ආවත්තනසංඛාතං කාමොසං තරිත්වා සීතසා “භමොස”නැති: අර හත්තමග්ගෙන; “දිට්ඨොස”නැති: සොතාපතතිමග්ගෙන “අවිජ්ජො ස”නැති: අරහත්තමග්ගෙන. “සබ්බසංඛාරපථ”නැති: සබ්බකුමාරාදි ආයත්තපටිපාටිසංඛාතං පථං අරහත්තමග්ගෙනෙව තරිත්වා සීතසා. සොතාපතතිමග්ගෙන උත්තිණ්ණසා. සකදගාමිමග්ගෙන නිත්තිණ්ණසා, අනාගාමිමග්ගෙන කාමධාතුං අතික්කන්තසා, අරහත්ත මග්ගෙන සබ්බභවං සමතික්කන්තසා ඵලසමාත්තිවසෙන වීති වත්තසා. “පාරං ගතසා”ති ආදීති නිබ්බාණවසෙන වුත්තාති. “සථා ඉණ්ණාගිකා ආනණ්ණ”නැති: සංවසිතඉණ්ණං³ අදය විවරනො

ආනන්තං. “පජෙට්ඨනී”ති: පජනං උපපාදෙනති. “ආබාධිකා ආශේශං”ති: පිත්තාදිරුගානුරු භෙසජ්ජකිරියාය රුගවුපසමනං ආරුගං.

“සථා බඛිනබබා”ති: නකඛතනදිවසෙ බඛිනාගාරෙ බබුරිසා. “සථා දුසා භුජිසා”නති: යසමා භුජිසා පුරිසා යං ඉච්ඡනති තං කරෙනති, න නං කොචි බලකකාරෙන නතො නිවතෙනති, තසමා දුසා භුජිසාභාවං පජෙනති. “සථා කන්තාරබානපකඛනා”ති: යසමා බලවිනෙතො පුරිසා හත්ථසාරං ගගෙකා සජ්ජනාවුබා සපරිවාරං කන්තාරං පරිපජ්ජනති, තෙ වොරා දුරතොව දිසවා පලායනති, තෙ සොඤ්චිකා කන්තාරං නිත්ථරිචා බෙමනතං පචා ගට්ඨතුට්ඨා ගොනති, තසමා කන්තාරපකඛනා පුරිසා බෙමනනභුමිං පජෙනති. දෙසනා පරියොසානෙ තිස්සො සොතාපනතිඵලං පචා පබ්බජිචා අරහතතං සච්ඡාකාසීති.

තිස්සමෙතෙතසසුභන නිදේශසම්මන්තො

නි සි තා.

ස තා මං.

8

අට්ඨමෙ පසුරසුභනනිදේශසෙ පඨමගාථාය නාව සංඛෙපො, ඉමෙ දිට්ඨිගතිකා අත්තනො දිට්ඨිං සකාය ඉධෙව සුභිති වදනති. අඤ්ඤාසු පන ධම්මෙසු විසුථිං නාහු ඵව, යෙ අත්තනො සත්ථාරාදි නිසසිතා තත්තෙව ඵසවාදෙ සුභොති ඵවං සුභවාදා හුචා පුට්ඨසමණ බ්‍රාහ්මණා සසසනො ලොකොති ආදීසු පච්චෙක¹ සච්චෙසු නිවිට්ඨා. “සභෙව පරවාදෙ බිජනනී”ති: සබ්බා පරලභියො ඡබ්බෙසනති, “උක්ඛි පනති”ති: දුරතො බිජනති. “පටික්ඛිජනනී”ති: සමනතතො බිජනති. සුභවාදා² නිදේශසසා උද්දෙසපදං “සොභනවාදා”ති: ඵවං සුඤ්ජනති කපෙන්නා. “පණ්ණිනවාදා”ති: පණ්ණිතා මයනති ඵවං කපෙන්නා. “චීරවාදා”ති: නිදේශසවාදං වදාමාති කපෙන්නා. “ඤ්ඤවාදා”ති: සුත්තවාදං වදාමාති කපෙන්නා. “භෙතුවාදා”ති: කාරණසතිතං වදාමාති කපෙන්නා. “උක්ඛිණවාදා”ති: සලලකෙතබ්බං වදාමාති වදනා. “කාරණවාදා”ති: උද්ගරණසුත්තවාදං වදාමාති කපෙන්නා. “ඨානවාදා”ති: පකකමිතුං අසකකුණෙය්‍යවාදං වදාමාති වදනා. “නිවිට්ඨා”ති: අනෙතො පවිට්ඨා. “පතිට්ඨිතා”ති: තත්තෙව සීතා ඵවං නිවිට්ඨා ව; තෙ වදා කාමාති දුතිය ගාථා.

තත්ත “බාලං දහනති මිටු අඤ්ඤමඤ්ඤ”නති: අයං බාලො අයං බාලොති ඵවං චෙපි ජනා අඤ්ඤමඤ්ඤං බාලං දහනති බාලතො පසානති වදනති. “තෙ අඤ්ඤසිතා කපොඨස්”නති: තෙ අඤ්ඤමඤ්ඤං සත්ථාරාදිනිසසිතා කලගං වදනති. “පසංසකාමා කුසලාවදානා”ති: පසං

සත්තිකා උභොපි මයං කුසලාවදානා පණ්ණිනවාදානි එවං සඤ්ඤිතො
 හුතා. “වාදනීකා”ති: වාදෙන අත්තිකා. “වාදබ්ජාසා”ති:
 වාදක්කාසයා. “වාදපුරුකානි”ති: වාදමෙව පුරතො කතා වර
 මානා. “වාදපටිසෙසනං වරනා”ති: වාදමෙව ගවෙසයං වරමානා.
 “විගණා”ති: පටිසිත්තා. “ඔගණා”ති: ඔතරිත්තා. “අපේක්කා
 ගණනා”ති: නිමුජ්ජිත්තා. “පටිසිත්තා”ති: අනොගනත්තා. “අනො
 ජව”නති: අනොජවතිං, තෙජවිරහිතංති අනො. “සා කථා”ති:
 එසා වාචා “කථොජ්ජං වදන්ති”ති: නිතොජං හණන්ති, එවං වාදෙසු
 පවාදෙසු එකො නියමතො එව.

සුතො කථාසන්ති ගාථා. තත්ථ “සුතො කථාස”නති:
 වාදකථාය උසුසුකො. “පසංසම්මුඡං විනිසාති භොති”ති: අත්තනො
 පසංසං ඉච්ඡන්තො “කථනනුබො නිගගහෙස්සාමි”ති ආදිනා
 නයෙන පුබ්බෙව වාද කථං කපි විනිසාති භොති. “අපාහ
 නසම්”නති:¹ පඤ්ඤාපිසංකොති අත්ථාපගනනො හණිතං බ්‍යඤ්ඤ
 නාපගනනො හණිතනති ආදිනා නයෙන අපහරිතො වාදෙ,²
 “නිද්දාස සො කුප්පති”ති: එවං අපාහනසම්මුච වාදෙ උප්පන්නාය
 නිද්දාස සො කුප්පති. “රක්ඛමෙසි”ති: යස්ස රක්ඛමෙව ගවෙස
 යන්තො. “පොමන”නති: වණ්ණහණනං. “කිත්ති”නති: පාකට
 කරණං, “වණ්ණහාරිසං”නති: ගුණවස්සනං. “පුබ්බෙව සල්ලාපා”ති:
 සමුල්ලාපනො පුරෙතරමෙව. කථමිදං කථමිදන්ති කථං කථා
 අස්ස අත්ති කථංකපි. “ජසො නුබො මෙ”ති: මම ජයො, “කථං
 නිගගහ”නති: කෙන පකාරෙන නිගගහනං. “පටිකම්මං කට්ඨස්සා
 මි”ති: මම ලභිං පරිසුඛං කරිස්සාමිති. “විසෙස”නති: අතිරෙකං.
 “පටිවිසෙස”නති: පුනපුන විසෙසං. “ආවෙසිසං කට්ඨස්සාමි”ති:
 පරිවෙදනං කරිස්සාමි. “නිබ්බන්ධිස”නති: මම නිබ්බන්ධනං මොචනං
 නිකම්මනං. “ජෙදන”නති: වාදජිදනං. “මණ්ඩල”නති: වාදසඬකාටං.
 “පාටිසජ්ජා”ති: පටිවාරිකා. “පාසාදනිසා”ති: කාරුණිකා. “අපසා
 දන්ති”³ති: පටිබාහන්ති. “අත්ථාපගන”නති: අත්ථතො අපගනං.
 අනො නත්ති අත්ථතො අපහරන්ති අත්ථමා පටිබාහන්ති.
 “අත්ථා ගෙ දුන්නිතො”ති: තෙ අත්ථා න සමමා උපතීතො.
 “බ්‍යඤ්ඤනනො දුග්ගමික”නති: තෙ බ්‍යඤ්ඤනං දුප්පතිට්ඨාපිතං.
 “නිගගහො ගෙ අකතො”ති: තයා නිගගහො න කතො. “පටි
 කම්මනො දුග්ගමන”නති: තයා අත්තනො ලභිපතිට්ඨාපනං දුළුකනං.
 “විසමං කපිත”නති: න සමං කපිතං. “දුබ්බාණිත”නති: හණන්තනපි
 දුටු හණිතං. “දුලලපික”නති: න සමමා විස්සජ්ජිතං. “දුරුහත”නති:
 අඤ්ඤාට හණිතං. “දුබ්බාසික”නති: විරූපං භාසිතං. “නිද්දාස”ති:
 ගරහණෙන. “ගරහාසා”ති: දොසකථනෙන. “අකිත්තිසා”ති:
 අගුණකථනෙන, “අවණ්ණහාරිකාසා”ති: අගුණවස්සනෙන.

1. V. ම. අවාසදසම්මති.

2. සි. පාලි අපහරිකනති.

3. V. ම. අපසාදිතෙවාදෙ.

“කුසල”¹ නි: පකතිභාවං ජගෙනා වලනි. “ව්‍යාපජ්ජනි”² නි: දෙස වසෙන පුතිභාවං ආපජ්ජනි. “පනිජ්ජනි”³ නි: කොධවසෙන සණ භාවං ගවජනි. “කොපමා”⁴ නි: කුපිතභාවං. “දෙසමා”⁵ නි: දුස්සනං.⁶ “අසවමමා”⁷ නි: අනුරුතකාරව. “පානුකරෙති”⁸ නි: පාකටං කරෙති, “රකුමෙසි”⁹ නි: අනරගවෙසි “විරකුමෙසි”¹⁰ නි: ජිද්දගවෙසි “අප රකුමෙසි”¹¹ නි: ගුණං අපතෙනා දෙසමෙව ගවෙසි. “බලිතමෙසි”¹² නි: පකලනගවෙසි, “ගලිතමෙසි”¹³ නි: පතන ගවෙසි, සට්ඨතමෙසිනිපි පායො, තස්ස පිළන ගවෙසිති අපො.

“විවරමෙසි”¹⁴ නි: දෙසගවෙසි, න කෙවලව කුපපති, අපි ව බො පන-“යමස්ස වාදනනි”¹⁵ ගාථා. තත් “පටිඤ්ඤාමාත්‍ර අපාහන”¹⁶ නනි¹⁷ අත්ඛ්‍යාසකාදිනා අපාහනං පරිහිනං වදනනි. “පටිදෙවනි”¹⁸ නි: තතො නිමිත්තො සො අඤ්ඤං මයා ආවජ්ජනනනි ආදීති විප්‍රලපති, “සොවනි”¹⁹ නි: තස්ස ජයොති ආදීති ආරබ්භ සොවනි. “උපව්ව ගා මනනි අනුක්‍රීයනනි”²⁰ නි: සො මං වාදෙන වාදං අතික්කතෙනාති ආදිනා නයෙන සුට්ඨතරං විප්‍රලපති. “පටිභාසින”²¹ නනි: න වසිතිනං. “අඤ්ඤං මසා ආවජ්ජන”²² නනි: අඤ්ඤං කරණං මයා නමිතං. “විනනි න”²³ නනි: විමසිතං. “මහාපකෙතා”²⁴ නි: මහතෙනා ඤාතිපකෙතා එහස්සාති මහාපකෙතා. “මහාපටිසො”²⁵ නි: මහාපට්ඨාරකපරිසො “මහාපට්ඨාගේ”²⁶ නි: මහාදුසද්ධි පරිවාගේ. “පටිසා වාසං වහනා”²⁷ නි: අයව පරිසා වහා න එසා. “පුත භඤ්ඤාසාමි”²⁸ නි: පුත භික්ඛුසාමි. “එතෙ විවාද සමණෙසු”²⁹ නි: එත් පන සමණො වුවවනනි බාහිර පරිබොජකා. “එතෙසු උග්ගාති නිග්ගාති හොති”³⁰ නි: එතෙසු වාදෙසු ජයපරජයාදිවසෙන විතතඋග්ගානං නිග්ගානං වා පාපුතතෙනා උග්ගාති ව නිග්ගාතිව හොති. “විරමෙ කපටාජ්ජ”³¹ නනි. පජගෙය්‍ය කලහං. “න භඤ්ඤාද්ධාජ්ජි පසංසලාගා”³² නි: නගි එත් පසංස ලාභතො අඤ්ඤා අපො අත්ති. “උග්ගාතො වා”³³ නි: න ගමිතේති අපො, පටිමෙ කාමගුණාති ආදිසු විය. “ගමිතේ”³⁴ නි: දුප්පවෙසො අපාතිට්ඨො පටිච්චසමුප්පාදො විය. “ගුලො”³⁵ නි: පටිච්චතෙනා හුතා ඕතො, “අතිරම නඤ අගං තෙ පාටිභොගො”³⁶ නි ආදිසු විය. “පටිච්චතෙනා”³⁷ නි: අපාකටො “මාහරං පිතරං හනනා”³⁸ නි ආදිසු විය. “හෙසො වා”³⁹ නි: නිහරිතො කථෙතබ්බො. “අස්සබො අක තඤ්ඤා වා”⁴⁰ නි ආදිසු විය. “නිනො වා”⁴¹ නි: පාලියා ඕතනියාමෙන කථෙතබ්බො. “වතනාගේ මෙ භික්ඛවෙ අරියවංසා”⁴² නි ආදිසු විය. “අනවජ්ජා”⁴³ නි: නිද්දෙසපො, “කුසලා ධම්මො”⁴⁴ නි ආදිසු විය. “නික්කිලෙසො වා”⁴⁵ නි: කිලෙසවිරහිනො, විපස්සනාවිය. “මොද නො වා”⁴⁶ නි: පරිසුද්ධො, ලොකුත්තරං විය. “පරමසො වා”⁴⁷ නි: උත්තමපො උත්තමත්භූතො අපො. බකිධාතුආයතනනිබ්බාණාති විය.

ජට්ඨගාථායනේ: යස්මා “නහඤ්ඤදන්තී පසංසලාභා” තස්මා පරමං ලාභං ලභනොසී සුඤ්ඤරො අයනති තත් ජිට්ඨියා පසංසිතො වා පන ගොති, තං වාදං පරිසමපේඛි දීපෙනා තතො සො තෙන ජයන්තො තුඝිං වා දන්තවිදංසකං වා ආපජ්ජනො හසති මානොනව උත්තමතී, කිං කාරණං යස්මා නං ජයන්තං පපුරුස යථා මනො ජනො.

“ඵමහසීධා”ති: සුරෙනා “මූහසීධා”ති: වසේධා. ඉමිස්සා ගාථාය නිදද්දසො උත්තානනේ.

එවං උත්තමතොව-“යා උත්තති”ති ගාථා. තත් “මාභාතිමානං චදනෙ¹පනෙසො”ති එසෙ. පන හං උත්තතිං විඝාතභූමිති අකුඛ² මානො මානං ච අතිමානච චදති. එවං ඉමිස්සාපි ගාථාය නිදද්දසො උත්තානනේ. එවං වාදෙ දෙසං දස්සෙතො ඉද්දති හස්ස වාදං අසමප විච්ඡන්තො සුගති ගාථමාහ. තත් “ගජබාද්දා”ති: රාජබාද්ද නියෙන හත්තපස්සොනාති වුත්තං ගොති. “අභිගජ්ජමෙති පටිසුර මිච්ඡ”නති: යථා සො පටිසුරං ඉච්ඡන්තො අභිගජ්ජන්තො එති එවං දිට්ඨිගතිකො දිට්ඨිගතිකනති දස්සෙති. “සෙතොව සො ගොත පලෙහී”ති: යෙන සො තුරුහං පටිසුරො තෙන ගච්ඡ; “සුබ්බෙව නිජ්ඣ සද්දං සුබාසා”ති:යං පතිදං කිලමථහං සුද්ධාය සියා තං ඉධ සුබ්බෙව නත්ති, බොධිමූලෙයෙව පභීනනති දස්සෙයි. “සුගති”ති නිදද්දසස්ස උද්දසපදං. සුචු උරො සුරා, විස්සථඋරොදිත්තඋරොති අනේ. “විගති”ති: පරකකමවනො. “විගතනො”ති: සබ්බාමං පටිසන්තො. “අග්රු”ති ආදයො වුත්තනායා එව. “සුචෙධා”ති: නිදද්දසස්ස උද්දස පදං. “පොසිතො”ති: ධුලකතො “ආපාදිතො”ති: උපෙච්ච පාලිතො පටිපාදිතො “චබ්බිතො”ති: තතො තතොවිතො. “ගජ්ජනො”ති: අබ්බංගපදෙන ගජ්ජනො “උගගජ්ජනො”ති: උගගසීං කරොනො “අභිගජ්ජනො”ති: සීහනාදං කරොනො “එති”ති ආගච්ඡති. “උපෙති”ති: තතො සමීපං ගච්ඡති “උගගච්ඡති”ති: තතො සමීපං ගන්තො නිවහති. “පටිසුරං”ති: නිබ්බයං. “පටිසුරික”නති. සත්තු පුරිසං. “පටිසත්තු”නති: සත්තු හුතො අභිමුඛෙ සිතං. “පටිමල”නති: පටිසෙධං හුතො සුඤ්ඤානං. “ඉච්ඡන්තො”ති: ආකාමිමානො. “පලෙහී”ති. ගච්ඡ. “චජ්”ති: මා නිට්ඨ. “ගච්ජා”ති: සමීපං උපසංකම. “අභිකකමා”ති: පරකකමං කරොති. “බොධිසා මූලෙ”ති මහාබොධි රුකසස්ස සමීපෙ. “පටිසෙතිකග්ග සෙ කිලෙසා”ති: යෙ කිලෙසා පටිපකකරා.

“පටිලොමකග්”ති: ජනිකරා “පටිකකකග්”ති:³ විනිවිජ්ඣක කරා. “පටිපකකග්”ති: සත්තුකරා. ඉතොපරං සෙසගාථා පානව

1. සි. ඉරුක.

2. V. ම. අසුඛ.

3. V. ම. පටිකකකග්.

සමනකියෙව. තත් “විමාදසනා”ති: විවදනති. “පටිසෙහිකතනා”ති: පටිලොමකාරකා “නත්තං ඉමං ධම්ම විනයං ආචනාසි”ති ආදිනා නයෙන විරුඬවනං විවාදෙ. “සග්ගිනමෙම”ති: මම වචනං අත්සංහිතං. “අසග්ගිනං නෙ”ති: තව වචනං අනත්සංහිතං. “ආවිණ්ණං නෙ විසඬවනන”නති. යමපි ආවිණ්ණං විරකාලවසෙන පගුණං තං මම වාදං ආගමව නිවනනං. “ආරොපිතනා නෙ වාදෙ”ති: තුය්හං උපරි මයා දෙසො ආරොපිතො. “චර වාදප්පමොක්ඛාසා”ති: භත්තපුටං ආදය තං තං උපසංකම්භා වාදපමොක්ඛත්ථාය උත්තරං පරියෙසමානො විවර නිබ්බේදෙහි වාති. අථවා මයා ආරොපිතදෙසනො අත්තානං මොවෙහි. “පහොසි”ති: සවෙ සකෙකාසි. “ආවෙසීසාස ආවෙ සීත”නති: ආවෙදෙත්වා නිවනනං. “නිබ්බේසීසාස නිබ්බේසීත”නති: දෙසනො මොවනෙන මොවනං. ඡෙදනෙන ඡෙදනති එවමාදි හෙට්ඨා වුත්තනයත්තා යථායොගං යොජෙතබ්බං. “විසෙහි කත්වා”ති: කිලෙසවසෙන විනාසෙත්වා. “ඤ්ඤා”ති: පටිමලං කිං ලතිස්සති. “පසුග්”ති: තං පරිබ්බාජකං ආලපති. “සෙසිධ නස්සී”ති: ඉමාය හි ගාථාය නිද්දෙසො උත්තානත්ථො යෙව. “පටි නාක්ක”නති: ජයො නුබො මෙ භවිස්සතිති ආදීති විතකෙකනෙනා “ධොනෙන යුතං සමාගමා”ති: ධුතකිලෙසෙන බුඬෙන සම්ම යුගග්ගාහං සමාපනො “නති තං සක්කසි සම්පසානවෙ”ති: කොත්ථු ආදයො විය සීහාදීති ධොනෙන සහ යුගං ගහෙත්වා එකසම්පමපි සම්පාපිතුං යුගග්ගාහමෙව තං සමානෙතුං නසක්කස්සීති. “මනො”ති නිද්දෙස්ස උදෙදසපදං. “සං විනන”නති: විනතවිවිනතතාය විනනං, ආරමභ්ණං මිනමානං ජනාතීති මනො. “මානස”නති: මනොඵව. “අනතලිකඩ වරෙපාසො යොයං වරති මානසොති”ති එත් මනසමපයුත්තක ධම්මො මානසොති වුත්තො.

“කථං හි භගවා තුය්හං සාවනො සාසනෙ රතො,

අපත්තමානසො සෙකෙබ්බා කාලං කසිරු ජනෙසුතා”ති.

එත් අරහත්තං මානසනති වුත්තං. ඉධ පන මනොව මානසං ව්‍යථ නවසෙන මානසනති පදං වඩ්ඪිතං. “හදස”නති: විත්තං. “විත්තං වා තෙ බිපිස්සාමි හදයං වා හෙ එංලෙස්සාමි”ති එත් උර: හදයංති වුත්තං. “හදයා හදයං මඤ්ඤෙ අඤ්ඤය නවජ්ජි”ති එත් විත්තං. “වකකං හදයං”නති එත් හදයවජ්ථු. ඉධ පන විත්තමෙව අබ්බන්තරතෙන න හදයංති වුත්තං. තමෙව පරිසුද්ධත්ථෙත සංඝරං, භවබ්බං සක්ඛා යෙනං වුත්තං. යථාහ:-“පහස්සරම්ඨං භික්ඛවෙ විත්තං තං ව බො ආගනතුකෙහි උපනතිලෙසෙහි උපනතිලිඨං”ති. නතො නික්ඛන්තත්තා පන අකුසලමපි ගභාය නික්ඛන්තා නදී ගභා විය ගොධාවරිතො නික්ඛන්තා ගොධාවරී විය ව පණ්ඩිරතෙතව වුත්තං. “මනො මනා සනන”නති ඉධ පන මනොගහණං මනසො ආයතනභාවදීපනත්තං.

තෙතෙනං දීපෙනි තසිදං දෙවොයතනං විශ මනස්ස ආයතනං මනා
යතනං. අථබ්බො මනො ඵච ආයතනං මනායතනනති. තත් නිවාස
නථෙන ආකරණෙන සමොසරණධානතෙන සඤ්ජාතිදෙසතෙන
කාරණතෙන ච ආයතනං වෙදිතබ්බං. තථා හි ලොකෙ “ඉස්සරා
යතනං වාසුදෙවොයතන”නති ආදිසු නිවාසධානං. ආයතනනති
වුවවති. “සුවණ්ණොයතනං රතනායතන”නති ආදිසු ආකරෙ.
සාසනෙ පන “මනොරමෙ ආයතනෙ සෙවනති”නං විහරිමා”ති ආදිසු
සමොසරණධානං. “දක්ඛිණාපථො ගුණං ආයතනනති” ආදිසු
සඤ්ජාතිදෙසො. “නත්තනත්තෙව සද්ධි භබ්බතං පාපුණාති සති සති
ආයතනෙ”ති ආදිසු කාරණං. ඉධ පන සඤ්ජාතිදෙසතෙන සමො
සරණතෙන කාරණතෙනාති තිබාපි වටවති. එස්සාදයෝ හි ධම්මා
ඵත් සථායනති සඤ්ජාතිදෙසතෙනපි එතං ආයතනං. බිහිඬා
රූප සද්ද ගඤ්ඤ රස ථොඨබ්බාරමණා සභාවෙනෙත් ඔසරනති සමො
සරණධානතෙනපි ආයතනං. එස්සාදිතං පන සහජනාදිපථවි
යතෙන කාරණතො කාරණතෙනපි ආයතනනති වෙදිතබ්බං.

මනිද්දිසං වුත්තත්තමෙව. විජ්ජාතිති විඤ්ඤණං, විඤ්ඤණමෙව
බ්බො විඤ්ඤණකාමිකො. තස්ස රුසිආදිවසෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො.
“මහා උදකකබ්බොතෙව සංඛං ගච්ඡති”ති ඵත් හි රුසතෙන බ්බො
වුත්තො. “සීලකබ්බො සමාධිකබ්බොති” ආදිසු ගුණතෙන. “අද්දසා
බ්බො භගවා මහතං දුරුකබ්බොති” ඵත් පණ්ණනතිමත්තතෙන.
ඉධ පන රුලුතිතො බ්බො වුත්තො. රුසතෙන හි විඤ්ඤණකබ්බො
එකදෙසො එකං විඤ්ඤණං තස්මා යථා රුකබ්බො එකදෙසං
ඡිද්දනෙත රුකං ඡිද්දතිති වුවවති එවමෙව විඤ්ඤණකබ්බො
එකදෙසගුණං එකමපි විඤ්ඤණං රුලුතිතො විඤ්ඤණකබ්බොති
වුත්තං.

“තස්සා මනොවිඤ්ඤණධාතු”ති: තෙසං එස්සාදිතං ධම්මානං
අනුච්ඡිකා මනොවිඤ්ඤණධාතු. ඉමසමිං හි පදෙ එකමෙව විතතං
මිතතතෙන මනො විජ්ජනතෙන විඤ්ඤණං සභාවතෙන
නිස්සත්තතෙන වා ධාතූති තිහි නාමෙහි වුත්තං. “සුගත
මාගම”නති: එකප්පහාරෙන “සමාගතධා”ති: පාපුණිතො.
“සුගග්ගාහං ගණිතධා”ති: සුගග්ගාහං පටිභාහං ගගෙතො.
“සාකච්ඡිතු”නති: සඬං කථෙතුං. “සලලපිතු”නති: අලලාප සලලාපං
කාතුං. “සාකච්ඡං සමාපජ්ජිතු”නති: සද්ධිං කථනං පටිපජ්ජතුං න
පටිබලභාවෙ කාරණං දස්සෙතුං. “නං කිස්සගෙතු පසුරෙ පරිබ්බා
ජකො හිතො”ති ආදිමාහ. සො හි භගවා අගෙගා වානි අසද්දිසකානං¹
අග්ගතො අසමානපඤ්ඤතො අගෙගාව. “සෙට්ඨා වා”ති: සබ්බ
ගුණෙහි අප්පටිසමතෙන සෙට්ඨාව. “මොකෙඛා වා”ති: සවාස
තෙහි කිලෙසෙහි මුත්තතො මොකෙඛාව. “උත්තමො වා”ති:

අතතනො උතතරිතරිවරිතිතතතා උතතමොව. “පමිඤ්ඤා”ති: සබ්බලොකෙන අභිපජ්ඣනීයතතා පවරෙ ව. “මනෙතන මාසාබ්බතා”ති: පභිතතමදෙන හන්තිනා. “කොඤ්ඤා”ති: කාණ්ඩියාලො “සිහෙන මිගරුක්ඛා සබ්බ”නති: කෙසරසිහෙන මිගරුච්ඡන් සහ. “නරුක්ඛා”ති: ඡාපකො. “බෙහුපකො”ති: බීරපකො.¹ “උස හෙනා”ති: මඛලසමමතෙන උසහෙන. “වලකාකුතා සද්ධි”නති: වලමානකාකුතා සද්ධි. “බංකො”ති: කාකො. “ගරුලෙන වෙන නෙයොන සද්ධි”නති: එත්ත ගරුලෙනාති ජනිවසෙන නාම. වෙනතෙයොනාති ගොතතවසෙන. “වණ්ඩාලො”ති: ජව වණ්ඩාලො, “වකකවතනිතා”ති: වාහුද්දිපික වකකවතනිතා. “පංසු පිසාවකො”ති: කවචරුච්ඡිකවට්ඨානෙ නිබ්බතතො යකෙබ්බා. “ඉදෙත දෙවරුක්ඛා සබ්බ”නති: සකකත දෙවරුච්ඡන් සහ. සො හි භගවා මහා පඤ්ඤා”ති ආදීති ජප්පද්ධති හෙට්ඨා විජාරිතාති. තත්ත “පඤ්ඤා පඤ්ඤාකුසලො”ති: අතතනො අනන්තවිකපෙප පඤ්ඤාපභෙද ජෙකො. “පභිතතකුසලො”ති: අනන්තපභෙදපතතකුසලො. එතෙන පඤ්ඤාපභෙදකුසලතෙනපි සති තාසං පඤ්ඤානං අනන්ත පඤ්ඤානං දසෙසයි. “අභිගතපමිසමිතිදො”ති: පටිලඬ අග්ගවකු පටිසම්මිතිදො. “වතුච්ඡාරජ්ජපතෙනා”ති: වතතාරි විසාරද සභාවසංඛාතාති ඤ්ඤාති පතෙනා. යථාග:-“සමාසලබ්ධියං තෙ පටිජනතො ඉමෙ ධම්මා අනභිසලබ්ධියාති ආත්ම වත මං සමඤ්ඤා වා බ්‍රාහ්මණො වා දෙවො වා මාරො වා බ්‍රහ්මා වා කොචි වා ලොකාසම්මි සහ ධම්මෙන පටිවොදෙසසීති නිමිත්තමෙන. භික්ඛවෙ න සමනුපසසාමි එනමහං භික්ඛවෙ නිමිත්තං අසමනුපසසානො බෙමප්පතො අභ යප්පතො වෙසාරජ්ජපතො විහරමි, ඛිණ්ණසවස්ස තෙ පටි ජනතො ඉමෙ ආසවා අපරිකම්භොති-යෙ බො පන තෙ අනන්තරියා ධම්මා චිත්තො තෙ පටිසෙවනො නාලං අනන්තරායායාති-යස්ස බො පන තෙ අන්තරාය ධම්මො දෙසිතො සො නතීයාති තාකාරස්ස සමමා දුක්ඛකම්මායාති තත්ත වත මං සමඤ්ඤා වා බ්‍රාහ්මණො වා දෙවො වා මාරො වා බ්‍රහ්මා වා කොචි වා ලොකාසම්මි සහ ධම්මෙන පටි වොදෙසසී තීති නිමිත්තමෙන. භික්ඛවෙ න සමනුපසසාමි එනමහං භික්ඛවෙ නිමිත්තං න සමනුපසසානො බෙමප්පතො අභ යප්පතො වෙසාර ජ්ජපතො විහරමි”ති.

“දසබ්බසාදි”ති: දස බලාති එතෙසනති දසබලා, දසබලානං බලාති දසබලබලාති, තාති දසබලබලාති ධාරෙතීති දසබලබලාති. දසබලඤ්ඤාබලබලාති අනෙතො. එතෙහි තීති වචනෙහි අනන්තප්ප හෙදුතං තෙයොනං පභෙදමුඛමතං දසසිතං, සො යෙව පඤ්ඤා යොගවසෙන අභිමඛලසමමතතො පුට්ඨසාසනො, අසනනාසනො පුට්ඨසාසනො. මහනන්තො පුට්ඨසාසනො. පජනනතො පුට්ඨසා

ජයෙහි. ලොකනිවෙඩුරවනනන්දන පුරිසබොරසෙහි. අප්තෙ ජදීනං අනන්තසුඤ්ඤානො ලභං ගුණවිසෙසං දසෙයුතුකාමො තෙසං තෙජදීනං අනන්තසුඤ්ඤාලකභාවං දසෙයුතො අනන්තසුඤ්ඤානි වන්තා “අනන්තතෙජ”ති ආදිමාහ තත්ථ “අනන්තසුඤ්ඤා”ති: ගුණ වසෙන ව පභාවසෙන ව අනන්තවිරහිතසුඤ්ඤා. “අනන්තතෙජ”ති: වෙනෙය්‍යසන්තානෙ මොහතමවිධමනෙන අනන්තසුඤ්ඤාතෙජ. “අනන්තසෙසා”ති: පසුඤ්ඤාගුණෙහෙව ලොකතත්ත්විතනානන්ත කිත්තිසොසො. “අබ්බිඛා”ති: පසුඤ්ඤාධිනසම්මුඛියා සම්මුඛියා. “මහඛු භො”ති: පසුඤ්ඤාධිනවනෙතපි පභාවමහනෙතන මහනතං පවතනං පසුඤ්ඤාධිනමස්සාති මහඛුභො. මහාධිනොති වා පාඨො. “බහු වා”ති. පසංසිතබ්බපසුඤ්ඤාධිනවනතා නිවෙසුතපසුඤ්ඤාධිනවනතා අතිසංසභාවෙන පසුඤ්ඤාධිනවනතා ධනවා. එතෙසුපි තිසු අන්තෙසු ඉදං වචනං සද්ධවිදු ඉච්ඡති. එවං පසුඤ්ඤාගුණෙන භගවතො අත්ත සම්පන්නසිඛිං දසෙයුතො පුන පසුඤ්ඤාගුණෙනෙව ලොකනිවෙසුතසිඛිං දසෙයුතො “නෙවා”ති ආදිමාහ. තත්ථ විනයෙ සංසාරසබ්බානං¹ භයධිංතතො නිබ්බාණ සංඛාරං බෙමධිංතං නෙවා, තත්ථ දස්සන කාලෙ එව සංවරවිනය පභානවිනය වසෙන වෙනෙය්‍යානං විනෙවා. ධම්මදෙසනාසාලෙ එවං සංසයවේදනෙන අනුනෙවා සංසයං ඡිත්තිං පසුඤ්ඤාපෙතබ්බං අත්ථං පසුඤ්ඤාපෙනො පසුඤ්ඤාපෙනා. තථා පසුඤ්ඤාපිතානං නිවේශ කාරණෙන නිජ්ඣාපෙනා. තථා නිජ්ඣාපිතස්ස අත්ථස්ස පටිපතරියොජනවසෙන පෙතෙධවා, තථා පටිපන්න පටිපතරි එලෙන පසාදෙනා. “සො හි භගවා”ති එත්ථ භිකාරො අනන්තරං චුත්තස්ස අත්ථස්ස කාරණාපදෙසෙ නිපාතො. “අනුප්පන්නස්ස මග්ගස්ස උප්පාදෙනා”ති: සකසන්තානෙ අනුප්පන්නපුබ්බස්ස අසාධාරණගෙතුභුතස්ස අරියමග්ගස්ස බොධි මූලෙ ලොකනිතත්ථං සකසන්තානෙ උප්පාදෙනා “අසසුජාතස්ස මග්ගස්ස සසුජනෙවා”ති වෙනෙය්‍යසන්තානෙ අසුජාත පුබ්බස්ස සාවකපාරමිඤ්ඤාගෙතුභුතස්ස අග්ගමග්ගස්ස ධම්මවකකප්ප වත්තනතොප්පභුති යාවජ්ජාලා වෙනෙය්‍ය සන්තානෙ සසුජනෙතො. සාවකවෙනෙය්‍යානංපි හි සන්තානෙ භගවතා චුත්තවචනෙනෙව අරියමග්ගසසුජනනතො භගවා සසුජනෙතො නාම හොති. “අනන්තාතස්ස මග්ගස්ස අනන්තා”ති. අධිධම්ම සම්මන්තාගතානං බුද්ධිභාවාය නතානිතිභාරානං බොධිසත්තානං බුද්ධිභාවාය ව්‍යාකරණං දන්තං අනකතානපුබ්බස්ස පාරමිතාමග්ගස්ස බුද්ධො භවිස්සතිති ව්‍යාකරණමතෙනෙව වා බොධිමූලෙ උප්පජ්ජිතබ්බස්ස අරියමග්ගස්ස අකතාතා. අයං නයො පච්චෙකබොධිසත්තව්‍යාකරණෙපි ලබ්බති² යෙව. “මග්ගසුඤ්ඤා”ති: පච්චවෙකකතාවසෙන අත්තනො උප්පාදිත අරියමග්ගස්ස සුඤ්ඤා “මග්ගවිදු”ති: වෙනෙය්‍යසන්තානෙ ජනෙ තබ්බස්ස අරියමග්ගස්ස කුසලො. “මග්ගසොච්ඡෙද”ති බොධිසත්තා

නං අකඩානබ්බමග්ගෙ විවක්ඛණො. අථවා අතිසමොධිපට්ඨතති මග්ගඤ්ඤා, පච්චකබොධිපට්ඨතති මග්ගච්ඡිද්. සාවකබොධිපට්ඨතති මග්ගකොවිදෙ. අථවා “එතෙන මග්ගෙන අතරිංසු පුබ්බෝතරිංසු නති යෙව තරතති ඔසනති” වචනතො යථායොගං අතිතානාගත පච්චුප්පත්තවුඨපච්චකබුඞ්සාවකානං මග්ගවසෙන ව සුඤ්ඤතා නිමිත්තඅප්පණ්ණිගිතමග්ගවසෙන ව උග්ගට්ඨාඤ්ඤා විපට්ඨිතඤ්ඤා තෙය්‍යපුග්ගලානං මග්ගවසෙන ව යථාකතමෙනෙත්ථ යොජනං කරෙතති. “මග්ගානුභාව පනස්සා”ති: හගවතා ගතමග්ගානු භාමිකො හුතො. එත්ථ ඔ සදෙද්, හෙතුඅත්ථ නිපාතො. එතෙන හගවතා මග්ගප්පාදනාදිගුණාධිගමාය හෙතු වුත්තො හොති. පන සදෙද් කතත්ථ නිපාතො. තෙන හගවතා කතමග්ගකාරණං වුත්තං හොති. “පච්ඡා සමනාගතා”ති: පඨමං ගතස්ස හග වතො පච්ඡා සීලාදිගුණෙන සුමනනාගතා. ඉති ථෙරෙ අනුප්පනනස්ස මග්ගස්ස උප්පාදෙනාති ආදීගි යසමා සබ්බෙපි හගවතො සීලාදියො ගුණා අරහත්තමග්ගමෙව නිස්සාය ආගතා තස්මා අරහත්තමග්ගමෙව නිස්සාය ගුණං කථෙසී. “ඡන්තං ඡන්තා ති”ති: ඡන්තිතබ්බං ඡන්තාති. සබ්බඤ්ඤාතාය යංතිච්චි පඤ්ඤාය ඡන්තිතබ්බං පඤ්ඤාතෙය්‍යපථෙසු² තං පඤ්ඤාය ඡන්තාතිති අත්ථො. “පස්සං පස්සති”ති: පස්සිතබ්බං පස්සති සබ්බදස්සාවිතාය තං යෙව තෙය්‍යපථං. වක්ඛනා දිට්ඨං විය කරෙතොතො පඤ්ඤාවක්ඛනා පස්සතිති අත්ථො. යථා වා එකච්චො විපරිතං ගණ්හතොතොපි න ඡන්තාති පස්සතොතොපි නපස්සති න එවං හගවා. හගවා පන යථා සභා වං ගණ්හතොතො ඡන්තොතො ඡන්තාතිඑව, පස්සතොතො පස්සතියෙව, ස්වායං දස්සනපරිණායකත්ථෙන වක්ඛුභුතො. විදිත්තාදි අත්ථෙන ඤ්ණිභුතො. අවිපරිනස්භාවත්ථෙන පරියන්තිධම්මපචත්තනතො හදයෙන විනෙත්තො වාචාය නිවර්තරිත ධම්මමයොති වා ධම්මභුතො. සෙට්ඨත්ථෙන බුහුමභුතො, අථ වා වක්ඛු විය භුතොති වක්ඛුභුතො ඤ්ණං විය භුතොති ඤ්ණිභුතො, ධම්මො විය භුතොති ධම්මභුතො බුහුමා විය භුතොති බුහුමභුතො. ස්වායං ධම්මස්ස වචනතො වත්ත නතො වා චන්තා, නානප්පකාරෙති වචනතො වත්තනතො වා පමත්තා. අත්ථං නිගරිතො දස්සනතො නිනෙන්නා, අමතාධිගමාය පට්ඨතතිදෙසනතො අමනප්පකාසකාය වා ධම්මදෙසකාය අමතස්ස අධිගමාපනතො අමනස්ස දුතා. ලොකුත්තරධම්මස්ස උප්පාදිත්තතො චෙනෙය්‍යානුරූපෙන යථාසුඛං ලොකුත්තරධම්මස්ස දුතෙන ව ධම්මෙසු ඉස්සරෙති ධම්මස්සාමි.

තථාගතපදං හෙට්ඨා වුත්තත්ථං ඉද්දති “ඡන්තං ඡන්තාති”ති ආදීගි³ වුත්ත ගුණං සබ්බඤ්ඤාතාය විසෙසෙතො දස්සෙතුකාමො සබ්බඤ්ඤා තං සාධෙතොතො නච්චිති ආදිමාහ. එවං භුතස්ස ගි තස්ස හග

වතො පාරමිතාය පුඤ්ඤඵලපසභාවනීපථනෙතන අරහත්තමිඤ්ඤාණෙන සබ්බධමෙව සුභවාසනාසීය මොහස්ස විගතත්තා අසමෙමාහතො සබ්බධමානං ඤාතත්තා අඤ්ඤානං නාම නත්ති. තථෙව ව සබ්බධමානං වකුක්ඛා විය ඤාණවකුක්ඛා දිට්ඨත්තා අදිට්ඨා නාම නත්ති. ඤාණෙන පත්තත්තා අභිදිනං නාම නත්ති. අසමෙමාහසච්ඡිකිරියාය සච්ඡිකත්තා අසච්ඡිකානං නාම නත්ති. අසමෙමාහපඤ්ඤාය පුට්ඨත්තා පඤ්ඤාය අභිසංඝිතං නාම නත්ති. “සච්චුප්පනන”නති: පච්චුප්පනකාලං වා ධම්මං වා. “උපාදයා”නි: ආදය අනෙතාකත්තානි අත්තො. උපාදයවචනෙනෙව කාලවිනිමුත්තං නිබ්බාණමපි ගතිතමෙව හොති. අතීතාදි වචනානි ව නත්තිනි ආදිවචනෙන වා සථියනති “සබ්බෙ”නි ආදි වචනෙන වා. “සබ්බෙ ධම්මා”නි: සබ්බසංඛතා සංඛතධම්මපරියාදනං. “සබ්බාකාරොනා”නි: සබ්බධමෙව සුඵනෙකාසෙසව ධම්මස්ස අනිවචාකාරුදිසබ්බාකාරපරියාදනං. “ඤාණ මුතෙ”නි: ඤාණානිමුඛං. “ආපාඨං ආගච්ඡනති”නි: 1 ඔසරණං උපෙනති. “ජාතිතබ්බ”නති පදං. “දෙය්‍ය”නති පදස්ස අත්ථිවරණත්ථං වුත්තං. “අනානෙඨා වා”නි: ආදිසු වාසදෙය්‍ය සමුවචයත්තො. “අනානෙඨා”නි: අත්තනො අපත්තො. “පරෙඨා”නි: පරෙසං තිණ්ණං ලොකානං අත්තො. “උභසෙත්ඨා”නි: අත්තනො ව පරෙසවාති සතිං යෙව උභින්නං අත්තො. “දිට්ඨධම්මිකො”නි: දිට්ඨධම්මෙ නිසුත්තො දිට්ඨධම්මපසයොජ්ඣො අත්තො. සමපරයෙ නිසුත්තො සමපරයපසයොජ්ඣොති සමපඤ්ඤා. “උත්තානො”නි: ආදිසු වොහාර වසෙන වත්තබ්බො සුමුපභත්තා උත්තානො. වොහාරං අනිකක මිත්ථා වත්තබ්බො සුඤ්ඤානාපරිසංයුත්තො දුක්ඛුපට්ඨත්තා ගම්භීගේ ලොකුත්තංග. අවචත්තනිමොකත්තො ගුණෙනා. අනිවචනාදි මොහසනාදිනි පරිච්ඡන්තත්තා පච්චිකත්තො. අප්පච්චරවොහාරෙන වත්තබ්බො යථාරූතං අගහෙත්ථා අධිප්පායස්ස නෙතබ්බතො නෙසෙය්‍යා. පච්චරවොහාරෙන වත්තබ්බො වචනමත්තෙනෙව අධිප්පායස්ස නිත්තො නිත්තො. සුපරිසුඛසීලසමාධිවිපස්සනත්තො තදඛග විකම්මනත්තො චජ්ජිතරහිත්තො අනචජ්ජා. කිලෙසසමුචෙත්ථදන තො අරියමඤ්ඤත්තො නිකානිලෙසො. කිලෙසසවිප්පස්සධ්වත්තො අරිය ඵලත්තො මොදුනො. සංඛතාසංඛතෙසු අභ්‍යධම්මත්තො නිබ්බාණං පර මත්තො. “පඤ්චනනති”නි: බුඞ්ඤාණස්ස විසයභාවතො අබ්බිභූත්තො² අනෙතා බුඞ්ඤාණං ව්‍යාපිත්තා වා සමත්තා වා අලංකත්තා වා විසෙසෙන වා වත්තති. සබ්බං කායකම්මනති ආදීනි භගවතො ඤාණවිසයතං දස්සෙති. “ඤාණානුප්පිච්චනනති”නි: ඤාණං අනුපරිච්චත්තති. ඤාණවිරහිතං න හොතිනි අත්තො. “අප්පනිහන”නති: නිරවරණතං දස්සෙති. පුත්ත සබ්බඤ්ඤාතං උපමාය සාධෙතුකාමො “යාවත්තක”නති ආදි මාහ. තත්ථ ජාතිතබ්බනති ඤෙය්‍යං, ඤෙය්‍යං පරියනෙතො ඤෙය්‍යෙය්‍යව

1. V. ම. අපාඨංගච්ඡනිති.

2. V. ම. අපභිතභූත්තතො.

සානමය අතීති සෛය පරියනතිකං, අසබ්බසුද්ධං පන සෛයවා සානමෙව නපී, සුඤ්ඤාපටිපාටිනොපි එසෙව නයො. පුරිමයමකෙ වුත්තත්තමෙව ඉමිනා යමකෙන විසෙසෙත්වා දසෙසි, තතිශයම කෙන පරිසෙධවසෙන නියමෙත්වා දසෙසි. එත් ව සෛයං සුඤ්ඤා පටිපාටා සෛයාපටො. “අසුඤ්ඤාමසුඤ්ඤාපටිපාටියාසිනො”ති: සෛයංච සුඤ්ඤංච අසුඤ්ඤාමසුඤ්ඤං බ්‍යාපෙත්වා සානතො. අසුඤ්ඤාමසුඤ්ඤා පරියනෙන සානසීලා. “ආවජ්ජනපටිබ්බා”ති: මනොවායවජ්ජනායත්තා, ආවජ්ජනානන්තරමෙව ඡනාතීති අත්ථො. “ආකංචන පටිබ්බා”ති: රුචිආයත්තා, ආවජ්ජනානන්තරං ජවන සුඤ්ඤෙන ඡනා තීති අත්ථො. ඉතරුති නිදෙස පද්‍යති ඉමෙසං චිත්තං පද්‍යනං යථාකතමෙන අත්පකාසනත්තං වුත්තාති “ආසං ඡනාති”ති: එත් ආසයනති එත් ඉති ආසයො. මිච්ඡාදිට්ඨියා සමමාදිට්ඨියා කාමාදීහි නෙකධම්මාදීහි වා පරිභාසිතස්ස සන්තානස්සෙතං අධි වවනං. තත් සන්තානං අනුසෙනති අනුපවහෙනතීති අනුසංසා, ථාමගතානං කාමරාගාදිනං එතං අධිවවනං. “අනුසං ඡනාති”ති: අනුසයකථා හෙඨා වුත්තා යෙව. “මට්ඨින”නති: පුබ්බෙ කතකුසාලානං කුසලකමං. “අධිචුතති”නති: කුසලෙ වා¹ අකුසලෙ වාස්ස චිත්ත වොස්සගො. “අප්පරජකො”ති: පසුඤ්ඤාමයෙ අකම්මති අප්පං රාගාදී රජං එතෙසනති=අප්පරජකතා, අප්පං රාගාදී රජං එතෙසනති වා=අප්පරජකතා. “මහාරජකො”ති: සුඤ්ඤාමයෙ අකම්මති මහීන්තං රාගාදී රජෙ එතෙසනති=මහාරජකතා. මහන්තං රාගාදී රජෙ එතෙසනති=වා මහාරජකතා. “තිකම්ඤ්ඤා මුදිඤ්ඤා”ති: තිකතාති සමාදීති ඉඤ්ඤාති එතෙසනති=තිකම්ඤ්ඤා, මුදිති සමාදීති ඉඤ්ඤාති එතෙසනති=මුදිඤ්ඤා. “සමාකාරෙ වාකාරෙ”ති: සුඤ්ඤා සමාදයො අකාරං කොඨාසා එතෙසනති=සමාකාරා. කුච්ඡතා ගරුතීතා අස්සමාදයො ආකාරා කොඨාසා එතෙසනති=වාකාරා. “සුච්ඡිකුසලාපයෙ දුච්ඡිකුසලාපයෙ”ති: යෙ කථිතං කාරණං සලලකෙනතී සුඛෙන සකකා හොනති විඤ්ඤා පෙතුං තෙ සුච්ඡිකුසලාපයා, තබ්බපරිතා දුච්ඡිකුසලාපයා. “භබ්බාභබ්බො”ති: භබ්බෙ ව අභබ්බෙ ව. අරියාය ඡතියා භවනති ඡයන්තීති භබ්බා, වත්ත මානසමිපෙ වත්තමානවවනං, භවිස්සනති ඡයස්සනති වාති භබ්බා, භාජනගුතාති අත්ථො. යෙ අරියමග්ගපටිවේධස්ස අනුච්ඡිකා උප නිස්සයසම්පන්නා තෙ භබ්බා. වුත්තපටිපකතා අභබ්බා. “සතෙත පඡනාති”ති: රුපාදිආරමණෙ ලග්ගෙ ලගිතෙ සතෙත් පඡනාති. “සදෙවකො ලොකො”ති: සහ දෙවෙහි සදෙවකො. සහ මාරෙත සමාරකො, සහ බ්‍රහ්මණා සමුභමකො, සහ සමණබ්‍රාහ්මණෙහි සංගමණි බ්‍රාහ්මණි, පඡනත්තා²පඡ. සහ දෙවමනුස්සෙහි සදෙවමනුස්සා. “පඡ”ති: සත්තලොකස්ස පරියායවවනමෙතං. තත් සදෙවකවව නෙන පවකාමාවචරදෙවගහණං. සමාරකවවනෙන ඡසකාමාවචර

දෙවග්ගණං. සමුග්ගකච්චනෙන බ්‍රහ්මකාසිකාදි බ්‍රහ්මග්ගණං. සංඝ මණ්ඩ්‍රාග්ගණීච්චනෙන සාසනංසං පච්චන්තිකපච්චාමිත්තසමණ්ඩ්‍රාග්ගණ ග්ගණං. සමිත්තපාපබාහිත්තපාපසමණ්ඩ්‍රාග්ගණග්ගණං, පච්චචනෙන සත්තලොකග්ගණං. සද්දෙවමනුස්සච්චනෙන සමුද්ධිද්දෙව අවසෙස මනුස්සග්ගණං. එවමෙත්ථ තීති පදෙහි ඔකාසලොකො, චිති පච්චසෙන සත්තලොකො ගතිතොති වෙදිතබ්බො.

අපරෙ නයො සද්දෙවග්ගණෙන අරුපාච්චරලොකො ගතිතො, සමාරග්ගණෙන ච කාමාච්චරද්දෙවලොකො. සමුග්ගග්ගණෙන රුපාච්චරබ්‍රහ්මලොකො. සංඝමණ්ඩ්‍රාග්ගණාදිග්ගණෙන චතුපරිස වසෙන සමුද්ධිද්දෙවෙහි වා සහ මනුස්සලොකො අවසෙසසත්ත ලොකො වා. අපි වෙත්ථ සද්දෙවකච්චනෙන උක්කස්පරිචේ ද්දතො සබ්බස්සාපි ලොකස්ස අනෙතාබ්‍රහ්මසද්දණෙ පරිචත්තනභාවං සාධෙති. තතො යෙසං සියා මාරෙ මහානුභාවො ඡ කාමාච්ච රිස්සරෙ වසවන්ති, කිං සොපි අනෙතා බ්‍රහ්මසද්දණෙ පරිචත්තනීති ත්තසං විමතිං. විධිමෙනෙතා සමාරකොති ආහ. යෙසං පන සියා බ්‍රහ්ම මහානුභාවො එකතුලියා එකසමී. වක්කවාළු සහස්සො ආලො කං ඵරති විති-පෙ-දසහි අතුලිති දසසු වක්කවාළු සහස්සො ආලොකං ඵරති. අනුත්තරං ක්කානසමාපත්තිසුඛං පරිසංවෙදෙති, කිං සොපි අනෙතා බ්‍රහ්මසද්දණෙ පරිචත්තනීති ත්තසං විමතිං. විධිමෙනෙතා සමුග්ග කොති ආහ. තතො යෙසං සියං පුට්ඨසමණ්ඩ්‍රාග්ගණා සාසනපච්චන්තිකා කිං තෙපි අනෙතාසද්දණෙ පරිචත්තනීති ත්තසං විමතිං. විධිමෙනෙතා සංඝමණ්ඩ්‍රාග්ගණී පච්චති ආහ. එවං උක්කස්පානං අනෙතාබ්‍රහ්මසද්දණෙ පරිචත්තනභාවං පකාසෙත්වා අපි සමුද්ධිද්දෙවෙ ව අවසෙසමනුස්සව උපාදය උක්කස්පරිචේදවසෙන සෙසසත්තලොකස්ස අනෙතා බ්‍රහ්ම සද්දණෙ පරිචත්තනභාවං. පකාසෙනෙතා සද්දෙවමනුස්සාති ආහ. අයමෙත්ථ අනුසක්කිකමො. පොරුණා පනානු: “සද්දෙවකො”ති: දෙව තාති සඬ්ඛිං අවසෙසලොකො. “සමාරකො”ති: මාරෙන සඬ්ඛිං අව සෙසලොකො. “සමුග්ගකො”ති: බ්‍රහ්මෙහි සඬ්ඛිං අවසෙසලොකො. එවං සබ්බෙපි තිහවුපගෙ සත්තෙ තිහාකාරෙහි තිසු පදෙසු පක්ඛි පිත්වා පුන චිහාකාරෙහි පරියාදතුං. ‘සංඝමණ්ඩ්‍රාග්ගණී පඤ්ඤාදෙව මනුස්සා’ති වුත්තං. එවං පච්චි පදෙහි තෙන තෙන ආකාරෙන තෙධාතුකමෙව පරියාදිත්තං. ගොති. “අනාමකො”ති: උපරි මනෙත්ත. “තිමිතිමිගල”නති: එත්ථ තිමි නාම එකා මච්ඡති. තිමිං ගිලිතුං සමත්ථා තතො මහත්තසරීරං තිමිගලා නාම එකා මච්ඡ ති, තිමිංගලංපි ගිලිතුං සමත්ථා පචයොජනසතිකසරීරං තිමිතිමිග ලා නාම එකා මච්ඡති, ඉධ ජතිග්ගණෙන එකච්චනං කත්තති වෙදි තබ්බං. “ගරුලං වෙහෙසො”නති: එත්ථ ගරුලොති ජතිවසෙන නාමං. වෙනතෙය්‍යංති ගොත්තවසෙන. “පදෙසො”ති: එකදෙසෙ. “සාපිසුත්ත සමා”ති: සබ්බබ්‍රහ්මානං ධම්මසෙනාපති ථෙරෙ ගහෙත්වා

වුත්තනති වෙදිතබ්බං. සෙසසාවකා හි පඤ්ඤාය ධම්මසෙනාපතී ථෙරෙන සමා නාම නන්දී. යථාහ “එතදග්ගං තික්ඛවෙ මම සාවකානං තික්ඛුනං මහාපඤ්ඤනං යදිදං සාරිපුත්තො”ති. අභිකථායව වුත්තනං:-

“ලොකනාථං ඔපෙක්ඛාන යෙ වඤ්ඤෙ සනති පාණිනො.

පඤ්ඤාය සාරිපුත්තස්ස කලං නාඛසනති සොලසි”නති.

“එච්චො”ති: බුඬඤ්ඤාණං සබ්බදෙවමනුස්සානං හි පඤ්ඤං පාපුණිත්වා ණානතො තෙසං පඤ්ඤං ඵරිත්වා බ්‍යාපිත්වා තිට්ඨති. “අභිහවිත්වා”ති: සබ්බදෙවමනුස්සානමපි පඤ්ඤං අතික්කමිත්වා තෙසං විසයභූතමපි සබ්බං අභිහවිත්වා තිස්සති අත්ථො. පටිසම්බද්ධං පන අතිසං සිත්වාති පාසො, සංසිත්වා තුරිත්වාති අත්ථො. සෙ තොති ආදිති එවං ඵරිත්වා අභිහවිත්වා ණානස්ස පච්චක්ඛකාරණං දසොති.

තත් “සණ්ඨිතා”ති: පභිවෙචන සුමනනාගතා. “නිපුණා”ති: සණ්ඨා සුමුමුඛිනො සුබ්බමෙ අත්තනරෙ පටිවිජ්ඣිතසමත්ථො. “කත පරප්පවාද”ති: ඤ්ඤාපරප්පවාද වෙව පරෙහි සඬං කතවාදපරිව යාව “වාලවෙධිරූපා”ති: වාලවෙධිධුග්ගහසදිසා. “මොඛියදණ්ඨා මඤ්ඤා චරන්ති¹ පඤ්ඤාගතොති දිසීගතාහි”ති: වාලසුමුමානිපි පරෙසං දිසීගමනාති අත්තනො පඤ්ඤාගමනෙන හින්දන්තා විය චරන්ති¹ අත්ථො. අථ වා “ගුථානං මුත්තගත”නති ආදිසු විය පඤ්ඤා එව=පඤ්ඤාගතං. දිසීයො එව=දිසීගතාහි. “පඤ්ඤා අභිසංචරිත්වා අභිසංචරිත්වා”ති: දිපදමපි නිපදමපි චතුපදමපි පුච්ඡං රවසිත්වා, තෙසං පඤ්ඤානං අතිබහුභාවතා සබ්බසග්ගත්ථං වික්කාහුං වුත්තං. ගුණොති ව පටිච්ඡන්තාහි ව අත්ථන්තාහි වාති පාඨසෙසො.

තෙසං තථා විනයං දිසවා අත්තනා අභිසම්බන්ධපඤ්ඤානං පුච්ඡන්තූති එවං භගවතා අධිපොත්තතා පඤ්ඤානං පුච්ඡන්ති, අඤ්ඤාසං පන පුච්ඡන්තං ඔකාසමෙව අදත්වා භගවා උපසංකමන්තානං ධම්මං දෙසෙති. යථාහ “තෙ පඤ්ඤා අභිසංචරෙන්නති ඉමං මයං පඤ්ඤා සමණං ගොතමං උපසංකමිත්වා පුච්ඡිස්සාම, සවෙ නො සමණො ගොතමො එවං පුඤ්ඤා එවං ව්‍යාකරිස්සති එවමස්ස මයං වාදං ආරොපෙස්සාම, එවං වෙපි නො පුඤ්ඤා එවං ව්‍යාකරිස්සති එවංපිස්ස මයං වාදං ආරොපෙස්සාමාති, තෙ යෙන සමණො ගොතමො තෙනුපසංකමන්ති, තෙ සමණො ගොතමො ධම්මො කථාය සන්දස්සෙති සමාදපෙති සමුත්තෙතෙති සම්පතංසෙති, තෙ සමණෙන ගොතමෙන ධම්මො කථාය සන්දස්සිතා සමාදපිතා සමුත්තෙතීතා සම්පතංසිතා න වෙව සමණං ගොතමං පඤ්ඤානං පුච්ඡන්ති, භූතස්ස වාදං ආරොපෙස්සනාති අඤ්ඤාදන්ති සමණස්සෙව ගොතමස්ස සාවකා සම්පජ්ජන්ති”ති. තස්මා පඤ්ඤා න පුච්ඡන්ති. භගවා කීර් පටිසම්පේඤ්ඤා ධම්මං දෙසෙන්නො පරිසාය

අප්පාසය. ඔලොකෙනි, නනො පසාසි “ඉමෙ පසාසිනා ගුලාං රහස්සං පසාසිනං ඔවට්ඨිකසාරං කතා ආගතාති.” සො තෙනි අප්පාසො යෙව පසාසිනප්පාසය එතනකා දෙසා විසාජ්ජනෙ එතනකා අප්පාසෙද අකඛරෙ එතනකාති ඉමං පසාසිනං පුච්ඡන්තො එවං පුච්ඡෙත්ථා විසාජ්ජනො එවං විසාජ්ජකාති ඉති ඔවට්ඨිකසාරං කතා ආනීතෙ පසාසින ධම්මකථාය අනන්තරෙ පක්ඛිපිනා විධිංසෙති. තෙ පසාසිනා සෙයෙසා චන නො යං මයං ඉමෙ පසාසින න පුච්ඡන්ත සචෙපි මයං පුච්ඡෙත්ථාම අපාතිසිතෙ නො කතා සමණො ගොතමො ඛිපෙය්‍යාති අත්තමනා භවන්ති. අපිච බුඩ්ධා නාම ධම්මං දෙසෙන්නා පරිසං මෙත්තාය ඵරන්ති මෙත්තාඵරණෙන දසබලෙසු මහාජනස්ස විත්තං පසිද්දති, බුඩ්ධා නාම රූපග්ගප්පත්තා ගොතති. දස්සනසලපත්තා මධුරස්සරා මුදුජ්වහා සුඵසිතදන්නාවරණං අම තෙන හදයං සිඤ්චන්තා විය ධම්මං කපෙන්නති. නත්ත තෙසං මෙත්තා ඵරණෙන පසන්නවිත්තානං එවං ගොති-ඵවරූපං අවෙජ්ඣකථං අමොඝකථං නිය්‍යාණ්කකථං කපෙන්නන්ත භගවතා සඬං න සක්ඛස්සාම පච්චනීකගාහං ගණිතූනති අත්තනො පසන්නභාවෙනෙව පසාසින න පුච්ඡන්ති. “කපිතා විසාජ්ජනා චා”ති එවං තුලෙන පුච්ඡන්තා අප්පාසිනපසාසිනානං උච්චාරණෙන තෙ පසාසිනා භගවතා කපිතා එව ගොතති යථා ව තෙ විසාජ්ජනබ්බා තථා විසාජ්ජනා එව ගොතති. “නිද්දිඨකාරණා”ති: ඉමිනා කාරණෙන ඉමිනා හෙතුනා එවං ගොතති, එවං සහෙතුකං කතා විසාජ්ජනෙන භගවතා නිද්දිඨකාරණා එව ගොතති තෙ පසාසිනා; “උපකම්පනකාව ගොභග චනො සමපජ්ජනති”ති: ඛතතිපසාසිනාදයො භගවතො විසාජ්ජනෙ නෙව භගවතො සමිපෙ ඛිත්තකා පකම්පනකා සමපජ්ජනති සාවකා චා සමපජ්ජනති උපාසකාවාති අනෙථා. සාවකසමපත්තිං චා පාපුණන්ති උපාසකසමපත්තිං චාති වුත්තං ගොති.

“අථා”ති: අනන්තරෙන. තෙසං උපකම්පනකසමපත්ති සම නන්තරෙන චාති අනෙථා. “නාපථා”ති: තස්මිං ණානෙ තස්මිං අධිකාරෙ චා “අනිග්ගෙවති”ති: අති විය ජෙනති පකාසති. “සද්දං පසාසිනා”ති: යා අයං භගවතො පසාසින නාය පසාසිනා, භගවා ච අනිග්ගෙවතිති අනෙථා. ඉතිසද්දො, කාරණෙන, ඉමිනා කාරණෙනාති අනෙථා. සෙසං සබ්බත්ථ පාකට්ඨෙවති.

පසුරසුන්තතිදදසවණණනා

නි සි තා.

අඬමං.

තවම මාගැදිය සුත්තයේ දෙසවන කොටස පස්වග්ගය නාම:- අප්පාල නිත්‍යොධරුකමුලේ නානාරූපාති නිමිතිනා අභිකාමං ආගතං මාර්ගිතරං දිස්වාන නණං අරතං රගව ඡන්දමත්තමපි මෙථුනසම් නාහොසි කිමෙවිදං ඉමිස්සා දුරිකාය මුත්තකරිසපුණ්ණරූපං දිස්වා හමිස්සා සබ්බපා පාදපි තං සංථුසිතුං න ඉවෙඡ් කුතො තෙන සංවසි තුනති ආග. මුත්තපුණ්ණනති උතුරුසෙන වන්ධිපුටනතරං පුරෙත්වා සිතමුත්තෙන ආපුරිතං, “කට්ඨපුණ්ණ”නති: පක්කාසයසබ්බාතෙ හෙට්ඨා ඛාතිපිඨිකණ්ඨකමුලානං අනතරෙ උබ්බධෙන අභිභුල මත්තෙ අනතාවසානෙ සිතව්වෙන පුණ්ණං, “සෙමහපුණ්ණ”නති: උදරපටලේ සීභ එකපත්තපමාණෙන සෙමෙන පුරිතං, “රුහිර පුණ්ණ”නති: යකනස්ස හෙඨා භාගං පුරෙත්වා හදයවන්ථු¹ පඨා සාතං උපරි පොකං පොකං පශාරනෙන වක්කහදයයකන පඨාසෙ වොමයමානෙන සිතෙන එකපත්තස්ස පුරණමත්තෙන සනතිවිහලොභිතසංඛාතෙන ව කෙසිලොමනබදන්තානං මංස විනිමුත්තස්සානවෙව පබ්බසකවමමව ස්පෙත්වා ධමනිජලානුසාරෙන සබ්බං උපාදිත්තකසරීරං ඵරිත්වා සීභ සංසරණලොභිත සංඛාතෙන වාති දුට්ඨෙත රුහිරෙන පුණ්ණං, “අභිසංඝාම”නති: සකලසරීරෙ හෙඨා අසීතං උපරි සීභාති සාධිකාති නිණ් අභිසතාති ගෙහි අසීති ඝට්ඨං, “නහාරුසමබ්බ”නති: සකලසරීරෙ අට්ඨිති ආබක්ඛිත්වා සීභාති නවනහාරුසතාති ගෙහි නහාරුති සමබ්බං ආබබ්බං.

“රුහිරමංසාලෙපන”නති: සංසරණලොභිතෙන ව සාධිකාති නිණ් අභිසතාති අනුලිපිත්වා සිතෙන නවමංසපෙසිසතෙන ව අනු ලිත්තං සරීරං “වමමවිනබ්බ”නති: සකලසරීරං පරියොනක්ඛිත්වා පාකටකිලොමකස්ස උපරි ඡවියා හෙඨා සීතං වමමං තෙන වමෙමන විනබ්බං පරියොනබ්බ “වමමවනබ්බ”නති පිපාලි, “ජවිසා පටිච්ඡනන”නති: අතිසුමුම ඡවියා පටිච්ඡනනං ඡාදෙත්වා සීතං.

“ඡිද්දවඡ්ද”නති අනෙකඡද්දං, “උග්ගර”නති: අක්ඛිමුඛාදීති උග්ගරන්තා, “පග්ගර”නති: අධොභාගෙන පග්ගරන්තං, “කිම්බස නිසෙවිත”නති වුච්ඡ්ඛාදීති නානාපාණකුලෙහි ආසෙවිතං, “නානා කට්ඨලපටිපුර”නති: අනෙකච්චධෙති අසුවිකොඨාසෙහි පුරිතං, තතො මාගැදියො පබ්බජ්ජා නාම මානුසකො කාමෙ පතාය දිබ්බ කාමත්ථාය පබ්බජ්ජති අයම දිබ්බෙපි කාමෙ න ඉච්ඡති ඉදමපි ඉච්ඡිතතං කානු අස්ස දිවිති පුච්ඡිතුං දුතියගාමාග.

තත් “ඵහාදිසං වෙරනන”නති: දිබ්බච්ඡිතතං සක්ඛාය හණති, “නාටි”නති: අත්තතො ධිතරං සක්ඛාය, “දිභිගතං සිලබ්බනං නුජිච්ඡිත”නති: දිභි ව සිලබ්බතව ජිවිතව හඬුපපත්තිව වදෙසි, “කිදිස”නති: අත්තතො හවුපත්තිං වා තුවං කිදිසං වදෙසිති.

ඉතො පරං වෙ ගාථා විස්සජ්ජනපුච්ඡානසෙන පවත්තතො පාකට්ඨකො යෙව. තාසං පඨමගාථාය සංඛෙපජෝ-නස්ස මස්සං මාගඤ්ඤ වාසභිදිසිගතධමෙම සුනිච්ඡිනිත්වා ඉදමෙව සචං මොසමඤ්ඤනති එවං ඉදං වදාමිති සමුග්ගතිතං නගොති නත්ති නවිජ්ජති, කිං කාරණං? අගං හි පස්සන්තො දිසිසු ආදීනචං කිචි දිසිං අගගෙනා සචානි පටිච්ඡන්තො අජ්ඣත්තං රුගාදීනං සන්තභාවෙන අජ්ඣත්තසනතිසංඛාතං නිබ්බාණමෙව අද්දසනති. “ආදීනච”නති: උපද්දවං “සබ්බදුක්ඛ”නති: කාසිකදුක්ඛෙන සබ්බදුක්ඛං. “සවිසාන”නති: වෙනසිකදුක්ඛෙන. “සඋපාසාස”නති: උපායාසසතිතං. “සපට්ඨාන”නති: සදරථං. “නතිබ්බිදුසා”ති: නවටෙව නිබ්බිදුනන්දාය. “නවිග්ගාසා”ති: න වටෙව විරුගන්දාය. “නතිගේධාසා”ති: න වටටස්ස නිරෝධන්දාය. “න උපසමාසා”ති: න වටටස්ස උපසමනන්දාය. “නඅගිඤ්ඤාසා”ති: න විවටටස්ස අභිජනනන්දාය. “නසමෙබ්බාධාසා”ති: න කිලෙසභිද්දාපගමෙන වටටහො සමුද්ධානන්දාය. “නතිබ්බාණාසා”ති: න අමනනිබ්බාණන්දාය. එත් පන “න නිබ්බිදුයා”ති: විපස්සනා. “විග්ගාසා”ති: මග්ගො. “නිගේධාස උපසමාසා”ති: නිබ්බාණං. “අගිඤ්ඤාස සමෙබ්බාධාසා”ති: මග්ගො “නිබ්බාණාසා”ති: නිබ්බාණමෙව. එවං එකසමිං සාතෙ විපස්සනා තිසු මග්ගො තිසු නිබ්බාණං වුත්තංති. එවං වචන්තකථා වෙදිතබ්බා, පරියායෙන පන සබ්බාතිපෙතාති මග්ගවෙච්චනාතිපි නිබ්බාණවෙච්චනාතිපි හොනති යෙව. “අජ්ඣත්තං ග්ගස්ස සනති”නති: අජ්ඣත්ත රුගස්ස සන්තභාවෙන නිබ්බුතභාවෙන අජ්ඣත්තසනතිසංඛාත නිබ්බාණං ඔලොකෙසි. “ඤ්ඤස්ස සනති”ති: ආදීසුපි එසෙවනථොය.

“සවිච්ඡිනන්තො”ති: නිදද්දසස්ස උදෙසපදං. “විච්ඡිනන්තො”ති: සචානි වරෙස්සන්තො. “විභාගෙන්නො සවිච්ඡිනන්තො”ති: තානෙව පච්චෙකං විභාවෙන්නො, කෙචි ගවෙසන්නොති වණ්ණයනති. “අද්දස”නති: ඔලොකෙසිං. “අද්දක්ඛි”නති: විනිවිජ්ඣිං. “අඨසසි”නති: පඤ්ඤය එසසිං. “සවිච්ඡිකම්”නති: ඤ්ඤණෙන පච්චක්ඛං අකාසිං.

දුතියගාථාය සංඛෙපජෝ:-යානිමානි දිසිගතානි තෙහි තෙහි සුතොතති විනිච්ඡිනිත්වා ගතිතතො විනිච්ඡයානි ව අත්තන්තො පච්චයෙහි අභිසංඛන්භාවාදීනා නයෙන පකපටිතානිති ව වුච්චනති. තෙ වෙ මුනි දිසිගතධමෙම අගගෙනා අජ්ඣත්තසනතිති යමෙතමත්ථං වුච්ඡි ආචිකක මෙ කථං නු ධීරෙහි පවෙදිතං තං කථං පකාසිතං ධීරෙහිති වදාති. ඉමිස්සා ගාථාය නිදද්දසො උත්තානන්දො ස්පෙතො පරමත්ථ පදං. තත්ථ “සං සරමත්ථ”නති: යං උත්තමං නිබ්බාණං. අථස්ස භගවා යථා යෙන උපායෙන වා පන ධීරෙහි පකාසිතං තං උපායං සපට්ඨකකං දස්සෙන්නො “නදිසිසා”ති ගාථමාග. තත්ථ “නදිසිසා”ති: ආදීති සමාපත්තිඤ්ඤා බාහිරසීලබ්බතාති පටිකම්පනති. “සුඛිමාහා”ති: එත් වුත්ත ආගසද්දං සබ්බත්ථ නකාරෙන සථිං.

යොජෙත්වා පුරිමපදත්තයං නෙත්වා දිසියා සුභිනති නාහ නකපෙසිති¹ එවමන්තො වෙදිතබ්බො. යථා වෙත්ථ එවං උත්තරපදෙසුපි. තත්ථ ච අදිසියා න ගොති. දසවජුකං සමමාදිසිං විනා න කපෙමි.¹ තථා “අසුනිසා”ති: න ච සවණං විනා. “අසුඤ්ඤා”ති: කල්මසාකත සච්චානුලොමිකඤ්ඤං විනා. “අසිලනා”ති: පාරිමොක්කසංවරං විනා. “අබ්බතා”ති: ධුතභවතං විනා. “නොපි නෙත්වා”ති: තෙසු එකෙකෙන දිසි ආදි නිමිත්තකොනාපි න කපෙමිති එවමන්තො වෙදි තබ්බො.

“ඵනෙ ව නිසාජ්ජ අනුගහතාසා”ති: තෙ ව පුරිමදිසි ආදි භෙදෙ කණ්හපක්කිකෙ ධම්මෙ සමුදාසංචාරණෙන නිසාජ්ජ පච්ඡිමෙ දිසිආදිභෙදෙ සුක්කපක්කිකෙපි අනංමයනාජ්ජනෙන අනුයාහාය සන්තො අතිසාය සන්තො භවං නජ්ජෙත්ති ඉමාය පරිපතතියා රුගාදිප්පසමෙන සන්තො චක්කාදිසු කුච්ඡ ධම්මං අතිසාය එකමපි භවං න ජ්ජෙ අපිභෙත්තුං අපන්තෙත්තුං සමන්තොසි සියා; අයමසා අජ්ඣත්තසන්නති අධිප්පායො. “සවණංපි ඉච්ඡිතබ්බං”නති: සුත්තාදි වසෙන සවණපටි ආභංඛිතබ්බං. “සමගාන් ඉමෙ ධම්මා”ති: සමමා දිසි ආදිකා ඉමෙ ධම්මා උපකාරණෙන සමගාන් ගොනති. “කණ්හ පංගුනිසාන”නති: අකුසලපකෙඤ්ඤා ගතානං සමුදාසංචාරණො පභානං.

“ඉච්ඡිතබ්බං”නති: සමමා ගතනතො සමුචෙජ්ජනො පභානං ආභංඛිතබ්බං. “නොධාතුකොසු කුසලෙසු ධම්මෙසු”ති: කාමරූපා රූපසංඛාතෙසු තෙභුමකෙසු කොසලෙසුසමුදාසෙසු. “අනම්මසනා”ති: නිත්තරණභාවො. එවං චුතෙන වචනත්ථං අසලකෙඤ්ඤො මාගන්දි යො නො වෙ කිරුති ගාථමාහ. දිසාදිති චුත්තත්තයානෙව. “කණ්හ පංගුනිසා”ති. යෙ වූපන සක්කිය උභයත්තාපි ආහ, ආහසද්දං පන නො වෙති සද්දෙන යොජෙත්වා “නො වෙ කිරු”ති ආහ. නො වෙ කිරු කපෙසිති එවං අන්තො දසබ්බො. “මොමුලාන”නති: අතිමුලතං මොගනං වා. “පච්චෙතනී”ති: ජනනති. ඉමසාපි ගාථාය නිද්දෙසො උත්තානො, අපසා භගවා තං තං දිසිං නිසාය පුච්ඡං පරික්කිපන්තො “දිසිං ව නිසායා”ති ගාථමාහ. තස්සන්තො තං මාගන්දිය දිසිං නිසාය පුත්තපුත්තං පුච්ඡමානො යාති තෙ දිසිගතාති සමුග්ගතිතාති තෙසෙව සමුග්ගතිතෙසු සමොඤ්ඤාගතො තං ඉතො මයා චුත්ත අජ්ඣත්තසන්නතො පරිපතතිතො ධම්මදෙසනතො වා අණුමපි සුත්ත සද්දො න පසාසි. තෙන කාරණෙන තං ඉමං ධම්මං මොමුගතො පසාසිති.

“ලගගනං නිසාය ලගගන”නති: දිසිලගගනං අලලිසිත්වා දිසි ලගගනං. “බ්බික”නති: දිසිබ්බකං. “සලිලොධං”නති: දිසිපලි ලොධං. “අනිකාරං පහතනොසි”ති: බහලනිකාරං පවිඨොසි. “සුභගසද්දො”නති: සමණධම්මෙ සුත්තසද්දො. “පහගසද්දො”නති:

සමණධම්මෙ පටිලඛසඤ්ඤාං, “ලක්ඛණසඤ්ඤා”නති: සඤ්ජානන සඤ්ඤාං. “කාරණසඤ්ඤා”නති: හෙතුසඤ්ඤාං. “ථානසඤ්ඤා”නති: කාරණසඤ්ඤාං. “තප්පිලහසි”ති: නවිජ්ජයි.

“කුතො ඤාණි”නති: මග්ගඤ්ඤාණං පන කෙන කාරණෙන ලභියාසි. “අනිච්චං චා”ති: හුන්වා අභාවජෙන පචක්ඛන්තා අනිච්චං. “අනිච්චසංඤ්ඤාලොමං චා”ති: පචක්ඛන්තා අනිච්චාති උපපන්නා සඤ්ඤා අනිච්චසඤ්ඤා, නාය සඤ්ඤාය අනුලොමං අප්පට්ඨාලං අනිච්ච සඤ්ඤානුලොමං. විනතං විපස්සනාඤ්ඤාණානං දුක්ඛානන්තසඤ්ඤානුලොමානම්ච එසෙව නයො. එවං සමුග්ගතිනෙසු පමොහෙන මාග්ඤ්ඤාය විවාදාපත්තිං දස්සෙත්වා ඉද්දති නෙසු අඤ්ඤාසු ව ධම්මෙසු විගතපමොගස්ස අත්තනො නිබ්බිවාදනං දස්සෙන්නො-“සමොච්ඡෙසි”ති ගාථමාහ. තස්සන්තො-යො එවං තිධා මානෙන වා දිට්ඨියා වා පුග්ගලෙන වා මඤ්ඤාති සො තෙන මානෙන වා නාය වා දිට්ඨියා තෙන වා පුග්ගලෙන විවදෙය්‍ය. යො පන අමහාදිස්සො ඉමාසු තීප්පු විධාසු අවිකම්ප මානො සමො චිස්සෙසීති න තස්ස හොති න ච තීනොති ගාථාසෙසො. ඉමිස්සාපි ගාථාය නිදදෙසො උත්තානොව තිච්චිතෙය්‍ය.

“සච්චන්ති සො”ති: ගාථා, තස්සන්තො-සො එවරූපො පභින්නාන දිට්ඨිකො මාදිස්සො බාහිනපාපානාදිනා නයෙන බ්‍රාහ්මණො ඉදමෙව සච්චන්ති තිං. වදෙය්‍ය තිං. වජ්ජිං භණ්ණෙය්‍ය කෙන වා කාරණෙන භණ්ණෙය්‍ය. මග්ගං සච්චං නුග්ගං මුසාති වා කෙන මානෙන දිට්ඨියා පුග්ගලෙන වා විවදෙය්‍ය. යස්මිං මාදිස්සෙ ඛිණ්ණසච්චෙ සදිස්සො හමසමින්නි පචත්තියා සමං ඉතරවයභාවෙන පචත්තියා විසමං වා මඤ්ඤාති. නත්ති සමාදීප්පු කෙන වාදං පටිප්පස්සමෙහෙය්‍යාති. ඉමිස්සාපි ගාථාය නිදදෙසො උත්තානො. නත්ති එකංසෙනෙව එවරූපො පුග්ගලො. “ඔකම්පගායා”ති ගාථා. තත් “ඔකම්පගායා”ති: රූපධානාදි විඤ්ඤාණං ඔකසාරි, තත් ඡන්දරගප්ප හානෙන ඡබ්බෙත්වා. “අනිකෙනාසාදි”ති: රූපනිමිත්තනිකෙනාදිති තණ්හාවසෙන අවදනො. “ගාමෙ අකුබ්බං මුති සන්ධානි”ති: ගාමෙ ගිතීසන්ධානි අකරෙන්නො. “කාමෙහි පිනො”ති: කාමෙසු ඡන්දරගාහාවෙන සබ්බකාමෙහි පුට්ඨෙත්වා. “අසුරෙකඛග්ගො”ති: ආයතිඅත්තභාවං අනතීතිබ්බතෙනෙනො. “කප්පනු විගගසන ජනෙන කසිණ”ති: ජනෙන සතිං විගාතිකකපං කපෙය්‍ය. “හට්ඨදකානි”ති: එවංනාමකො ගහපති. “සෙන ආසසමා මහාකච්චානො නෙත්තුසංකමි”ති: යෙනාති භූමිමන්තෙ කරණච්චනං, තස්මා යත් මහාකච්චානො තත් උපසංකමිති එවමෙත් අන්තො දඬබෙබ්බා. යෙන වා කාරණෙන මහාකච්චානො දෙවමනුස්සෙහි උපසංකමිතබ්බො තෙන කාරණෙන උපසංකමිති එවමෙත් අන්තො දඬබෙබ්බා. කෙන වා කාරණෙන මහාකච්චානො උපසංකමිතබ්බො? නානප්පකාරගුණවිස්සසාධිගමාධිප්පායෙන, සාදු

එලුපහොගාධිපායෙන දිජගණෙහි නිව්චලිතමහාරුකෙබ්බා විය. උපසංකමිති ව ගතොති වුත්තං ගොති. “උපසංකමිතියා”ති: උපසංකමනපරියොසානදීපනං. අඵවා එවං ගතො ආසන්නතරං යානං මහාකව්වානස්ස සමිපසංඛාතං ගන්තාතිපි වුත්තං ගොති.

“අභිවාදෙඛා”ති: පච්චනිභිනෙන වන්දිතා. ඉදාති යෙනතේන මහාකව්වායනස්ස උපට්ඨානං ආගතො තං පුච්ඡතුකාමො දසනබ සමොධානසමුප්පලං අප්පිං සිරසි පතිඨාපෙතා ඵකමනතං නිසීදී. “ඵකමනනති.” භාවනපුංසක නිදෙද්ධො. “විසමං වන්ධමසුරියා පරි වත්තනති”ති ආදීසු විය. තසමා යථා නිසිනොහා ඵකමනතං නිසිනොහා ගොති එවං නිසීදීති එවමෙත්ථ අත්ථො දඨබ්බො. භූමමත්ථො වා එතං උපයොගව්වනං, “නිසීදී”ති. නිසප්පං කප්පෙසි. පණ්ඩිතා හි දෙව මනුස්සා ගරුඨාතියං උපසංකමිතියා ආසන්නසලතාය ඵකමනතං නිසීදනති, අයං ව ගහපති තෙසං අඤ්ඤාතරො, තසමා ඵකමනතං නිසීදී. කථං නිසිනොහා ව පන ඵකමනතං නිසිනොහා ගොති? ඡ නිසප්පා දෙසෙ වජේත්ථා, සෙය්‍යපිදං?, අතිදුරමච්චාසන්නමුපරිචාතමුත්ත තප්පදෙසං අතිසමමුබ්බමිතිපච්ඡාති අතිදුරෙ නිසිනොහා හි සචෙ කප්ඵතුකාමො ගොති උච්චාසදෙදන කප්ඵතබ්බං ගොති. අච්චා සන්න නිසිනොහා සංඝට්ටනං කරොති. උපරිචාතෙ නිසිනොහා සරිරගකේන බාධෙති. උත්තතප්පදෙසෙ නිසිනොහා අගාරවං පකාසෙති. අතිසමමුබ්බා නිසිනොහා සචෙ දඬුකාමො ගොති චක්ඛුතා චක්ඛුං ආගච්ච දඨබ්බං ගොති. අතිපච්ඡා නිසිනොහා සචෙ දඬුකාමො ගොති ගිවං පසාරෙත්ථා දඨබ්බං ගොති, තසමා අයංපි එතෙ ඡ නිසප්පාදෙසෙ වජේත්ථා නිසීදී. නෙතවුත්තං: “ඵකමනතං නිසීදී”ති. “ඵනදමොවා”ති: එතං අවොච. “වුත්තමිදං භනෙන කව්වාන භග වහා අඨකවංගියෙ මාගන්දිය පඤ්ඤා”ති. අඨකවංගියමි මාගන්දිය පඤ්ඤා නාම අත්ථි, තසමිං පඤ්ඤා රූපධාතු හි රූපකධකො අභිප්පෙතො “රූපධාතුග්ගවිනිබ්බි”නති. රූපධාතුමි රගවිනි බ්බිං. “විඤ්ඤාණ”නති: කාමමවිඤ්ඤාණං, ඛකාසාදි ගෙහසාරි ආලයසාරි. කායමාපනෙත්ථ “විඤ්ඤාණධාතු බො ගහපති”ති න වුත්තනති? සමමාගවිඤ්ඤාණං. ඔකොතිහි අත්ථො පච්චයො වුච්චති. පුරෙ ඡතව කාමමවිඤ්ඤාණං පච්ඡා ඡතස්ස කාමමවිඤ්ඤාණස්සපි විපාකවිඤ්ඤාණස්සපි පච්ඡාඡතං විපාකවිඤ්ඤාණං ව විපාකවිඤ්ඤාණස්සපි කාමමවිඤ්ඤාණස්සපි පච්චයො ගොති. තසමා කතරං නු බො ඉධ විඤ්ඤාණනති සමමාගො භවෙය්‍ය, තස්ස විඤ්ඤාණං තං අගගෙත්ථා අසමන්තාච දෙසනා කතාති.

අපි ව විපාකාරමඤ්ඤවසෙන වතස්සො අභිසංඛාරවිඤ්ඤාණසි තියො වුත්තා, හා දස්සොතුමපි ඉධ විඤ්ඤාණං න ගතිතං. “උපාසුපාදු භා”ති: තණ්හුපායදිදුපාය වසෙන චෙ උපායා, කාමුපාදානාදීති වත්තාරි උපාදානාති. “මෙඛාසො අධිඝාතාගිතිවෙසානුසං”ති: අතු

සල විතතස්ස අබ්බානභූතා වෙව අභිනිවෙසභූතා ච අනුසයභූතා ච.
 “නථාගනස්සා”ති: සුමාසම්බුධස්ස. සබ්බසංඨි භි ඛිණ්ණසවානං
 එතෙ පඨිනාව, සඤ්ඤා පන ඛිණ්ණසවානාවො ලොකෙ අතිපාකවොති
 උපරිමකොටියං එතං වුත්තං. “විඤ්ඤාණධාතුසා”ති: ඉධ විඤ්ඤාණං
 කසමා ගහිතං? කිලෙසපභානදස්සනන්තං. කිලෙසා භි න කෙවලං
 වතුසු යෙව බකෙසු පභියනති පචභිපි පභියනති යෙවති කිලෙ
 සපභානදස්සනන්තං ගහිතං. “එවං ඛො ගහපති අනොකසාරි
 හොති”ති:¹ එවං කම්මවිඤ්ඤාණෙන ඔකං අසරතො අනොක
 සාරි නාම හොතිති. “රූපනිමිත්තනිකෙන විසාරවිනිබ්බා”ති: රූප
 මෙව කිලෙසානං පච්චයන්තෙ නිමිත්තං ආරම්භකිරියසංඛාතෙන
 නිවාසන්තෙ නිකෙතනති රූපනිමිත්තනිකෙනං, විසාරෙ ච විනි
 බ්බො ච විසාරවිනිබ්බං. උභයන්තෙපි කිලෙසානං පඤ්චනාවො ච
 විනිබ්බනභාවො ච වුත්තො, රූපනිමිත්තනිකෙනෙ විසාර විනිබ්බං
 රූපනිමිත්තනිකෙනෙවිසාරවිනිබ්බං, තසමා රූපනිමිත්තනිකෙන
 විසාරවිනිබ්බං, රූපනිමිත්තනිකෙනාමති උපපන්නාන කිලෙසවිසා
 රනවෙව කිලෙසබ්බකෙනෙ වාති අන්තො. “නිකෙතනසාරිනි වුච්චති”ති:
 ආරම්භවසෙන නිවාසසානන්තෙ නිකෙතනසාරිනි වුච්චති. “පඨි
 නා”ති: රූපනිමිත්තනිකෙනාකිලෙසවිසාරවිනිබ්බං පඨිනා. කසමා ච
 පනෙත් පච්චකඛා ඔකොති වුත්තා ඡ ආරම්භොති නිකෙතනති:
 ඡන්දරුගස්ස බලවද්ධබලතාය, සමානෙතතිපි භි එතෙසං ආලයන්තෙ
 විසෙසභාවෙ ඔකොති නිපපරියායෙන සුඛගෙගමෙව වුච්චති,
 නිකෙතනති: අප්ප අසුකථානෙ කිලිසස්සාමාති කතසංකෙතාති වස
 නථාන උය්‍යානාති. තත්ථ යථා පුත්තදර ධක්ඛාසුත්තෙ ගෙගෙ ඡන්ද
 රුගො බලවා හොති, එවං අප්පකතනෙසු බකෙසු, යථා පන උය්‍යා
 නථානාදිසු තතො දුබ්බලවාගෙ හොති එවං බාහිරෙසු ඡසු
 ආරම්භෙසුති: ඡන්දරුගස්ස බලවද්ධබලතාය එවං දෙසනා කතාති
 වෙදිතබ්බා. “සුඛිනෙසු සුඛිනො”ති: උපභාසෙසු ධනධක්ඛාලාභාදි
 වසෙන සුඛිනෙසු ඉදුනාගං මනාපං විචරං මනාපං භොජනං
 ලභිස්සාමිති ගෙගසිත්තසුබෙන සුඛිනො හොති. තෙහි සහ සම්පත්තිං
 අත්තනා අනුභවමානො විය වරති.² “දුක්ඛිනෙසු දුක්ඛිනො”ති:
 තෙසං කෙනවිදෙව කාරණෙන දුක්ඛෙ උපපන්නෙ සයං විගුණෙන
 දුක්ඛිනො හොති. “කිච්චකරණිසෙසු”ති: කිච්චසංඛාතෙසු කරණී
 යෙසු. “මොසොගං ආපජ්ජති”ති: උපයොගං සයං තෙසං කිච්චානං
 කත්තබ්බතං ආපජ්ජති. “නාමෙසු”ති: වද්දුකාමෙසු. “එවං ඛො ගහ
 පති නාමෙහි අරිතො හොති”ති: එවං කිලෙසනාමෙහි අරිතො
 හොති අනෙතානාමානං සබ්බාවෙන අනුචේදා, සුක්කපකෙබා
 තෙසං අභාවෙන රිතො නුචේදාති වෙදිතබ්බො. “පුරෙකබ්බ
 හො”ති: වට්ටං පුරතො කුරුමානො. එවරූපො සිසන්ති ආදිසු

මුතරූපාදිහෙදය මුතියාපි සො මානං න එති. “නඬි නම්මසො සො”ති: තණ්හාදිභිවසෙන නම්මයො හොති, න සංකප්පරුගතො, අයං පන න තාදිසො. “න කම්මනා නොපි සුතෙන නෙසො”ති: පුඤ්ඤභිසංඛාරදිනා කම්මනා වා සුතසුඛිආදිනා සුතෙන වා සො තෙනබ්බො න හොති. “අනුපභිනො සො¹ නිවෙස නෙසු”ති: සො විතතමි උපායානං පභිනතතා සබ්බෙසු තණ්හාදිභි නිවෙසනෙසු අනුපභිනො.

“මුතරූපෙන වා”ති: එත් මුතරූපාති ගඤ්ජපොඨබ්බාති. “මානං නෙති”ති: අසම්මානං න එති. “න උපෙනි”ති: සම්පං නඑති. “න උපගච්ඡති”ති: උපගතතා න තිඨති “නම්මසො”ති: තප්පකතො තස්ස ව එවං විධස්ස

“සඤ්ඤවිරතතස්සා”ති ගාථා. තත් “සඤ්ඤවිරතතස්සා”ති: තෙකම්මසඤ්ඤපුබ්බගමාය භාවනාය පභිනකාමාදිසඤ්ඤස්ස. ඉමිනා පන පදෙන උභතොභාවිමුභෙනා සමථයාතිකො අධිපෙප්පතො. “සඤ්ඤවිමුක්තතස්සා”ති: විපස්සනා පුබ්බගමාය භාවනාය සබ්බනිලෙසෙහි විමුක්තස්ස, ඉමිනා සුක්කවිපස්සකො අධිපෙප්පතො. “සඤ්ඤච දිඪ්ඨිච සෙ අග්ගහෙසුං තෙ සමට්ඨානා විවදනති ලොකෙ”ති: යෙ පන කාමසඤ්ඤදිකං සඤ්ඤං අග්ගහෙසුං තෙ විසෙසතො ගහට්ඨා කාමාධිකරණං-යෙව දිට්ඨිං අග්ගහෙසුං තෙ විසෙසතො පබ්බජිතා ධම්මාධිකරණං-අඤ්ඤමඤ්ඤං සට්ටෙනා විවදනති. “සො සමථපුබ්බගමං අජිසමගං භාවෙති”ති: යො පුග්ගලො සමථපුබ්බගමං පුරෙවාරිකං කතා සහවිපස්සනං අරියමග්ගං භාවෙති; පඨමං සමාධිං උප්පාදෙත්වා පච්ඡා සහවිපස්සනං අරියමග්ගං උප්පාදෙතිති අත්ථො. “නස්ස ආදිනො”ති: තස්ස පුග්ගලස්ස පඨමජ්ඣානාදිනො “උපාදුසා”ති: පටිච්ච ආගමම. “ගන්ථා වික්කමිතිනා හොනති”ති: ගන්ථා දුරිතතාව භවනති. “අරහතන පතෙන”ති. අරහතතථලං පතෙන. “අරහතො”ති අරහතතථලෙ ධිතස්ස. “ගන්ථා ච මොහා වා”ති ආදයො සබ්බන්ලෙසා පභිනා හොනති. “සො විපස්සනා පුබ්බගමං අජිසමගං භාවෙති”ති: යො පුග්ගලො විපස්සනං පුබ්බගමං පුරෙවාරිකං කතා අරියමග්ගං භාවෙති; පඨමං විපස්සනං උප්පාදෙත්වා පච්ඡා අරියමග්ගසමපයුත්තං සමාධිං භාවෙතිති අත්ථො. “නස්ස ආදිනො උපාදුසා”ති: තස්ස පුග්ගලස්ස විපස්සනතො පඨාය විපස්සනං පටිච්ච. “මොහා වික්කමිතිනා හොනති”ති: එත් වික්කමිතිතාති දුරං පාපිතා.

“සඤ්ඤචසෙන¹ සමට්ඨනති”ති: යෙ කාමසඤ්ඤදිං ගණනනති තෙ සඤ්ඤචසෙන පිළෙනති. “සංසමට්ඨනති”ති: අතිපිළෙනති, ඉද්දති සට්ටෙනෙක දසෙකතුං රුජනොපි රාජ්ජිති විවදනතිති ආදිනා

තයෙන වින්දාණෙ වුනොනා. “අඤ්ඤාමඤ්ඤං පාණ්ණිනිපි උපකත මහණි”ති: එත් අඤ්ඤාමඤ්ඤං හන්දෙහි පහරනති. “ලෙඩ්බුනි”ති: කපාලබ්බෙහි. “දුබ්බිනි”ති: අබ්බ දුබ්බෙහි. “සන්ධානි”ති: උපකතා ධාරෙහි සන්ධෙහි. “අභිසංඛාත්තං අප්පභිනිනානා”ති: පුඤ්ඤදි අභි සංඛාරීනා අප්පභිනිනාවෙන. “ගනිසා සමෙට්ඨනි”ති: ගනනබ්බාය පතිසාභුතාය ගනියා පිළෙනති සට්ඨනං ආචර්ජනති. නිරුයාදිසුපි එසෙවනණො, සෙසමෙත් උත්තනායනා උත්තානමෙව.

මාගඤ්ඤාමඤ්ඤාමඤ්ඤා නිසිනා.

හවමං.

දසමෙ පුරාණදසුනනිර්දේශෙ “කථං දසසි”ති: ඉමස්ස සුත්තස්ස ඉතො පරෙසව පවනනං කල්හවිවාද පුලිච්ඡුහ මහාවිඤ්ඤා කුච්චක අත්තදවස්සනානං සමමාපරිබ්බාජනීයසුත්තවණණනාය වුත්තනායෙනෙව සාමඤ්ඤාහො උප්පත්ති වෙදිතබ්බා. විසෙසනො පන යපෙව තස්මිං මහාසමයෙ රුගවරිතදෙවනානං සප්පායවසෙන ධම්මං දෙසෙතුං නිමිත්තබ්බෙහි අත්තානං ප්‍රච්ඡාපෙත්වා සමමාපරිබ්බාජ නීයසුත්තනාමහාසි. එවං එතස්මිංයෙව මහාසමයෙ “කිං නුබො සුරා සරීරහෙද කත්තබ්බ”නති උප්පත්තවිත්තානං දෙවනානං විත්තං ඤාත්වා තාසං අනුගහන්තං අසිසන්තෙසසිකබ්බසනපරිවාරං නිමිත්තං බුබුං ආකාසෙන ආනෙත්වා තෙන අත්තානං ප්‍රච්ඡාපෙත්වා ඉමං සුත්ත මහාසි. කථං? බුබුං නාම මහනනා එතස්මා සත්තවිසෙසා, සයං සදෙව කස්ස ලොකස්ස දිසං සුතං මුතං විඤ්ඤාතං පතනං පරියෙසිතං අනු වරිතං. මනසා කිචි කත්ථි නීලාදිවසෙන විහතරුපාරමමණෙසු රුපාරමමණං වා හෙරිසද්දිවසෙන විහතතසද්දරමමණාදිසු සද්දි ආ රමමණං වා නත්ථි යං එතෙසං ඤාණමුඛෙ ආපාථං නාගච්ඡති. යථාහ:- “යං භික්ඛවෙ සදෙවකස්ස ලොකස්ස සදෙවමනුස්සාය පඤ්ඤා දිසං සුතං මුතං විඤ්ඤාතං පතනං පරියෙසිතං අනුච්චරිතං. මනසා තමහං ජනාමි තමහං අභිඤ්ඤාසි”නති එවං සබ්බත්ථ අප්පට්ඨනාඤ්ඤාන භගවා සබ්බාපි තා දෙවතා භබ්බාභබ්බවසෙන වෙ කොඨාසෙ අකාසි, කමමාවරණෙන වා සමනනාගතාති ආදිනා හි නයෙන වුත්තා සත්තා අභබ්බා නාම. හෙ එකවිහාරෙ වසනෙනපි බුබුං න ඔලොකෙනති. විපරිතා පත භබ්බා නාම. තෙ දුරෙ වසනෙනපි ගතත්වා සහණගාති තස්මිං දෙවතාසන්නිපාතෙ යෙ අභබ්බා හෙ පහාය භබ්බෙ පරිකා භෙත්වා එත්තකා එත් රුගවරිතා එත්තකා දෙසාදිවරිතාති වරියා වසෙන ජකොඨාසෙ අකාසි. අථ තෙසං සප්පායධම්මදෙසනං උප ධාරෙන්නො රුගවරිතානං දෙවනං සමමා පරිබ්බාජනීයසුත්තං කපෙස්සාමි දෙසවරිතානං කල්හවිවාදසුත්තං මොගවරිතානං මහාබ්බුහසුත්තං විතකභවරිතානං පුලිච්ඡුහසුත්තං සඛාවරිතානං.

නුවටකපටිපදං බුඬිවරිතානං පුරාතෙදසුන්තං කට්ඨෙස්සාමිති දෙසනං වචන්දාපෙචා පුන නං පරිසං මනසාකාසි: අත්තජ්ඣාසයෙන නුබො ඡන්දෙය්‍ය පරජ්ඣාසයෙන අනුප්පත්තිකෙන පුච්ඡාවසෙකාති තතො පුච්ඡාවසෙක ඡන්දෙය්‍යාති ඤාතො අනිනුබො කොචි දෙවතානං අජ්ඣාසයං ගහෙතො වරියවසෙක පඤ්ඤා පුච්ඡතුං සමන්තොති. තෙසු පචසතෙසු භික්ඛුසු එකොපි න සකෙකානිති අද්දස, තතො අසීතිමහාසාවකෙ චෙ අග්ගසාවකෙ සමන්තාහරිතො තෙපි න සකෙකානතිති දිස්වා විනොසි-සවෙ පච්චිකවුබො භවෙය්‍ය සකකුණෙය්‍ය නුබොති, සොපි න සකකුණෙය්‍යාති ඤාතො සකක සුයාමාදිසු කො සකකුණෙය්‍යාති සමන්තාහරිතො සවෙ හි තෙසු කොචි සකකුණෙය්‍ය නං පුච්ඡාපෙචා අත්තනා විස්සජ්ජෙය්‍ය, න පන තෙසුපි කොචි සකෙකාති. අපස්ස එතදගොසි-මාදිස්සො බුබො යෙව සකකුණෙය්‍ය අනි පන කාන්ථි අඤ්ඤො බුබොති. අනන්තාසු ලොකධාතුසු අනන්තඤ්ඤං පඤ්ඤා ලොකං ඔලොකෙනො න අඤ්ඤං බුබං අද්දස, අනච්ඡරියමෙනං ඉදුති අත්තනා සමං න පස්සෙය්‍ය යො ඡන්දවසෙපි බ්‍රහ්මඡලවණ්ණ නාය වුත්තනායෙන අත්තනා සමං අපස්සෙනො “අග්ගොගමසමි ලොකස්සා”ති අප්පතිවත්තියමපි සීගතාදං නදි. එවං අඤ්ඤං අත්තනා සමං අපසසිතො විනොසි: සවෙ අගං පුච්ඡතො අගමෙව විස්සජ්ජෙය්‍යං, එවං .නා දෙවතා න සකකුණාති පටිච්ඡක්ඛිතුං අඤ්ඤසමිං පන බුබෙ යෙව පුච්ඡන්තෙ මපි ව විස්සජ්ජන්තෙ අච්ඡරකං භවිස්සති සකකුණාති ව දෙවතා පටිච්ඡක්ඛිතුං. නසමා නිමිත්ත බුබං මාපෙස්සාමිති අභිඤ්ඤපාදකං කුතං සමාපජ්ජතො වුදාය පත්ත විවරගහණං ආලොකිතං විලොකිතං සමමිජ්ජනං පසාරිතව මම සදිසව යෙව ගොතුති කාමාවචරවිත්තෙහි පරිකමමං කතො පාචින යුගඤ්චරපරිකෙට්ඨතො උලභිසයමානං චන්දමභලං භිඤ්ඤා නිකම මන්තො විය ආගච්ඡතුති රුපාවචරවිත්තෙහි අධිස්සි. දෙව සංඝො නං දිස්වා අඤ්ඤෙපි නුබො හො චන්දෙ උග්ගතොති ආග. අථ චන්දං ඔහාය ආසන්නතරෙ ඡන්දෙ න චන්දෙ සුරියො උග්ග තොති පුන ආසන්නතරෙ ඡන්දෙ න සුරියො දෙවවිමානං එකනති. පුන ආසන්නතරෙ ඡන්දෙ න දෙවවිමානං දෙවපුත්තො එකොති. පුන ආසන්නතරෙ ඡන්දෙ න දෙවපුත්තො. මහාබ්‍රහ්මා එකොති පුන ආසන්නතරෙ ඡන්දෙ න මහාබ්‍රහ්මා අපරොපි හො බුබො ආග තොති ආග. තන්ථ පුපුජ්ජනදෙවතා වින්තසිංසු-එකබ්‍රහ්මස්ස නාව අයං දෙවතාසන්තිපාතො වින්තං කීව මහතො භවිස්සතිති. අරියදෙවතා විජීතසිංසු: එකිස්සා ලොකධාතුයා චෙ බුබා නාම තන්ථි අබා භගවා අත්තනා සදිසං අඤ්ඤං එකං බුබං නිමි තනති. අථ වා නිමිත්තස්සාපි භගවතො සරීරා ඡබ්බණ්ණරංසියො නිකමනතියො නිමොපස්සාපි භගවතො සරීරෙ පටිගඤ්ඤනති නිමොපකස්සාපි භගවතො සරීරරංසියො නිමිත්තස්ස භගවතො කායෙ

පටිගඤ්ඤානානි. තා විනාමපි බුඩ්ධානං සරීරතො උග්ගමම හවග්ගමා හවච තතො පටිතිවතතිකා දෙවනානං මන්තමන්තකපරියතෙනන ඕතරිකා චක්කවාලමුඛවට්ටියං. පතිසිතිංසු. සකලචක්කවාලගබ්භං සුවණ්ණමයං. චංකගොපානසිවිනඔමිච චෙතියසරං විරොචිත්ථ. දස සහස්සචක්කවාලදෙවනා එකචක්කවාලෙ රාසිභූතා විනනං බුඩ්ධානං රසමිගබ්භනතරං පටිසිකා අසංසු.

නිමිඨතො නිසිදනොනා එව “කථං දසසි කථං සීලො උපසනොනාති වුවවති”ති ආදිනා නයෙන අධිපඤ්ඤාදිකං පුවත්තො ගාථමාග. තත්ථ පුවත්තා තාව තස්ස නිමිතස්ස “කථං දසසි”ති අධිපඤ්ඤාදිකා, “කථං සීලො”ති: අධිසීලං. “උපසනොනා”ති: අධිවිතතං වුවවති. සෙසං පාකටමෙව. නිමිතබුඩ්ධාදිවිභාවනත්ථං පෙටකො:-

“උපෙනි ධම්මං පරිපුවත්මානො භූසලං අත්ථසංගිතං
න වචති න උපපජ්ජති නං පුග්ගලං කතමං වදනති බුඩ්ධා”

“සංසාරො බිණ්ණො න ව චන්තරාගො
න වාපි සෙබො න ව දිට්ඨධම්මො
බිණ්ණසවො නානතිමදෙහධාරී¹
නං පුග්ගලං කතමං වදනති බුඩ්ධා”

“න දුක්ඛසල්ලන සමගිභූතො
න මග්ගසල්ලෙ භූතො නිරොධෙ
සමුදයසල්ලනො සුචිදුර දුරෙ
නං පුග්ගලං කතමං වදනති බුඩ්ධා”

“සහෙතුකො නොපි ව රුපනිසසිතො
සප්පච්චයො නොපි ව සො අසංඛතො
අසංඛතාරම්මණො නො ව රුපි
නං පුග්ගලං කතමං වදනති බුඩ්ධා”ති වුත්තං.

තත්ථ පඨම ගාථා නිමිඨන බුඩ්ධං සක්ඛිය, දුතියගාථා පච්ඡමගිතික බොධිසත්තං සක්ඛිය, තතියගාථා අරහත්තථිලසං සක්ඛිය, චතුත්ථගාථා අරුපෙ නිබ්බාණ පච්චෙවකකිනපුරෙවාරිකත්ථො විතතසමගි සක්ඛිය² වුත්තාති ඤාතබ්බං. “නිදිසෙහ දසසනොනා”ති: නිදිසවසෙන දසසනෙන. “කිං සණ්ඨිතොනා”ති: කිං සරිකෙන “කිං පකාථොනා”ති: කිංවිධිනා. “කිං පටිභාගොනා”ති: කිං ආකාරෙන. “සං පුවත්තමි”ති: සං පුග්ගලං පුවත්තමි නං මග්ගා වියාකරොගි. “සාවාමි”ති: ආයාමාමි. “අපේකසාමි”ති: ආණාපෙමි. “පඤ්ඤාදෙමි”ති: තච සන්තානෙ සොමනස්සං උපපාදෙමි. “බුද්ධි”ති: නිද්දෙසස්ස උද්දෙස පදං. “ආචික්ඛා”ති: දෙසෙනබ්බානං නාම වසෙන කපෙති. “දෙසෙගි”ති: දෙසොගි. “පඤ්ඤාපෙගි”ති: ජනාපෙගි.

1. V ට අනුමිදෙහධාරී

2. V ට. පුරෙවාරිකත්ථොලමිභුතවිතතසමගිකි. සක්ඛිය.

සද්ධන්වුච්ඡෙදන හි අපථං දයොනො ංඝඤ්ඤාපෙතිති ආහ,
 “ංඝපෙති”ති: පඤ්ඤාපෙති පවත්නාපෙතිති අත්ථො, සද්ධන්වුච්ඡෙ
 ධපෙති වා. “චිචරු”ති: විචටං කරොති, විචරිත්වා දයොතිති අත්ථො.
 “චිභජා”ති: විභාගකිරියාය විභාවෙනො දයොතිති අත්ථො.
 “උත්තානිකරොති”ති: පාකටභාවං කරොති. අපථො ආවිකාඛාති දෙස
 නාදිනං ඡන්තං පද්ධනං මූලපදං, දෙසනාදීති එතස්ස අත්ථස්ස විචර
 ණත්ථං වුත්තාති. තත්ථ “දෙසෙති”ති: උඤ්චිතඤ්ඤානං චසෙන
 සංඛෙපතො පඨමං උද්දෙසචසෙන දෙසෙති, උඤ්චිතඤ්ඤා හි සංඛෙ
 පෙන වුත්තං පඨමං උත්තංව පටිවිජ්ඣානති. “පඤ්ඤාපෙති”ති: විපචි
 තඤ්ඤානං චසෙන තෙසං විත්තතොසනෙන බුඪිතිසානෙන ව පඨමං.
 සංඛිත්තස්ස විත්ථාරතො නිද්දෙසචසෙනෙව පඤ්ඤාපෙති. “ංඝපෙ
 ඨි”ති: තෙසං යෙව නිද්දිඨස්ස නිද්දෙසස්ස පටිනිද්දෙසචසෙන විත්ථා
 රිතචසෙන ධපෙති පඨපෙති. චිචරුති නිද්දිඨස්සාපි පුනපුන වච
 නෙන විචරුති. චිභජති පුනපුනං වුත්තස්සාපි විභාගකර
 ණෙන විභජ. උත්තානිකරොතිති විචටස්ස විත්ථාරතරචචනෙන
 විභවත්තස්ස ව නිදස්සනචචනෙන උත්තානිකරොති. අයං දෙසනා
 නෙය්‍යානමපි පටිච්චේධාය ගොති. විස්සංජනෙ පන භගවා සරුපෙන
 අධිපඤ්ඤාදීති අවිස්සංජේත්ථාව අධිපඤ්ඤාදිසභාවෙන යෙසං කිලෙ
 සානං උපසමා උපසනෙතාති වුවචති නානාදෙවනානං ආසයානු
 ලොමෙන තෙසං උපසමමෙව දීපෙනො “චිත්තණො”ති ආදිකා
 ගාථායො අභාසී.

තැන් ආදිතො අළුතනං ගාථානං “තං බ්‍රෑමී උපසන්නො”ති
ඉමාය ගාථාය සම්මන්තො වෙදිතබ්බො, තනො පරං සමෙ
සන්නොති චුච්චතිති ඉමිනා සම්පච්ඡේතන පදෙන අනු
පදවණ්ණනානායො, “චිත්තානෙකා සුඛි හෙද”ති: යො සරීර
හෙද පුබ්බමෙව පභිණ්ඩානෙකා, “පුබ්බමනාමනිසසිතො”ති: අනන
වයහෙද පුබ්බමනාමනිසසිතො, “වෙමජ්ජකුනුපසංචෙය්‍යො”ති:
පච්චුප්පනෙනපි අඛිති රතෙනාති ආදිනා නායො උපසංඛා
තබ්බො, “තස්ස නිජ්ඣි සුරෙකකින”නති: තස්ස අරහතො චිත්තං
සුරෙකකිරුතං අභාවා අනාගතෙ අඛිති පුරෙකකිනම්පි නිජ්ඣි
තං බ්‍රෑමී උපසන්නොති එවමෙත්ථ යොජනා වෙදිතබ්බො, එස
නායො සම්මත්ථ, “සුඛි කායස්ස හෙද”ති: කාරජකායස්ස හෙදතො
පුබ්බෙයෙව, “අනනභාවස්ස”ති: කල්පනනභාවස්ස, “කල්පබරස්ස
නිකෙකප”ති: කල්පබරස්ස නිකෙකපතො සරීරස්ස ස්ථනතො,
“ජීවිතිත්ථිස්ස උපචෙඨද”ති: දුච්චස්ස ජීවිතිත්ථිස්ස උපචෙඨදතො
පුබ්බමෙව, “පුබ්බන්නො චුච්චති අනිතො අඛා”ති: පුබ්බනන
සංඛාතො අනතො කොඨාසො අනිතො අඛාති අනිකකතො
කාල්පාති කපියති, “අනිතං අඛාතං ආරබ්බා”ති: අනිතං කාල්ප
පටිම්භි තණ්හා පභිනා, අපරම්පි හඳුනාපරියායං දස්සෙන්නො,
“අථවා”ති ආදිමාන, තත්ථ “ඵචංරුපො අණ්ණාසි”නති: කාල්පාපි

සමානො ඉන්ද්‍රියමනිවණේනා අහොසිනති එවං මනුස්සකුරුපවසෙ
 නෙව එවං රූපො අහොසිං. කුසලසුඛසොමනස්ස වෙදනාවසෙතෙව
 එවං චෙදනො තං සමපයුත්තානං යෙව සක්කුද්දිනං වසෙන එවං
 සක්කුද්දිනං සංවාගෙ එවං වික්කුද්දිනං අහොසිං අතිතමධානනති.
 තත් “නන්දිං න සමනානානති”ති: තෙසු රූපාදිසු තණ්හං වා තණ්හා
 සමපයුත්තදිසිං වා නානුපපයොජ්ජති, අපරෙත පරියායෙන මහා
 කල්වානභෙදොභරතපරියායං දස්සෙන්නො “අප්ච වා ඉති මෙ චක්ඛුං
 අහොසී”ති: ආදිමාහ. තත් “මක්ඛු”නති චක්ඛුපසාදෙ. “රූපා”ති:
 චතුසමුදානිකා රූපා. ඉමිනා නයෙන සෙසායනානතිපි වෙදි
 තබ්බාති. “වික්කුද්දිනං”නති: නිස්සයවික්කුද්දිනං. “න නදගිනන්දනී”ති:
 තං චක්ඛුං වෙව රූපව තණ්හාදිසිවසෙන න අභිනන්දති. “ඉති මෙ
 මනො අහොසි ඉති ධම්මා”ති: එත් පන “මනො”ති: භවහවිතතං.
 “ධම්මා”ති: තෙභුමඛාධවාරමමණං. “හසිතලපිනාතිලිනාති”ති: දන්ත
 විදංසගහසිතව වාචාලපිතව කායකිලාදි කිලිතවාති හසිතලපිත
 කිලිතාති. “න නදස්සාදෙති”ති: නාති හසිතාදිති නාභිනන්දති.
 “න නං නිකාමෙති”ති: කන්තං න කාමෙති. “න තෙන ච විතතිං
 ආපජ්ජති”ති. තෙන ච තුසිං න පාපුණාති, නං නං පච්චයං පච්චව
 උපපන්නාති=පච්චුපපන්නො. “රතනාති නුසංඛෙසො”ති: න
 රුහෙන රතනාති ගණනං උපන්නෙබ්බො. උපරිපි එසෙව නයො.
 “එවං රූපො සිස”නති ආදිසුපි පණිතමනුස්සකුරුපාදිවසෙතෙව
 තණ්හාදිසිපවහනසංඛාතා නන්දිසමනානායනා වෙදිතබ්බො.
 “න පණිදහති”ති: පත්තාවසෙන න ධ්මෙති. “අපණිධානපච්ච
 සා”ති: න පත්තාධිපතභාරණෙන. “අසන්නාසී”ති: තෙන තෙන
 අලාභෙන අසන්නසන්නො. “අවිකන්ථ”ති: සීලාදීනි අවිකන්ථන
 සීලො. “අකුකුචෙව”ති: හත්ඛුකුචවාදිවිරතීතො. “මහන
 භාණී”ති: මන්තාති පරිඤ්ඤානො වාචං භාසිතා. “අනුබන්ධො”ති:
 උච්චවිරතීතො. “සචෙ වාචා සන්ධො”ති: සො වාචාය යතො
 සක්කුද්දිනො චතුදෙසවිරතීතං වාචං භාසිතා හොති. “අනෙකාධ
 නොති සංභි ඛො චුත්තං”ති: නොධවිරතීතොති යං කපිතං පඨමං
 නාව නොධං කපෙතුකාමො “අට්ඨ කොධො නාව චන්තබ්බො”ති
 ආහ. “කොධො නාව චන්තබ්බො”ති: පඨමං කොධො කපෙතබ්බො.
 “දසභාසාරෙහි කොධො ජිහ්වි”ති: දසති භාරණෙහි කොධො
 උපපජ්ජති. “අනන්ධං මෙ අවජී”ති: අවබ්බිං මෙ අකාසි. ඉමිනා
 උපායෙන සබ්බපදෙසු අන්ධො වෙදිතබ්බො. “අසානෙ වා
 පන කොධො ජිහ්වි”ති: අභාරණෙ කොධො උපපජ්ජති.
 එකච්චො හි අතිවස්සතිති කුප්පති, නවස්සතිති කුප්පති; සුරියො
 තප්පතිති කුප්පති නතප්පතිති කුප්පති. වාතෙ වායනෙතපි කුප්පති
 අවායනෙතපි කුප්පති, සමමජ්ජතුං අසකෙකානෙතා බොධිපණ්ණානං
 කුප්පති, විචිරං පාරුපිතුං අසකෙකානෙතා වාතස්ස කුප්පති, උපකඛ
 ලිතො ඛානුකස්ස කුප්පති, තදිදං සක්ඛාය චුත්තං. “අසානෙ වා පන

ආඝාතො ජයති”ති. තත්ථ හෙය්‍යා නවසු යානෙසු සතෙන ආරබ්‍හ උප්පන්නතො කම්මප්පභෙදො හොති. අයානාඝාතො පන සංඛා රෙසු උප්පන්නො කම්මප්පභෙදො න කරෙති. “**විනාං ආඝාතෙතො උප්පන්නො**”ති: විත්තස්ස ආඝාතො, බලවතරෙ පටිඝාතො. පටි හඤ්ඤනවසෙන පටිඝං, පටිවිරුජ්ඣිති පටිච්ඡේධො. කුප්පත්තවසෙන කොපො. පකොපො සම්පකොපොති උපසංගවසෙන පදං වඩ්ඪිතං. දුස්සනවසෙන දුරුසො, පදුරුසො සම්පදුරුසොති උපසංගවසෙන පදං වඩ්ඪිතං. “**විත්තස්ස ව්‍යාපනති**”ති: විත්තස්ස විපන්නතො විපන්නාකාරෙ විපරිවත්තනාකාරෙ ව්‍යාපනති.¹ මනො පදුසයමානො උප්පජ්ජති මනො පදුරුසො. කුජ්ඣනවසෙන කොධො. කුජ්ඣනාකාරෙ=කුජ්ඣනා, කුජ්ඣිතස්ස භාවො=කුජ්ඣිතතං. දුස්සනති දුරුසො. දුස්සනාති දුස්සනාකාරෙ. “**දුස්සනතං**”නති: දුස්සිතභාවො. පකතිභාවටිජ්ඣනතෙන ව්‍යාපජ්ජනං=ව්‍යාපනති. “**ව්‍යාපජ්ජනා**”ති: ව්‍යාපජ්ජනාකාරො. විරුජ්ඣති=විච්ඡේධො. පුනපුනං විරුජ්ඣති=පටිච්ඡේධො. විරුඬාකාර පටිවිරුඬාකාරවසෙන වා ඉදං චුත්තං. වඬිකො චුච්චති වඬො ථම්පුගලො, තස්ස භාවො=චඬිකතං, න එතෙන සුරොඨිතං වචනං හොති දුරුත්තං අපරිපුණ්ණමෙව හොතිති අසුභේසො. කුඬකාලෙ හි පරිපුණ්ණ වචනං නාම නස්සි. සචෙට්ඨි කස්සපි හොතිති තං අපමාණං. අපරෙ අසුජ්ජනනතෙන අසුරොපනතො අසුරොපොති වදනති. තං අකාරණං. සොමනස්සස්සාපි අසුජ්ජනනතො, හෙට්ඨා චුත්ත අත්තමනා පටිපකම්භො න අත්තමනා=අත්තමනා. සා පන යසමා විත්තස්සෙව න සත්තස්ස තස්මා විත්තස්සාති චුත්තං. “**අධිමත්තපිත්තො වෙදිතබ්බො**”ති: අධිමත්තභාවො ව පරිත්ත භාවොව. බලභාවො ව මඤ්ඤාවො වාති අත්තො. “**කිම් කාලං**”ති: එකදු, කම්භාලනතිපි පායො. “**විත්තාපිලකරණමත්තො හොති**”ති: විත්තස්ස ආපිලකරණපමාණො විත්තකිලිඨකරණපමාණොති අත්තො. “විත්තලපකරණමත්තො”පි පායො, තං නසුඤ්ඤං, තස්ස විත්තකිලමථකරණමත්තොති අත්තො. “**නව තාව මුඛකුලාන විකුලානො හොති**”ති: මුඛස්ස සංකොචනවිසංකොචනො නව තාව හොති. “**නව තාව හනුසමොපතො හොති**”ති: විත්තං හනුතං අපරාපරං චලනො නතාව හොති. “**නව තාව ඵරුසමාව නිවජාරණො හොති**”ති: පරෙසං මමච්ඡේදකථරුසමාවං මුඛතො නිහරණෙන බහි නිකම්භො නව තාව හොති. “**නව තාව දිසා විදිසානුචිලොකනො හොති**”ති: පරස්ස අබ්‍යුක්තිරණත්ථං දඩාදි අත්තය දිසව අනුදිසව චුත්තපුනං විලොකනො න තාව හොති.

“**නව තාව දම්සත්ථපග්ගහො හොති**”ති: ආඝාතත්ථං දම්ව එකතොධාරදි සත්ථව ආදියනො නව තාව හොති. “**නව තාව දම්**

සඳුං අබ්බුකකිරණො හොති”ති: වුත්තප්පකාරං දඬසඳුං උක්ඛිපිතා පහරණො නව තාව හොති. **“නව නාව දඬසඳුං අභිනිපානණො හොති**”ති: එවං දුච්ඛං පරස්ස පහරණඳුං නව තාව ඛිපතො හොති. **“නව නාව ඡිද්දවිඡිද්දකරණො හොති**”ති: දඬසඳුංඤි ඛිපතෙන පර සරිරං විධාකරණොව විධාකාරෙන වණකරණොව නව තාව හොති. **“ඡිත්තවිඡිත්තකරණොති**”පි පාංසං. **“නවනාව සමගජනපලිගජණො හොති**”ති: සරිරං භජ්ඨා වුණණවිවුණණ කරණො නව තාවහොති. **“නව නාව අභමගඅපකඛ්ඨණො හොති**”ති: අභපච්චගං පග්ගහෙත්වා අපතෙත්වා කඛ්ඨණො නව තාව හොති. **“නව නාව ජීවිතා වොරෙපණො හොති**”ති: ජීවිතිඤ්ඤ වොරෙපතො නව තාව හොති. **“නව නාව සබ්බපට්ඨවාගාස සණ්ඨිතො හොති**”ති: සබ්බං පරස්ස ජීවිතං නාසෙත්වා අත්තතො ජීවිතං වා නාසනත්වාය සණ්ඨිතො න තාව හොති. ඉදං වුත්තං හොති: යද්ද අඤ්ඤං ජීවිතා වොරෙපෙත්වා අත්තානං ජීවිතා වොරොපනත්වාය ධිත්තො, තද්ද සබ්බවාගපට්ඨවාගී නාම හොති. වුත්තං හෙතං භගවතා.-

“කොධං කුච්ඡා සුඛං සෙති කොධං කුච්ඡා න සොචති
කොධස්ස විසමුලස්ස මධුරගාස්ස බ්‍රාහ්මණ
වධං අරියා පසංසනති තං ගි කුච්ඡා න සොචති”ති.

“සතො”ති: යද්ද. **“පරපුගාලං ඝාතෙත්වා”**ති: සත්තුපුගාලං නාසෙත්වා. **“අත්තාහං ඝාතෙති”**ති: අත්තානං මාරෙති. **“පර මුස්සද ගතො”**ති: අති බලවහාවං ගතො **“පරම චෙපුලලපපතො”**ති: අතිවිපුලභාවපතො. **“කොධස්ස පභිහිත්තා”**ති: අනාගාමී මග්ගෙන වුත්තප්පකාරස්ස කොධස්ස පභිනභාවෙන. **“කොධවජ්ඣස්ස පටිඤ්ඤානතා”**ති: කොධස්ස පතිඨාභුතස්ස කාරණභුතස්ස පියාපිය අභානසංඛාතස්ස චජ්ඣස්ස ඤානනිර්ණ පරිඤ්ඤාගි ව්‍යාපෙත්වා ඤාතභාවෙන. **“කොධසෙතුස්ස උපවජිනනතා”**ති: කොධස්ස ජනකගෙතුතො දොමනස්සසගගතවිත්තුපපාදස්ස උවජිනනක භාවෙන. **“නාඝි”**ති: භායනසීලො හොති. **“උත්තාඝි”**ති: අති භාය න සීලො. **“පටිනාඝි”**ති: සමනතතො භායනසීලො.

“භාශගි”ති: භයං ආපජ්ජති. **“සත්තාසං ආපජ්ජති”**ති: විරූප භාවං පාපුණාති. **“කජ්ඣි හොති”**ති: අත්තතො වණණභණනසීලො හොති. **“විකජ්ඣි”**ති: විච්ඛං නානප්පකාරතො වණණභණනසීලො. **“ජනිසා වා”**ති: බත්තියභාවාදි ජනිසම්පත්තියා වා. **“ගොතෙතන වා”**ති: ගොතමගොතනාදිනා උක්ඛාඨ ගොතෙතන වා **“කොලපුතති සෙහ වා”**ති: මහාකුලභාවෙන වා **“වණණපොකඛරනාස වා”**ති: වණණසම්පන්නසරිරතාය, සරිරමපි පොකඛරනති වුවවති, තස්ස වණණසම්පත්තියා අභිරූපභාවෙනාති අත්තො. **“බතෙහ වා”**ති: ආදීති උත්තානත්වෙනව.

“කුකුළුව” නම්: නිදේසය උදෙසාද. තත් කුළුත්තං කතං කුකුතං, තස්ස භාවො=කුකුළුවං, තං පච්ඡානුතාපන ලක්ඛණං, කතා කතානුසොවනරසං විපජ්ජිතං රුචිපථානං කතාකතපද්ධතං. දසව්‍යං විය දළබ්බං. “හත්තකුකුළුවං” නි: හත්තෙති කුළුත්තං කතං කුකුතං. තස්ස භාවො=හත්තකුකුළුවං, පාදකුකුළුවාදිසු පි ඵසෙව නයො. “අකප්පියෙ අකප්පියසංඝද්දිනා” නි: අච්ඡමංසං සුකර මංසනති බාදති අකප්පියභොජනං. කප්පියභොජනනති භුජති, විකාලෙ කාලසංඝද්දිනාය භුජති, අකප්පියපානකං කප්පියපානනති පිවති. අයං අකප්පියෙ කප්පියසංඝද්දිනා.

“කප්පියෙ අකප්පියසංඝද්දිනා” නි: සුකරමංසං අච්ඡමංසනති බාදති, මිගමංසං දීපිමංසනති බාදති. කප්පියභොජනං අකප්පිය භොජනනති භුජති කාලෙ විකාලසංඝද්දිනාය භුජති. කප්පියපානකං අකප්පියපානකනති පිවති. අයං කප්පියෙ අකප්පියසංඝද්දිනා, “අච්ඡෙද් චජ්ජසංඝද්දිනා” නි: නිද්දෙසෙ දෙසසංඝද්දිනා. “චජ්ජෙ අච්ඡසංඝද්දිනා” නි: තදෙසෙ නිද්දෙසසංඝද්දිනා. “කුකුළුවාස භා” නි: කුකුළුවායනාකාරෙ. “කුකුළුවාසිගතන” නි: කුකුළුවා සිතභාවො. “වෙනසො විපජ්ජිතො” නි: විතසස්ස විරුපො පටිගත භාවො. “මනොවිලෙඛො” නි: විතසස්ස විලෙඛො. “කතනතා ච අකතනතා චා” නි: කායදුච්චරිතාදීනං කතභාවෙන ච කායසුචරිතා දීනං අකතභාවෙන ච. “කතං මෙ කායදුච්චරිත” නි: මයා කායෙන කිලෙසස්ස කතතා දුච්චරිතං කායෙන කතං. “අකතමෙව කායසුච රිත” නි: මයා කායෙන සුච්චරිතං න කතං. චිද්දුච්චරිතචචිසුරිතාදි සුපි ඵසෙව නයො. “නිග්ගහිතොසොසොසොසු විතතස්සා” නි: න සත්තස්ස න පොසස්ස. “උඛච්ච” නි: උඛතාකාරෙ. “අමුසසමො” නි: න උපසමො. වෙනො විකම්පතිති වෙනසො විකම්පපො. “හතහතං විතතස්සා” නි: විතතස්ස හතතභාවො හතතයාන හතතගොනාදීනං විය. ඉමිනා ඵකාරමමණයමිං යෙව විපජ්ජනං කම්පිතං. උඛච්චං හි ඵකාරමමණෙ විපජ්ජති, විවිකිච්ඡා නානාරමමණෙති; ඉදං චුච්චති උඛච්චනති අයං උඛච්චතාවො කම්පිතයි. “මුසාවාදං පභාසා” නි: ඵත් මුසාති විසංවාදනසුරෙකකාරස්ස අත්භජ්ජනො වචිපයොගො කාය පයොගො වා. විසංවාදනාභිපායෙන පරස්ස විසංවාදනතාය වචි පයොගසමුදාපිකා වෙනතා මුසාවාදෙ. අපරෙ නයො-“මුසා” නි: අතුතං අතච්ඡං වජ්ඣ. “වාදෙ” නි: තස්ස භුතතො තච්ඡතො විඤ්ඤ පනං. ලක්ඛණතො පන අතථං වජ්ඣං තථතො පරං විඤ්ඤපෙතු කාමස්ස තථා විඤ්ඤතතිසමුදාපිකා වෙනතා මුසාවාදෙ. “නං මුසා වාදං පභාසා” නි: ඉමං මුසාවාදවෙනතා සංඛාතං දුස්සිලං පභිතිනා. “පටිවිරතො” නි: පටිතකාලතො පථාය තතො දුස්සිලංතො ආරතො විරතො ච නත්ති තස්ස වීතිමිස්සා වක්ඛුසොතවිඤ්ඤයා ධම්මා පගෙව කාලකාති¹ ඉමිනා තයෙන අඤ්ඤසුපි ඵවරුපෙසු

පදෙසු අන්තො වෙදිතබ්බො. සච්චං වදනීති=සච්චවාදී. සච්චෙන සච්චං සන්දහති ස්වයතීති සච්චසංකො. න අන්තරන්තර මූසාවදනීති අන්තො. යො හි පුරිසො කදචි මූසා වදනී කදචි සච්චං, තස්ස මූසා වාදෙන අන්තරිතන්තො සච්චං සච්චෙන න ස්වයතී. තස්මා න සො සච්චසංකො. අයං පන න තාදිසො, ජීවිතගෙනුපි මූසා අවන්තා සච්චෙන සච්චං සන්දහති යෙවාති සච්චසංකො. “පේනො”ති: පිරෙ, පිර කපොති අන්තො. එකො පුග්ගලො හලිද්දිරගො විශ ථුසරාසිමිති නිබානබාහු විශ අස්සපිඨෙ යපිතකුලකඛිමිව ව න සීතකපො ගොති. එකො පාසාණලො විශ ඉන්දබ්බිලො විශ ව සීතකපො ගොති. අසිනා සීසං ජ්ජරන්තෙපි චෙජ්ඣකපං න කපෙති. අයං වුවචි පේනො. “පච්චසිකො”ති: පතිඅසිතබ්බකො¹ සඛාසි කොති² අන්තො. එකච්චො හි පුග්ගලො න පච්චසිකො ගොති ඉදං කෙන වුත්තං අසුකෙනාති වුත්තෙ මා තස්ස වචනං සද්දහටාති වත්තබ්බතං ආපජ්ජති, එකො පච්චසිකො ගොති ඉදං කෙන වුත්තං අසුකෙනාති වුත්තෙ යදි වෙන වුත්තං ඉදමෙව පමාණං ඉදනි උප පරිකක්ඛිතබ්බං නස්සි එවමෙව ඉදනති වත්තබ්බතං ආපජ්ජති අයං වුවචි පච්චසිකො. “අච්චිසංවාදකො ලොකස්සා”ති: නාය සච්චවාදිතාය ලොකා න විසංවාදෙතීති අන්තො. “පිසුණ්වාචං පහාසා”ති: ආදිසු යාය වාචාය යස්ස නං වාචං භාසති තස්ස හදයෙ අත්තන්තො පියභාවං පරස්ස ව සුඤ්ඤභාවං කරොති සා පිසුණ්වාචා. යාය පන අත්තා නමපි පරමපි ඵරුසං කරොති සා වාචා සයමපි ඵරුසා නෙව ව කණණසුඛා න හදයසුඛා අයං ඵරුසාවාචා. යෙන සමථං පල පති නිරන්තං සො සමථප්පලාපො. යා තෙසං මූලභූතා වෙන නාපි පිසුණ්වාචාදි නාමමෙව ලභති, සායෙව ඉධ අධිපෙත්තො. “ඉමෙසං හෙදයා”ති: යෙසං ඉන්තො වුත්තානං සන්තිකෙ සුත්තං තෙසං හෙදය. “ගිහනානං වා සක්කානා”ති: විත්තං මිත්තානං වා සමානුපජ්ජායනා දිනං වා හෙනවිදෙව ඤාරණෙන භිත්තානං එකමෙකං උපසංකම්භා කුමානං ඊදිසෙ කුලෙ ජ්ඣානං එවං බහුස්සුත්තානං ඉදං න සුත්තන්ති ආදීති වන්තා සක්කානං කථන්තා. “අනුප්පදානා”ති: සක්කානානුප්පදානා. වෙ ජනෙ සමග්ගෙ දිස්වා කුමානං එවරුපෙ කුලෙ ජ්ඣානං එව රුපෙති ගුණෙහි සමන්තාගතානං අනුවර්තීතමෙත්තන්ති ආදීති වන්තා දලහකම්මං භත්තාති අන්තො. සමග්ගො ආරාමො අස්සාති=සමග්ගා ග්ගමො, යත්ථ සමග්ගා නස්සි නත්ථ වසිකුමපි න ඉච්ඡතීති අන්තො. සමග්ගාරමොතිපි පාලී අයමෙවන්තො. “සමග්ගරන්තො”ති: සමග්ගෙසු රන්තො තෙ පහාය අඤ්ඤානු ගන්තුමපි න ඉච්ඡතීති අන්තො. සමග්ගෙ දිස්වාපි සුත්වාපි නන්දතීති සමග්ගානිදි. “සමග්ගකරණං වාචං භාසි තා”ති: යා වාචා සත්තෙ සමග්ගෙයෙව කරෙති තං සාමග්ගිගුණපරි දිපකමෙව වාචං. භාසති න ඉතරන්ති පරස්ස මමවෙච්ඡදකතායවචි පයොගසමුචාපිකා එකන්තඵරුසවෙනතා ඵරුස වාචා.

“**කෙලා**” කී: එලා වුවකි දෙසො, නාසො, එලානි කෙලා නිදො සානි අනො, කෙලසොසෙනපව්තාදෙති¹ එන වුත්තසිලං විය. “**කණ්ණසුඛා**” කී: බ්‍රහ්මචරිණියා කණ්ණොනං සුඛං, සුවිච්ඡිකිතං විය කණ්ණෙද්ධං” න ජනෙති. අනුමුර්තියා සකලසරීරෙ කොපං අජනෙති පෙමං ජනෙති පෙමනිසං. හදයං ගව්හි අපච්ඡාදො මානා සුබොති විත්තං පවිසති හදසගමා. ගුණපරිපුර්ණතාය පුරෙ හවානි පොරී. පුරෙ සංවඛනාරී විය සුකුමාරනිපි පොරි, පුරසො එසානි පොරි, නගරවාසීනං කපානි අනො. නගරවාසීනො හි යුත්ත කපා හොනති. පිතිමත්තං පිතානි භානිමත්තං භානානි වදනති. එවරුපි කපා බහුජනසංකතො හොති බහුජනකතො. කතන භාවෙනෙව බහුකො ජනසං මනාපො විත්තවසිකරුනි බහුජනමනාපො.

අනන්‍යවිඤ්ඤාපිකා කායවපිපයොගසමුදාපිකා අකුසලවේතනා සමප්පලාපො. කාලෙන* වදනීති කාලවාදී. වතඛෙයුත්තකාලං සලලකෙක්ඛා වදනීති අප්‍රේෂා. භූතං තප්ථං සභාවමෙව වදනීති භූතවාදී. දිඨ්ඨමමික සමපරායික අත්ඝනනිස්සිනමෙව කත්ථා වදනීති අත්ථවාදී. නවලොකුත්තරධම්මනිස්සිතං කත්ථා වදනීති ධම්මවාදී. සංවරපිනය උභානවිනය ඝනනිස්සිතං කත්ථා වදනීති විනයවාදී. නිධානං චූළචනි යපනොකාසො නිධානමස්සා අප්‍රේති=නිධානවති. හදයෙ නිධෙතඛෙයුත්තකං වචනං භාසිතාති අප්‍රේෂා. “කාලෙ කා”ති: එවරුපිං භාසමානොපි ව අහං නිධානවතිං වාචං භාසිස්සා මිති නාකාලෙ භාසති, යුත්තකාලෙ පන වතතා භොති. “සාප දෙස”නති: සලපමං සකාරණනති අප්‍රේෂා. “පටිසෙග්ගවති”නති: පරිච්ඡේදං දසෙස්සා යථාස්සා පරිච්ඡේදෙ පඤ්ඤායති එවං භාසනීති අප්‍රේෂා. “අත්ථසංගිත”නති: අනෙකෙහිපි විනයෙහි විභජ්‍යනෙතන පරියාද්‍යුමසකකුණේය්‍ය අත්ථසමපන්නං, යං වා සො අත්ථං වදනී තෙන අප්‍රේෂන සතිතත්තා අත්ථසතිතං වාචං භාසති න අඤ්ඤං නිකම් පිත්ථා අඤ්ඤං භාසතීති චුත්තං භොති. “චතුරෙසාපගතං වාවං භාසති”ති: මුසාවාදදීති චතුති දෙසෙහි අපගතං වාචං භාසති. “මත්තිංසාස තිරවජානකථාසා”ති: මත්තිංසාය සග්ගමොක්ඛානං තිරවජාන භූතාය කථාය. “දසකථාවජුහි”ති: අප්‍රේෂනාදීති දස විවචනිස්සිතාය කථාය වජුභූතාති කාරණාති. “අප්‍රේෂකථ”නති: එත්ථ අප්‍රේෂෙති චෙත්ථ විරහිතො අනිච්ඡො නිත්තණ්ණො.

එක් බැරණං සාවසෙසං විය. අනෙක් පන තීරවසෙසො න හි බිණාසවය් අණුමතනාපි ඉවණ් නාම අනි. අපිවෙත් අනිවණ් පාපිවණ් මහිවණ් අපපිවණ් අයං හෙදෙ වෙදිතබ්බො. තත් සකලාභෙ අතිතති පරලාභ පණ්නා අනිවණ් නාම, තාය සමනතාග තසං එකභාජනෙ පකකපුච්චොපි අතතනො පනතන පතිතො න සුපකෙකා විය බුද්ධකො විය බායති, සෙව පරය් පනත

1. සී. II. සෙනවිරත්නපුරය.

2 V. ම. කණ්ණකුලං.

පක්ෂයෙහි ප්‍රසන්නතා විය මහතෙහි විය ව බාගත. අසන්නගුණ සමානතා පන පරිග්‍රහණය ව අමතරයක් පාපිච්ඡා නාම. සා ඉධෙකවෙවා අසන්නා සමානතා සමානතා මං ජනො ජනාතුති ආදිනා නයෙන ආගතා යෙව, නාය සමන්තාගතො පුග්‍රහණො කොග්‍රහණො පතිච්ඡාති. සන්නගුණසමානතා පරිග්‍රහණය ව අමතරයක් මහිච්ඡා නාම. සාපි ඉධෙකවෙවා සමානතා සමානතා සමානතා මං ජනො ජනාතුති ඉච්ඡාති සීලවා සමානතා සීලවාති මං ජනො ජනාතුති ඉච්ඡා නයෙන ආගතා යෙව, නාය සමන්තාගතො පුග්‍රහණො පුග්‍රහණපටියො ගොති. විජනමානාපියා විතනං ගතොති සකෙකාති, තෙනෙනං වුවුවා:-

අනිකකො සමුදො, ව මහිච්ඡා වාපි පුග්‍රහණො,
සකවෙන පටියො දෙනතු නයොපෙන අනපටියාති.

සන්නගුණසමානතා පන පරිග්‍රහණය ව මතරයක් අපිච්ඡා නාම, නාය සමන්තාගතො පුග්‍රහණො අතනි විජ්ජා නමි ගුණං පටිච්ඡාදෙනුකාමනාය සමානතා සමානතා සමානතා මං ජනො ජනාතුති න ඉච්ඡාති සීලවා පටිච්ඡාතො ආරම්භිතො සමානසමපනො පඤ්ඤවා බිණ්ණසමානො බිණ්ණසමානො මං ජනො ජනාතුති න ඉච්ඡාති. සෙය්ථාපි මකිනතික පෙරෙ එවං අපිච්ඡා ව පන තිකු අනුපනනං ලාභං උප්පාදෙති උප්පනනං ථාරං කාරොති, දයකානං විතනං ආරාධෙති, යථා යථා හි සො අතනො අපිච්ඡාය අපං ගණනාති තථා තථා වතෙන පසන්නා මනුස්සා බහුං දෙනති. අප රොපි වතුබ්බො අපිච්ඡා පටියොපටිච්ඡා බුතහපිච්ඡා පරිග්‍රහණ අපිච්ඡා අධිගමපිච්ඡාති. තත්ථ වතුසු පටියොපටිච්ඡා පටියොපටිච්ඡා, යො දයකානං ව බලං ජනාති දෙය්ථමමො සංජානාති අතනො ථාමං ජනාති, යදි හි දෙය්ථමමො බහු ගොති, දයකො අපං දෙනුකාමො දයකානං වතෙන අපං ගණනාති. දෙය්ථ මමො අපො දයකො බහුං දෙනුකාමො දෙය්ථමමො වතෙන අපං ගණනාති. දෙය්ථමමොපි බහු දයකොපි බහුං දෙනුකාමො අතනො ථාමං ඤාතො පමාණෙනෙව ගණනාති, බුතහසමාදායක අතනි අනිභාවං න ජනාපෙනුකාමො බුතහඅපිච්ඡා නාම. යො පන බහුසුතභාවං න ජනාපෙනුකාමො අයං පරිග්‍රහණ අපිච්ඡා නාම. යො පන සොනාපනාදිසු අඤ්ඤාතරො හුතො සොනාපනාදි භාවං ජනාපෙනුකාමො න ඉච්ඡාති අයං අධිගමපිච්ඡා නාම. බිණ්ණසමාන පන අනිච්ඡා පාපිච්ඡා පහාය සබ්බසො ඉච්ඡාපතිපකකුතාය අලොභසංඛාතාය පරිසුඛාය අපිච්ඡාය සමන්තාගතතා අපිච්ඡා නාම. ආවුසො අනිච්ඡා පාපිච්ඡා මහිච්ඡාති ඉමෙ ධම්මා පහායබ්බොති තෙනු ආදිතවං දසෙකො එවරුපං අපිච්ඡා සමාදාය වතතිබ්බොති වදනො අපිච්ඡාතං කපෙති නාම.

සනතුඝ්ඤානි ආදිය විසේසත්වෙව දිපසියාම. යොජනා පන චුත්තතයෙනෙව වෙදිනබ්බා. “සනතුඝ්ඤානි”නති: ඉතරිතර පච්චයසනෙතාසතිසිතිං කථං. සො පනෙස සනෙතාසො වාදස විධො හොති, සෙය්‍යවිදං? විචරෙ යථාලාභසනෙතාසො යථාබල සනෙතාසො යථාසාරූපසනෙතාසොති නිවිධො. එඛං පිඨපානා දිසුචි; තස්සායං පභෙදවණ්ණනා:-ඉධ භික්ඛු විචරං ලහති සුඤ්ජරං වා අසුඤ්ජරං වා, සො තෙනෙව යාපෙති අඤ්ඤං න පනෙති, ලහනෙතාපි න ගණනාති අයමස්ස විචරෙ යථාලාභසනෙතාසො. අථ පන යො පකාතිද්ධබ්බලො වා හොති ආබාධජරාභිභූතො වා ගරුච්චරං සාරූපනෙතා කිලමති සො සභාගෙකු භික්ඛුනා සඬං පරිවතෙතත්වා¹ ලහුකෙන යාපෙනෙතාපි සනතුඝොව හොති; අයමස්ස විචරෙ යථාබලසනෙතාසො. අපරෙ පඤ්ඤිතපච්චයලාභී හොති සො පනතුණන් විචරදිනං අඤ්ඤතරං මහංඤ්චිචරං බුද්ධි වා පන විචරදිති ලභිතා ඉදං ථෙරුනං විරපබ්බජිතානං ඉදං බහුස්සුතානං අනුරූපං ඉදං ගිලානානං ඉදං අප්පලාභානං හොතුති දත්තා තෙසං පුරුණවිචරං වා සංකාරකුටාදිතො වා පන නන්තකාති උච්චිතිත්වා තෙහි සංඝාටිං කත්වා ධාරෙනෙතාපි සනතුඝොව හොති. අයමස්ස විචරෙ යථා සාරූපසනෙතාසො.

ඉධ පන භික්ඛු පිඨපානං ලහති ලුඛං වා පඤ්ඤං වා, සො තෙනෙව යාපෙති අඤ්ඤං න පනෙති ලහනෙතාපි න ගණනාති අයමස්ස පිඨපානෙ යථාලාභසනෙතාසො. යො පන අත්තනො පකාතිවිරුඬං වා ව්‍යාධිවිරුඬං වා පිඨපානං ලහති යෙනස්ස පරිභූතෙන අථාසු හොති සො සභාගස්ස භික්ඛුනො නං දත්තා තස්ස ගත්තො සප්පායභොජනං භුජිත්වා සමණධම්මං කරෙතොපි සනතුඝොව හොති. අයමස්ස පිඨපානෙ යථාබල සනෙතාසො. අපරෙ බහුං පඤ්ඤං පිඨපානං ලහති සො නං විචරං විය විරපබ්බජිතානං බහුස්සුතඅප්පලාභගිලානානං දත්තා තෙසං වා සෙසකං පිඨාය වා වරිත්වා මිස්සකාගාරං භුජනෙතාපි සනතුඝොව හොති අයමස්ස පිඨපානෙ යථාසාරූපසනෙතාසො.

ඉධ පන භික්ඛු සෙතාසනං ලහති මනාපං වා අමනාපං වා සො තෙන නෙව සොමනස්සං න පටිස්සං උප්පාදෙති, අත්තමසො නිණ් සත්ථාරකෙනාපි යථාලබ්ධෙනෙව තුස්සති අයමස්ස සෙතාසනෙ යථා ලාභසනෙතාසො. යො පන අත්තනො පකාතිවිරුඬං වා ව්‍යාධිවිරුඬං වා සෙතාසනං ලහති යත්තස්ස වසනො අථාසු හොති සො නං සභා ගස්ස භික්ඛුනො දත්තා තස්ස සත්තකෙ සප්පායසෙතාසනෙ වසනෙතාපි සනතුඝොව හොති. අයමස්ස සෙතාසනෙ යථාබල සනෙතාසො. අපරෙ මහාපුඤ්ඤාදි ලෙණමඨපකුටාගාරදිනං බහුති පඤ්ඤිතසෙතාසනාති ලහති සො තාති විචරදිති විය විරපබ්බජිත

බහුසුභ අපලාහගිලානානං දඬා යත්ත කත්ථි වසනොපි සනතුඝොව හොති. අයමස්ස සෙනාසනෙ යථාසාරූපසනොසො, යොපි උත්තමසෙනාසනං නාම පමාදඝානං තත්ත නිසිත්තස්ස චිත්තමිධං ඛකකමති නිද්දුතිභුතස්ස පුත්ත පටිබුජ්ඣිතො පාපවිතකතො පාතු භවතීති පටිසංචික්ඛිත්වා තාදිසං සෙනාසනං පත්තමපි න සමපටිච්ඡති, සො තං පටික්ඛිපිත්වා අබොහාසාරූකකමුලාදිසු වසනොපි සනතුඝොව හොති, අයමස්ස සෙනාසනෙ යථාසාරූපසනොසො.

ඉධ පන භික්ඛු භෙසජ්ජං ලභති දුඛං වා පණ්ණිතං වා සො යං ලභති තෙනෙව නුස්සති අඤ්ඤං න පණ්ණිතං ලභනොපි න ගණනාති අයමස්ස ගිලානපච්චයේ යථාලාභසනොසො, යො පන තෙලෙනත්ථිකො ථාණ්ණිතං ලභති සො තං සභාගස්ස භික්ඛුතො දඬා තස්ස ගත්තො තෙලං ගහෙත්වා අඤ්ඤාදෙව වා පරියෙසිත්වා තෙති භෙසජ්ජං කරොනොපි සනතුඝොව හොති, අයමස්ස ගිලාන පච්චයෙ යථාබලසනොසො, අපරො මහාපුඤ්ඤා බහුං තෙලමධු ථාණ්ණාදිපණ්ණිතභෙසජ්ජං ලභති සො තං විවරං විය විරපබ්බජිත බහුසුභ අපලාහගිලානානං දඬා අඤ්ඤාදෙව වා පරියෙසිත්වා තෙසං ඇගතාගතකෙන¹ යෙන කෙනථි යාපෙතොපි සනතුඝොව හොති, යො පන එකසමිං භාජනෙ වතුමධුරං සපෙත්වා එකසමිං මුත්තගරිටකං ගණන භනොග යදිච්ඡිති වුවවමානො සවස්ස තෙසු අඤ්ඤා තරොනාපි රොගො වූපසමමති මුත්තගරිටකං නාම බුඛාදිති විඥ්ඤා තතති වතුමධුරං පටික්ඛිපිත්වා මුත්තගරිටකෙන භෙසජ්ජං කරොනො පරමසනතුඝොව හොති, අයමස්ස ගිලානපච්චයෙ යථා සාරූපසනොසො, ඉමෙසං පන පච්චයෙසු තිණ්ණං තිණ්ණං සනොසානං යථාසාරූපසනොසොව අගො, අරහා එකෙකසමිං පච්චයෙ ඉමෙති තිතිපි සනොසෙති සනතුඝො.

“පටිච්චෙක”කම්”නති. පටිච්චෙක”තිස්සිතං කථං; තයො හි පටිච්චෙකා”:-කායපටිච්චෙකො¹ විතනපටිච්චෙකො² උපතිපටිච්චෙකොති.³ තත්ත එකො ගච්ඡති එකො තිස්සති එකො නිසිදති එකො සෙය්‍යං, කප්පති එකො ගාමං පිණ්ඩාය පටිසති එකො පටික්කමති එකො වඛකමං අධිස්සති එකො වරති එකො විගරතීති අයං කාය පටිච්චෙකො⁴ නාම. අභිසමාපතනියො පන විතනපටිච්චෙකො⁵ නාම. වුත්තමපි ගතං:-“කායපටිච්චෙකො⁶ ව වචකස්සායානං නික්ඛමමාති රතානං විතනපටිච්චෙකො⁷ ව පරිසුඛිට්ඨානානං පරමවොදනපත්තානං උපතිපටිච්චෙකො⁸ ව තිරුප්පිතං පුග්ගලානං භිසංඛාරගතාන”නති. “අසංසග්ගකම්”නති: එත්ත සවණසංසග්ගො දස්සනසංසග්ගො සමුලාප සංසග්ගො සමෙහාගසංසග්ගො කායසංසග්ගොති පටිච්චො සංසග්ගො, තෙසු “ඉධ භික්ඛු සුණාති අමුකසමිං ගාමෙ වා නිගමෙ වා ඉත්ථි වා

කුමාරී වා අභිරූපා දසසනියා පාසාදිකා පරමාය වණණපොකකර නාය සමන්තාගතානි, සො නං සුඤ්ඤා සංසිද්ධි විසංසිද්ධි න සකෙකානි බ්‍රහ්මවරියං සන්තානෙනාං සික්ඛාදුබ්බලාං අනාවිකඤ්ඤා භික්ඛායා වත්තනී”ති, එවං පරෙහි වා කපියමානං රූපාදිසම්පන්නං අත්තනා වා හසිත ලපිත භික්ඛසද්දං සුණන්තස්ස සොනවිඤ්ඤාණවිච්චසෙන උප්පන්නා රුගො සවණසංසගො නාම.

“ඉධ භික්ඛු නහෙව ඛො සුණාති අපි ව ඛො සාම. පසස්ස ඉත්ථි වා කුමාරිං වා අභිරූපං දසසනියං පාසාදිකං පරමාය වණණපොකකරනාය සමන්තාගතං, සො නං දිස්වා සංසිද්ධි විසංසිද්ධි නසකෙකානි බ්‍රහ්මවරියං සන්තානෙනාං සික්ඛාදුබ්බලාං අනාවිකඤ්ඤා භික්ඛායාවත්තනී”ති, එවං විසභාගරූපං ඔලොකෙනන්තස්ස පන චක්ඛුචිඤ්ඤාණවිච්චසෙන උප්පන්නරුගො දසසනසංසගො නාම. අඤ්ඤමඤ්ඤං අලාපසලාපවසෙන උප්පන්නරුගො පන සමුලාපසංසගො නාම. භික්ඛුනො භික්ඛුනියා සන්තකං භික්ඛු නියා වා භික්ඛුස්ස සන්තකං ගහෙත්වා පරිභොගකරණවසෙන උප්පන්නරුගො සමෙහාගසංසගො නාම. හත්ථගාහාදිවසෙන උප්පන්නරුගො පන කායසංසගො නාම. අරහා ඉමෙහි පච්චි සංසගෙහි වතුහිපි පරිසාහි සඬං අසංසඬො ගාහමුත්තකො වෙව සංසග මුත්තකො ව¹ අසංසගස්ස වණණං භණනො අසංසග කප්ථං² කපෙති නාම.

“විට්ඨාරමහකප්ථ”නති: එත්ථ යො පග්ගහිතවිරියො පරිපුණ්ණ කායිකවෙතසිකවිරියො හොති, ගමනෙ³ උප්පන්නං කිලෙසං යානං පාපුණ්ණං නදෙති යනෙ උප්පන්නකිලෙසං නිසජ්ජං නිසජ්ජාය උප්පන්නං කිලෙසං සයනං පාපුණ්ණං න දෙති, මනෙතන කණ්හසප්පං උප්පිළෙඤ්ඤා ගණනෙනා විය අමිත්තං ගිවාය අකක මනෙතා විය ව විවරති, තාදිසස්ස ආරම්භවිරියස්ස වණණං භණනො විරියාරම්භකප්ථං කපෙති නාම. සිලකප්ථනති ආදිසු “සිල”නති: වතු පාරිසුඛිසිලං “සමාධි”ති: විපස්සනාපාදකා අභිසමාපත්තියො, “පඤ්ඤා”ති: ලොකියලොකුත්තරඤ්ඤං, “විමුච්ඡාති”ති: අරියඵල විමුච්ඡාති, “විමුච්ඡාතිඤ්ඤාදසකන”නති: එකුතවිසතිවිධං පච්චවෙකකණ ඤ්ඤං, සීලාදිතං ගුණං පකාසෙනො සීලාදිකප්ථං කපෙති නාම. “සතිපට්ඨානකප්ථ”නති: ආදීති “සඬගජ්ජල”මතිවට්ඨොමුති”ති පරියොසා නාදිසු පුබ්බෙ වුත්තානුසාරෙන වෙදිතබ්බාති. “නිග්ගහනී”ති: නිත්තණෙනා, “විවෙකදසසි ඵයෙසු”ති: පච්චුප්පන්නසු චක්ඛුසම්පස්සා දිසු අත්තාදිභාවවිචෙකං පසස්සති, “දිඝිසු ව න නිශානී”ති: වාසඬි දිඝිසු කායපි දිට්ඨියං නතියාති විපරිණතං වා වඤ්ඤං න සොචති පකති භාවං ජනිත්වා නටෙයි කියමිංවි වඤ්ඤමිං න සොකං ආපජ්ජති. “විසඬි

1. V. ම. මුත්තමුත්තකොච.

3. සි. භමෙනෙත.

2. සි. සංසගකප්ථං.

4. V. ම. ගඬගජ්ජල.

භූතසම්මි වානි¹ විනයසම්මානෙ වදන්වති. “**වකුසුසම්මිසො**”ති: වකුසුසම්මිසො. කතා වකුසුසම්මිසොසභානො ඵසො. වකුසුසම්මිසො, සෙසෙසුම්මිසෙවනසො. එත්ථ ව පුරිමා වකුසුසොදදිවදන්තාව, මනොසම්මිසො හදයවදන්තොපි අවදන්තොපි සබ්බො වතුභූමිකො ඵසො. “**අධිවචන සම්මිසො**”ති: පරියායෙන ඵතස්ස නාමං හොති යෙව. තයො හි අරුපිනො ඛන්ධා සයං පිඨිවට්ටකා හුන්වා අත්තනො සභාන සම්මිසොසං අධිවචනසම්මිසොසාති නාමං කුරුන්ති. “**පටිසම්මිසො**”ති: තිප්පරියායෙන පන පටිසම්මිසොසො නාම පච්චාරික සම්මිසො අධිවචනසම්මිසොසො නාම මනොවාරිකසම්මිසො.² “**සුඛචෙදනිසො ඵසො**”ති: සුඛචෙදනාය හිනො උප්පාදකො ඵසො. ඉතරවයෙහිපි ඵසෙව තයො.

“කුසලො ඵසො”ති: එකවිසතිකුසලවිතත සභානො ඵසො. “**අකුසලො**”ති: වාදසඅකුසලන්තො. “**අව්‍යාකතො**”ති: ඡ පඤ්ඤස අව්‍යාකත සභානො ඵසො. “**කාමාවචනේ**”ති: වතුපඤ්ඤස කාමාවචරසභානො ඵසො. “**රූපාවචනේ**”ති: කුසලාදිපච්චෙදස රූපාවචරසම්මිසො. “**අරූපාවචනේ**”ති: කුසලව්‍යාකතවසෙන වාදසඅරූපාවචරසම්මිසො. “**සුඤ්ඤතො**”ති: අනත්තානුපස්ස නාවසෙන විපස්සනාසං උප්පන්නො මග්ගො සුඤ්ඤතො, තෙන සභානො ඵසො සුඤ්ඤතො ඵසො, ඉතරවයෙපි ඵසෙව තයො. “**අනිමිතො**”ති: එත්ථ අනිව්‍යානුපස්සනාවසෙන විපස්සනාසං උප්පන්නො මග්ගො අනිමිතො. “**අප්පනිකිතො**”ති: දුක්ඛානුපස්සනාවසෙන විපස්සනාසං උප්පන්නො මග්ගො අප්පනිකිතො. “**ලොකිකො**”ති: ලොකො චූච්චි ලුප්පන පලුප්පනෙන් වට්ටො, තස්මිං පරියාපනභාවෙන ලොකෙ නිපුන්නොති=ලොකිකො, තෙභූමිකො ධම්මො. “**ලොකුත්තරේ**”ති: ලොකතො උත්තරේ උත්තිර්ණොති=ලොකුත්තරේ. ලොකෙ අපරියාපනභාවෙනපි ලොකුත්තරේ. “**අත්තන වා**”ති: අත්තනාවෙන වා. “**අත්තනිසෙක වා**”ති අත්තනායත්තන වා. “**පතිලිතො**”ති: රුහාදිනං පතිනත්තා තවො අපගතො. “**අකුසකො**”ති: අවිභාසකො නිති කුසනවදන්ති. “**අපිභාල**”ති: අපිභන සිලො පත්තා තණ්හාය රහිතොති චූච්චි හොති. “**අමච්ඡි**”ති. පච මච්ඡේරරහිතො. “**අප්පගම්නො**”ති: කායපාගම්නාදි රහිතො. “**අජේගුච්ඡි**”ති: සම්පන්න සිලාදිනාය අජේගුච්ඡිනියො අසෙවනකො මනාපො. “**පෙසුණෙසෙස ඛනො සුතො**”ති: විහි ආකාරෙහි උපසංහරිතබ්බ පෙසුණ කම්මෙ අසුන්නො; “**ඛනසං පතිනත්තො**”ති: අර්ථනතමග්ගෙන රුහකිලෙසසං පතිනත්තො; “**අසම්මානො පතිතො හොති**”ති: අසම්මිති උත්තතිමානො සම්මුච්ඡේදවසෙන පතිතො හොති. “**තිශ්ඤා කුසන චක්ඛුනි**”ති: තිශ්ඤා විභාසන කාරණානි, පච්චයපටිසෙධනසංඛාත

කුහනවත්තනි ආදිසු විවරදිති නිමනනිතස්ස තදන්තිකස්සෙව සතො පාපිච්ඡතං නිස්සංස පටික්ඛිපනෙන තෙ ව ගහපතිකෙ අත්තනි සුප්ප නිසිත සඬෙ ඤාතො පුත තෙසං අහො අයෙසා අපට්ඨෙත්වා න කිච් පටිගණ්හිතුං ඉච්ඡති සුලඬං වත නො අස්ස සචෙ අප්පමත්තකමපි කිච් පටිගණ්හය්‍යාති නානාවිධෙහි උපායෙහි පණ්ණිතාති විවරදිති උපනෙන්නානං තද්වුග්ගහනාමතං යෙව ආවික්ඛාතො පට්ගහගණෙන ව තතොපපභුති අපි සකට්ඨාරෙහි උපනාමනගෙනුභුතං විභාපනං පච්චයපටිසෙධනසංඛාතං කුහනවත්තනි වෙදිතබ්බං. පාපිච්ඡස්සෙව පන සතො සම්භාවනාධිපපායෙන කතෙන ඉරියාපටෙන විභාපනං ඉරියාපට්ඨන්තිසිතිකුහනවත්තනි වෙදිතබ්බං. පාපිච්ඡස්සෙව පන සතො උත්තරිමනුස්සධම්මාධිගමපරිදීපනවාචාය තථා තථා විභාපනං සාමන්තජ්ජනසංඛාතං කුහනවත්තනි වෙදිතබ්බං. “කතමං පච්චය පටිසෙධනසංඛාත”නති එත්ථ පච්චයපටිසෙධනනති එවං සංඛාතං පච්චයපටිසෙධනසංඛාතං, ඉධ ගහපතිකා භික්ඛං ගණහථාති භික්ඛුං නිමනෙනනති අයමෙව වා පායො. නිමනෙනනතිති වාති වදනතිති වාති කෙච් පස්නති, නාදිසෙ නිමනනාපෙන්නති නිමනෙනනතිති පාස්ස සම්භවො දඨබ්බො. “චුච්චං පච්චකම්භාති”ති: විචරං පටික්ඛිපති “චුතං සාරුප්පං සං සමණො”ති: යං විචරධාරණං සමණො කරොති එතං සාරුප්පං අනුච්ඡිකං. පාපණිසා වා භත්තකානිති: ආපන වාරෙ පතිතාති අත්තවීරහිතාති ඵලොතිකාති. “උච්චිතිඛා”ති: සංකඛිති. “උජ්ඣාචිසාසා”ති: භික්ඛාවරණෙන. “පිඨිසාලොපෙනා”ති: පිඬං ඛාතො ලඬ ආලොපෙන. “සුතිමුත්තෙන වා”ති: ගො මුත්තෙන වා. “බසධං කරෙස්සා”ති: භෙසජ්ජතිච්චං කරෙස්ස. “නදු පාදුසා”ති: තතො පඨාය.

“ධුතවාදො”ති: ධුතගුණවාදී. “ගිණ්‍යා ගිණ්‍යා නිමනෙනනති”ති: උපරුපරි නිමනෙනනති. “සමමුඛිභාවා”ති: සමමුඛිභාවෙන විජ් මානතායාති අත්තො. “පසචනි”ති: පටිලභති. “සඬාස සමමුඛිභා වෙන සක්කා කාභු”නති: සඬාය සමමුඛිභාවාති ආදිමාහ දෙය්‍යධම්මා සුලභා දක්ඛිණෙය්‍යා ව, සඬා පන දුලලභා, පුට්ඨජ්ජනස්ස හි සඬා න ථාවරා පදවාරෙ පදවාරෙ නානා භොති. තෙන වස්ස මහාමොග්ගලානසදිසොපි අග්ගසාවකො පාරිභොගො භවිතුං අසකෙකානෙනා ආහ:—“චුතං ඛො තෙ ආවුසො ධම්මානං පාරි භොගො භොගානව ජීවිතස්ස ව සඬාය පන ත්වං පාරිභොගොති.” එවං නුලේඛ පුඤ්ඤෙන පරිභිනා භවිස්සථාති එත්ථ “පුඤ්ඤෙනා”ති: නිස්සංකකත්ථෙ කරණවචනං, පුඤ්ඤෙනා පරිභිනා පරමමුඛි භවිස්සථ; “භාකුටිකා”ති: පඬානපරිමිතභාවදස්සනෙන භාකුටිකරණං මුඛ සංඛොභොති චුත්තං භොති. භාකුටිකරණං සිලමය්‍යාති=භාකුටිකො භාකුටිකස්ස භාවො=භාකුටියං. “කුහනා”ති: විභාපනා. කුහස්ස ආයතං=කුහායනා, කුහිතස්ස භාවො=කුහිතත්තං. “පාපිච්ඡො”ති: අසත්තගුණදීපනකාමො. “ඉච්ඡාපකතො”ති: ඉච්ඡාය අපකතො

උපද්‍රව්‍යෝගී අන්‍යෝ. “සමනාමනාධිපායෝ”නි: බහුමානනාධිකාරී
 සංග්‍රහය. “ගමනං සංඝායනං”නි: අතිකතමාදි ගමනං අතිසංධර්ශනී
 පාසාදිකතාවං කරුණිති චූදනං ගොති. ඉතරෙසුපි එසෙව
 නයෝ. “පතිධාය ගව්‍යනි”නි: පඤ්ඤාං සංපෙතො ගව්‍යනි
 සෙසෙසුපි එසෙව නයෝ. “සමානිතො විස ගව්‍යනි”නි: උපවාරපා
 ඤාපායෙනා විස ගව්‍යනි, සෙසෙසුපි එසෙව නයෝ. “ආපාඨකප්පා
 යි ච ගොති”නි: සමුදායා ආගතානං මනුස්සානං ක්කානං සමා
 පජ්ජනො විස සන්තතාවං දස්සෙති, “ඉතිසාපඨකප්පා”නි: වතුඉරියා
 පඨකප්පා. “අභිසංඝා”නි: ආදිසංඝා ආදරොත වා සංඝා. “භිසංඝා”නි:
 සංඝාසංඝා. “සංඝාසංඝා”නි: අතිසංධර්ශනං පාසාදිකතාවකරණනි
 චූදනං ගොති.

“අදිසංඝායනං”නි: ලොකුත්තරධම්මපටිච්චං. “කුචි
 ක”නි: අපාපුරණං. “මුත්තා”නි: සිතෙහවනො. “සංඝායනං”නි:
 දීඨමිත්තං. “සමනනා”නි: දළහමිත්තං. “උද්දණ්ඩා”නි: ¹ එකො
 පතිස්සයවිසෙසො. “කොරජකකොරජකො”නි: සංකොච සංකො
 චකො, අතිසංකොචකොති චූදනං ගොති. “කොරජකකො”නි වා
 පායෝ. “භාසුචික භාසුචිකො”නි: අති විස මුඛසංකොචනසිලො.
 “කුභක කුභකො”නි: අතිවිස විමාපකො. “ලසක ලසකො”නි:
 අති විස සලාපකො. “මුඛසමනාමිකො”නි: අතනො මුඛවසෙන
 අසෙසුභි සමනාමිකො; “අපිනවිතො”නි එකෙ. “සන්තාන”නි:
 කිලෙසසන්තානං සන්තානං “සමාපනනි”නි: සමාපජ්ජනබ්බානං
 “ගමනං”නි: නිනතපතිධානං. “ගුලක”නි: දස්සෙතුං දුක්ඛං.
 “නිපුණ”නි: සුමුඛං.

“පටිච්චන”නි: පදනො දුප්පටිච්චකාධිපායං. “ලො
 කුත්තර”නි: ලොකුත්තරධම්මදීපකං. “සුඤ්ඤානාපටිසංඤ්ඤාන”නි:
 නිබ්බාණපටිසංඤ්ඤානං. අප වා:—“ලොකුත්තරසුඤ්ඤානාපටි
 සංඤ්ඤාන”නි: ලොකුත්තරධම්මභූතනිබ්බාණපටිසංඤ්ඤානං.
 “කාසිනං පාගමනං”නි: කායෙහවං කාසිනං, වාචසික වෙනසිකෙ
 සුපි එසෙව නයෝ. අභිනානිකාරජකො”නි: බහුමානකිරියා
 රතිතො. අනුසාහනානං වංකමනනාන”නි: උපාහනවිරතිනානං
 වංකමනනානං සමිපෙ. අනාදරෙ වා සාමිච්චනං. “සලසාහ
 නො”නි: උපාහනාරුලෙහා හුත්වා වංකමනි. “නිවෙ වංකමෙ වංක
 මනනාන”නි: අභතපරිචේද්දය භූමියා වංකමනො පරිචේද්දං
 කතා වාලිකං ආකිරිතො ආලම්බනං ² යොජෙතො කතවංකමෙ
 නිවෙපි වංකමෙ වංකමනො. “උච්ච වංකමෙ වංකමනි”නි: ඉඨක
 වයන සමපනො වෙදිකාපරිකම්පෙන උච්ච වංකමෙ වංකමනි,
 සමෙ පාකාරපරිකම්පෙනා ගොති වාරකොඨකපුහොතො පබ්බතනතර

1. සි. II උද්දම. III. උද්දන 2 V. ම. අවික්කකාර.
 3. සි ආලම්බනං.

වනනතර ගුහිනතරයා වා සුපට්ඨතෙන තාදිසෙ වංකමෙ වංක
 භික්‍ෂුං වට්ඨති. අපට්ඨතෙනාපි උපවාරං චුචිත්වා වට්ඨති. “සබ්බ
 සන්තොසි තිස්සති”ති: අභිසම්පෙ තිස්සති. “පුරතොසි තිස්සති”ති:
 පුරත්ථිමතොසි තිස්සති. “සීතතොසි භණ්ති”ති: බානුබො විය අතො
 නම්භා භණ්ති.

“බාහාවිකෙබ්බතො”ති: බාහුං බිපිත්වා බිපිත්වා භණ්ති. “අනුස
 චජ්ජා”ති: සබ්බෙසං නිසින්නාසානං පටිසිත්වා. “නවෙපි ගිහිනු ආස
 තෙන පටිබාහති”ති: අතතතො පතතාසනෙ අතිසිද්ධිං පුරෙ වා
 පච්ඡා වා පටිසන්නො ආසන්නො පටිබාහති නාම. “අනාපුච්ඡාපි
 කාසං පක්ඛිපති”ති: අනාපුච්ඡිත්වා අනපලොකෙත්වා අභිමති දුරං
 බිපති. “මාරං පිදහති”ති: ජනනාසරෙ පිදහති. “ඔනරති”ති:
 උදකතිත්ථං පටිසති. “නහාසති”ති: සරීරං සිනෙහෙති. “උනතර
 ති”ති: උදකතිත්ථතො උග්ගච්ඡති. “චොක්ඛමමාපි”ති: අතික්කම්භා
 පි. “ඔබරකාති”ති: ගබ්භෙ පතිහිතසයනසරිති. “ගුලකාති”ති:
 පට්ඨිච්ඡනාති. “පට්ඨිච්ඡකාති”ති: අඤ්ඤාති පට්ඨිච්ඡාදිත්වාති.
 “අනජ්ඣිකො වා”ති: ථෙරෙහි ධම්මං භණ්තීති අනාණ්දො අනායා
 චිත්තො ව. “පාපබමමා”ති: ලාමකධමො. “අසුචිසංකායාරසමා
 වාගේ”ති: අඤ්ඤාති අයං දුස්සිලොති සංකාය සරිතබ්බො ආවාගේ
 සංයොගො එතස්සාති=අසුචිසංකායාරසමාවාගේ. “සංකායාර සමා
 වාගේ”ති: සංකාරං සංයොගපථං සංයොගපථං කත්වාපි පඨනති.
 “පට්ඨිච්ඡනනකම්මනො”ති: පට්ඨිච්ඡාදිත කායවිචිතමනො. “අය්‍ය
 මණො”ති: නසමණො. “සමණපටිඤ්ඤා”ති: අහං සමණොති පටි
 ජනනො. “අමුභමවාදි”ති: සෙඨවරියාවිරහිත්තො. “මුභමවාදි
 පටිඤ්ඤා”ති: චුත්තපට්ඨකො. “අනොපාපුති”ති: අභනනරෙ
 කුසලධම්ම විරහිතත්තා අනොපුතිභාවමාපන්නො. “අමසුත්තො”ති
 රුගෙන තිත්තො. “කසමුච්ඡිත්තො”ති: සංකාරසභාවො. “ආචාර
 ගොවරසමපන්නො”ති: එත්ථ “හිතනු සගාරවො සප්පතිස්සො
 හිරෙත්තප්පසමපන්නො සුතිවත්ථො සුපාරිත්තො පාසාදිකෙන
 අභික්කන්නෙන පටික්කන්නෙන ආලොකිත්තෙන විලොකිත්තෙන සමුච්ඡි
 තෙන පසාරිත්තෙන ඔක්කිත්තවකනු ඉරියාපථසමපන්නො ඉන්ද්‍රියෙසු
 ගුත්තවාගේ භොජනෙ මත්තඤ්ඤා ජගරියමනුසුත්තො සතිසමප
 ජඤ්ඤාන සමන්තාගතො අපට්ඨෙච්ඡා සංගුණො ආරඛවිරියො අභි
 සමාවාරිකෙසු සක්කච්චකාරි ගරුච්ඡතිකාරි¹ බහුලො විහරති. අයං
 චුච්චති ආවාගේ.” එවං තාව ආවාගේ වෙදිතබ්බො ගොවරෙ පන
 තිවිධො-උපනිස්සගොවරෙ ආරක්ඛගොවරෙ උපනිබ්බිගොව
 රෙති. “තත්ථ කතමො උපනිස්සගොවරෙ? දසකථාවත්ථු ගුණ
 සමන්තාගතො කල්‍යාණමිත්තො යං උපනිස්සග අස්සුතං සුණාති
 සුතං පරියොදපෙති කංඛං විතරති දිසිං උජ්ජං කරෙති චිත්තං

පසාදෙති යස්ස වා අනුසික්කමානො සමාය වසිති සීලෙන සුතෙන වාගෙන පඤ්ඤාය වසිති, අයං උපනිස්සය ගොවරො, කතමො ආරක්ඛ ගොවරො? ඉධ භික්ඛු අනන්තරසරං පටිථො චිචිං. පටිපනෙනා ඔක්ඛිත්තවක්ඛු යුගමත්ත දස්සාපී සුසංවුතො ගව්ඡති න හත්ථිං. ඔලො කෙනෙනා න අස්සං න රථං න පතනිං න ඉත්ථිං න පුරිසං. ඔලො කෙනෙනා න උඩං. ඔලොකෙනෙනා න අධො. ඔලොකෙනෙනා න දිසාවිදිසං. පෙක්ඛමානො ගව්ඡති, අයං ආරක්ඛගොවරො. කතමො උපනිබ්බකිගොවරො? වත්තාරො සතිපඨානා යත්ථ චිත්තං උපනිබ්බකිති, වුත්තං ගෙනං භගවතා “කො ව භික්ඛවෙ භික්ඛුතො ගොවරො සකො පෙතතිකො විසයො යදිදං වත්තාරො සතිපඨානා”ති අයං උපනිබ්බකිගොවරො. ඉති ඉමිනා ව ආචාරෙන ඉමිනා ව යොව රෙන උපෙතො හොති සමුපෙතො සමන්තාගතො. තෙන වුවවති ආචාරගොචරසම්පන්නොති. “අණුමනෙත්තසු වජේස්ස භයදස්සාපී”ති: අද්දායමානෙසු අසංචිච්ච ආපනනසෙබ්බ අකුසලචිත්තතුප්පාදාදි හෙදෙසු වජේස්ස භයදස්සනසීලො. “සමාදය සික්ඛති සික්ඛාපදෙසු”ති: යංකිචි සික්ඛාපදෙසු සික්ඛිතබ්බං නං සමාදය සික්ඛති. එත්ථ ව පාතිමොක්ඛසංවරසංවුතොති එත්තාවතා ව පුග්ගලාධිපාතාය දෙස නාය පාතිමොක්ඛසංවරසීලං දස්සිතං. ආචාරගොචරසම්පන්නොති ආදී පන සබ්බං තථාපටිපන්නස්ස නං සීලං සම්පජ්ජති නං පටි පතනිං දස්සෙත්තුං වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං.

“සාතිසෙසු අනස්සාපී”ති: අසාතව්දාසු කාමගුණෙසු තණ්හා සත්ථව්විරහිනො. “සණ්ඨො”ති: සණ්ඨොති කායකමොදිති සමන්තා ගතො. “පටිභානවා”ති: පරියන්ති පරිපුච්ඡාධිගමපටිභානෙති සමන්තාගතො. “න සමො”ති: සාමං අධිගතධම්මං න කස්සපි සද්දගති. “න චිරජ්ජති”ති: බයා රුගස්ස චිත්තරහතා ඉද්දති න විරජ්ජති. “සෙසං එසා”ති: සෙසං පුග්ගලානං සාතව්දාසු කාම ගුණෙසු ඉච්ඡා “නණ්හා අප්පභිනා”ති: සත්ථව්සම්පයුත්තා තණ්හා අරහත්තමග්ගෙන අප්පභිනා. “නෙසං වක්ඛුතො රූපතණ්හා සවති”ති: එතෙසං වක්ඛුචාරතො පවත්ත ජවනචිතිසම්පයුත්ත රූපා රමමණ තණ්හා උප්පජ්ජති. “අසසවති”ති: ඔකාසතො යාව භවග්ගා ධම්මතො යාව ගොත්රහු සවති. “සද්දති”ති: නදීසොතං විය අධො මුඛා සද්දති. “පවත්නති”ති: පුත්තපුත්තං උප්පත්තිවසෙන පවත්නති සෙසවාරෙසුපි එසෙවනයො. සුක්කපක්ඛෙ වුත්තවිපරියයෙන තණ්හා අරහත්තමග්ගෙන සුප්පභිනා හෙසං වක්ඛුතො රූපතණ්හා න සවතීති. “සණ්ඨන්ත කායකමම්මන සමන්තාගතො”ති: අඵරු සෙන මුදුනා කායකමමෙන සමගිභුතො එකිභුතො, වචිකමොදිසුපි එසෙවනයො. සණ්ඨන්ති සතිපඨානෙතිති ආදිසු සතිපඨානාදයො ලොකීයලොකුත්තරමිස්සකා; පරියාපුත්ත අත්ථාදිපරිපුච්ඡා ලොකීය ලොකුත්තරධම්මඅධිගම වසෙන සලලක්ඛණවිභාවන වචත්ථානකරණ සම්ඤ්ඤා තිස්සො පටිභානප්පහෙදසංඛානා තා පඤ්ඤා යස්ස අත්ථි සො

“සසස පටිසනනිනිනි”ති: පරියතති නාම බ්‍රිඛවචනං තං. උග්ගණනනනසස පටිසමතිද විසදු හොනති, යසස පුග්ගලසස එවරුප්ප පරියතති නනි “පටිසුච්ඡා නිනි”ති: පරිපුච්ඡා නාම පාලි අට්ඨකථා දීප්‍ර ගණනිපදඅත්පදවිනිව්ඡයකථා. උග්ගතිතපාලිආදිපු ති අත්තං කථෙන්නසස පටිසමතිද විසදු හොනති: “අබ්ගමො නිනි”ති: අබ්ගමො නාම අරහතතපපතති අරහතතං හි පතතසස පටිසමතිද විසදු හොනති, යසස වුත්තපපකාරා තිවිධා සමපතති නනි තසස පටිභාති කෙන කාරණෙන, න තසස පුග්ගලසස පහෙදගතං ඤාණං උපට්ඨ තිසසති. “සාම”නති: සයමෙව “සසමභිඤ්ඤාන”නති: සයමෙව තෙන ඤාණෙන අවගමිතං. “අත්තපච්චක්ඛං ධම්ම”නති: අත්තනා පතිවෙක්ඛි තං පච්චවෙක්ඛිතං ධම්මං. “න කසස වි සදදහති”ති: අත්තපච්චක්ඛතාය පරෙසං න සදදහති සමාය න ගව්ඡති. “අවිජ්ජා පච්චසා සබ්බාග්”ති: ආදිති වාදසපදිකපච්චයාකාරදසසනවසෙන වුත්තාති. “අවිජ්ජාතිගේ ධා”ති: ආදයො සංසාරතිවතති සමාය වුත්තා. “ඉදං දුක්ඛ”නති: ආදි සච්චදසසනවසෙන. “ඉමෙ ආසවා”ති: ආදයො අපරෙන පරියායෙන කිලෙසවසෙන සච්චදසසනවසෙන. “ඉමෙ ධම්මා අභිඤ්ඤාසා”ති: ආදයො අභිඤ්ඤාය පරිඤ්ඤාය පහාතබ්බ භාවෙනබ්බ සච්ඡිකා තබ්බධම්මානං දසසනවසෙන. “ඡන්තං එසසාසනානාන”නති: ආදයො එසසායනනානං උපපතතිව අත්තමව අසසාදව ආදිනවච නිසසරණව දසසනවසෙන. පචත්තං උපාදුතක්ඛකානං පච්චිසතිවිධෙන උදයව පච්චිසතිවිධෙන වයව තෙසු ඡන්දරාගවසෙන අසසාදව තෙසං විපරි නාමං ආදිනවච නිසසරණසබ්බානං නිබ්බාණව චතුත්තං මහාභුතානං අවිජ්ජාදිසමුදයව අවිජ්ජාතිරොධෙ අත්තමව එවමාදි දසසනවසෙන වුත්තා. එතෙ ධම්මා තත්ත නත්ත වුත්තනසෙන වෙදිතබ්බා. “අමනොගධ”නති: නනි එතසස මරණසංඛ්‍යානං මතනති=අමතං. කිලෙසපටි පක්ඛතා අගදනතිපි අමතං. තසමිං නිත්තනාය අමනොගධං. “අමන භෙණ්”නති: වුත්තපපකාරං අමතං පරං අයනං ගති පතිට්ඨා අසාති අමතපරායණං. “අමනපටිසොසාන”නති: තං අමතං සාස නසස නිට්ඨාභුතතතා¹ පරියොසානමසසාති අමතපරියොසානං. “ලාභසාමො න සික්ඛති”ති: න ලාභපත්තාය සුත්තනනාදිති සික්ඛති. “අවිරුමො ව නණ්භාස රසෙව නානුගිජ්ඣති”ති: විරොධාභාවෙන ව අවිරුමො හුත්වා නණ්භාය මූලරසාදිපු ගෙධං නාපජ්ජති. “කෙන නුමො”ති: ලාභපත්තාය කාරණාවිත්තනෙ පිහසසපරියෙසනෙ තිපාතො. “ලාභාගිතිබ්බතතිසා”ති: චතුණ්ණං පච්චයානං විසෙ සෙන උපපතතියා “ලාභං පටිපාමෙතො”ති:පච්චයංපරිපාචයෙනො. “අත්තදමථාසා”ති: විපසනාසමපසුත්තාය පඤ්ඤාය අත්තනො දම නත්තං. “අත්තසමථාසා”ති: සමාධිසමපසුත්තාය පඤ්ඤාය අත්තනො සමාධානත්තං “අත්තපටිතිබ්බපනත්තාසා”ති: දුට්ඨෙන යාතෙන

අනන්‍යතා අනුපාදපරිනිබ්බාණන්‍යය. වුත්තං හෙතං: “අනුපාද
 පරිනිබ්බාණන්‍යං භගවතී බ්‍රහ්මචරියං වුස්සති”ති. “අප්පිච්ඡංශෙව නිස්සං
 සා”ති: එත්ථ පච්චයප්පිච්ඡෝ අධිගමප්පිච්ඡෝ පරියතනිඅප්පිච්ඡෝ
 ධුතඛගප්පිච්ඡෝති වන්තාරො අප්පිච්ඡා. තෙසං නානත්තං හෙට්ඨා
 වින්තාරිතං එව, තං අප්පිච්ඡං අලලීසිත්වා. “සහතුට්ඨිමෙව්වා”ති. වතුසු
 පච්චයෙසු ව නිවිධසනෙතාසං අලලීසිත්වා, තෙසං විභාෂතා හෙට්ඨා
 වින්තාරිතොයෙව. “සලලෙඛ”නති: නිලෙසලෙඛනං. “ඉදමඤ්ච”නති:
 ඉමෙති කුසලධර්මෙති අඤ්ච=ඉදමඤ්ච, තස්සභාවො=ඉදමඤ්ච, තං ඉද
 මඤ්ච යෙව නිස්සංය අලලීසිත්වා.

“රසො”ති: නිද්දෙසස්ස උද්දෙසපදං “මුලරසො”ති: යංනිවිමුලං
 පටිච්ච නිබ්බත්තරසො, ඛතුරසාදීසු පි එසෙව නයො. “අමබ්බල”නති:
 තකකම්බලාදී. “මබ්බර”නති එකන්තනො ගොසප්පිආදී. මබ්බ පන
 කසාවස්සත්තං චිරනිකම්බතං කසාවං ගොති. එංග්ගාං බාරස්සත්තං
 චිරනිකම්බතං බාරියං ගොති. සප්පි පන චිරනිකම්බතං වණණං ගතිං
 ජහන්තමපි රසං න ජහතීති තදෙව එකන්ත මබ්බරං. “තිත්ත
 සා”නති: නිබ්බපණණාදී. “කවුසා”නති: සිභිවෙර මරිවාදී. “ලොග්ගි
 සා”නති: සාමුද්දිකලොණාදී. “බාටිසා”නති: වාතිගත කමපිලකාදී.
 “ලපිල”නති: පිලව කපිට්ඨා සාලවාදී. “කසාම”නති: හරිටකාදී ඉමෙ
 සබ්බෙපි රසා වත්ථුවසෙන වුත්තා. තං තං වත්ථුකො පනෙත්ථ රසොව
 අමබ්බලාදීති නාමෙති වුත්තොති වෙදිතබ්බො. සාදු”ති: “ඉට්ඨරසො
 අසාදු”ති: අනිට්ඨරසො ඉමිනාපි ව පදවයෙන සබ්බොපි රසො
 පරියාදිනො. “සිත්ත”නති: සිත්තරසො “උණ්ණ”නති: උණ්ණරසො.

එවමයං මුලරසාදිනා හෙදෙන තිනොනාපි රසො ලක්ඛණාදීති
 අතිනොනා යෙව සබ්බොපි එස ජීවහා පටිගතනලක්ඛණො ජීවහා
 විඤ්ඤාණස්ස විසයභාවරසො තස්සෙව ගොවරපච්චුපට්ඨානො. “නො
 ජීවහගෙහන රසගහානී”ති: එතෙ සමණබ්‍රාහ්මණා පසාදජීවහගෙහන
 උත්තමරසාදීති. “පටිසෙසගහා”ති: ගවෙසමානා. “ආගිණ්ඩනනී”ති:
 තත්ථ තත්ථ විවරනති. “නො අමබ්බලං ලග්ගිත්වා අනමබ්බලං පටිසෙ
 සගහී”ති: තකකාදීඅමබ්බලං ලග්ගි අනමබ්බලං ගවෙසනති. එවං සබ්බං
 පටිවත්තෙත්වා පටිවත්තෙත්වා යොජිතං. “පටිසංඛාසොගිසො
 ආහාරං ආහාරෙති”ති: පටිසංඛාතපඤ්ඤාය ජනිත්වා උපායෙන
 ආහාරෙති. ඉදුති උපායං දස්සෙත්වා “නෙව දවායා”ති ආදී වුත්තං.
 තත්ථ “නෙව දවායා”ති: දවන්තාය න ආහාරෙති. තත්ථ නච්චලංස
 කාදයො දවන්තාය ආහාරෙතති නාම.

යං හි ගොජනං භුත්තස්ස නච්චතිතකබ්බසිලොකසංඛාතො දවො
 අතිරෙකතරෙන පටිභානි තං ගොජනං අධිමේහන විසමෙන පරියෙ
 සිත්වා තෙ ආහාරෙතති. අයං පන භික්ඛු න එවං ආහාරෙති, අයං
 පන භික්ඛු එවං ආහාරෙති. “න මද්දසා”ති: මානමදපුරිසමදනං වස්ස
 තන්තාය න ආහාරෙති. තත්ථ රාජරාජමහාමත්තා මදන්තාය ආහ

රනති නාම¹ නෙ හි අතතනො මානමදපුරිසමදනං වඩ්ඪනන්දාය පිබුරසභොජනාදීති පණ්ණිනභොජනාති භුජනති. අයං පන භික්ඛු න එවං ආභාරෙති. “න මඩ්ඪනාසා”ති: පරිමිඛිතන්දාය න ආභාරෙති. තත්ථ රුපුපජීවිතියො මානුගාමා අනෙත පුරිකාදයො ව සප්පිථාණිකාදීති පිවනති සිතිබ්බුදුමදුවභොජනං ආභාරෙතති. එවං තො අභලට්ඨි සුසණ්ඨිතා හවිස්සති සරීරෙ ඡවිවණේණං පසනෙතා හවිස්සතිති. අයං පන භික්ඛු න එවං ආභාරෙති. “න විභුසණාසා”ති: සරීරෙ මංසවිභුසණන්දාය න ආභාරෙති. “සාවදෙවා”ති: ආභාරාගරණපයොජනස්ස පරිවෙජ්ඣ නියමදස්සනං. “ඉමස්ස කාසස්ස ඩිතිසා”ති: ඉමස්ස චතුමගාභුතිකස්ස කාරජකායස්ස ධ්වජනන්දාය ආභාරෙති. ඉදමස්ස ආභාරාගරණෙ පයොජනනති අන්තො “සාපනාසා”ති: ජීවිතින්ද්‍රියවරා පනන්දාය ආභාරෙති “විහිංසුපරනිසා”ති: විහිංසා නාම අභුතතපච්චයා උපපජනකබ්බද නස්සා උපරතියා වූපසමනන්දාය ආභාරෙති. “භුහම චිඤ්ඤානුගාහාසා”ති: බ්‍රහ්මවරියං නාම තිස්සො ඩිකකා සකලසාසනං තස්ස අනුගහණන්දාය ආභාරෙති. “ඉති”ති: උපායනිදස්සනං ඉමිනා උපායෙණාති අන්තො. “සුරණංච චෙදනං පටිභංචාමි”ති: පුරාණ චෙදනා නාම අභුතතපච්චයා උපපජ්ජනකචෙදනා, නං පටිහනිස්සා මිති ආභාරෙති. “නචංච චෙදනං න උපපාදෙස්සාමි”ති: නචචෙද්නා නාම අතිභුතතපච්චයෙන උපපජ්ජනකචෙදනා, නං න උපපාදෙස්සා මිති ආභාරෙති. අථ වා නචචෙදනා නාම භුතතපච්චයෙන උපපජ්ජනක චෙදනා. නස්සා අනුපනනාය අනුපපජ්ජනන්තමෙව ආභාරෙති. “සත්‍රා ච මෙ හවිස්සති”ති: යාපනාව මෙ හවිස්සති. “අනවජ්ජනා”ති: එත්ථ අය්ඨි සාවජ්ජං. අනඨි අනවජ්ජං. තත්ථ අධම්මිකපරියෙසනා අධ්වජකපටිගහණං. අධ්මෙවන පරිභොගොති ඉදං සාවජ්ජං නාම. ධම්මෙන පරියෙසිත්වා ධම්මෙන පටිගහණෙනා පඤ්චවෙකිත්වා පරි භුජනං අනවජ්ජං නාම. එකච්චො අනවජ්ජං යෙව සාවජ්ජං කරොති උඩං මෙති කන්ධා පමාණාතිකකනතං භුජති නං ජීරාපෙත්‍රං අසකෙකානෙතා උඛිචිරෙවන අධොචිරෙවනාදීති කිලමති සකල විහාරෙ භික්ඛු නස්සා සරීරපටිජ්ඣනාහෙසජ්ජපරියෙසනාදීසු උස්සකකං ආපජ්ජනති, කිං ඉදංති වූතෙන අසුකස්ස නාම උදරං උඤ්ඤ මාතකනති වදනති, එස නිව්චකාලමිති එවං පණ්ණිකොසෙව අතතනො කුච්ඡිපමාණං නාම නජනාතිති නිඤ්ඤනති ගරහනති, අයං අනවජ්ජං යෙව සාවජ්ජං කරොති නාම. එවං අකන්ධා අනවජ්ජනාව හවිස්සතිති ආභාරෙති. “ඵාසුචිහාරෙවා”ති: එත්ථපි අනඨි න ඵාසුචිහාරෙ අනඨි ඵාසුචිහාරෙ, තත්ථ ආගරහන්තො අලංසාටකො තත්‍ර වට්ටකො කාකමාසකො භුත්තවම්මකොති ඉමෙසං පච්චනනං බ්‍රාමහණානං භොජනං න ඵාසු විහාරො නාම. එතෙසුපි ආගරහන්තො නාම බ්‍රහ්ම භුජන්තා අතතනො ධම්මානාය උට්ඨානං අසකෙකානෙතො

ආහර හත්තනි වදනි. අලංසාවකො නාම අවුච්ඡිමාතකුච්ඡිතාය උට්ඨි තොපි සාවකං නිවාසෙත්තුං න සකෙකානි. තත්ත වට්ටකො නාම උට්ඨිත්තුං අසකෙකානෙනා තත්තෙව පරිවට්ටනි. කාතමාසකො නාම යථා සො කාතෙහි ආමසිත්තුං සකකා ගොති එවං යාව මුඛවාරං ආහාරෙති. භුක්තවමිතකො නාම මුඛෙන සකාරෙත්තුං අසකෙකානෙනා තත්තෙව චමනි, එවං අකකා ආසුචිභාරෙව මෙ භවිස්සතිති ආහාරෙති. ආසුචි භාරෙ නාම චතුති පචති ආලොපෙති උභානුදරතා, එතතං හි භුජ්ඣා පාතීයං පිටතො චතතාරෙණ ඉරියාපථා සුඛෙන පචතතනති තස්මා ධම්මසෙනාපනි එවමාහ:

“චතතාරෙණ පච ආලොපෙ අභුචා උදකං පිටෙ
අලං ආසු චිභාරෙණ පචතතතස්ස භික්ඛුනො”ති.

ඉමස්මිං පන ථානෙ අභාති සමොධානෙනබ්බාති. නෙවදවාසානිති එකං අභං න මද්දසාති එකං ඉති සුත්තේව වෙදනං පටිභංඛාමිතිඑව වෙදනං න උප්පාදෙස්සාමිති එකං සාත්තාව මෙ භවිස්සතිති එකං, අනවජ්ජනාව ආසුචිභාරෙවාති අයමෙත්ත භොජනාති සංඝො. මහා සිව්තෙරො පන ගෙට්ඨා චතතාරි අභාති පටිකෙකිපො නාම. උපරි පන අට්ඨඅභාති සමොධානෙනබ්බාති. තත්ත සාවදෙව ඉමස්ස කාසස්ස හිනිසාති එකං සාපනාසාති එකං විහිංසුපරිනිසාති එකං බුහමවරි සාත්තභාසාති එකං ඉති සුත්තේව වෙදනං පටිභංඛාමිති එකං නවම වෙදනං න උප්පාදෙස්සාමිති එකං සාත්තාව මෙ භවිස්සතිති එකං අනවජ්ජනාවාති එකං. ආසුචිභාරො පන භොජනාති සංඝො. එවං අට්ඨභසමනනාගතමාහාරං ආහාරෙති.

“උපෙකකිකො”ති: ඡත්ත්වපෙකකිය සමනනාගතො “සතො”ති: කායානුපස්සනාදි සති යුතෙනා. “උපෙකකිකොති ඡත්ත්වපෙකකිය සමනනාගතො”ති එත්ත ඡත්ත්වපෙකකියමෙමා නාම කොති? ඤ්ණාදයො, ඤ්ණනති වුත්තෙ නිරියතො චතතාරි ඤ්ණසම්ප යුත්තාති ලබනති. සත්තචිභාරොති වුත්තෙ අට්ඨමහාවිඤ්ඤාති ලබනති. රුජ්ජන දුස්සනං නත්ති වුත්තෙ දසචිත්තාති ලබනති. සොමනස්සං ආසෙවනවසෙන ලබනති. “චක්ඛුනා රුපං දිස්වා”ති: කාරණවර්ණන චක්ඛුති ලබවොහාරෙන රුපදස්සන සමන්ත චක්ඛුචිඤ්ඤාණෙන රුපං දිස්වා. පොරාණා පනානු.-“චක්ඛු රුපං න පස්සති අචිත්තභානතා, චිත්තං රුපං න පස්සති අචක්ඛකතතා, වාරාරම්භසංඝට්ටනෙන පන පසාදවත්තකෙන චිත්තෙන පස්සති ඊදිසෙසු පන ථානෙසු ධත්තා විඤ්ඤාතිති ආදීසු මිය සම්හාරකථා නාම ගොති තස්මා චක්ඛුචිඤ්ඤාණෙන රුපං දිස්වාති අයමෙත්ත අත්තො”ති.

“නෙව සුමනො”ති: ලොභප්පතතිවසෙන සුමනො න ගොති.
“දුමමනො”ති: පටිසුප්පතතිවසෙන දුමවිත්තො. “උපෙකකිකො

හොනි”ති: උපපතතිනො ඉක්කකො හොති. අපක්කපතිනො හුඬා ඉරියාපථං පවිත්තති. “සනො සමපත්තො”ති: සතිමා සද්ධා සමපන්නො. “මනාසං නාහිතිජ්ඣති”ති: මනවසිත්තකං ඉට්ඨා රමමණං නාහිතිජ්ඣති න පනෙති. “නාහිහසනි”ති: න භුංසනි. “න ගතං ජනෙති”ති: තත්ත තත්ත රජනං න උපපාදෙති. “නසංඝිනොව කාසො හොනි”ති: තස්ස බිණ්ණසවස්ස වක්කාදිකායො කමමරතිතතතා තිනො තිච්චලො හොති. “අමනාස”නති: අනිඤා රමමණං. “න මංකු හොනි”ති: දෙමනස්සිකො න හොති. “අසපතිසීතවිත්තො”ති: කොට වසෙන සීතමනො න හොති. “අලිනමහසො”ති: අලින විත්තො. “අව්‍යාපනනවෙනසො”ති: ව්‍යාපාදරතිතවිත්තො. “රජනිසෙ න රජජනි”ති: රජනියසමිං වජ්ජසමිං න රාගං උපපාදෙති. “දෙසනිසෙ න දුස්සනි”ති: දෙසුප්පාදෙ වජ්ජසමිං න දෙසං උපපාදෙති. “මොහනිසෙ න මුස්සනි”ති: මොහනිය වජ්ජසමිං න මොහ මුප්පාදෙති. “කොපනිසෙ න කුප්පනි”ති: කොට්ඨනියසමිං වජ්ජසමිං න චලති. “මදනිසෙ න මදනි”ති: මදනියසමිං වජ්ජසමිං න සංසිදති, “කිලෙසනිසෙ න කිලිස්සනි”ති: උපතප්ඨියසමිං වජ්ජසමිං න උපතප්පති. “දිට්ඨො දිට්ඨමනො”ති: රූපාරමමණෙ වක්ඛුච්ඡිකුසුකුණෙන දිට්ඨමනො. “සුතො සුනමනො”ති: සද්දයතනෙ සොතවිකුසුකුණෙන සුතමනො, “මුතො මුනමනො”ති: ඝාණ ජ්වහා කාය විකුසුකුණෙන පාපුණ්ණිකා ගතිනෙ ගතිතමනො. “විකුසුකුතො විකුසුකුනමනො”ති: මනොවිකුසුකුණෙන සුතෙන සුත මනො. “දිසෙ න ලිප්පනි”ති: වක්ඛුච්ඡිකුසුකුණෙන දිසෙ රූපාරමමණෙ තණ්හාදිතිලොපෙන න ලිප්පති. “දිසෙ අනුපසො”ති: රූපාරමමණෙ නිත්තණ්ණොව හොති. “අනපාසො”ති: අපපුද්ධවිත්තො. “සංවිජ්ජනි”ති: උපලබ්ධති. “පස්සනි”ති: ඔලොකෙති. “ජ්ජෙග්ගො”ති: සිනෙහො. “රූපාරම”නති: රූපං ආරාමං අස්සාති=රූපාරාමං. රූපෙරතතනි රූපරතං. රූපෙන සන්තුට්ඨනති රූපසමුද්ධං.

“දනනං නසනති සමිති”නති: උය්‍යානනිද්‍රාමඛලාදීසු හි මහා ජනමජ්ඣං ගවජනනා දනනමෙව ගොනජ්ඣිංවා අස්සජ්ඣිංවා යානෙ යොජෙත්වා නයනති. “ගජ්”ති: නථාරූපානෙවඤානාති ගවජනො රාජපි දනනමෙව අභිරූහති. “මනුස්සෙසු”ති: මනුස්සෙසුපි වතුති අරියමග්ගෙහි දනො නිබ්බිසෙවනොව සෙසො. “සොනිවාසා”නති: යො එවරූපං අතික්කමමවනං පුනපුනං වුච්චමානංපි තිතික්කති න පටිප්ථරති න විහඤ්ඤති එවරූපො දනො සෙසොති අනෙකා. “අස්සනග්”ති: වළවාය ගද්දහෙන ජතා. “ආජ්ඣිසා”ති: යං අස්ස දම සාරථි කාරණං භාරෙති තස්ස බිප්පං ජනනසමජා. “සිනිවා”ති: සිනි වරසෙ ජතා අස්සා. “මනානාගා”ති: කුල්ලසංඛාතා මහාගත්තිනො. “අනතදනො”ති: එනෙ අස්සතරුවා සිනිවා වා කුල්ල වා වර දනො, යො පන වතුමග්ගසංඛාතෙන අත්තනා දනතතාය අත්තදනො නිබ්බිසෙවනො අයං තතො වරො සබ්බෙහිපි එනෙහි උත්තරිතරෙති

අනෙකුත්. “නඤ්ඤානි සානඤ්ඤානි”ති: යානි එතානි ගතියානාදිනි න හි එතෙති යානෙති කොච්ඡි පුග්ගලො පුට්ඨනනෙතනපි අගත පුබ්බතතා අගතනති සංඛං ගතං නිබ්බාණදිසං තථා න ගවේජය්‍ය යථා පුබ්බභාගෙ ඉන්ද්‍රියදමෙන දනෙතන අපරභාගෙ අරියමග්ග භාවනාය සුදනෙතන අතතනා දනෙතා නිබ්බිසෙවනො සප්ඤ්ඤා පුග්ගලො තං අගතපුබ්බං දිසං ගවේජනි දනතභූමිං පාපුනාති, තස්මා අතතදමනමෙව වරතති අනෙකුත්. “විධාසු නිවිකම්පනාති”ති: සෙය්‍යස්ස සෙය්‍යා ගමස්මිති ආදිසු මානවිධාසු න වලනති නප්පවෙධනති. “විප්පමුත්තා පුනබ්බවා”ති: පුනබ්බවෙ පටිසන්ධියා පුනපුනං උප්පත්තීනො සුදුමුත්තා මුච්ඡාං සිතා. “දනතභූමිං අනුප්පතතා”ති: එකතතදමනං අරගතතථලභූමිං පාපුනාති, සිතා. “නෙ ලොකෙ විජිනාමිතො”ති: තෙ අරගතෙනො සත්තලොකෙ විජිතවිජයා විජිත වනෙනා නාම භොතනති. යස්මා ච භාවිතින්ද්‍රියො නිබ්බයො නිබ්බි කාරො දනෙනා භොති තස්මා තමස්මිං දස්සෙනො සසම්ප්පාදිතානි ගාථමාන.

තස්සනෙකුත් යස්ස වක්ඛාදිති ජ ඉන්ද්‍රියානි ගොචරභාවනාය අනිවච්ඡාදි තිලක්ඛණං ආරොපෙත්වා වාසනාභාවනාය සතිසම්පජ්ඣාදිගතිං ගාහාපෙත්වා ව විභාවිතාති, තානි ච බො අර්ඛිතතගොචරභාවනාය, එවං පන බිභිච්චා, “සබ්බලොකෙ”ති: යත් යත් ඉන්ද්‍රියානං වෙකලලතා වෙකලලතොවා සමගවො වා තත්ත නාභිජ්ඣාදිවසෙන භාවිතානිති එවං නිබ්බිජ්ඣා ඤාත්වා පටිවිජ්ඣාත්වා ඉමං පරවලොකං සකපරසත්තතිං බ්බුලොකං සරං මරණං සරිත්තුකාමො කාලං කංඛති ජීවිතින්ද්‍රියකකය කාලං ආගමෙති පතිමානෙති න භායති මරණස්ස. යථා:-

“මරණෙ මෙ භයං නත්ති නිකනති නත්ති ජීවිතෙ
නාභිකංඛාමි මරණං නාභිකංඛාමි ජීවිතං
කාලං ව පතිමානෙමි නිබ්බිසං භතකො යථා”ති.

“නාමිතො සදනෙතො”ති: ¹ එවං භාවිතින්ද්‍රියො සො දනෙනා. “නිසස්ස නා”ති: තණ්හාදිසිතිස්සයා. “ඤාත්වා බමම”නති: අනිවච්ඡාදිති ආකාරෙති බමමං ජනිත්වා. “අනිසස්සිතො”ති: එවං තෙති නිස්සයෙති අනිසස්සිතො. තෙන අඤ්ඤාත්වා බමමඤ්ඤානං නත්ති නිස්සයානං අභාවොති දීපෙති. “ගවාස විභවාස වා”ති: සස්සතාය වා උචෙජ්ඣය වා, ඉමිස්සා ගාථාය නිද්දෙසො උත්තානො. “නං මුඛ උපසන්නො”ති: තං එවරූපං එකෙක ගාථාය වුත්තං වුපසන්නොති කපෙමි. “අනුචි සො විසතතික”නති: සො ඉමං විසතාදිභාවෙන විසතතිකා සංඛාතං මහාතණ්හං අතරි.

“අත්තනො දිසිතා යතො අභිජ්ඣානාසගනො”ති: සයං ගති තාය දිසියා රජනසංඛාතො රාගො අභිජ්ඣානායගනො. “පරවාදෙසු ආසානො අප්පවමස්සො”ති: පරෙසං වාදපටිවාදෙසු කොපොව

අනුභාකාරො ව ව්‍යාපාදෙ කායගණො. “අනගනො ඩිලං වා වංශං වා”ති: සයංගතිත මෙථිනවිරතීසංඛාතං ඩිලංවා ගොවතාදි වතං වා “ඩිලබ්බතංවා”ති තදුභයං වා, “පරමසනී”ති: ඉමිනා සුඛිනි ආදිවසෙන පරතො ආමසති. අනගනො දිඝි ඉදං සවවාහිනිවෙසො කායගණොති සයං ගතිනදිඝියා “ඉදමෙව සවචං මොසමසුඤ්ඤ”නති: අයොනිසො අතිනිවෙසො ඉදං සවවාහිනිවෙසො කායගණො. “ගණා නස්ස න විජ්ජනති”ති: තස්ස බිණ්ණසවස්ස වෙ දිඝිගණා සොතා පතරිමග්ගෙන න සනති ව්‍යාපාදෙ කායගණො අනාගාමිමග්ගෙන. අභිජ්ඣාකායගණො අරහත්තමග්ගෙන. ඉද්දති තමෙව උපසන්නං පස සංතො ආග: න තස්ස පුත්තාදි ඵලමාදි.

තත් පුත්තා අත්‍රුජ්ජයො වත්තාරො, එත් ව පුත්තස්ස පරිග්ග හාදයො පුත්තාදිනාමෙන වුත්තාති වෙදිතබ්බො. “තො හිස්ස න විජ්ජ”නති. ටහසං වා අභාවෙන පුත්තාදයො න විජ්ජනතීති. “අත්තා අපජී”ති ගතිතා සස්සතදිඝි නත්ති, “තිරත්තා”ති: උච්ඡ්ජ්ජනීති ගතිතා උච්ඡ්ජ්ජදිඝි නත්ති. “ගතිතං නපජී”ති: ගතෙතබ්බං නත්ති “මුච්චිතබ්බං නපජී”ති. මොචවතබ්බං නත්ති ‘සස්සනපජී ගතිත’නත්ති: යස්ස පුග්ගලස්ස නණ්ණාදිවසෙන ගතිතං න විජ්ජති “නස්ස නපජී මුච්චිතබ්බ”නති. තස්ස පුග්ගලස්ස මුච්චිතබ්බං න විජ්ජති. “ගාහමුච්චනාසමනිකංතො”ති: ගහණව මොචනව විනිවහො. “චුඬිපටිගාහිවිනිවහො”ති: වඛ්ඛිව හානිව අතිගාහො. “සෙ න හං වජ්ජං පුඨ්ඤ්ජනා අපො සමණ චුහමණ”ති යෙන වා රාගාදිනා වජ්ජනා පුඨ්ඤ්ජනා සබ්බෙපි දෙව මධුස්සා ඉංගො බ්බිඬා සමණත්‍රාහමණොවා රත්තොති වා දුඝොති වා වදෙද්දං. “නං නස්ස අසුරෙත්තන”නති: තං රාගාදිවජ්ජං තස්ස අරහතො අපුරුරහිතං. “නසමා වාදෙසු නෙජති”ති: තං කාරණා නිත්‍ය වචනෙසු ආ කමපති. “නෙජති”ති: නිද්දෙසස්ස උද්දෙසපදං “න ඉජ්ජති”ති: වලනං න කරොති “න වලනී”ති: න තත් කම්පති. න වෙධනි කමෙපතුං අසකඛාණෙය්‍යහාය න එත්ති. “නස්සවෙධනී”ති: න කමපති. “න සමප්පවෙධනී”ති: නපරිවත්තති “න උසෙසසු වදනො”ති: විසිඤ්ඤ අහතානං අනොතානාදි අගං විසිඤ්ඤා අතිමානවසෙන න වදති. එස නයො ඉත්තරෙසු විසු

“නප්පං තෙනි අකප්පිසො”ති: සො එවරුපො දුට්ඨමපි කප්පං න එති, කසමා? යසමා අකප්පියො පතිනකපෙපාති වුත්තං ගොති. ඉමිස්සා ගාථාය නිද්දෙසො උත්තානොව.

“සක”නති: මග්ගනති පරිග්ගතිතං “අසනා.ව න සොවති”ති: අවිජ්ජමානාදිනා වා අසතා න සොවති. “ධමමසුච න ගමජනී”ති: සබ්බධමෙවසු ඡත්‍යදිවසෙන න ගමජනී. “ස වෙ සත්තොති චුච්චති”ති: සො එවරුපො කරුත්තමො සත්තොති චුච්චති. ඉමිස්සාපි ගාථාය නිද්දෙසො උත්තානොව.

අරභතනිකුවෙන් දෙසනං නිසාපෙසි, දෙසනාපරියොසානෙ කොටිසතසහසාදෙවනානං අරභතනපයනි අහොසි. සොනා පනාදිනං ගණනා නැති.

සුත්තෙදසුතනමණණනා

නිට්ඨිනා.

අසමො.

එකාදසමෙ කලහවිවාදසුතනිද්දෙසෙ-“**කුතො පසුනා කලහා විවාද**”ති:කලහො ව තස්ස පුබ්බහාගො විවාදෙ වානි ඉමෙ කුතොඡතා. “**පරිදෙවසොකා සහමව්ඡන් වා**”ති: පරිදෙවසොකා ව සහමව්ඡන් කුතො පසුනා. “**මානානිමානා සහ පෙසුනා වා**”ති: මානා ව අනිමානා ව පෙසුණා ව කුතො පසුනා. “**හෙ**”ති: හෙ සබ්බෙපි අට්ඨකිලෙස ධමමා. “**නදිංස මුඛි**”ති: තං මයා පූව්ඡතමන්ථං මුඛි යාවාමි තං අභනති. යාවනන්ථො හි ඉඛිස ඉති නිපාතො.

“**එකෙනාකාරෙන**”ති: එකෙන කාරණෙන. “**අපරෙන ආකාරෙන**”ති: අපරෙන කාරණෙන. “**අභාපිනා දඬපසුනා**”ති: ගහ පතිනොපි ගහපතිනො විගෙසමානා. “**පබ්බජිතා ආපනතිං ආපජ්ජනනා**”ති: අනගාරිකා සභනසු ආපනතිකබ්බෙසු අඤ්ඤානරං ආපජ්ජමානා. “**කුතො පසුනා**”ති: කුතො භූතා. “**කුතො ඡනා**”ති: කුතො පතිලබ්භාවා. “**කුතො සංඡිනා**”ති: උපසංගෙන පදං චබ්බිතං. “**කුතො නිබ්බන්ධනා**”ති: කුතො නිබ්බන්ධනලකණං පතනා. උප සංගෙන පදං චබ්බෙසා “**කුතො අභිනිබ්බන්ධනා**”ති චුතතං. “**කුතො පාතුභූතා**”ති: කුතො පාකට්ඨතා.

කිං නිදානානි ආදිසු අතතනො එලං නිදෙතිති=නිදානං. එතස්මා එලං සමුදෙතිති=සමුදයො. එතස්මා එලං ඡයතිති=ඡති. එතස්මා එලං පහවතිති=පහවො. “**මූලං පූව්ඡති**”ති: කල ගස්ස කාරණං පූව්ඡති. කාරණං හි පතිසන්ථෙන මූලං. අතතනො එලනිපථාදනන්ථං හිනොති පචාතනිති=ගෙහතු. ගඤ්ඤානං ගණනාපාති දයොනතං විශ් අතතනො එලං නිදෙතිති=නිදානං. එතස්මා එලං සමොතිති=සමවො. පහවති එලං එතස්මාති=පහවො. සමුචාති එත එලං එතෙන වා සමුචාතිති=සමුච්ඡාතං. අතතනො එලං ආහර තිති=ආහාරො. අපට්ඨකපිතබ්බෙන අතතනො එලං ආරමෙ තිති=ආරම්භණං. එතං පටිච්ච අපට්ඨකපිතා එලං එතස්මා එති පචාතනතිති=පචවසො. එතස්මා එලං සමුදෙතිති=සමුදයොති එව මෙතෙසං පදානං වචනන්ථො වෙදිතබ්බො. තං සකාය කලගස්ස ව විවාදස්ස ව මූලං පූව්ඡතිති ආදිනා නයෙන දෙසනා චුතතා.

“**පිසපසුනා**”ති: පියවඤ්ඤා ඡතා. “**මච්ඡිසසුතනා කලහා විවාද**”ති: ඉමිනා කලහවිවාදදිනං න කෙවලං පියවඤ්ඤා මච්ඡි

යමි පච්චසොති දසොති, කලහවිවාදසිසෙකවෙත්ථ සබ්බෙපි තෙ ධම්මා වුත්තාති-වෙදිතබ්බො. යථා ව එතෙසං මච්ඡරියං තථා පෙසුතව විවාදා. තෙනාහ “විවාදඡතෙසු ව පෙසුතාති”ති. ඉමිසො ගාථාය නිදේශො උත්තානත්ථොයෙව.

“පියාසු ලොකස්මිං කුතො නිදනා සෙ වාපි ලොහා විවරනති ලොකෙ”ති: පියා පසුතා කලහාති “යෙ එත්ථ වුත්තා තෙ පියාසු ලොකස්මිං කුතො නිදනා, න කෙවලව පියා, යෙවාපි බතතියා දයො ලොහා විවරනති ලොහගෙතු ලොහෙනාභිකුතා විවරනති, තෙසං සො ලොහො ව කුතොනිදනොති වෙ අත්ථෙ එකාය පුච්ඡාය පුච්ඡති, කුතොනිදනාති වෙත්ථ කිංනිදනා කිංගෙනුකාති පච්චත්ත වචනස්ස කුතො ආදේශො වෙදිතබ්බො, සමාසෙ වස්ස ලොපාභාවො. අථවා නිදනාති ඡතා උප්පන්නාති අත්ථො, තස්මා කුතොනිදනා කුතො ඡතා කුතො උප්පන්නාති වුත්තං ගොති. “ආසා ව නිසා වා”ති: ආසා ව තස්සාසාය සමිඨි ව. “සෙ සමපර්ණාය නිරස්ස හොනති”ති: යෙ නරස්ස පරයනා ගොනති, සමපරායාය පරයනා ගොනතිති වුත්තං ගොති. එකා එවායමපි පුච්ඡා “දීපා හොනති”ති: පතිට්ඨා භවනති. “සරණා හොනති”ති: දුක්ඛනාසනා ගොනති. “නිසා පර්ණායො හොනති”ති: සමිඨි පරයනො ගොති.

“ඡන්දනිදනාති”ති: කාමච්ඡන්දනිදනාති. “සෙවාපි ලොහා විවරනති”ති: යෙවාපි බතතියාදයො ලොහා විවරනති, තෙසං ලොහොපි ඡන්දනිදනොති වෙපි අත්ථෙ එකතො විස්සජ්ජති. “ඉතො නිදනා”ති: ඡන්දනිදනා එවාති වුත්තං ගොති. ඉතො නිදනාති හි පරි යෙසනඡන්දි ඡන්දං සක්ඛායාග, ඡන්දනිදනා හි ලොහාදයො. ඉතො නිදනාති සද්ධසිඨි වෙත්ථ කුතොනිදනාති එත්ථ වුත්තනායෙන වෙදි තබ්බො ආසාය සමිඨි වුළුති නිසාති අඡක්ඛාසයනිප්පත්ති ලොකෙ කපියති. “විනිව්ඡසා”ති: තණ්හාදිභිවිනිව්ඡයා. “සෙවාපි ධම්මා සමග්ගෙන වුත්තා”ති: යෙ ව අඤ්ඤාපි කොඛාදීති සමපසුත්තා තථා රූපා වා අකුසලා ධම්මා බුඛසමග්ගෙන වුත්තා තෙ කුතො පසුතාති. “අඤ්ඤාත්තිකා”ති: අඤ්ඤාසභාවා. අඤ්ඤා විනිව්ඡනාති අඤ්ඤාන වුත්තා කාරණෙන සිවා. “සමුත්තපාපෙතා”ති: නිබ්බුතපාපෙන. “බාහිනපාපබ්බෙතනා”ති: පතීනලාමකධම්මෙන. “ගිහගතිලෙස මුලෙනා”ති: කිලෙසමුලාති හින්ද්වා සිතෙන. “සබ්බාකුසලබ්බිතා පමුත්තෙනා”ති: වාදසඅකුසලබ්බිතං මොවෙතා සිතෙන. “වුත්තා”ති: කපිතා. “පමුත්තා”ති: පකාරෙන. කපිතා. “නමුප ගිහසාය පණොති ඡන්දො”ති: තං සුබදුක්ඛවෙදනං නදුක්ඛසංඛාතං සාතාසාතං උපනිස්සාය සායොගවියොගපත්තාවසෙන ඡන්දො පගොති. එත්තාවතා ව “පියාසු ලොකස්මිං කුතො නිදනා”ති අයං පඤ්ඤා විස්සජ්ජතො ගොති.

“රූපෙසු දිසා විහිමි හවමා”ති: රූපෙසු වියව උපාදව දිසා.
 “විනිව්ඡයං කුරුතො ජනතු ලොකෙ”ති: අපායාදිකෙ ලොකෙ අයං
 ජනතු භොගාධිගමත්ථං තණ්හාවිනිව්ඡයං, අනතා මෙ උප්පන්නාති
 ආදිනා නයෙන දිසිවිනිව්ඡයව කුරුතො. එතතාවතා ‘විනිව්ඡයා වාපි
 කුතො පනුතා’ති අයං පඤ්ඤා විසංජ්ඣතො භොතිති.

“සාතාසාතං නිසාසා”ති: මධුරව අමධුරව උපනිසංයං කතා.
 “ඉදානිසමා”ති: ඉදාරමමණව අනිදාරමමණව. සුග්ගේරසමජ්ජපමා
 දසානානුසොගනති එත්ථ “සුග්”ති: පුච්ඡුරු පිඤ්ඡුරු ඔදනසුරු කිණ්ණ
 පකඛිකතා සමහාරසංයුතතාති පච්ඡුරා. “මේරස”නති: පුප්ඵාසවො
 එලාසවො මධ්වාසවො ගුලාසවො සමහාරසංයුතතාති පච්ච ආසවො,
 තං සබ්බපි මදකරණවසෙන මජ්ජං. “පමාදසාන”නති: පමාද
 කාරණං, යාය වෙතනාය තං මජ්ජං පිච්චි තසෙසං අධිවචනං.
 “අනුසොග”නති: තං සුරමේරයමජ්ජපමාදසානානුසොගං පුතපුත
 කරණං, යසමා ව පන තං අනුයුතතසං මෙ උප්පන්නා වෙව භොගා
 පරිහායනති අනුප්පන්නා ව නුප්පජ්ජනති තසමා මෙ භොගො
 පරිකම්භං ඛිණ්ණාවං ගව්ඡතිති ජනාති. එවං සබ්බත්ථ.

“විකාලවිසිඛාවසොනුසොග”නති: අවෙලාය විසිඛාසු වරියානු
 යුතතං. “සමජ්ජාගිවරණ”නති: නච්චාදි දසංතවසෙන සමජ්ජාහි
 ගමනං. “ආලසානුසොග”නති: කායාලසියයුතතං. “අපාස
 මුඛාති වා න සෙවති”ති: භොගානං විනාසවාරුති වා න සෙවති.
 “කසිසා වා”ති: කසිකමෙවන වා. “වනිජ්ජාස වා”ති: ධම්මිකවණ්ණජ්ජ
 කමෙවන වා. “ගොරකෙතන වා”ති: ගොපාලකකමෙවන වා.
 “ඉසංකෙඨන වා”ති: ධනුසිපෙත වා. “ග්ජ්ජොසිසෙන වා”ති: රුජ්
 සෙවකකමෙවන වා. “සිප්පඤ්ඤානරෙන වා”ති: කුමාකාරදිසිප්පානං
 අඤ්ඤානරෙන වා. “පටිපජ්ජති”ති: පයොගං කරෙති. “වකඛුසමි
 උප්පන්න ජානාති”ති: සමහාරවකඛුසමි උප්පන්න ජානාති.
 අනතා මෙ උප්පන්නාති දිසිං ගණහාති. “වකඛුසමි අනතරගිතො”ති
 තසමි. විතට්ඨා. “අනතා මෙ අනතරගිතො”ති: මම අනතා විතථොති
 දිසිං ගණහාති. “විගතො මෙ අනතා”ති: විනික්කමනො අනික්කනො
 මම අනතාති. සොතසමිනති ආදීසුපි එසෙව නයො.

“එතෙපි ධම්මා වසමෙව සතෙත”ති: එතෙ කොධාදයො ධම්මා
 සාතාසාතවයෙ සතෙත එව පභොනති උප්පජ්ජනති. එතතාවතා
 තතිපඤ්ඤාපි විසංජ්ඣතො භොති. ඉද්දති යො එවං විසංජ්ඣතො
 සෙවනෙසු පඤ්ඤාසු කථංකපි භවෙය්‍ය තසං කථංකථාපහානුපායං
 දංසංතො ආහං “කථංකපි ඤ්ඤාපථාය සිකෙධි”ති, ඤ්ඤාදසංතඤ්ඤා
 ධිගමත්ථං තිසෙසා සිකධා සිකෙධය්‍යාති වුත්තං භොති. කිං කාරණං?
 “ඤ්ඤා පමුත්තා සමග්ගොති ධම්මා” බුඞ්ගමග්ගො ඤ්ඤා ධම්මා වුත්තා
 තපි තසං ධම්මෙසු අඤ්ඤාණං, අත්තතො පන ඤ්ඤාභාවෙනෙව
 තෙ අජනනො න ජනෙය්‍යං, න දෙසනාදෙසෙන, තසමා කථංකපි

ඤ්ඤපථාය සිකෙබ්ඤ්ඤා පවුත්තා සමණෙන ධරමාති. “පටිකෙබ්ඤ්ඤානි වා බබො”ති: බබොනාගාරිකබබොනෙත බබො. “පටිකෙබ්ඤ්ඤානි”ති: වතිපරිකෙබ්ඤ්ඤානි වා. “ගාමබබොනානා”ති: ආදීප්ප නසමා නසමා යානතො නිකම්මිත්තුං අලහනොතා ගාමබබොනා දිගි බබො නාම ගොති. “නායං බබොනායං මුත්තන්තායා”ති: නායං වුත්තප්පකාරයං බබොනායං මොවනන්තං.

“ඤ්ඤාමපි ඤ්ඤාපථො”ති: පුරෙ උප්පන්නඤ්ඤං අපරුප රුප්පන්නයං ඤ්ඤායං සචරණමගොති ඤ්ඤාමපි ඤ්ඤාපථො. “ඤ්ඤායං ආරම්භණමපි ඤ්ඤාපථො”ති: ඤ්ඤායං පච්චයොපි තං ආලම්බිතා උප්පජ්ජනතො ඤ්ඤාපථො. “ඤ්ඤාසහභුතොපි ධම්මා ඤ්ඤාපථො”ති: ඤ්ඤානෙත සහුප්පන්නා අවසෙසා විත්තවෙතසිකා ධරමා ඤ්ඤාපථො. ඉද්දති උපමාය සාධෙනො යථා අරියමගො අරියපථොති ආදිමාහ.

“කථං කප්පි පුග්ගලො”ති: විවිකිච්ඡාවනො පුග්ගලො. “සකමබ්බා”ති: සචෙලහකො. “සච්චෙලො”ති: විත්තරුජ්ඣනො. “සචෙලහකො”ති: කාබ්චනො. “සච්චිකිච්ඡා”ති: සඤ්ඤාවනො “ඤ්ඤාධිගමායා”ති. ඤ්ඤාපටිලාභන්තං. “ඤ්ඤාදය්‍යනායා”ති: ඤ්ඤා පටිච්ඡිකිත්තන්තං, අපචා’ ඤ්ඤානිපථාදන්තන්තං. “ඤ්ඤාසච්චිකිච්ඡායා”ති: ඤ්ඤායං පච්චිකිත්තරණන්තං. “සච්චිදාන”නති: අහං සච්චිදානං සප්පච්චයං කන්තා ධර්මදෙසනං කරොමි. “සප්පච්චිකිච්ඡා”නති: නිශා නිකං නිශානිකං කන්තා. “නො අප්පච්චිකිච්ඡා”නති: අනිශානිකං අකන්තා නිශානිකං කන්තා ධර්මං දෙසෙමි.

“සානං අසානාම ඤ්ඤානිදානා”ති එත් “සානාසාන”නති: සුබ දුක්ඛවේදනාව අධිපෙතා. “න භවන්ති ගෙහනා”ති: න භවන්ති හි එතෙ. “විභවං භවමාපි සමෙතමක්ඛං එතං මෙ පබ්බාහි සන්තොනිදාන”නති: සානාසානානං විභවං භවම එතං පි යං අත්තං, ලිභව්‍යත්තායො එත්ත කතො. ඉදං පන වුත්තං ගොති-සානාසානං විභවො භවමාති යො එස අත්තො එතමෙම පබ්බාහි, යතොනිදානනති; එත්ත ව සානා සානානං විභවභවමක්ඛා විභවභවදිගියො එව විභවභවමාති අත්තො වෙදිතබ්බො. තථාහි ඉමයං පඤ්ඤායං විසුඤ්ඤානපකෙබ්භවදිභිපි එය්‍යනිදානා විභවදිභිපි එය්‍යනිදානාති උපරිතිද්දෙසෙ වක්ඛති. ඉමාය ගාථාය නිද්දෙසෙ වත්තබ්බං නත්ති.

“ඉතො නිදාන”නති: එය්‍යනිදානං ඉමායපි වත්තබ්බං නත්ති. “කිංකම්මං විභුතො හ පුසනති එය්‍යා”ති: කිංකම්මං විතිවත්තෙ වක්ඛ සමථය්‍යාදයො පච එය්‍යා න පුසනති, ඉමායපි වත්තබ්බං නත්ති.

“නාමම රූපෙ පටිච්චා”ති: සමප්පන්නකතාමච වන්තරමඤ්ඤ රුපෙ පටිච්ච. “රූපෙ විභුතො හ පුසනති එය්‍යා”ති: රුපෙ විති වත්තෙ පච එය්‍යා න පුසනති. “කිංකම්මං සගති එය්‍යා”ති: වක්ඛ

රූපවිඤ්ඤාණානං තිණ්ණනනං සහතියා එසෙසා ජයති. වක්ඛුච රූපාච රූපසමිපි පසාදවක්ඛුරූපාරමණානි රූපභාගෙ රූප කොට්ඨාසෙ කඛා. “වක්ඛුසමථස්සං ඨසෙත්වා”ති: තිණ්ණං සහතියා උපපනනං එස්සං බුච්ඡා. “සමපසුත්තකා ධම්මා නාමසමි”නති: අව සෙසා වෙදනාදසො එසෙසන සහජතා ධම්මා නාමභාගෙ. භොගමි පට්ඨව්වාති ආදීසුපි එසෙව නයො.

“වක්ඛුභාසාරෙති රූපං විභූතං භොති”ති: වක්ඛුති කාරණෙති රූපං විනිවතනං භොති. “ඤ්ඤානිතිවිවතෙනනා”ති: පාකටං කත්වා විනිවතෙනන. “තිරණිවිභූතෙනනා”ති: අතිච්චාදිතො තිරසිත්වා විනි වතෙනන. “පභානිවිභූතෙනනා”ති: ඡන්දරුගපපභානතො විනිවතෙනන. “සමතික්කමම විභූතෙනනා”ති: වක්ඛුත්තං අරූපසමාපත්තිනං පටිලාභ වසෙන විනිවතෙනන. “කථං සමෙතස්සා”ති: කථං පටිපත්තස්ස. “විභොතිරූප”නති: රූපං විභවති. “න විභවෙසා වා සුඛං දුක්ඛං චා”ති: ඉඨාතිඨරූපමෙව පුච්ඡති. “ජනෙසාමා”ති: ජනියාම. “ආජනෙසාමා”ති: විසෙසෙන ජනියාම. “පජනෙසාමා”ති: පකඨෙත්වා ජනියාම. “පටිච්ඡිජනෙසාමා”ති: සමමා ජනියාම, “පටි විජෙක්කසාමා”ති: විතෙනන බුජ්ඣියාම.

“න සඤ්ඤාසඤ්ඤා”ති: යථා සමෙතස්ස විභොතිරූපං සො පකති සඤ්ඤාය සඤ්ඤාපි න භොති. “න විසඤ්ඤාසඤ්ඤා”ති: විසඤ්ඤාය විරූපාය සඤ්ඤාය විසඤ්ඤා න භොති; උමමත්තකො වා බ්බත්ත විතො වා. “නොපි අසඤ්ඤා”ති: සඤ්ඤාචරිතොපි න භොති. නිරොධසමාපනො වා අසඤ්ඤාසතො වා. “න විභූතාසඤ්ඤා”ති: සබ්බසො රූපසඤ්ඤානනති ආදිනා නයෙන සමතික්කත්ත සඤ්ඤාපි න භොති අරූපඤ්ඤානලාභී. “ඵචං සමෙතස්ස විභොතිරූප”නති: එතසමිං සඤ්ඤා සඤ්ඤාදිනාදිභාවෙ අඨත්වා යදෙනං වුත්තං සො එවං සමාගිත්ඤා විතො-පෙ-ආකාසානවායත්තසමාපත්තිපටිලාභත්ථාය විත්තං අභිනිගරතිති එවං සමෙතස්ස අරූපවිත්ත සමගිතො විභොති රූපං. “සඤ්ඤාතිදුතා හි පපමසංඛා”ති: එවං පටිපත්තස්සාපි යා සඤ්ඤා තංතිදුතා තණ්හාදිපපවා අපපතිනාව භොතතිති දසෙති.

“අසඤ්ඤාතො වුච්චන්ති නිගේධසමාපනනා”ති: සඤ්ඤා වෙදනා තිරොධෙත්වා නිරොධසමාපනනා සඤ්ඤාභාවෙන අසඤ්ඤාතොති කපියන්ති. “අසඤ්ඤාසතනා”ති: සබ්බෙත සබ්බසඤ්ඤාභාවෙන අසඤ්ඤා භාවෙ තිබ්බත්තා. “සො ඵචං සමාගිතො විතන”ති: තත්ථ “සො”ති සො හික්ඛු. “ඵචං”නති: වක්ඛුත්ථඤ්ඤානක්කමතිදස්සනමෙතං, ඉමිනා කමෙන, වක්ඛුත්ථඤ්ඤානං පටිලාභිත්වාති වුත්තං භොති.

“සමාගිතන”ති: ඉමිනා වක්ඛුත්ථඤ්ඤානසමාගිතා සමාගිතෙ. පටි සුසමති ආදීසු පන උපෙක්ඛාසතිපාරිසුභිභාවෙන පරිසුඛෙ, පරිසුඛිත්තා යෙව පටිසෙදාදුග්ග පහස්සරෙති. වුත්තං භොති. සුඛාදිනං පට්ඨ

යානං කාතෙන විහතරුගාදිඅභනතතා අභිගතෙ. අනභනතතායෙව විගහාපකාශිලෙසෙ, අභතෙන හි විතතං උපකාශිලියාති. සුභාවිතතතා මුදුභුතෙ; වසිභාවප්පතෙනති වුතතං හොති. වසෙ වතතමානං හි විතතං මුදුතති වුවවති. මුදුතතායෙව ව කම්මණිසෙ කම්මකම්මෙ කම්මයොගෙනති වුතතං හොති. මුදුං හි විතතං කම්මණියං හොති සුධනනම්ම සුවණ්ණං තදුභයමපි වසුභාවිතතතායෙව. යථාහ:-“නාහං හිකම්මෙව අඤ්ඤං එකධම්මමපි සම්මුපසායාමි යං එවං භාවිතං බහුලී කතං මුදුව හොති කම්මණියව යථසිදං හිකම්මෙව විතත”නති.

එතෙසු හි පරිසුඛභාවාදිසු සීතතතා සීතෙ; සීතතතායෙව ආනෙජ්ජපතෙන අවලෙ නිරිජ්ජෙනති වුතතං හොති; මුදුකම්මඤ්ඤ භාවෙන වා අත්තනො යෙව වසෙ සීතතතා සීතෙ සඬාදීහි පටිග්ගහි තතතා ආනෙජ්ජපතෙන, සඬාපරිග්ගහිතංහි විතතං අසාසියෙ න ඉජ්ජති. විරියපරිග්ගහිතං කොසජේ න ඉජ්ජති. සතිපරිග්ගහිතං පමාදෙ න ඉජ්ජති. සමාධිපරිග්ගහිතං උඬුවෙව න ඉජ්ජති. පඤ්ඤ පරිග්ගහිතං අවිජ්ජාය න ඉජ්ජති. ඔභාසගතං කිලෙසකිකාරෙ න ඉජ්ජති ඉති ඉමෙහි ඡහි ධම්මෙහි පරිග්ගහිතං ආනෙජ්ජපතතං හොති. එවං අධිග්ගසම්මන්තාගතං විතතං අභිනීභාරකම්මං හොති ආකාසානවායතන සමාපත්තිපටිලාභත්ථාය.

අපරෙ නයො-වතුන්ඡක්ඛානසමාධිනා සමාහිතෙ, නීවරණදුරි භාවෙන පරිසුඛෙ, විතකකාදිසම්මතිකම්මෙන පරියොදුතෙ, ක්ඛානපටි ලාභපච්චතිකානං පාපකානං ඉච්ඡාවචරුතං අභාවෙන අනභතෙ, ඉච්ඡාවචරුතනති ඉච්ඡාය අවචරුතං ඉච්ඡාවසෙන ඔතිණ්ණානං පවත්තානං නානප්පකාරුතං කොපඅප්පච්චයානනති අජෝ. අභිඡක්ඛාදීනව උපකාශිලෙසානං විගමෙන විගහාපකාශිලෙසෙ, උභ යමපි වෙතං අනභනවත්ථසුත්තානුසාරෙන වෙදිතබ්බං. වසිප්පතනියා මුදුභුතෙ, ඉභිපාදභාවුපගමෙන කම්මණියෙ, භාවනාපාරිපුරියා පණිහභාවුපගමෙන සීතෙ ආනෙජ්ජපතෙන. යථා: අතිඤ්ජභාවං.¹ ආනෙජ්ජපතතං හොති එවං සීතෙහි අජෝ. එවමපි අධිග්ග සම්මන්තාගතං විතතං අභිනීභාරකම්මං හොති ආකාසානවායතන සමාපත්තිපටිලාභත්ථාය පාදකං පාදධානභුතං.

“ආරූපසම්ග්ගසම්මති”ති: අරූපසමාපත්තියා ගමනමග්ගෙන අපරි. හිනො. “සපචාසෙව සපචසංඛ්ඛා”ති: තණ්හාදිපපචායෙව පපච සංඛ්ඛා.

“එතතාවග්ගං”²නො වදනති තෙතෙ සත්තංසු සුඛං ඉධ සණ්ඨි නාසෙ උදුග්ග අඤ්ඤමපි වදනති එතෙනා”ති: එතතාවතා නු ඉධ පණ්ඨිතා සමණ්ඩ්‍රාගමණා අග්ගං සුඛං සත්තංසු වදනති උදුග්ග අඤ්ඤමපි එතෙනා අරූපසමාපත්තියො අධිකං වදනති පුච්ඡති. “එතෙනා

අරුපසමාපන්නතො”ති: එතස්මා අරුපසමාපන්නතො, “එතනාම නගනමපි චදනති ගෙනෙක”ති: එතෙ සසාතවාදා සමණබ්‍රාහ්මණා පඬිතමානිනො එතතාවතාපි අග්ගං සුඛං වදන්ති, තෙසං පුතෙක සමයං වදන්ති තෙසසෙසෙව එතෙ උච්චදවාදා සමයං උච්චදං වදන්ති, “අනුපාදිසෙසෙක කුසලාචදනා”ති: අනුපාදිසෙසෙක කුසල වාදා සමානා, “භවනජ්ජනා”ති: භවතො තජ්ජනා, “චිත්තචං අභි නංගති”ති: උච්චදං පටිච්ච නුස්සති.

“තෙ සත්තංග සම”නති: තෙ උච්චදවාදිනො පුග්ගලස්ස සමං අප්පවත්තිං වදන්ති, “උපසම”නති: අතිවුසමං, “වුපසම”නති: සන්තිං,¹ “නිග්ගම”නති: අනුප්පාදං, “පටිප්පස්සඛි”නති: අපුත රුප්පත්තිං, “එතෙ ච ඤානා උපනිස්සිනා”ති: එතෙව දිසිගතිකෙ සසා තුච්චදදිසියො නිස්සිතාති ඤාතො, “මුඛි නිස්සෙසෙසො විමංසි”ති: නිස්සෙසෙව ඤාතො සො විමංසි සපඬිතො බුඬමුඛි, “ඤාතො විමුතෙතො”ති: දුක්ඛාතිච්චාදිනො ධම්මෙ ඤාතො විමුතෙතො, “භවාභවාස නසමෙති”ති: පුතපුතං උප්පත්තියා න සමාගච්ඡති, “අපග්ගමස”නති: අපරාම සනෙතො පරාමාසං නාපජ්ජනෙතොති අත්තො,

කලහවිවාදසුත්තනිද්දෙසවණ්ණනා

නිට්ඨිතා.

එකාදසමො.

වාදසමෙ චූලවිජුහස්සත්තනිද්දෙසෙ “සකංසකංදිසිපරිබ්බසානා”ති ඉදමපි තස්මිං යෙව මහාසමයෙ සබ්බෙසිමෙ දිසිගතිකා සාධුරු පමාති ගණ්හනති කිනනුබො සාධුරුපා විසමෙ අත්තනො එව දිසියා පතිඨහනති උදුහු අඤ්ඤමපි දිසිං ගණ්හනති උප්පනන චිත්තානං එකච්චානං දෙවතානං තමත්ථං පකාසෙත්තුං පුරිමනයෙ තෙව නිව්ඤ්ඤාබ්බෙත අත්තානං පුච්ඡාපෙත්වා වුත්තං, තත්ථ ආදිතො වෙපි ගාථා පුච්ඡාගාථායෙව.

තාපු “සකං සකං දිසිපරිබ්බසානා”ති: අත්තනො අත්තනො දිසියා වසමානා, “චිග්ගසන නානා කුසලා චදනති”ති: තං දිසිං බල වගාගං ගහෙත්වා තත්ථ කුසලමහාති පටිඡනමානා පුථු පුථු වදන්ති එකං න වදන්ති, යො එවං ඡන්දාති ස වෙදි ධම්මං ඉදං පන පටිකෙකා සමකෙවලී සො භොති තච දිසිං සක්කාය යො එවං ඡන්දාති සො ධම්මං වෙදියති ඉදං පන පටිකෙකාසනෙතො භිනො භොතිති ව වදන්ති, “බාලො”ති: භිනො, “අකුසලො”ති: අවිවා, “නානාචදනති”ති: නානාකරණං භණ්හනති, “චිච්ඤං චදනති”ති: නානාවිධං භණ්හනති, “අභෙඤ්ඤාඤ්ඤං චදනති”ති: එකං අවත්වා අඤ්ඤං අඤ්ඤං ගහෙත්වා

වදනති. “අභිමතමය”නි: සො අකුසලො. “අසමනතා”නි: න පරිපුරෙ. “අපුරුෂණා”නි: න සමපුරුෂණා. ඉදුති නිසො විසංජන ගාථා ගොනති. තා පුරිමබෙන වුත්තමත්ථං පච්ඡමබෙන පතිබුහිතිං සීතා තෙන බුදුගෙන උත්තරස්සත්තතො ව අප්පකත්තා ඉදං සුත්තං මූල බුදුගනති නාමං ලභි. තත්ථ පඨමගාථාය තාව-“පරස්ස වෙ ධම්ම”නති: පරස්ස දිසිං. “සබ්බෙපි මෙ බාලා”නි: එවං සනෙත සබ්බෙපිමෙ බාලා ගොනති අධිප්පායො, කිං කාරණං? සබ්බෙපිමෙ දිසි පරිබ්බ සානාති. “සඤ්චිකාවෙව න විවදුතා සංසුඛපඤ්ඤා කුසලා මුති වා”නි. සකකායදිට්ඨියාව න විවදුතා න වොදුතා සංකිලිට්ඨාව සමානා සංසුඛපඤ්ඤා ව කුසලා ව මුතිමනෙතා ව වෙ ගොනති. අථවා:- “සඤ්චිකා වෙ විවදුතා”නිපි පාඨො. තස්සත්ථො:-සකකාය දිසියා වොදුතා සංසුඛපඤ්ඤා කුසලා මුතිමනෙතා ගොනති වෙ. “න තෙසං ඝොචි”නි: එවං සනෙත තෙසං එකොපි නිභිතපඤ්ඤා න ගොති. කිංකාරණං? දිසි හි තෙසමපි තථාසමත්තා. යථා ඉතරෙසනති නවාහ මෙනනති ගාථාය සංබෙපත්ථො.

යනෙත මුළු වෙ ජනා අඤ්ඤාමඤ්ඤං බාලොති ආහු අහං එතං ගතියතනති ගච්ඡනති නෙව බුමි. කිං කාරණං? යසමා සබ්බෙ ව තෙ සකං සකං දිසිං ඉදමෙව සච්චං මොඝමඤ්ඤානති අකංසු. තෙන ව කාරණෙන පරං බාලොති දගනති. එත්ථ ව තතියං තථෙවනති වෙපි ගාථා. “නච්ඡ”නති: අනුච්ඡං. “නච්ඡ”නති: අපිපරිතං. “කුත”නති: සත්තං. “සථාවත”නති: සංවිජ්ජමානං. “අච්ඡෙදිත”නති: නවිසංභෙතං. “සමාහු”නි: පුච්ඡාගාථාය යං දිසිසච්චං තථෙවනති එතෙ ආහු. එකං හි සච්චනති විසංජනගාථාය එකං සච්චං නිරොධො මග්ගො වා.

“සසම්මං පඤ්ඤා විවදෙ පඤ්ඤා”නති: යසම්මං සච්චෙව පඤ්ඤානො පඤ්ඤානං විවදෙය්‍ය. “සසං ථුතනනි”නි: අත්තනා වදනති, කසමා නුති පුච්ඡාගාථාය. “පමාදිසාසෙ”නි: වාදිනො “තෙ තක්කමනුසං රනති”නි: තෙ වාදිනො උදුහු අත්තනො තක්කමත්තං අනුගච්ඡනති. “නාග්ගපටිසාගන”නති: විතකෙක්කන සමනතතො ආගතං. “චිම්මං සානුමට්ඨන”නති: අත්තනො උපසිතසඤ්ඤාය විවරිතං. “සසං සට්ඨා න”නති: අත්තනො පටිභානං.

නගෙවාවි විසංජනගාථාය “අඤ්ඤානු සඤ්ඤාය නිවමානි”නි: ඤපෙත්වා සඤ්ඤාමනෙතන¹ නිවමනති ගතිතගගණානි, තක්කව දිසිසු ප කප්පසිත්වාති අත්තනො නිවමසංකප්පමත්තං. දිසිං ජනෙත්වා, යසමා පත දිසිං සුවිතක්කං ජනෙත්වා දිසියොපි ජනෙත්ති තසමා වුත්තං දිසිගතානි ජනෙත්ති සජ්ඣෙත්තිති ආදි. “ජනෙත්ති”නි: උපරුපරි දිසිං උප්පාදෙත්තා ජනෙත්ති “සජ්ඣෙත්ති”නි: ආදිති උප සග්ගවසෙන පදං වර්ධෙත්වා වුත්තානි. “මසං සච්ච”නති: මම්ම චමතං.

තවත්, ඉදහි එවං නාතා සචෙට්සු අසනෙනසු තක්කමතනං අනුසාරනානං දිසිගතිකානං විපට්ඨපතනිං දසෙය්‍යං “දිසෙ සුතෙ”ති අදිකා ගාථායො අහසි.

තත් “දිසෙ”ති. දිසං සුදිසං සුචිති අභිප්‍රායො, එස නයො සුතාදීසු, “එතෙව නිසාස විමානදසසි”ති: එතෙ දිසි ධරෙව නිසාසිනා සුදිසිස ගාථායො විමානං අසමොනං පසානෙනා. විනිවුස්සෙ ධුංචා පහසා මානො බාලො සගේ අකුසලොති වාහාති එවං විමානදසසිපි තසම් දිසිවිතිවුස්සෙ ධුංචා කුසිඤ්ඤා ගාසඤ්ඤා හුංචා පරෙ භිනො ව අවිවා වාති එවං වදනි යෙව, නසමානෙතිතිපි විමානදසසිති න බහු මානං කාරෙතිති එවමපි විමානදසසි න බහුමානදසසි, දෙමනසං ජනෙතිතිපි පඨමං දිසිතිසංයං අලලිසිතා දෙමනසං පතා පච්ඡා දිසිවිතිවුස්සෙ සීතකාලෙ සොමනසං උප්පාදෙතිති අපො, “විනිවුස්ස දිසිසා ධුංචා”ති: සනතිථානං කතා ගතිතදිසිය ධුංචා, “යෙනෙවා”ති ගාථා.

තත් “සසමනනා”ති: සයමෙව අත්තානං. “විමානෙති”ති: ගරහති. “නදෙව පාචා”ති: තදෙව වචනං තං වා දිසිං වදනි තං වා පුග්ගලං. අනිසාර දිසිසාති ගාථායපො:

සො එවං තාය ලකඛණාතිසාරණියා දිසිය අතිසාරිය උචුමාය සමනෙනා පරිපුණ්ණො උචුමානො. තෙනෙව දිසිමානෙන සමනෙනා පරිපුණ්ණො අහං කෙවලිති එවං පරිපුණ්ණමාති සයමෙව අත්තානං මනසා අහං පඬිතොති අභිසිචති, තිං කාරණා? දිසි සා තස්ස තථා සමතනාති.

“සබ්බා නා දිසිසො ලකඛණාතිගගනනා”ති: තා සබ්බා වාසසි දිසියො ලකඛණං අතිතා. “අතිසනාති”ති: අතිකකමනාති. “අනොමා”ති: දුනුතා. පරස්ස වෙති ගාථාය සමබ්බො අපොච්ඡිති භීයෙසා? සො විනිවුස්සෙ ධුංචා පහසාමානො බාලො පරෙ අකුසලොතිවාහ, තස්ස පරස්ස වෙති වචසා සො තෙන චුච්චමානො නිභිනො හොති, තුමො සතා හොති නිභිනසඤ්ඤා සොපි තෙනෙව සහ නිභින පඤ්ඤා හොති සොපි හි තං බාලොති වදනි, අථ තස්ස වචනං අප්ප මාණං සො පන සයමෙව වෙදගු ව හොති, එවං සනෙන න කොපි බාලො සමණෙසු අපි සබ්බෙපිති තෙ අත්තනො ඉච්ඡාය පඬිතා.

“වාචාසා”ති කථනෙන. “වචනෙනා”ති භාසිතෙන. “නිද්දින කාරණා”ති ගරහගෙනා. “ගරහිතකාරණා”ති: අවමානගෙනා, “උපවදිනකාරණා”ති උපවාදගෙනා. “අසුඤ්ඤා ඉතො”ති ගාථාය සමබ්බො අපොච්ඡ: අථවා සයං වෙදගු හොති ධරෙ න කොපි බාලො සමණෙසු අපිති එවං හි චුතෙනපි සියා කස්සපි; කස්මාති? තත් චුච්චතො:—යසො අසුඤ්ඤා ඉතො සාහිවදනති බමමං අපරමා සුචිම කෙවලිතො එවං හි නිද්දිසා සුච්ඡො වදනති යෙව ඉතො අසුඤ්ඤා දිසිං අභිවදනති තෙ අපරමා සුචි මග්ගං අකෙවලිතො ව. එවං පුච්ඡ

නිෂ්ඨා යසමා වදනැති වුතනං හොති. කසමා පනෙවං වදනැතිවෙ? සද්ධිග්ගෙන නිතො 'හිරතනා යසමා සකෙන දිසිරුගෙන අතිරතනාති වුතනං හොති, "නො සුඛිමග්ග"නති: තො අඤ්ඤතිත්තියා අතිලිඝ්මග්ගං. "විසුඛිමග්ග"නති: නිද්දොසමග්ගං. "පටිසුඛිමග්ග"නති: සුකකමග්ගං. "වොදුතමග්ග"නති: පඬුරමග්ගං. "පටිසොදුතමග්ග"නති: පහා වනතමග්ගං. "විරමා"ති: වුතනවිධිනා මග්ගෙන විරජකිත්වා සිතා. "අපරමා"ති: අපරජකිත්වා සිතා. "බලිතා"ති: පරිහිතා, "ගලිතා"ති. තතො හයා. "අඤ්ඤාසා"ති: අඤ්ඤාණෙන. "අපරමා"ති: පරාජය මාපනතා. අථවා ඤායාපරමාති පාසො, ඤායෙන මග්ගෙන විරමාති අනෙතා. එවං අතිරතනාපිව. ඉධෙව සුඛිති ගාථා.

තත්ත "සකාසනෙ"ති: සකමග්ගො.¹ "දලනං වදනා"ති: දලන වාද. "විරවාද"ති: සනතිභානවාද. "බලිකවාද"ති: බලවනන වාද. "අවනිතවාද"ති: පතිඝතිත්වා කපිතවාද, යෙ එවච දලනවාද හෙසු යො කොචි තිත්තියො "සකාසනෙ වාපි දලනං වදනො කමෙත්ථ බාලොති පරං දගෙය්‍ය"ති සංඛෙපනො සසානුචෙත්දසංඛාතො විත්ථා රතො තත්තිකඉසාරකාරකතියතිආදිහෙදෙ සකෙ අයනෙ ඉදමෙව සච්චනති දලනං වදනො කං පරං එත්ථ දිසිගහෙන බාලොති සහ ධමෙමන පසෙය්‍ය්‍ය, නනු සබ්බොපි තසා මතෙන පඬිතො එව සුපටි පනෙනා එව ච, එවං සනෙන "සයමෙ ව පො මෙධගං ආවගෙය්‍ය පරං වදං බාලමසුඛධමමං" සො හි පරං බාලො ව අසුඛධමෙමා ව අයනති වදනෙනා අත්තනාච කලගං ආවගෙය්‍ය, කසමා? යසමා සබ්බොපි තසා මතෙන පඬිතොයෙව සුපටිපනෙනායෙව ච, එවං සබ්බොපි "විතිච්ඡයෙ යත්වා සයංපමාය උඬං සො ලොකකමිං විවාදමෙති"ති දිසියා යත්වා සයව සත්ථාදිති මිණිත්වා සො භියො විවාදමෙතිති.

එවං පන විතිච්ඡයෙසු ආදිතවං ඤාත්වා අරියමග්ගෙන හෙත්වා සබ්බාති විතිච්ඡයාති න මෙධගං කුරුතො ජනතු ලොකෙති අරගතන තිකුචෙන දෙසනං නිසාපෙයි. "සංසමාසා"ති: අත්තනා මිතිත්වා. "පමිතිත්වා"ති: පමාණං කත්වා, සමිතිත්වාතිපි පාසො තං න සුඤ්ඤං, "උඬං වාදෙහි සබ්බි"නති: අත්තනො උපරි කපෙතෙනන සහ. දෙසනාපරියොසානෙ පුරුහෙදසුත්තෙ වුතනසදිසො එවාතිසමයො අගොසිති.

මුල විජයග්‍රන්ථයේ දේශප්‍රකාශන
නිවසිතා.
වාදසමං.

තෙරසමෙ මහා විජයග්‍රන්ථයේ දේශනා:—"සෙ කොචමෙ දිසිපටිබ්බ සානා"ති: ඉදංපි "කිනත්තුවො ඉමෙ දිසිපටිබ්බසානා විඤ්ඤානං

සනතිකා නිද්දමෙව ලභනති උදහු පසංසමපි”ති උප්පනනවිතනානං එකව්‍යානං දෙවතානං තමන්ථං ආවිකාදාං පුරිමකයෙනෙව නිමුන ඛුඛෙන අත්තානං පුච්ඡාපෙචා වුතතං. තත් “අච්ඡානසනති”ති.¹ අනුආනයනති පුතපුතං ආහරනති. “නිද්දමෙව අනෙචනති”ති: ගරහ මෙව උපගමන්ති, ඉද්දති යසමා ඉදමෙව සචනති වදනනාපි දිභිගති කාදි වාදිනො කදවි කත්වි පසංසමපි ලභනති, යං එතං පසංසා සංඛාතං වාදඵලං තං අප්පං, රුහාදීනං සමාය සමන්ථං න හොති, කොපන වාදො දුතියෙ නිද්දඵලො? හසමා එතමන්ථං දසෙසනො ඉදං තාව විස්සජ්ජනගාථං ආහ “අප්පං හි එතං නාලං සමාය දුවෙ විවාදස්ස ඵලානි බුමි”ති ආදි. තත් “දුවෙ විවාදස්ස ඵලානි”ති: නිද්ද පසංසා ව ජයපරජයාදීනිවා තංසගානති. “එතමපි දිස්වාති: නිද්ද අනිඨා එව පසංසා “නාලං සමාය”ති එතමපි විවාදඵලෙ ආදීනවං දිස්වා. “බෙමාගිපස්සං අවිවාද භුමි”නති අවිවාද භුමිං නිබ්බාණං බෙමනති පස්සමානො. “අප්ප ක”නති: මන්දං. “පරිතතක”නති ථොකං. “ඛමක”නති: හෙසිමකං. “ලාමක”නති: පාපකං. “සමාය”ති: රුහාදීනං සමන්තන්ථං. “උපසමාය”ති: උපරුපරි සමන්තන්ථං. “වුපසමාය”ති: සනතිසිද්ධපනන්ථං. “නිබ්බාපනාය”ති: අමතමගානිබ්බාපනන්ථං. “පටිච්ඡයගගාය”ති: මග්ගෙත කිලෙස්සං නිස්සජ්ජනන්ථං. “පටිපස්සධිසා”ති: ඵලෙන පටිපස්සඛාතං අනුප්පජ්ජනන්ථං නාලං, එවං හි අවිවදමානො. “යා කාවිමා”ති ගාථා.

තත් “සමමුනිස්සො”ති: දිභියො. “පුථුජ්ජා”ති: පුථුජ්ජනසමභවා. “ස්සො උපසං කිමෙස්සා”ති: සො උපගතනබ්බන්තෙව උපයං රූපා දිස්ස එකමපි ධම්මං කිං උපෙය්‍ය කෙන වා නාරණෙන උපෙය්‍ය. “දිඨ්ඨෙ සුථිත ඛනතිමකුඛමානො”ති: දිඨ්ඨතසුභිසු පෙමං අකරෙන්නො. “පුථුජ්ජනෙති ජනිතා වා”ති: පුථුජ්ජනෙති උප්පාදිතා වා. “නා සමමුනිස්සො”ති: තා දිභියො. පුථුජ්ජා පුථුජ්ජනෙති ජනිතාවාති අනෙක විධෙති දිභිගතිකෙති උප්පාදිතා වා. “නෙති”ති: න එති. “න උපෙති”ති: සමිපං න එති. “න උපගමන්ති”ති: නිවතනති. “නාගි නිවිසති”ති: පටිසිච්ඡා නප්පනිඨාති, ඉතො බාහිරං පන සිදුතත මාති ගාථා.

තස්සන්තො:-සිලංයෙව උත්තමං මඤ්ඤමානා සිදුතතමා එනෙ හොන්නො සඤ්ඤමමග්ගෙන” සුභිං වදනති හත්තිවතාදි වතං සමාදාය උපසිතාසෙ ඉධෙව දිභියං අප්පස්ස තනො සුභිති හවුපනිතා හවස්සො සිතා සමානා වදනති. අපිච නෙ කුසලාවදනා කුසලා මයනති එවං වාද, එවං සිදුතතමෙසු ව තෙසු තථා පටිපන්නො යො කොපි. “සවෙ වුතො”ති ගාථා.

තසායෝ:- සමේ තනො සීලබ්බතනො පරච්චන්දනෙන වා අසමුණනෙනා වා චූතො ගොති සො තං සීලබ්බතකමං පුඤ්ඤති සංඛාරදිකමං වා විරාධයිතො වෙධති න කෙවලං වෙධති අපිච්ඡො තං සීලබ්බතසුඛං ජප්පති ච විපලපති පඤ්ඤති ව, කිම්චි? “සන්ධා ව භිනො පවසං සරඨං” පවසනො සන්ධො භිනො යථා තං සරං වා සන්ධං වා පඤ්ඤති පරච්චන්දනයො වා පරෙන වා නියමානො වා, අනතිසමුණනෙනා වාති තං පටිපතති අසම්පාදෙනො වා, “ඤ්ඤ පරමො”ති: නිබ්බාණෙන පරිභිනො මග්ගනො වා, “නං වා සන්ධං අනුබ්බති”ති: තං වා සන්ධං සබ්බන්ධං පච්ඡනො ගච්ඡති, එවං පන සීලව්‍යාපාරං පවෙධනකාරණං, අරියසාවකො-“සීලබ්බතං වාපි පභාය සබ්බ”නති ගාථා.

තත් “සාවජ්ජානවජ්ජ”නති: සුඛබ්බාසලං ලොකියකුසලං; “එතං සුඛං අසුඛිනති අපඤ්ඤානො”ති: පවකාමගුණාදිහෙදං එතං සුඛං අකුසලාදිහෙදං අසුඛිච්ඡ අපඤ්ඤාමානො, “විරතො චරෙ”ති සුඛියා අසුඛියා විරතො චරෙය්‍ය, “සන්ධිමනුගගාසා”ති: දිසිං අගගෙය්‍යා, “කණ්ණං කණ්ණවිපාක”නති: අකුසලකමං අකුසල විපාකදයකං, “සුඤ්ඤං සුඤ්ඤවිපාක”නති: ලොකියකුසලං අත්තනා සද්ධිසුත්තවිපාකදයකං, “නිසාමාවත්තන”නති: මග්ගපටිසන්ධං, “සෙක්ඛා”ති: සත්තසෙක්ඛා, “අග්ගධම්ම”නති: උත්තමධම්මං අර හත්තඵලං, එවං ඉතො බාහිරකෙ සීලව්‍යාපාරෙ සංයමෙන විසුඛිවාදෙ තෙසං විසාතං සීලබ්බතප්පභායිනො අරහතො ච පටිපතති දසෙය්‍යො ඉද්දති අඤ්ඤාපාපි සුඛිවාදෙ බාහිරකෙ දසෙය්‍යෙනො “තමුප තිස්සායා”ති ගාථමාන.

තසායෝ-සන්ධාසෙක්ඛාසි සමණබ්‍රාහ්මණා තෙ ජිගුච්ඡන් අම රත්තපං වා දිස්සුඛි ආදීසු වා අඤ්ඤාතරං උපනිස්සාය අකිරියදිසියා වා උභංසරා හුතො හවාහවෙසු අවිතතණ්හා සුඛිං අනුඤ්ඤානති වදනති කප්පෙතීති “තපොජිගුච්ඡවාද”ති කායපිළිනාදි තපෙන පාපගිරිය නවාද, “පාපා ජිගුච්ඡමානා”ති: තෙතෙව තපෙන ගිරියා න හරන්තො, “උභංසරවාද”ති: සංසාරෙන සුඛිං කප්පන්තො, එවං තෙසං අවිගතහණ්හානං සුඛිං අනුඤ්ඤානන්තං යොපි සුඛිප්පත්ත මේව අත්තානං මඤ්ඤෙය්‍ය තසාපි අවිතතණ්හානා හවාහවෙසු තං තං වඤ්ඤං පඤ්ඤාමානසා හි ජප්පිතාති පුනපුනං ගොනතිසෙවාවි අධිප්පායො, නණ්හා හි ආසෙවිතා නණ්හං වසිසයනෙව, න කෙවලං ජප්පිතාති “පවෙධිතංවාපි පකප්පිතෙසු” තණ්හාදිසිති වසා කප්පි තෙසු වඤ්ඤ පවෙධිතවසි ගොතීති චූතං ගොති, හවාහවෙසු පන විතතණ්හානා ආයති චූතප්පාතො ඉධ යසුස්ස නන්ධි සකෙන වෙධෙය්‍ය කුතිච ජප්ප, අයමෙතිස්සා ගාථාය සමඤ්ඤො.

“ආගමන” නම්: පුතු ආගමන. “ගමන” නම්: ඉතො අඤ්ඤාත් ගමන. “ගමනාගමන” නම්: ඉතො ගන්තො පුත නිවන්තන. “කාල” නම්: මරණ. “ගති” නම්: ගමන වසෙන ගති ගතියාගන්තබ්බ. “සමාග්‍ර ධම්ම” නම් පුළුල්වශයෙන්. ඉද්දං යස්මා එකොපි එත් වාදෙ සථො නත්ති කෙවලං දිසිමත්තකොති නි වෙ වදනති තස්මා තමිත්තං දස්සෙතො “සකංති” ති ඉමං තාව විස්ස ජ්‍යාපමාග.

තත් “සම්මුති” නම්: දිසි. “අනොම” නම්: අනුතං. එවමෙතෙසු සකධම්මං පරිපුර්ණතාති වදනොසු අඤ්ඤාස්ස ධම්මං පත භික්ෂුනති වදනොසු යස්ස කස්සපි-“පරස්ස වෙ වමහසිතොති නො” ති ගාථා. තස්සත්ථො:- යදි පරස්ස නිද්දිතකාරණං ති භික්ෂො භවෙය්‍ය න කොපි ධම්මෙසු විසෙසි අගො භවෙය්‍ය, කිං කාරණං? “පුළුති අඤ්ඤාස්ස වදනති ධම්මං නිභික්ෂො සමති ‘දලනං වදනං’ සකධම්මෙ දලනවාද එවං භික්ෂකාරණං විබංසිතකාරණං. “ගරභිනකාරණං” ති ලාමකකතකාරණං. “උපවදිතකාරණං” ති: අකොසිතකාරණං. “සත්තාසන” නම්: සකමග්ගං. කිං භියො? “ධම්මෙසු පුජ” ති ගාථා.

තස්සත්ථො:- තෙව තිත්තියා යථා පසංසනති සකායනාති සම්මම පුජපි තෙසං තථෙව වත්තති තෙති අතිවිශ්ව සත්ථාදිති සකකරොති තත් යදි තෙ පමාණං සිද්ධං එවං සනො සබ්බෙ වාද තථා වා භවෙය්‍යං. කිං කාරණං? සුඛි භික්ෂො පව්වත්තමෙව න සා අඤ්ඤාත් සිජ්ඣති නපි පරමත්තො, අත්තති දිසිගාගමත්තමෙව ති තං තෙසං පරපච්චය නෙය්‍යබුභිනං. “පව්වත්තමෙව” ති පාටෙකකමෙව. යො පත පරමත්තො බාහිතපාපතො බ්‍රාහ්මණො තස්ස-“න බ්‍රාහ්මණස්ස පරනෙය්‍යමත්ති” ති ගාථා.

තස්සත්ථො:- බ්‍රාහ්මණස්ස භි සබ්බෙ සංඛාර අතිවිවාති ආදිතා නෙය නුදිස්තො පරෙත නෙතබ්බෙ ඤ්ණං නත්ති දිසිධම්මෙසු ඉදමෙව සච්චනති නිවර්තනො සමුග්ගතිතමපි නත්ති තං කාරණං සො දිසිකලහාති අතිකතො, නති සො සෙසිතො පස්සති ධම්මෙඤ්ඤං අඤ්ඤාත් සතිපඨානාදිති. “න පරෙනෙය්‍ය” ති: පරෙත නෙතබ්බෙ ජනාපෙතබ්බෙ න හොති. න පරපතියො න පරපච්චයො හොති පරෙසං පව්වත්තබ්බෙ න හොති. “න පරපච්චබ්බෙ” ති පරෙසං පරි බ්‍රහ්මගොති න හොති ජනාමිති ගාථාය සමබ්බො අත්ථො ව: එවං තාව පරමත්තො බ්‍රාහ්මණො න ති සෙසිතො පස්සති ධම්මෙඤ්ඤං, අඤ්ඤා පත තිත්තියා පරවිත්තඤ්ඤාදිති ජනතො පස්සනොපි ජනාමි පස්සාමි තථෙව එතනති එවං වදනොපි ව දිසියා සුඛි. පව්වත්තති. කස්මා? යස්මා තෙසු එකොපි අද්දං වෙ අද්දං වෙපි තෙන පරවිත්තඤ්ඤාදිතා යථාභූතමත්තං කිං භි කුමස්ස තෙන තස්ස තෙන දස්සනොති කිං කතං කිං දුක්ඛපරිඤ්ඤා සාධිතං උදුනු

සමුදය පපතානාදීනං අඤ්ඤානරං? යනො සබ්බථාපි අතිකක්ඛිනා අරියමග්ගං තෙ තිථියා අඤ්ඤානෙව වදනති සුඛිං, අතිකක්ඛිනා වා තෙ තිථියෙ බුඩ්ධාදයො අඤ්ඤානෙව වදනති සුඛිනති. “පසං. නරෙ”ති ශාථුය සම්බන්ධො අනෙථා ව: කිව භියෙසා? යොයං¹ පරිව්තනඤ්ඤාදීනි අද්දකඛි සො පසං. නරෙ දකඛි නාමරූපං න තතො පරං දිස්වාන වා ඤාසාති තානිමෙව නාමරූපානි නිවචනො වා සුඛතො වා පසං. නි අඤ්ඤාථා, සො එවං පසං. නොනා කාමං බහු: පසං. නු අපපං වා නාමරූපං නිවචනො සුඛතො ව, අපසං. එවරූපෙන දසං. නෙන නති තෙන සුඛිං කුසලා වදනති. නිවිස්ස වාදීති ශාථාය සම්බන්ධො අනෙථා ව:

තෙන ව දසං. නෙන සුඛියා අසතියාපි යො ජනාමි පසං. මි තථෙව එතනති එවං. නිවිස්සවාදී, එතං වා දසං. නං පටිච්ච දිශියා සුඛිං පළෙවනො ඉදමෙව සච්චනති එවං. නිවිස්සවාදී, සො සුඛිනියො න හොති; නං තථා තථා පකප්පිනං අභිසංඛනං දිසිං. පුරෙකකිරාණො සො හි යං සන්ධාරාදිං නිසසිතො තතෙව සුභංවදිනො සුඛිවාදෙ පරිසුඛිවාදෙ පරිසුඛිදසං. නො වා අතනති අතනානං මඤ්ඤාමානො² තත් තථද්දසා සො, තත් සංඛායදිශියා අවිපරිතමෙව සො අද්දස. යථා සා දිසි පවත්නති තථෙව තං අද්දස න අඤ්ඤාථා පසං. නු ඉවජතිති අධිප්පායො. “නිවිස්සවාදී”ති: පතිඨතිතා කථෙතො. “දුඛිනිසො”ති: විතොදුං දුකෙතො. “දුප්පඤ්ඤාපිසො”ති: ඤාපෙතො විතෙනා ලබ්භාපෙතො දුකෙතො. “දුභනිජ්ඣාපිසො”ති: විතෙනා විමංසිතා ගහණත්. පුනපුනං නිජ්ඣාපයිතො දුකෙතො. “දුප්පඤ්ඤා සො”ති: ඉකාපයිතො දුකෙතො. “දුප්පඤ්ඤා”ති: විතෙන පසාදං උප්පාදෙතො දුකෙතො. “අපසං. නි”ති: ඤාණෙන පටිච්චං පාපුණි. “පටිච්චාසං”ති: විතෙනා අවබොධං පාපුණි. එවං පකප්පිනදිට්ඨි පුරෙකකිරාණෙසු තිථියෙසු-“න බ්‍රාහ්මණො කීපමුපෙති සංඛ”නති ශාථා. තත් “සංඛ”නති සංඛාය ජනිතාති අනෙථා. “ගාමි ඤාණ බන්ධු”ති: සමාපතතිඤ්ඤාදිනා අකාතඤ්ඤාදිශිබන්ධු. තත් විග්ගහො: නපි අසං. ඤාණෙනා තතො බන්ධු අප්පිති නපි ඤාණබන්ධු. “සමුච්ඡිනි සො”ති: දිසිසමුච්ඡියො. “පුට්ඨජා”ති: පුට්ඨජානසමභවා. “උග්ගණනනි මඤ්ඤා”ති: උග්ගණනනි අඤ්ඤා. අඤ්ඤා තා සමුච්ඡියො උග්ගණනනිති වුතනං හොති. “උපෙකකති”ති: උපපතතිතො අපකප්පාතිතො හුතො පසං. නි. කිව භියෙසා? විස්සජ්ඣ ගන්තාතිති ශාථා. තත් “අනුග්ගහො”ති: උග්ගහණ විරහිතො. සො හි නාසං උග්ගහොති අනුග්ගහො. න වා උග්ගහණනිති අනුග්ගහො. “ගන්තො මොසංජිතො වා”ති: අතිජ්ඣා දිකෙ ගන්තෙ වජිතො වා. විස්සජ්ඣති පුන අනාදියනවසෙන ජනිතො. “ගමිතො”ති: සටිතො, “ගණිතො”ති: සුතෙනා සහතිතො විස

ගණ්ඨිනෙ. “බබ්බෙ”ති: සුභ්බබ්බෙ. “විබ්බෙ”ති: විවිධාබ්බෙ. “පළු බබ්බෙ”ති: සමන්තතො බබ්බෙන බබ්බෙ. “බබ්බෙන”ති: කිලෙස බබ්බෙන, “පොට්ඨිකො”ති: පපොටොටො, “සජ්ජං විසුජ්ජං කායෙනති”ති: විසංසරිතො අපරිභොගං කරොනති. “විකොසෙනති”ති: වුණණං කරොනති; කිංකරියො? සො ඵවරුපො-“පුබ්බා සවෙ”ති භාටා.

තත් “සුබ්බාසවෙ”ති: අතිතරූපාදීනි ආරබ්භ උපපජ්ජනධම්ම කිලෙසෙ, “නවෙ”ති: පච්චුප්පනනරූපාදීනි ආරබ්භ උපපජ්ජන ධම්මෙ. “න ඡද්දග්ග”ති: ඡද්දවසෙක න ගවජති. “අනන්තගර්භි”ති: කතාකතවසෙක අත්තානං අගරහනො ඵව අනත්තගර්භි. ස සබ්බ ධම්මෙසුති භාටා.

තත් “සබ්බධම්මෙසු”ති: වාසසිද්ධිධම්මෙසු යං කිංචි දිඨං වානි ඵවං පභෙදෙසු, “පනනිභාගෙ”ති: පනිතභාගෙ. “න කප්පති”ති: න කප්පියො දුට්ඨමපි කප්පං න කරෙතීති අත්ථො. “භුජරතො”ති: පුද්ගල්කලාසාණකසෙකො විය උපරතිසමගිපි නො භොති. “න පජීසො”ති: නිත්තණ්ණො. තණ්හා හි පත්ඨයතීති පඤ්ඤා= නාස්ස පත්ඨයාති නපජීයො. ඉතො පරච භෙදා ව තත් තත් වුත්තනස්සනා උත්තානත්ථම්මෙව. ඵවං අරහත්තනිකුටෙන දෙසනං නිඨපෙසි. දෙසනාපරියොසානෙ පුරුහෙදසුතො වුත්තසදිසො ඵවාහිසමයො අභොසීති.

මහාවිදුහසුත්ත නිදදසවණ්ණනා

නිට්ඨිතා.

කෙරසමං.

වුද්දසමෙ තුවටසසුත්තනිදදසෙ -“සුච්ඡාමින”නති ඉදම්පි තසමිං යෙව මහාසමයෙ “කා නුබො අරහත්තප්පත්තියා පටිපත්ති”ති උප්පනනවිත්තානං ඵසාච්චානං දෙවතානං තමත්ථං පකාසෙත්තුං පුරිමනසෙනෙව නිවුත්තලුඬෙන අත්තානං පුච්ඡාපෙත්වා පුච්ඡාපෙත්වා චුත්තං. තත් ආදි පුච්ඡාගාඨාය තාව “පුච්ඡාමි”ති: ඵත්ථ අදිඨ භෙත්තාදිවසෙක පුච්ඡා විහජ්ජා. “ආදිච්චබණ්ණ”ති: ආදිච්චසා ගොත්තබණ්ණ. “විවෙකං සනතිපදො”ති: විවෙකව සනතිපදො. “කථං දිසො”ති: කොත කාරණෙන දිසවා. කථං පචත්තදස්සනො හුත්වාති චුත්තං භොති. “නිසෙසා පුච්ඡා”ති: ගණනපරිවෙජ්දෙ. “අදිඨපොනනා”ති: යං න දිඨප්පටිවිඨං තස්ස පාකටකීරණත්ථාය චුච්ඡා. “දිඨසංසද්දනා”ති: යං සද්දණ්වකුත්තා දිඨං තස්ස සට්ඨාත්ථාය, “විමතිවෙජ්දනා”ති: යා කංඛා තස්සා ඡෙදනත්ථං. “පනතිසා ලකඛණං අසද්දන”නති: ධම්මානං තථලකඛණං පකතියා න සද්දං.

පසුනොනා කිලෙසෙ උපරුකිති, නථා දිසා නථා පවතනදසුනො
 හුනා පරිතිබ්බාති, තසමා තමන් ආවිකරෙනො නානපසකාරෙන
 නං දෙවපරිසං කිලෙසප්පසානො නියොජෙනො “මූලං පපච්ඡංඛා
 යා”ති ආරභිතා පච ගාථා අහාසි. නන් ආදිකාථාය නාව සංඛෙ
 පථො:—“පපච්ඡංඛා”ති පපචාති සංඛාතා තණ්හා පපචා ඵච අපච
 සංඛා, තසුං අවිජ්ජාදයො කිලෙසා මූලං, තං පපච්ඡංඛාය මූලං අසමීති
 පවතනමානව සබ්බං මානං මනනාය පඤ්ඤාය උපරුකිති, යා කාචි
 අජ්ඣතනතණ්හාව උප්පජ්ජෙය්, තාසං විතයාය පහානාය සද්ද සතො
 සිකෙති, උපසිත සති හුනා සිකෙතියාති. “අජ්ඣතනපමුඛානා චා”ති:
 විතෙන උප්පතනා චා. “පුරෙහතන”නති. දිවාහතනො පුරෙකාලං:
 අවචනතසඤ්ඤාගත්ථ උපයොගවචනං, නන්තථො පන භූමමෙව
 පුරෙහතෙනති, එසෙව නයො පච්ජාහතනාදිසු. “පච්ජාහතන”නති:
 දිවාහතනො පච්ජාකාලං, “පුට්ඨොසාම”නති: රතනියා පඨම
 කොඨාසං, “මජ්ඣිමොසාම”නති: රතනියා උතිසකොඨාසං. “පච්ඡිම
 ඝාම”නති: රතනියා තතිසකොඨාසං. “කාලෙ”ති: කාලපකෙති.
 “පුරුණ”ති: සුකකපකෙති. “වසෙස”ති: වතතාරෙ වසුනාමාසෙ.
 “හෙමනෙත”ති: වතතාරෙ හෙමනාමාසෙ. “ගිමෙහ”ති: වතතාරෙ
 ගිමනාමාසෙ. “පුට්ඨෙම වසොධිකෙ”ති: පඨමෙ වයො
 කොඨාසෙ. පඨමවයෙති අත්ථො, නිසු ව වයෙසු වසුසනායුකසු
 පුරිසසු ඵකොසාසමිං වයෙ වහුමාසාධිකාති තෙතනිංසවසුනාති
 හොනති. ඵං පඨමගාථාය තිති සිකාති යුතනං දෙසනං අරහතන
 නිකුටෙන දෙසෙතා පුත මානප්පසානවසෙත දෙසෙතා “යංකිථි”ති
 ගාථමාහ: තන් “සං කිච් ඛමමතිජ්ඣාසු, අජ්ඣතන”නති: යං කිථි
 උච්චාකුලීනතාදිකං අතනො ගුණං ජනෙය්.

“අථවාපි බතිඛා”ති: අථ වා බතිඛා ආවරිසුපජ්ඣායාදිතං ගුණං
 ජනෙය්. “න නෙන ථාමං කුබ්බථා”ති: නෙන ගුණෙන මානං න ක
 රෙය්. “මහතතාන”නති: මහතගුණවතනානං. “සතතාන”නති:
 නිබ්බතසතතානානං. “න චුතතා”ති: න කථිතා. “නප්පචුතතා”ති:
 න විසජ්ජතා. ඉද්දතිසු අකරණවිධිං¹ දසෙසනො “සෙය්සා න
 වෙනා”ති ගාථමාහ: තසුත්ථො: වෙනෙව මානෙන සෙය්සාහනති
 වා නිවොහනති වා සදිසොහනති වාචි න මඤ්ඤෙය්, තෙති ව
 උච්චාකුලීනතාදීති ගුණෙති පුඨො අතෙකාරුපෙති අහං උච්චාකුලා
 පබ්බජ්ජොති ආදිතා නයෙන අතනානං විකප්පෙනො න තිස්සෙය්,
 ඵං මානප්පසානවසෙතපි දෙසෙතා ඉද්දති සබ්බකිලෙසුපසමවසෙත
 දෙසෙතා “අජ්ඣතනමෙවා”ති ගාථමාහ.

නන් “අජ්ඣතනමෙව උපසමෙ”ති: අතනියෙව රුගාදිසබ්බ
 කිලෙසෙ උපසමෙය්, “න අඤ්ඤානො ගිහඤ්ඤා සනතිමෙසෙසා”ති:
 ඨපෙතා සතිපඨානාදීති අඤ්ඤාන උපායෙන සනතිං න පරියෙ

සෙය්‍ය. “කුතො නිරතං වා”¹ නිරතං කුතොයෙව. “න ඵසෙය්‍යා”² නි: සිලබ්බතාදීති න මග්ගෙය්‍ය. “න ගවෙසෙය්‍යා”³ නි: න ඔලොකෙය්‍ය. “න පටිසෙසෙය්‍යා”⁴ නි: පුනපුනං න ඉකෙබ්බෙය්‍ය, ඉද්දනි අජ්ඣතං උපසන්නස්ස බිණ්ණසවස්ස තාදිභාවං දස්සෙන්නො “මජ්ඣෙය්‍යා”⁵ නි ගාථමාහ. තස්ස කේවා: යථා මහාසමුද්දස්ස උපරිම හෙතිම භාහානං වෙමජ්ඣසංඛාතෙ වතුයොජනසහස්සස්සමාණෙ මජ්ඣෙය්‍ය පබ්බතනනරෙ සිතස්ස වා මජ්ඣෙය්‍ය සමුද්දස්ස උග්මි න ජයති ධීතොව සො හොති අවිකම්පමානො, ඵවං අනෙතෙ බිණ්ණසවො ලාභාදීසු ධීවො අස්ස අවිකම්පමානො, සො තාදිසො රුගාදිඋස්සදං භික්ඛු න කාරෙය්‍ය කුචිචි. “උබ්බෙධෙනා”⁶ නි: හෙඨාපාදෙන. “ගමිගිගි”⁷ නි: උදකපිඨීතො පඨාය වතුරසිනියොජනසහස්සාති ගමිගිරො, උබ්බෙධොතිපි පාඨො, තං න සුඤ්ජං. “ගෙඝා”⁸ නි: අනොඋදකං. “උපට්ඨි”⁹ නි: උඬං උදකං. “මජ්ඣෙය්‍ය”¹⁰ නි: වෙමජ්ඣෙය්‍ය. “න කම්පති”¹¹ නි: ධීවස්සානතො න වලති. “න විකම්පති”¹² නි: ඉතොචිතො ව න වලති. “න වලති”¹³ නි: නිව්වලං හොති.

“නවෙධති”¹⁴ නි: න ඵඤ්ඤති. “නප්පවෙධති”¹⁵ නි: න පරිවත්තති. “න සම්පවෙධති”¹⁶ නි: න පරිබ්බමති. “අනෙතිනො”¹⁷ නි: න ඵරිතො. “අසම්පිනො”¹⁸ නි: අකෙබ්බාතිතො, “අචලිතො”¹⁹ නි: න කම්පිතො. “අනාලලිතො”²⁰ නි: න කලලිභුගො. “නත්ථ උග්මි තො ජ්ඣති”²¹ නි: තස්මිං යානෙ වීථි න උපපජ්ජති, “සත්තනනං පබ්බතානං අනතතිනා සු”²² නි: සුගතරුදීනං සත්තනනං පබ්බතානං අනතරනතරං.

“සිද්ධනතං”²³ නි: අනතමසො සිම්බලිතුලම්පි තෙසු පතිතං සිද්ධති සිද්ධං, පබ්බතනනරෙ ජනතො සිද්ධනතං. සිද්ධනතංතිපි පාඨො, ඉද්දනි ඵවං අරහත්තනිකුටෙන දෙසිතං ධම්මදෙසනං අබ්බතොදනො තස්ස ව අරහත්තස්සාදිපටිපදං පුච්ඡන්නො නිමිත්තබ්බො “අතිත්ත සී”²⁴ නි ගාථමාහ:

තත්ථ “අභිත්තසී”²⁵ නි: ආචිකම්. “විච්චවකු”²⁶ නි: විච්චෙති අනාවරණෙති පළති වකුඬුති සමනතාගතො, “සක්ඛිධම්ම”²⁷ නති: සක්ඛායතං සයං අභිකුඤ්ඤං අනතපච්චකබ්බම්මං, “පටිස්සසවිනස”²⁸ නති: පටිස්සයවිනසනාය. “පටිසදං චදෙගි”²⁹ නි: ඉද්දනි පටිපතති වදෙති, “හද්දගත”³⁰ නි: හද්දං නව අඤ්ඤාති භගවතං ආලපන්නො ආහ. අථවා හද්දං සුඤ්ජං නව පටිපදං වදෙතිතිපි වුත්තං හොති, “පාති මොක්ඛං අථමාසි සමාධි”³¹ නති: තමෙව පටිපදං භිඤ්ඤා පුච්ඡති, පටිපදංති ඵඤ්ඤා මග්ගං පුච්ඡති, ඉතරෙති සීලං සමාධිව පුච්ඡති.

“මංසමකුතාපි”³² නි: සසමාරිකමංසවකුතාපි. “ද්ධිවකුතාපි”³³ නි: දෙවසදිසත්තා ද්ධිමං, දෙවතානං හි සුවරිතකම්ම

තිබ්බතං පිත්තසෙමනරුහිරාදීති අපමිබ්බං උපකක්ඛිලෙසවිමුත්ත
තාය දුරෙපි ආරම්භණසම්පට්ඨන්තසමන්තං දිබ්බපසාදවකුණු හොති.
ඉදංවාපි විරියභාවනාබලතිබ්බතං ඤාණවකුණු තාදිසමෙවාති
දිබ්බසදිසන්තාදිබ්බං, දිබ්බවිහාරවසෙන පටිලඛිතතා අත්තතා
ව දිබ්බවිහාරසන්තිසිත්තතාපි දිබ්බං, ආලෝකපරිග්ගහෙන
මහාජුතිකත්තාපි දිබ්බං, තිරොක්ඛාදිගතරූපදස්සනෙන මහා
ගතිකත්තාපි දිබ්බං, තං සබ්බං සද්දසන්තානුසාරෙන වෙදිතබ්බං.
දස්සනජෙන වකුණු, වකුණුතිවචකරණෙන වකුණුමිවාතිපි වකුණු,
දිබ්බව තං වකුණුවාති=දිබ්බවකුණු. තෙන දිබ්බවකුණුතාපි විවට්ඨකුණු,
ඉදං පටිවිධං වකුණු විජාරෙන කප්ථෙත්තුං. “කපං භගවා මංසවකුණුතා
විවට්ඨකුණු”ති ආදිමාහ: “මංසවකුණුමති භගවතො පච්චණ්ණාති
සංවිජ්ජන්ති”ති එන්තං සසමහාරිකවකුණුසම්මුඛස්ස භගවතො පච්ච
කොඨාසා පච්චෙකං¹ උපලබ්භන්ති, “නිලො ව චණ්ණො”ති: උමමා
පුප්ථවණ්ණො.

“පිනකො ව චණ්ණො”ති: ශ්‍රේණිකාරපුප්ථවණ්ණො. “ලොහිනකො
ව චණ්ණො”ති: ඉන්ද්‍රගොපකවණ්ණො. “කණ්ණො ව චණ්ණො”ති:
අජනවරෙණො. “ඔදුනො ව චණ්ණො”ති: ඔසධිනාරකාවණ්ණො.
“සන්ත ව අකිලොමානි පතිඝිනානි”ති: යස්මිං ඨාතෙ අකිලොමානි
පතිඝිතින්තා උඝිනානි, තං නිලං හොති සුතිලනති: එන්තං “නිල”නති:
සබ්බසභාභකවසෙන වුත්තං. “සුනිල”නති: අන්තර්විරතිනං සුඛ
නිලං. “පාසාදික”නති: පසාදජනකං. “දස්සනෙස”නති: දස්සනියං.
“උමමාපුප්ථසමාන”නති: දකස්තිනල² පුප්ථසදිසං. “නස්ස පරතො”ති:
තස්ස සන්තර බාහිරපසෙස, “පිනක”නති: සබ්බසභාතිකං. “සුපින
ක”නති: අන්තර්විරතිනං සුදුළුපිනකං. “උභසනො ව අකිලුමා
නි”ති: වෙච්ඡ අකිලකොට්ඨො. “ලොහිනකානි”ති: සබ්බසභාභක
වසෙන වුත්තං. “සුලොහිනකානි”ති: අපඤ්ඤායමානවිවර්ති සුදුළු
ලොහිතකානි. “මජ්ඣිකණ්ණ”නති: අකිත්තං මජ්ඣිමස්තං අජන
සදිසං කණ්ණං. “සුකණ්ණ”නති: අන්තර්විරතිනං සුදුළුකණ්ණං. “හද්ද
ක”නති: සසිරිකං. “සිනිබ්බ”නති: පඤ්ඤානං. “හද්දිසකසමාන”නති:
අපතිත්තවහද්දිරිසකප්ථලසදිසං, අද්දිරිසකසමානනතිපි පාලි, තස්සා
තිත්තකාකසදිසනති³ අන්තො.

“ඔදුන”නති: සබ්බසභාතිකවසෙන වුත්තං. “සුමොදුන”නති:
අන්තර්විරතිනං රජතමඛලසදිසං සුදුළු ඔදුනං. “සෙනං පඛර”නති:
විසිඨි අතිඔදුනතං දස්සෙති. “පාකතිකෙන මංසවකුණුතා”ති: පකති
මංසවකුණුතා. “අත්තභාවසෙසාපනෙතනා”ති: අත්තභාවසන්තිසි
තෙන. “පුට්ඨපුට්ඨනකමොගිතිබ්බතෙනා”ති: පුට්ඨෙසු තන්තං

1. V. ම. පච්චෙකං පච්චෙකං.

2. V. ම. කපිකල.

3. ඩී. II. තිත්තකාකතසදිසනති.

තත්ත්වප්පනෙතසු අත්තභාවෙසු කායසුවරිතාදිකමුත්තා උපපාදිතෙන.
“සමන්තායොජනං පසස්ති”ති: සමන්තතො වතුගාවුතප්පමාණෙ
 යොජනෙ තිරොකුඛ්ඛාදිතනං රූපං ආවරණවිරහිතං පකතිමංස
 වක්ඛනා දකඛති. **“දිවා චෙව රතනිං වා”**ති: දිවසභාගෙ ව රතනි
 භාගෙව **“වතුරගසමන්තාගතො”**ති: වතුහි අගෙහි සමන්තාගතො
 පරිසුණ්ණඅභිකාරො ආලොකවිරහිතො. **“සුඛිසො ව අසු
 මිතො”**ති: සුරභාවං ජනයනො උභිතො සුරියො චිගතො. **“කාල
 පතෙතාව උපොසප්පො”**ති: කාලපතෙති වාතුදුසි උපොසථදිවසොව;
“තිබ්බො වනසමො වා”ති: ගහනො ව රූකඛරසි. **“මහා ව කාල
 මෙසො අබ්බුතිතො”**ති: මහනො කාලබ්බපට්ඨො ව¹ උභිතො
 හොති.

“කුබ්බො වා”ති: ඉඨකාවයො වා. **“කවාටං වා”**ති: වාරවාත
 පානාදිකවාටං වා. **“පාකාණෙ වා”**ති: මතතිකාදිපාකාණෙ වා.
“පබ්බතො වා”ති: පංසුපබ්බතාදි පබ්බතො වා. **“ගව්ඡං වා”**ති: තරුණ
 ගව්ඡං වා. **“ලතා වා”**ති: කරවිඤ්ජාදි ලතා වා. **“ආවරණං රූපානං
 දස්සනාසා”**ති: රූපාරමමණානං දස්සනත්ථාය පටිසෙධනනති.
“එකතිලඵලං නිමිත්තං කත්වා”ති: සවෙ එකතිලඤ්ඡං සඤ්ඤාණං
 කත්වා. **“තිලවාහෙ පඤ්ඤපෙසා”**ති: සකටෙ තිලරාසිමහි බිපෙය්‍ය,
 කෙවි පන වාහො නාම කුමානිරෙකවෙසකටනති වදනති.
“නඤ්ඤව තිලඵලං උබරෙසා”ති: නං නිමිත්තකතං තිලඤ්ඡං
 යෙව උබරිත්වා ගණෙහය්‍ය.

“දිබ්බෙන වක්ඛනා”ති: ඉදං චුත්තත්ථමෙව. **“විසුබෙතා”**ති: චුතු
 පපාන දස්සනෙන දිසිවිසුඛි හෙතුත්තා විසුබෙන. යො හි චුතිමත්ත
 මෙව පසස්ති න උපපානං සො උචෙජ්දදිසිං ගණහාති. යො උපපාන
 මෙව පසස්ති න චුතිං, සො නවසත්තපාතුභාවා සස්සතදිසිං ගණහාති.
 යො පන තදුහයං පසස්ති සො යසමා දුට්ඨමපි තං දිසිගතමති
 වත්තති, තසමාස්ස තං දස්සනං දිසිවිසුඛිහෙතු හොති. උභයවෙතං
 බුඩ්ධත්තා පසස්තති; හෙත චුත්තං:-චුතුපපානදස්සනෙන දිසිවිසුඛි
 හෙතුත්තා විසුඛිනති, මනුස්සපචාරං අතික්කමිත්වා රූපදස්සනෙන
 අතික්කත්තමානුසකං, මානුසකං වා මංසවක්ඛුං අතික්කත්තත්තා
 අතික්කත්තමානුසකනති වෙදිතබ්බං. **“තෙන දිබ්බෙන වක්ඛනා
 අතික්කගතමානුසකෙන සංත්ත පසස්ති”**ති: මනුස්සා මංසක්ඛුනා
 විය සතො මලොකෙති, **“වට්ඨමාහෙ උපපජ්ජමානෙ”**ති: එත්ථ
 චුතික්කිණෙ උපපත්තික්කිණෙ වා දිබ්බවක්ඛනා දඬුං න සකතා, යෙ
 පන ආසත්තචුතිකා ඉද්දති වට්ඨස්සනති තෙ වට්ඨමානා, යෙ ව ගහිත
 පටිසන්තිකා සමපති තිබ්බත්තා ව තෙ උපපජ්ජමානාති අධිපෙහා.
 තෙ එවරුපෙ වට්ඨමානෙ උපපජ්ජමානෙ ව පසස්තිති දස්සෙති.

“**ශිෂ්‍ය**” නි මොහ නිසා ඥායකත්වය හිතේ; තබාගත්තේ **සංගීත**. “**සුමන**” නි: අදෙස නිසා ඥායකත්වය ඉතිරි තබාගත්තේ **සුමන**. තබාගත්තේ **සුමන**. අතිරික්තව පවතින අතර, “**සුමන**” නි: සුමනිගත. අලෝභනීය ඥායකත්වය වා අතීත මතකය. “**දුග්‍ය**” නි දුග්‍යනිගත, ලෝභනීය ඥායකත්වය වා දුර්වල අප්‍රසන්නය. “**සමානමුපග**” නි: යං යං කමං උපවිතං බලවතරං පටිසංකං දානං සමත්තං හොති, තෙන උපගතෙ.

තත් පුරිමෙති “**වචන**” නි ආදිති දිබ්‍යවක්‍රමය වං වුත්තං. ඉමිනා පන පදෙන යථාකමුපගඤ්ඤාතිවං. තස්ස ව ඤ්ඤාය අයමුප්පත්තිකමො. ඉධ භික්‍ෂු හෙයාතිරයාතිමුඛං ආලෝකං වර්ණනා තෙරසිකෙ සතෙන පස්සති මහාදුක්ඛමනුභවමානෙ, තං දස්සනං දිබ්‍යවක්‍රමයමෙව. සො එවං මහසිකාතෙති-නිනානුබො කමං කතා ඉමෙ සතතා එතං දුක්ඛමනුභවනති, අපස්ස ඉදං නාම කතාති තං කමොරමඤ්ඤා ඤ්ඤාමුප්පජ්ජති. ඉදං යථාකමුපග ඤ්ඤා නාම; ඉමස්ස විසුං පරිකමං නාම නත්ති, යථා ව ඉදමස්ස එවං අනාගතං සංඤ්ඤායාමි. දිබ්‍යවක්‍රමයාදකානෙව හි ඉමාති දිබ්‍යවක්‍රමා සහෙව ඉජ්ඣන්ති. “**ඉමෙ වහ භොගො**” නි ආදිසු ඉමෙති දිබ්‍යවක්‍රමා දිශානං නිදස්සන්තිවන්තං. “**වහ**” නි: අනුසොචනත්තෙ නිපාතො. “**භොගො**” නි: භවනො, දුච්ච වරිතං දුභං වා වරිතං කිලෙසසුතිකත්තාති දුච්ච වරිතං. කායෙන දුච්ච වරිතං කායනො වා උප්පන්නං දුච්ච වරිතාති කායදුච්ච වරිතං. ඉතරෙසුපි එසෙව නයො. “**සමනනාගතා**” නි: සමබ්භිභුතා. “**අභිසානං උපවාදකා**” නි: බුද්ධපච්චිකම්බසාවකානං අරියානං අනන්තසො ගිහිසොනාපන්නානංපි අනන්තකාමා හුත්වා අනන්තවත්තා වා ගුණපරිධංසනෙන වා උපවාදකා, අනෙකාසකා ගරහකාති වුත්තං හොති. තත් නත්ති ඉමෙසං සමන්ධච්චො අස්සමණො එතෙති වදනො අනන්තවත්තා උපවාදති. නත්ති ඉමෙසං ක්‍ෂානං වා විමොක්ඛො වා මග්ගො වා ඵලං වාති ආදිති වදනො ගුණපරිධංසනෙන උපවාදනීති චෙදිතබ්බො. සො ව ඡන්තං වා උපවාදෙය්‍ය අඡන්තං වා උභයථාපි අරියුපවාදෙව හොති. භාරියං කමං ආනන්තරියකමසදිසං මග්ගාවරණං ව සග්ගාවරණං ව, සතෙතිව්ජං පන හොති, තස්මා යො අරියං උපවාදනී තෙන ගතත්වා සවෙ අත්තනා වුච්ඡන්තො හොති උක්ඛුට්ඨං නිසීදිත්වා අහං ආයසමන්තං ඉදං විදව අවං, තං මෙ ඛමාතිති ඛමාපෙනබ්බො. සවෙ නාපි ගතත්තං න පෙසෙත්තං සක්කා හොති, යෙ තස්මිං විහාරෙ භික්‍ෂු සවෙ නවකතෙති හොති වජ්ඣිකා උක්ඛුට්ඨං නිසීදිත්වා අඡ්චිත්තසංගො ආගමනෙන තුලෙන ඉද්ධිදව අවං තමෙව ඛමාතිති ඛමාපෙනබ්බො. සවෙපි දිසා පක්කනො හොති, සයං වා ගතත්වා සබ්බිහාරිකාදිකෙ වා පෙසෙත්වා ඛමාපෙනබ්බො.

සලේ නාපි ගනතුං න පෙසෙතුං සකකා හොති. යෙ තසම්. විහාරෙ භික්ඛු වසනති තෙසං සනතිකං ගනාමා සලේ නවකතරු හොනති උකතුටිකං නිසීදිත්වා සලේ වුඤ්ඤානං වුඤ්ඤානං වුඤ්ඤානං නව පටිපට්ඨිත්වා අහං භනෙත අසුකං නාම ආයස්මනං ඉදවිදව අවං, තං බමතු මෙ සො ආයස්මාති වත්වා බමාපෙතබ්බං.

සමමුඛා අබමනෙතපි එතදෙව කාතබ්බං. සලේ එකවාරිකභික්ඛු හොති නෙව තසා වසනසානං න ගතසානං පඤ්ඤායති. එකසා පණ්ණිනසා භික්ඛුනො සනතිකං ගනාමා අහං භනෙත අසුකං නාම ආයස්මනං ඉදවිදව අවං, තං මෙ අනුස්සරතො අනුස්සරතො විපට්ඨිත්වා හොති, කිං කරොමිති වත්තබ්බං. සො වකභිති:- “තුමෙහ මා විනාසිත්වා, පෙරෙ නුමහාකං බමති, විතතං වූපසමෙ ථා”ති. තෙනාපි අරියස්ස ගතදිසාභිමුඛෙන අඤ්ඤා පග්ගහෙත්වා බමතුති වත්තබ්බං, යදි සො පරිනිබ්බතො හොති පරිනිබ්බතසානං ගනාමා යාව සිව්පිකං ගනාමාපි බමාපෙතබ්බං. එවං කතෙ නෙව සග්ගාවරණං න මග්ගාවරණං හොති. පාකතිකමෙව හොතිති.

“මච්ඡාදිසිකා”ති: විපට්ඨිතදස්සනා. “මච්ඡාදිසිකමම සමාදානා”ති: මච්ඡාදිසිවසෙත සමාදානනානාවිධකමා, යෙ ව මච්ඡාදිසිමුල කෙසු කායකමාදිසු අඤ්ඤාපි සමාදානෙති. එත්ථ ව වට්ඨි දුටුවර්තගහණෙනෙව අරියුපවාදෙ මනොදුටුවර්තගහණෙන ව මච්ඡාදිසියා සහතිතායපි ඉමෙසං විතතං පුත වචනං මහාසාවජ්ජ භාවදස්සනත්ථනති වෙදිතබ්බං. මහාසාවජ්ජා හි අරියුපවාදො ආනතභාරියසදිසො. වුත්තමපි වෙතං:- “සෙය්‍යථාපි සාරිපුත්ත භික්ඛු සීලසම්පන්නො සමාධිසම්පන්නො පඤ්ඤාසම්පන්නො දිසෙව ධම්මෙ අඤ්ඤං ආරාධෙය්‍ය, එවං සම්පදමිදං සාරිපුත්ත වදාමි තං වාචං අප්පහාය තං විතතං අප්පහාය තං දිසිං අප්පටි නියමිත්වා යථාභූතං නිකම්බෙතො එවං නිරයෙ”ති. මච්ඡාදිසිනො ව මහාසාවජ්ජනරං නාම අඤ්ඤං නත්ති. යථාහ:- “නාහං භික්ඛවෙ අඤ්ඤං එකධම්මමපි සමනුපස්සාමි, යං එවං මහාසාවජ්ජ යථාසිදං භික්ඛවෙ මච්ඡාදිසි, මච්ඡාදිසිපරමාති භික්ඛවෙ වජ්ජා නි”ති. “කාශ්‍යප හෙද”ති: උපාදින්නබ්බපට්ඨිතො. “පරමමරණ”ති: තදනනතරුභිතිබ්බත්තබ්බගහණෙන, අථවා: “කාශ්‍යප හෙද”ති: ජීවිතින්ද්‍රියයසුපවෙජ්ජ. “පරමමරණ”ති: වුත්තිවිතතො උඬං. “අපාඨ”නති: එවමාදි සබ්බං නිරයවෙවචනමෙව. නිරයො හි සග්ගමොක්ඛගෙතුභූතා පුඤ්ඤාසම්පන්නා අයං අපෙ තත්තා සුඛානං වා ආයස්ස අභාවා අපාඨො. දුක්ඛස්ස ගති පටිසරණනති දුග්ගති. දෙසබ්බලතාය වා දුඝෙන කම්මතා නිබ්බත්තා ගතිති දුග්ගති, විවසා නිපතනති තත්ථ දුක්ඛවකාරි නොති විනිපාතො. විනාසනා වා එත්ථ පතනති සමතිජ්ජානග පච්චභාතිපි විනිපාතො. නත්ති එත්ථ අස්සාදසඤ්ඤානො අයොති

නිරයෝ. අප්වා: අපායගහණෙන තිරව්‍රාතයෝනි. දීපෙනි, තිරව්‍රාතයෝනි හි අපායෝ සුඛතෝ¹ අපෙතතො, න දුග්ගති මහසකකානං නාගරුඡදිනං සමභවතො. දුග්ගතිගහණෙන පෙතති විසයං. සො හි අපායෝ වෙව දුග්ගති ව සුඛතෝ¹ අපෙතතො දුකස්ස ව ගතිභූතතො. නතු විනිපාතො අසුරසදිසං.² අවිනිපති තතො. විනිපාතගහණෙන අසුරකායං. සො හි යථා වුතෙතන අතොන අපායෝ වෙව දුග්ගති ව, සබ්බසමුස්සයෙනි ව විනිපතිතතො විනිපාතොති වුවති. තිරයගහණෙන අවිවිආදිමනෙකප්පකාරං තිරයමෙවති. “උප්පනනා”ති: උපගතො, තත් අභිනිබ්බතොති අභිපායෝ. වුතනවිපරියායෙන සුක්කපකො වෙදිතබ්බො. අයං පන විසෙසො: තත් සුගතිගහණෙන මනුස්සගතිපි සංගයගති. සග්ගහණෙන දෙවගතියෙව. තත් සුඤ්ඤා ගතිති සුගති. රූපාදිහි විසයෙනි සුදු අග්ගොති සග්ගො. සො සබ්බොපි පුජ්‍යතොන ලොකොති අයං වචනතො. ඉති දිබ්බෙන වක්ඛනාති ආදි සබ්බං නිගමනවචනං. එවං දිබ්බෙන වක්ඛනා පස්සතිති අයමෙත් සංබෙ පජොති.

දිබ්බවක්ඛණං පරිත්තපච්චිප්පනනා අර්ඛතභග්ගිඨාරමමණ වසෙන වතුසු ආරමමණෙසු පවතති. යථාකමුච්චගඤ්ඤං පරිත්ත මගග්ගන අතිත අර්ඛතභග්ගිඨාරමමණවසෙන පචසු ආරමමණෙසු පවතති. අනාගතංසද්දණං පරිත්තමගග්ගන අප්පමාණමග්ග අනාගත අර්ඛතභග්ගිඨාරමමණවසෙන අසු ආරමමණෙසු පවතතිති.

“ආකඛ්ඛමානොති ව භගවා”ති: භගවා ඉව්ඡමානො. “එකමයි ලොකධාතුං පසෙසංසා”ති: එකං වක්ඛවාලං ඔලොකෙය්‍ය. “සහසමයි චුලනික”නති: එත් යාවතා වර්දමසුරියා පරිහරනති දිසා භනති විරොචනා තාව සහස්සධා ලොකො එසා සහසමි චුලනිකා නාම. “චුලනික”නති: වුද්දකං.

“මිසහසමයි මජ්ඣමිකං ලොකධාතු”නති: එත් සහස්ස වක්ඛවාලානං සහස්සභාගෙන ගණෙත්වා දසසතසහස්සවක්ඛ වාලපරිමාණං විසහසමි මජ්ඣමිකා ලොකධාතු නාම. එතතකෙන බුද්ධානං ඡතිකෙබ්බතං නාම දස්සිතං, බොධිසත්තානං හි පච්ඡම දෙවලොකතො වවිත්වා මාතුකුච්ඡයං පටිසංඝිගහණදිවසෙ ව මහාභිනිකමණදිවසෙ ව සමෙබ්බිධිමච්චක්කප්පවත්තනආයුසඛ්ඛා රෙස්සජ්ජනපරිනිබ්බාණදිවසෙසු ව එතතකං ධානං කමපති. “නිසහසමි මහාසහසමයි ලොකධාතු”නති: සහස්සිතො පථාය දුතියසහසමි පථමසහසමි සහස්සලොකධාතුං කත්වා ගණිතං. මජ්ඣමිකං සහස්සධා කත්වා ගණිතතො මහනොති සහස්සෙහි ගණි

1. සි. I. & II. සුගතිතො.

2. V. ම. අසුරකායසදිසං.

තත්තාති මහාසහසී, එතතාවතා කොටිසනවක්කවාලපරිමාණො
ලොකො දසීතො, ගණකපුත්තනිසුසේරෙ පන එවමාග:-තිසහසී
මහාසහසීලොකධාතුයා එතං පරිමාණං ඉදං හි ආවරියානං
සජ්ඣාය මූලහතං තං වාචාය පරිනිනාසානං. කොටිසනසහසු
වක්කවාලපරිමාණසානං තිසහසී මහාසහසී ලොකධාතු නාමාති.
එතතාවතා හි භගවතො ආණ්ණෙබ්බතං නාම දසීතං. එතසමිං
හි අනතරෙ ආවානාරියපරිත්ත ඉසිගිලිපරිත්ත ධජග්ගපරිත්ත
බොජ්ඣංගපරිත්ත බිකුපරිත්ත මොරපරිත්ත මෙත්තපරිත්ත රතන
පරිත්තානං ආණං ඵරති.

“සාවතා වා පන ආකංඛෙසා”ති: යත්තකං වා ඉවෙජ්ජය.
ඉමිනා විසයේකබ්බතං දසීතං. බුද්ධානං හි විසයබෙත්තසු පමාණ
පරිචේද්දෙ නාම නාමි. නත්තිභාවෙ වසු ඉමං උපමං ආගරන්ති.
කොටිසනසහසු වක්කවාලෙ හි යාව් බුහමිලොකා සාසපෙති පුරෙත්වා
සවෙ කොටි පුරත්තිමාය දිසාය එකවක්කවාලෙ එතං සාසපං පකි
පනොගා ගවෙජ්ජය, සබ්බෙපි තෙ සාසපා පරිකම්‍යං ගවෙජ්ජයං.
තත්තෙව පුරත්තිමාය දිසාය වක්කවාලා. දකිණිණාදීසුපි එසෙව නයො.

තත්ථ බුද්ධානං අවිසයො නාම නාමි. “නාවතනං පසෙසා”ති:
තත්තකං ඔලොකෙය්‍ය. එවං පරිසුඛං භගවතො දිබ්බවක්කුනාති
දිබ්බවක්කුකථං නිදාපෙසි. “කථං භගවා පඤ්ඤවක්කුනා විවට
වක්කු”ති: කෙන පකාරෙන පඤ්ඤවක්කුනා අපිහිතවක්කු, මහා
පඤ්ඤ පුට්ඨපඤ්ඤති ආදිකං, තත්ථ අතිරෙච්ඡි යදිදං පඤ්ඤයාති,
පරියොසානං ගෙසා වුත්තත්ථමෙව.

“බුඬවක්කුනා”ති ඉන්ද්‍රියපරෙපරියතනිසුණෙන ව ආසයානු
සයසුණෙන ව, ඉමෙසං වින්‍යං ඤාණානං බුඬවක්කුති නාමං,
සබ්බඤ්ඤාභාසුණසු සමන්තවක්කුති, තිණ්ණං මහඤ්ඤාණානං ධම්ම
වක්කුති. “ලොකං ඔලොකෙගොනා අදදස සතෙන”ති සතෙන
අදදකි, “අපපරජකො”ති: ආදීසු යෙසං වුත්තනයෙනෙව පඤ්ඤ
වක්කුමති රුගාදිරජං අපපං තෙ අපපරජකවා. යෙසං තං මහන්තං
තෙ මහාරජකවා. යෙසං සඨාදීනි ඉන්ද්‍රියානි තිකිකානි තෙ නිකිකිද්දසා,
යෙසං තානි මුද්දති තෙ මුද්දිද්දසා. යෙසං තෙයෙව සඨාදයො
ආකාරං සුඤ්ඤං තෙ ඤානාති. යෙ කට්ඨකාරණං සලලකෙබ්බති
සුබ්බෙත සකකා භොනති විඤ්ඤපෙත්තුං තෙ සුචිඤ්ඤපිසා. යෙ
පරලොකවෙව චජ්ච භගතො පසුන්ති තෙ පරලොකචජ්
කසදසසාවිනො නාම. “උපපලිනි”නති: උපපලවතෙ. ඉතරෙසුපි
එසෙව නයො. “අගොනා නිමුග්ග පොසිනි”ති යානි අනො
නිමුග්ගානෙව පොසියනති. “උදකං අවමුග්ගමම නිකනති”ති:
උදකං අතිකක්ඛිත්වා තිසනති, තත්ථ යානි අවමුග්ගමම සීතානි තානි
සුරියරසමි සමථසුං ආගමයමානානි සීතානි අජ්ජ පුප්ථනකානි. යානි
සමොදකං සීතානි තානි සෙව පුප්ථනකානි. යානි උදකා අනුගතානි

අනෙකා නිමුග්ග පොසිති තානි තනියදිවසෙව පුප්ඵනකානි. උදකා පන අනුග්ගතානි අඤ්ඤානිපි සරොගඋපපලානි නාම අඤ්ඤි. යානි නෙව පුප්ඵසිසානනි මච්ඡකච්ඡපහකකානෙව භවිසානනි, තානි පාලිං නාරුලානි, ආහරිතා පන දීපෙතබ්බානිනි දිපිතානි. යථෙව හි තානි චතුබ්බිධපුප්ඵානි එවමෙව උග්ගච්ඡකඤ්ඤා විපච්ඡිතඤ්ඤා නොයෙකා පදපරමොති චතතාරෙ පුග්ගලා, යසස පුග්ගලසස උදහව වෙලාය ධම්මානිසමයො හොති අයං වුවච්ඡි පුග්ගලො උග්ගච්ඡකඤ්ඤා. යසස පුග්ගලසස සංඛිතෙතන භාසිතසස විත්ථාරෙන අත්ථෙ විහජ්ගමානෙ ධම්මානිසමයො හොති අයං වුවච්ඡි පුග්ගලො විපච්ඡිතඤ්ඤා. යසස පුග්ගලසස උද්දිසනො පරිපුච්ඡනො යොනිසො මනසිකරෙතො කල්යාණමිතෙත සෙවනො භජනො පසිරු පාසනො ධම්මානිසමයො හොති අයං වුවච්ඡි පුග්ගලො නෙයෙකා. යසස පුග්ගලසස බහුමපි පුණ්ණො බහුමපි භණ්ණො බහුමපි ධාරයනො බහුමපි වාචයනො න තාය ජනියා ධම්මානිසමයො හොති අයං වුවච්ඡි පුග්ගලො පදපරමො.

තත්ථ භගවා උපපලවනාදිසද්දිසං දසසහසසිලොකධානුං ඔලොකෙනෙකා අජ්ජ පුප්ඵනකානි උග්ගච්ඡකඤ්ඤා සෙව පුප්ඵන කානි විපච්ඡිතඤ්ඤානි එවං සබ්බාකාරතොව අද්දස. තත්ථ නිශ්ශුං පුග්ගලානං ඉමසමිඤ්ඤාදව අතතභාවෙ භගවතො ධම්ම දෙසනා අත්ථං සාධෙති, පදපරමානං අනාගතත්ථාය වාසනා හොති. “ගුගවජිතො”ති ආදිසු, එත්ථ රජනවසෙන ආරම්මණෙ වරණං එතසස අඤ්ඤි=ගුගවජිතො. දුස්සනවසෙන ආරම්මණෙ වරණං එතසස අඤ්ඤි=දෙසවජිතො. මුයනනවසෙන ආරම්මණෙ වරණං එතසස අඤ්ඤි=මොහවජිතො. විතකකනවසෙන උග්ගනවසෙන ආරම්මණෙ වරණං එතසස අඤ්ඤි=විතකකවජිතො. ඔකපපනසඬා වසෙන ආරම්මණෙ වරණං එතසස අඤ්ඤි=සඬාවජිතො. ඤ්ඤණමෙව වරණං ඤ්ඤණෙන වා වරණං ඤ්ඤණතො වා වරණං ඤ්ඤණසස වා වරණං එතසස අඤ්ඤි=ඤ්ඤණවරිතො. “ගුගවජිතසසා”ති: රුගුසස දසස රාගබ්බලසස. පරතොපි එසෙව නයො. “අසුභකථං කථෙති”ති: උමුච්ඡාතකාදි දසවිධං අසුභපටිසංයුතතං කථං ආචිකඛති. වුතතං හෙතං: “අසුභා භාවෙතබ්බා රාගසස පහානායා”ති. “මෙතතා භාවනං ආචිකඛති”ති: මෙතතාභාවනං විතතසිනෙතං කථෙති. වුතතං හෙතං: “මෙතතාභාවෙතබ්බා ව්‍යාපාදසස පහානායා”ති. “උද්දෙසෙ”ති: සජ්ඣායනෙ. “පටිපුච්ඡාසා”ති: අභිකථාය. “කාලෙත ධම්මසවණෙ”ති යුතත පතකකාලෙ උභතරිං පරියතතිධම්මසවණෙ. “ධම්මසාකච්ඡා සා”ති: අඤ්ඤාදි සඬං සාකච්ඡාය. “ගරුකංවාසෙ”ති: ගරුකං පසිරුපාසනෙ. “නිවෙසෙති”ති. ආවරියානං සනතිකෙ පතිඬා පෙති. “ආනාපානසනිං කථෙති”ති: ආනාපානසනිසමපයුතතං කමමඬානං කථෙති. වුතතං හෙතං: “ආනාපානසනි භාවෙතබ්බා

විකසනුපවේදයා”ති. “පසාදනිසං නිමිත්තං ආවිකති”ති: චුල වෙදල මහාවෙදලාදි පසාදජනකං සුත්තං කපේති. “බුබුසුබොධි”නති: බුබුසුසං භගවතො බුබුත්තපටිවෙධං. “බමමසුබමමන”නති: නවවිධලොකුත්තරධම්මස්ස සවාකධාතනං. “සංඝසුප්පටිපනති”නති: අසම්බුද්ධජයසංඝස්ස සුප්පටිපන්නාදි සුසුප්පටිපනතිං. “සිලානි ච අත්තනො”ති: අත්තනො සන්නකා සිලානි ච ආවිකති. “විපස්සනානිමිත්ත”නති: උදයබ්බයාදිපටිසංයුත්තං කපේති. “අභිව්වාසාර”නති: හුත්වා අභාවාසාරං. “දුක්ඛාසාර”නති: උදයබ්බය පතිච්චිනාසාරං. “අත්තනාසාර”නති: අවසවත්තනාසාරං.

“සෙලෙ සථා පබ්බතමුඛනි භිනො”ති: සෙලමයෙ එකස්තෙ පබ්බතමුඛනි භිනොව, න හි තත්ථ ධීවස්ස දස්සනත්ථං ගිවුකෙධප¹ පසාරණාදි කිව්වං අනුච්ඡි. “නදුපම”නති: තප්පටිභාගං සෙලපබ්බතපමං, අයං පනෙත්ථ සංඛෙපනො. යථා සෙලපබ්බත මුඛනි යථා ධීවොව වකුමුඛං පුරිසෙසං සමන්නතො ජනනං පස්සෙය්‍ය තථා තමපි සුමෙධ සුදුරපඤ්ඤ සබ්බඤ්ඤාතඤ්ඤණෙන සමන්නවකුමු භගවා ධම්මමයං පඤ්ඤමයං පාසාදමාරුත්ත සයං අපෙතසොකො සොකාවකිණ්ණං ජනිජරාභිභූතව ජනනං අවෙකබ්බසු උපධාරය උපපටිකබ්බ අයං පනෙත්ථ අධිපයායො:-

යථා හි පබ්බතපාද සාමන්තා මහන්තං බෙත්තං කත්වා තත්ථ කෙදුරපාලිසු කුටිකායො කත්වා රතනිං අග්ගිං ජලෙය්‍යං, වතුරඛග සමන්නාගතං ව අනුසාරං අස්ස, අප් නස්ස පබ්බතස්ස මත්තෙකෙ යත්වා වකුමුඛො පුරිසස්ස භූමිං ඔලොකයතො නෙව බෙත්තං න කෙදුරපාලියො න කුටියො න තත්ථ සංඛිතමනුස්සා පඤ්ඤයෙය්‍යං. කුටිකාසු පන අග්ගිජලමත්තමෙව පඤ්ඤයෙය්‍ය. එවං ධම්මපාසාදං ආරුත්ත සත්තකායං. ඔලොකයතො තථාගතස්ස යෙ තෙ අකත කල්‍යාණො සත්තා තෙ එකවිභාරෙ දකිණිජනුපස්සෙ නිසින්නාපි බුබුච්ඡායා ආපාථං නාගච්ඡන්ති. රතනිබ්බතසරං විය ගොන්ති. යෙ පන කාතකල්‍යාණො වෙනෙය්‍යපුග්ගලා තෙවස්ස දුරෙපි ධීවා ආපාථං ආගච්ඡන්ති. තෙ අග්ගි විය නිමිවන්නපබ්බතො විය ව. උත්තමපි වෙතං:

“දුරෙ සන්නො පසාසෙනති නිමිවන්නොව පබ්බතො
අසන්නත්ථ න දිස්සන්ති රතනි” බිත්තා යථා සරා”ති.

“සබ්බඤ්ඤාතඤ්ඤණ”නති: එත්ථ පන පඤ්ඤානෙය්‍යපථප්පහෙදං සබ්බං අඤ්ඤාසීති සබ්බඤ්ඤා. සංඛතාසංඛතාදිහෙද සබ්බධම්මානි සංඛාරො විකාරො ලක්ඛණං නිබ්බාණං පඤ්ඤාතන්ති පඤ්ඤව නෙය්‍ය පථා ගොන්ති, සබ්බඤ්ඤාස්ස භාවො සබ්බඤ්ඤාතා. සබ්බඤ්ඤාතා එව ඤ්ඤාණං සබ්බඤ්ඤාතාඤ්ඤාණං නි වත්තබ්බෙ සබ්බඤ්ඤාතඤ්ඤාණන්ති චුත්තං.

න හොති. “න පිටකසමපදයා”ති: අමානං පිටකතනනියා සථිං සමෙ තනති න හොති. “න නානගහෙඤ්ඤා”ති නානගහෙතපි න හොති. “න ආකාරපටිච්ඡායෙහි”ති: සුඤ්ජර්මදං කාරණනති එවං කාරණ පරිච්ඡිතකෙතනාපි න හොති. “න දිසිනිපකානානනිසා”ති: අමානං නිශ්චාසිනා¹ බමිනා ගතිතදිසියා සථිං සමෙතිතිපි න හොති. “අඵවා පි සමාධි”නති එත්ථ සමාධිනති කුසලචිත්තෙතකග්ගතා සමාධි. කෙනෙත්ථ සමාධිති: සමාධානනෙත්ථ. කිමිදං සමාධානං නාම? එකාරමමණේ විතතවෙනසිකානං සමං සමමා ව ආධානං ස්පනනති වුතනං හොති. තසමා යස්ස බමමස්ස ආනුභාවෙන එකාරමමණේ විතතවෙනසිකා සමං සමමාව අවිකම්පමානා අවිප්පකිණ්ණො ව හුත්වා තිස්සනති ඉදං සමාධානනති වෙදිතබ්බං.

තස්ස බො පන සමාධිස්ස කිං ලක්කණනති? අවිකෙඛපො, විකෙඛප විබංසනං රසො. අකමපනං පච්චුප්පානං, සුඛං පදදානං; සමාධි. අනාවිලභවලභාවෙන ආරමමණේ තිස්සනති=සීති. පරතො පදවයං උපසග්ගවසෙන වසිති. අපි ව සමපසුතතධමෙම ආරමමණමති සමපිණ්ණො තිස්සනති=සණ්ඨති. ආරමමණං ඔගහෙත්වා අනු පවිසිත්වා තිස්සනති=අවසීති. කුසලපකනසමිං හි වතතාග්ථෙව බමමා ආරමමණේ ඔගහනති සඛා සති සමාධි පඤ්ඤා. තෙනෙව සඛා ඔකප්පනාති වුතතා. සති අපිලාපනතාති, සමාධි අවසීතිති, පඤ්ඤා පරියොගාගතාති. අකුසලපකෙඛ පන තයො බමමා ආරමමණේ ඔගහනති තණ්හා දිසි අවිජ්ජාති. තෙනෙව තෙ ඔසාති වුතතා. විත්තෙතකග්ගතා පනෙත්ථ න බලවති හොති. යථා හි රජ්ජාතසානෙ උදකෙන සිවිත්වා සමමසෙ පොකමෙව කාලං රජං සනතිසීදති. සුස්සනෙනසුස්සනෙන² පුන පකතිභාවෙනෙව වුසාති. එව මෙව අකුසලපකෙඛ විත්තෙතකග්ගතා න බලවති හොති.

උඛවච්චි විචිතිච්ඡාවසෙන පවත්තස්ස විසාහාරස්ස පවිපකතො අවිසාහාරො. උඛවච්චි විචිතිච්ඡාවසෙනෙව ගච්ඡන්තං විතනං විකම්පනි නාම, අයං පන තථාවිධො විකෙඛපො න හොතිති අවිකෙඛපො; උඛවච්චි විචිතිච්ඡාවසෙනෙව විතනං විසාහනං නාම හොති, ඉතො විතො ව හරීයති. අයං පන එවං අවිසාහටමානස්ස භාවොති අවිසාහටමානස්සා. “සමපො”ති: තිවිධො සමපො, විතකසමපො අධිකරණසමපො සබ්බසංඛාරසමපොති. තත්ථ අස්ස සමාපනතිස්ස විත්තෙතකග්ගතා විතකසමපො නාම, තං හි ආගමම විතතවලනං විතතවිප්පජ්ජිතං සමමති වුපසමමති තසමා සො විතකසමපොති වුච්චති. සමමුඛාවිතයාදි සත්තවිධො අධිකරණසමපො නාම, තං හි ආගමම තාති තාති අධිකරණාති සමමනති වුපසමමනති තසමා සො අධිකරණසමපොති වුච්චති. යස්මා පන සබ්බෙ

සංඛාර නිබ්බාණං ආගමම සමමනති වූපසමමනති තසමා තං සබ්බසංඛාරසමපොති වුවවතී. ඉමසමිං අතෙ විතතසමපො අධිපොතො. සමාධිලක්කණේ ඉඤ්ඤං කාරෙතීති සමාධිඤ්ඤං. උඛ්චෙව න කමන්තීති සමාධිබලං. සමමාසමාධිති යාථාව සමාධි තිය්‍යාතිකසමාධීති. අථ භගවා යසමා ඉඤ්ඤසංවරෙහි සිලස්ස රක්කා යසමා වා ඉමිනා අනුක්කමෙන දෙසියමානා අයං දෙසනා තාසං දෙවතානං සප්පායා තසමා ඉඤ්ඤසංවරතො පභුති පටිපදං දස්සෙතො වක්කුතීති ආදි මාරඛං.

තත් “වක්කුති නෙව ලොලස්සා”ති: අදිඨ දක්ඛිනබ්බාදි වසෙන වක්කුති ලොලො නෙවස්ස, “ගාමකථාස ආවරසෙ සොන”නති: තිර්වජානකථානො සොනං ආවරෙය්‍ය, “වක්කුලොලිසෙතා”ති: වක්කුවාරෙ උප්පන්නලොභවසෙන වක්කුලොලිසෙත. “අදිඨං දක්ඛි නබ්බ”නති: අදිඨපුබ්බං රූපාරම්මණං පසසිතුං යුත්තං. “දිඨං සමතික්කමිනබ්බ”නති: දිඨපුබ්බං රූපාරම්මණං අතික්කමිතුං යුත්තං.

“ආගමෙන, ආගම”නති: පුප්පාරාමාදිආගමෙන ඵලාරාමාදිං පුප්පාරාමාදිං වා. “දිඝවාජික”නති: දිඝවරණං. “අනවඤ්චින වාජික”නති: අසනතිඨවරණං. “අනුසුතොනා විහරති රූපදස්ස නාසා”ති: රූපාරම්මණස්ස දස්සනත්ථාය පුනපුනං යුත්තො හොති. “අනතර්ඝරං පටිඝො”ති: උමාරබ්බනතරං පටිඝො. “විට්ඨිපටි පනෙතා”ති: අනතර්විට්ඨි ඔතිණෙණො. “ඝරමුඛානි ඔලෙකෙතො”ති: ඝරවාදනී අවලොකෙතො. “උඛං ඔලෙකෙතො”ති: උපරිදිසං උඛිමුඛො හුත්වා විලොකෙතො; “වක්කුතා රූපං දිස්වා”ති: කාරණවසෙන වක්කුති ලඛිවොභාරෙන රූපදස්සන සමතෙත වක්කු විඤ්ඤාණෙන රූපං දිස්වා; පොරුණා පනාහු:—වක්කු රූපං න පස්සති අවිතතකතතා, විතතං න පස්සති අවක්කුකතතා, වාදරම්මණ සංඝට්ටිතෙන පසාදවඤ්ඤානෙක විතෙතන පස්සති. ඊදිසි පනෙසා ධනුනා විජ්ජනීති ආදිසු විය සසම්භාරකථා නාම හොති, තසමා වක්කු විඤ්ඤාණෙන රූපං දිස්වාති අයමෙවෙත් අතෙ.

“නිමිත්තග්ගාහි”ති: ඉත්තිපුරිසනිමිත්තං වා සුභනිමිත්තාදිකං වා කිලෙසවඤ්චුතං නිමිත්තං ඡන්දරූපවසෙන ගණනාති. දිඨමතො යෙව න සණ්ඨාති. “අනුබ්‍යජ්ජනග්ගාහි”ති: කිලෙසානං අනුබ්‍යජ්ජ නතො පාකටකරණතො අනුබ්‍යජ්ජනනී ලඛිවොභාරං ගත්ථාද ගිතකපිතවිලොකිතාදිහෙදං ආකාරං ගණනාති. “සන්ධාධිකරණ මෙන”නති: ආදිමති. යංකාරණං යස්ස වක්කුඤ්ඤාසංවරස්ස හෙතු එනං පුග්ගලං. සති කවාටෙන වක්කුඤ්ඤං අසංවුතං අපිහිතවක්කුවාරං හුත්වා විහරන්තං එතෙ අතිජ්ඣාදයො ධම්මා අනාස්සවෙය්‍යං අනුප්ප බ්‍යෙය්‍යං. “නස්ස සංවර්ග්ග න පටිපජ්ජති”ති: තස්ස වක්කුඤ්ඤස්ස සතිකවාටෙන පිදහනත්ථාය න පටිපජ්ජති. එවං භූතොයෙව ව

න රකකි වකුන්ද්‍රියය න වකුන්ද්‍රියය සංවරං ආපජ්ජනිති ප්‍රචචති. තත් කිවාපි වකුන්ද්‍රියය සංවරෙ වා නත්ති. න හි වකුන්ද්‍රියසංවරං නිසංසාය සති වා මුඛසච්චං වා උපපජ්ජති, අපි ව යද රුපාරම්භං වකුන්ද්‍රිය අපාඨං. ආගච්ඡති තද් භවතෙ චිකිත්තං. උපපජ්ජනා නිරුච්චෙ කිරියමනොධාතු ආවජ්ජනකිවං. සාධයමානා උපපජ්ජනා නිරුච්චති, තතො වකුන්ද්‍රියසංවරං දස්සනකිවං, තතො විපාක මනොධාතු සම්පට්ච්ඡනකිවං, තතො විපාකාගෙනුකමනොවිසුද්ධං ධාතු සන්තිරණකිවං, තතො කිරියාගෙනුකමනොවිසුද්ධං ධාතු චොක්ඛනකිවං. සාධයමානා උපපජ්ජනා නිරුච්චති. තද්දනතරං ජවනං ජවති, තනුපි තෙව භවතසමයෙ න ආවජ්ජනා දිනං අසුද්ධතරසමයෙ අසංවරො වා සංවරො වා අත්ති. ජවනකකිණෙ පන සවෙ දුස්සීලාං වා මුඛසච්චං වා අසුද්ධං වා අකකනති වා කොසජ්ජං වා උපපජ්ජති අසංවරො භොති.

එවං ගොතෙන පන සො වකුන්ද්‍රියය අසංවරෙති ප්‍රචචති. කසමා? යසමා තසමං සති වාරම්භි අගුත්තං භොති භවතම්භි ආවජ්ජනාදිති පි විචිත්තාති. යථා කිං? යථා නගරෙ වතුසු වාරෙසු අසංවුත්තෙසු කිවාපි අනෙතා සරවාතොසිකගභ්‍යාදයො සංවුත්තා තථාපි අනෙතා නගරෙ සබ්බභවං අරක්ඛිතං අගොපිතමෙව භොති, නගරවාතෙති පි විසිත්තා වොර යදිච්ඡකං හරෙය්‍යං, එවමෙව ජවතෙ දුස්සීලාදිසු උපපන්නෙසු තසමං අසංවරෙ සති වාරම්භි අගුත්තං භොති භවතම්භි ආවජ්ජනාදිති පි විචිත්තාති.

“සඛාදෙය්‍යානි”ති: කමම ඵලව ඉධ ලොකව පරලොකව සද්දතිත්තා දින්නාති, අයං මෙ සද්දතිවා මිත්තො වා ඉදං වා පටිකරිස්සති ඉදං වානෙන කතපුබ්බනති එවං න දින්නාතිති අත්තො. එවං දින්නාති හි න සඛාදෙය්‍යානි නාම භොනාති. “භොජනානි”ති: ව දෙසනාසිසමභවමෙතං. අත්තො පන සඛාදෙය්‍යානි භොජනානි භුජ්ජනා විවරනි පාරුපිත්තා සෙනාසනානි සෙවමානා ගිලානපච්චය භෙසජ්ජං පරිභුජ්ජමානානි සබ්බමෙතං වුත්තමෙව භොති. “සෙසා පිද”නති: නිපාතො, තස්සත්තො: කතමො සොති. නිවමං නාම යං කිම් නිවමං. ගාමං ගච්ඡන්තනාපි ගිවං පසාරෙත්තා දඬුං න වට්ඨති. “ගිත”නති යං කිම් ගිතං. “වාදිත”නති: යං කිම් වාදිතං. “සෙතා”නති: නට්ඨමජ්ජං. “අනාගා”නති: භාරතරාමායනාදිකං යස්මිං ධාතෙ කපිසති තත් භවතුං න වට්ඨති. “පාණිස්සර”නති: කංසනාදං. පාණිනාලනති පි වදනති.

“වෙතාල”නති: සනතාලං; මනෙතන මනසරිථාපනනති එකෙ, “කුමහපුණ්”නති: වතුරස්ස අමමණක තාලං. “කුමහ සද්ද”නති පි එකෙ, “සොහනිගර”නති¹ නවානං අබ්බොතිරණං,²

1. V. 3. සොහනරණකති.

2. V. 3. අබ්බොතිරණං, සි. I. අභුකතිරණං.

සෞභ්‍යගරකං වා, පටිභානවිතනනති වුතනං හොති, “වඩාල”නති අයොගුලකිලා, වඩාලානං සණ්ධොවනකිලාතිපි වදනති. “වංස”නති: වෙණුං උසාපෙඤා කිලනං. “බොවන”නති: අසි ධොවනං, එකවෙවසු කිර ජනපදෙසු කාලකතඤ්ඤාන කොපෙනති නිබන්ධා යපෙනති. අප් නෙසං පුතිභුතකාලං ඤාතා නිහරිතා අසිති ධොවිතා ගතෙති මතෙතො යපෙනති: තෙ නකතතකාලෙ එකසමිං යානෙ අසිති යපෙනා එකසමිං යානෙ සුරදිති යපාපෙනා රොදනතා රොදනතා සුරං පිවනති. වුතනමපි වෙනං: “අත්ති තිකතවෙ දකතිණෙසු ජනපදෙසු ධොවනං නාම තත්ථ බහුං අනනමපි පානමපි බජ්ජමපි හොජ්ජමපි ලෙහමපි, අත්තෙ නං තිකතවෙ ධොවනං තෙනං නත්ති වදුමි”ති. එකවෙව පන ඉන්ද්‍රජලෙන අසිධොවනං ධොවනනති වදනති, හත්ති යුධාදිසු තිකතො තෙව හත්තිආදිති සමිං යුජ්ජිතං න තෙ යුජ්ජාපෙතං න යුජ්ජිතො දදුං වට්ටති. “නිබ්බව”නති: මලයුධං, “උසොධික”නති: යත්ථ සමපහාරො දියසති, “බලගන”නති: බලගණනායානං, “සෙතාබ්‍රහ්ම”නති: සෙතානිවෙසං සංකටබ්‍රහ්මාදිවසෙන සෙතාය නිවෙසනං, “අනිකදස්සන”නති: තයො හත්ති පවජමං හත්තානිකනති ආදිතා නයෙන වුතනං අනිකස්සදස්සනං.

“න නිමිත්තගාහි හොති”ති: ජන්දරාගවසෙන වුතනප්‍රකාරං නිමිත්තං න ගණනාති. එවං සෙසපදතිපි වුතනපටිපක්කනයෙන වෙදිතබ්බාති, යථා ව හෙයා ජවතෙ දසසීලාදිසු උප්පනෙනසු තසමිං අසංවරෙ සති වාරමපි අගුතනං හොති භවබ්‍රහ්මපි ආවජ්ජනාදිතිපි විපිටිතතානිති වුතනං, එවමධි තසමිං සීලාදිසු උප්පනෙනසු වාරමපි ගුතනං හොති භවබ්‍රහ්මපි ආවජ්ජනාදිපි විපිටිතතානි, යථා කිං? යථා නගරවාසෙසු සංවුතෙසු කිවාපි අනෙතාසරාදයො අසංවුතා හොනති, තථාපි අනෙතානගරෙ සබ්බහං සුරකම්භං සුගොපිතමෙව හොති නගරවාසෙසු පිතිතෙසු වොරානං පවෙසො නත්ති. එවමෙව ජවතෙ සීලාදිසු උප්පනෙනසු වාරමපි ගුතනං හොති, භවබ්‍රහ්මපි ආවජ්ජනාදිති විපිටිතතානිපි, තසමා ජවනකතණෙ උප්පජ්ජමානො වක්ඛුන්දියෙ සංවරොති වුතෙනා. ඉතොපරං හෙයා ව උපරි ව වුතන විපරියායෙන අත්තො වෙදිතබ්බො. “විසුකදස්සනා”ති: පටාති දස්සනතො. “ගාමකථා”ති: ගාමවාසිනං කථා. “බන්ධනං”ති වන්ධනං, අනියානිකතතා සග්ගමොක්කමග්ගානං තිරච්ඡානභුතා කථාති=තිරච්ඡානකථා, තත්ථ රාජනං ආරබ්භ මහාසමමතො මනාදා ධම්මාසොකො එවං මහානුභාවොති ආදිතා නයෙන පවත්තා කථා ගිජ්ජකථා, එස නයො වොරකථා දීසු, තෙසු අසුකො රාජ අතිරූපො දස්සනියොති ආදිතා නයෙන ගෙහසිත කථාව තිරච්ඡානකථාව හොති.

සොපි නාම එව. මහානුභාවො බයං ගතොති එවං පවත්තා පන කම්මසානභාවෙ තිස්ති, වොරෙසුපි මුලදෙවො එවං මහානුභාවො මෙසමාලො¹ එව. මහානුභාවොති තෙසං කම්මං පටිච්ච අහො සුරාති ගෙහසිත්තකථා ව තිරච්ඡානකථා. සුඛෙපි භාරතසුඛාදිසු අසුකෙන අසුකො එවං මාරිතො එවං විඛොති කාමසංසාදවසෙතෙව කථා තිරච්ඡානකථා. තෙපි නාම බයං ගතොති එවං පවත්තා සබ්බස්ස කම්මසානමෙව ගොති. අපි ව අනනාදිසු වණ්ණවත්තං ගතුවත්තං රසවත්තං ඵසංචත්තං බාදිමහ භුජිමහ පිච්චිමහ පරි භුජිමහාති කාමසංසාදවසෙත කපේතුං න වට්ටති. සාත්තං පන කත්වා පුබ්බෙ එවං වණ්ණොදි සමපත්තං අනන්තං පානං වත්තං සයනං මාලං ගතං සීලවත්තානං අදමහ, වෙතිගසුජං අක රිමහාති කපේතුං වට්ටති, ඤාතිකථාදිසුපි අමහාකං ඤාතකා සුරා සමත්තාති වා පුබ්බෙ මයං එවං විචිත්තොති යාතෙති විචරිමහාති වා අසංසාදවසෙත වත්තුං න වට්ටති. සාත්තං පන කත්වා තෙපි තො ඤාතකා බයං ගතොති වා පුබ්බෙ මයං එවරුපා උපාගතා සංඝස්ස අදමහාති වා කපේතබ්බං, ගාමකථාපි සුතිවිසි දුන්තිවිසි සුතිකම් දුක්ඛිකම්බාදිවසෙත අසුකගාමවාසිනො සුරා² සමත්තාති වා එවං අසංසාද වසෙත වත්තුං න වට්ටති, සාත්තං පන කත්වා සඛා පසන්නාති වා බයං ගතා වයං ගතොති වත්තුං වට්ටති. නිගමනගරජනපදකථාසුපි එසෙව නයො. ඉන්ධිකථාපි වණ්ණසංඝස්සානාදිති පටිච්ච අසංසාදවසෙත න වට්ටති. සඛා පසන්නා බයං ගතොති එවමෙව වට්ටති. සුරකථාපි නාදි මිත්තො නාම යොධො සුරො අහොසීති අසංසාදවසෙත න වට්ටති සඛො අහොසී බයං ගතොති එවමෙව වට්ටති. විසිබාකථාපි අසුකා විසිබා සුතිවිසි දුන්තිවිසි සුරා සමත්තාති අසංසාදවසෙත න වට්ටති. සඛා පසන්නා බයං ගතා ඉවෙච්ච වට්ටති. “කුමහසානකථා”ති: කුමහසානකථා උදකතිත්තකථා වුච්චති, කුමහදසිකථා වා. සාපි පාසාදිකා නච්චිතුං ගායිතුං ඡෙකාති අසංසාදවසෙත න වට්ටති. සඛා පසන්නාති ආදිතා නයෙන වට්ටති. “සුබ්බපෙත කථා”ති: අතිත ඤාතිකථා. තත්ත වත්තමානඤාතිකථාසදිසොව විතිච්ඡයො. “භාග්ගන කථා”ති: පුරිමපච්ඡිමකථා විමුත්තා අවසෙසා නානා සභාවා³ තිරත්තකථා. “ලොකකඩාසිකා”ති: අයං ලොකො කෙන නිමිත්තො අසුකෙන නාම නිමිත්තො, කාසො සෙතො අසීතං සෙතත්තා, බලාකා රත්තා ලොභිත්තස්ස රත්තත්තාති එවමාදිකා ලොකායනවිතසලාපකථා. සමුදාකම්බාසිකා නාම: කසමා සමුදො සාගරො සගරදෙවෙන බතත්තා සාගරෙ, බතො මෙති හත්ථමුදො සයං තිවේදිතත්තා සමුදොති එවමාදිකා තිරත්තකා සමුදාකම්බාකථා. “හමො”ති: වුච්චි. “අහමො”ති: හාති. ඉති හවො ඉති අහවොති යං වා

1. V. ම. වෙසමාලො.

2. V. ම. පුර.

3. V. ම. නානාපකති.

තං වා නිරන්තකාරණං වන්ධා පවත්තිතා කපා ඉතිහවාහවකපා.
 “ආවරණයා”ති: ආවරණං කරෙය්‍ය. “නිවාරණයා”ති: ආරම්භණතො
 වාරෙය්‍ය, “සංවරණයා”ති: සම්මා නිසෙසං කන්ධා වාරෙය්‍ය.
 “රක්කවණයා”ති: රක්කං කරෙය්‍ය. “ගොපණයා”ති: සංඛ්‍යාපෙය්‍ය.
 “පිදුණයා”ති: පිදුහනං කරෙය්‍ය. “පච්ඡිද්ධයා”ති: සොතං
 ඡිද්ධෙය්‍ය. “තොනි තොනි නි තුස්සනිති”ති: තෙන තෙන අමිලා
 දිනාරසෙන න සනෙතාසං ආපජ්ජනති. “අපග්ගපරං පටිසෙසනිති”ති:
 උපරුපරි ගවෙසනති. “එසෙසනා”ති: රෙගඵසෙසන. “භවම නාගි
 ජසෙසනා”ති: තස්ස ඵස්සස්ස විනොදනන්ධාය කාමහවාදි භවම න
 පනෙය්‍ය, “හෙරවෙසු ව න සම්පවෙධෙය්‍යා”ති: තස්ස ඵස්සස්ස
 පච්චයභුතෙසු සිහව්‍යාසොදිසු හෙරවෙසු පන න සම්පවෙධෙය්‍ය,
 අවසෙසෙසු වා සාණ්ඤ්ඤිය මනිඤ්ඤිය විසයෙසු නප්පවෙධෙය්‍ය, එවං
 පරිපුරො ඉඤ්ඤියංවරෙ වුතෙනා ගොති, පුරිමෙති වා ඉඤ්ඤියංවරං
 දස්සෙත්වා ඉමිනා අරඤ්ඤෙ වසනා හෙරවං දිස්වා වා සුත්වා වා
 නප්පවෙධිතබ්බනති දස්සෙති. “එකෙනානාරණයා”ති: එකෙන
 කාරණෙන, “භස්මපි හෙරවං පි නඤ්ඤෙවා”ති: භයං ව හෙරවංති
 ව බුද්ධකම්ම මහන්තම්මි උත්තාසනිමිත්තමෙව.¹ තමෙවන්ධං දස්සෙත්තුං
 “වුත්තං හෙත”නති ආදිමාහ.

“භස්ම”ති: තප්පච්චයා උප්පන්නභයං, “භස්මනික”නති: ආකාර
 නිද්දෙසො. “ජම්බිනන්ත”නති: භයවසෙන ගන්තවලනං. “ලොමහං
 සො”ති: ලොමානං. හංසනං උඬගහවා, ඉමිනා පදවයෙන
 කිව්වතො භයං දස්සෙත්වා පුන වෙනසො උබ්බගො උත්තාසොති
 සභාවතො දස්සෙති. “උබ්බගො”ති: තුරිතො උත්තාසො. “ජ්ඣි
 භස්ම”නති: ජ්ඣිං පටිච්ච උප්පන්නභයං. සෙසෙසුපි එසෙව නයො,
 රුජතො උප්පන්නං භයං භජ්ඣස්ම. සෙසුපි එසෙව නයො,
 “අනන්තානුමාදභස්ම”නති: පාපකම්මිතො අත්තානං අනුචදනත්තං
 උප්පජ්ජනකභයං. “පග්ගනුමාදභස්ම”නති. පරස්ස අනුමාදතො
 උප්පජ්ජනකභයං. “දමභස්ම”නති: අභාරිකස්ස රඤ්ඤ පවත්තිත
 දමං අනභාරිකස්ස විනයදමං පටිච්ච උප්පජ්ජනකභයං. “දුගහති
 භස්ම”නති: වත්තාරෙ අපායෙ පටිච්ච උප්පජ්ජනකභයං. “ඌමි
 භස්ම”නති: මහාසමුද්දෙ උදකං ඔරෙහන්තස්ස පත්තභයං. මහා
 සමුද්දෙ කිර මනිඤ්ඤි නාම සභිසොජනාති උග්ගච්ඡති, ගහා
 විවි නාම පණණාසයොජනාති, රෙහණවිවි නාම වත්තාද්‍රිස
 යොජනාති උග්ගච්ඡති, එවරුපා ඌමිසො පටිච්ච පවත්තභයං.²
 ඌමිභයං. මිහකුලතො භයං කුම්බිලභයං. උද්කාවට්ටතොභයං.
 ආවට්ටභයං. සුසුකා වුච්චති වඩම්මෙත්වා තතො භයං සුසුකාභයං.
 “ආජිවිකභස්ම”නති: ජිවිතවුත්තිතො භයං ආජිවිකභයං.³ “අසිලොක
 භස්ම”නති: ගරහතො භයං.

1. V. ම. උත්තාසමත්තමෙව

2. V.ම. පත්තභයං.

3. සි ආවිකභයං.

අබ්බාධන පරයා ගුණ¹ නිපෙපසෙති නිපුඤ්ජාති, යසමා වා ගතිජතං පිංසිති, ගතිමග්ගතා විශ්² පරගුණෙ නිපිංසිති, විවුණෙණතා එසා ලාභමග්ගතා හොති තස්මා නිපෙපසිකතාති වුවවති. න එවරුපාය නිපෙපසිකතාය. “න ලාභෙන ලාභං නිජ්ඣිංසනනායා”ති: එත් නිජ්ඣිංසනනාති මග්ගතා, අඤ්ඤාතො ලබං හි අඤ්ඤත්ථ හරණවසෙන ලාභෙන ලාභමග්ගතා නාම හොති, න එවරුපාය ලාභෙන ලාභ මග්ගතාය. “න දුරුදුනෙනා”ති: න පච්චයගෙනුකෙන දුරුදුනෙන. විහාරෙ උභිතං හි අඤ්ඤාතො වා³ ආහරිති, රක්ඛිතගොපිතං දුරුදු එවං මෙ පච්චයං දස්සනති උපසාකානං දුතුං න වටති. එවං හි ජීවිතං කපෙපනෙනා අනෙසනාය මිච්ඡාජීවෙන ජීවති, සො දිසෙ වෙච ධම්මෙ ගරහං පාපුණාති සමපරයෙ ව පාය පරිපුරකො හොති. අත්තනො පුග්ගලිකං දුරුදු කුලසග්ගතාය දදනො කුලද්වසකදුක්ඛං ආපජ්ජති, පරපුග්ගලිකං ථෙය්‍ය විතෙතන දදමානො භවගෙසෙන කාරෙනබ්බො. සංසිතෙපි එසෙව නයො. සවෙ පන තං ඉස්සරතාය⁴ දෙති ගරුභවිසිස්සජ්ජනං ආපජ්ජති, කතරං පන දුරු ගරු භවං හොති කතරං න හොතිති? යං තාව අරුපිමං සංයජතකං සංසෙන පරිච්ඡින්නසානෙයෙව, තං ගරුභවං තතො පරං න ගරුභවං. රුපිමසානෙ සබ්බෙන සබ්බං ගරුභවං. පමාණතො සුචිද්ධිකප්පමාණං ගරුභවං.

“න වෙච්ඡනෙනා”ති ආදිසුපි “න වෙච්ඡනෙනා”ති: න පච්චය ගෙනුකෙන වෙච්ඡනෙනාති ආදි සබ්බං “න දුරුදුනෙනා”ති එත් වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං. වෙච්ඡ පන පමාණතො තෙලනාලිප්ප මාණො ගරුභවං; න තතො හෙසා. මනුස්සා විහාරං ගන්ත්වා වෙච්ච යාවනති තිකඤ්ඤ සබ්බිකං දුතුං න විසග්ගනති, මනුස්සා පුනපුනං යාවනති වා තජ්ජනති වා තදු හිකඤ්ඤ ද්ධිකමමං කත්වා ගණහපාති වත්තුං වටති, වෙච්ඡනං නාම න හොති. සවෙ තෙ ද්ධිකමමත්තාය වාසිථරසු ආදිති වා බාදනීයං හොජනීයං වා දෙනති, ගහෙනුං න වටති. විනයසිකපායං පන: “දඤ්ඤගො මනුස්සා ගණතිත්වා ගච්ජන්තා න වාරෙනබ්බො”ති වුත්තං. සවෙ සංඝස්ස වෙච්ඡගුලෙබ්බ වෙච්ඡසිකා” උපපජ්ජති තං අකොට්ටාපෙනතං පන වෙච්ච නාසෙති කිංකාතබ්බනති තිකඤ්ඤාවාරෙ මනුස්සානං ආවිකක්ඛිතබ්බං. සවෙ කොට්ටෙනුං න ඉච්ඡනති සමභාගං ලභිස්සපාති වත්තබ්බො. න ඉච්ඡනති යෙව වෙ කොසාසෙ ලභිස්සපාති වත්තබ්බො. එවමපි අතිච්ඡන්තෙසු තසෙන අත්තො නජ්ඣි නුමානං බණ්ණ සති⁵ ද්ධිකමමං කරිස්සප් කොට්ටෙත්වා ගණහපාති වත්තබ්බො, වෙච්ඡනං නාම න හොති; වෙච්ඡගුලෙබ්බ අග්ගිමති උභිතෙපි උදකෙන වුග්ගමානවෙච්ඡසුපි

1. V. ම. අබ්බාධනරසසගුණං.

4. සි. I. II. ඉසසරවිකාය.

2. V. පරමකුණවිශං.

5. V. ම. වෙච්ඡරුපිකා.

3. V. II. අරඤ්ඤාතොවා.

6. V. ම. පටි.

එසෙව නයො, පත්තදනෙ ගරුභවයාය අයං විනිව්ඡයො-පත්තමපි
 ය්‍ය ප්‍රතික්‍ෂායති ගතීතාදයො ගතිප්‍රවේශනාදිනං අත්තාය
 ගණ්ණනති තාදිසෙ දුල්ලභයානෙ යෙව ගරුභවං භොති.
 එස තාව කිංසුකපත්තපිලකිනතාලපත්තාදීසු විනිව්ඡයො, තාල
 පණ්ණමපි ඉමසමිංයෙව යානෙ කපේතබ්බං, තාලපණ්ණමපි
 සයංඡනෙ තාලවනෙ සංඝෙන පරිව්ඡින්නයානෙ යෙව ගරුභවං.
 න තතො පරං, රොපිමතාලෙසු සබ්බමපි ගරුභවං තස්ස පමාණං
 හෙසිමකොටියා අසගුලප්‍රමාණොපි රිතතපොත්තො, තිණමපි
 එතෙව පක්‍ෂිපිච්ඡා කපේතබ්බං, යත් පන තිණං නත්ති තත් පන
 තාලතාල¹කෙරපණ්ණාදීහිපි ඡාදෙනති, තස්මා තානිපි තිණෙනෙව
 සගතිතාති, ඉති මුජ්ජලාලාදීසු යං කිච්ඡ මුඛිප්‍රමාණං තිණං
 තාලිකෙරපණ්ණාදීසු ව එකපණ්ණමපි සබ්බස්ස දින්නං වා තත්
 ඡතංවා බති ආරාමෙ සබ්බස්ස තිණවජ්ඣමහි ඡතං තිණං වා රක්‍ෂිත
 ගොපිතං වා ගරුභවං භොති. තං පන සංඝකමෙම ව වෙතිය
 කමෙම ව කතෙ අතිරෙකං පුග්ගලිකකමෙම දතුං වට්ටති. හෙයා
 බුත්තදරුවෙළුපි එසෙව නයො, පුප්ඵදනෙ එත්තකෙසු රුකෙබසු
 පුප්ඵාති විස්සජ්ඣා යාගුභත්තත්තාය උපනෙනතු එත්තකෙසු
 සෙනාසනපටිසංඛරණෙසු උපනෙනතුති එවං නිගමිතයානෙ යෙව
 පුප්ඵාති ගරුභවයාති භොනති.

යදි සාමණේරා² පුප්ඵාති ඔව්නිච්ඡා රාසී කරොනති පවග
 සමන්තාගතො පුප්ඵභාජකො භික්‍ෂු සබ්බං ගණේච්ඡා කොයාසෙ
 කරොති. සො සමපත්ත පරිසාය සංඝං අනාපුච්ඡිච්ඡා ව දතුං ලභති.
 අසමමතෙත පන ආපුච්ඡිච්ඡා ව දතබ්බං, භික්‍ෂුනො පන කස්ස
 පුප්ඵාති දතුං ලබ්බති තස්ස න ලබ්බති. මාතාපිතුන්නං ගෙහං
 ගරිච්ඡාපි ගෙහනො පකෙකාසාපෙච්ඡාපි වජ්ඣපුජං කරොථාති
 දතුං ලබ්බති පිලකිනත්තාය³ න ලබ්බති. සෙසස්සුතිනං පන ගරිච්ඡා
 න දතබ්බං, පකෙකාසාපෙච්ඡා පුජනත්තාය දතබ්බං, සෙසජනස්ස
 පුජනත්තාය සමපත්තස්ස අපච්ඡාසිංසනෙන න දතබ්බං, පුප්ඵදනං
 නාම න භොති. විභාරෙ බහුති පුප්ඵාති පුප්ඵනති භික්‍ෂුනා පිඨාය
 චරනෙන න මනුස්සෙ දිස්වා විභාරෙ බහුති පුප්ඵාති පුප්ජෙථාති
 වත්තබ්බං, වචනමතෙක දෙසො නත්ති. මනුස්සා බාදනීයං
 භොජනීයං ආදය ආගමිස්සනතීති විනේතන පන න වත්තබ්බං,
 සචෙ වදති බාදනීයං භොජනීයං න පරිභුජ්ජතබ්බං, මනුස්සා
 අත්තනො ධම්මතාය විභාරෙ පුප්ඵාති අත්ති පුච්ඡිච්ඡා අසුකදිවසෙ
 විභාරං ආගමිස්සාම සාමණේරුනං පුප්ඵාති ඔව්නිච්ඡා මා දෙථාති
 වදනති, භික්‍ෂු සාමණේරුනං කපේතුං පමුඨා, සාමණේරෙහි පුප්ඵාති

1. V. ම. පලාලතාලි.

2. සි. I. II III පරතිරෙ සාමණේරු

3. V. ම. පිලකිනා.

විවිධත්වය, ස්වභාවය, මනුෂ්‍යයාගේ උපසංකල්පය, මය, කුමන්ත්‍රණය, අසුකඳවසේ එවං ආරෝපණය, සාමන්තයා, ප්‍රජාවන් ඔව්හු. මා දෙවන කතාව නැවතත්, සහ මෙ පමුණා ප්‍රජාවන් ඔව්හු වන්නා වෙත නැවත පුළුල් කතාවන් වන්නාව. ගණනට පුළුල්වන නැවත වන්නාව. සවේ වදන් ආමසං නැවතත්.

අපගේ සිතට සාමන්තයා ආවිකාව අසුකුමාරයාගේ ප්‍රජාවන් මා ඔව්හුන් ආගමය. මනුෂ්‍යයා ආමසං ආගමය දැන දැන වදන් අමතන මනුෂ්‍යයා නැවතත්¹ සාමන්තයා අමතන සහ ප්‍රජාවන් ඔව්හු ආගමයට සාමන්තයාගේ භික්ෂු ලබා ගේ භික්ෂුවාරං නැවතත් තෙ සමයේ ජාතිකයන් උපසංකල්පය වන්නාව. එතැන නැගී ලබන සාමන්තයා පුළුල් වාගේ කෙ වා කතා ප්‍රජාවන් ඔව්හුන් දෙසො නැවත ප්‍රජාව දැන නැම නැගී. එලෙස එලෙස ප්‍රජාව. විශ්වයන්තමය ගරු හඬය ගෙන.

විශාල බහුකල්පය එලෙස සහ අපසුකල්පය ආගමය යාවන්, සිතට සංකල්පයන් දැන නැවතත් මනුෂ්‍යයා විප්ලවයාගේ අනෙකුත් පරිහාසයන්, තත් කි. කතාවන්? එලෙස වා රුකෙයින් වා පරිවර්තනය කතා කතාව. අසුකෙ ව අසුකෙ ව රුකෙයින් එතැන නැවත එලෙස ගණන නැවතත් වා රුකෙයින් එලෙස ගණන නැවත වා රුකෙයින්. වෙර වා ලෙස වා බලකයාගේ ගණන නැවත වා රුකෙයින්. කුඩා හි තෙ සලං විහාරය නැගී, ආදිතවෙ පන කල්පයක්. සිතාදැන සිතාදැන නැවතත් කොට්ඨාස නැවතත්. අනෙකුත් රුකෙයින් වා රුකෙයින් ගරු හඬය. වුණු පන අග්‍රාමය රජ නැවතත්. වටය. ග්‍රාමය ය. කිව වුණු වටය. “න වුණුදැන” නි: වුණු නැවතත් සිරිසල්වුණුදැන දැනත්. මතයාදැන මතයා හි යත් දුලලා ගෙන තත් ගරු හඬය. සාපි ගෙයින් කොටය නිසපලයින් පමාණව තනා ගෙන නැවතත්. දැනත් දැනත් අවර්තනය මෙව ගරු හඬය. ගෙය සාමන්තයා සංකල්පය දැනත් පාපුණයන් තෙ අතනො ආවර්තයායා පාටියෙක දැන නැවතත්. ගෙය පන එතැන නැවතත් දැනත් ආගමයන් පරිවර්තනය වා ගෙන තෙය අවර්තයා ආවර්තයාගේ එතෙය සිතා දැනත් මාලකයා බහු දැනත් නැවතත්, දෙවසික. එතෙය මෙව ගෙනත්. පාටියෙක වසන නැවතත් සිතට ගෙන ගෙනත් දැනත් පාපුණයන් තෙය ගෙනත්.

1. V ම. පසුකා.

2 V ම. එකතය.

තෙනබ්බං. අනන්තර ආගන්තුකෙසු වා ආගතෙසු දිසා වා පක්ක මනෙත්තන¹ ආහරිත්වා ගතිතඤානෙයෙව යපෙනබ්බංති. “න මුඛොදක දුගෙනා”²ති: න මුඛොදොවන උදකදුනෙන. “න මාටුකමානාසා”³ති: ආදිසු වාටුකමමත්තා ටුට්ඨති අත්තානං දුසං විය නිවඤානෙ යපෙනවා පරස්සං බලිත වචනංපි සණ්ඨාපෙනවා පියකාමතාය පගගග්ග වචනං. “මුග්ගසුපානාසා”⁴ති: මුග්ගසුපසමානතාය. මුග්ගසුපානායාති සච්චාලි කෙන ජීවිතකප්පනතාය එතං අඛිවචනං, යථා හි මුග්ගසුපෙ පච්චෙනෙ ඛත්ත මුග්ගා පාකං ගච්ඡන්ති, ථොකා න ගච්ඡන්ති එව මෙවං සච්චාලිකෙන⁵ ජීවිතකප්පකෙ ‘පුග්ගලෙ ඛත්තං අලිකං හොති, අප්පකං සච්චං. යථා වා මුග්ගසුපස්ස අපවිසන්ඨානං නාම නත්ථි එවමෙම සච්චාලිකවුත්තන්තො පුග්ගලස්ස අප්පතිඨානං නාම නත්ථි. සිංඝාටකං විය ඉච්ඡතිච්ඡිතධාරය⁶ පතිඨාති. තෙනස්ස සං මුසාවාදිතා මුග්ගසුපානාති වුත්තා. “න පාරිභට්ටනාසා”⁷ති: න පරිභට්ටකමමභාවෙන. පරිභට්ටස්ස හි කමමං පාරිභට්ටං. තස්ස භාවො පාරිභට්ටනා. අලඛිකාරකරණාදිහි දුරකකිලා පනස්සෙතං අඛිවචනං. “න පිඨිමංඝිකනාසා”⁸ති: න සහසා ඝරං පවිසිත්වා පිඨකෙ නිසීදනකතාය. “න චක්ඛුචිත්ථාසා”⁹ති ආදිසු චක්ඛු විත්ථා නාම භාමතිගමනගරුදිතං සුනිවිඨ දුන්නිවිඨ ජනනසථං. “තිරච්ඡානචිත්ථා”¹⁰ නාම අතීයාතිකතතා සග්ගමොක්ඛමග්ගානං තිරච්ඡානභූතා අඛගසථ නිමිත්තාදිතා අවසෙසා විත්ථා, අඛගචිත්ථා නාම ඉත්තිපුරිසානං සුභගදුබ්බගලකම්මණ්ණජනනං, “නක්ඛතචිත්ථා”¹¹ නාම නක්ඛතතානං යොගජනනසථං. “න දුග්ගගමනෙත්තා”¹²ති: න දුග්ගෙය්‍යං කත්වා ගමනෙන. “පභීනගමනෙත්තා”¹³ති: ගිහිනං සාසනං ගහෙත්වා ඝරුඝරං පතිත්තස්ස ගමනෙන. “න ජංඝ පෙසතිසෙත්තා”¹⁴ති: ගාමනතරදෙසනතරුදිසු තෙසං තෙසං ගිහිනං සාසනපටිසාසනගරුණෙන. ඉදං හි ජංඝපෙසතිකං නාම අත්තනො මාතෘපිතුන්තං-යෙ වස්ස මාතෘපිතරෙ උපභිභවති තෙසං සාසනං ගහෙත්වා කාත්ථි ගමනවසෙන වට්ටති. වෙතියස්ස වා සංඝස්ස වා අත්තනො වා කමමං කරෙන්නානං වසිස්සිනමපි සාසනං හරිතුං වට්ටති. මනුස්සා දුනං දස්සාම පූජං කරිස්සාම භික්ඛුසංඝස්ස ආචික්ඛිතාති වදන්ති, අසුකපෙරස්ස නාම දෙථාති පිඨපාතං වා හෙසජ්ජං වා විවරං වා දෙනති, විභාරෙ පූජං කරෙථාති මාලාගක්ඛි විලෙපනාදිති වා ධජපතානාදිති වා නිය්‍යාදෙනති, හරිතුං වට්ටති, ජංඝපෙසතියං-නාම න හොති, සෙසසාසනං ගහෙත්වා ගච්ඡන්තස්ස පදවාරෙ පදවාරෙ දෙසො. “න ගච්ඡන්තමෙත්තා”¹⁵ති: න වෙජ්ජන හුත්වා¹⁶ කාය තිතිච්ඡිතාදි හෙසජ්ජකරුණෙන.

1. සී I. II & III පක්කමනෙත්තසු

3. V. 8. බානාය

2. V. 8. පච්චාලිකෙන.

4. V. 8. වෙජ්ජනහුත්ථි

හෙසජ්ජං පන පචන්තං සහධමිකානං කාතබ්බං-හික්ඛුසා
 හික්ඛුනියා පිකබමානාය සාමණේරස්ස සාමණේරියා, සමසීලසඛා
 පඤ්ඤානං හි එතෙසං තිපු සික්ඛාපු පුත්තානං හෙසජ්ජං අකාතුං
 න ලබ්බති. මාතාපිතුන්තං නදුපඨාකානං අත්තනො වෙය්‍යාවච්ච
 කරස්ස පඤ්චලාසස්සාති එතෙසං පචන්තමපි කාතුං වට්ටති, ජේඨභාතු
 කනිඨභාතු ජේඨභගිනියා කනිඨභගිනියා චූලමාතුයා මහා
 මාතුයා චූලපිතුනො මහාපිතුනො පිතුච්ඡාය මාතුච්ඡායාති
 එතෙසං පන දසන්නමපි කරොන්නෙන තෙසං යෙව සන්නකං
 හෙසජ්ජං ගහෙතියා කෙවලං යොජේතා දතබ්බං සවෙ
 නප්පභොති අත්තනො සන්නකං තාවකාලිකං දතබ්බං,
 එතෙසං පුත්තපරමපරා යාව සන්නමා කුලපරිවට්ටා තාව වත්තාරො
 පච්චයෙ ආභරාපෙනත්ස්ස අකනවිඤ්ඤාතනි. වා හෙසජ්ජං
 කරොන්නස්ස වෙජ්ජකමමං වා කුලදුස්සකාපතනි වා න භොති. “න
 පිඛපටිපිඛකෙනා”ති. එත්ථ පිඛපාතො කස්ස දතබ්බො? කස්ස
 න දතබ්බො? මාතාපිතුන්තං¹ නදුපඨාකානං වෙය්‍යාවච්චකරස්ස
 පඤ්චලාසස්ස සමපත්තදුමරිකවොරස්ස ඉස්සරස්සාපි දතබ්බො.
 එතෙසං දතා පච්ඡා ලඛංපි පිඛපටිපිඛං නාම න භොති. “න දුග්ගා
 නුප්පදගෙනා”ති: අත්තනො දින්නකානං න පුත දනෙන.
 “ධමමභා”ති. ධමමෙන උප්පන්නං. “සමෙභා”ති. කායපුරිතාදිනා.
 “ලඛා”ති. කායෙන ලඛා. “ලභිංචා”ති. විධෙන පාපුණිත්වා.
 “අධිගනංචා”ති. සමපාපුණිත්වා. “විද්දංචා”ති. ඤාණෙන විද්දංචා.
 “පටිලභංචා”ති. පුතපුතං ලභිත්වා. “අනන්තසනිති”නති: එත්ථ
 දුට්ඨො අත්තකථා-විනයවසෙන ව සලලෙඛවසෙනෙ ව විනය
 වසෙන තාව යං කිම් අත්තං අජ්ජ පටිග්ගතිනං අපරජ්ජ
 සනතිධිකරණං භොති තස්ස පරිභොගෙ පාවිතතියං. අත්තනා
 ලඛං පන සාමණේරානං දතා තෙති ඨපාපෙත්වා දුතිය
 දිවසෙ භුජ්තුං වට්ටති, සලලෙඛො පන න භොති. පානසනති
 ධිමතිපි එසෙව නයො. එත්ථ පානං නාම අමඛපානාදීනි අභිපානානි
 යානි වෙතෙසං අනුලොමානි. “මන්තසගනිති”නති: ආදිමනි අතධිසිතා
 විකප්පිතං සනතිධි ව භොති සලලෙඛව කොපෙති. අයං නිප්පරියාය
 කථාව. පරියායතො පන තිච්චරසන්නුඝෙන භවිතබ්බං, වතුත්ථං
 ලභිත්වා අඤ්ඤස්ස දතබ්බං, සවෙ යස්ස කස්සවි දතුං න
 සකෙකාති යස්ස පන දතුකාමො භොති සො උද්දෙසත්ථාය වා
 පරිපුර්වත්ථාය ආගතො, ආගතමධෙත දතබ්බං, අදතුං න වට්ටති.
 තිච්චරෙ පන අප්පභොන්නෙ සතියා පට්ඨාසාය අනුඤ්ඤාතකාලං
 ඨපෙතුං වට්ටති. සුවිපුත්තච්චරකාරකානං අලාභෙන තතොපරමපි
 විනයකමමං කතා ඨපෙතුං වට්ටති. ඉමසමි ජ්ණේණ පුත කුතො
 ලභිස්සාමිති පන ඨපෙතුං න වට්ටති. සනතිධි ව භොති සලලෙඛව
 විකොපෙති.

සංගීතයෙහි මිනිසාගේ ස්වභාවය නම් වශයෙන් රටේ සතුව. සතුටුදායකත්වය සිවිල් පාලනය, නා පනත. පාලන ක්‍රියා සහ. උපායනා පන සහ. එකඟත්වය හි එකො අරඳුණු ස්වභාවය එකො බොහෝ දෙනාගේ ස්වභාවය වේ උපායනා සංගීතය වටහා, තනිය. ලිහිල් අඳුණු දැනුම. ඉමහත් ජනප්‍රිය අඳුණු. කුණා ලිහිල් ස්වභාවය වටහා න වටහා සනාති ව හොඳ, සලලව වේ කොපෙනි. සංගීතයෙහි මිනිසාගේ ස්වභාවය මවො, එකසා සිතුවනො එකො ගතෙ එකො දිව්‍යයාගේ උපායනා වේ මවො වටහා නතො උපායනා. ලිහිල් අඳුණු සිතුවනො වා ගතෙ වා දැනුම. අදහස න වටහා, සනාති වේ ව හොඳ, සලලව ව කුසල ගිණිසනාති මිනිසාගේ සිතුවනො කුසල වස් ජීවිතයාදි ආබාධ සහිත ගතො වටහා තෙන ගතෙන තසම්. රුහුණ වුපසනො අඳුණු වා ආබාධයා දැනුම. වා රුහුණ වුපසනාදි වා උපනොගතො, පුන රුහුණ සහිත වස්තුවකි ස්වභාවය න වටහා, ගිණිසනාති ව හොඳ සලලව කොපෙනි

ආමිසනා ආදි වුපසනා වස්තුව දැනුම. සෙයයිද? ඉබෙ කවො සිතුව තරුපෙ කාලෙ උපකාරය හිසනාති නිලනාදි ලිහිල් සනාති කෙරෙහි මවුපුර ස්වභාව කුලාල හාජනාදි ආහාරයෙහි ස්වභාව සං වස්තුව කාලයෙහි සාමකෙරෙහි යාගු. පවාපෙනි පරිහානි සාමකෙරෙහි උදක කදුමෙ දුක. ගාම. පරිසිත. ගව් අසුකුල. ගතො මහ. විහාර නිසිනාහාව. ආරොගෙහි අසුකුලනො දි ආදි ආහාරයෙහි පෙනෙහි. ලිහිල් කි. හතො ගාම. න පරිසිතාති වුපෙනි දුපවෙසො ආවුසො ඉදහි ගාමොති වදහි. තෙ හොතු හතො අවුප වුපෙහි මය. හික. පරිසෙසිතා ආහාරයාගේ ගව්පෙනි. අප සාමකෙරෙහි දි. ආහාරයා හතො වස්තුව සලාදෙනි උපනෙහි ත. හුරුතෙහි උපහා හතො පහිනන, තනොපි මනාප. මනාප. හුරු, අප හිකු' පිටපත. ගතො ආගව්පෙනි, තනො පි මනාප මනාප. ගිව්‍යාමක. හුරු යෙව. එව වුපසනාති විනාගෙහි අය. වුපහි හිකු වුපුමික ජීවික. ජීවිත න සමකජීවිකන නිවරුපො ආමිසනාති නාම හොඳ. හිකුනො පන වස්තුවෙහි එකා තුලනාති එකො ගුල පිටො වුපසනාගතො සපිති එකක. නිබෙත. වටහා අකාල සලපනාගතො. අතො, තෙ හි එකකා ආමිසනාති. අලහනා ජීවිතාපි වොරොපෙයු, තසා සවෙපි එකක. නාභි ආහාරයෙහි ස්වභාවය වටහා

අපාසුකකාලෙ ව යදෙත්ත කපපියං තං අත්තනාපි පරිභුජ්ඣං වට්ඨති. කපපියංකුට්ඨං පන බහුං ඵප්පෙනාසාපි සන්තිති නාම තත්ථි. 'කාසී න පාදලොලස්සා'ති: කාසී කානාභිරතොව න ව පාදලොලො අස්ස. "විරමෙ කුකුළුවං නිසංසමජ්ජෙය්‍යා"ති: හත්තකුකුළුවාදි කුකුළුවං විනොදෙය්‍ය, සක්කවට්ඨකාරිතාදිතාය මෙත්ත නප්ප මජ්ජෙය්‍ය. "එකත්තමනුසුභොතා"ති: එකිභාවං අනුසුභොතා. "සද්දත්ත ගරුකො"ති: උත්තමත්තගරුකො. සත්තගරුකොති වා පාසො. "පටි සලලානාගමො"ති: ආරමණං ආරාමො, තතො තතො ආරමණතො පටිසංගරිත්වා එකිභාවෙ පටිසලානෙ ආරාමො යස්ස සො=පටිසලා නාරමො. "අස්සා"ති: භවෙය්‍ය. "නසමි රතො"ති: පටිසලානෙ රතො. එතෙහි සීලෙසු පරිපූරකාරිතං දස්සෙති, තං කිස්ස හෙතු? සීල විපන්නස්ස එකගතාපි න සමපජ්ජති. "අජ්ඣන්තං මෙතොසමථමනු සුභොතා"ති: අත්තතො විත්තසමපේ යුත්තො. එත්ත හි අජ්ඣන්තනති වා අත්තතොති වා එතං එකත්තං, බ්‍යජ්ජනමෙව නාත්තං, භූමමත්තේ පනෙතං උපයොගවට්ඨනං, අනුති ඉමිනා උපසංගෙන යොගසිඨං. "අභිග්ගානප්පකානො"ති බහි අභිග්ගානප්පකානො¹ අභිග්ගානප්පකානො වා,² නිගරණවිතාසත්තං හි ඉදං නිරුක්තරණං නාම "එමං නිරුක්ත කතා නිවානවුත්ති"ති ආදිසුපස්ස පයොගො දස්සෙබ්බො. "විසස්ස නාස සමන්තාශුභො"ති: සත්තවිධාය අනුපස්සනාය යුත්තො. සත්ත විධා අනුපස්සනා-අනිච්චානුපස්සනා දුක්ඛානුපස්සනා අනත්තානු පස්සනා නිබ්බිදානුපස්සනා විරුගානුපස්සනා නිරෝධානුපස්සනා පටි තිස්සග්ගානුපස්සනාති, තා විසුභිමග්ගෙ විජාරිතා.

"මූභෙතා සුඤ්ඤාගාග්ගා"නති: වසේසතා සුඤ්ඤාගාරුතං. එත්ත ව සමථවිපස්සනාවසෙක කමමස්සානං ගහෙත්වා රත්තිත්ථිවං සුඤ්ඤාගාරං පටි සිත්වා නිසීදමානො භික්ඛු මූභෙතා සුඤ්ඤාගාරුතනනති වෙදිතබ්බො. එකභූමකාදිහෙදෙ පාසාදෙ කුරුමානොපි තෙව සුඤ්ඤාගාරුතං මූභෙතාති දස්සෙබ්බො. "සන්තව්වකාදි"ති: ආදිසු දුනාදිනං කුසල ධම්මානං භාවතාය පුග්ගලස්ස වා දෙය්‍යධම්මස්ස වා සංගතකාරිතා වසෙක සක්කවට්ඨකාරී. "අස්සා"ති: භවෙය්‍ය. සත්තභාවො සාත්තවට්ඨං, සාත්තවට්ඨකාරිතාවසෙක සාත්තවට්ඨකාදි, නිරන්තරකාරිතාය අසීන කාදි, යථා නාම කක්ඛණවකො ථොකං ගන්ත්වා ථොකං තිස්සති න නිරන්තරං ගච්ඡති එවමෙව යො පුග්ගලො එකදිවසං දනං වා දත්තා පූජං වා කත්වා ධම්මං වා සුත්වා සමණධම්මං වා පන කත්වා පූජන න විරස්සං කරොති න නිරන්තරං පවත්තෙති, සො සීතකාරිති වුවවති. යො පන එවං න ගොති, සො අභිග්ගකාරී. "අනොඤ්ඤානුප්පතියො"ති: නිරන්තරඑරණසංඛාතස්ස විපථාරස්ස අභිග්ගාය න ඔලිතවුත්තිකො. "අභිකම්මානප්පකා"ති: කුසලකිරියාය විරියව්ජ්ජස්ස අභිකම්මානභා වෙත අභිකම්මානප්පකා. "අභිකම්මානප්පකා"ති: විරියධරස්ස අනො

1. V. 8. අභිග්ගානප්පකානො.

2. V. 8. සී. I අභිග්ගානප්පකානො.

රෙපකො අනොසකතිතමානසොති අන්තො. “අප්පවිමානී”ති: අති
 වත්තනං. “අබ්බිකාන”නති: කුසලකරණේ පබ්බිකාභාවො. “අනු
 සොගො”ති: අනුසුඡන්දං. “අප්පමාදො”ති: සතිං අවිප්පවාසො.
 “නාදිං මාසං හස්සං බිබ්බි”නති: ආලසියව මාසව හස්සව කායිකං
 වාවසිකං බිබ්බිව; ඝෛතුසුත්තනි සභිං විතුසාය. “රතනිදිවං ඡ
 සොඝාසං කපිඤ්ඤා”ති: පුරිමයාමමඤ්ඤිමයාමපච්ඡිමයාමවසෙන
 රතනිං තයො; තථා දිවාති ඡබ්බිධං කොඝාසං කත්වා. පම
 සොඝාසං ඡහෙසොති රතනිමඤ්ඤිමයාමං විස්සජ්ඣා අවසෙස
 පවකොඝාසෙසු න නිද්දං ඔක්කමෙය්‍ය. “ඵකං සොඝාසං
 නිපජ්ජත්වා”ති: ඵකං මඤ්ඤිමයාමකොඝාසං සතො සම්පජ්ජතො
 නිපජ්ජත්වා නිද්දං ඔක්කමෙය්‍ය. “ඉධ හිත්තු දිවස”නති: පුබ්බණ්හ
 මකුණ්හ සායණ්හති තයොපි දිවසකොඝාසා ගතිතා. “මංකමෙන
 නිසජ්ජාසා”ති: සකලං දිවසං ඉමිනා ඉරියාපථවයෙන විහරන්තො
 විත්තස්ස ඉධරණතො ආධරණිසෙති ධම්මෙති පවනීවරණෙති සබ්බා
 කුසලධම්මෙති වා. “විත්තං පටිසොධෙය්‍යා”ති: තෙති ධම්මෙති
 විත්තං විසොධෙය්‍ය පටිවිසොධෙය්‍ය.

යානං පනෙත්ථ කිවාපි න ගතිතං. මංකමනිසජ්ජාසනිසිකං
 පන කත්වා ගතෙතබ්බමෙව. “පඨමං ඝාම”නති: සලලසම්මං පඨම
 යාමෙ. “සෙස”නති. ඵත්ථ කාමභොගීසෙය්‍යා පෙනසෙය්‍යා සිහ
 සෙය්‍යා තථාගතසෙය්‍යාති වතයෙය්‍යා සෙය්‍යා. තත්ථ “යෙභුයෙය්‍යන
 හික්ඛවෙ කාමභොගී වාමෙන පසෙය්‍යන සෙනති”ති අයං කාමභොගී
 සෙය්‍යා, තෙසං යෙභුයෙය්‍යන දක්ඛිණපසෙය්‍යන සයානො නාම නත්ථි.
 “යෙභුයෙය්‍යන හික්ඛවෙ පෙනා උත්තානා සෙනති”ති අයං පෙනසෙය්‍යා,
 අප්පමංසලොභිතතතා හි අසිසංඝාට්ඨිතා ඵනෙන පසෙය්‍යන සසිත්තුං
 න සකෙකානති, උත්තානාව සෙනති. “සිභො හික්ඛවෙ මිගරුඡ දක්ඛිණ
 පසෙය්‍යන සෙය්‍යා කපොති-පෙ-අත්තමනො භොති”ති අයං සිහ
 සෙය්‍යා ක්‍රොජ්ඣස්සදත්තාති සිභො මිගරුඡ වෙ පුරිමපාදෙ ඵකසම්මං
 පච්ඡිමපාදෙ ඵකසම්මං ව යානෙ යපෙත්වා නභුඨං අත්තරසජ්ඣමහි
 පක්ඛිපිත්වා පුරිමපාදපච්ඡිමපාද නභුඨානං සීතොකාසං සලලකෙඛත්වා
 විත්තං පුරිමපාදනං මත්තෙ සීසං යපෙත්වා සයති, දිවසමි සසිත්වා
 පබ්බුඤ්ඤිමානො න උත්‍රයො පබ්බුඤ්ඤති, සීසං පන උක්ඛිපිත්වා පුරිම
 පාදදීනං සීතොකාසං සලලකෙඛති, සවෙ කිංචි යානං විජ්ඣත්වා සීතං
 භොති න ඉදං තුය්‍යං ඡතියා සුරභාවස්ස අනුරූපනති අත්තමනො
 සුත්වා තත්ථෙව සයති, න ගොවරය පක්කමති, අවිජ්ඣත්වා සීතෙ පන
 තුය්‍යං ඡතියා ව සුරභාවස්ස ව අනුරූපමිදන්ති හඬතුසො
 උදාය සිහවිජ්ඣති. විජ්ඣත්වා කෙසරභාරං විමුත්තිත්වා තික්කකතුං
 සිහනාදං තදිත්වා ගොවරය පක්කමති. වතුත්ථස්සානසෙය්‍යා
 පන තථාගතසෙය්‍යාති වුච්චති. තාසු ඉධ සිහසෙය්‍යා ආගතා,
 අයං හි තෙජ්ඣස්සදඉරියාපථතතා උත්තමසෙය්‍යා නාම. “මාදෙ

පාද” නම්: දකිණිපාදේ වාමපාද. “අවමාධායා” නි: අතිශාය, ඊසකං අතිකතම පෙති. ගොප්තකෙත හි ගොප්තකෙ ජනුතා වා ජනුමති සංඝට්ඨයමානෙ අතිණං වෙදනා උපපජ්ඣති, විතතං එකගතං න හොති, සෙය්‍යා අපාසුකා හොති. යථා පන න සංඝට්ඨති එවං අතිකතම ධර්මෙන වෙදනා නුපපජ්ඣති විතතං එකගතං හොති, සෙය්‍යා පාසු හොති. තෙන වුත්තං: “පාදෙ පාදං අවමාධායා” නි. “සනො සම්පජ්ඣනො” නි: සතියා වෙව සම්පජ්ඣනසංකල්පය ව සමනතාගතො හුති, ඉමිනා සුපරිග්ග භිත්තසම්පජ්ඣනං කපිතං. “උදානසංකල්පං මනසිකං” නි: අසුක වෙලාය නාම උදානසංකල්පිති එවං උදානවෙලාපරිචේදකං උදාන සංකල්පං විතො ධර්මපෙති; එවං කතා නිපනොති හි යථා පරිචේදන කාලෙයෙව උදානි.

විරිසිඤ්ඤානිද්දෙසෙ: “වෙනසිකො” නි: ඉදං විරියං නිගමනො වෙනසිකතාවදිපනස්ථං වුත්තං. ඉදං හි විරියං “යදපි හික්කවෙ කායිකං විරියං තදපි විරියසංඛොජ්ඣකො යදපි වෙන සිකං විරියං තදපි විරියසංඛොජ්ඣකොති ඉති හි උදෙසං ගවජ්ඣ” නි එවමාදිසු සුතොසු වහිකමාදිති කරුණාසංකල්පනාය කායිකානි වුවමානව ප්‍රායස්කරණං විය කායිකං නාම නත්ති, වෙනසිකමෙව පනෙනානි දීපෙත්‍රං වෙනසිකොති වුත්තං. “විසිසාරමො” නි: විරියසංඛොජ්ඣකො ආරමො. අයං හි ආරමසංකල්පනමෙව ආපනතියං කිරියාය විරියෙ හිංසායං විකොපනෙති අනෙ කෙසු අත්ථසු ආගතො:-

“යං කිම් දුක්ඛං සමොති සංඛං ආරමපච්චයා,
ආරමානං නිරුධං නත්ති දුක්ඛං සමොති” නි.

එත්ථ හි කමමං ආරමොති ආගතං. “ආරමානි ව විප්පට්ඨාදි ව හොති” නි එත්ථ ආපනති “මහායසංකල්පං මහාරමානං න තෙ හොනති මහප්පලා” නි: එත්ථ හි යුජ්ජාපනාදිනිරියා “ආරමානි කම්මප්පලප්ථ බුධසංකො” නි: එත්ථ විරියං. “සමණං ගොතමං උද්දියං පාණං ආරමනති” නි එත්ථ හිංසා. “බ්‍රහ්මානුගාමසමාරමො පටිවිරතො හොති” නි එත්ථ ඡේදනභේදනාදිකං විකොපනං. ඉධ පන විරියමෙව අධිපෙතං, තෙනාහ:- විරියාරමොති විරියසංඛොජ්ඣකො ආරමොති. විරියං හි ආරමනවසෙන ආරමොති වුවති. ඉදමස්ස භාව පදං. කොසල්තො නික්කමනවසෙන නික්කමො. පරං පරං ධානං අක්කමනවසෙන පරක්කමො. උග්ගනායා යමනවසෙන උග්ගමො. වායමනවසෙන වායමො. උසාහනවසෙන උසාහමො. අධිත්තන සහනවසෙන උසාහමො,¹ විරහාවස්ථෙත ධාමො. විතතවෙන සිකානං ධාරණවසෙන අවිච්ඡේදනො වා පච්චත්තනවසෙන කුසල

සත්තානං දධාතීති ධිති. අපරෙ නයො නික්කමොපෙසො¹ කාමානං පනුදනාය, පරික්කමොපෙසො¹ බ්බිකවෙඡදාය, උය්‍යා මොපෙසො¹ ඔසය්‍යානිත්ථරණාය, වායාමොපෙසො¹ පාරං ගමනන්තෙ, උය්‍යාමොපෙසො¹ පුබ්බගමයෙන, උය්‍යාමොපෙසො¹ අබ්බිතතයෙන, ටාමොපෙසො¹ ප්ලික්ඛය්‍යාපනනාය, ධිතිපෙසො¹ අභිතකාරිනායාති. “කාමං තවො නහාරු ව අභි ව අවසිසානු”ති එවං පචතතිකාලෙ අභි ටිලපරික්කමවසෙන අභිටිලපරික්කමනා, ටිලපරික්කමො දලිහපරික්කමොති අන්තො, යසො පනෙනං විරියං කුසලකම්මකරණයානෙ ඡන්දං න නික්ඛිපති ධුරං න නික්ඛිපති න ඔතාරෙති විසයෙති අනොසකති තමාසකතං ආවහති තසො අභික්ඛිතනඡදනා අභික්ඛිතනධුරතාති චුත්තං. යථා හි පන නඡාදිකෙ උදකසමිත්තයානෙ ධුරවාහගොණං ගණ්හාපාති වදනති, සො ඡන්දනා භූමිං උපපිළෙකාපි ධුරං වහති, භූමියං පතිතුං නදෙති එවමෙව විරියං කුසලකම්මකරණයානෙ ධුරං න නික්ඛිපති පග්ගොගාති තසො ධුරසමපග්ගාගොති චුත්තං, පග්ගා ලක්ඛණෙ ඉන්ද්‍රියං කාරෙතිති විජිඣ්දසි. කොසලෙ න කම්ප තිති විජිඣලං. යථා ව නියයානික කුසල වායාමනාය සමමා වාසාමො. “නඡ”ති: ආලසියං. “නඡසනා”ති: නඡියනාකාරෙ. “නඡමනනා”ති: නඡියා අභිභූතවිත්තනා. “අලසභාවො ආලසියං. ආලසායනාකාරෙ ආලසාසනා. ආලසාසනා භාවො ආලසාසිත්තනං. ඉති සබ්බෙතිපි ඉමෙති පදෙති කිලෙසවසෙන කායාලසියං කවිතො. “වචනකම්මසා”ති: වචනකා කිරියා. “මා මං ඡන්දසුති වාචං භාසති”ති: ඡන්දං යෙව පණ්ණන්තො විතික්කමනො හික්ඛු භාරියං කරෙති අමහාකං පන විතික්කමනානං නාම නඡිති උපසන්නො විය භාසති. “කාසෙන පරික්කමති”ති: මයා කතං ඉදං පාපකම්මං මා කෙවි ඡන්දසුති කායෙන ගුහනං කරෙති. විජ්ජමාන දෙසපටිච්ඡාදනතො වකුට්ඨොගනමායා විශාති මාසා. මායාවිනො භාවො මසාවිනා. කතො පාපං පුත පටිච්ඡාදනතො අතිවට්ඨ ස්ථිති එතාය සන්නොති අවමසති. වාචාකිරියා හි අඤ්ඤාපා දස්සනතො වට්ඨති වචනා, එතාය සන්නා නිකරෙන්නති නික්ඛති, මිච්ඡා කරෙන්නති අන්තො. නාහං එවං කරෙමිති පාපානං නික්ඛිපනතො² නික්ඛරණා. නාහං එවං කරෙමිති පටිවජ්ජනතො පටිභරණා. කායා දිති සංවරණතො ගුහනා. සබ්බභාගෙන ගුහනා පටිගුහනා. තිණ පණ්ණෙති විය ගුහං කායවිතික්කමෙති පාපං ඡාදියති ඡාදනා. සබ්බතො භාගෙන ඡාදනා පටිච්ඡාදනා. න උත්තානං කතො දස්සෙතිති අනුත්තංගිකම්මං. න පාකටං කතො දස්සෙතිති අනාවි කම්මං. පුට්ඨච්ඡාදනා වොච්ඡාදනා. කතපාපටිච්ඡාදනවසෙන පුතපි පාපස්ස කරණතො පාපකිරියා. අසංචුට්ඨති: අයං කතපටිච්ඡාදන ලක්ඛණං මායා නාම චුට්ඨති. යාය සමන්තාගතො පුග්ගලො

යසමා පරිවර්තනො විය අභාරෙ උදකපරිවර්තනො විය බාණු පිලොතිකා පලිවෙසීතං වියව සන්තං නොති. “අතිවෙලං දනනවිදං සකං නසති”ති: පමාණාතිකකන්තං දන්තං විවරිතො පරෙසං දයොසො හාසං සොමනස්සං උපපාදෙතො හසති.

“කාසිකා ව බිබ්බා”ති: කායෙන පවත්නා කිලා. එසෙව නයො වාවසිකායපි. “හස්සිතිපි කිලනති”ති: හස්සිති කිලිතබ්බාය පුරතො බාවනආධාවනපිඨෙ නිසිදනාදිකිලාය කිලනති. එස නයො අසාරපෙ සුපි. “අභපදෙපි කිලනති”ති: එකෙකාය පනතියා අභ අභ පදනි අසාති අභපදං, තස්මිං අභපදෙ. දසපදෙපි එසෙව නයො “ආකා සෙ”ති: අභපදෙ දසපදෙ විය අකාසෙයෙව කිලනති. “සෙහාරපෙඨ පි”ති: භූමියං නානාපථං මඛලං කන්තා තත් පරිහරිතබ්බං පරිහරන්තා කිලනති. “සනතිකාසපි කිලනති”ති: සනතික කිලාය කිලනති. එකස්සං ධ්වනා සාරියො සකබරියො වා අවාලොකනා නබෙනෙව අපනෙනති ව උපනෙනති ව සවෙ තත් කාපි වලති පරාජයො. “බලි කාසා”ති: ජුතපලකෙපාසකකිලාය කිලනති. “සවිකාසා”ති: සවිකා වුවවති දිසදබනෙකා රසදබකං පහරණකිලා, තාය කිලනති. “සලාක හසෙත්තා”ති: ලාබාය වා මජ්ඣාය වා පිඨොදකෙ වා සලාක හන්තං තෙමෙත්තං කිං නොනුති භූමියං වා භිතතියං වා නං පහරිතො හස්සිකාදිරූපාති දයොසෙනො කිලනති. “අනෙත්තා”ති: ගුලෙන. “පහවිරෙනා”ති: පහවිරං වුවවති පණ්ණනාලිකා, තං ධමනො කිලනති. “චංකනෙත්තා”ති: ගාමදරකානං කිලනකෙන බුද්දකනග ලෙන. “මොකබ්බිකාසා”ති: සමපරිවත්තකකිලාය, ආකාසෙ දබකං ගහෙත්තො භූමියං වා, සිසං ධ්වනො ගෙඬුපරිහාවෙන පරිවත්තනො කිලනති වුත්තං නොති. “චුලලකෙත්තා”ති: විභුලකං වුවවති තාල පණ්ණාදිති කතං වාතපපහාරෙන පරිහමනවකකං, තෙන කිලනති. “පතනාලකෙත්තා”ති: පතනාලකං වුවවති පණ්ණනාලි, තාය වාලිකාදිති මනනො කිලනති. “රථකෙත්තා”ති: බුද්දකරපෙන. “බනු කෙත්තා”ති: බුද්දකබනුතා. “අකබ්බිකාසා”ති: අකබ්බිකා වුවවති ආකාසෙ වා පිඨියං වා අකබ්බරජනන කිලා, තාය කිලනති. “මනෙසි කාසා”ති: මනෙසිකා වුවවති මනසා විනතිතජනනකිලා, තාය කිලනති. “සථාවජෙත්තා”ති: යථාවජං වුවවති කාණ්ඩුණි බජා දීතං යං යං වජං තං තං පයොජෙත්තො දයොසකිලා තාය කිලනති. “මුබ්බෙසි”නති: මුබ්බෙසෙත හෙරි විය වාදනං. “මුබ්බලමබ්බ”නති: මුබ්බලමබ්බෙසෙත හෙරිසද්දකරණං. “මුබ්බෙසිමබ්බ”නති: මුබ්බෙසෙත පහට හෙරිසද්දකරණං. “මුබ්බලිමබ්බ”නති: මුබ්බෙසෙත ජ්වනං කන්තා සද්ද කරණං; මුබ්බලිකන්තිපි පාඨො, මුබ්බං පරිවත්තෙනො ධමනං. “මුබ්බෙසිල”නති: අනත්තියං දයොසො උග්ගණාපනං, නට්ටකන්තිපි

පාඨො. “ලාස”නති: උක්කුභිකරණං, “භින”නති: භායනං. “දම
කම්ම”නති:¹ හස්සකිළාකරණං. “අසං වාමසිකා විබ්බා”ති: අයං
කිළා වාචාය ජනා වච්චාරෙ උප්පන්නං.

“කෙසා ව මස්ස වා”ති: ආදීසු කෙසානං කතතරිකාථනාති
රිතතාති අකතා කතතරිකාය ඡේදනංව, මස්සනං දුභිකං ඔපෙකා
කප්පනංව, එකතො වණ්ටකාදිමාලා ව, මූලගනාදිගනා ව, ඡවිරග
කරණ විලෙපනා ව, ගිවාදීසු පිලකුන ආභරණානි ව, සීසෙ පටිමුවන
පසාධන පිලකුනා ව, සරීරනිවාසනවිචිත්තවන්ධා ව සංවෙලලියබකුන
සාරසාවනව, රසනනනිපි² පාඨො, සීසවෙඨනපට්ටසංඛාතවෙඨනව.
උච්ඡාදනාදීසු-මාතුකුච්ඡිතො නික්කන්තදුරකානං සරීරගනො
වාදසමන්තවස්සකාලෙ නස්සති, තෙසං සරීරගනිභරණන්ධාය
ගනිමුණ්ණාදීනි උච්ඡාදෙනති, එවරුපං උච්ඡාදනං න වට්ටති.
පුඤ්ඤවනෙන පන දුරතෙ උරුසු නිපජ්ජාපෙතො තෙලෙන
මකෙකතො හත්ථපාදඋරුනාතිආදීනං සණ්ඨානසම්පාදනන්ධං පරි
මද්දනති එවරුපං පරිමද්දනං න වට්ටති. “නභාපන”නති: තෙසං
යෙව දුරකානං ගනාදීනි නභාපනං. “සමබාහන”නති: මහාමල්ලානං
විස හත්ථපාදෙ මුග්ගරුදීනි පහරිතො බාහුවසිත්තං. “ආදස”නති: යං
කිචි ආදසං පරිහරිතුං න වට්ටති. අජනං අලභිකාරජ්ජනනමෙව.
“මාලා”ති: ගන්ධමාලා වා අගන්ධමාලා වා. “විලෙපන”නති: යං කිචි
ඡවිරගකරණං, “මුඛමුණ්ණකං මුඛලෙප”නති: මුඛෙ කාලපිලකා
දීනං භරණන්ධාය මතතිකාකකකං දෙනති, තෙන ලොභිතෙ
චලිතෙ සාසපකකකං දෙනති, තෙන දෙසෙ බාදිතෙ තිලකකකං
දෙනති, තෙන ලොභිතෙ සනතිසිතෙන ගලිදදිකකකං දෙනති.
තෙන ඡවිවණ්ණ ආරුලෙහ මුඛමුණ්ණතෙන මුඛං මුණ්ණනති;
හත්ථබන්ධාදීසු-ගන්ධ විත්තසංඛකපාලාදීනි බන්ධනා විවරනති.
තං වා අඤ්ඤං වා සබ්බමපි හත්ථාභරණං න වට්ටති, අපරෙ සිඛං
බන්ධනා විවරනති සුවණ්ණවීරකමුත්තාවලිආදීනි ව නං පරික්කිපනති,
තං සබ්බං න වට්ටති, අපරෙ චතුහත්ථදම්බං අඤ්ඤං වා පන අලංකාර
දම්බං ගහෙතො විවරනති තථා ඉන්ධ්‍යපුරිසරුපාදීනි විචිතනං හෙසජ්ජ
නාලිං සුපරික්කිප්පනං වාමපසෙස මලගෙහනති, අපරෙ අනෙකවිත්ත
කොසං අතිතිබ්බණං අසිං, පච්චණ්ණසුත්තසිබ්බිතං මකරදන්තකාදී
විචිතනං ඡතනං, සුවණ්ණරජ්ජනාදී විචිත්‍රා මොරපිජ්ජාදී පරික්කිප්පනා
උපාහනා, කෙවි රතනමත්තායාමං චතුරබ්‍යුලවිත්තං කෙසන්ත
පරිචේජ්ජං දසෙසුතො මෙසමුඛෙ විජ්ජුලනං විස නලාටෙ උණ්ණිස
පත්තං බන්ධනා මුලාමණි ධාරෙනති වාමරවාලවිජ්ජනං ධාරෙනති, තං
සබ්බං න වට්ටති.

1. V. ම. රමකමනති.

2. V. ම. පරසනනනිපි.

3. I, II. සි. බාහුබන්ධනං.

“ඉමස්ස වා පුඤ්ඤාසය්සා”ති: ඉමස්ස වාතුමහාතුතමයස්ස කුණප සරීරස්ස. “කෙලාසනා”ති:¹ කීලාපනා. “පටිකෙලාසනා”ති: සබ්බ භාගෙන කීලාපනා. “ගබ්බනා”ති: අභිකබ්බිතනා. “ගබ්බනන”නති: ගබ්බනාවො, අභිකංඛිතනාවො. “වපලනා”ති: අලකාරකරණං, “වෘපල”නති: වපලනාවං. “සමිභුස”නති: ආදීප්ප විභුසාය සහ සමිභුසං. ඡවිකරණසංඛාතෙන පරිවාරෙන සහ සප්පිමාරං. පරිභවෙන සහ සප්පිභසං, පරිකාරෙන සහ සප්පිකමාරං. “ආචබ්බණ”නති: ආචබ්බණිකමනනපයොගං. “සුපින”නති: සුපිනසත්ථං. “ලකඛණ”නති: මණ්ලකඛණාදි. “නො විදහෙ”ති: නපයොජේය්ස. “විරුතමා”ති: මහාදීනං වට්ටනා වස්සිතං. “ආචබ්බතිකා”ති: පරුප ඝාතමනනඡනකා. “ආචබ්බණං. පසොජේනති”ති: ආචබ්බණිකා කිර සත්තාහං අලොභිකං භුජිතා දබ්බෙ අත්ථිතා² පඨවියං සුය මානා තපං වරිතා සත්තමෙ දිවසෙ සුසානභුමිං සජේතා සත්තමෙ පදෙ ධතා හත්ථං වට්ටනා වට්ටනා මුඛෙන විජ්ජං පරිජ්ජනති, අථ තෙසං තං සමිජ්ඣති, එවරුපං සකාය ආචබ්බණං පයොජේනති ආහ. තත්ථ “පසොජේනති”ති: යුත්තපයුත්තා භොනති. “නගරෙ වා රුකෙ”ති: නගරෙ සමනනතො රුකිතා අත්ථිතා ගතිතො. “සුභාමෙ වා පච්චුපභීතො”ති රුකෙවා උප ගන්තා ධිතො. “පච්චජිකෙසු පච්චාමිතොසු”ති: පටාතිභුතෙසු චෙරිසු, “ජනිං උපපාදෙනති”ති සරීරබලවලනං කම්පනං තස්ස උපපාදනං කරෙතති. “උපදදුම”නති:³ කායපිලනං කරොතති. “ගෙග”නති: ව්‍යාඛිං. “පජ්ජරක”නති: ජරං. “සුල”නති: උඩු මාතං. “විසුචික”නති: විජ්ඣතං. “පකඛදික”නති: ලොභිත පකඛදිකං. “කගෙනති”ති: උපපාදෙනති. “සුපිනපාඨකා”ති: සුපිනව්‍යාකරණකා. “ආදිසනති”ති: ව්‍යාකරෙතති. යො පුබ්බණ්හ සමයං සුපිනං පස්සතිති ආදීප්ප අවචනසංයොගෙ උපයොගවචනං පුබ්බණ්හසමයෙති අත්ථො. “එවං විපාකො භොති”ති: ඉදානිඨ වසෙන එවරුපො විපාකො භොති. “අවකුජ්ජ නිපනෙතා”ති: අධොමුඛො හුතා නිපනෙතා පස්සති. එවං සුපිනපාඨකාපි නං පස්සනති පස්සනො ව ආදීසනති, තව පන සුපිනං පස්සනො වතුති කාරණෙහි පස්සති-ධාතුබොහතො වා අනුභුතපුබ්බතො වා දෙවතො පසංභාරතො වා පුබ්බතිමිත්තතො වා ති. තත්ථ පිත්තාදීනං බොහතපච්චයයොගෙන සංමුඛිතධාතුකො ධාතුකෙකාහතො සුපිනං පස්සති, පස්සනො ව නානාවිධං සුපිනං පස්සති; අනුභුතපුබ්බතො පස්සනො පුබ්බෙ අනුභුතපුබ්බං ආරම්භං පස්සති. දෙවතොපසං භාරතො පස්සනො දෙවතානං ආනුභාවෙන ආරම්භොති පස්සති. පුබ්බතිමිත්තතො පස්සනො පුඤ්ඤපුඤ්ඤවසෙන උපපජ්ජ කාමස්ස අත්ථස්ස වා අනත්ථස්ස වා පුබ්බතිමිත්තභුතං සුපිනං පස්සති.

තැන් ය. බාතුබොහොම අනුභූතපුබ්බතො ව සුපිනං පසාති, න තං සච්චං ගොති. යං දෙවතොපසංභාරතො පසාති තං සච්චං වා ගොති අලිකං වා, කුඩා හි දෙවතා උද්ඝායන විනාසෙනුකාමා විපරි තමපි කන්ධා දස්සෙන්නති. යං පුත පුබ්බතිමිත්තතො පසාති තං එකන්තසච්චමෙව ගොති. එතෙසං වතුන්තං මූලකාරණානං සංසයා හෙදන්තොපි සුපිනගෙදො ගොති යෙව. තච පනෙනං වතුබ්බිධං සුපිනං සෙක්කපුප්ප්ඡනා පසාන්නති අප්පභිනවිපල්ලාසත්තා, අසෙක්කා න පසාන්නති පභිනවිපල්ලාසත්තා, කිං පනෙනං පසාන්නො සුතෙනා පසාති උද්භු පටිබුඛො, උද්භු නෙව සුතෙනා න පටිබුඛොති? කිං වෙත්ථ යදි තාව සුතෙනා පසාති අභිධම්මවිරෝධො ආපඡ්ඡති, භවග විතෙන්න හි සුපති තං රූපනිමිත්තාදි ආරම්භං රාගාදිසම්පයුත්තං වා න ගොති, සුපිනං පසාන්නාසං ව ඊදිසාති විත්තාති¹ උප්පඡ්ඡනති අථ පටිබුඛො පසාති විතයවිරෝධො ආපඡ්ඡති-යං හි පටිබුඛො පසාති තං සබ්බොභාරිකවිතෙන්න පසාති, සබ්බොභාරිකවිතෙන්න ව කතෙ විතික්කමෙ ආනාපනති නාම නත්ථි, සුපිනං පසාන්නෙන පන කතෙ විතික්කමෙ එකන්තමනාපනති එව අථ නෙව සුතෙනා න පටිබුඛො පසාති? න කොචි නාම පසාති, එවං ව සති සුපිනාසං අභාවොව ආපඡ්ඡති, න අභාවො, කසමා? යසං කපිමිඛපරෙතො පසාති, වුත්තං ගෙතං. “කපිමිඛපරෙතො බො මහාරාජ සුපිනං පසාති”ති “කපිමිඛපරෙතො”ති මක්කටතිද්දුසුතෙනා. යථා හි මක්කටසං නිද්දු ලුහුපරිවත්තා ගොති එවං යා නිද්දු පුතප්පුනං කුසලාදිවිත්තවොතිණ්ණත්තා ලුහුපරිවත්තා, යසං පවත්තියං පුතප්පුනං භවගතො උත්තරණං ගොති තාය සුතෙනා සුපිනං පසාති, තෙනායං සුපිනො කුසලොපි ගොති අකුසලොපි අව්‍යාකතොපි. තත්ථ සුපිනෙන වෙතියව්‍යද්දනධම්මසම්මන්ධම්මදෙස නාදීති කරුණත්තසං කුසලො. පාණාතිපානාදීති කරුණත්තසං අකුසලො, විහි අගෙහි මුත්තො ආවඡ්ඡනදුරම්මණක්කණෙ අබ්‍යා කතොති වෙදිතබ්බො. ස්වායං දුබ්බලත්තා පටිසන්ති. ආකසිකුං අසමන්තො, පවත්තෙ පන අක්කෙද්දති කුසලාකුසලෙහි උප්පත්තිනො විපාකං දෙති.

මණ්ලකඛණාදිසු එවරූපො මණ්ල පසන්තො එවරූපො අප්ප සන්තො සාමිනො ආරෙග්ග ඉස්සරියාදිතං ගෙතු ගොති න ගොතිති එවං වණ්ණසංයානාදිවසෙක මණ්ලාදිතං ලක්කණං ආදිසන්ති අන්තො. තත්ථ “ආමුඛලක්කණ”නති. ධ්වෙත්වා අසිදාදිති අවසෙසං, ඉන්ද්‍රියලක්කණාදිතිපි යමති කුලෙ ඉන්ද්‍රියදයො වසන්ති තස්ස වුච්ඡි භාතිවසෙතෙව වෙදිතබ්බොති. අප්ලකඛණාදිසු පන එවරූපානං අප්දිතං මංසං බාදිතබ්බං එවරූපානං න බාදිතබ්බන්ති අයමපි විසෙසො වෙදිතබ්බො. අපිවෙත්ථ ගොබාලකඛණෙ විත්තකම්මපි

වුත්තනොයෙව. “කසවිකකසෙ”ති: පටති සහධමමිකෙති සහිං. වචනවසෙන වා උදයපඤ්ඤාවසෙන වා න තිඝ්ඨය. “උපමාදං භික්ඛු හ කරෙසා”ති: උපමාදකරෙ කිලෙසෙ අතිබ්බතොනො අත්තති පරෙති සමණබ්බාහමණෙති උපමාදං න ජනෙය. “ගාමෙ වා නාහිසජ්ජෙය්‍යා”ති: ගාමෙ ව ගිහිසංසග්ගාදිති නාහිසජ්ජෙය. “ලාහකම්මා ජනං හ ලපෙය්‍යා”ති. ලාහකාමතාය ජනං න ලපෙය. “සෙ කස විකකසා විහසෙ පටිකිනිත්තා”ති: යෙ දුන පටිකකභවසෙන කය විකකය සිත්තාපදෙ න වට්ටනිති පටිකිනිත්තා. ඉධාධිපෙපතං කයවිකකයං දස්සෙතුං. “පචන්තං සහිං පත්තං වා විවරං වා”ති ආදිමාහ.

තත්ථ “පචන්තං සහිං”නති. පටති සහධමමිකෙති සහ. පටසහ ධමුකා නාම-භික්ඛු භික්ඛුති සිත්තමානා සාමණේර සාමණේරියො. “වුච්ඡිසං වා”ති: පටිරුපං දස්සෙත්වා වචනියං. “උද්දසං වා පඝ්ඨ සතො”ති: වඬ්ඨිං පඤ්ඤොනො වා පටිවත්තෙති පටිවත්තනං කරෙති “ඉබ්බිමනො”ති. ඉඤ්ඤානප්පභාවවත්තො. “දිබ්බ වක්ඛුකා”ති: දිබ්බසද්ධසංකල්පවක්ඛුකා. අථවා දිබ්බටිභාරසන්නිස්සයෙන ලඞ්ඤාණවක්ඛුකා “පරවිත්තවිදුසො”ති අත්තනො විත්තන පරෙසං විත්තජනනකා “තෙ දුරතොපි පස්සන්ති”ති: එභායොජන තොපි යොජනසහතොපි යොජනසහස්සතොපි වක්ඛවාලතොපි චෙ තිණ්ඨි වත්තාරි පච දස විසති වාතාලිස සහස්සතොපි තතො අතිරෙකීතොපි වක්ඛවාලතො පස්සන්ති දක්ඛන්ති. “ආසන්නාපි හ දිස්සන්ති”ති සමීප සිත්තං තිස්සන්ති න පඤ්ඤෙයන්ති. “වෙන ඝාපි විත්තං පජානන්ති”ති අත්තනො විත්තනපි පරෙසං විත්තං ජානන්ති. “දෙවතාපි ඛො සන්ති ඉබ්බිමන්තිතිසො”ති. දෙවතාපි එවං සංවිජ්ජන්ති ඉඤ්ඤානප්පභාවවන්තියො. “පරවිත්තවිදුහිසො”ති: පරසං විත්තං ජානන්තියො.

“බලාපිකෙති වා කිලෙසෙති”ති කායදුච්චරිතාදිකෙති ව උපතාපෙති “මජ්ඣිමකෙති වා”ති. කාමරිතකතාදිකෙති වා. “සුබ්බුම කෙති වා”ති. ඤාතිවිතකතාදිකෙති වා, කායදුච්චරිතාදියො කමම පථවසෙන, කාමරිතකතාදියො වට්ටමුලකකිලෙසවසේන වෙදි තබ්බො. ඤාතිවිතකතාදිසු මයං ඤාතයො සුබජීවිනො සමපත්ති සුත්තාති එවං පටකාමගුණසන්නිස්සිතකකමෙන ඤාතකෙ ආරබ්භ උපපන්නවිතකකො ඤාතිවිතකකො. බයං ගතා වයං ගතා සඬා පසන්නාති එවං පට්ඨොතො පන ඤාතිවිතකකො නාම න හොති. අමහානං ජනපදෙ, සුභිකෙතො සමපන්නසස්සොති තුඤ්ඛානසස්ස ගෙහසිතවසෙතෙව උපපන්නවිතකකො ජනපදවිතකකො නාම. අමහානං ජනපදෙ මනුස්සා සඬා පසන්නා බයං ගතා වයං ගතාති එවං පට්ඨොතො පන ජනපදවිතකකො නාම න හොති. අමරත්තාය

විතකෙකා අමරෙවා විතකෙකානි අමරවිතකෙකා. තත් උක්කු විතප්පධානාදිති දුක්ඛෙති නිජ්ජේණේන සම්පරයෙ අතතා සුඛි භොති 'අමරෙති දුක්ඛකාරිකං කරෙන්නස්ස තාය දුක්ඛකාරිකාය පටිසංයුතො විතකෙකා අමරතතාය විතකෙකා නාම. දිඝිගතිකො පන සස්සතං වදෙසීති¹ ආදීනි පුදො එවමි මෙ නො අඤ්ඤාපාපි මෙ නො නොතිපි මෙ නො නොනොතිපි මෙ නොති විකෙඛපං ආපජ්ජති, තස්ස සො දිඝිගතපටිසංයුතො විතකෙකා. යථා අමරෙ නාම මවෙජ්ජා උදකෙ ගහෙතා මාරෙතුං න සක්කා ඉන්ධොවිතො ව ධාවති ශාභං න ගවජ්ජති, එවමෙව එකස්මිං පකෙඛ අසංඝායනො න මරතීති අමරො නාම, තං දුට්ඨමි එකතො කතා අමරවිතකෙකානි වුතතං.

“සත්තුදදස්සා පටිසංයුතො”ති: අනුද්දයතාපටිරූපකෙන ගෙහසිතපෙමෙන පටිසංයුතො. උපයානෙසු කන්දනෙතසු සොවනෙතසු ව තෙති සථිං විගුණං සොවති, තෙසු සුඛිතෙසු සුඛිතො ටහාති, දුක්ඛිතෙසු විගුණං දුක්ඛිතො භොති, උපනෙතසු කිච්චකරණි යෙසු අතතතා වොයොගං ආපජ්ජති, තාති තාති කිච්චාති සාධෙතො පඤ්ඤාතීති විනික්ඛමති, සලලෙඛං කොපෙති. යො නස්මිං සංසඨ විහාරෙ තස්මිං වා වොයොගාපජ්ජනෙ ගෙහසිතො විතකෙකා අයං පරාධුද්දයතාපටිසංයුතො විතකෙකා නාම. **“ලාභසක්කාර සිලොකපටිසංයුතො”**ති: විවරාදිලාභෙන වෙව සක්කාරෙන ව කිත්තිසද්දෙන ව සථිං ආරම්භෙකරණවසෙන පටිසංයුතො. **“අන චඤ්ඤානති පටිසංයුතො”**ති: අභො වත මං පරෙ න අවජානෙය්‍යං න හෙසෙතා විහෙසෙතා කපෙය්‍යනති එවං අනචඤ්ඤාතභාවපජ්ජ නාය සථිං උපපජ්ජනවිතකෙකා. යො තස්මිං මා මං පරෙ අව ඡතිංසුති උපනනවිතකෙක පවකාමගුණසංඛාතගෙහතිස්සිතො හුතා උපනනවිතකෙකා අනචඤ්ඤානති පටිසංයුතො විතකෙකා.

“නස්ස නස්ස සජ්ජති”ති: තෙසු තෙසු ආරම්භෙසු ලග්ගති. **“නස්ස නස්ස ගණ්හාති”**ති: වුත්තප්පකාරං ආරම්භං පටිසති. **“ඛජ්ඣති”**ති: තෙති තෙති ආරම්භෙති සථිං ඛජ්ඣති, එකිභවති. **“අනසවාසන”**නති: අවධිචිත්තාසං. **“ආපජ්ජති”**ති: පාපුණාති. **“ආමසවක්ඛාසස්සා”**ති: විවරාදි ආමසලොලස්ස. **“ලොකධම්ම ගරුකස්සා”**ති: ලොකුත්තරධම්මං ඔව්චා රූපාදිලොකධම්මෙව ගරුකස්සා වරන්තස්ස. **“ආලපනා”**ති: විහාරං ආගතෙ මනුස්සෙ දිස්වා කිමන්ථාය භොතො ආගතා කිං භික්ඛු තිමනෙතතුං යදි එවං ගවජ්ජ අහං පවජ්ජො ගහෙතා ආගවජ්ජමිති එවං ආදිතොව ලපනා. අවචා අතතානං උපනෙතා අහං කිස්සො මධි රාජා පසනො මධි අසුකො ව අසුකො ව රුජමහාමනො පසනොති එවං අතතුපනා

සිකා ලපනාති ආලපනා. “ලපනා”ති: පුඨස්ස සතො වුත්තප්පකාර මෙව ලපනා. “සලලපනා”ති: ගහපතිකානං උක්කණ්ණෙන තීතස්ස ඔකාසං දතො දතො සුඬු ලපනා. “උලලපනා”ති: මහාකුට්ඨකො මහානාමිකො මහාදනපතීති එවං උඬං කතො ලපනා. “සමුලල පනා”ති: සබ්බතො භාගෙන උඬං කතො ලපනා. “උහනහනා”ති: උපාසකා පුබ්බෙ ඊදිසෙ කාලෙ නවදනං දෙථ ඉදති කිං නදෙ පාති එවං යාව දස්සාම හනෙන ඔකාසං න ලභාමාති ආදීති වදනති තාව උඬං උඬං නහනා වෙඨනාති වුත්තං හොති. අථ වා උච්ඡ්භත්ථං දිස්වා කුතො ආහතං උපාසකාති පුච්ඡති. උච්ඡ්ඛෙත්තතො හනෙනති, කිං තත්ථ උච්ඡ් මධුරභුති, බාදිතො හනෙන ඡතිතබ්බනති, න උපාසකා භික්ඛුස්ස උච්ඡ්ථං දෙපාති වත්තුං වට්ටතිති, යා එවරුපා නිබ්බණ්ණත්තස්සාපි වෙඨනකථා සා උත්ත හනා සබ්බභාගෙන පුනප්පනං නාහනා සමුත්තහනා “උක්කා මනා”ති: එතං කුලං මං යෙව ඡනාති, සවෙ එත්ථ දෙය්‍යධම්මො උපප්පති මස්සං යෙව දෙතීති එවං උක්කිපිතො කාවතා උක්කා වතා. උද්දිපනාති¹ වුත්තං හොති. සබ්බතොභාගෙන පුනප්පනං උක්කාවතා සමුත්තාවතා. “අනුපිසභාණිතා”ති: පච්චයවසෙන පුනප්පනං පියවචනහණතා. “සණ්ඨාවාමනා”ති: මුදුවචනතා. “සබ්භාවාමනා”ති: මජ්ඣමාණසුත්තවචනතා, සිට්ඨවචනතා වා. “උත්තවචනතා”ති අලලියනවචනතා. “අඵරුසවචනතා”ති: මධුර වචනතා.

“සොණණං මාතා² සෙනතික”නති: පුරෙ උපපන්නං මාතාපිතුනං සන්නකං. “අනතරහිත”නති:³ පටිච්ඡන්තං තිරෙහුතං. “සසා මි”ති: පාකටො හොමි. “අසුකස්ස කුලපකො”ති: අසුකස්ස අමච්චස්ස කුලපසිරුපාසකො “අසුකාසා”ති. අසුකාය උපාසිකාය “මං උඡ්ඤා”ති: මං විස්සස්සා. “සංසුත්ත”නති: විවරදීති සමපසුත්තං. තදත්ථං වා යොජිතං. ඉමිස්සා ගාථාය නිද්දෙසො සබ්බො හෙඨා වුත්තකයොව.

“මොසවස්සේ න නිසෙය්‍යථා”ති: මුසාවාදෙ න නියෙථ. “ජීවිතො නා”ති: ජීවිතාය. “සඤ්ඤා”ති: අසන්නගුණදීපනතො න සමමා හාසිතා. සබ්බතො භාගෙන සඤ්ඤා පටිසඤ්ඤා. “සං නාසුථා”ති: යං තස්මිං පුග්ගලෙ. “සඬ”නති. අසන්නගුණදීපනං කෙරුපියං. “සඬ නා”ති: සඬාකාරෙ. “සාඤ්ඤා”නති: සඬභාවො. “කක්ඛරිතා”ති: පද්මතාලස්ස විය අපරමසනකම්මො ඵරුසභාවො. කක්ඛරිසනනිපි තස්සොව වෙච්චනං. “පටිකඛනා⁴ පාටිකඛනතික”නති පදවයෙන

1. V. ම. උද්දිසනාති.

2. V ම මාතා.

3. සි. I. & II. ආහිතනති.

4. V. ම. පරිකඛනනාමාපරිකඛනනති.

නිබ්බන්ධාං ධර්මාං විය දලකතොර්ථයං වුත්තං, තෙව් පන: කාතානි
නාති සමාඛාරිකා වචනං. කාතානිසනති සමාඛාරිකා වචනභාවො.
“පටික්ඛනනා”ති: අලංකරණාකාරෙ. “පටික්ඛනතිස”නති: අලං
කරණභාවොති අත්ථං වණ්ණයනති. “ඉදං වුච්චති”ති: ඉදං
අත්තනො අවිජ්ජමානගුණපාසනාසනලක්ඛණං සාදේය්‍යනති වුච්චති.
යෙන සමනනාගතස්ස පුග්ගලස්ස කුච්ඡි වා පිඞ්ගි වා ජනිතුං න සකකා.

“වෘමෙන සුකරෙ හොති දකක්ඛණෙන අජම්භො
සරෙන ඵලකො හොති විසාණෙන ජරග්ගවො”ති.

ඵචං වුත්ත යක්ඛසුකරසදිසො හොති. “අනිමඤ්ඤති”ති: අනිකක
මත්තා මඤ්ඤති. “කිං පනාසං බහුලාජීවකො”ති: අයං පුග්ගලො
කො නාම බහුලාජීවකො. “සබ්බං සංගකෙඛති”ති: 1 ලඞ්ඛං
ලඞ්ඛං සබ්බං බාදති. “අප්පසුඤ්ඤා”ති: මඤ්ඤාසුඤ්ඤා. “අප්පසු
සකෙතා”ති: පරිවාරවිරතීනො. “පඤ්ඤාසම්පෘතනා”ති: සමපනන
පඤ්ඤා පරිපුණ්ණපඤ්ඤා. “පඤ්ඤං විශ්‍යප්පති”ති: පඤ්ඤං
කප්ථෙති බ්‍යාකරෙති. “සුඛා දුඛිතො බහුංවාචං සමණානංවා පුථුවච
නාන”නති දුඛිතො සට්ඨිතො පරෙති තෙසං සමණානං වා බතතියාදි
හෙදනං වා අඤ්ඤාසං පුථුවචනානං 2 බහුවි අනිඨං වාචං සුඛා.
“න පටිවජ්ජ”ති: න පටිවදේය්‍ය, කිං කාරණං? නති සනෙතා පටි
සෙතිං කෙරෙති. “කාතාලෙකා”ති: දරුණෙන. “සනෙතා”ති:
නිබ්බුතකිලෙසා. “පටිසෙති”නති: පරිසන්තුං. “පටිමල”නති:
පරියොධං. 3 “පටිකණ්ච”නති: පරිවෙරං. “පටිපකා”නති: කිලෙස
පරිපකාං කිලෙසවසෙන සගං න කරෙන්නති අත්ථො. “ඵනච
බම්මමඤ්ඤාසා”ති: සබ්බමෙතං යථා වුත්ත ධර්මං ඤාතා. “විචින”නති:
විචිනනො. “සනති”ති: නිබ්බුති. “ඤ්ඤා”ති: නිබ්බුති රහාදීනං
සන්තීති ඤාතා. “සමං වා”ති: කායසුචරිතාදි. “විසමංවා”ති: කාය
දුච්චරිතාදි. “පථංවා”ති: දසකුසලකම්මපථං. “විපථංවා”ති: දස
අකුසලකම්මපථං. “සාවජ්ජවා”ති: අකුසලව. “අනවජ්ජවා”ති:
කුසලව. “භින පඤ්ඤා කණ්ණ සුත්තා විඤ්ඤාගර්භින පසඨ”නති:
ඉදං හි කුසීලාකුසලමෙව.

තත්ථ කායසුචරිතාදි සමකරණතො සමං. කායදුච්චරිතාදි විසම
කරණතො විසමං. කුසලකම්මපථා සුගතිගමන පථතතා සුපථං.
අකුසලකම්මපථා සුගතිගමනපටිපකානතා අපායගමනපථතතා
විපථං. අකුසලං සද්දෙසතතා සාවජ්ජං, කුසලං නිද්දෙසතතා අන
වජ්ජං. තථා මොහෙන වා දෙසමොහෙන වා ලොභමොහෙන වා
සමපයුත්තතතා භිනං. අලොභ අද්දෙස අමොහයුත්තතතා පඤ්ඤාං.
කණ්ණවිපාකතතා කණ්ණං. සුක්ඛවිපාකතතා සුක්ඛං. බුධාදීති

1. V. ම. සබ්බංගකෙඛති.

2. V. ම. පුථුජ්ජනානං.

3. ඔ. I. & II, පරියොගං.

විඤ්ඤාති ගරහිතතතා විඤ්ඤාගරහිතං. තෙති එව ථොමිතතතා විඤ්ඤාපාසසන්නති ඤාතබ්බං. කිං කාරණං? තප්පමජේජයා ඉති වෙ? “අභිභුති සො”ති භාථා.

තත්ථ “අභිභු”ති: රූපාදීනං අභිභවිතා. “අනභිභුතො”ති: තෙති අනභිභුතො. “සඤ්ඤාධම්මං අනිනිභමදසසි”ති: පච්චකම්මෙව අනිනිභං ධම්මං අදකඛි. “සද්දනමස්සමනුසිතො”ති: සද්ද නමස්සනො නිස්සො සිකඛායො සිකෙඛයා “කෙතිවි කිලෙසෙති”ති: කෙතිවි රුහාදි උපතාපකරෙති කිලෙසෙති “අබ්ගොසි තො”ති: තෙ කිලෙසෙ අභිභවී, සෙසං සබ්බත්ථ පාකට්මෙව. කෙවලං පන එත්ථ “චක්ඛුඤ්ඤා නොව ලොලො”ති: ආදිති ඉන්ද්‍රියසංවරේ “අනනානමිථො පානා න”නති. ආදිති සන්නිධිපටිකොපමුඛෙන පච්චයපටිසෙවනසීලං. මෙට්ඨනමොසවජ්ජපෙසුතිශාදිති පානිමොකකසංවරසීලං. “ආථබ්බං¹ පිසුණං ලභාමණ”නති ආදිති අංජීවපාරිසුඛිසීලං. “කාසී න පාද ලොලස්සා”ති ඉමිනා සමාධි. “විවිශං ගිහි”ති: ඉමිනා පඤ්ඤා. “සද්ද සතො සිතො”ති ඉමිනා පන සංඛෙපතො නිස්සොපි සිකඛා. අථාසතෙසු සසතෙසු අප්පසද්දෙසු ගිහිඤ්ඤා විහරෙසා නිදදං න බහුලී කාරෙසා”ති: ආදිති සීලසමාධිපඤ්ඤානං උපකාරසංගණනවිනොදනාති² චුත්තානිති එවං භගවා නිඛ්ඤාස්ස පරිපුණ්ණපටිපදං චක්ඛා අරහත්තනිකූටෙන දෙසනං තිශාපෙසි.

දෙසනාපරියොසානෙ පුරුහෙදසුත්තෙ චුත්තසදිසොවාහි සමයො අභොසීති

භව්වකසුත්තනිදේදසවණන්තා

ති සි තා.

චතුදදසමං.

පණණ්ණසමෙ-අතනදඩසුත්තනිදේදසෙ: “අතනදඩා භයං ජන”නති පඨමභාථාය අත්ථො-යං ලොකස්ස දිඨ්ඨමිකම්³ වා සමප රුසිකං වා භයං ජනං සබ්බං තං අතනදඩාභයං ජනං, අතනො දුච්චරිතකාරණං ජනං. එවං සතෙත ජනං පස්සථ මෙධගං ඉමං ඝාතියාදි ජනං පස්සථ අඤ්ඤාමඤ්ඤාමෙධගනති; එවං තං පටිවිරුඬං විප්පටිපන්නජනං පරිභාවෙත්වා අතනො සමමා පටිපත්ති දස්සනෙන තස්ස සංවෙශං ජනෙත්වා ආහ:-

“සංවෙගං කිත්තඤ්ඤාමි යථා සංචිජ්ජනං මයා”ති.

පුබ්බ ඛොධිසතෙනන සතාති⁴ අධිප්පායො. “නාසො”ති: ගණන පරිචේජදෙ “දඩා”ති: දුච්චරිතා. “නාසද්දො”ති: කායදුච්ච

1 ආථබ්බං.

2. V. 8. උපකාරාපකාරසංගණනවිනොදනාති.

3. V. 8 සංචිජ්ජනාති.

රිතං; වච්ඡිද්ධාදිසුපි. එසෙව නයො, “නිවිධං කායදුච්චරිත”නති: පාණාතිපාතාදිකායතො පච්ඡන්තං දුඨං චරිතං. කිලෙසසුතිකත්තා වා දුඨු චරිතනති ලභිකාමං නිවිධං දුච්චරිතං කායදුච්චරිතං. “චතුබ්බිධ”නති: මුසාවාදදි චතුබ්බිධං. “නිවිධ”නති: අභිජ්ඣාදි නිවිධං. “දිඤ්චමමික”නති: දිඤ්ච ධම්මෙ ඉමසමිං යෙව අත්තභාවෙ පටිසංචෙ දන්තං.¹ “සමපග්ගික”නති: අනාගතෙ අත්තභාවෙ පටිසංචෙදන්තං.¹ “ආගුමාදි”නති: පාපකාරිං අපරාධකාරිං. “ගුණ නං ජෙතාසති”ති: පාපකාරිං රුජ් පටිභාසති. “භසං උප්පාදෙති දුක්ඛදොමනස්ස සම්පංචෙදෙති”ති: කායිකං දුක්ඛං චේතසිකං දොමනස්සං විඤ්ඤති. “ඵනං භසං දුක්ඛං දොමනස්ස”නති: ඵවරුපං භයව දුක්ඛං දොමනස්සව. “කුතො නස්සා”ති: නස්ස චොරස්ස කුතො උප්පන්නං. “අත්තදමනො ජන”නති: අත්තනා කතදුච්චරිතතො උප්පන්නං. “අත්තමසො”ති: හෙසීමතො සච්චනීයං කරොති. “ගා නෙ ලබ්බා ඉතො පක්ඛමිතු”නති: ඉතො ඉමච්ඡා ගාමාදිතා ගතතුං න ලබ්බා. “ගා සක්ඛා බභි නික්ඛමිතු”නති: පලිබොධසඛතං කරොති.

“ධනජනිපච්චසාපි”ති: ධනපරිහානිකාරණාපි, රුජ් නස්ස විවිධා භාමකාරණා කාරාපෙනි. “කසාහිසි නාලෙහති”ති: කසාදභිකෙති පොථෙනි. “චේතෙනහිසි නාලෙහති”ති: සකණ්ටකචේතනලතාහි පොථෙනි. “අබදභිකෙති”ති ආදයො හෙයා වුත්තනස්ස ඵව. “සුණ්ඛෙහිසි බාදපෙනි”ති: භාතිපයානි දිවසානි ආහාරෙ අදඤ්ඤා ඡාතසුණ්ඛෙහි බාදපෙනි, තෙ මුත්තතෙතන අසීසංබලිකමෙව භාරොනති. “සුලෙ උත්තාසෙනති”ති: සුලං ආරොපෙනති. “ගුණ ඉමෙසං චතුත්තං දමානං ඉස්සරෙ”ති: ඉමෙසං චතුත්තං ආණානං කාතුං රාජ් සමන්තො. “සකෙන කමෙමනා”ති: සයං කතෙන කමෙමන. “නමෙන නිරසපාලා”ති: ඵත් ඵකච්චෙ ථෙරා-නිරය පාලා නාම නත්ති යන්තරුපං විය කමමෙව කාරණං කාරෙන්නිති වදන්ති, තං-අත්ති නිරයෙ නිරයපාලාති? ආමන්තා අත්ති ච කමම කාරණිකාති ආදිතා නයෙන අභිධම්මෙ පටිසෙධිතමෙව. යථා හි මහස්සලොකෙ කමමකාරණිකා අත්ති ඵවමෙව නිරයෙ නිරයපාලා අත්ති. “නත්තං අසොබිල”නති: තිශාවුත්තඅත්තභාවං සමපජ්ජලි තාය ලොහපඨවියා උත්තානකං නිපජ්ජාපෙනා දකඛිණහත්තේ තාලපමාණං අයසුලං පච්චෙසෙනති, තථා වාමහත්තාදිසු. යථා ව උත්තානකං නිපජ්ජාපෙනා ඵවං උරෙතාපි වාමපසෙසනාපි දකඛිණ පසෙසනාපි නිපජ්ජාපෙනා තං කමමකාරණං කරොන්නියෙව. “සං චෙසෙකා”ති: ජලිතාය ලොහපඨවියා තිශාවුත්තං අත්තභාවං නිපජ්ජාපෙනා. “ඤ්ඤාදිති”ති: මහතීති ගෙහවිජ්ජනස්ස ඵකපක්ඛ මත්තාහි කුසාරිති තච්ඡන්ති, ලොහිතං නදී හුත්වා සඤ්ඤා, ලොහ පඨවිතො ජලා උඨතිත්වා තච්ඡන්තං ගණ්ඨාති, මහාදුක්ඛං

උපායන්ති. තවත්තනා පන සුත්තනාහතනං කාරිතා දුරු විය අඬ. සමපි ජලංසමපි කරොන්ති. “වෘෂිණී”ති: මහාසුප්පප්පමාණංති වෘෂිණි “රජපේ කොපේඤා”ති: සඬං යුගයොත්තපඤ්ඤරචකකාබ්බර පාඨතෙති සබ්බතො පඤ්ඤිතෙ රජපේ යොජේඤා. “මහණන”ති: මහාකුටාගාරප්පමාණං. “ආගේසෙනති”ති: සමපඤ්ඤිතෙති අය මුග්ගරෙති පොථේන්තා ආරොපෙනති. “සකිමපි උචා”න්ති සුපකකසි තාය උකකලියා පකකිත්ත තඬුලා විය උචා අබො තිරියං ව ගව්ඡති. “මහාතිරසෙ”ති: අවිචිමහාතිරියමති. “වතුකකණ්ණො”ති: වතු රසාමුද්දසාසදිසො. “විහනෙනා”ති. වතුලාරවසෙන විහතෙනා. “හාගසො මිනො”ති. වාරවිපිතං වසෙන හාගෙ යපෙනා විහතෙනා “පටිසනෙනා”ති. පරිකකිතෙනා. “අසසා”ති: උපරි තවයොජනෙන අයපතෙනා ඡාදිතො. “සමන්තා සොජනසතං එට්ඨො නිඝනී”ති: එචං එරිතා නිඝනී යථා සමන්තා යොජනසතෙ යථා ඔලො කෙනත්තසා අඬති යමහගොලකා විය නිකඬමන්ති. “කදම්බො නාසනා”ති: සබ්බෙපි තෙ උසාදෙති සඬං අඬමහාතිරියා කදරියා නිච්චං තපන්ති කදරියාතපනා. බලවදුකඬතාය භොග්, කප්පසි කානං අවිපිතං අත්තිතාය අවිචිමහෙනා. ආසාදෙත්තුං සවෙට්ඨං දුකකරතාය දුග්ගද, දිඬමන්තා වා සුභමන්තාපි වා ලොමානි හංසෙනති ලොමහංසනරුපා, හිංසනතාය බොසමා, හයජනතාය පටිහසා. සුඛාහාවෙන දුක්ඛා “පුරුෂමාස ව ගිතතිසා”ති ආදි ගාථානං එවං අවිචිතිරයොති පරියන්තා කන්තා අයං සංබෙපොකතො. අංගිජලානං වා පන සත්තානං වා තෙසං දුකඬසා වා විචි අන්තරං නත්ති එත්තං=අවිචි. තත්‍ර හි පුරුෂමාස ගිතතිජි ජාලාරාසි උඬතිතා පාපකම්මෙනො පුග්ගලොකාපෙනො පච්ඡිමාදිසු භික්ඛුසු පටිහඤ්ඤති පහරති තා ව භික්ඛියො විචිට්ඨකිත්තා පරතො යොජනසතං ගණ්හාති ගෙඬා උගිතා උපරි පටිහඤ්ඤති උපරි උගිතා ගෙඬා පටි හඤ්ඤති එවං තාවෙත්ථ ජාලානං විචි නාම නත්ති, තස්ස පන අනෙතා යොජනසතං ණානං බිරවලලිපිඬසා පුරිත්තාලි විය සතෙති තිරන්තරං වතු හි ඉරියාපථෙති පච්චන්තානං සත්තානුං පමාණං නත්ති. නව අඤ්ඤමඤ්ඤං ව්‍යාඛ්‍යාබෙනති. සකසකඬානෙයෙව පච්චිත්ති. එවමෙත්ථ සත්තානං විචි නාම නත්ති. යථා පන ජ්වහගෙහ ඡ මධුබිඤ්ඤති සත්තමසා තමබ්බලොහබිඤ්ඤනො අනුදහනබලවතාය අබ්බොහාරිකාති ගොන්ති තථා තත්ථ අනුදහනබලවතාය සෙසා ඡ අකුසලවිපාකාපෙනා අබ්බොහාරිකා ගොන්ති. දුකඬමෙව තිරන්තරං පඤ්ඤයති. එවමෙත්ථ දුකඬසා විචි නාම නත්ති, තිරසා දන්තෙති තිරසො “නාඤ්ඤ සත්තා මහාලුඤ්ඤ”ති: තස්මිං නිබ්බත්තා සත්තා මහත්තාලුඤ්ඤ. “මහාබ්බසිසා කාට්ඨො”ති: මහත්තා දුරුණ කම්මකාරිතො. “අවචන්ත පාපකම්මන්තා”ති. එකංසෙන පාප කම්මෙනො. “පච්චන්ති නව මිසරෙ”ති: ජනනං ජාලානමන්තරෙ පච්චන්ති න ව මියන්ති, “ඡන්ධවෙදසමො කායො”ති: තෙසං සරීරං

අභිසද්දසං. “තෙසං නිරසමාසින”නති: තෙසං පාපකම්මානං නිරය වාසිනං. “සසා කම්මානං දලහනන”නති: පාපකම්මානං පිරහාවං ඔලොකෙති. “න භසමා හොති න ඔසි”ති: ඡාරිකාපි න හොති අභිගාරෙපි න හොති. “සුරස්මින”ති: යද් නං වාරං අපාරුතං හොති, අථ නදභිමුඛා ධාවනති, තෙසං තත් ඡවිආදිති ක්කායනති, වාරසමිපං පත්තානඤ්ච තෙසං තං පිපියති, පච්ඡමං අපාරුතං විය බායති. එස නයො සබ්බත්.

“නිකම්මනාසා ගො”ති: නිරයා නිකම්මිත්තුං ආසා එතෙසනති නිකම්මනාසා. “මොක්ඛගමෙසිනො”ති: මුක්ඛභූපායං එසනතා ගවෙසනතාපි න තෙ තතො නිකම්මිත්තුං ලභනති. “කම්මපච්චසා”ති: තෙ සත්තා නිරයතො නිකම්මනවාරං පාපකම්මපච්චයා නාධි ගච්ඡනති. “තෙසං ච පාපකම්මං අවිපක්ඛවිපාකං ඛානං බහු”නති: තෙසඤ්ච සත්තානං ලාමකදුරුණං කමමං අවිපක්ඛවිපාකං බහුවිධං නානප්පකාරං අදින්නවිපාකං කතං උපවිතං අත්ථි. “සංචෙග්”නති: හිරිසනං. “උබ්බෙග්”නති: ධීනචානතො ගමනං. “උත්තාස”නති: උබ්බෙජනං අසනතිචානං, “භස”නති: විතතුන්ත්රාසනං, “සමමන”නති: පිලනං. “උපද්දම”නති: ඊති. “උපසග්ග”නති: නිරුකිතං. ඉද්දති යථානෙත සංවිජ්ජනං තං පකාරං දසෙසනො එද්දමානනති ආදිමාග.

තත් “එද්දමාන”නති: කම්මපමානං, “අපෙසාදකෙ”ති අපෙප උදකෙ. “අඤ්ඤමඤ්ඤාති බ්‍යාරුඛෙ දිසවා”ති: නානා සතෙත ච අඤ්ඤ මඤ්ඤාති සංඛිං විරුඛෙ දිසවා. “මං භසමාවිසි”ති: මං භයං පවිසං. “කිලෙසඑද්දනාස එද්දමාන”නති: රුගාදිකිලෙසවලතාය චලමානං. “පසොගො”ති: කායචම්මනොපයොගො. “විරුඬා”ති: විරෙධමාපන්නා. “පච්චිවිරුඬා”ති: පච්චුඛා හුඬා විරෙධමාපන්නා. කුඬා විරුඬා වා. “ආහනා”ති: කොධෙන ආහනා පහනා. “චෙවා හනා”ති: පතිමල්ලා හුඬා ආහනා. “ආසවිනා”ති: සටිතා. “සච්චා සවිනා”ති: විසෙසෙන සටිතා. “පාණිතිපි උපක්ඛමනති”ති: ගාත් හිපි පහරනති. “සමත්තමසාගේ ලොඤ්ඤා”ති. නිරයං ආදිං කත්වා සමත්තතො ලොකො අසාරෙ නිවමසාරදි රහිතො, “දිසා සබ්බා සමෙවිනා”ති: සබ්බා දිසා අනිවත්තාය කම්මිතා, “ඉච්ඡං භවමහත්තා නො”ති: අත්තතො තාණං ඉච්ඡනො. “නාදදසාසිං අනොසින”නති: කිඤ්ච චානං ජරදිති අනජ්ඣානුත්තං නාදදකිනති. “අසාගේ”ති: න සාරො සාරවීරහිතොවා. “නියසාගේ”ති: සබ්බෙත සබ්බං සාරවීර හිතො. “සාග්ගතො”ති: සාරතො අපගතො. “නිවමසාරසාගේ න වා”ති: සත්ත සාරසංඛාතෙන සාරෙතුවා. උපරිපදවයෙපි එසෙව තයො. “සෙ පුරස්මිමාස දිසාස සංඛාග්”ති: යෙ පුරිමදිසාය පච්චයෙති

සමගම සමාගම කතා සංඛාරා. “නෙති එවිනා”ති: තෙපි සංඛාරා කමපිතා. “සමෙවිනා”ති: සමාකමපිතා. “වලිනා”ති: වලනං ගතා. “සමිනා”ති: උදයබ්බසෙන පිළිතා. “අභිවචනාසා”ති: හුත්වා අභාවිතාය “ජනිතා අනුගතා”ති: නිබ්බතනියා අනුපවිඨා. “ජණික අනුසවා”ති: පරිපක්කතාය අනුපන්නා. “ඛාණිකා අභිභූතා”ති: ධාතුච්ඡමෙක උප්පන්නඛාණිකා අරුණාත්මකා. “මරණොනි අභිභූතා”ති: මව්වුනා අභිභූතා පහතා. “අනාණා”ති: රක්කාවිරතිතා. “අලොණා”ති: ලොණවිරතිතා. “අසරණා”ති: නත්ති එතෙසං සරණන්ති අසරණා. “අසරණිභූතා”ති: සයං සරණතිවං න කාරොන්ති අසරණිභූතා.

අනුකතො භවනන්ති නිදර්ශනපදස්ස උදෙසාපදං. “නාණ”න්ති. පාලනං. “ලොණ”න්ති: ලොණභානං. “සරණ”න්ති: දුක්ඛතාසනං. “ගති”න්ති: පතිඨා. “ජණික”න්ති: පරං අයනං පරායනං. “අණිකා සිතංසෙව අදදස”න්ති: ජරාදීති මද්දිතං යෙව අදදකං. “සබ්බං සොබ්බඤ්ඤ”න්ති: යොබ්බනභාවො යොබ්බඤ්ඤං. සවෙච්ඡානං සබ්බං යොබ්බඤ්ඤං. “ජණික ඔසිත”න්ති: පරිපාඨාය ජරාය අවසිතං මද්දිතං, එවං සබ්බත්ථ. “ඔසානො තෙව ඛාරුමෙ දිස්වා මෙ අරති අනු”ති: යොබ්බතාදීනං ඔසානෙයෙව අත්ථිතමෙයෙව පරිනාමකෙව එවං විනාසකෙව එවං ජරාදීති ඛාරුමෙ ආගතවිනාසකෙව දිස්වා අරති මෙ අමහාසි. “අමෙත්ථ සලල”න්ති: අථ වා එතෙසු සතෙතසු රාහාදිසලලං. “හදසනිසිඨා”න්ති: විතතනිසිඨා. යොබ්බඤ්ඤං ජරා වොසාපෙති විනාසෙතිති. එවං සබ්බත්ථ ආචාරානුභාවං සලලන්ති. යෙනසලලෙන මනිණිණාති ගාථා. “දිසා සබ්බා විධාවති”ති: සබ්බා දුච්චිතදිසාපි පුරන්තිමාදි දිසාපි ගතිදිසාපි ධාවති. “නමෙව සලලං අභිභූත න ධාවති නිසිදති”ති: නමෙව භූ සලලං උඛරිතා තාව දිසා න ධාවති වතුරොසෙ ව න සීදති; අඤ්ඤාණන්ති ආදිසු ඤ්ඤාදස්සන පරිපක්කතො අඤ්ඤාණං අදස්සනං, අභිමුඛො හුත්වා ධමමන න සමෙති න සමාගමතිති අනාභිසම්මසො. අනුරූපතො ධමම ඛුජ්ඣතිති අනුබොධො නප්පට්ඨකතාය අනුබොධො. අතිච්චාදීති සථිං යොජෙත්ථා න ඛුජ්ඣතිති අසමොධො. අසන්නං අසමඤ්ච ඛුජ්ඣතිති අසමොධො. වතුසථධමමං න පටිවිජ්ඣතිති අප්පට්ඨෙධො. රූපාදිසු එකධමමං අතිච්චාදිසාමඤ්ඤතො න ගණකයන්ති අසබ්බාසනා. තමෙව ධමමං න පරියොභාගතිති අපට්ඨොභාසනා. න සමෙන පෙක්ඛතිති අසමපෙක්ඛනා. ධමමානං සභාවංපති න අපෙක්ඛතිති අපවච්චෙක්ඛනා. කුසලාකුසලකමෙමසු විපරිතවුත්තියා සභාවගණභාවෙන වා එකමපි කමමං එතස්ස පච්චක්ඛං නත්ති සයං වා කස්සවි ධමමස්ස පච්චක්ඛකරණං නාම න හොතිති අපවච්චක්ඛමමං.

යං එතස්මිං අනුප්පජ්ජමානො විත්තසන්නානං මෙජ්ඣං භවෙය්‍ය සුචි වොදනං, නං දුඨං මෙජ්ඣං ඉමිනාති දුමමෙජ්ඣං. බාලානං භාවො බාලාං. මුක්ඛාති මොහො, බලවතරො මොහො සමොහො. සමන්තනො මුක්ඛාති සමමොහො. විජ්ජාය පටිපක්ඛාවනො න විදනිති අවිජ්ජා. ඔසයොගන්තො චුත්තොයෙව. එමගගන්තො අනුසෙතිති අනුසංයො. විත්තං පරිසුඨාති අභිභවතිති පටිසුඨානං. භික්ඛගණාභාවෙන භික්ඛාතිමුඛි ගතතුං න සකෙකාති අඤ්ඤදත්තු ලක්ඛනියෙවාති ලබ්භි න සජ්ජතිති අන්තො. දුරුග්ගාචනන්තො වා ලබ්භි. යථා භි මහාපලිඝ සංඛාතා ලබ්භි දුරුග්ගාචා හොති එවමයංපි ලබ්භි වියාති ලබ්භි. සෙසං උත්තානන්තමෙව. යං එවරුපා කංඛාති එන්තං කංඛනවසෙන කාඛා, කංඛං ආදයතිති කංඛාසනා. පුරිම කංඛාති උත්තරිකංඛං ආදයති නාම. ආකාරවසෙන වා එතං චුත්තං.

කංඛාසමබ්භිවිත්තකංඛාය අධිත්තතා කංඛාසිතං නාම. තස්ස භාවො=කංඛාධිත්තතං. “විමතී”ති. විගතා මති විමතී, “විවිකිච්ඡා”ති: විගතා කිච්ඡායාති විවිකිච්ඡා, සභාවං වා විවිකිත්තො එතාය කිච්ඡති කිලමතිති විවිකිච්ඡා. සා සංසයලක්ඛණා කම්පනරසා අනිච්ඡයපච්චු පඨානා. අනෙකංසගාහපච්චුපඨානා වා. විවිකිච්ඡා අයොතිසොම නසිකාරපදඨානා. පටිපතතියා අනතරායකරාති දඨබ්බා. කම්ප නන්තො විධා එලගතිති මෙලගනං. පටිපතතිතිවාරණෙන වෙධා පඨො වියාති මෙධාපඨො. නිව්චං වා ඉදං අනිව්චංවාති ආදීපවතතියා එකස්මිං ආකාරෙ සරුසාතුං අසමන්තාය සමන්තනො සෙතිති සංසංයො, එකංසං ගහෙතුං අසමන්තාය න එකංසගාහොති අනෙකංසගාහො නිවේතුං අසකෙකානති ආරම්භෙනො ඔසකකතිති ආසප්පනා. මගාතිතුං අසකෙකානති සමන්තනො සප්පතිති පටිසප්පනා. පරියොගාතිතුං අසමන්තාය අපටිසංයො ගාහණා. අනිච්ඡයවසෙන ආරම්භෙන පවතතිතුං සමන්තාය ජමිතිගතනං විත්තසංචචනාවොති අන්තො විවිකිච්ඡා හි උප්පජ්ජා විත්තං එධං කරොති. යස්මා පන සා උප්පජ්ජමානා ආරම්භං ගහෙත්වා මනං ලිඛති විය තස්මා මනො විලෙඛොති චුත්තා. “විඛො”ති. සලලන ලඛප්පහාරො “චුඨො”ති: සට්ඨො. “පෙරෙණො”ති: පිළිකො “බාවනී”ති: පුරතො ගච්ඡති. “විබාවනී”ති: අනෙකවිධෙන ගච්ඡති. “සකිඛාවනී”ති: වෙගෙන ජවති. “සංස රති”ති: ඉතොවිතො ව වරති “අවෙලෙසනා”ති: නිවේලො තග්ගො. “මුත්තාවාගෙ”ති: විස්සඨාවාරො. උචාරකම්මාදීසු ලොකියකුල පුත්තාවාරෙන විරහිතො භික්ඛකොව උචාරං කරොති පස්සාවං කරොති බාදති භුඤ්ජති “භන්ධාසලෙඛනො”ති: හන්තො පිණ්ඩමති තිසිතෙ ජිව්හාය හන්තො අපලිඛති. උචාරං වා කතො හන්තස්මිංයෙව දණ්ඩකසඤ්ඤා හුත්වා හන්තො අපලිඛති තෙ කිර දණ්ඩකං සන්තොති පඤ්ඤපෙති. භික්ඛාගහණන්තං එහි හදන්තති චුත්තො න එතිති

හි එහිභද්‍රානිකො, තෙතනි නිසි හනෙතනි වුනෙතාපි න නිසිනිති හි නිසිභද්‍රානිකො. තදුහයමපි නිර සො එතසා වචනං කතං හවිසානිති න කරොති. “අභිභව”නති පුරෙතරං ගහෙතො ආහව හිකඩං, “උද්දියානන”නති: ඉදං තුලෙහ උද්දියා කතනති එවං ආරොචනහිකඩං. “හ නිමනනන”නති: අසුකං නාම කුලං වා වීචිං වා ගාමං වා පවිසෙය්‍යාපාති එවං නිමනනිතං හිකඩමපි න සංදියති. “හ කුමහිමුඛා”ති: කුමහිතො උඬරිතො දියමානං හිකඩං න ගණහාති. “හ බලොපිමුඛා”ති: බලොපිති උකඩලි වා පවිජ්චා තතොපි න ගණහාති. කසමා? කුමහිබලොපියො මං නියාය කටච්ඡනා පහාරං ලහනති, “හ එලකමනතර”නති: උමාරං අනතරං කතො දියමානං න ගණහාති, කසමා අයං මං නියාය අනතරකරණං ලහනති දඩමුසලෙසුපි එසෙව නයො. “චිනන”නති: මිසු හුජමානෙසු එකසමිං උසාය දෙනො න ගණහාති, කසමා? කබලනතරායො හොතිති. හ ගබ්හිනිසාති ආදිසු පන ගබ්හිනියා කුච්ඡයං දුරකො කිලමතිති පාසහිනිසා දුරකසා බිරනතරායො හොතිති පුටිසනතරගනාස රති අනතරායො හොතිති න ගණහාති. “හ සංකිනනිසු”ති: සංකිතෙනතො කත හනෙතසු.

දුබ්බිකඩසමයෙ නිර අවෙලකසාවකා අවෙලකානං අත්ථාය තතො තතො තඬුලාදිති සමාදපෙතො හතතං පචනති උකකඩා වෙලො තතො න පතිගණහාති. “හ සකු සා”ති යත් සුතබො පිඬං ලහිසාමිති උපහිතො හොති තත් තසා අදතො ආහවං න ගණහාති, කසමා? එතසා පිඬනතරායො හොතිති. “සමසම වාටිණ”ති: සමුහසමුහ වාරිණි. සවෙ හි අවෙලකං දිසවා ඉමසා හිකඩං දසාමාති මහුසා හතතගෙහං පවිසනති, තෙසු ව පවිස නොසු බලොපි මුඛාදිසු නිලිනා මකිකා උපපතිතො සබසඩා වරනති, තතො ආහවහිකඩං න ගණහාති, කසමා? මං නියාය මකිකානං ගොවරනතරායො ජතොති. “දුසොදක”නති: සබසසා සමහාරෙති කතං සොචිරකං, එත් ව සුරාපානමෙව සාවජ්ජං, අයං පන සබෙසු සාවජ්ජසකුදි. “එකාගාටිකො”ති: යො එකසමිං යෙව ගෙහෙ හිකඩං ලහිතො නිවංතති “එකාලොපිකො”ති: එකතෙව ආලොපෙන යාපෙති වාගාරිකාදිසුපි එසෙව නයො. “එකසාපි දහනිසා”ති: එකාය දහනියා, දහති නාම එකා වුලිකා පාති¹ හොති යත් අග්ග හිකඩං පකිටිතො යපෙනති. එකානික”නති: එකදිවසනතරිකං. “අබ්ච මාසික”නති: අබ්චමාසනතරිකං. “පටිසාසහනහොජන”නති: වාර හතතහොජනං, එකාහවාරෙන වීහවාරෙන සත්තාගවාරෙන අබ්ච මාසවාරෙනාති එවං දිවසවාරෙන ආගතං හතතහොජනං. සාක හනෙතාති ආදිති වුත්තත්තොනෙව. “උඬබට්ඨකො”ති: උඬං ඩිතකො.

“උකකුටිකපට්ඨානමනුසුතො”ති: උකකුටිකවිරියං අනුසුතො
 ගව්ඡනොපි උකකුටිකො නුඤ්ඤා උප්පත්තියා උප්පත්තියා ගව්ඡති.
 “කණ්ණිකපස්සසිකො”ති: අයකණ්ණිකො වා පකාතිකණ්ණිකො වා
 භූමියං කොට්ටොති තත්ථ වමමං අත්ථරිකො ඤානවංකමාදීති කරොති.
 “සෙසා”ති: සග්ගෙනොපි තත්ථෙව සෙය්‍යං කප්පෙති. “ඵලක
 සෙසා”ති: රුකප්ඵලකසෙය්‍යං. “ඵඤ්ඤසෙසා”ති: ඵඤ්ඤ උච්ච
 භූමියානෙ සෙය්‍යං. “ඵකපස්සසිකො”ති: ඵකපස්සෙනෙව සග්ගති.
 “රජේජලලබ්ධො”ති: සරීරං තෙලෙන මකෙකොති රජ්ජාන
 ඤානෙ තිඤ්ඤා, අඵස්ස සරීරෙ රජේජලං ලග්ගති තං ධාරෙති. “සඵා
 සත්ථානිකො”ති: ලඞ්ඤ ආසනං අකොපෙත්වා යදෙව ලභති තත්ථෙව
 නිසිද්ධනසිලො. “චෙකවිකො”ති ඵත්ථ “විකප්ඵ”ති ගුඨං චූචෙති.
 “අපානිකො”ති: පටිකඛිතනසිතූදකපානො. සායං තනියමස්සාති:
 සායනතියකං, පානො මජ්ඣන්තිකෙ සායනති දිවසස්ස තිකකතං
 පාපං පවාහෙස්සාමිති උදකොරොහනානුයොගං අනුසුතො
 විහරති “තෙ සලල අභිසංඛග්ගති”ති: තෙ රාගාදි සත්ත සලල
 අභිතිබ්බත්තොති. “අභිසංඛග්ගෙනො”ති: අභිතිබ්බත්තෙනො.
 “සලලාභිසංඛාරවසෙනා”ති: සලලාභිතිබ්බත්තාපනකාරණා. “සුර
 න්තිමං දිසං ධාවති”ති: පුරන්තිමදිසං ගව්ඡති. “තෙ සලලාභි
 සංඛාග් අප්පහිනා”ති: ඵතෙ රාගාදිසලලපයොගා නප්පහිනා.
 “සලලාභිසංඛාග් අප්පහිනනා”ති: සලලපයොගානං අප්පහින
 භාවෙන. “ගතිසා ධාවති”ති: ගතියං ධාවති “ගතිසාගති”ති:
 ගතියො ගතියං. “න සිද්ධති”ති: න නිමුජ්ජති. “න සංසිද්ධති”ති: න
 සමත්තතො නිමුජ්ජති. “න ඛසිද්ධති”ති: න ඛසකකති “න අව
 සිද්ධති”ති: න පච්චොසකකති “න අධොගව්ඡති”ති න හෙසා
 ගව්ඡති. ඵවං මහානුභාවෙන සලලෙන ඔතිණ්ණස්ස ව සපොතස්ස:-
 “තත්ථ සිකකානුගියනති යාති ලොකෙ ගගිතාති”ති ගාථා,
 තස්සත්ථා:

යෙ ලොකෙ පවකාමගුණපටිලාභාය ගිජ්ඣන්ති තත්ථා ගගිතාති
 චූචෙති. විරකාලසෙවිතත්තා වා ගගිතාතිති. තත්ථ තං නිමිත්තං හත්ථි
 සිකකාදිකා අනෙකා සිකකා කප්පියනති¹ උග්ගස්සනති වා පස්සට්ඨා
 පමත්තො වායං ලොකො යතො පඤ්ඤා කුලපුත්තො, තෙස්ස වා
 ගටිතෙස්ස වා තාස්ස වා සිකකාස්ස අභිමුත්තො න සියා, අඤ්ඤාදත්ථ
 අතිච්චාදිදස්සනෙන නිබ්බිජ්ජ සබ්බසො කාමෙ අත්තතො නිබ්බාන
 මෙව සිකෙකති. “පටිවිජ්ජනිකො”ති: ඤාණෙන නිත්තමිත්ථා නිබ්බිජ්ජ
 තො වා. ඉද්දති යථා නිබ්බාණාය සිකතිතබ්බං තං දස්සෙත්තො සච්චො
 සියාති ආදිමාහ තත්ථ “සඤ්චො”ති: වාචසච්චෙන ඤාණසච්චෙන
 මග්ගසච්චෙන සමත්තාගතො. “විත්තපෙස්සනො”ති: පටිණපෙ

සුතො, “වෙව්ච්ඡ”නති: චච්ඡරියං, “නිදදං තද්දිං සහෙ ටීන”නති: පච්චාසිකාව කායාලසියඤ්ච විතතාලසියවාති ඉමෙ තයො ධම්මෙ අභිභවෙය්‍ය. “නිබ්බාණමනසො”ති: නිබ්බාණනිත්තවිත්තො, “කායසංඝකල්පනා”ති: ඛනිත්තයසංඛාතස්ස නාමකායස්ස ඔනාහො පරියොනාහො, ගිලානො හි අකල්පකොති වුවවති, විතයෙපි වුත්තං:- “නාහං භතෙත් අකල්පකො”ති, “අකමමඤ්ඤනා”ති: කායගෙලඤ්ඤසංඛාතොව අකමමඤ්ඤකාරො, මෙසො විය ආකාසං කායං ඔනායනීති ඔනාහො, සබ්බතොභාගෙන ඔනාහො පරිසොනාහො, අබ්හතතරෙ සමොරුකුතීති අනෙතාසමො ගෙටො, මෙධතීති මිධං, අකමමඤ්ඤභාවෙන විහිංසතීති අනෙථා, සුපනති නෙතාති සුසං, අකම්දලාදීනං¹ පච්චනාවං කාරෙතීති පච්චාසිකා, සුපනා සුපිතත්තනති ආකාරභාවතිද්දෙසා, “ඔලිසනා”ති ඔලියනාකාරො, දුතියං උපසග්ගවසෙන වඩ්ඪිතං, “ලීන”නති: අවිප්ථාරිකතාය පච්චාසිකා, ඉතරෙ වෙ ආකාරභාවතිද්දෙසා, “ප්‍රීන”නති: සපපිපිඬො විය අවිප්ථාරිකතාය සතභාවෙන ඩීති, “පියනා”ති ආකාරතිද්දෙසො, පිපිතස්ස භාවො පීඨිතත්තං, අවිප්ථාර වසෙන ඛනිතාති අනෙථා, “සබ්බසංඛාරධාතුසා”ති: සබ්බතෙභුමක සංඛාත සබ්බාර ධාතුයා, “විත්තං පච්චාපෙත්වා”ති,² විත්තං නිවත්තාපෙත්වා, “ඵතං සනත”නති: ඵතං නිබ්බාණං කිලෙස සනතකාය සනතං, අතප්පකතෙනා පණ්ණිං.

“පණ්ණිනා උපධිසුඛස්ස හෙතු”ති: දබ්බජ්ඣිනා කාමසුඛස්ස කාරණා, “දුනාහි දදනති ඛාමම ගෙන උපධිපට්ඨකාසා”ති ඵතං සෙන තෙපඨිතා ඛාමකතියාය කාමකෙඛපනත්ථං දුනාති දෙනති, “අපු නබ්බවාසා”ති: නිබ්බාණත්ථාය, “ඛානාහි භාවෙහති”ති: පඨමජ්ඣානා දීති වංඤ්ඤතී, “පුනබ්බවාසා”ති: පුනබ්බවකාරණා, තෙ පඨිතා නිබ්බාණාහිමුඛා හුත්වා දදනති, “සාහසා”ති: රත්තස්ස රුගවරියාදි හෙද සාහසා කාරණා, නිද්දෙසො උත්තානත්ථො යෙව, “පුග්ගං ගුහිනිඤ්ඤසා”ති: අතිතං රූපාදිං නාතිනඤ්ඤය්‍ය, “නිවෙ”ති: පච්චප්පනෙන, “භීසමාගො”ති විතස්සමාගෙන, “ආකාසං න සිත්තො සිසා”ති: තණ්හානිසිත්තො න භවෙය්‍ය, තණ්හාහි රූපාදීනං ආකාස නතො ආකාසොති වුවවති,³ “වෙමාගො”ති: අභවමාගෙන,⁴ “විගච්ඡමාගො”ති: අපගච්ඡමාගෙන, ආකාසති ආකාසතීති⁵ දුට්ඨො පාඨො, කිං කාරණා ආකාසං න සිත්තො සිසාති වෙ.?

අහං හි ඉමං: “ගෙධං මුමි”ති ගාථා, තස්සත්ථො: අහං හි ඉමං ආකාස සංඛාතං⁶ තණ්හං රූපාදීසු ගීජ්ඣිතතො ගෙධං මුමි ගෙටොති ව

1 V ම අකම්දලාදීනං.

2 V ම, පච්චාපෙත්වා.

3. V ම ආකාසනතො ආකාසොති වුවවති

4 V ම අභවමාගෙන

5 V ම ආකාසති ආකාසතීති.

6. V ම ආකාසසංඛාතං.

වදුම්. කිව හියොයා. අවහනනනෙන්න බණ්ණානි ව ආපවනනෙන්න ආපවනතිව ඉදං මග්ගනති ජපපකාරණතො ජසුනනති ව දුමෙමාව නනෙන්න ආරම්මණනති ව කමපකරණනෙන්න පකමපනනති ව බුදුම, එසා ව ලොකස්ස පට්ටිබොධනෙන්න දුරතිකකමතියනෙන්න ව කාම පබ්බතා දුරවවණොති. “ආපව”නති: ආපටිසක්කිතො ච්චති ධාවතීති ආපවං.¹ වට්ටමුලකාය පුනබ්බවෙ පටිසන්දනනණ්ඨායෙනං අධිව වනං. “ජසුනනති”: පඤ්ඤානණ්ඨායෙනං අධිවවනං. “ආරම්මණමපවුච්චති නණ්ණා”ති: රූපාදීසු ආරම්මණෙසු උපපනනණ්ඨා මුච්චුං අසනකුණෙය්‍යනෙන්න ආරම්මණනති කපිගති.

“කාමපංණො”ති: ඔසිදනනෙන්න කලලං. “කදුමො”ති: සබ්බනෙන්න කදුමො. තාපනනෙන්න කිලෙණො. නියාසං විග්ගො පනනෙන්න පලිසො. රුක්ඛිත්වා ධාරණනෙන්න බලිණො. එවමෙනං ගෙඩාදි පරියායං ආකාසං අනිස්සිතො.

“සච්චා අවොක්කමො”ති ගාථා. තස්සනෙන්න පුබ්බෙ වුත්තා තිව්ධාපි සච්චා අවොක්කමම මොනෙය්‍යප්පතතියා මුතීති සංඛං ගතො. නිබ්බාණ ඵලෙ තිඵති බ්‍රාහ්මණො, ස වෙ එවරුපො සබ්බානි ආය තනානි නිස්සජ්ඣා සනෙතානි වුවවති; නිද්දෙසෙ වත්තබ්බං නත්ථි.

කිට්ඨියොයා? “සවෙ විචා”ති ගාථා. තඤ්ඤා ධම්ම”නති: අනිච්චාදිනෙයන සංඛතධම්මෙකද්දෙය්‍ය “සමමා සො ලොකෙ ඉතිසො නො”ති: අසමා ඉරියනකරුනං කිලෙසානං පහානා සමමා සො උලාකෙ ඉරියමානො. එවං අපිහෙනොනො ව “යොධ නාමෙ”ති ගාථා.

තඤ්ඤා “සබ්බ”නති: සත්තවිධ සබ්බං යො අවච්චනරි. “නාපෙක්ඛති”ති න අභිජ්ඣායති. තස්මා තුමෙහසුචි යො එවරුපො හොතු මිච්ඡති තං වදුම්. “යං පුබ්බෙ”ති ගාථා.

තඤ්ඤා “පුබ්බෙ”ති: අනිතෙ සංඛාරෙ ආරබ්භ උප්පජ්ජනධම්මං කිංලසජ්ඣං අනිතකමමව; “පච්ඡා නො මාහු කිසුචන”නති: අනාගතෙපි සංඛාරෙ ආරබ්භ උප්පජ්ජනධම්මං රහාදිතිවනං මා ආහු “මජ්ඣෙකෙ වෙ නො ගහෙස්සසි”ති: පච්චුප්පනනරුපාදි ධම්මං න ගහෙස්සසි වෙ, එවං උප්පසනොනා වරියසි. “අභිජං කඤ්ඤා”ති: මග්ගකුණෙන න ඤිජං කරෙති. “ගහෙතිවන”නති: රහමදනං. දෙසකිවනාදීසුචි එසෙව නයො. එවං අරහත්තපත්තිං දස්සෙත්වා ඉදුති අරහතො ථුතීවසෙන ඉතො පරි ගාථායො අභාසි.

තඤ්ඤා “සබ්බකො”ති ගාථාය “මමාසින”නති: මමත්තකරණං, මම ඉදුතති ගතිතං වා වත්ථුං; “අසනා ව න සොචති”ති: අවිජ්ජමානකාරණං න සොචති. “න ජීසති”ති: ජනිං නාධිගච්ඡති.

“අහු වන මේ”ති: මඟයා අහෝසි වන. “නං වන මේ නිසි”ති: ය. අතිතෙ අහෝසි නං මඟයා ඉදුනි නිසිති. “සියා වන මේ”ති: ය. මඟයා හවිසාති නං වනාහං නු ලභාමි. ඉදුනි අහං එකංසෙන න පාපුණාමි; කිව හියොසා? “යසා නිසි”ති ගාථා.

තත් “කිවන”නති. කිවි රූපාදි ධර්මජනං. “අහිසංඛන”නති කමෙත සංඛාරිතං. “අහිසංඛනසින”නති: විනේතන රුසිකතං. “අවිජ්ජාසංඛන”ති: අවිජ්ජාය තු එව. ‘අසෙසවිග්ගහිගෙබා’ති: විරහසංඛිතෙන මග්ගෙන නිරවසෙසනිරොධා; “සුඤ්ඤනො ලොකං අමෙකඛස්ස”ති: අවිසිග්ගපවනතිසලලනකිණවසෙන වා තුවජ්ජසංඛාර සමනුපසංගතවසෙන වාති විහානාරෙති සුඤ්ඤනො ලොකං පසං. “අනානානුදිසිං උභවමා”ති: සකකායදිසිං උච්චිතා “එවං මවුගගෙ සියා”ති: එවං මරණස්ස භරණො හවිසාසි. “එවං ලොකං අමෙකඛන”නති. එවං ඛනිලොකං පසංගතං. “මවුග්ග්හි න පසංගි”ති: මරණරුජ න මලොකෙති න දකඛති “න අඤ්ඤං පඤ්ඤනෙ කිඤ්ඤි”ති අඤ්ඤං අපමතතකමපි න පඤ්ඤති. න පිහයති. “න අඤ්ඤනු පටිසංඝායා”ති නිබ්බාණං ධර්මො නාඤ්ඤනු පටිසංඝායා, එකපදං භාවා පි පඤ්ඤති කිව හියොසා? “අතිච්ඡි”ති ගාථා.

තත් “අතිච්ඡි”ති අතිච්ඡිති අනුච්ඡිති කෙවි පඤ්ඤති. “සබ්බං සමො”ති: සබ්බං සමො. උපෙකඛනොති අධිප්පායො. කිං වුභං භොති? යො ඉසා නිසි මෙති නව සොවති තමහං අවිකමපිතං පුනාලං පුඨො සමානො අතිච්ඡි අනනුගිඨො අනෙතේ සබ්බංසමොති ඉමං තසමිං පුග්ගලෙ වතුබ්බධමාතිසංසං බ්‍රුමිති “නිබ්බුදිසො”ති: ඉස්සකි, නිච්ඡරහාවො නිච්ඡිසං, නං නිසංග එතතකමපි නිසිති බෙලපානනති අනෙතො. “නිබ්බුදිසකමම”නති. නිච්ඡරිය කරණං ගහණො වා හි ගහණං හිනු වා හිනු නිසංග වසනො අපමතතකෙනෙව කුණ්ඩලා නං නිසංග එතතකමපි නිසිති බෙලං පානෙනා පාදෙන මද්දනෙනා විශ නිච්ඡරියං නාම කරෙති, තසං තං කමමං නිච්ඡරියකමමනති වුවති.

“ඉසා”ති: සභාවනිද්දෙසො තනො පරා වෙ ආකාරභාව නිද්දෙසා. ඉතරතතයං පරියායවචනං. ලකඛණාදිනො පනෙසා පර සමපතනිතං උසුයනලකඛණා ඉසා. තනෙතව අනභිරතිරසා. තනො විමුඛතාව පවවුපඨානා. පරසමපතනිපදඨානා. “ලාභෙපි න ඉජ්ජි”ති: පවවයලාභෙ න වලති. “අලාභෙපි”ති: පවවයානං අලාභෙපි. කිව හියොසා? “අනෙජස්සා”ති ගාථා.

තත් “විසංඛිති”ති: පුඤ්ඤතිසංඛාරාදිසු යො භොති සංඛාරො, සො හි යසමා විසංඛති සංඛාරොති වා තසමා විසංඛිති වුවති. “විසාරමනා”ති: විවිධා පුඤ්ඤතිසංඛාරාදිනා ආරමා. “බෙමං

පසුගිය සබ්බසාදිය: සබ්බසාදිය අභයමෙව පසුගිය. “ආරම්භය”නි: කමානං පඨමාරම්භය. “විශාරම්භය”නි: උපරුපරි විවිධආරම්භන වසෙන විශාරම්භය, තිස්ස භවෙසු පටිසන්ඤ්චනකමානං එතං අබ්බවනං. තස්මා විශාරම්භය ආරම්භය එවං පසුගියො, “න සමෙසු”නි ගාථා.

තත් “න චදනී”නි: සදිසො හමසමිති ආදිනා මානවසෙන සමෙසු අතානං න චදනී, ඔමෙසුපි උචෙට්ඨපි න චදනී “නාදෙන න නි රසනී”නි: රුපාදිසු කිපි ධම්මං න ගණනාති න නිසංයෝගිති. සෙසං සබ්බසාදිය තත් තත් වුත්තනායතනා පාකට්ඨමෙව. එවං අරහත්තනී කුට්ටන දෙසනං නිසංයෝගිති.

අතතදම්මසුත්තනීදෙසවණණා

නි සී තා.

පණණිසමං.

සොළසමෙ-“න මෙ දිසො”නි සාරිපුත්තසුත්තනීදෙසො. තත් “ඉතො සුඛෙ”නි: ඉතො සංකස්සනගරෙ ඕතරණතො සුඛෙ. “චගුචදෙ”නි: සුඤ්ඤවදෙ. “තුසිතා ගණිමාගතො”නි: තුසිතා කායා චිත්තා මාතුකුච්ඡිං ආගතන්තා තුසිතා ආගතො. ගණාවරියන්තා ගණී, සන්තුඨස්ථො වා තුසිතසංඛතා දෙවලොකා ගණිං ආගතො. තුසිතානං වා අරහන්තානං ගණිං ආගතොති. “ඉමිතා චගුචදා”නි: ඉමිතා අතතභාවපරියාපනෙනා පකට්ඨමංසවගුණා. “ඉමිතා අතතභාවෙන”නි: ඉමිතා පච්ඡිමෙන අතතභාවෙන. “නාව හිංසභවතො”නි: තාවහිංසදෙවලොකෙ “පාටිච්ඡත්තකමුලෙ”නි: කොවිලාරුක්ඛස්ස හෙඨා. “පමුකමලසිලාස”නි: රත්තකමල සදිසපාසාණපිඨෙ. “චස්සංමුත්තො”නි: මුත්තවස්සො. “දෙවගණි පටිමුත්තො”නි: දෙවසංඝෙන පරිවාරිතො. “ඛනිණණා”නි: අවනිණණා; “ඉමං දස්සනා සුඛෙ”නි: අඤ්ඤානු ඉමමා දස්සනා සුඛෙ. “න දිසො”නි: අඤ්ඤාද න දිසිසුඛෙ. “චතනියස්ස වා”නි: චතනියස්ස වදන්තස්ස න සුතො. මුග්ගණාදිසුපි එසෙව නයො.

“මධුරචදෙ”නි: ආදිසු බ්‍යඤ්ඤාසම්පන්නං මධුරං වදනීති මධුර වදෙ. පෙම ජනකං පෙමාරහං වදනීති පෙමමිතිචදෙ හදයඛනමං විතෙතස්ස නොග්ගං වදනීති හදයඛනමචදෙ. කරවිකසකුණසද්දො විය මධුරසොසො දස්සාති කරවිකරුහා¹ මඤ්ඤසොසො. “විසං ඝොමා”නි: විසංඝො අපට්ඨමො, තත් තත් අපකම්පනො. “විඤ්ඤාසො වා”නි: සුවිජ්ඣායො. “මඤ්ඤා වා”නි: මධුරොච.

“සච්ඡේදො චා”ති කණ්ණපුබො ව. “භිඤ්චා”ති: සනො ව. “අභිසා දිමා”ති: න පත්ථො ව. “ගමහිතොචා”ති: න උත්තානො ව. “නික්ඛාදි මා”ති: භොසවනො ව. “අසා”ති: අසා සජ්ඣනො. “බ්බිඛා සභි ඝාණා”ති: පරිසනො බ්බි. “න නිච්ඡරති”ති: න නික්ඛමති. කාරණා? එවරුපො මුදුරසද්දෙ නික්කාරණා මා විතසාතුති. “බ්බුමසාගේ”ති: අඤ්ඤ ජිත්තසාරාපි ජිත්තසාරාපි කාකසාරාපි භොනති අයං පන මහාබ්බුනො සරසදිසෙන සරෙන සමන්තා ගතො, බ්බුනො හි පිත්තසෙලෙනි අපලිබ්බිතතා සරොපි විසුඛො භොති, හගවතොපි කතකමං තසා වජ්ඣං සොධෙති වජ්ඣනො සුඛතතා නාභිතො පඨාය සමුද්ධනෙනා සරො විසුඛො අභිඛිතසමන්තාගතොව සමුද්ධාති. කරවිකො විය භණතිති කරවිකා භාණී, මත්තකරවිකරුතමඤ්ජුසොසොති අත්තො. “නාතෙති”ති: අබෙමන්තං ධානං අතික්කමෙති. “උත්තාතෙති”ති: බෙමන්තභුමිං උපතෙනෙනා තාතෙති “නික්ඛාතෙති”ති: අබෙමන්තධානතො නික්ඛාමෙනෙනා තාතෙති. “පනාතෙති”ති: පරිග්ගහෙත්වා තාතෙති, ගත්ථන පරිග්ගහෙත්වා විය තාතෙතිති අත්තො

සබ්බපෙතං තාරණ්ණතාරණාදි බෙමසානෙ ධපනමෙවාපි ආහ-
 “බෙමන්තං භුමිං සමපාපෙති”ති. “සතෙත”ති: වෙනෙය්සතෙන. මහාගහනතාය මහානත්තාය දුනතිත්ථරියතායව ජතිසෙව ක්තතාතො=ජතික්තතාතො, තං ජතික්තතාරං. “ගණස්ස සුසංසුස ති”ති: ගණො අසා වචනං සුසංසුසති සුණාති උපලකෙවති “සොනං බද්ධති”ති: සොතුකමසතාය සොනං අවදහති, පතිඨාපෙති. “අඤ්ඤ විතං උපසංසෙති”ති: ඤ්ඤතුකාමං විතං පණිදහති. “ගණං අකුසලා වුඨාපෙත්වා”ති: ජනසමුහං අකොසලසමුතො අකුසලා වුඨාපෙත්වා “කුසලෙ පතිඨාපෙති”ති: කොසලසමුතෙ කුසලෙ ධපෙති. “සංඝී”ති රාසිවසෙන සංඝො අසා අත්ථි=සංඝී, පරිස වසෙන ගණො අසා අත්ථි=ගණී. ගණස්ස ආවරියොති=ගණා මගිසො.

දුතියගාඨාය “සදෙවකස්ස ලොකස්ස සඨා දිස්සති”ති: සදෙව කස්ස ලොකස්ස විය මුත්තසානමපි දිස්සති. යථා වා දිස්සතිති තච්ඡනො අවිපරිතතො දිස්සති. “මක්ඛුමා”ති උත්තමවික්ඛුමා. “එකො”ති: පබ්බජ්ජාසංඛාතාදිති එකො. “රතී”ති: නික්ඛමරති. “පච්චරාස ඝො”ති: සුවණ්ණපරිථිපකො කුඛලො. “මත්තිකාකුඛලොමා”ති: මත්තිකාය කතො කුඛලො විය. “ලොහබ්බිමාසොව සුවණ්ණ ඡන්තො”ති: සුවණ්ණන පටිච්ඡන්තො ලොහමාසකො විය. “පච්චාර ඡන්තො”ති: පටිචාරෙන ඡාදිතා. “අනො අසුඛා”ති: අබන්තාරතො රාගාදීති අපරිසුඛා. “බ්බි ඝොහමානා”ති: විවරාදිති බාහිරතො සුඤ්ජා. “අකපටිනානුසිංහපඨා වා”ති: අසප්පත ඉරියාපථා. “පණ්ඩි ඝමිසහනා”ති: පරිපුණ්ණත්ථනා. “විසුඛසද්දා”ති: පරිසුඛතිති

සද්දො, යථාභූතථුතියිසොසොති අපෙඨා. “**භනාතිභනිසද්දසිලොකො**”ති: කිතතිසද්දව සිලොකව ගතෙතො වරණසිලො. කන්ථි සුඛසද්දෙතිව-නාගභවතෙ සුපණ්ණභවතෙ වාති ආදිනා තයෙන වින්දරෙතො වුත්තං ථානෙ. “**නනො ම භිසෙසා**”ති: තනො වුත්තප්ප කාරතො භාවතෙයාවසෙක අතිරෙකතරොපි දිස්සති. “**සබ්බං ගතනම්**”නති සකලං රාගකිකාරං, දොසතමාදිසුපි එසෙව නයො.

“**අකිකරණ්**”නති: පඤ්ඤාලොකනිවාරණකරණං. “**අවහමුකරණ්**”නති: පඤ්ඤාවකුළුතො අකරණං. “**අඤ්ඤාණකීරණ්**”නති: ඤ්ඤෙන අභිනතකරණං. “**සංඤ්ඤාතිගේධික**”නති: පඤ්ඤාතයන නාසකං. “**විසානපකම්ක**”නති: පිළාකොඨාසිකං. “**අභිබ්බාණසංවහන භික**”නති: අපච්චය අමනනිබ්බාණන්දාය න සංවත්තනිකං. “**සබ්බං නං ගොන බොධිඤ්ඤාණං හි බුජ්ඣති**”ති: තං සකලං තෙන වතුමග්ග ඤ්ඤාවසෙක බුජ්ඣති, පඨමමග්ග වසෙක ජනි, අනුබුජ්ඣති දුතියමග්ග වසෙක පුත්ත අඤ්ඤාසි, පටිච්ඡිකම් තතියමග්ගවසෙක පටිච්චෙධං පාපුණ්, සමුපුජ්ඣති වතුන්දමග්ගවසෙක තිස්සෙසපටිච්චෙධෙන සමමා බුජ්ඣති; අධිගඤ්ඤ් එස්සෙසි සච්ඡාකාසීති එතං තයං ඵලවසෙක යොජෙතබ්බං. පඨමදුතියවසෙක පටිලග්ගි, තතියවසෙක ඤ්ඤාණඑස්සෙන පුසි, වතුන්ද වසෙක පච්චකඛං අකාසි. අථ වා එකෙකඵලස්ස තයොපි ලබ්භනති එව “**ගොතබ්බමරති**”නති: පබ්බජ්ජාදිති නිස්සාය උප්පන්න රතීං. “**පටිච්චෙකරති**”නති: කායපටිච්චෙකාදිමති උප්පන්නරතීං. “**උපසම රති**”නති: කිලෙසවුපසමෙ රතීං. “**සමෙබ්බාධිරති**”නති: මග්ගං පච්ච චෙකඛන්තස්ස උප්පන්නරතීං.

තතියගාථාය. “**බමුහනමිධ¹ බබාහ**”නති: ඉධ බමුහනං බතති යාදිනං, සිස්සා හි ආචරියපටිබ්බවුත්තනිත්තා බබාති වුච්චනති. “**අත්ථි පඤ්ඤාන ආගමි**”නති: අත්ථිකො පඤ්ඤාන ආගතොමති, අත්ථි කානං වා පඤ්ඤාන ආගමං පඤ්ඤාන අත්ථි ආගමනං වාති. බුච්චොති පදස්ස අභාවෙපි තං බුච්චනති පදෙ යො සො බුච්චො තං නිද්දිසිතුකාමෙන බුච්චොති වුත්තං. “**සසමභු**”ති: උපදෙසං විනා සයමෙව භූතො “**අනාවච්ඡිසෙසා**”ති: සයමභූපදස්ස අන්ථිවරණං. යො හි ආචරියං විනා සච්චාති පටිච්ඡිකම් සො සයමභූ නාම භොති. “**පුබ්බෙ අනනුස්සතෙසු**”ති ආදිනා අනාවරියකතාවස්ස අන්ථප්පකා සතං. “**අනනුස්සතෙසු**”ති: ආචරියං අනනුස්සතෙසු. “**සාම**”නති: සයමෙව. “**අභිසංබුජ්ඣති**”ති: සමමා පටිච්ඡිකම්. “**නන්ද ම සබ්බඤ්ඤානං පාපුණ්**”ති තෙසු වු සච්චෙවු සබ්බඤ්ඤාභාවං පාපුණ්. යථා සච්චාති පටිච්ඡිකිත්තා සබ්බඤ්ඤාතො භොනති තථා සච්චානං පටිච්චිතතා එවං වුත්තං. සබ්බඤ්ඤාතං පනෙතාතිපි පාඨො.

“බලෙසු ව චිඤ්ඤාව”නැති දසසු ව නරාගතබලෙසු ඉසාරහාවං පාසුණි. යො සො එවං භූතො සො බුඬොති චූතනං හොති. තත්ථ සබ්බධමෙව සු අපචරිතකඤ්ඤාණනිමිත්තනානුතතරවිමොක්ඛාධිගමපරිහා මිත බන්ධසන්තානං උපාදාය පණණ්ණතීතො. සබ්බඤ්ඤාතපදදානං වා සචරාගිසමොධිවුපාදාය පණණ්ණතීතො සත්තවිසෙසො බුඬො; එතතාවතා අත්තො බුඬවිහාවතා කතා හොති.

ඉදුති බර්ජනතො විහාවෙනො බුඬොති කෙනනෙදන බුඬොති ආදිමාහ. තත්ථ යථා ලොකෙ අවගන්තා අවගතොති චූචති. එවං බුද්ධිතා සචරාගිති බුඬො. යථා පණණ්ණසොසා වාතා පණණ්ණසාති චූචනති එවං බොධෙතා පණ්ණාති බුඬො. “සබ්බඤ්ඤාතාස බුඬො”ති: සබ්බධම වුජ්ඣනසමන්තාය බුඬියා බුඬොති චූතනං හොති. “සබ්බදසාමිනාස බුඬො”ති. සබ්බධමානං ඤ්ඤාවකබුතා දිඨ්ඨතා බුඬොති චූතනං හොති. “අනාසකෙනසන්තාස බුඬො”ති: අඤ්ඤාන අබොධ¹ නියතො සයමෙව බුඬත්තා බුඬොති චූතනං හොති. “විසම්මිනාස බුඬො”ති: නානාගුණවිසවනතො පදුමමිව විකසනන්තො බුඬොති චූතනං හොති.

“භිණ්ණසවසංඛාතෙන බුඬො”ති ආදිති ජති පරියායෙහි-විත්ත සංකොචකරධමපහානෙන නිද්දකඛයවිබුඬො පුරිසො විය සබ්බ කිලෙස නිද්දකඛය විබුඬත්තා බුඬොති චූතනං හොති. “සංඛා සංඛාතා”නැති: අත්තො එකත්ථා. සංඛාතෙතාති වචනස්ස කොඨාසෙනාති අත්තො තණ්හාලෙපදිසිලෙපාහාවෙන නිරුපලෙපසංඛාතෙන සවාස නානං සබ්බකිලෙසානං පභිනත්තා එකත්තවචනෙන විසෙසෙනා චූතනං.

“එකත්තනිකකිලෙසො”ති: රුගදෙසමොගවසෙන පහාතබ්බ කිලෙසෙහි නිකකිලෙසො. “එකාසනමග්ගං ගතොති බුද්ධොති: ගමනත්ථානං ධාතුතං බුද්ධිනත්ථාතා, බුද්ධිනත්ථාපි ධාතුයො ගමනත්ථා හොනති, තස්මා එකායනමග්ගං ගතත්තා බුඬොති චූතනං හොති, එකායනමග්ගො වෙත්ථ:-

“මග්ගො පත්ථො පත්ථො පඤ්ජො අර්ඝං වට්ඨමායනං,
තාවා උත්තරසෙතු ව කුලො ව හිසි සංකමො”ති.

මග්ගස්ස බහුසු නාමෙසු අයනනාමෙන චූතනමග්ගනාමෙන චූතෙතා, තස්මා එකමග්ගභූතො මග්ගො. න වෙධාපථභූතොති අත්තො. අථවා එකෙන අසිතබ්බො මග්ගොති එකායනමග්ගො. එකෙනාති ගණසඛගණිකං පහාය විවිතෙනත. අසිතබ්බො පටිපඤ්ඤිතබ්බො, අයනති වා එතෙනාති=අයන්තා. සුංසාරතො නිබ්බාණං ගච්ඡන්තිති අත්තො. එකෙසං අයනොති එකායනො. එකෙසංති සෙසානං සබ්බසතෙත්තසු සෙසොව සම්මාසව්බුඬො. තස්මා

1. V. ම. අබොසිතො.

එතෙසං මග්ගභූතො සම්මාසම්මුඛානං අයනභූතො මග්ගොති වුත්තං
 හොති. අයනීති වා අශ්මනො, ගව්න්ති පචත්තනීති අපො. එකසම්.
 අයනො මග්ගොති=එකායනමග්ගො. එකසම්.යෙව බුඛසාසනෙ
 පචත්තමානො මග්ගො, න අඤ්ඤාඤාති වුත්තං හොති. අපි ව
 එකං අයනීති එකායනො. පුබ්බභාගෙ නානාමුඛභාවනානස්ස
 චතොසි අපරභාගෙ එකං නිබ්බාණංයෙව ගව්න්තිති වුත්තං හොති.
 තස්මා එකායනමග්ගොති එකනිබ්බාණගමනමග්ගොති අපො.

“එකො අනුත්තරං සම්මාසමෙබ්බාධිං අභිසම්මුඛොති බුඛො”ති: න
 පරෙති බුඛත්තං බුඛො. කිං තු සයමෙව අනුත්තරං සම්මාසමෙබ්බාධිං
 අභිසම්මුඛත්තං බුඛොති වුත්තං හොති, අබුඛි විහත්තා බුඛි පටිලාභාති
 බුඛොති-බුඛි බුඛං බොධොති පරියායවචනමෙතං. තත්ථ යථා නීල
 රත්තගුණයොගා නීලො පටො රත්තො පටොති වුවචති, එවං බුඛ
 ගුණයොගා බුඛොති ඤාපෙත්තුං වුත්තං හොති.

තතො පරං බුඛොති තෙතං නාමනති ආදි අත්ථමනුගතා අයං
 පඤ්ඤාතති ඤාපනත්ථං වුත්තං. තත්ථ මිත්තා සභායා, අමච්චා භව්වා,
 ඤාති පිතුපකඛිකා, සාලොභිතා මාතුපකඛිකා, සමණො පබ්බජ්ජුපගතා,
 බ්‍රාහ්මණො භොවාදිතො, සමිතපාපා බාහිතපාපා ව, දෙවතා සක්කා
 දයො බ්‍රහ්මානො ව. “විමොක්ඛනනීක”නති: විමොක්ඛො අරහත්ත
 මග්ගො. විමොක්ඛස්ස අනො අරහත්තඵලං තස්මිං විමොක්ඛනෙත
 භවං විමොක්ඛනනීකං නාම. සබ්බඤ්ඤාභාවො හි අරහත්තමග්ගෙන
 සිජ්ඣති අරහත්තඵලොදයෙ සිඬං හොති. තස්මා සබ්බඤ්ඤාභාවො
 විමොක්ඛනෙත භවො හොති. තං නෙමිත්තකම්පි නාමං
 විමොක්ඛනෙත භවං නාමං හොති තෙන වුත්තං:—“විමොක්ඛනනීක
 මෙතං බුඛානං භගවත්තාන”නති.

“බොධිසා මූලෙ සහ සබ්බඤ්ඤාභාඤ්ඤාස්ස පටිලාභා”ති: මහා
 බොධිරුක්ඛමූලෙ යථා වුත්තකුලෙණ සබ්බඤ්ඤාභාඤ්ඤාස්ස පටිලා
 භෙන සහ. “සච්ඡිකා පඤ්ඤානති”ති: අරහත්තඵලසච්ඡිකිරියාය
 සබ්බධම්මසච්ඡිකිරියාය වා ජාතා පඤ්ඤාතති “සද්දං බුඛො”ති. අයං
 බ්‍යජනතො බුඛිවිභාවනා. ඉතො පරං චෛත්සනං භාරනති පරියො
 සානං තත්ථ තත්ථ වුත්තනායකතො යථාපාලිමෙව නීයන්ති.

වතුත්ථ ගාථාය “විජ්ඣුච්ඡන්තො”ති: ජනිආදිහි අට්ඨයතො.
 “චිත්තමාසන”නති: විවිත්තං මච්චිසං. “පබ්බතාහං ගුහාසු වා”ති:
 පබ්බතගුහාසුවා. රිත්තමාසනං භජනොති සමබ්බතබ්බං. “ජනිසා
 විජ්ඣුච්ඡන්තො”ති: ජනිං විජ්ඣුච්ඡන්තො. ජරාය බ්‍යාධිතාති ආදීසුපි
 එසෙව නයො. සෙව්තොති එවමාදිසු “සෙවන්තො”ති: සෙවන්තො.
 “නිසෙවන්තො”ති: සමො සෙවන්තො. “සංසෙවන්තො”ති: පුනපුනං
 සෙවන්තො. “පටිසෙවන්තො”ති: උපගතො සෙවන්තො.
 “භජන්තො”ති: භජන්තො. “පබ්බතපබ්බාග්”ති: පබ්බතකුච්ඡයො.

පමමගාථාය “උච්චාවච්චෙසු”ති: හිනපඤ්ඤෙනසු. “සසනෙසු”ති: විහාදදිසු සෙනාසනෙසු, කුචනොතා කුජනොතා. කීවනොතානිපි පාඨො. කීත්තකා තත්ථ භයකාරණානි වස්ස අත්ථො. “කුචනොතා”ති: සද්දයනොතා. “කුජනොතා”ති: අබ්‍යත්තසද්දං කරොනොතා. “කුදෙහොතා”ති: උකකුභිං කරොනොතා, “සද්දං කරොනොතා”ති: වාචං භාසෙනොතා. “කුචි”ති පුච්ඡායං. “කීන්තකා”ති: පමාණපුච්ඡා. “කීචකා”ති: පරිචේදපුච්ඡා. “කීචබහුකා”ති: පමාණපරිචේද පුච්ඡා. “කෙහෙරවා”ති: එතෙ භයජනනුපද්දවා භයාරම්භො. “කීචබහුකා”ති පුච්ඡිතෙ ආරම්භෙ දස්සෙත්තුං සිහව්‍යග්ඝාදිපිති ආදීති විස්සරෙජ්ජති

ජයගාථාය. “කුචි පටිස්සකා”ති: කීත්තකා උපද්දවා. “අගනං දිස”නති: නිබ්බාණං. තං හි අගතපුබ්බතො අගතනති නිද්දසි තබ්බතො දිසා වාති. තෙන වුත්තං:- අගතං දිසනති, අමතං දිසනතිපි පාඨො. “අභිසම්මතෙ”ති: අභිසම්මතවෙය්‍ය. “පත්තමහි”ති: පරියතෙන. “අගනපුබ්බා ඝා දිසා”ති: යා දිසා සුපිනතොපි න ගතපුබ්බා න සා දිසා ගතපුබ්බාති, එසා දිසා වුත්තනයෙන අගතපුබ්බා. “ඉමිනා දිසෙහි අබුනා”ති: අනෙක දිසකාලෙන. “සමතිනතික”නති: අනෙකා මුඛවට්ටිලෙඛං පාපෙත්වා සමහරිතං. “අනවසෙක”නති: අනවසිච නකං අපරිසිචනකං කත්වා. “කෙලපන”නති: පකඛිත්තකෙලං තෙලපනතං. “පටිහරෙසා”ති: පරිහරෙය්‍ය ආදිය ගචේය්‍ය. “ඵචං සවිත්තමනුරතෙක”ති: තං තෙලහරිතං පනතං වීඪ අත්තනො විත්තං කායගතාය සතියා ගොචරෙ වෙච සම්පයුත්තසතියා වාති උභික්කං අත්තරෙ පකඛිපිත්වා යථාමුත්තතමපි බහිවා ගොචරෙ න විකප්පති තථා පභිනො යොගාවචරො රතෙකියා ගොපෙය්‍ය. කිං කාරණං? එතස්ස හි:-

“දුනතිග්ගස්ස ලහුනො යත්ථ කාමනිපාතිනො,
විත්තස්ස දමථො සාධු විත්තං දන්තං සුඛාවහං.”

තස්මා:-

සුද්දග්ගං සුභිපුතං යත්ථ කාමනිපාතිනං,
විත්තං රතෙකප්ථ මෙධාපී විත්තං ගුහතං සුඛාවහං.

ඉදංහි:-

දුර්මතමං එකවරං අසරීරං ගුහාසයං,
සෙ විත්තං සඤ්ඤමෙස්සනති මොක්ඛන්ති මාරබක්ඛනා.

ඉතරස්ස පන:-

අනවසිතවිත්තස්ස සබ්බමං අවිජ්ජනනො,
පරිපලවපසාදස්ස පඤ්ඤා න පරිපුරති.

පිරිසමයානසංඝායකයා පන:

අනවස්සුතවිධානස්ස අනනවාහනවෙනසො,
පුඤ්ඤපාපපටිකස්ස නත්ති ඡගරතො භයං.

තසමා එතං:-

එතදනං වපලං විතතං දුරකං දුනතිවාරයං,
උජ්ජං කරුණි මෙධාපී උජ්ජකාරෙව තෙජනං.

එවං උජ්ජං කරුණෙනා සවිතතමනුරතෙකයා, “පඤ්ඤානො දිසං අගනාපුබ්බ”නති ඉමසමිං කායගතාසතිකමමයානෙ කමමං ආරතිනා අනමතගෙහ සංඝාරෙ අගතපුබ්බං දිසං පඤ්ඤෙනා වුත්ත කයෙන සකවිතතං රතෙකයානි අඤ්ඤා.

තා පනෙසා දිසා නාම:-

“මාතාපිතා දිසා පුබ්බා ආවරියා දකඤ්ඤා දිසා,
පුත්තදුරා දිසා පච්ඡා මිදතා මච්චා ව උත්තරා.
දුසකමමකරා හෙයා උඩං සමණබ්‍රාහ්මණා,
එතා දිසා නමස්සෙය්‍ය අලමතො කුලෙ ගිහි”ති.

එත්ථ තාව මාතාපිතාදයො දිසාති වුත්තා.

“දිසා වතස්සො විදිසා වතස්සො උඩං අධො දසදිසා ඉමායො,
කතමං දිසං තිස්සති නාගරාජ යමද්දසා සුපිනෙ ඡබ්බිසාන”නති

එත්ථ පුරන්තිමාදිහෙදා දිසා ව දිසාති වුත්තා.

“අගාරිනො අනනද පානවත්ථදා අවහාසිකානමපි දිසං වදනති,
එසා දිසා පරමා සෙතකෙනා යං පඤ්ඤා දුකඤ්ඤා සුඛිනො භවන්ති”ති

එත්ථ නිබ්බාණං දිසනති වුත්තං. ඉධාපි තදෙව අධිපෙතං,
“තණ්හකකයං විරග”නති ආදිති දිස්සති අපදිස්සති තසමා දිසාති වුවවති. අනමතගෙහ පන සංඝාරෙ කෙනාපි බාලපුපුර්ණෙනා සුපිනෙනපි අගතපුබ්බතාය අගතපුබ්බා දිසා නාමාති වුවවති. තං පත්ථයනෙනා කායගතාසතියා යොගො කරුණීයොති.

වජ්‍රතොති ආදිසු එත්ථ-මග්ගප්පාදතො සම්පං චජ්ජනො, සිතිකකණ්ණෙ ගච්ඡනො, එලෙ දස්සනතො අභික්ඛමනො. “අනෙත”ති: අනතමති සිතෙ. “පනෙත”ති: වතගහනගමිතෙර සිතෙ. “පටිසනෙත”ති: දුරභාවෙන පරියනෙත සිතෙ. “සෙලනෙත”ති: පබ්බතානං අනෙත. “චතනෙත”ති: වතසවානං අනෙත. “නදනෙත”ති: නදියං අනෙත. “උදකනෙත”ති: උදකානං පරියනෙත. “සක්ඛි නි කභිසති නි වපිසති”ති: යසමිං කසතව වපනව න කට්ඨති, “මනනං අභික්ඛ මිදා සිතෙ මනුස්සානං අනුසවාතෙර”ති: කසතවපනමනුස්සෙති අනුපවරිතබ්බෙ සෙතාසනෙ.

සත්තමගාථාය “කායාංග ඛාපපට්ඨො අංගු”ති: කිදිසාති තස්ස චචනාති අංගු. “මුසාවාදං පභාසා”ති: එත්ථ මුසාති විසංවාදන පුරෙකකාරංග අත්ථගල්කො චචිපයොගො කායපයොගො වා, විසංවාදනාධිපායෙන පන පරවිසංවාදකකායචචිපයොගසමුදාපිකා චෙතනා මුසාවාදෙ. අපරෙ නයො-මුසාති අභුතං අතච්ඡං. චන්ද්‍ර, වාදෙති තස්ස භුතතො තච්ඡතො විඤ්ඤපනං. ලකඛණතො පන අතථං චන්ද්‍රං තථතො පරං විඤ්ඤපෙතුකාමස්ස තථා විඤ්ඤති සමුදාපිකා චෙතනා මුසාවාදෙ සො යමත්ථගාල්ති තස්ස අප්පනාය අප්පසාවර්ජ්‍යා මහත්තතාය මහාසාවර්ජ්‍යා. අපි ව ගහභානං අත්තතො සත්තකං අද්දතුකාමතාය නන්ති ආදිනායප්පවතො අප්පසාවර්ජ්‍යා, සකඛිනා හුත්වා අත්ථගල්කත්ථං වුතො මහාසාවර්ජ්‍යා. පබ්බජිතානං අප්පකම්පි තෙලං වා සප්පිං වා ලතිත්වා හස්සාධිපායෙන අජ්ඣ ගාමෙ තෙලං නදිං මඤ්ඤ ආදායති පුරුණකථානගෙන පවතො අප්පසාවර්ජ්‍යා. අදිඨං යෙව පන දිඨනති ආදිනා නගෙන වදනනානං මහාසාවර්ජ්‍යා, තස්ස චතතාරෙ සමාරා ගොනති-අතථං චන්ද්‍ර විසංවාදනවිගතං තර්ජ්‍යා වායාමො පරස්ස තදත්ථිජ්ජන නනති, එකො පයොගො සාහන්තිකොව. සො කායෙන වා කාය පටිබ්බෙත වා වාචාය පරවිසංවාදකකිරියකරණෙ දඨබ්බො. තාය චෙ කිරියාය පරෙ තදත්ථං ඡනාති අයං කිරියසමුදාපකචෙතනා බණ්ණෙයව මුසාවාදකමුනා බ්ජ්ඤති.

සචං වදති සචමවාදී. සචෙතන සචං සද්දහති සචෙති සචමසකො. න අනතරතතර මුසා වදති අතො. යො පුරිසො කදචි මුසා වදති කදචි සචං තස්ස මුසාවාදෙන අනතරතතාය සචං සචෙතන න සචියති, තස්මා න සො සචමසකො. න අයං පන තාදිසො, ජිවිතගෙනුපි මුසා අවත්වා සචෙතන සචං සද්දහතියෙවාති සචමසකො.

“පෙකො”ති: පිණ, සීතකපොති අතො. එකො පුග්ගලො හලිඤ්ඤායො විය ථුසරසිමති නිබ්බානාණ්ඤ විය අස්සපිණෙ ධම්ම කුමභමිච්ච න සීතකපො ගොති. එකො පාසාණලොවා විය ඉද්ද ඛිලො විය ව සීතකපො ගොති, අසිනා සිසෙ ජිජ්ජෙනාපි චෙ කථා න කපෙති, අයං වුවති පෙතො. “සචමසිකො”ති: පතනියා යාසි තබ්බො, සඬාසිකොති අතො. එකචෙවා හි පුග්ගලො න පච්චසිකො ගොති, ඉදං කෙන වුතනං? අසුකෙනාති වුතෙන තස්ස ච්චනං න සද්දහථාති චතතබ්බනං ආපජ්ජති, එකො පච්චසිකො ගොති, ඉදං කෙන වුතනං? අසුකෙනාති වුතෙන යදි තෙන වුතනං ඉදමෙව පමාණං. ඉදති උපපරිකඛිතබ්බං නන්ති එවමෙව ඉදනති චතතබ්බං ආපජ්ජති. අයං වුවති පච්චසිකො.

අවිසංවාදකො ලොකස්සාති තාය සචවාදිතාය ලොකං න විසංවාදෙති අතො. පිසුනාවාචං පභාසාති ආදිසු යාය වාචාය

යසා නං වාචං භාසති තස්ස ඤද්ධෙ අතතනො පියභාවං පරස්ස ව පිසුනභාවා කඤ්ඤිති පිසුනා වාචා. යාය පන අතතානම්පි පරම්පරාසං කඤ්ඤි, යා වාචා සයම්පි ඵරාසා නෙව කණ්ණසුඛා න භද්ද සුඛා, අයං ඵරාසා වාචා. යෙන සඵථං පලපති නිරන්තරං සො සම්ප්පාදාපො. තෙසං මූලභූතා වෙනනා පිසුනාවාචාදිනාමීමෙව ලභති සා එව ව ඉධ අබ්භෙසනාති.

තත්ථ සංකිලිඨවිත්තස්ස පරෙසං වා භෙද්දා අතතපියකම්පතාය වා කායච්චිපයොගසමුදාපිකා වෙනනා පිසුනා වාචා. සා යසා භෙදං කඤ්ඤි තස්ස අප්පගුණතාය අප්පසාවජ්ජා. මහාගුණතාය මහා සාවජ්ජා. තස්සා වත්තාරෙ සම්භාර-භිඤ්ඤාබ්බො පරෙ, ඉති ඉමෙ නා නා භවිස්සන්ති භෙදපුරෙකාරතා වා, ඉති අහං පියො භවිස්සාමි විස්සාසිකොති පියකම්පතාවා, තජ්ජො වායාමො, තස්ස තදන්චිත්තනනති. “ඉමෙසං භෙදස්ස”ති. යෙසං ඉතොති චුත්තානං සන්තිකෙ සුතං තෙසං භෙද්දා. “භිත්තානං වා සංඛාතා”ති: විත්තං මිත්තානං වා සමානුපජ්ඣායකාදීනං වා කෙනච්චෙව කාරණෙන භිත්තානං එකමෙකං උපසංකම්ඤා තුම්භාකං ඊදිසෙ කුලෙ ජතානං එවං බ්‍රහ්මසුතානං ඉදං න යුත්තනති ආදීති චන්ධා සංඛාත කතතා. “අනුප්පද්ධතා”ති: සංඛාතානුප්පද්ධතා. චෙ ජනෙ සමග්ගෙ දිස්වා තුම්භාකං එවරුපෙ කුලෙ ජතානං එවරුපෙති ගුණෙති සමන්තාගතානං අනුච්ඡිකමෙනන්ති ආදීති චන්ධා දලහකම්ප කතතාති අජො.

සමග්ගො ආරාමො අස්සාති සමග්ගාරාමො. යත් සමග්ගා නත්ති තත්ථ වසිතුම්පි න ගච්ඡතිති අජො. සමග්ගාරාමොතිපි පාළි. අය මෙව අජො. “සමග්ගරතො”ති: සමග්ගෙසු රතො, තෙ පභාය අඤ්ඤානු ගනතුම්පි න ඉච්ඡතිති අජො සමග්ගෙ දිස්වාපි සුඤ්ඤාපි නන්දතිති සමග්ගනන්දි. “සමග්ගකරණං වාචං භාසිතා”ති: යා වාචා සතො සමග්ගෙයෙව කඤ්ඤි තං සාමග්ගිගුණපරිදිපිකමෙව වාචං භාසති න ඉතරන්ති, පරුස්ස මමමච්ඡදක කායච්චි පයොග සමුදාපිකා එකන්තඵරාසවෙනනා ඵරාසා වාචා, මමමච්ඡදකොපි පයොගො විත්තසංඝතතාය ඵරාසා වාචා න හොති මානාපිතඤ්ඤිති කදච්චි පුත්තකෙ එවම්පි වදන්ති-වොරා වො බණ්ඩාබණ්ඩං කාරොනතුති, උප්පලපතනම්පි ව තෙසං උපරි පතනනං න ඉච්ඡන්ති. ආචරිසු පජ්ඣාඤා ව කදච්චි නිසසිතකෙ එවං වදන්ති-තිං ඉමෙ අතිරිකා අනොතතාපි වරන්ති නිබ්බථ නෙති, අථ ව තෙසං ආගමාධිගම සම්පත්තිං ඉච්ඡන්ති.

යථා විත්තසංඝතතාය ඵරාසවාචා න හොති, එවං වචනසංඝතතාය අඵරාසවාචාපි න හොති. න භි මාරාපෙක්ඛනාමස්ස ඉමං සුඛං සයා පෙඨාති වචනං අඵරාසවාචා හොති, විත්තඵරාසතාය පනෙසා අඵරාසවාචා න හොති, විත්තඵරාසතාය ඵරාසවාචා. සා යං සංඛාය පචන්තිතා තස්ස අප්පගුණතාය අප්පසාවජ්ජා. මහාගුණ

තාය මහාසාවජ්ජා, තස්සා තයො සීමහාරා-අකෙකාසිතබ්බො පරො කුපිතවිත්තං අකෙකාසනාති. “හෙලා”ති: එලං වුවවති දෙසො, නාස්සා එලනති නෙලා, නිද්දෙසාති අන්තො. “නෙලබ්බො සෙනපච්ඡාදෙ”ති එත්ථ වුත්තසීලං විය. “කණ්ණසුඛා”ති: බ්‍රහ්මචරිතාය කණ්ණානං සුඛං සුවිමුඛවිජ්ඣනං විය කණ්ණසුලං න ජනෙති.

අත්ථමධුරතාය සකලසරීරෙ කොපං අජනෙත්වා පෙමං ජනෙතිති පෙමනීයො. හදයං ගව්ඡති අපටිහඤ්ඤමානා සුබොත විත්තං විසතීති හදසබ්බමා. ශුණ් පරිපුණ්ණතාය පුරෙ හවාති පොජි. පුරෙ සංවඛ්ඛාරී විය සුකුමාරතිපි පොජි. පුරස්ස එසාතිපි පොජි. පුරස්ස එසාති නගරවාසීනං කථාති අන්තො. නගරවාසීනො හි යුත්තකථා හොනති. පිතිමත්තං¹ පිතාති භාතිමත්තං භාතාති වදනති, එවරුපි කථා බහුන්තො ජනස්ස නන්තා හොතිති බහුජනිකානා. කන්තභාවෙනෙව බහුන්තො ජනස්ස මනාපා විත්තවුඞ්කරුති බහුජනමනාපා. අනත්ථ විඤ්ඤපක කායවචි පයොග සමුදාපිකා අකුසලවෙනතා සමච්ඡසා ලාපො, සො ආසෙවනමන්දතාය අපපසාවජ්ජො, ආසෙවනමහන්තා තාය මහාසාවජ්ජො, තස්ස වෙ සමහාරං-භාරතයුඛසීතාගරණාදි නිරත්ථකකථා පුරෙකබාරතා තථාරුපිකථාකථනව.

කාලෙත වදනීති කාලමාදී. වත්තබ්බයුත්තකාලං සලලකෙබ්බො වදනීති අන්තො. භූතං තව්ඡං සභාවමෙව වදනීති භූතමාදී දිස්ඨමේක සමපරුසික අත්ථසන්තිස්සිතමෙව කත්වා වදනීති අත්ථමාදී. නවලො කුතුහරධම්මසංනිස්සිතං කත්වා වදනීති ධම්මමාදී සංවරවිතය පහානවිතය සන්තිස්සිතං කත්වා වදනීති විනාසමාදී. නිධානං වුවවති ථපනොකාසො, නිධානමස්සා අපීති නිධානමාදී. හදයෙ නිධෙනබ්බ යුත්තං වාචං භාසිතාති අන්තො. “කාලෙතා”ති: එවරුපි භාසමා නොපි ව අහං නිධානවතිං වාචං භාසමීති න අකාලෙ භාසති. යුත්ත කාලං පන අවෙක්ඛත්වා ව භාසතීති අන්තො. “සාපදෙස”නති: සුඋපමං සකාරණනති අන්තො. “පටිසෙත්ථනම්”නති: පටිවෙජ්දං දස්සෙත්වා යථාස්සා පටිවෙජ්දෙ පඤ්ඤායති එවං භාසතීති අන්තො. “අත්ථ සංගීත”නති: අනෙකෙහිපි නයෙහි විහජනොතා පරියාදානුං අසකකුණ්ණයතාය අත්ථසම්පන්නං. යං වා සො අත්ථමාදී අත්ථං වදනී තෙන අන්තො සතිතත්තා අත්ථසතිතං වාචං භාසති. න අඤ්ඤං නික්ඛිපිත්වා අඤ්ඤං භාසතීති වුත්තං හොති. “වතුගී වට්ඨසුච්චිතොගී”ති: මුසා වාදං පහායාති ආදිතා නයෙන වුත්තෙති වතුගී වාචාහි යුත්තෙති සුළුවරිතෙහි. “සමග්ගාගතො”ති: අපරිනිතො.

“වතුදෙසාපගතං වාචමහාසනී”ති: අපරියාදිති වතුගී දෙසෙහි අපගතං පරිනිතං වාචං භාසති. “අපී ගොවගේ”ති: කිවාපි පේරෙ සමණගොවරං කප්ථෙතුකාමො “අපී ගොවරො අපී අගොවරො”ති

පදං උච්චි, යථා පන මහාකුසලො පුරිසො මහං ආචික්ඛන්තො වාමං මුච දක්ඛණං ගණ්ඨානි පඨමං මුචිතබ්බං සහයමහං උපපථ මහං ආචික්ඛති පච්ඡා ගහෙනබ්බං බෙමමහං උජ්ඣමහං. එවමෙව මහාකුසලපුරිසසදිසො ධම්මසෙනාපති පඨමං පහාතබ්බං බුබුසති කුඨං අගොවරං ආචික්ඛන්තො පච්ඡා ගොවරං ආචික්ඛන්තොමො “කතමො අගොවරො”ති ආදිමාහ. පුරිසෙන ආචික්ඛන්තමහො සමපජ්ජය්‍ය වා නවා, තථාගතෙන ආචික්ඛන්තමහො අපණ්ණකො ඉන්ද්‍රවික්ඛංඤාචරං විය අවිරජ්ඣිනකො නිබ්බාණනගරං යෙව සමො සරති. තෙන වුත්තං. “පුරිසො මහාකුසලොති බො තථාගතස්සෙනං අභිවචනං අරහතො සමමාසවුබුසිං”ති.

යසමා වා සසිසං නහානෙන පභිනසෙදමලජලලිකස්ස මාලාගති විලෙපනාදිවිභූසනවිධානං විය පභිනපාපධම්මස්ස කල්‍යාණධම්ම සමායොගො සමපනනරූපො හොති තස්මා සෙදමලජලලිකං විය පහාතබ්බං පඨමං අගොවරං ආචික්ඛන්තො පභිනසෙදමලජලලිකස්ස මාලාගතිවිලෙපනාදි විභූසනවිධානං විය පච්ඡා ගොවරං ආචික්ඛන්තොමොපි “කතමො අගොවරො”ති ආදිමාහ. තත් “ගොමග්ගො”ති: පිඬපාතාදිනං අන්ධං උපසංකම්භුං යුත්තස්සානං. අයුත්තස්සානං අගොවරො. වෙසියා ගොවරො අස්සාති=වෙසියගොවරො. මිත්ත සන්චවසෙන උපසංකම්මතබ්බස්සානානි අන්ධා. තත් වෙසියො නාම රූපුපජ්චිතියො. යෙන කෙනවිදෙව සුලභජ්ඣාචාරා තා මිත්ත සන්චවසෙනාසමසෙන උපසංකම්මතො වෙසියගොවරො නාම හොති, තස්මා එවං උපසංකම්භුං න වට්ටති, කිං කාරණං? ආරණ්‍යා විපතතිතො. එවං උපසංකම්මතස්ස හි විරරක්ඛිතගොපිතොපි සමණ ධම්මො කතිපාගෙනෙව නස්සති, සවෙපි න නස්සති ගරහං ලභති. දක්ඛණාවසෙන උපසංකම්මතෙන සතිං උපඨාපෙත්වා උපසංකම්ම තබ්බං.

විබුධා වුවචති මතපතිකා වා පවුන්ථපතිකා වා. “පුලලකුමා ජිසො”ති: මහලලිකා අතිවිඨකුමාරියො. “පඬකා”ති ලොකාමිස නිස්සිතකථාබහුලා උස්සන්තකිලෙසා අවුපසන්තපරිදාහා නපුං සකා. තෙසං සබ්බෙසමපි උපසංකම්මෙන ආදීනවො වුත්තනයෙ නෙව වෙදිතබ්බො. හික්ඛුනිසුපි එසෙව නයො. අපිච හික්ඛු නාම උස්සන්තබ්බමවරියා හොනති. තථා හික්ඛුතියො. තෙ අඤ්ඤමඤ්ඤං සන්චවසෙන කතිපාගෙනෙව රක්ඛිතගොපිතසමණධම්මං නාසෙනති. ගිලානපුච්ඡකෙන පන ගනතුං වට්ටති. පුප්ථාති ලභිත්වා පූජනත්වා යපි ඔවාදදුන්තොයපි ගනතුං වට්ටතියෙව.

“සාහාශාර”නති: සුරාගාරං, තං බ්‍රහ්මවරියන්තරායකරෙති සුරා සොඬෙති අවිචිතතං හොති. තත් තෙති සථිං සහසොඬවසෙන උපසංකම්භුං න වට්ටති. බ්‍රහ්මවරියන්තරායො හොති. “සංසඬො විහරති රාජ්ඣ”ති ආදිසු “ග්ගාහො”ති: අභිසිතතා වා ගොනතු

අනභිසිත්තා වා සෙ රජජමනුසාසනති. “ගුණමහාමහනා”ති: රාජුතං ඉක්කරියසදිසාය මහතියා ඉක්කරියමනාය සමනනාගනා. “නිජ්ජිසා”ති: විපරිතදස්සනා බාහිරපරිබ්බාජනා. “නිජ්ජිසාවකා”ති: භාතීවසෙන භෙසං පච්චයදායකා, එතෙති සඨිං සංසග්ගන්තො හොතිති අත්ථො.

“අනනුලොමිකෙහි සංසග්ගෙනා”ති: අනනුලොමිකසංසග්ගො නාම තිස්සන්තං සික්ඛානං අනනුලොමො පච්චනීකසංසග්ගො, යෙන බ්‍රහ්මවරියන්තරුයං පඤ්ඤාතති ඵෙතික්කමං සලලබ්ඵපරිභානිව පාපුණාති, සෙය්‍යපීදං? රුජරාජමහාමතෙතති සඨිං සමසොකිනා සමනන්දිනා සමසුබද්‍රක්ඛනා උප්පන්නපු නිව්චකරණීයෙසු අත්තනා වොයොගං ආපජ්ජනතා නිජ්ජිසාවකෙති සඨිං එකච්ඡන්දරුචි සමාවාරතා එකච්ඡන්දරුචිසමාවාරභාවාවගො වා සිනෙහබ්‍රහ්මාන සන්ථවො. තත්ථ රාජරාජමහාමතෙතති සඨිං සංසග්ගො බ්‍රහ්මවරියන්ත රායකරො, ඉතරෙති ලභිගහණං. තෙසං පන වාදං භිද්දිවා අත්තනො ලභිං ගණ්ඨාපෙත්තුං සමත්ථෙන උපසංකමිත්තුං වට්ඨති.

ඉදති අපරෙතපි පරියායෙන අගොවරං දස්සෙත්තුං “යාති වා පන තාති කුලාති”ති ආදි ආරඬං. තත්ථ “අස්ස ද්ධානී”ති: බ්‍රහ්මදීප්ප සඬාචරිතීතාති. තාති බ්‍රහ්මො සබ්බඤ්ඤා ධම්මො නීය්‍යාතිකො සබ්බෙසා සුපටිපන්නොති න සද්දහනති. “අප්පසන්නානී”ති: විතතං පසන්නං අනාචිලං කාත්තුං න සකෙකානති “අකෙකාසකපටිකාසකානී”ති: අකෙකාසකාති වෙව පරිභාසකාති ව, වොරොසි බාලොසි මුලෙහාසි ඔසොසි ගොණොසි ගද්දහොසි ආපාසිකොසි තෙරසිකොසි තිරව්ජාන ගතොසි නත්ති තුය්‍යං සුගති දුගතියෙව තුය්‍යං පාරිකංබා ති එවං දසති අකෙකාසවජ්ඣුති අංකකාසනති. හොතු ඉදති තං පහරියාම බක්ඛියාම වධිසාමාති එවං භයදස්සනෙන පරිභාසනති වාති අත්ථො. “අනඤ්ඤාමානී”ති: අත්ථං න ඉච්ඡනති. අනත්ථමෙව ඉච්ඡනති. “අභිනාසාමානී”ති: අභිතමෙව ඉච්ඡනති, භිතං න ඉච්ඡනති. “අභාසුකාමානී”ති: භාසුකං න ඉච්ඡනති, අභාසුකමෙව ඉච්ඡනති. “අසොගතෙබ්බකාමානී”ති: වතුති යොගෙහි බෙමං නිබ්බයං න ඉච්ඡනති, භයමෙව ඉච්ඡනති. “භික්ඛුක”නති එත්ථ සාමණෙරොපි සබ්බගං ගච්ඡනති. “භික්ඛුක”නති: එත්ථ සික්ඛමාකා සාමණෙරියොපි. සබ්බෙසං හි භගවන්තං උද්දියං පබ්බජ්ජානනවෙව සරණගතානව චතුන්නවපි පරිසානං තාති අනත්ථකාමානීයෙව. “නාමාදූපානී කුලානී”ති: එවරුපාති බත්තියකුලාදීති කුලාති. “සෙවනී”ති: නිය්‍යාය ජිවති. “භජනී”ති උපසංකමති. “සසිරුපාසනී”ති: පුනපුනං උපසංකමති. “අසං මුච්චනී”ති: අයං වෙසියාදිගොවරස්ස වෙසියාදිකොව රුජසංසඨස්ස රුජදිකොව අස්සබ්‍රහ්මාදිසෙවකස්ස අස්සබ්‍රහ්මාදිකොවාති තිප්පකාරොපි අයුත්තගොවරො අගොව රොති වෙදිතබ්බො.

තස්ස ඉමිනාපි පරියායෙන අගොචරතා වෙදිතබ්බා. වෙසියා දිකො තාව පචකාමගුණනිස්සයනො අගොචරො වෙදිතබ්බො. යථාහ:-“කො ව භික්ඛුනො අගොචරො පරවිසයො යදිදං පචකාමගුණා”ති. රාජදිකො ජනානුයොගස්ස අනුපතියස්සත්තො ලාභාකකාරා ‘සත්තචිතකක නිපෙඨාටන දිසිපිපතතිහෙතුතො ව-අස්සඛකුලාදිකො සඬාහානිචිත්තපදොසාවගනනො අගොචරො, අනාරඝරපවෙසාදිකො ව චක්ඛුනා රූපං දිස්වා නිමිත්තඤ්ඤාදිකො ව සඬාදෙය්‍යානි භොජනානි භුජිත්වා විසුකදස්සනානු යොගො ව පචකාමගුණා වානි වතුබ්බිබ්බොපි පන කිලෙසුප්පතති වසෙන අගොචරොති වෙදිතබ්බො. “මා හික්ඛවෙ අගොචරෙ චරඨා”ති චරිතුං අයුත්තට්ඨානෙ මා චරථ. “පරවිසයෙ”ති: සත්තු විසයෙ. අගොචරෙ හික්ඛවෙ චරන්තති අයුත්තට්ඨානෙ චරන්තානං.

“ලච්ඡති”ති: ලභියස්සති පස්සියස්සති. “මාගේ”ති: දෙවපුත්තමාරොපි මච්චමාරොපි. “ඛනාර”නති: රක්ඛං ජිග්ගං විවරං. ගොචරනිද්දෙසෙ “න” වෙසියගොචරො භොති”ති ආදීති වුත්තපටිපක්ඛවසෙන වෙදි තබ්බාති. අයං පන විසෙසො. “චන්දාගේ සතිපඨානා ගොචරේ”ති: චරිතුං යුත්තට්ඨානවසෙන වතුසතිපඨානගොචරො. “සකෙ”ති: අත්තනො සත්තකෙ. “පෙනතිකෙ විසයෙ”ති: පිතිතො ආගත විසයෙ. “ආරදධිවිජිසස්සා”ති: සමමා උපසිත වතුසමමප්පධානවිජිය චන්දාස්ස. “ථාමවනො”ති: බලප්පත්තස්ස. “දලාසරකතමස්සා”ති: පිරිවිජියස්ස. “සස්සන්ධාස පෙසිතො”ති: යෙන අරහත්තත්ථාය අත්ත හාවො පරිච්චතො. “අත්තකෙසථවා”ති: අත්තනො අත්තෙ අරහත්ත ථලෙ. “ඤ්ඤෙ මා”ති: අරියෙ අට්ඨබ්බිකෙ මග්ගෙව. “ලක්ඛණොමා”ති: අතිව්වාදි ලක්ඛණපටිච්චෙධෙව. “කාරණො මා”ති: හෙතුමති ව. “ඨානා ඨානෙ මා”ති: ඨානෙ ව අඨානෙ ව කාරණෙ ව අකාරණෙමාති අත්තො. ඉදං වින්දාරෙත්වා දස්සෙතුං “සබ්බෙ සබ්බාරා අතිව්වා”ති ආදිමාහ.

අභමගාථාය. “ඵකොදි නිපකො”ති: ඵකග්ගවිත්තො පඬිතො. “නන්දරූපස්ස ඔලාභිකමපි මලං ඛමති”ති: සුචණ්ණස්ස ථූලං¹ මලං අග්ගි සංයොගෙන නිහරති. “සකිමති”ති: සමමා නිහරති “නිදාමති”ති: අපුතභවත්තකං කත්වා නිහරති. ක්කාපෙතිති කෙවි වදන්ති. “මජ්ඣිම කමපි”ති:² තතො සුබ්බමතරමපි. “සුබ්බකමපි”ති: අතිසුබ්බමතරමපි. “ඵචමෙමා”ති: ඔපමමසමපටිපාදනං. “අත්තනො ඔලාභිකෙපි කිලෙසෙ ඛමති”ති: කායදුච්චරිතාදිකෙ ථූල කිලෙසෙ විරියාතපෙන නිහරති. “මජ්ඣිමකෙපි කිලෙසෙපි”ති කාමචිතකතාදිකෙ ඔදාරික සුබ්බමානං මජ්ඣිමකෙපි, “සුබ්බකෙපි”ති: ඤාතිචිතකතාදිකෙ අති සණ්ඨකෙපි කිලෙසෙ.

“සමමාදිග්ගා මිච්ඡාදිග්ගි. ඛමතී”ති: සහ විපස්සනාය මග්ගසම්පුත්තනාය සමමාදිග්ගා විපරිතසංඛාතං මිච්ඡාදිග්ගි නිහරති. සමමාසංක්කප්පාදිසුපි එසෙව න යො. එවං ආයසමනා සාරිපුත්තෙන නිති භාජාති ඵචිත්තා පචති භාජාති පචසතානං සිස්සානං අත්ථාය සෙනාසනං ගොවරසීලවතාදිති පුච්ඡිතො තමත්ථං පකාසෙතුං “විඤ්චාමානස්සා”ති ආදිනා නයෙන විස්සංජ්ජනමාරඬො.

තත්ථ පඨමභාජාය තාවජේවා-ජති ආදිති විජ්ඣුච්ඡමානස්ස රිතතා සනං සයනං සෙවතො සමොධිකාමස්ස සාරිපුත්ත තිකුබුතො යදිදං ඵාසුචිභාගෙ යථානුධම්මං යො ව අනුධම්මො තං තෙ පචක්ඛාමි යථා පජනං යථා පජනනෙනා වදෙය්‍ය, එවං වදමිති. “සං ඵාසු චිභාග්”නති: යං සුඛවිහාරං. “අසප්පාස රූපදස්සනෙනා”ති: ඉති රූපාදි සමණාසප්පාය රූපදස්සනෙන. “නං බොධිං බුජ්ඣතිතුකාමස්සා”ති: තං චතුමග්ගඤ්ඤාසංඛාතං බොධිං බුජ්ඣතිතුකාමස්ස. “අනුබුජ්ඣතිතුකාමස්සා”ති: අනුරූපාය පටිපතතියා බුජ්ඣතිතුකාමස්ස. “පටිවිජ්ඣතිතුකාමස්සා”ති: අතිමුඛෙ කත්වා නිබ්බිජ්ඣතිතුකාමස්ස. “සමබුජ්ඣතිතුකාමස්සා”ති: පභිනතිලෙසෙ අපචවාගමනවසෙන සමමා බුජ්ඣතිතුං ඉච්ඡන්තස්ස. “අධිගන්හතිතුකාමස්සා”ති: පාපුණ්ණිතුකාමස්ස. “සච්ඡිකාතුකාමස්සා”ති: පටිලාභසච්ඡිකිරියාය පනතුකාමස්ස.

අථවා “බුජ්ඣතිතුකාමස්සා”ති සොනාපතරිමග්ගඤ්ඤං ඤාතුකාමස්ස. “අනුබුජ්ඣතිතුකාමස්සා”ති: සකද්ධාමිමග්ගඤ්ඤං පුත ඤාතුකාමස්ස. “පටිවිජ්ඣතිතුකාමස්සා”ති: අනාගාමිමග්ගඤ්ඤං පටිච්චෙධි වසෙන ඤාතුකාමස්ස. “සමබුජ්ඣතිතුකාමස්සා”ති අරහත්තමග්ගඤ්ඤං සමොඤ්ඤාතුකාමස්ස. චතුර්ඛධම්පි අධිගන්හතිතුකාමස්ස. “පුඤ්ඤාකාමස්සා”ති. ඤාණපුස්සනාය පුස්සිතුකාමස්ස. “සච්ඡිකාතුකාමස්සා”ති: පච්චිචෙක්ඛණාය පච්චිකම් කන්තුකාමස්ස. “චතුර්භංගං මග්ගානං පුබ්බභාගෙ විපස්සනා”ති: චතුර්නං අරියමග්ගානං පුරිමකොඨාසෙ උප්පත්තඋදයබ්බයාදි විපස්සනාඤ්ඤාති.

දුතියභාජාය. “පටිසෙත්තවාදි”ති: සීලාදිසු චතුසු පරියතෙතසු වරමානො. “ඛංසාධිසානාන”නති පිඬහලමක්ඛිකානව සෙසමක්ඛිකානව, තෙ හි තතො තතො අධිපතිථා බාදනති, තඬ්ඨො අධිපාතාති වුච්චනති. “මනුස්සමස්සාන”නති: වොරදිඨස්සානං. “චන්දාගෙ පටිසෙත්තවා”ති: වචනාගෙ මරියාදි¹ පරිචේදෙ. “අනෙතො පුත්ථිභාවං පච්චිචෙක්ඛමානො”ති: අඛන්තරෙ කුච්ඡිත භාවං සීලවිරහිතභාවං ඔලොකයමානො. “අනෙතො සීලසංවරපටිසෙත්තො වරති”ති: සීලසංවරණපරිචේදදඛන්තරෙ වරති විවරති. “මට්ඨිසාදං න භිඤ්ඤි”ති: සීලමරියාදං සීලපරිචේදං න කොපෙති. “ආදිත්තපටිසෙත්තො පච්චිචෙක්ඛමානො”ති: ආදිත්තදෙසනං ඔලොකෙනො. “අක්ඛිභජන

පිටිවැදහිනුපත්ම. සුපම. පව්වවෙකම්මානො”ති: සාකච්ඡාසං
අකං අබ්බජනං උපමථිව කුසලානාධිනො වණානං පටිවැදහනෙල
පිලොකික උපමං ව කන්තාරපටිපත්තානං ජයමපතිකානං පුත්ත
මංසවාදනඋපමං ව ඔලොකෙනෙනා. “භද්දකරන්තවිහාරං පව්ව
වෙකම්මානො”ති:

“අතීතං නාන්වාගමෙය්‍ය¹ නපට්ඨිකංවෙ අනාගතං
තං වෙ භද්දකරන්තොති සන්තො ආවිකඛතෙ මුති”ති.

එවං වුත්තං භද්දකරන්තවිහාරං ඔලොකෙනෙනා. “නා උපම
තිනා උපමතිනා වාදනාති”ති: නිපටතිනා නිපටතිනා වාදනාති.

තතියගාථාය-පරිබමිකා නාම සත්තසහධම්මිකවජ්ජා සබ්බපි
බාහිරකා. “කුසලානු ඵ්ඨි”ති: කුසලධර්ම අනෙසමානො. “සත්ත
සහධම්මිකෙ ඵ්ඨෙය්‍යා”ති: හික්කු හික්කුති සික්කමානා සාමණේර
සාමණේරී උපාසක උපාසිකෙ වජේත්වා. “අථාපග්ගිපඤ්ඤි අභිසමෙ
නබ්බාති”ති: අපරුතිපි මද්දත්තබ්බාති අඤ්ඤි සංවිජ්ජනති.

වතුන්ගාථාය-“ආනාබ්බප්ඨෙය්‍යා”ති: රෙගප්ඨෙය්‍යන. “සීනං
අපුණ්ණ”නති: සීතව උණහව. “සො නොති චුළො බහුධා”ති: සො
තෙති ආනාබ්බාදීති අනෙකෙහි ආනාරෙහි චුළො සමානො.
“අනොකො”ති: අභිසංඛාරවිඤ්ඤාණාදීනං අනොකාසභුතො.
“අබ්බන්තර බාහුසංඛොභවසෙන වා”ති: සරීරබ්බන්තරෙ ආපො
බාහුකෙඛාභවසෙන වා. අඤ්ඤාතරඤ්ඤාතරබාහුකෙඛාභවසෙන වා.
“උණ්ණ”නති: සරීරබ්බන්තරෙ තෙජොබාහුසංඛොභවසෙන උණ්ණං
භවති. “අභිසංඛාරසහගතවිඤ්ඤාණස්ස”ති: කුසලාකුසලමේතනා
සමපයුත්ත විතතස්ස. “බ්බසාසං න කණෙති”ති: අවසාසං පතිං
න කණෙති. “අවඤ්ඤිතසමාදුනො”ති: ඔතරිත්වා ගාහකො. එවං
හික්කුනො ‘විජ්ඣුච්ඡන්තො’ති ආදීති ගාථාති සුමුමත්ථං විස්සරේත්වා
ඉදති “කාසාස්සව්‍යප්පථෙය්‍ය”ති ආදීනා නෙයන පුළං විස්සරේත්තො
“පේය්‍යං න කරෙය්‍යා”ති ආදීමාහ.

තත්ථ “ඵ්ඨෙය්‍ය”ති: චුළෙය්‍ය. “සද්විලත්තං මනසො විජ්ඣාසු”ති:
යං විතතස්ස ආවිලත්තං විජ්ජනෙය්‍ය නං සබ්බං කණ්ණස්ස පනෙඛාති
විනොදෙය්‍ය. “අදිනනාදුනං පභාසා”ති: එත්ථ අදිනත්තස්ස ආදුනං=
අදිනනාදුනං. පරස්ස හරණං පේය්‍යං වොරිකාති වුත්තං භොති.
තත්ථ “අදිනන”නති: පරපරිග්ගහිතං, යත්ථ පරෙ යථාකාමකාරිතං
ආපර්ජනෙනා අද්ධාරභො අනුපවජේත්වා ව භොති තස්මිං පරපරිග්ග
හිතෙ පරපරිග්ගහිතසඤ්ඤිතො නද්දයකඋපකක්කමසමුදාපිකා පේය්‍ය
වෙත්තා අදිනනාදුනං. තං හිතෙ පරස්ස සත්තකෙ අප්පසාවජ්ජං
පඤ්ඤිතෙ මහාසාවජ්ජං. කසමා? වජ්ජපඤ්ඤිතත්තය. වජ්ජසමත්තෙ සති
ගුණාධිකානං සත්තකෙ වජ්ජස්මිං මහාසාවජ්ජං නං තං ගුණාධිකං.

උපද්‍රවය නමො නමො භික්ෂුණංසු සත්තකො වජ්‍රසම් අපසංසාවස්සං,
 තස්ස පවසමානං ගොනති-පරපරිශ්‍රාහිතං ඔරපරිශ්‍රාහිතසංකෘදිතා
 ථෙය්‍යවිතතං උපකක්කමො තෙන හරණෙනි. “පහාසා”ති: ඉමං අදින්නා
 දුනුවෙනනාසංඛාතං දුස්සිලාං පජතිත්වා. “පටිච්ඡරතො”ති: පභින
 කාලතො පඨාය තතො දුස්සිලාසතො ඔරතො විරතො ව. දින්නාමිව
 අදියතිති=දින්නාදුසි. විතෙතනපි දින්නාමෙව පටිකංඛතිති=දින්න
 පාමිකාබිති, ථෙතෙතිති ථෙතො, න ථෙතෙන අථෙතෙනි, අථෙතතතා
 යෙව සුචිභුතොන, “අත්තතා”ති: අත්තතාවෙන, අථෙතං සුචිභුතං
 අත්තතාවං. කත්වා විහරතිති වුත්තං ගොති. ඉතො පරං වුත්ත
 තයමෙව.

මෙතතායනවසෙන මෙතනි. මෙතතාකරෙ මෙතතාසනා.
 මෙතතාසමබ්බිතො විතතස්ස භාවො මෙතතාසිත්තතං, අනුදදයතිති
 අනුදදසා රක්කතිති අත්තො. අනුදයංතාගෙ අනුදදසනා. අනුදදති
 තස්ස භාවො=අනුදදසිත්තතං. හිතස්ස එසනවසෙන හිතොසිතා.
 අනුකම්පනං අනුකම්පා. සබ්බෙහිපි ඉමෙහි උපචාරපසංසාපසනාව
 මෙතතා වුත්තා. “විපුලො”ති: එත් එරණවසෙන විපුලතා දඬබබා.
 භූමිවසෙන තං මහග්ගතං, පගුණවසෙන අපසමාණං සත්තාරම්මණ
 වසෙන ව අපසමාණං. බ්‍යාපාදපච්චත්තිකපහානෙන අචෙරං. දොම
 තස්ස පහානතො අබ්‍යාපජ්ඣං. නිදුක්කනති වුත්තං ගොති.
 “ආවිල”නති: අපසසනං. “දුලිත”නති: කලලං. “එවිත”නති:
 අසන්ධිතං. “ඝටිත”නති: ආරම්මණෙ ඝට්ටනමාහාරිතං.¹
 “චලිත”නති: කම්පමානං. “හන්ත”නති: විහන්තං. “අවුපසංන”නති:
 අතිබ්බුතං. ‘යො සො මාගෙ’ති එවමාදිපු මහාජනං අනත්තේ නියො
 ජෙත්වා මාරෙතිති මාගෙ. කණ්ණකම්මතතා කණ්ණො, කාමාවචරිස්ස
 රත්තා අබිපති, මරණං පාපනතො අත්තගු. මුච්ඡාං අපසද්ගත්තෙන
 නමුච්චි, මාරස්ස බලිසනති මාරබලිසං. වට්ඨසංනිස්සිතත්තො මාරස්ස
 ආමිසනති මාගමිසං. වසවත්තාපනත්තො මාරස්ස විසයොති මාර
 විසයො. ගොවරත්තො මාරස්ස නිවාපොති මාරනිවාපො. කාමා
 වාරං වරණත්තො මාරස්ස ගොවරෙති මාරගොවරෙ. දුප්පමුච
 තත්තො මාරස්ස බතිතනති මාරබතිතං. “දුක්ඛදදසො”ති: දුක්ඛ
 බතිතො. “මූලමිති තෙසං පට්ඨිකස්ස නිකං”ති: තෙසං කොධාති
 මානානං යං අවිජ්ජාදිකං මූලං තම්පි පට්ඨිකස්ස නිකංයෙ. “අභි
 භවතොන අභිසම්මතවෙසා”ති: එතං පියාපජියං අභිභවතොන එතං
 සෙනෙව අභිභවෙය්‍ය. න තත් සිපිලං පරකක්කමෙය්‍යාති අධිපායො.

අවිජ්ජාමූලනති ආදයො-අවිජ්ජා කොධස්ස උපනිස්සයසහජතාදි
 වසෙන මූලං ගොති. අනුපායමනසිකාගෙ අසම්මානො ව ඉමෙ වෙ
 උපනිස්සයවසෙනෙව. අතිරික අනොත්තප්ප උච්චවා ඉමෙ තයො

උපතිස්සයසහජතාදිවසෙන මූලානි හොනති. තුථා අතිමානස්සාපි.¹ “පඤ්ඤං පුරකකම්මා”ති: පඤ්ඤං පුබ්බිකමං කත්වා. “කල්යාණ පිනි”ති: කල්යාණපීතියං සමන්තාගතො. “වතුගේ සහෙඨ පටි දෙව ඛමෙම”ති අනන්තරගාථාය වුච්චමානෙ පරිදෙවතියධුමෙම සහෙණි. “විච්චෙත්තලො”ති: පරිචිමංසනබ්බුලො. “පවිච්චෙත්තලො”ති: විසෙසෙන විමංසනබ්බුලො. “පෙකකාසනබ්බුලො”ති: ඉක්කනබ්බුලො. “සමෙකකාසනබ්බුලො”ති: එසනබ්බුලො. “විගුණවිහාරි”ති: පාකටං කත්වා සුගවිහාරී. “අභික්කනෙන පටික්කනෙන”ති: එත්ථ භාව අභික්කනනං වුච්චති ගමනං පටික්කනනං නිවත්තනං තදුග්ගමපි වතුසු ඉරියාපට්ඨෙසු ලබනති,² ගමනෙ භාව පුරතො කායං අභිගරන්තො අභික්කමති නාම, පටිතිවතෙනන්තො පටික්කමති නාම. ආනෙපි සීතොව කායං පුරතො ඔනමන්තො අභික්කමති නාම. පච්ඡතො අපනාමෙත්තො පටික්කමති. නාම. නිසජ්ජාය නිසිත්තාභංගාච ආසනස්ස පුරිමිකානි අභිමුඛා සංගරන්තො අභික්කමති නාම, පච්ඡිමං අග්ගපපදෙසං පච්ඡා සංගරන්තො පටික්කමති නාම. නිසජ්ජායපි එසෙව නයො. “සමපජ්ජන කාරි හොති”ති: සමපජඤ්ඤාන සබ්බකිච්චාභාරී. සමපජඤ්ඤාස්සෙව වා කාරී.³ සො භි අභික්කනනාදිසු සමපජඤ්ඤං භාදෙතෙව, න භාජවි සමපජඤ්ඤාපිරිතො හොති. “ආලොකිනෙ විලොකිනෙ”ති: එත්ථ පන ආලොකිතං නාම පුරතො පෙකකිණං. විලොකිතං නාම අනුදිසාපෙකකිණං, අඤ්ඤානිපි හෙඨා උපරි පච්ඡතොපෙකකිණමසෙන ඔලොකිත උලොකිතාපලොකිතානි නාම හොනති, තානි ඉධ න ගතිතානි. සාරුපපවසෙන පන ඉමානෙව වෙ ගතිතානි ඉමිනා වා මුඛෙන සබ්බානි ගතිතානෙවානි. “සමිමිජ්ජනෙ පසාරිතො”ති: පබ්බානං සමිමිඤ්ජන පසාරිතො. “සංඝාපිපනනවිචරධාරණො”ති: එත්ථ සංඝාපි විචරනං නිවාසන පාරුපනවසෙන පනත්තස්ස භික්කාපටිග්ගහණ වසෙන පරිභොගො ධාරණං නාම.

අසිතාදිසු “අසිතො”ති: පිඨපානභොජනෙ “පිතො”ති. යාගුආදි පානෙ. “ඛාසිතො”ති: පිඨවජ්ජනාදි බාදනෙ. “ඝාසිතො”ති: මධුපාණි තාදි සායනෙ. “උච්චාරපසසාමකමෙම”ති: උච්චාරස්ස ව පසායස්ස ව කරුණෙ. ගතාදිසු “ගතො”ති: ගමනෙ. “ඝිතො”ති: ආනෙ. “නිසිතො”ති: නිසජ්ජාය. “සුතො”ති: සයනෙ. “ජ්ඣගිතො”ති: ජගරණෙ. “භාසිතො”ති: කථනෙ. තත්ථ උපාද්දරුපස්ස සද්දස්ස නස්ස අපවතෙන සති භාසිතා නාම න හොති.⁴ තසමිං පච්චතනෙන හොතිති පරිග්ගාහකො භික්ඛු භාසිතෙ සමපජන කාරී නාම හොති. විමුඛතායතනසිසෙන ධම්මං දෙසෙනොපි බතතිංස තිරච්ඡනකථා පභාය දසකථාවන්ත්තිස්සිතං කථං.

1. V. ම. තථාමානස්සාපි.

2. V. සි. ලභති

3. V. ම. කාරිහොති.

4. ම. V. තාසිතානාම කථා න හොති.

කථේනෙතාපි භාසිතෙ සම්පජ්ඣකාරී නාම. “තුණ්හිභාවෙ”ති: අකථනෙ. තත් උපාද්‍රැප්‍ය සද්දයනකස්ස පවතීයං. තුණ්හිභාවො නාම නජි, අප්පවතීයං හොතිති පරිත්‍යාගකො භික්ඛු තුණ්හිභාවෙ සම්පජ්ඣකාරී නාම හොති. අභනිංසආරම්මණෙසු විත්තරුචිත්‍රං කම්මසානං ගහෙත්වා නිසිනෙතාපි දුතියජ්ඣානං සම්පජ්ඣකාරී තුණ්හිභාවෙ සම්පජ්ඣකාරී නාම. එත්ථ ච එකො ඉරියාපථො චිත්තං ධානෙසු ආගතො. සො ගෙඨා අභිකාශනෙති ඵ්ඤ්ඤා භික්ඛාචාරගාමං ගව්ඡන්තො ආගව්ඡන්තො ච අඛානගමනවසෙන කථිතො. ගහෙ ධිඤ්ඤාති එත්ථ විහාරෙ චුණ්හිකපදුඛාරවසෙන කථිතොති වෙදිනබ්බො. “බුඛානුස්සතිවසෙනා”ති ආදයො ගෙඨා තත් තත් පකාසිතා එව. “අරතී”ති: රති පටිකෙඛපො. “අරතීනා”ති: අරමනාකාරෙ. “අනභිජනී”ති: අනභිජනාවො. “අනභිජමනා”ති: අනභිජමනා කාරෙ. “උක්කණ්ණිනා”ති: උක්කණ්ණනාකාරෙ. “පටිනාස්සනා”ති: උක්කණ්ණනවසෙනෙව පරිභාස්සනා.

“කිංසු අසිස්සාමි”ති: කිං භුජ්ස්සාමි. “කුචං වා අසිස්ස”නති: කුචිං වා අසිස්සාමි. “දුක්ඛං වත සෙත්ථ කුචස්ථ සෙස්ස”නති: ඉමං රතනීං දුක්ඛං සංගි අජ්ඣ ආගමනරතනිං තත් සංගිස්සං. “එතෙ විනායකො”ති: එතෙ පිඨපාතනීයසිතෙ වෙ සෙනාසන නිසිතෙ වෙති වත්තාරෙ විතකෙක. “අනිකොනවාදි”ති: අපලිබ්බොධිවාරී නිත්තණ්ණවාරී. “එලකෙ වා”ති: වංකාදිඑලකපිටෙ ච. “ආශාමිතිරතනී”නති: ආශාමිතීයං රතනීයං. “ආදෙවනෙසෙ”ති: විසෙසෙන දෙවනීයෙය. “පටිදෙවනිසෙ”ති: සමන්තතො දෙවනීයෙය.

“කාලෙ”ති: පිඨපාතකාලෙ පිඨපාතසංඛාතං අන්තං වා විචර සංඛාතං වසනං වා ්ලඛා ධම්මෙන සමෙතාති අධිප්පායො. “මන්තං සො පසාදො”ති: පටිගහගණෙ ච පරිභොගෙ ච සො පමාණං ජනෙය්‍ය. “ඉඛා”ති: සාසනෙ. නිපාතමත්තමෙව වා එතං. “නොසනස්ස”නති: සන්තොසත්ථං. එතදත්ථං මත්තං ජනෙය්‍යාති වුත්තං හොති. “ආසා නොසු ගුහො”ති: සො භික්ඛු තෙසු පච්චයෙසු ගුහො. “සනවාදි”ති: සසාදකවිහාරො රතනිත ඉරියාපථො රතනිත කායචචිත්තොවාසො වාති වුත්තං හොති. යතිවාරිතිපි පාඨො එසො යෙවන්තො. “රුසිතො”ති: රොසිතො, සංචිතොති වුත්තං හොති. “චිඤ්ඤා ආරණෙති මන්තං ජනෙය්‍යා”ති: චිඤ්ඤා භාගෙති පමාණං ජනෙය්‍ය. “පටිගහගණොවා”ති: පරෙති දීයමානගහගණකාලතො වා. “පටිගහගණොවා”ති: පරිභුජ්ඣකාලතො වා “පොඤ්ඤා දිසමා නෙති”: අප්පකෙපි දීයමානෙ. “කුලානුදදසාසා”ති: කුලානං අනුදද්දායකාය. “කුලානුරක්ඛාසා”ති: කුලානං අනුරක්ඛණ්ණාය. “පතිගණාති”ති: පොකම්පි ගණාති. “බ්‍රහ්මෙපි දිසමානෙ”ති: අනප්පකෙපි දීයමානෙ. “කාසපටිභාසිං විචරං පතිගණාති”ති: එත්ථ කායං පරිහරති පොසෙතිති=කායපරිහාරියං. “කුචපිටිභාසිං”නති කුචිං.

සම්මතපද්ධතියා.

පරිහරනී පොසෙතීනි=කුවන්පරිහාරියං. ඉතරිතරපථවිය සතොතා සෙන සමනතාගතස්ස භික්ඛුනො අභි පරික්කාරා වට්ටනති, තිණ්ණි විවරානි පතොතා දන්තකට්ඨවේදනවාසි එතා සුචි කායබ්බන්තං පරිස්සාවනනති. චුත්තමපි වෙතං:-

“තිව්වරම පතොතා ව වාසි සුචි ව බ්බන්තං,
පරිස්සාවනෙන අභේතෙ සුත්තයොගස්ස භික්ඛුනො”ති.

තෙ සබ්බෙ කායපරිහාරියාපි හොනති කුවන්පරිහාරියාපි. කථං? තිව්වරං තාව තිවාසෙත්වා පාරුපිත්වා විවරණකාලෙ කායං පරිහරනී පොසෙතීනි කායපරිහාරියං හොති. විවරකණ්ණෙන උදකං පරිස්සාවෙත්වා පිටතකාලෙ බාදිතබ්බ ඵලාඵල ගහණකාලෙ ව කුවන් පරිහරනී පොසෙතීනි කුවන්පරිහාරියං හොති. පතොතාපි තෙන උදකං උබ්බිත්වා නභානකාලෙ කුට්පරිහරිකරණකාලෙ ව කායපරිහාරිකො හොති. ආහාරං ගහෙත්වා භුජනකාලෙ කුවන්පරිහාරියො. වාසිකාය දන්තකට්ඨවේදනකාලෙ මවපීඨානං අභික්ඛා*පාදවිවරකුට්ඨක ඤජ්ජනකාලෙ ව කායපරිහාරිකා හොති, උචුත්තේදන නාලිකොරතව්නකාලෙ කුවන්පරිහාරිකා. සුචි විවරසිබ්බනකාලෙ කායපරිහාරිකා හොති. සුචං¹ වා ඵලං වා විජ්ඣිත්වා බාදනකාලෙ කුවන්පරිහාරිකා. කායබ්බන්තං බ්බන්ත්වා විවරණකාලෙ කායපරිහාරිකං, උචුත්තආදීනි බ්බන්ත්වා ගහණකාලෙ කුවන්පරිහාරියං. පරිස්සාවනං තෙන උදකං පරිස්සාවෙත්වා නභානකාලෙ සෙනාසනපරිහරිකරණකාලෙ කාය පරිහාරිකං. පාතියපානකාලපරිස්සාවනකාලෙ තෙනෙව ව තිලතඬුල පුට්ඨකාදීනි ගහෙත්වා බාදනකාලෙ ව කුවන්පරිහාරියං.

“පටිසංඛාසොතිසො”ති: උපායෙන පථෙන පටිසංඛාය ඤාත්වා පථවෙකම්භානි අත්ථො. එත්ථ ව සීතස්ස පටිසාතායානි ආදීනා නයෙන චුත්තපථවෙකම්භණ්මෙව යොනිසො පටිසංඛාති වෙදී තබ්බං තත්ථ “චුච්චර”නති: අනතරවාසකාදීසු යං නිච්චි. “පටිසෙවනී”ති: පරිභුජනි තිවාසෙති වා පාරුපති ටා. “ඝාමදෙචා”ති: පයොජනාවධි පරිවේදනියමවමනං. එතතකමෙව හි යොගිතො විවරපටිසෙවනෙ පයොජනං. යදිදං? සීතස්ස පටිසාතායානි ආදී, න ඉතො භීයො. “ශීතස්ස”ති: ආදී අජ්ඣන්තධාතුබොහවසෙන වා බතිධා උතුපරිණාමවසෙන වා උපපන්නස්ස යස්ස කස්සචි. “පටිසානාසා”ති: පටිගනනත්ථං. යථා සරීරෙ ආබාධං න උපපාදෙති එවං තස්ස විනොදනත්ථං, සීතබ්බාගතෙ හි සරීරෙ වික්ඛින්නවිතො යොනිසො පදගිත්වං න සතෙකානි, තස්මා සීතස්ස පටිසාතාය විවරං සෙවිතබ්බනති භගවා අනුඤ්ඤසි. එස නයො සබ්බත්ථ. කෙවලං හෙත්ථ “උණකස්සා”ති: අග්ගිසන්නාපස්ස, තස්ස වනද්වාරාදීසු සමභවො වෙදීතබ්බො. “ධංසමක සවාතාතපසිරිංසපසමථස්සාන”නති එත්ථ පන “ඛංසා”ති: ඛංසම

* අවති.

1. සි. I. & II. පුළුං.

† පාතියපාණක.

කම්කා අනුමතකිකාතිපි වුවනති. මකසා මකසා එව. “වෘක්ෂා”ති: සරජ අරජාදි හෙද. “ආනාසො”ති: සුරියාතපො. “සිඛිංසපා”ති සස නෙවි සරතතා ගව්නති දිසජ්නිකා සපාදයො. තෙසං දසසමථයො: පුසසමථයො: වානි දුට්ඨො සමථයො: සොභි විවරං පාරුපිතා නිසින්නං න බාධති, තසමා තාදිසෙසු ආනෙසු තෙසං පරිඝාතත්ථාය පරිසෙවති. “සාවදෙව්‍යා”ති: පුන ඵතස්ස වචනං නියත පයොජනාවගි පරිවේද දස්සනත්ථං. හිරිකොපින පරිව්ඡාදනං හි නියතපයොජනං. ඉතරුති කදුචි කදුචි හොනති. තත් “කිට්ඨොපින”නති: තං තං සමබාධස්තං යසම් යසම් අබෙග විවරියමානෙ හිරි කුපපති විනස්සති තං තං හිරිකොපනතො හිරිකො පිනනති වුවනති. තස්ස හිරිකොපිනස්ස පරිව්ඡාදනත්ථනති හිරිකොපි නපරිව්ඡාදනත්ථං. හිරිකොපනපරිව්ඡාදනත්ථනතිපි පාඨො.

“ප්‍රිඛපාත”නති යංකිථි ආහාරො, යො හි කොචි ආහාරෙ භික්ඛුනො පිබොලොන පනෙත පතිතතතා පිබපාතොති වුවනති. පිබානං පාතොති පිබපාතො. තත් තත් ලබානං භික්ඛානං සනති පාතො සමුහොති වුතතං හොති සෙසං හෙතා වුතතනයමෙව.

“සෙකාසන”නති: සයනව ආසනව. යත් යත් හි සෙති විහාරෙ වා අසියයොගාදිමි වා තං සෙතාසනං. යත් යත් ආසති නිසීදති තං ආසනං, තං එකතො නත්තා සෙතාසනනති වුවනති. “උතුපට්ඨස්ස විනොදනපට්ඨසලොභාධමත්ථ”නති: පරිස්සයන්තෙ උතු යෙව උතුප රිස්සයො, උතුපරිස්සයවිනොදනත්ථව පරිසලොභාධමත්ථව. යො සර්වවිතතවිරුපකරෙ අසපසායො උතු සෙතාසනපරිසෙවනෙත විනොදෙතබ්බො හොති. තස්ස විනොදනත්ථං. එකිභාවසුඛත්ථවාති වුතතං හොති. කම්මව සිතපරිඝාතාදිනා ව උතුපරිස්සයවිනොදනං වුතතමෙව. යථා පන විවරපරිසෙවනෙ හිරිකොපිනපරිව්ඡාදනං නියතපයොජනං ඉතරුති කදුචි කදුචි භවනති¹ වුතතං, එවමිධාපි නියතං උතුපරිස්සයවිනොදනං සකියාය වුතතනති වෙදිතබ්බං. අථවා අයං වුතතපසකාරෙ උතු උතුයෙව. පරිස්සයො පන දුට්ඨො-පාකට් පරිස්සයා ව සිගව්‍යග්‍යාදයො පරිව්ඡින්නපරිස්සයා ව රුගදෙසා දයො. තෙ යත් අපරිගුනතියා ව අසපසායරුපදස්සනාදිනා ව ආබාධං න කරොනති තං සෙතාසනං එව. ජනිත්වා පච්චෙක්ඛිත්වා පරිසෙවනතා භික්ඛු පරිසංඛා යොතිසො සෙතාසනං-පෙ-උතු පරිස්සයවිනොදනත්ථං පරිසෙවතිති වෙදිතබ්බො.

“ගිලානපච්චයගෙසජ්ජපරිකබ්ඳර”නති එත් රෙගස්ස පති අය නන්තෙත සමමසො, පච්චතිතගමනන්තොති අඤ්ථා. යස්ස කස්සචි සපායස්සෙතං අගිච්චනං. භිසක්ඛස්ස කමනෙතන අනුඤ්ඤතතතා ගෙසජ්ජං. ගිලානපච්චයොව ගෙසජ්ජං=ගිලානපච්චයගෙසජ්ජං, යං

කිච්ඡි ගිලානසංසාරසංසාරං නිසංකානකමමං. තෙලමධුපාණිතාදිති වුත්තං
 හොති. පටික්ඛාණෙනි තත්ථ පන “සභතති නගරපරික්ඛාරෙති සුප
 රික්ඛිතං හොති”ති ආදිසු පරිවාරො වුවවති. “රජො සෙනපරික්ඛා
 ඥා ඛානකෙකා වක්ඛාමිරියො”ති ආදිසු අලංකාරො. “යෙවිමෙ පබ්බ
 ජිනො ජිවිතපරික්ඛාරා සමුද්දනෙතබ්බො”ති ආදිසු සමාරො, ඉධ
 පන සමාරොපි පරිවාරොපි වට්ටති. තම ගිලානපච්චයහෙසජ්ජං
 ජිවිතසංසාරපරිවාරොපි හොති ජිවිතනාසකාලාධුප්පතනියා අනතරං
 අදන්තා රක්ඛණතො සමාරොපි. යථා චිරං පච්චතති එවමසංසාර
 භාවතො¹ තස්මා පරික්ඛාරොති වුවවති. එවං ගිලානපච්චය
 හෙසජ්ජව තං පරික්ඛාරො වාතී=ගිලානපච්චයහෙසජ්ජපරික්ඛාරො.
 තං ගිලානපච්චයහෙසජ්ජපරික්ඛාරං. ගිලානසංසාරං කිච්ඡි සප්පායං
 නිසංකානුඤ්ඤං තෙලමධුපාණිතාදි ජිවිතපරික්ඛාරනති වුත්තං
 හොති. “උප්පන්නාන”නති: ජනානං භූතානං නිබ්බන්ධනානං.
 “වෙසාබ්බාධිකාන”නති: එත්ථ ව්‍යාබ්බාධොති ධාතුකෙකාහො, තං
 සමුදානා ව කුසලණ්ඩපිළිකාදයො, ව්‍යාබ්බාධතො උප්පන්නානතො
 වෙසාබ්බාධිකා. “වෙදනා”ති: දුක්ඛවෙදනා අකුසලවිපාකවෙදනා.
 තාසං වෙසාබ්බාධිකානං වෙදනානං. “අභ්‍යාපජ්ජාපරමනාසා”ති:
 නිද්දුක්ඛපරමතාය. යාව වා දුක්ඛං සබ්බං පභීතං හොති තාවාති
 අන්තො. “සන්තුඤ්ඤා හොති”ති: පච්චයසන්තොසෙන සන්තුඤ්ඤා
 හොති. “ඉනරිතරෙත විවරෙතා”ති: න පුලස්සමුලසුලපණිතපිර
 ජිණ්ණානං උච්චයෙන පවිචයෙන.²

අථ බො යථාලඛාදීනං ඉනරිතරෙන යෙන කෙනචි සන්තුඤ්ඤාති
 අන්තො. විවරසමිං හි තයො සන්තොසං යථාලංභසන්තොසො යථාලල
 සන්තොසො යථාසාරුප්පසන්තොසොති. පිඨපානාදීසු පි එසෙව තයො.
 “වණ්ණවාදී”ති: එකො සන්තුඤ්ඤා හොති සන්තොසංසාර වණ්ණං න
 කපෙති, එකො න සන්තුඤ්ඤා හොති සන්තොසංසාර වණ්ණං කපෙති,
 එකො නෙව සන්තුඤ්ඤා ව හොති න සන්තොසංසාර ව වණ්ණං කපෙති,
 එකො සන්තුඤ්ඤා ව හොති සන්තොසංසාර ව වණ්ණං කපෙති, තං
 දසොසංසාරං “ඉනරිතරසන්තුඤ්ඤා ව වණ්ණවාදී”ති: වුත්තං.

“අනෙසන”නති: දුක්ඛයපභීතගමනානුයොගප්පහෙදං නානප්ප
 කාරං අනෙසනං. “අප්පට්ඨප”නති: අයුත්තං. “ලොමා”ති: ධම්මෙත
 සමෙත ලභිත්වා. “අග්ගිකො”ති: අග්ගිකලොභවන්තො. “අමුච්ඡි
 තො”ති: අධිමත්තතණ්ණාය අමුච්ඡිතො. ³ “අනාජ්ඣාසෙනො”ති:
 තණ්ණාය අනොත්ථො⁴ අපරියොනධො. “ආදීනමදසංසාරි”ති: අනෙ
 සනාපතනියව ගගිතපරිභොගෙ ව ආදීනවං පසංසාරො. “නිසංසාර
 සෙසෙසු”ති: “යාවදෙව සිතසංසාරිකාතාය”ති වුත්තං නිසංසාරණං ව
 පජනන්තො. “ඉනරිතරවිවරසන්තුඤ්ඤා”ති: යෙකු කෙනචි

1. V. ම. කාරණාභාවතො.	3. V. මුල්. අනාපනෙතො.
2. ම. I, II. & III. යෙන කෙනචි.	4. V. අනොත්ථො.

විවිධත්ව සහතිකය. “නෙවනනානුකූලයෙහි”ති: අහං, පංසුකු ලිකො මයා උපසම්පදමාලකෙයෙව¹ පංසුකුලිකමිතං ගතිතං කො මයා සදිසො අපථිති අනතුකකංසනං න කරොති. “න පරං වමෙනති”ති: ඉමෙ පනඤ්ඤ භික්ඛු න පංසුකුලිකා ගිවාපංසුකුලිකමතනමු ඵනෙසං නපථිති වා ඵවං පරං න වමෙනති.

“සො හි නාස්මි දනෙතො”ති: යො තස්මිං විවරසනෙතොසෙ වණ්ණ වාදී නාසු වා දනෙතො ඡෙකො වානෙතො. “අනලසො”ති: සාතව්වකිරි යාය ආලසියවිරතිතො. “සමපජ්ඣො සතිස්සනො”ති: සමපජ්ඣන පඤ්ඤායවෙව සතියා ව යුතො. “පොඤ්ඤො”ති. න අබුනුපාතතිකෙ “අග්ගඤ්ඤො”ති අග්ගොති ජාතිතබ්බෙ. “අදිසමංසෙ සීනො”ති: අරියානං වංසෙ පතිතිතො. අරියවංසොතිවංසොති බතතියවංසො බ්‍රාහ්මණවංසො වෙස්සවංසො සුඤ්ඤවංසො සමණවංසො කුලවංසො රූපවංසො, ඵවං අයමපි අභමො අරියවංසො අරියතනති අරිය පච්චෙක්ඛි නාම හොති සො ඛො පන අරියවංසො ඉමෙසං වංසානං මූලගතොදිතං කාලානුසාරිකගතොදයො විය අග්ගමකතායති.

“නෙ පති නෙ අරියා සෙසං ඵසො වංසො”ති: අරියා වුවවනති බුඛා ව පච්චෙකබුඛා ව තථාගතසාවකා ව, ඵනෙසං අරියානං වංසො. ඉතොපුබ්බෙහි සතසහස්සකප්පාබිකානං චතුනං අසංඛෙය්‍යානං මන්තෙ තණ්හංකරො මෙධංකරො සරණංකරො දීපංකරොති වතනාරො බුඛා උප්පනනා, තෙ හි අරියා තෙසං අරියානං වංසොති= අරියවංසො, තෙසං බුඛානං පරිනිබ්බාණතො අපරභාගෙ ඵකං අසං ඛෙය්‍යං අතිකකම්මා කොඛඤ්ඤා නාම බුඛො උප්පනෙතො. ඉමස්මිං කප්පෙ කකුසඤ්ඤා කොතාගමනො කස්සපො අමානාකං භගවා ගොතමොති වතනාරො බුඛා උප්පනනා තෙසං අරියානං වංසො අරියවංසො අපිච්ච-අතිතානාගතපච්චුප්පනනානං සබ්බෙ බුඛපච්චෙක බුඛසාවකානං අරියානං වංසොති=අරියවංසො, තස්මිං අරියවංසෙ පතිතිතො “ඉතිවිනරොති පිඨපානො”ති: යෙන කෙනචි පිඨපා නෙන සෙනාසනාදිසුපි ඵසෙව නයො.

“ආසනනෙසු”ති වකොදිසු ආයතනෙසු. “සනො”ති: සඤ්ඤාතො. “සනනො”ති: යතතතවා. “පටිසනනො”ති: අතිවිය යතතො. “භුතො”ති: රක්තිතො. “භොසිතො”ති මජ්ඣිමය විය පඨපිතො. “රක්තිතො”ති: පටිසාමිතො. “සංචුතො”ති: වාරසංවරණෙන පිහිතො. “චු.සිතො”ති: ගරහිතො. “චමිතිතො”ති: අපසා දිතො². “සමපිතො”ති: සමපතමාපාදිතො. “ගරහිතො”ති: අව මඤ්ඤිතො. “උපවදිතො”ති: අනෙකාසිතො. “චරුසෙනා”ති: මමච්චෙද්දනුවිතෙන. “කකුලොතො”ති. දුරුණෙන. “න පටි චජ්ජ”ති: පටිපාටිකා න කපෙය්‍ය.

“කාන්තානුසූතෙති”¹ නි: අනුප්පන්නපාදනෙන උප්පන්නසෙව නෙන ව කාන්තෙන අනුසූතෙනා. “උපෙක්ඛමාරඛන සමාහි නනෙතා”² නි: වතුන්ථඤ්ඤානුපෙක්ඛං උප්පාදෙතා සමාහිතවිතෙනා. “නක්ඛාසස”³ කුක්කුච්චිසුපච්චිඤ්ඤා”⁴ නි: කාමවිතක්කාදි විතුක්කච කාමසුඤ්ඤාදිකං විතක්කස්සච ආසයච හන්තුක්කචවාදි කුක්කුචචච උපච්චිඤ්ඤාය.

“අනුප්පන්නස්ස වා පඨමජ්ඣානස්ස උප්පාදසා”⁵ නි: තස්මිං අත්තභාවෙ න උප්පන්නස්ස වා උප්පජ්ඣා වා පරිහිතස්ස පඨමජ්ඣානස්ස වා උප්පාදනන්ථං අත්තනො සත්තානෙ පටිලා හන්ථං. “උප්පන්නච පඨමජ්ඣානං ආරක්ඛති”⁶ නි: ආදීපු එන්ථ ආද රෙන සෙවති පගුණං කුරෙති භාවෙති වසෙසති බහුලී කුරෙති පුනපුනං කුරෙති. “උපෙක්ඛාසා”⁷ නි: වතුන්ථඤ්ඤානෙ උප්පන්නාය තත්තමජ්ඣානනුපෙක්ඛාය, උපෙක්ඛායාති සභාවපදං. “උපෙක්ඛ නා”⁸ නි: උප්පත්තිතො ඉක්කණ්ණාකාරො. “අජ්ඣුපෙක්ඛනා”⁹ නි: අභිකං හුන්ථ ඉක්කණ්ණං. “චිත්තසම්මේථා”¹⁰ නි විතතස්ස උනොතිරිත්තතං වජ්ජෙතා සමභාවො. “චිත්තපස්ස ඛනා”¹¹ නි: විතතස්ස අප්ප ගඛිතා අප්චඛාවො¹² නි අත්ථො. “මජ්ඣානනා චිත්තස්සා”¹³ නි: න සත්තස්ස න පොසස්ස විතතස්ස මජ්ඣානනභාවොති අත්ථො. “වතුන්ථ ජ්ඣානෙ උපෙක්ඛං ආරඛනා”¹⁴ නි: වතුන්ථස්මිං කාන්තස්මිං උප්පන්නං තත්ත මජ්ඣානනුපෙක්ඛං පටිවච. “ඵකගගිවිතෙනා”¹⁵ නි: ඵකාරවමණෙ පවත්ත විතෙනා. “අවිතතිත්තවිතෙනා”¹⁶ නි: උච්චවට්ඨරිතො න වික්ඛිත්ත විතෙනා. තච්චිතක්කා චුත්තතයා ඵච. “කාමචිත්තානානං කාමසුඤ්ඤා සසො”¹⁷ නි: කාමවිතක්කනං විතක්කනතස්ස උප්පන්නකාමසුඤ්ඤා ගෙසං විතක්කානං ආසයො වසනොකාසොති¹⁸ කාමසුඤ්ඤාසසො. ව්‍යාපාදවිතක්කාදීසු ඵසෙව නයො.

“චුදිතො චචිති සහිමාහිනඤ්ඤා”¹⁹ නි: උප්පක්ඛායාදීහි වාචාහි වොදිතො සමානො සතිමා හුන්ථා තං වොදනං අහිනඤ්ඤාය. “වාචං පමුචෙව කුසල”²⁰ නති: ඤ්ඤාසමුත්තිතං වාචං පමුචෙය්‍ය. “නාති චෙල”²¹ නති: අතිචෙලං පන වාචං කාලචෙලං සීලචෙලච අතික්කන්තං නප්පමුචෙය්‍ය. “ජනවාදබම්මාසා”²² නි: ජනපටිවාදකථාය. “නවෙන සෙසො”²³ නි: වෙනනං න උප්පාදෙය්‍ය.

“ඉදං නෙ අප්පන්න”²⁴ නති: ඉදං තච න පත්තං. “අසා රූප්ප”²⁵ නති: තච පයොගං අසාරූපං. “අසීලඝ”²⁶ නති: තච පයොගං න සීලෙ පතිහිතනති අසීලඝං. සීලෙ හිතස්ස පයොගං න ගොතීති චුත්තං ගොතී. කෙචි අසීලිඝනති පඨනති. න පතිතචච නනති²⁷ අන්ථං. වණ්ණයනති. “නිබ්බින”²⁸ නති: තන්ථ තන්ථ තිද්දතිඤ්ඤා

1. V. තක්කාලය.

2. V. අප්චඛාවොති.

3. V. ධානොකාසොති

4. V. ක මක්කචචනනති.

“එකකමු”නැති. අපලොකනකමාදිකං එකකමං. “මුණු දෙදසො”ති: නිදුනුදෙදසාදිකො එකුදෙදසො. “සමසිකබ්බා”ති. සමානසිකබ්බා¹ “ආහනාවිහනන”නැති: කොධෙන පහටවිත්ත ආවං. “බ්ලක්න”නැති: එබ්බාවං. “පමිපි වෙහොබ්ලෙ”ති: බුබ්බ මමසබ්බසිකබ්බාසබ්බමවාරිසු පමසුපි විත්තස්ස එබ්බාවෙ. “ඤ්ඤ සමුඝ්ඝං වාව”නැති: ඤ්ඤසමපයුත්තවිත්තෙන² උප්පාදිතවාක්‍යං: “මුච්චෙය්‍යා”ති: විස්සර්ථෙය්‍ය: “අසුපසංභිත”නැති: අත්භංගිතං.³ “ඛමුමුපසංභිත”නැති: ධම්මෙන යුත්තං. “කාලාතික්කනතං වාවං න යාසෙය්‍යා”ති: කාලාතීතං වාවං න කපේය්‍ය, තස්ස කාලස්ස අතීක්කනතතා. “වෙලාතික්කනත”නැති: මරියාදුතීතං වචනං න භණ්ණෙය්‍ය, වචනමරියාදුය අතීක්කනතතා. උභයවසෙන කාල වෙලායො. “කාලෙ අසමපනෙත”ති: අත්තනො වචනකාලෙ අසමපනෙත. “අභිමෙල”නැති: වෙලාතික්කනතං කත්වා අතිරෙකප්ප මාණං භාසති. “නිහනො ඥෙති”ති: නිසාතිකො සයති. “කොකිලා ඥෙව අනුජේ”ති: කාකියා පටිප්ඨතිකො කොකිලාය අභනන්තරෙ ථිකො කොකිලපොතකො විය.

“අථාපර”නැති: අථ ඉතොපරමපි. “පම රජ්භි”ති: රූපරුභාදීනි පම රඤ්ජනාති. “සෙසං සනිමා විනාශාය සිකෙබ්බ”ති: සෙසං උපසිත සති හුත්වා ච වින්යනත්ථං තිස්සො සිකබ්බා සිකෙබ්බය්‍ය, එවං සිකබ්බෙනො හි රූපෙසු-පෙ-එස්සෙසු සහතෙ රුභං න අඤ්ඤති. “රූපරජේ”ති: රූපාරමමණං පටිච්ච උප්පනෙනා රුභාදිරජේ. සගුරුදිසුපි එසෙව නයො.

තතො සො තෙසං විනයාය සිකබ්බෙනො අනුක්කමෙන- “එතෙසු ධම්මෙසු”ති ශාථා. තත්ථ “එතෙසු”ති: රූපාදීසු. “කාලෙන සො සමමා ධම්මං පරිවිමංසමානො”ති: සොති සො භික්ඛු යවායං උභතෙ විත්තෙ සමපස්ස කාලොති ආදිතා නයෙන කාලො වුත්තො තෙන කාලෙන සබ්බං සංඛතධම්මං අනිච්චාදිතයෙන පරිවිමංසමානො. “එකොදිගුණො විහනෙ නම්. ඥො”ති: සො එකග්ග විත්තො සබ්බමොභාදිතමං විහනෙය්‍ය නත්ථි එත්ථ සංසයො. “උඛතො විහනෙ”ති: විරිසිත්ථියවසෙන විත්තෙ අවුපසනෙත. බලවච්ඡරියං හි මජ්ඣමාධිං විරියස්ස උඛවට්ඨකතතා උඛවට්ඨං අභිභවති, එවං උඛතෙ විත්තෙ. “සමඵස්ස කාලො”ති: සමාධිස්ස භාවතාය කාලො. “සමාති ගො විහනෙ”ති: උපචාරප්පණාහි විත්තෙ සමාතිතෙ. බලවසමාධි හි මජ්ඣවිරියං සමාධිස්ස කොසල්පකතතා කොසල්ප අභිභවති, සමාධි විරියෙන සඤ්ඤාජ්ජනො කොසල්ප පතිතුං න ලභති. විරියං සමාධිනා සඤ්ඤාජ්ජනං උඛවෙච්ච පතිතුං න ලභති, තස්මා තදුභයං සමං කාතබ්බං, උභයසමුත්තාය හි අප්පණා භොති. “විපස්සනාය

1. V. සමානසිකබ්බා. 2. V. විපක්ක. 3. V. ම. අත්භංගිතං කාරණසතිකං.

කාලො”ති: එවං සමානිතෙ අතිව්වාදිවසෙන විවිධාය පසුනාය කාලො, සමාධිකමිකස්ස බලවතීපි සමා වටති, එවං සද්දහනොනා ඕනපොනොනා අපඤ්ඤා පාපුණාති. සමාධිපඤ්ඤා පන සමාධිකමිකස්ස එකගතා බලවතී වටති, එවං හි සො අපඤ්ඤා පාපුණාති, විපසානාකමිකස්ස පඤ්ඤා බලවතී වටති, එවං හි සො ලක්ඛණං උපිවෙධං පාපුණාති, උභින්නං සමනෙතපි අපඤ්ඤා හොති එවං.”

“කාලෙ පග්ගණානි විතන”නති. යස්මිං සමයෙ අතිසිච්චිලවිරිය නාදිහි ලීනං විතනං හොති තස්මිං සමයෙ ධම්මවිවයවිරියපිතිසමෙබ්බා ජ්ඣාබ්බසමුදාපනෙන විතනං පග්ගණාති. **“නිග්ගණානි”**ති: යස්මිං සමයෙ අව්වාදිවිරියනාදිහි උඛතං විතනං හොති තස්මිං සමයෙ පසුනා සමාධිඋපෙක්ඛාසමෙබ්බා ජ්ඣාබ්බසමුදාපනෙන විතනං නිග්ගණාති. **“සමපහංසති කාලොනා”**ති: යස්මිං සමයෙ විතනං පඤ්ඤාපයොග මඤ්ඤාය වා උපසමස්සබ්බානං විගමෙන වා නිරසාදං හොති තස්මිං සමයෙ අභිසංවෙගවඤ්ඤාපව්වවෙක්ඛණෙන සංවෙජ්ජති, අභිසංවෙග වඤ්ඤා නාම-ජනි ජරා බ්‍යාධි මරණානි වතාරි අපායදුක්ඛං අතීතෙ වට්ඨුලකං දුක්ඛං අනාගතෙ වට්ඨුලකං දුක්ඛං පව්වප්පනොන ආහාරපරියෙහිමුලකං දුක්ඛනති, රතනතතයගුණානුස්සරණෙන වස්ස පසාදං ජනෙති. අයං වුව්වති සමපහංසති කාලොනාති. **“විතනං සමාදහෙ”**ති යස්මිං සමයෙ සමාපඤ්ඤානං සමාධිවිරියානං ව සමභාවො තස්මිං කාලෙ විතනං සමාදහෙය්‍ය අපඤ්ඤා පාපෙය්‍ය.

“අජ්ඣුපෙක්ඛති කාලොනා”ති. යස්මිං සමයෙ සමභාවපි පතතිං අගමම අලීනං අනුබ්බං අතිරසාදං ආරම්මණෙ සමප්ප වතනං සමාධිවිටිං පවිපනනං විතනං ගොති, භද්දස්ස පග්ගහතිග්ගහ සමපහංසනෙසු න බ්‍යාපාරං ආපජ්ජති සාරපි විධි සමප්පවතොසු අසොසු, අයං වුව්වති කාලෙන අජ්ඣුපෙක්ඛතිති **“සො සොගී කාලෙ කොච්ඡෙ”**ති: එසො වුත්තප්පකාරෙ කමමානායොගෙ නිසුතොනා පග්ගහතිග්ගහසමපහංසනසමාදහන අජ්ඣුපෙක්ඛනකාලෙසු ඡෙතො බ්‍යාදොනා. **“කිමති කාලමති”**ති ආදිනා පග්ගහාදිකාලං පුව්ජති, ඉද්දති පග්ගහාදිකාලං විස්සජ්ජනොනා **“ලීනෙ විතමති”**ති ආදිමාහ. අති සිච්චිලවිරියනාදිහි විතෙන ලීනභාවං ගතෙ ධම්මවිවයවිරියපිති සමෙබ්බා ජ්ඣාබ්බසමුදාපනෙන පග්ගහො **“උඛතස්මිං හි නිග්ගණො”**ති: අව්වාදිවිරියනාදිහි උඛතෙ විතෙන පසුනා සමාධිඋපෙක්ඛා සමෙබ්බා ජ්ඣාබ්බසමුදාපනෙන නිග්ගහො. **“නිරසාදිකතං විතනං සමපහංසෙය්‍ය නාමඤ්ඤා”**ති. පඤ්ඤාපයොගමඤ්ඤාය වා උපසමස්සබ්බානං විගමෙන වා අසාදවිරතිනං කතං අභිසංවෙගවඤ්ඤාපව්ව වෙක්ඛණෙන වා රතනතතයගුණානුස්සරණෙන වා තස්මිං බණ විතනං සමපහංසෙය්‍ය. **“සමපහංසි ඤා විතන”**නති: යස්මිං කාලෙ වුත්තකයෙනෙව සමපහංසිතං විතනං හොති.

“අලිනං භවති අනුබන්ධා”නති: විරියසමාධිති සංකෘතජිත්තා ලිනුබවවිරතිතව හොති. “සමථනිමිත්තස්ස”ති: සමථො ව නිමිත්තව සමථනිමිත්තං, නස්ස. “සො කාලො”ති: යො සො ලිනුබව විරහකාලො වුතො සො කාලො. “අජකුන්තං රමයෙ මනො”ති: කුතුහලපසුතං විතං කසිණාදිගොවරජකුන්තො තොසයෙය්ඤ අතිරමාපෙය්. “ඵනොනි මම්ඵ උපාසෙතො”ති: ඵනොනි වුතොපාසෙත ඵව. මකාරෙ පදසනිවසෙන වුතො “අජකුපෙකෙකිසො නාවදෙ”ති: යද උපවාරපසනාතිතං විතං සමාතිතං තද සමාතිතං විතනනි ජනිතො පග්ගහනිග්ගහසම්පතංසනෙසු බ්‍යාපාරං අකුන්තා තස්මිං බණෙ අජකුපෙකකිණමෙව කරෙය්.

ඉදති “නිමිති කාලමිති පග්ගාහො”ති පුඨගාථං නිගමෙනො “ඵවං කාලවිදුං ධිරෙ”ති ආදිමාහ. “කාලෙන කාලං විතස්ස නිමිත්තමුපලක්ඛයෙ”ති: කාලානුකාලං සමාධිසම්පසුතතවිතස්ස ආරමමණං සලකෙකි උපපරිකෙකියොති අනෙථො. සෙසං සබ්බත්ථ පාකටමෙව. ඵවං අරහත්තනිකුටෙක දෙසනං නිසපෙසීති

සාමිසුතසුතනනිදෙදසවණණනා

නි සී තා

සො ල ස මං.

සබ්මමපජ්ජානිකාස චුද්දකනිකාසඨකථාස මහානිදෙදසෙ

අඨකටගග වණණනා නිට්ඨිතා.

මහානිදෙදසවණණනා සමතතා.

[කතතුසංදස්සනාදිනි චුලනිදෙදසඨකථාවසානෙ
ආවිහවිස්සනති.]

සංවිධානමය කටයුතු. අනුකූලතාවය.

INDEX.

පිටිකිරීම.		පිටිකිරීම.	
අනුකූලතාවය	42	අනුකූලතාවය	115
අනුකූලතාවය ව	121	අනුකූලතාවය සා දිසා	318
අනුකූලතාවය මේ කාලය සිට ව	229	අනුකූලතාවය දිසා	318
අනුකූලතාවය පරිසරය ව	314	අනුකූලතාවය රාජ්‍යය	125
අනුකූලතාවය කාලය සිට ව	229	අනුකූලතාවය	125
අනුකූලතාවය	310	අනුකූලතාවය දිසා	249
අනුකූලතාවය ව	38	අනුකූලතාවය දිසා	170
අනුකූලතාවය	191	අනුකූලතාවය රාජ්‍යය	325
අනුකූලතාවය	266	අනුකූලතාවය	334
අනුකූලතාවය	201	අනුකූලතාවය	260
අනුකූලතාවය	166	අනුකූලතාවය	79
අනුකූලතාවය	226	අනුකූලතාවය	22
අනුකූලතාවය	115	අනුකූලතාවය	19
අනුකූලතාවය	264	අනුකූලතාවය	137
අනුකූලතාවය	336	අනුකූලතාවය	266
අනුකූලතාවය	220	අනුකූලතාවය	119
අනුකූලතාවය	118, 236, 255	අනුකූලතාවය	119
අනුකූලතාවය	236	අනුකූලතාවය	286
අනුකූලතාවය	256	අනුකූලතාවය	22
අනුකූලතාවය		අනුකූලතාවය	315
අනුකූලතාවය	226	අනුකූලතාවය	112
අනුකූලතාවය	324	අනුකූලතාවය	266
අනුකූලතාවය	135	අනුකූලතාවය	75
අනුකූලතාවය		අනුකූලතාවය	238
අනුකූලතාවය		අනුකූලතාවය	307
අනුකූලතාවය	327	අනුකූලතාවය	112
අනුකූලතාවය	142	අනුකූලතාවය	
අනුකූලතාවය	293	අනුකූලතාවය	75
අනුකූලතාවය	278	අනුකූලතාවය	304
අනුකූලතාවය	111	අනුකූලතාවය	63
අනුකූලතාවය	293	අනුකූලතාවය	144

පිළිවිකානි.		පිළිවිකානි.	
අවිවිකානුසි	166	අඤ්ඤාන රඤ්ඤානරෙන	
අවිවිකානු	109	වච්ඡිනා	140, 150
අවිවිකා	146	අඤ්ඤානු සඤ්ඤාන නිව්වානි	286
අවිවිසර	292	අඤ්ඤානු සතිප්පසානෙති	153, 184
අවිවිධාය	291	අඤ්ඤාපාභාවො	177
අවිවිමනෙතා	804	අඤ්ඤාමඤ්ඤාසා	108
අවිවුතිපපනෙතා	59	අඤ්ඤාමඤ්ඤාපරිසරනා	
අවිවුතිපපනා	160	සාධිතො	210
අවිවුතිං ගතො	59	අඤ්ඤාමඤ්ඤාති බ්‍යාථාමේ	
අවිජ්ජානති	114	දිසා	305
අවේදසංඝාතොපි ඵ්ඤානති	114	අඤ්ඤාමඤ්ඤාං න	
අජනායමානො	115	කද්විමදුසුං	108
අජපථං	197	අඤ්ඤාමඤ්ඤාං පාණිතිපි	
අජනිතබ්බං	275	උපකාමනාති	222
අජෙගුච්ඡා	236	අඤ්ඤාචිතිතසා	260
අජ්ඣානතමෙව උපසංගී	265	අඤ්ඤා විධානං උපසංපෙතනි	314
අජ්ඣානතසමුදානා වා	265	අඤ්ඤාණකරණං	315
අජ්ඣාතතිකා කාමා	10	අඤ්ඤාණං	216
අජ්ඣාතනං	48, 94	අඤ්ඤානං	209
අජ්ඣාතනා වෙනොසමථමනු		අඤ්ඤාය	258
යුතො	259	අඤ්ඤානෙව මුඛං භාගෙතනි	80
අජ්ඣාතනං රමයෙ මනො	339	අඤ්ඤාතිපි පණ්ණානෙති	264
අජ්ඣාතනං රහස්සා සනති	215	අඤ්ඤාඤ්ඤාං වදනති	255
අජ්ඣායනෙන වා	150	අඤ්ඤාං ඉතො යාතිවදනති	
අජ්ඣුපෙකකනා	335	ධම්මං අපරමා සුචිමකෙව	
අජ්ඣුපෙකකති කාලෙන	338	ලීනො එවං හි තිප්පා	
අජ්ඣුපෙකකය්‍ය භාවදෙ	339	පුත්තො වදනති	257
අජෙකනෙන වා	140	අඤ්ඤා ජීවං අඤ්ඤාං සරීරං	172
අජෙකසාමි	224	අඤ්ඤාං මයා ආවජ්ජනං	202
අජෙකසාමි තං	264	අට්ඨා	139
අජෙකාගහෙනා	201	අභිනානං විමොක්ඛානං	189
අජෙකාභාලොභා	67	අභිපදෙපි කිලනති	293
අජෙකාභරති	39	අභිපනා	238
අජෙකාපනනා	76	අභිවිධමානො	148
අජෙකාසානං	26	අභිසතං තණ්හාවිවරිතං	112
අජෙකාසිතං යෙව අද්දස	306	අභිසමාපතතිඤ්ඤානෙත වා	171
අඤ්ඤාජනිකා	250	අසානෙ වා පන කොට්ඨා	
අඤ්ඤාන රඤ්ඤානරෙන	179	ජයති	226
අඤ්ඤාන රඤ්ඤානරෙන		අභිකංකප්පමං	21
දුක්ඛධම්මෙන	179	අභි ව	139

පිඨකිකානි	පිඨකිකානි.
අසිනකාරි	133
අසීමයෙන	20
අසිසංඝාටං	214
අසිසමාසිකං	308
අසසංයොගො	139
අසසා	207
අණ්ණමනෙතස්ස	87
අණ්ණමනෙතස්ස චජ්ජස්ස	
හගදස්සාචී	85
අනමයනා	63, 216
අනරි සො විසභනිකං	217
අනාණතො	119
අනිකකමිත්තුං	136
අතිච්ච	174
අනිමැඤ්ඤති	301
අනිපාතො	44, 147
අනියනති	257
අනිංඤචති	213
අනිචෙට්ඨං	337
අනිචෙට්ඨං දුන්නවදංසකං	
හසති	293
අනිසාරදිපියා	267
අතිඤ්ඤතො	29
අතිඤ්ඤච්ඡා	264
අතිඤ්ඤා	9
අතිඤ්ඤා විතතකකිණේ	104
අතිඤ්ඤා	171
අතිඤ්ඤා අභානං අරභත	225
අතිඤ්ඤා උපාදාය	75
අතිරිතං	264
අතුලිතං	264
අනුඤ්ඤතො	152, 155
අනුඤ්ඤා පටිපදාය	45
අනුඤ්ඤා ච	325
අනුඤ්ඤා වා	209
අනුඤ්ඤා භවං භවං	303
අනුඤ්ඤා	244
අනුඤ්ඤා මායා	242
අනුඤ්ඤා ඤාණං	155
අනුඤ්ඤා	121, 328
අනුඤ්ඤා පටිපදාය	
අනුඤ්ඤා පටිපදාය	75
අනුඤ්ඤා පටිපදාය	74
අනුඤ්ඤා වා	236
අනුඤ්ඤා භවං	
අනුඤ්ඤා භවං	325
අනුඤ්ඤා දිසි	167
අනුඤ්ඤා දිසි ඉදංසච්ඡාති	
අනුඤ්ඤා කායගණනා	248
අනුඤ්ඤා දිසියා රුහො	167
අනුඤ්ඤා දිසියා රුහො	
අනුඤ්ඤා කායගණනා	247
අනුඤ්ඤා සීලං වා	167
අනුඤ්ඤා සීලං වා වතං වා	248
අනුඤ්ඤා සීලං වා වතං වා	242
අනුඤ්ඤා පටිපදාය	242
අනුඤ්ඤා පටිපදාය	267
අනුඤ්ඤා වසනාසාය	47
අනුඤ්ඤා වසනාසාය	225
අනුඤ්ඤා වානිනිබ්බතතියා	112
අනුඤ්ඤා වානිනිබ්බතතියා	313
අනුඤ්ඤා වානිනිබ්බතතියා	106
අනුඤ්ඤා වානිනිබ්බතතියා	15
අනුඤ්ඤා වානිනිබ්බතතියා	242
අනුඤ්ඤා වානිනිබ්බතතියා	194
අනුඤ්ඤා වානිනිබ්බතතියා	248
අනුඤ්ඤා වානිනිබ්බතතියා	312
අනුඤ්ඤා වානිනිබ්බතතියා	281
අනුඤ්ඤා වානිනිබ්බතතියා	228
අනුඤ්ඤා වානිනිබ්බතතියා	251
අනුඤ්ඤා වානිනිබ්බතතියා	251
අනුඤ්ඤා වානිනිබ්බතතියා	147
අනුඤ්ඤා වානිනිබ්බතතියා	53
අනුඤ්ඤා වානිනිබ්බතතියා	236
අනුඤ්ඤා වානිනිබ්බතතියා	141
අනුඤ්ඤා වානිනිබ්බතතියා	
අනුඤ්ඤා වානිනිබ්බතතියා	151
අනුඤ්ඤා වානිනිබ්බතතියා	182
අනුඤ්ඤා වානිනිබ්බතතියා	120
අනුඤ්ඤා වානිනිබ්බතතියා	9

පිළිබඳතා.		පිළිබඳතා.	
අක්ඛරසංඝ	188	අද්දසං	12, 215
අක්ඛවාදී	231, 322	අද්ධගතො	176
අක්ඛසංභිතං	231, 322	අද්ධදණ්ඩකෙහි	196, 303
අක්ඛපභතං	201	අද්ධමාසකෙපි	176
අක්ඛි ගොවරෙ	322	අද්ධා පිතිමනො හොති	7
අක්ඛි පඤ්ඤාන ආගමං	315	අද්ධා භවනො	
අක්ඛි රුගො	67	අභිසම්භවෙය්‍ය	328
අක්ඛි සීලඤ්ච වතඤ්ච	137	අද්ධවතො	119
අක්ඛි පසංභිතං	337	අද්ධවජ්ඣවචනං	12
අක්ඛි ස්‍යානෙ		අද්ධවලිභකවචනං	12
අක්ඛො පටිභාගති	241	අධම්මරුගො	28
අක්ඛො	241	අධිකරණකාරකා	186
අක්ඛො තෙ දුනතීනො	201	අධිකුට්ඨනක්ඛන	22
අථ	213	අධිගච්ඡති	12
අථ බො සො යෙව අයුසො	136	අධිගච්ඡස්සාමි	140
අථ වා	136	අධිගච්ඡෙය්‍ය	67
අථවාපි බහිඛා	265	අධිගතපටිසම්භිදො	206
අථවාපි සමාධි	276	අධිගතො	333
අථාපරං	337	අධිගතානුකාමස්ස	326
අථාපරාතිපත්ති		අධිගතානුචා	287
අභිසම්මේයබ්බාති	327	අධිගමො නත්ති	242
අථාසනෙසු සයනෙසු		අධිධානං	133, 290
අප්පසංඥෙසු භික්ඛු විහරෙය්‍ය		අධිපති	328
නිද්දං න බහුලිකරෙය්‍ය	312	අධිභොසි තෙ	302
අවිතතසලලං	306	අධිමානො	147
අථනෙන	328	අධිමතතපටිත්තතා	
අථො අවිඤ්ඤානං	276	වෙදිතබ්බො	227
අදනො අවිනිතො		අධිමුච්චනතා	134
අපට්ඨිබ්බුතො	74	අධිමුත්ති	210
අදනතං	191	අධිච්චනසම්ඵස්සො	236
අද්ධානනො ආයනති	107	අධිසීලසිකා	84
අදිඨ්ථෙකතා	263	අධොපි	151
අදිඨං	209, 263	අධොසි යො දිතිමධෙව	
අදිඨං දක්ඛිතබ්බං	277	සබ්බො	151
අදිඨානම්භි ආදිගති	191	අනක්ඛාතස්ස මග්ගස්ස	
අදිත්තාදානං	81	අක්ඛාතා	207
අදිත්තාදානං පභාය	327	අනගාරමුත්තිනො	125
අදිත්තං	81, 327	අනඛනෙ	254
අදුක්ඛම්භුමං	101, 118	අනඤ්ඤාපනො	333
අද්දක්ඛි	215	අනඤ්ඤිධො වා	239

පිළිබඳව.		පිළිබඳව.	
අනුකූලය	140	අනුකූලය ව පිළිබඳව 245	
අනුකූලයෙහි සාධකය වූයේ	316	අනුකූලය	209
අනුකූලය	263	අනුකූලය ව	202
අනුකූලය	119	අනුකූලය ව	301
අනුකූලය	227	අනුකූලය ව පිළිබඳව 299	
අනුකූලය	157	අනුකූලය	108
අනුකූලය	274	අනුකූලය ව	277
අනුකූලය	324	අනුකූලය	318
අනුකූලය	47	අනුකූලය	80
අනුකූලය මෙ අවධි	225	අනුකූලය	9
අනුකූලය	108	අනුකූලය විකෘතියෙන්	
අනුකූලය	116	අනුකූලය 104	
අනුකූලය	137	අනුකූලය	171
අනුකූලය	306	අනුකූලය	25
අනුකූලය මෙහි		අනුකූලය	125
අනුකූලය 324		අනුකූලය	315
අනුකූලය	315	අනුකූලය කටයුතු පිළිබඳව 239	
අනුකූලය	207	අනුකූලය	266
අනුකූලය	207	අනුකූලය 146, 292	
අනුකූලය	207	අනුකූලය	72
අනුකූලය	136, 172	අනුකූලය	125
අනුකූලය	246	අනුකූලය	330
අනුකූලය	56, 120	අනුකූලය	217
අනුකූලය	115	අනුකූලය 133, 289	
අනුකූලය	181	අනුකූලය-පෙ-බුරු 292	
අනුකූලය 115, 172		අනුකූලය 133, 289	
අනුකූලය	302	අනුකූලය	306
අනුකූලය අනුකූලය		අනුකූලය අනුකූලය	19
අනුකූලය 194		අනුකූලය	119
අනුකූලය	330	අනුකූලය 217	
අනුකූලය	330	අනුකූලය 142, 157	
අනුකූලය	306	අනුකූලය	274
අනුකූලය ව	145	අනුකූලය	177
අනුකූලය	299	අනුකූලය ව	217
අනුකූලය	191	අනුකූලය	312
අනුකූලය කුසලා නමැති		අනුකූලය	172
අනුකූලය අනුකූලය		අනුකූලය විවිධයන් 66	
අනුකූලය ව	137	අනුකූලය 107	
අනුකූලය	141	අනුකූලය 115	
අනුකූලය	334	අනුකූලය 108	

සංවිකල්පිත පද්‍යානං අනුක්‍රමණිකා.

පිළිවිකානි.		පිළිවිකානි.	
අනිඛිඛාණසංවතනනිකං	315	අනුයොගො	133, 290
අනිමිතෙනා	118, 236	අනුයොගං	251
අනිරාකතජ්ඣානො	289	අනුරොධවිරොධං	
අනිසයිතො	247	සමතිකකතො	174
අනිකදස්සනං	279	අනුරොධො	26
අනුකම්පා	328	අනුලොමපටිපද්‍ය	45
අනුගච්ඡති	48	අනුසන්ධි	185
අනුගිජ්ඣති	38	අනුසයා	210
අනුග්‍රහණො	269	අනුසයො	28, 307
අනුවත්තිකං	182	අනුසයං ජානාති	210
අනුකතානිකමමං	146, 292	අනුසගගතො	71
අනුදගනනෙත්ත	22	අනුසගගතෙන	25
අනුද්‍රව්‍යනං	328	අනුසාසනං	185
අනුද්‍රව්‍යං	328	අනුසිඛිං	77, 80
අනුද්‍රව්‍යතනං	328	අනුස්සති	24
අනුද්‍රව්‍යො	226	අනුපනීතො යො	
අනුකයපටිසම්පප්පිණො	174	නිවෙසනෙසු	221
අනුකයො	26	අනෙකංසගාගො	307
අනුකෙනා	207	අනෙජිතො	266
අනුපච්ඡා	239	අනෙසනං	333
අනුපයං කෙන කථං		අනොකො	327
වදෙය්‍ය	150	අනොජවං	201
අනුපලිකෙනා	121, 152	අනොමා	257
අනුපාදිසෙසය	181	අනොමං	261, 137
අනුපාදිසෙසෙ කුසලාවද්‍යා	255	අනොලිනවුතතිකො	133, 289
අනුපාභනානං		අනතගතො	58, 156
වඛිකමනනානං	238	අනතග්‍ය	328
අනුපපද්‍යා	230, 321	අනතග්‍යාහිකා දිඨි	172
අනුපපනනස්ස මග්ගස්ස		අනතප්පකෙනා	58
උප්පාදෙතා	207	අනතමසො	211, 303
අනුප්පනනස්ස වා		අනතරඝරං පටිඝො	277
පඝමජ්ඣානස්ස උප්පාද්‍ය	335	අනතරධානං	178
අනුප්පියගාණිකා	300	අනතරධායති	20, 174, 193
අනුමුජ්ඣිකුකාමස්ස	326	අනතරධායනති	19
අනුබොධො	306	අනතරහිතං	300
අනුබ්‍රහ්මඤ්ඤානාහි	277	අනතරායාය	47
අනුමතෙනෙසු වජේජසු		අනතවා	136, 172
ගයදස්සාපි	240		
අනුප්‍රකෙනා විහරති		අනතිමගචෙ	63
රූපදස්සනාය	277	අනතිමසමුස්සයෙ ඩිතො	64

පිළිබිඹු කිරීම.		පිළිබිඹු කිරීම.	
අනෙක	319	අපරිශෝධන	306
අනෙකා අප්පා	314	අපරිශෝධන	11
අනෙකා ජනෙ	38	අපරිශෝධන	62
අනෙකා ඩානෙ	179	අපරිශෝධන ආකාරෙන	246
අනෙකා නිවුග්ග පොසිති	272	අපරිශෝධන සමයෙන	191
අනෙකා පුති	239	අපරිශෝධන සමයෙන	156
අනෙකා පුතිභාවං		අපසාදන	201
පව්වවෙකකමානො	326	අපසාදන	262
අනෙකා වසනති	47	අපානකො	306
අනෙකා සමොඤ්ඤො	310	අපානා	306
අනෙකා සිලසංවරපරිශෝධන		අපායගමනියෙ කාමේ	25
වරති	326	අපායගමනියෙ	25
අනෙකා සොකො	179	අපායගමනියෙ වා සෙවති	251
අකිකරණං	315	අපායලොකො	31
අකිකාරං පකකනෙතාසි	216	අපායා	270
අකිනනමං	47	අපානගමනියෙ	201
අනාසනනිධිං	237	අපිලාපනනා	36
අනානාමථො පානානං	302	අපිලාපනනා	236
අනානාපටිපදාය	46	අප්පච්ඡිනො	140
අනානායනති	259	අප්පච්ඡො	140
අනාසිකං හොති	48	අප්පච්ඡො	256
අනාසිකවනති	47	අප්පච්ඡො	310
අනෙති	48	අප්පච්ඡො	217
අපච්ඡො	143	අපෙකකා	27
අපච්ඡිං කරුනති	143	අපෙකකිරිනෙව	57
අපච්ඡිනා සිතො	62	අපෙකං	104, 269
අපච්ඡකකමමං	306	අපෙකකො	236
අපච්ඡකපටිපදාය	45	අපෙකකො	202
අපච්ඡවෙකකණං	306	අපෙකකො	167
අපච්ඡොඤ්ඤා	36	අපෙකකො	115
අපච්ඡොඤ්ඤා	36	අපෙකකො	333
අපච්ඡොඤ්ඤා	193	අපෙකකො	76
අපච්ඡොඤ්ඤා	226	අපෙකකො	133, 290
අපච්ඡොඤ්ඤා	12	අපෙකකො	306
අපච්ඡොඤ්ඤා	42	අපෙකකො	118, 236
අපරච්ඡො	202	අපෙකකො	246
අපරච්ඡො	258	අපෙකකො	209
අපරපරං පරිශෝධන	281	අපෙකකො	38
අපරමසනෙතා	116	අපෙකකො	188
අපරමසනා	170	අපෙකකො	301
අපරමසං	255		

සංවිණිකපදනං අනුක්‍රමණිකා.

	පිළිබිකානි		පිළිබිකානි
අපසබලා	38	අභයපානෙනා	59
අපසමාණං	328	අභයපානනං	162
අපසමාදෙ	133, 290	අභවො	280
අපාරජ්ඣෙකඩ	210, 272	අභික්කනෙනා පටික්කනෙනා	329
අපසසද්දන්	188	අභික්කමනො	319
අපසසද්දේන	21	අභික්කමා	203
අපසසද්දිනො	140	අභිගජ්ජනො	203
අපසසනනානි	324	අභිගජ්ජමෙති පටිසුරමච්ඡං	203
අපසභිණ්ණණ්ණා	112	අභිජපානනා	76
අපපිච්ඡකථං	231	අභිජපාමානස්ස	12
අපපිච්ඡං යෙව නිස්සංය	248	අභිජානනෙනා	152
අපපියා වා	19	අභිජ්ඣා	29, 83
අපෙපකච්චව	75	අභිජ්ඣාකායගජො	166
අපෙපසකෙකා	301	අභිඤ්ඤානං	59
අපෙපාදකො	115, 305	අභිඤ්ඤාපාරගු	57
අපපං වහ ජීවිතං ඉදං	174	අභිඤ්ඤාය සමෙධාධාය	215
අපපං වා භියො	109	අභිඤ්ඤායං	59
අථරුසවචනනා	300	අභිනිබ්බනෙනා	19
අථසිතං	209	අභිනිවජ්ජය්‍ය	26
අථසිති	215	අභිනිවිසා	136
අථාසුකකාමානි	324	අභිනිවිසනති	167
අථාසුට්ඨාරාය	48	අභිනිවිසිනා	156
අබලා	38	අභිනිමචසො	114
අබ්ජං කරොති	311	අභිනිතො	194
අබ්‍රහ්මිහනනනා බුට්ඨපටි		අභිපපහාරිනි	166
ඌභානි බුමෙඛා	317	අභිහවනති	39
අබ්බතා	216	අභිහවිනා	212
අබ්බදකාලෙපි	175	අභිහායනනානං	189
අබ්බලහසලො	133	අභිභූ	302
අබ්බලෙහසිනො	60	අභිභූනො	197
අබ්බොක්ඛිණ්ණං	55	අභිභූනං	111
අබ්බනනරධානුසංඛොහ		අභිමඛලගනානි	153
වසෙන	372	අභිවදනාස්ස ඛනතිස්ස වා	12
අභිභූතධම්මං	190	අභිවාදෙත්වා	218
අබ්බොකාසං	68	අභිසම්බතං	312
අබ්‍රහ්මවාරි	239	අභිසම්බාරසභගන	
අබ්‍රාහ්මපරමනාය	333	විඤ්ඤාණස්ස	327
අබ්‍රාහ්මං	328	අභිසම්බාරස්ස වුපසමං	264
අභබ්බපාතතිනො	120	අභිසම්බාරානං අපාති	
අභගගනො	59	භනනා	151, 222

	පිළිබඳය.		පිළිබඳය.
අභිසම්මතය	309	අයං දිනි හදිකා	137
අභිසම්මත	157	අයං ධම්මො සමාකම්මකො	137
අභිසම්මත	315	අයං පටිපදා සුපඤ්ඤානකා	137
අභිසම්මත	318	අයං මග්ගො නියමාණිකො	137
අභිසම්මතසිකා	312	අයං වාචසිකා බිඛිතා	294
අභිසම්මත	308	අයං වූච්චති	146, 292, 324
අභිසම්මත	203	අයං සත්ථා සම්මඤ්ඤා	137, 170
අභිසම්මත	134	අරඤ්ඤා	155
අමඛිතලං පච්චනති	153	අරඤ්ඤා වනපත්ථාති	188
අමච්ඡරි	236	අරඤ්ඤා	68
අමතගතො	59	අරති	48, 330
අමතපාතො	59	අරතියා	330
අමතපාතනං	152	අරතො	71, 221
අමතපරායණං	242	අරතනපතො	221
අමතපරියොසානං	242	අරතනො	130
අමතසා දානා	208	අරතනමග්ගො	25
අමතොගං	242	අරතා	64, 180
අමතං	72	අරතා ඉමෙති ධොතිසෙති	
අමතාපං	246	ධම්මෙති	146
අමනුසාසුච්ඡා	264	අරතා නො රජ්ජති නො	
අමමායනො	115	විරජ්ජති	184
අමමාසිනා	11	අරතා සො භික්ඛු	141
අමරනුකාමො	26	අරතං	25
අමිතතා	47	අරියධම්මසන්නිසිතං	238
අමුච්ඡනො	333	අරියධම්මං	140
අමුතනණ්ණා	112	අරියමග්ගානං	58
අමුසම්මං නන්ති පටිසං	174	අරියවංසෙ සිතො	334
අමුසම්මං නන්ති රාගො	174	අරියසම්මං සමාධිසම්මං	58
අඛපානං	282	අරියසම්මං සීලසම්මං	58
අච්ඡිලං	243	අරියසං අභිච්ඡිකාසං	
අයථාවමානො	149	මග්ගසං	46
අයනො	317	අරියානං උපවාදකා	269
අයමහමසම්ම	184	අරියාය	102
අයසා	304	අරියාය පඤ්ඤාය	58
අයසෙපි	174	අරියාය විමුක්තියා	58
අයාවිතො	140	අරියො	60
අයොගකෙකම්මකාමාති	324	අරුපතණ්ණා	28
අයොජ්ඣං	154	අරුපධාතු	30, 133
අයොමයෙන	20	අරුපරුගා	71
අයං ගග්ගො සුපටිපතො	137	අරුපහවෙ	112

පිළිබිඹයානි.		පිළිබිඹයානි.	
අරුපාවචර ධර්මය	11	අවිදුරෙ	229
අරුපාවචරෙ	118, 236	අවිදුසු	132
අලංකි	174, 312	අවිනිත.	191
අලිපෙතා	121	අවිපරිණාමධර්මය	177
අලිතමිතසො	246	අවිපරිතනති	145
අලිතං භවති අනුඛිතං	339	අවිපරිතමනා	134
අලෙණකො	119	අවිපරිතමනා	
අලෙණං	306	අවිපරිතසංකෘතියො	135
අලං නාගතතාය වා	143, 170	අවිපරිතං	256
අල්ලිකො	119	අවිහාපිතං	264
අවකුරු නිපතො	295	අවිභූතං	264
අවගච්ඡති	77	අවිරුධො ව නණ්ණාය රසෙ ව	
අවචනකරු	80	නානුගිජ්ඣති	242
අවරෙජ වරුසංකෘතියා	229	අවිවදමානා	181
අවට්ඨිතසමාදානං	198	අවිසාරි ව	314
අවණ්ණහාරිකාය	201	අවිසංවාදකො ලොකස්ස	230, 320
අවණ්ණං පකාසයිති	136	අවිහිංසාසංකෘතියො	122
අවන්තාපනවචනමෙතං	12	අවිච්ඡි	55
අවන්තිතවාද	258	අවිතනණ්ණා	112
අවන්තිතසමාදානො	327	අවිතනණ්ණාසෙ	110
අවදකුලකාය	80	අවිතිකකමමනෙතන	154
අවදනියා	76	අවිතිකකමො සිලං	86
අවසිසානු	139	අවුපසන්නං	325
අවසුත්තානං	185	අවුපසමො	225
අවසුත්තො	239	අවෙකධස්සු	312
අවිකාචී	226	අවෙරං	325
අවිකම්භතචිතො	335	අවෙචදානා	142
අවිගතතණ්ණා	112	අවෙචදානා	145
අවිජ්ජා	307	අව්‍යාකතපුච්ඡා	264
අවිජ්ජාතිරෙධා	163, 242	අව්‍යාකතො	118, 236
අවිජ්ජාතිරෙධා සංවිධාර		අව්‍යාපනනවේතසො	246
තිරොධොති සමෙච		අව්‍යාපාදසංකෘතියො	122
අභිසමෙච ධර්මය	163	අසච්ඡිකතං	309
අවිජ්ජාපච්චයා සංවිධාර	157, 242	අසංකෘතයමානො	115
අවිජ්ජාය අකිකතා	67	අසංකෘතස්ස මග්ගස්ස	
අවිජ්ජායනේව	312	අසංකෘතො	207
අවිජ්ජාසං	123, 199	අසංකෘතභවො	30
අවිසංකෘතං	275	අසංකෘතසත්තා	253
අවිතකකං අවිචාරං	95	අසතකුච	132
අවිදිතං	209	අසතා ව න නොවති	248, 311

පිටිඛිකානි		පිටිඛිකානි.	
අසතිපට්ඨජ්ජානාය	35	අසෙසවිරුගනිරුධො	312
අසබ්බමො	184	අසංගාහණො	306
අසන්තාසි	226	අසංලිතො	121
අසප්පායරූපදස්සනෙන	181, 326	අසංසග්ගකථං	234
අසප්පුට්ඨිසානං	141	අසමි	183
අසභාවශාමො	114	අසමිමානො	148
අසමනො	256	අසමිමානො පටිණො හොති	236
අසමපෙක්ඛණො	306	අස්ස	289, 346
අසමාහිතා	297	අස්සතරු	246
අසමොධොධො	306	අස්සඛාති	324
අසරණතො	119	අස්සමණො	239
අසරණො	306	අස්සයානෙන	18
අසරණිභූතා	306	අස්සවති	240
අසස්සතවාදං	166	අස්සවතිකා	154
අසස්සතො	136, 172, 173	අස්සාදනො	120
අසතිතං තො	204	අස්සාසපස්සාමො	107
අසාදු	243	අස්සාසුපතිබ්බං ජිව්තං	107
අසාරකතො	119	අසයිතො	144
අසාරූපං	335	අසු	42
අසාරේ	305	අභමසමි	140
අසිතො	309	අභිතකාමානි	324
අසිතො	153	අභිතාය	48
අසිට්ඨපරකකමනා	292	අභිනිත්ථිං	264
අසිලොකහයං	281	අනු වත මෙ	312
අසිසුඤ්ඤපමං	22	අභාරතො	109
අසිලසං	335	අංසා	42
අසිලතා	216	ආකාශනපටිබ්බා	210
අසුකස්ස කුලුපකො	300	ආකාශමානොති ව ගගවා	271
අසුකාය	300	ආකාසානසුද්ධායතනං	
අසුචිසංකස්සරසමාවාදො	239	සමාපනනස්ස	69
අසුතියා	216	ආකාසෙ	293
අසුභකථං කථෙති	273	ආකාසං න සිතො සියා	310
අසුභසමාපතතියා	189	ආගමනං	261
අසුරතනය වා	143	ආගාමිතිරතති	330
අසුරු	264	ආගුචාරිං	303
අසුරෙපා	227	ආභට්ඨා	305
අසෙකඛමුඛිනො	125	ආභාතිතපට්ඨාසාතිතමනා	134
අසෙකඛා	125	ආභාතිතමනා	134
අසෙකෙන න සිලකඛකෙන	63	ආභාතො	227
අසෙයනිස්සෙසං	25		

. සංවිකල්පයන්ගේ අනුකූලතාවය .

	පිළිගැනීම.		පිළිගැනීම.
ආචාරගෝලය		ආපාදකයෙකු වී ව ගොනි	238
සමපනතා	85, 87, 239	ආපාදන ආගමනයන්	209
ආවිකා	185, 224	ආපාදන	203
ආවිකානි	273	ආපාදන කාමා	10
ආවිකාණය		ආබාධ	74
විපරිතය	204, 220	ආබාධ	167
ආපදාදායකය	153	ආබාධය	119
ආපදා	111	ආබාධ	42
ආපදානතා	152	ආබාධය ආරෝගය	210
ආපදානිය	246	ආරෝගය	38
ආපදානියාම	253	ආරෝගියෙකු වූ	194
ආපදානියාම	281	ආරෝගියෙකු	299
ආපදානියාම	327	ආරෝගියෙකු	194, 288
ආපදා	332	ආරෝගියෙකු	15
ආපදා	133	ආරෝගියෙකු	63
ආපදානියාම	295	ආරෝගියෙකු	31
ආපදානියාම	295	ආරෝගියෙකු	189
ආපදානියාම	302	ආරෝගියෙකු	334
ආපදානියාම	166	ආරෝගියෙකු	16
ආපදා	156	ආරෝගියෙකු	67
ආපදා	102	ආරෝගියෙකු	170
ආපදා	294	ආරෝගියෙකු	141
ආපදා	263	ආරෝගියෙකු	144
ආපදා		ආරෝගියෙකු	184
ආපදා	226	ආරෝගියෙකු	109
ආපදා	156	ආරෝගියෙකු	185
ආපදා	156	ආරෝගියෙකු	18
ආපදා	295	ආරෝගියෙකු	27
ආපදා	119	ආරෝගියෙකු	189
ආපදා	333	ආරෝගියෙකු	107
ආපදා	21	ආරෝගියෙකු	140
ආපදා	215	ආරෝගියෙකු	138
ආපදා	330	ආරෝගියෙකු	142
ආපදා	180	ආරෝගියෙකු	315
ආපදා	24	ආරෝගියෙකු	313
ආපදා	189	ආරෝගියෙකු	249, 311
ආපදා	273	ආරෝගියෙකු	311
ආපදා	254	ආරෝගියෙකු	179
ආපදා	299	ආරෝගියෙකු	277
		ආරෝගියෙකු	38

පිළිවිකාව.		පිළිවිකාව.	
ආරුප්පමග්ගසම්බන්ධ	254	ආහාරො	249
ආරෙග්ගං	73	ආතිණ්ඩනි	243
ආරෙපිතො තෙ වාදෙ	204, 220	ඉච්ඡානායං	12
ආරෙපෙනති	304	ඉච්ඡනො	203
ආලප්පනා	299	ඉච්ඡා	26
ආලසායනා	292	ඉච්ඡානිදානා	73
ආලසියං	292	ඉච්ඡාපකතො	237
ආලසායනුයොගං	251	ඉච්ඡාබ්බං	216
ආලොකිතවිලොකිතො	329	ඉච්ඡං භවනමධනතො	305
ආවජ්ජනපට්ටිඛා	210	ඉජ්ඣනි	12
ආවටො	66	ඉසානිසෙ තාදි	173
ආවතතිත්ථා	191	ඉසානිසං ච	251
ආවරණං	28	ඉතරිතරවිවරසනතුසියං	333
ආවරණං රූපානං දස්සනාය	268	ඉතරිතරෙන විවරෙන	333
ආවරණියෙති ධම්මෙති	290	ඉතරිතරෙන පිණ්ඩපාතෙන	334
ආවරෙය්‍ය	280	ඉති	184, 213, 244
ආවසනති	170	ඉති පුරුණස්ස චෙදනං	
ආවාසමච්ඡරියං	78	පටිහඛිංගි	246
ආවුතා	192	ඉති මෙ මනො අහොසි ඉති	
ආවුධලකඛණං	296	ධම්මා	226
ආවෙසියාය ආවෙසිනං	204	ඉති රූපා	76
ආවෙසියං කරියාමි	201	ඉතිවුත්තකං	190
ආසනො	66	ඉතිහනති සීලෙසු	
ආසනං	66	අකත්ථමානො	141
ආසනා න වුළුතිස්සාමි	139	ඉතිහං	141
ආසනං	181	ඉතො ජනා	48
අසනනාපි න දිස්සනති	208	ඉතොනිදානා	48, 250
අසනො	199	ඉතොනිදානං	251
අසපපනා	307	ඉතො පුබ්බං	313
අසයං ජනාති	210	ඉතො සමුසාය	
අසවෙසි	139	මනොවිතකකා	48
අසා	27	ඉතතරපච්චුපසානතො	22
අසා ච නිට්ඨා ච	250	ඉතතරං	108
අසිංසනා	27	ඉත්ථි	38
අසිංසිතතනං	27	ඉදමත්ථිතං	243
අගතවිත්තං	337	ඉදමෙව සචම්	
අගතපච්චාගතමනා	134	මොඝමස්සං	136, 248
අගතමනා	134	ඉදහං	141
අගතා	305	ඉදං ගබ්භපට්ඨකරණමූලතං	
අගරියාමි	140	දුක්ඛං	50

පිළිබිඹුකාරී.		පිළිබිඹුකාරී.	
ඉදං ජනිද්‍රුකං	50	ඉමෙ සත්තා පියා	182
ඉදං තාව ගබ්භාකකතනි		ඉමෙසු නිසු ඤාණෙසු ඤාණං	241
මූලකං ද්‍රුකං	49	ඉමෙසං කුසලානං ධර්මානං	46
ඉදං තෙ අප්පත්තං	335	ඉමෙසං	107
ඉදං ද්‍රුකං	163, 242	ඉමෙසං හෙදාය	230, 321
ඉදං පරියතනිසාසනං	191	ඉමං දසානං පුබ්බ	313
ඉදං මම	113	ඉමං පලලඛනං	139
ඉදං විජයනමූලකං ද්‍රුකං	50	ඉමං ලොකං නාසිංසනි	133
ඉදං චූළචනි	301	ඉරියාපථස්ස	238
ඉදං සච්චාතිනිවේසො	167	ඉරියනි	68
ඉදං සච්චං	145	ඉච්චාදකං	54
ඉධ	85, 102, 198, 330	ඉසාසෙත්ත	251
ඉධ භික්ඛු	67	ඉසාසං	44, 312
ඉධ භික්ඛු දිවසං	290	ඊනිතො	119
ඉධ භික්ඛු සිලවා	137	ඊනිං උප්පාදෙනානි	295
ඉධ වා හුරං වා	171	උකකණ්ඨිකා	330
ඉධෙකච්චො මානං ජනෙති	149	උකකාචකා	300
ඉධෙව	84	උකකුට්ඨප්පාධානමනුසුත්තො	309
ඉභිමනොතා	298	උකඛිතතපලිසො	59
ඉඤ්ඤා	18	උකඛිපනි	170
ඉඤ්ඤාකාය වා	143	උකඛිපිඨමානො	115
ඉඤ්ඤා දෙවරඤ්ඤා සභිං	206	උකඛිපනානි	200
ඉඤ්ඤායෙසු ගුණවාරතාය	45	උග්ගච්ඡනි	203
ඉඤ්ඤායං	109	උග්ගජ්ජනො	203
ඉමියමිඤ්ඤාව පුබ්බණ්ඩ සමයං		උග්ගණ්ඩනාදි මඤ්ඤා	262
අරියධර්මානුරික්ඛාමි	139	උග්ගහෙත්වා	185
ඉමා තිස්සො සිකඛායො		උග්ගච්ඡිකානි	166
අචජ්ජනො සිකෙතියා	102	උග්ගරං	214
ඉමාය පටිඝානපටිසම්භිදාය	241	උග්ගාතිනිසානි විනිවනො	174
ඉමිකා අත්තභාවෙන	313	උට්ඨයගාහො	145
ඉමිකා චක්ඛුනා	313	උට්ඨාකුලා	140
ඉමිකා දීපෙන අබ්බුතා	831	උට්ඨාරපස්සාචකං	329
ඉමිකා කාරණෙකානං		උට්ඨාච්චෙසු	318
විබ්භනො	194	උට්ඨාච්චං	156
ඉමෙ	269	උට්ඨිනිකා	237
ඉමෙ අසචා	102, 242	උට්ඨෙව වර්තමෙ වර්තමති	238
ඉමෙ ධර්මා		උට්ඨිකො	66
අභිඤ්ඤායා	163, 242	උට්ඨිජ්ජනානි වයනානි ව	107
ඉමෙ ධර්මා පභානබ්බා	163	උඤ්ජාචරියාය	237
ඉමෙව කාමෙ පුරිමෙව ජප්පං	73	උට්ඨානසඤ්ඤා මනසි කරුණා	291

පිළිබඳය.		පිළිබඳය.	
උණගස්	331	උනනති	150, 198
උණගස් පුරකකතො	197	උනනමො	150
උණග	243	උනනලා	297
උතුපරිනාමික	42	උනනහනා	300
උතුපරිසායනිකොදන.		උනනමො	198
පරිසලානාදමන.	332	උපකටෙයි	199
උනනමදිසිපනෙනා	59	උපකතිලෙසො	28
උනනමපනතිපනන.	154	උපකතිතකාවනෙ	
උනනමපුරිසො	62	හගවතො සමපථනති	213
උනනමො ව	205	උපගතො	37
උනනමො	137	උපගතො හුනා නිසති	
උනනරති	37, 239	රුපුපාය.	66
උනනරි. කරෙති	170	උපසාන.	185
උනනරෙය්	56	උපවමො මනති අනුභුතාති	202
උනනාති කරෙති	185, 225	උපජීවිතො	38
උනනානො	209	උපධානසාලා	140
උනනානො වා	202	උපණානො	43
උනනාරෙති	314	උපද්දවතො	119
උනනාසි	228	උපද්දවං	185, 295, 305
උත්තාස.	305	උපධාරසිනො	185
උදකප්චො	182	උපධිවිවෙතො	72
උදකනති	319	උපධි වුවනති කිලෙසා ව	72
උදකපරිසාදන	115	උපපරිකාමි	111
උදකොමිකා ජන.	56	උපසො	150
උදකං අවමුග්ගමම නිසනති	272	උපරි	266
උදකං වා	19	උපරිතො විතනහමිකා	106
උදකං සිඤ්ච	57	උපරුජ්ඣති	109
උදයජායාමිනියා	102	උපලකසිනො	185
උදය.	190	උපවදනති	134
උද්දණ්ඩා	139, 238	උපවදිකකාරණා	257, 261
උද්දං වා පජායනෙනා	298	උපවදිසමානො	135
උද්දසා කත.	308	උපවදිතො	334
උද්දසෙ	273	උපවාදං භික්ඛු න කාරෙය්	298
උද්ධවං	43, 229	උපසග්ගතො	119
උද්ධසලො	133	උපසග්ගං	185, 305
උද්ධසමි. හි නිග්ගහො	338	උපසමරති.	315
උද්ධතෙ විෂතන	337	උපසමාය	259
උද්ධං මලොකෙනෙනා	277	උපසමි.	255
උද්ධං වාදෙන සමි.	258	උපසමානුසාති	25
උද්ධංසරවාද	260	උපසමපථ	91

පිළිබිබානි.		පිළිබිබානි.	
එකායනමග්ගො	36	එතෙ විතකෙක	330
එකාරකෙකා	62	එතෙ විවාද සමණෙසු	202
එකාරමමණො	17	එතෙසු	337
එකාලොපිකො	308	එතෙසු උග්ඝාති නිසාති	
එකාභිකං	308	හොති	202
එකියාපි දතකියා	308	එතං ආදීනවං සමපසා	
එකුද්දෙසො	337	මානො	55
එකුපාදො	17	එතං ව ධම්මඤ්ඤාය	301
එකෙනාකාරෙන	240, 264, 281	එතං ඡන්තං	182
එකො	314	එතං භයං දුක්ඛං දොමනස්සං	303
එකො අනුතතරං සමමා		එතං මම	113
සමෙබ්බං අභිසම්මුඛොති=		එතං සන්තං	310
මුඛො	317	එතං සාරුප්පං යං සමණො	237
එකොදි නිපකො	325	එතං සුඛං අසුඛිනති අපඤ්ච	
එකොදිතුනො විහතෙ		යානො	260
තමං සො	337	එතතකං	113
එකො පකකමති	191	එතතාවතා	113
එකො පුබ්බෙ වරිකාන	191	එතතාවතග්ගං නො	
එකං කොසාසං නිපජේය්‍ය	290	වදනති හෙකෙ සත්තස්ස	
එකං වෙ බාහං ගනෙක		සුඛං ඉධ පණ්ණිනා සෙ	
ලිමෙපය්‍යං	174	උදානු අඤ්ඤාපි වදනති	
එකංසවචනං	12	එතෙනා	254
එජ	26	එඤ්ඤාකායං	75
එජානුගතා	155	එතෙය්‍යකං	157
එජානුගා	155	එරකවතතිකං	196
එජානුසවං	155	එලමුජං	220
එජාය පන්තා පතිකා	155	එවමබ්බාගතො ලොකො	177
එතදවොච	218	එවමෙච	155
එතමරියානමුත්තමං	198	එවමෙවං	185, 325
එතමාදීනවං ඤානා මුති		එවමපි කියාති	197
පුබ්බාපරෙ ඉධ	198	එවරුපො අහොසි	76
එතමපි	112, 193	එවරුපො සියං	219, 226
එතමපි දිස්වා	259	එවං	253
එතාදිසං වෙ රතනං	214	එවං ඔවදියමානා එවං	
එති	167, 203	අනුසාසියමානා	75
එතෙ ව ඤානා උපතිස්සිතා	255	එවං බො ගහපති	
එතෙ ව නිස්සංය විමානදස්සි	257	කාමෙති අරිතෙනා හොති	219
එතෙ ව නිස්සජ්ජ අනුග්ගාය	216	එවං බො ගහපති	
එතෙන වෙච උපායෙන	339	අනොකසාරි හොති	219
එතෙපි ධම්මං වයමෙච		එවං චක්ඛු දට්ඨබ්බං	114
සනෙත	251		

පිළිබිඹුකරන.		පිළිබිඹුකරන.	
ඵම. ජාතානං මච්චානං		මදග්ගං	15
තිව්චං මරණතො හයං	176	මදනො	282
ඵම. ඤාතං කතා	118	මදනො ච චණ්ණො	267
ඵම. මච්චාන ජිවිතං	176	මදනං	267
ඵම. මච්චිතරෙ සියං	312	මග්ගිකතං	112
ඵම. දිසිකා	136	මග්ගිකානො	145
ඵම. මුනිසනති වාදො		මනානො	310
අග්ගිකො	220	මපකකම්මිකා	42
ඵම. ලකඛණපාඨකා		මජ්ඣිමො	66
ලකඛණං අදිසනති	297	මමකා	39
ඵම. ලොකං අවෙකකතං	312	මමකං	259
ඵම. වදනති	170	මමානො	147
ඵම. විපාකො හොති	293	මරං වසාසනාපි මියති	174
ඵම. වෙදනො-පෙ-		මලාරිකො	25
විඤ්ඤාණො	226	මලාරිකෙති වා කිලෙසෙති	298
ඵම. සවිතතමනුරතෙව	318	මලියනා	310
ඵම. සමෙතස්ස විහොති		මලොකෙමි	111
රූපං	253	මච්චෙය්‍ය	336
ඵස ඛවාසා මහාගෙධො		මචරකානි	239
මොසවජ්. පභාහති	194	මවුතා	192
ඵසනති	77	මසධං කරෙය්‍ය	237
ඵසා නමුචිනො සෙනා		මසානෙතෙව ව්‍යාරූචෙ	
කණ්ඨස්සාතිප්පහාරිති	166	දිසා මෙ අරතී අනු	306
ඵසො තස්ස මහාගෙධො	174	කකකරිතා	300
ඵසො ධම්මො	141	කකකරියං	301
ඵගමො පුරිස	194	කකකරිතා	300
මකපෙපනතා	134	කකකරියං	300
මකම්පහාය	217	කකකලෙන	301, 334
මකසාරි	218	කඛ්ඛා	307
මකාසං න කරෙති	327	කඛ්ඛායනා	307
මග්ගක	201	කඛ්ඛාසිතතතං	307
මහාලොහා	67	කඛ්ඛාසිතං	307
මසතිණ්ණස්ස පිහයනති		කච්ඡ පං	155
කාමෙසු ගච්ඡා පජා	199	කච්ඡ	42
මසො	311	කටුකඤ්චුකතා	79
මතරති	239	කටුකං	243
මතාරං	325	කට්ඨමයෙන	20
මතිණ්ණො	313	කණ්ටකාපස්සගිකො	309
මතතපං	40	කණ්ටකො	188
මදකනතිකො	184	කණ්ඬ	42

පිළිබිඹුකරු.		පිළිබිඹුකරු.	
කණ්ණකරුගේ	42	කපං දසසි	224
කණ්ණසූරිය	231, 322	කපං දිසා	263
කණ්ණපතිකානං	216	කපං නිග්ගහං	201
කණ්ණො	328	කපං භගවා පඤ්ඤාවකුක්කා	
කණ්ණො ව විපාකො	267	විවචකුක්කා	272
කණ්ණං	301	කපං සමාදාය	63
කණ්ණං කණ්ණවිපාකං	260	කපං සමෙතසා	253
කතකමමං	42	කපං සීලො	224
කතකොධිකාය	135	කපං හොති	142
කතතතා	42	කදරියා තපනා	304
කතතතා ව	121	කදරියො	79
කතතතා ව අකතතතා ව	229	කදරියං	79
කතපරපවාද	212	කදුමො	311
කතමෙ පටිච්ඡන්තපරික්ඛායං	43	කදුරං	68
කතමෙ පාකටපරික්ඛායං	42	කපණො විශ්	193
කතමෙ වජ්ජකාමා	8	කපිම්බිපරෙතො	296
කතමං	137, 142	කපපියෙ අකපපියසඤ්ඤා	229
කතමං පටිපතතිසංසනං	191	කපපං මෙති අකපපියො	248
කති පරික්ඛායං	317	කබලිඛිකාරුහාරුපතිබදධං	107
කතං මතතිකභාජනං	176	කමනියෙතො	11
කතං මෙ කායදුච්චරිතං	229	කමමකරු	38
කතං මෙ කායදුච්චරිතං		කමමනියෙ	254
අකතං මෙ කායසුචරිතං	121	කමමපච්චයා	305
කතතාග්‍රං	194	කමමභවෙ	112
කතති	142	කමමවිපාකජ්	42
කතතා	142	කමමායනතෙන වා	150, 140
කතී හොති	228	කමමුසාදො	142
කප්පනු ඛො භවිසාම	83	කයවිකකයෙ	298
කප්පනු විග්ගහා ජනෙ		කරවිකභාණ්ණි	314
න කසිරු	217	කරවිකරුතමඤ්ඤාකොසො	313
කප්පයසු මෙ	264	කරිසපුණ්ණං	214
කපෙති	140	කරෙතති	295
කපෙනති	110	කලලකාලෙපි	174
කපෙය්‍ය	137	කලහකාරකො	77
කපොරුං වදනති	201	කලහපසාදකො	77
කපං	19	කලෙබරසා නිකෙටො	225
කපං අපෙකකං කරෙති	75	කලාණපටිභාණො	193
කපංකපි	75, 20	කලාණපිති	329
කපංකපිපුග්ගලො	252	කවාටං	234
කපං සිතිපරිනතතාය	104	කවාටං වා	268

	පිළිබිඹුකානි.		පිළිබිඹුකානි.
කසම්බුජනො	239	කාමොසනිණ්ණසං	199
කසාභිපි කාලෙනති	196, 303	කාමොසො	12, 56
කසියා වා	251	කාමං	12, 139
කහාපණකං	197	කාමං කාමයමානසං	7
කාණං	153	කාමං කාමයමානසං	
කාමකාමී	178	-පෙ-යදිව්ඡති	18
කාමච්ඡන්දනිවරණං	43	කායකලෙම	80
කාමච්ඡන්ද	11, 43	කායගතාසනී	25
කාමපෙක්ඛාසානං	12	කායනීතිව්ඡා	297
කාමතණ්හා	12, 28	කායදණ්හා	302
කාමතණ්හාය	197	කායද්වවරිතා	43
කාමතො	89	කායපරිහාරියං විවරං	
කාමධාතු	30, 133	පතිගණනාති	330
කාමධාතුවතීකො	29	කායපරිඤ්ඤා	125
කාමනන්දි	12	කායමුනි	125
කාමපච්චිකා දුරව්චයො	311	කායමොනෙය්‍යං	124
කාමපරිලාභො	12	කායවිවෙකො	67
කාමභවතීකො	29	කායසම්ඛාරනිරුධො	125
කාමභවෙ පුනබ්භවෙ	112	කායසුචරිතං	125
කාමමුච්ඡා	12	කායසං අකලලතා	310
කාමයමානසං	7	කායසං හෙදා	270
කාමයොගො	12	කායසොනං අධිවචනං	66
කාමරහානුසං පටිඝානු		කායානුපසංනායෙව	31
සංයා	71	කායාරමමණෙ ඤාණං	125
කාමරහො	12	කායිකා ව බිඛිට්ඨා	293
කාමචිතකතානං කාම		කායිකං පාගබ්භියං	238
සඤ්ඤාසංයා	335	කායෙ	31
කාමසම්බලපොන	193	කායෙ ඡන්දරගසං පහාණං	125
කාමසඤ්ඤා	122	කායෙන පරික්ඛමති	146, 292
කාමසඤ්ඤාසංයො	335	කායො	31, 68, 118
කාමසිනෙකො	12	කාරකො වා	135
කාමා	43	කාරණවාදා	200
කාමාවචමරු	11, 118	කාරණසඤ්ඤා	217
කාමාවචරං	234	කාරණෙ ව	325
කාමෙසු	11, 219	කාරණං	150
කාමෙසු භිච්ඡා	76	කාලකතං	179
කාමෙසු මිච්ඡාවායො	81	කාලකිරියා	178
කාමෙහි	89	කාලවාදි	231, 322
කාමෙහි රිතො	217	කාලපකෙකා ව උපොසපො	268
කාමො	11, 43		

පිළිබිඹු කිරීම.		පිළිබිඹු කිරීම.	
කාලාතිකකතනං වාචං		කිංකිදානා	249
න භාෂෙය්‍යා 387		කිංපකාරෙන	224
කාලෙ 265, 330		කිංපච්චාගෙන	224
කාලෙ අසම්පන්නෙ 337		කිං පනායං බහුලාථිවො	301
කාලෝඤ්ඤා 55		කිං ලහෙථ	204
කාලෙන 231, 322		කිංසණ්ඨිතෙන	227
කාලෙන කාලං විතතස්ස		කිංසු අසිස්සාමි	330
නිමිත්තමූපලකඛයෙ 339		කිං හුත්වා කිං හවිස්සාම	
කාලෙන ධම්මසම්මෙ 273		හුත්වා මයං 84	
කාලෙන පග්ගණ්ඨාති		කිදිසෙන දස්සනෙන	224
විතතං 338		කිදිසං	214
කාලෙන සො සම්මා ධම්මං		කිවකා	318
පරිච්ඡිංසමානො 337		කිව බහුකා	318
කාලං 261		කුකකුච්චායනා	229
ආසායාති වජ්ජාති 177		කුකකුච්චාභිතතනං	229
කාසො 42		කුකකුච්චං	43, 229
කිච්චකරණියෙසු 219		කුච්ඡිපරිභාරියං	330
කිඤ්චනං 312		කුච්ඤ්චනා	227
කිඤ්චිකාලං 227		කුච්ඤ්චිතතනං	227
කිඤ්චිකඛං 194		කුටියා	139
කිත්තකා 318		කුටිලො	194
කිත්තිවණ්ණභතො 193		කුඨාරිති	303
කිත්ති 201		කුඨොචා වා	268
කිත්ති මෙ භොගෙ 198		කුණිං	153
කිත්ති ඛො හවිස්සාම 83		කුතො අභිතිබ්බතනා	249
කිම්සංඝනිසෙවිතං 217		කුතො ජනා	249
කිලමනාති 241		කුතො ඤාණං	217
කිලාසො 44		කුතො තස්ස	303
කිලෙසකාමෙ පනාය 192		කුතො නිබ්බතනා	249
කිලෙසකාමො 19		කුතො නිරතනං වා	266
සග්ගි 63		කුතො පහුතා කලකා විවාදා	249
කිලෙසනියෙ න කිලිස්සාති 716		කුතො පාභුභුතා	249
කිලෙසථඤ්ජනාය ථඤ්ජමානං 305		කුතො සඤ්ජානා	249
කිලෙසමඤ්ඤානාය 179		කුතාදිනංව ඔදකං	109
කිලෙසො 311		කුප්පති 20, 135, 202	
කිසම්මි විභුතෙ න ජුසනාති		කුප්පනාති	144
ථස්සා 252		කුමාරකං බසෙති ආරො	
කිං කාරණං 145, 180		සෙත්වා ගච්ඡන්තං 153	
කිං කාරණං වුවච්චි 280		කුමාරානකපා	
මෙජ්ඣිකධම්මො 184		කුමභජ්ජණං	278

	පිළිබිඹුකි.		පිළිබිඹුකි.
කුමනසඳුං	278	කෙවලේ	62, 150
කුමමනෙකා	114	කුකසමසුං ඔහාරෙකා	177
	282	කෙසා ව මසු ව	294
කුලමච්ඡරියෙන	79	කෙති වි කිලෙසෙති	302
කුලමච්ඡරියං	78	කෙලායනා	295
කුණානුදායාය	330	කොකා	42
කුලානුරක්ඛාය	330	කොකිලායෙව අනුජෙ	337
කුලෙ ගණේ	29	කොට්ඨකො	58, 156
කුලෙ ඝාතකො වා		කොට්ඨපනෙනා	58
කුලඛාගො උපපජ්ඣති	19	කොභිකවජ්ඣ	38
කුලෙ වා කුලඛාගො	19	කොභිකො	38
කුලං	78	කොභාගාරං	9
කුචනෙකා	318	කොභාසගාගො	145
කුචං වා අසිසාමි	330	කොජ්ඣ	194
කුසලපුච්ඡා	264	කොජ්ඣකො	206
කුසලා	170	කොධස්ස පභිණ්ණනා	228
කුසලානුච්ඡි	327	කොධවජ්ඣස්ස පරිඤ්ඤා	
කුසලානං ධම්මානං අනන්		තනනා	228
රායාය	45	කොධගෙතුස්ස	
කුසලානං ධම්මානා සමා		උච්ඡින්නතනා	228
පනතියා	88	කොධො	43, 47, 227
කුසලෙ පතිසාපෙති	314	කොධො තාව චතතබ්බො	226
කුසලො	118	කොපඤ්ච	202
කුසලො ඵසො	236	කොපනීයෙ න කුප්පති	246
කුහකකුහකො	238	කොපො පකොපො	
කුහකා	237	සම්පකොපො	227
කුහා	179, 297	කොමාරහච්චං	297
කුජනෙකා	318	කොරඤ්ඤකකොරඤ්ඤකො	238
කුට්ඨාගාරං	139	කොලපානං	282
කෙතු	150	කොලපුත්තියෙන වා	
කෙතුකම්පනා	150		140, 149, 228
කෙනෙඤ්ඤා	25, 29, 45	කොසම්බකපානං	282
කෙන නුබො	242	කොසො	9
කෙනිධ ලොකසම්		කායාස්ස බ්‍රහ්මඵලො අසු	320
විකප්පයෙ	165	බජ්ජමානා	114
කෙ පන තෙ අරියා		බඤ්ජං	153
යෙසං ඵසො වංසො	334	බඤ්ඤං	108
කෙවලමිටි මහාපඨවිං	113	බණ්ඩුදනෙකා	176
කෙවලා	105	බත්තියස්ස වා	313
		බනති	102

පිළිබඳය.		පිළිබඳය.	
බකිකුසලා	141, 170	ගණක සුසුසුසුසු	314
බකිකුසලා	29	ගණක වර්ගය	314
බකිකුසලා	110	ගණක	313
බකිපරිසරය	63	ගණක අකුසලා ප්‍රධානතාව	314
බකිමමන්තරය මමන්තරය.	80	ගණක	262
බකිලොකො	31	ගණක	119
බයබමො	143	ගණක	66
බයබමො	177	ගණක	167
බය රාගය	184	ගණක ව පමුසුවන ව	155
බරදණක	220	ගණක	156
බරයාන	153	ගනකිකිකිසදුසිලොකො	315
බර	153	ගනකොටිකො	59
බලිකාය	293	ගනදිසො	59
බලිකමෙයි	202	ගනදො	59
බලික	258	ගන අපටිසකිකා	106
බලිකංසිරො	176	ගන	261, 306
බලපමන්තරය	138	ගනිපරිසරය	63
බාගික	329	ගනිය	112, 172
බාරාපතමන්තරය	197	ගනිය ගනි	309
බාරික	243	ගනිය සටෙවන	222
බිපා	57	ගනිය බාවන	309
බිලපනතාපි නපි	135	ගනිය වාදං උපෙති'නි ව	151
බිලපන	337	ගනි වා	134
බිණාසවසා	142	ගන	329
බිණාසවසානතොන බුකො	316	ගනික	76
බිරොදකිකුසලා	181	ගනික	167, 262
බුදුකො සිලකකිකො	87, 193	ගනික	295
බුපිපාසානි මියමානො	197	ගනිකතො	295
බුසිකො	334	ගනික	309
බමදකිකො	179	ගනි	166
බමනතාපි සමපාපෙති	314	ගනි ව මොහා ව	221
බමොතිපසා අවිවාදකුමි	239	ගනි තසා න විජ්ජන	248
බමි පසානි සබබි	313	ගනි විකබමනා ගොන	221
ගමන්	203	ගනික	167
ගමන්තො	319	ගනි	167
ගමන්තං පරලොකතො	176	ගනි වොසානිකි වා	262
ගමන් වා	268	ගනි එසො	170
ගප්පනතො	203	ගනිබබතොය වා	143
ගණවිසායනතොන වා	191	ගනිබබ	264
ගණසාමාන	181	ගනිබබව ඉසමි නි සබබසො	108

	පිළිබඳව.		පිළිබඳව.
ගැහැනු පිරිස	288	ගැහැනු පිරිස	277
ගැහැනු	9	ගැහැනු	184
ගැහැනු	297	ගැහැනු	9
ගැහැනු	58	ගැහැනු	252
ගැහැනු	53	ගැහැනු	217
ගැහැනු	153	ගැහැනු	298
ගැහැනු	53	ගැහැනු	186
ගැහැනු	261	ගැහැනු	151, 248
ගැහැනු	109	ගැහැනු	80, 114
ගැහැනු	174	ගැහැනු	155
ගැහැනු	261	ගැහැනු	38
ගැහැනු	238	ගැහැනු	76
ගැහැනු	140	ගැහැනු	265
ගැහැනු	202, 266, 314	ගැහැනු	68
ගැහැනු	209	ගැහැනු	332
ගැහැනු	238	ගැහැනු	278, 294
ගැහැනු	201	ගැහැනු	334
ගැහැනු	257, 261	ගැහැනු	197
ගැහැනු	334	ගැහැනු	139
ගැහැනු	143	ගැහැනු	64, 66
ගැහැනු	143	ගැහැනු	26
ගැහැනු	57	ගැහැනු	146, 292
ගැහැනු	273	ගැහැනු	239
ගැහැනු	206	ගැහැනු	212
ගැහැනු	211	ගැහැනු	202, 209
ගැහැනු	202	ගැහැනු	238
ගැහැනු	258	ගැහැනු	26, 120
ගැහැනු	77	ගැහැනු	190
ගැහැනු		ගැහැනු	153
ගැහැනු		ගැහැනු	77
ගැහැනු		ගැහැනු	77
ගැහැනු		ගැහැනු	325
ගැහැනු		ගැහැනු	264
ගැහැනු		ගැහැනු	264
ගැහැනු		ගැහැනු	146
ගැහැනු	151, 248	ගැහැනු	149, 227
ගැහැනු	190	ගැහැනු	196
ගැහැනු	279	ගැහැනු	334

සහස්‍රස්‍රපදොක්ත:

	පිඤ්ඤානි.		පිඤ්ඤානි.
ගොපෙනෙතො	180	වටකසකුණං	153
ගොපෙය්‍ය	281	වණ්ණාලො	206
ගොමයං	154	වණ්ණාලං	279
ගොරතෙඛන වා	251	වණ්ණකකං	227
ගොය්‍යනෙන	18	වතස්සො පටිසම්බද්ධො	241
ඝටිකාය	293	වතස්සො සීමායො	168
ඝටිතසන්ති	144	වතුකකණො	304
ඝටිතං	328	වතුජාජකානෙ උපෙකකුං	
ඝටියති	20	ආරභිත	335
ඝට්ටනං	185, 305	වතුජං	102
ඝට්ටයනෙතාපි නිඝති	239	වතුදෙසාපගනං වාසි	
ඝට්ටිකා	306	භාසති	231, 322
ඝට්ටිකො	334	වතුනනං අප්පමඤ්ඤනං	189
ඝට්ටියති	20	වතුනනං අරුපසමාපනතිනං	189
ඝතපානං	282	වතුනනං ඉභිපාදනං	46
ඝතකාලෙපි	175	වතුනනං කුසානානං	189
ඝරපවෙසො කාතබ්බො	297	වතුනනං පටිසම්බද්ධනං	189
ඝරමුඛාති ඔලොකෙනෙතො	277	වතුනනං මග්ගානං පුබ්බභාගෙ	
ඝරවජ්ඣු	38	විපස්සනා	326
ඝරෙසු වසනති	170	වතුනනං වෙසාරජ්ජානං	180
ඝාණං	117	වතුනනං සම්මප්පධානානං	46
ඝොරං	304	වතුබ්බිධං	303
ච	208	වතුරභිග්ගමනනාභතො	268
චකකචතතිනා	206	වතුරපස්සනො	62
චකුච්චාපර	180	වතුරෙ සභෙථ පරිදෙට්ඨ	
චකුච්චා රූපං දිස්සා	47, 277	ධම්මෙ	329
චකුච්චුනො	208	වතුචෙසාරජ්ජානෙතො	206
චකුච්චො	314	වතුචොකාරභවො	30
චකුච්චොදො	42	වතුභාකාරෙති රූපං විභුතං	
චකුච්චොලියෙන	277	භොති	253
චකුච්චිඤ්ඤාණං රූපදස්සනෙ	152	වතුති උපාදනෙති	171
චකුච්චසම්පදා	74	වතුති වච්ඡුචරිතෙති	222
චකුච්චසම්පස්සා	117, 236	වතභගෙධො	120, 220
චකුච්චසම්පස්සං යපෙනා	253	වතතරුගො	120
චකුච්චසම්මං අනතරගිනෙ	251	වතතායෙ පටියනනා	326
චකුච්චසම්මං උපනෙන ජනාති	251	වතතායෙ සතිපඨානා	121, 241
චකුච්චං	226	වතතායෙ සතිපඨානා	
චකුච්චි නෙව ලොලස්ස	277		325
චකුච්චි නෙව ලොලො	302	වතතාපි	173
චකුච්චි නෙව නිසජ්ජාය	290	වපලනා	295

	පිඨවිකාති.		පිඨවිකාති.
චම්චම්චම්චම්	181	චිත්තචිත්තං	202
චම්චම්චිත්තං	214	චිරකචාසිකං	196
චරණං	87	චිවරං	331
චරමානො	155	චිවරං පච්චකඛාති	237
චර වාදපමොක්ඛාය	204, 220	චුති	178
චරිතං	210	චුදිතො චචිති සතිමාහිනඤ්ඤ	335
චරිමො	64	චුලනිකං	271
චලකකුතා සඨිං	206	චුලාසිතිසහසානි කප්පානි	
චලතො	119	තිසනති යෙ මරු	106
චලිතසනති	144	චෙනසාසිලං නාම	86
චලිතං	306	චෙනසාපි විතතං පඤ්ඤානති	298
චලිතං	328	චෙනසිකො	291
චචති	20, 174	චෙනසිකං සිලං නාම	86
චචනතා	178	චෙනසො අධිසානානි	
චචමානෙ උපපජ්ජමානෙ	268	තිවෙසානුසයං	218
චායානුසයති	24	චෙනසො එකොදිභාවං	95
චාතුමමභාරජිකානං		චෙනසො පඤ්ඤානපච්චයං	76
දෙව්‍යානං	108	චෙනසො පරිජ්ඣායනා	180
චාපලං	295	චෙනසො විකේඛපො	229
චිඤ්ඤාලකෙන	293	චෙනසො විපච්චිකාරො	229
චිණ්ණචරණො	59	චෙනං	142
චිත්තකපි	193	චොචපානං	283
චිත්තභංගා මනො	106	චොරා	42
චිත්තවිචේකො	72	චොරා චා	19
චිත්තසංඛාරානිරෝධො	125	ඡබ්බිකා	57
චිත්තසම්පේ	335	ඡතතතා	39
චිත්තසං පසංඛිතා	335	ඡතතපථං	198
චිත්තසං ව්‍යාපනති	227	ඡදනං	28
චිත්තසං සාරභො	26	ඡද්දානසං	18
චිත්තාවිලකරණමනො		ඡද්දානිදානානි	250
කොති	227	ඡද්දාරාගපච්චිකතා	
චිත්තං	105	චිඤ්ඤාණසං	76
චිත්තං ආභාතෙනො		ඡද්දාරාගො	28, 246
උපපනො	227	ඡද්දො	11, 133
චිත්තං පඤ්ඤානති	139	ඡනො	66
චිත්තං පච්චාපෙනා	310	ඡනං අභිඤ්ඤාණං	189
චිත්තං පඤ්ඤිතති	76	ඡනං එසංයාමනානං	163, 242
චිත්තං පඤ්ඤිතෙනො	180	ඡනං බුඬධම්මං	189
චිත්තං පරිජ්ඣාමය්‍ය	290	ඡමතිතතතං	281, 307
චිත්තං සමාදහෙ	338	ඡමියං පච්චිකතං	214

පිඨකානි.

ජලංගසමනනාගතො	61	ජාතිපච්චයා ජරාමරණං	162
ජාදනා	146, 296	ජාතිපපාතමපි පපතති	192
ජිග්ඛුමිද්දං	214	ජාතිහයං	281
ජිනනාති වා	153	ජාතියා අනුගතා	306
ජේදකේන ජේදං	204	ජාතියා වා	140, 149, 228
ජේදනං	201	ජාතියා විජ්ඣවජ්ඣනො	317
ජණ්ණපථං	197	ජානනොති තිරෙති	119
ජනපදේ	11	ජානෙය්‍යම	258
ජනවාදධම්මාය	335	ජානං ජානාති	208
ජනා පමතතා	80	ජාලිනී	27
ජනිකා	26	ජණ්ණකං	153
ජනෙනති	256	ජතා ව	166
ජනතු	18	ජ්වහා	118
ජනතුනො	18	ජ්වහා තස්ස දුට්ඨා	26
ජප්පනා	28	ජ්වති	105
ජප්පනං	311	ජ්වති ස්වයස්ස	
ජප්පනනා	76	උපවේජ්ඣේ	178, 225
ජප්පා	28	ජ්වති ස්වයං	104
ජප්පිතතනං	28	ජ්වතුකාමො	26
ජමුපානං	282	ජ්විතං	105
ජයො නුබො මෙ	201	ජ්වො	18
ජරසාපි මියති	174	ජුණ්ණ	265
ජරාදුක්ඛං	50	ජොතිමාලිකං	196
ජරාය අනුසවා	306	කානපසුනො	77
ජරාය ඔසිතා	306	කානාති භාවෙනති	310
ජගරිතො	329	කානානුසුතො	335
ජගරියමනුසුතො	121	කානං	91
ජගරියානුසොගස්ස	45	කාසි න පාදලොලස්ස	289, 302
ජගු	18	කුඤ්ඤා	301
ජතකං	190	කුඤ්ඤා ධම්මං	247, 311
ජතරූපස්ස මලාරිකමපි		කුඤ්ඤා පවුතතා සමණෙන	
මුලං ධම්මි	325	ධම්මා	251
ජතවේදසමො කායො	304	කුඤ්ඤා විමුක්තො	255
ජතස්ස උපතිබ්බිතදුක්ඛං	53	කුඤ්ඤානිකා දසිං	120
ජාතස්ස ජරාධෙය්‍යතං දුක්ඛං	53	කුඤ්ඤාදස්සනාය	252
ජාති	64		210
ජාතිකතාරං	314	කුඤ්ඤාභූතො	208
ජාතිජරාමාරාධිමරණං			209
ධම්මනො	119	කුඤ්ඤාමපි කුඤ්ඤාපථො	252
ජාතිදුක්ඛං	48	කුඤ්ඤාසමුත්තිකියාය	252

පිළිබඳතා.		පිළිබඳතා.	
සද්ධාසම්මතං වාචං.	337	තථෙවං ව නතාරු ව	139
සද්ධාසම්මතං වාචං		තථෙවං	77
සද්ධාසම්මතං වාචං	252	තථෙවං	145, 256
සද්ධාසම්මතං වාචං		තථෙවං මනෝවිසුද්ධං	
සද්ධාසම්මතං වාචං	252	තථෙවං	46, 205
සද්ධාසම්මතං වාචං	252	තථෙවං තිලං	
සද්ධාසම්මතං වාචං	209	තථෙවං	268
	121, 156	තථෙවං	181
සද්ධාසම්මතං වාචං	171	තථෙවං	67
සද්ධාසම්මතං වාචං	253	තථෙවං අප්පභිභං	240
සද්ධාසම්මතං වාචං	182	තථෙවං	143
සද්ධාසම්මතං වාචං	38	තථෙවං	110
සද්ධාසම්මතං වාචං	194	තථෙවං	29
සද්ධාසම්මතං වාචං	177	තථෙවං	29
සද්ධාසම්මතං වාචං	54	තථෙවං	143
සද්ධාසම්මතං වාචං	179	තථෙවං	143
සද්ධාසම්මතං වාචං	176	තථෙවං	111
සද්ධාසම්මතං වාචං	140	තථෙවං	29
සද්ධාසම්මතං වාචං	200	තථෙවං	111
සද්ධාසම්මතං වාචං	260	තථෙවං	111
	300	තථෙවං	162
සද්ධාසම්මතං වාචං	325	තථෙවං	111
සද්ධාසම්මතං වාචං	238	තථෙවං	178
සද්ධාසම්මතං වාචං	200	තථෙවං	112
සද්ධාසම්මතං වාචං	217	තථෙවං	112
සද්ධාසම්මතං වාචං	325	තථෙවං	111
සද්ධාසම්මතං වාචං	239	තථෙවං	11
සද්ධාසම්මතං වාචං	104	තථෙවං	11
සද්ධාසම්මතං වාචං	254, 329	තථෙවං	112
සද්ධාසම්මතං වාචං	42	තථෙවං	29
සද්ධාසම්මතං වාචං	197, 331	තථෙවං	139
සද්ධාසම්මතං වාචං	326	තථෙවං	264
සද්ධාසම්මතං වාචං	153	තථෙවං	99
සද්ධාසම්මතං වාචං	256	තථෙවං	315
සද්ධාසම්මතං වාචං		තථෙවං	180
සද්ධාසම්මතං වාචං	335	තථෙවං	54
සද්ධාසම්මතං වාචං	185	තථෙවං	48
සද්ධාසම්මතං වාචං	77	තථෙවං	303
සද්ධාසම්මතං වාචං	282	තථෙවං	213
සද්ධාසම්මතං වාචං	48	තථෙවං	315

පිළිවෙත.		පිළිවෙත.	
කාන්තා සංඝ	198	කිසිමහං සමාදායන	75
කාන්තා සංඝයා නිවස	277	කිසි	64
කාන්තා සංඝයා පවිත්‍රකෝටි	64	කිසිසංඝයා	181
කාන්තා සංඝයා	142	කිසිසංඝයා	22
කාන්තා සංඝයා සංඝයා	182	කිසිසංඝයා	173
කාන්තා	55	කිසිසංඝයා සංඝයා	252
කාන්තා නිවස		කිසිසංඝයා	243
කිසිසංඝයා නිවස		කිසිසංඝයා	324
කිසිසංඝයා නිවස	144	කිසිසංඝයා	324
කාන්තා මුනි නිවස		කිසිසංඝයා	114
කාන්තා මුනි නිවස	134	කිසිසංඝයා	268
කාන්තා මුනි නිවස	248	කිසිසංඝයා	211
කාන්තා මුනි නිවස	169	කිසිසංඝයා	150
කාන්තා මුනි නිවස	186	කිසිසංඝයා	181
කාන්තා මුනි නිවස	289	කිසිසංඝයා	52
කාන්තා මුනි නිවස		කිසිසංඝයා	284
කාන්තා මුනි නිවස	327	කිසිසංඝයා	176
කාන්තා මුනි නිවස	59	කිසිසංඝයා	268
කාන්තා මුනි නිවස	59	කිසිසංඝයා	155
කාන්තා මුනි නිවස	151	කිසිසංඝයා	
කාන්තා මුනි නිවස	306	කිසිසංඝයා	93
කාන්තා මුනි නිවස	72	කිසිසංඝයා	
කාන්තා මුනි නිවස	336	කිසිසංඝයා	125
කාන්තා මුනි නිවස	153	කිසිසංඝයා	303
කාන්තා මුනි නිවස		කිසිසංඝයා	194
කාන්තා මුනි නිවස	145, 182	කිසිසංඝයා	303
කාන්තා මුනි නිවස	314	කිසිසංඝයා	
කාන්තා මුනි නිවස	120	කිසිසංඝයා	271
කාන්තා මුනි නිවස	22	කිසිසංඝයා	84, 184
කාන්තා මුනි නිවස	272	කිසිසංඝයා	263
කාන්තා මුනි නිවස	313	කිසිසංඝයා	124
කාන්තා මුනි නිවස	109	කිසිසංඝයා	236
කාන්තා මුනි නිවස	259	කිසිසංඝයා	
කාන්තා මුනි නිවස	228	කිසිසංඝයා	199
කාන්තා මුනි නිවස	272	කිසිසංඝයා	194
කාන්තා මුනි නිවස	210	කිසිසංඝයා	253
කාන්තා මුනි නිවස	75	කිසිසංඝයා	264
කාන්තා මුනි නිවස	19	කිසිසංඝයා	115
කාන්තා මුනි නිවස	20	කිසිසංඝයා	120
කාන්තා මුනි නිවස	106	කිසිසංඝයා	

පිළිබඳ කා. නි.		පිළිබඳ කා. නි.	
නිකාකාරෙහි	195	තෙ පව්වාගතො	136
තුණ්හිතාවේ	330	තෙ පරිසාරය	45
තුමො සහා හොති තිතින		තෙ පුරෙ මනා	108
පඤ්ඤා	257	තෙපි එරිතා	306
තුය්‍යාවචනං	185	තෙ හෙරවා	318
තුලනාය	264	තෙ හොගෙ	19
තුලසිනා	115	තෙලපතනං	318
තුසිතා ගණිමාගතො	313	තෙලපානං	262
තෙ 12, 47, 73, 136,	249	තෙ ලොකෙ විජිතා විනො	247
තෙ අඤ්ඤාසිතා කපොජ්ජං	200	තෙ වා ගවසාන	
තෙ අභිසංඛාර අපභිණං	151	වන්දුප්පමුඤ්ඤා	74
තෙ අමිලං ලහිනා		තෙ සත්තස්ස සමං	255
අනමිලං පරියෙසනති	243	තෙ සල්ලාහිසංඛාර	
තෙ එකච්චානං රූපානං		අපභිණං	309
දස්සනං	153	තෙ සල්ලෙ අභිසංඛාරොති	309
තෙ එකතො පක්කන්දනති	181	තෙ සුභිමය්‍යං	258
තෙ කාමා පරිහායනති	18, 19	තෙසං වස්සුතො රූපතණ්හා	
තෙ කාලතො උභිතිනා	153	සවති	240
තෙ කිලෙසෙ න පුතෙති	220	තෙසං ව පාපකමමං	
තෙ කුසලා	170	අවිපක්කවිපාකං කතං	
තෙවිවරිකඛිතං	138	බ්‍රහ්ම	305
තෙ ජිව්හගෙහන රසගහාති	243	තෙසං තෙසං සත්තානං	177
තෙ තක්කමනුස්සරනති	256	තෙසං මච්චපරෙතානං	176
තෙ දුප්පමුඤ්ඤා න හි		තෙසං තිරයවාසිනා	305
අඤ්ඤාමොක්ඛා	73	තෙහි ගතෙති	167
තෙ දුරතොපි පස්සනති	298	තෙහි වෙදෙති	156
තෙධාතුකෙසු කුසලෙසු		තෙහිස්ස න විජ්ජනති	248
ධම්මෙසු	216	තොසනන්තං	330
තෙධාතුකං කුසලාහිසංඛාරං	155	තනාස්ස	47
තෙ ධිර ඵලමාහංසු	110	තංකාරණං	185
තෙන ඤාණෙන	275	තංකාරණං තංගෙතු	55
තෙන ඤාණෙන		තංවරිතස්ස	185
සමන්තාගතො	124	තං ජනො නාච්චුජ්ඣති	47
තෙන තෙන න තුස්සනති	281	තං ජිවං	136
තෙන දිබ්බෙන චක්ඛුනා		තං ජිවං තං සරිරං	172
අභික්කන්තමානුසකෙන		තං තස්ස අපුරෙකවතං	248
සතෙත පස්සති	268	තංදිසිකා සාවකා හොනති	143
තෙනමති විබ්භන්තොති		තං නිකාමෙති	76
ගණති	194	තංකිදානා	55
තෙන සො මුනී	132	තංකිදෙස්සා නාදි	173

පිළිගතය.		පිළිගතය.	
කෘ. පව්වයා	55	දර්ශ	45
කෘ. පුරාණය	48	දවනමම.	294
කෘ. බොහි. බුද්ධිකෘතය	326	දසකපාවැන්න	231
කෘ. බුද්ධි උපසන්නය	247	දසනන. කසිණසමාපන්නය	189
කෘ. බුද්ධිවිද්. පසාය	229	දසනන. තපාගතවලාන.	189
කෘ. වන මේ නැති	312	දසනන. සඤ්ඤාභාවනාන.	189
කෘ. වා. සන්. අනුබන්ධ	260	දසබලධාරී	206
පසබලසෙය.	309	දසවැන්න. අනන්තකානිකා දිසි	114
පසා	179, 197	දසවැන්න. මිත්තදිසි	112, 172
පසා	44, 199	දසකාකාරෙහි නොබො	
පසාසිතිය	203	ඡයති	226
පසෙත	44	දසසාය	264
පසා	199	දසති	19
පාමගනො	172	දසර ව මහනනා ව	176
පාමගනො අනුසයවසෙන	66	දලපරකකමස	325
පාමවනො	325	දලකසමාදනො අස	198
පාමො	291	දලකවදනා	258
පාම.	199	දසා. තසා අවුබො	26
පිරවාද	200, 258	දනානි දදනති කාමඤ්ච නෙ	
පිර. කරෙය	198	උපබිපරිකකයාය	310
පිනමිබ.	43	දසවිය.	38
පින.	43, 310	දසිදසා	9
පිසිතනන.	310		29
පුලලකුමාරිඤ්ඤා	323	දිසතො න මඤ්ඤති	183
පුසොදන.	308	දිසබමිකො	209
පෙතො	230, 320	දිසබමිකං වා	170, 303
පොතෙපි දියමානෙ	331	දිසබමිකං ව ආනිසංසං.	143
පොත.	108	දිසපද	125
පොමන.	201	දිසසුභියාපි වෙ ආනිසංසෙ	
දසානති වා	163	පසාති	170
දසාපරනො	176	ඃ න මඤ්ඤති	183
දසාසය.	281	දිසානුසය	70
දසා	302	දිසානුසයො	108
දසෙති	222	දිසිගතානි	212
දස	42	දිසිගතිකස	143
දනනකස.	155	දිසිගත.	114
දනනතුමි. අනුප්පනන.	247	දිසිගත. සිලබ්බත. නු. ජිවිත.	214
දනනමයන	20	දිසිභජදිසු	143
දනනරෙහො	42	දිසිනිවෙසා	144
දනන. නයනති සමිති.	246	දිසිමෙධගානි	170

පිළිබඳව:		පිළිබඳව:	
දිවයින	114	දිවයින	28
දිවයින	114	දිවයින	141
දිවයින	54, 179	දිවයින	157, 304
දිවයින	153	දිවයින	274
දිවයින	114	දිවයින	48
දිවයින	263	දිවයින	219
දිවයින	152	දිවයින	174
දිවයින	235	දිවයින	52, 113
දිවයින	257	දිවයින	48
දිවයින	246	දිවයින	59
දිවයින	246	දිවයින	330
දිවයින	172	දිවයින	281
දිවයින	259	දිවයින	73
දිවයින	56	දිවයින	45
දිවයින	199	දිවයින	134
දිවයින	31	දිවයින	134
දිවයින	183	දිවයින	184
දිවයින	277	දිවයින	151
දිවයින	328	දිවයින	27
දිවයින	328	දිවයින	171
දිවයින	298	දිවයින	90
දිවයින	169	දිවයින	73, 145
දිවයින	10	දිවයින	262
දිවයින	111, 268	දිවයින	73
දිවයින	268	දිවයින	73
දිවයින	154	දිවයින	262
දිවයින	306	දිවයින	73
දිවයින	305	දිවයින	19
දිවයින	277	දිවයින	262
දිවයින	140	දිවයින	73
දිවයින	110	දිවයින	109
දිවයින	250	දිවයින	269
දිවයින	102	දිවයින	107
දිවයින	54	දිවයින	262
දිවයින	328	දිවයින	73
දිවයින	28	දිවයින	73
දිවයින	26	දිවයින	201
දිවයින	28	දිවයින	201

පිළිබිඹානි.			
දුමමනො	245	වාසසිද්ධිගතානං	114
දුමමජ්ඣං	307	විනායං	308
දුරතීවතනා	145	විසභස්සං මජ්ඣමිකං	
දුරුසදා	304	ලොකධානං	271
දුරුතතං	201	විනි කාරණෙති	190
දුරුමිර	74	විනි කාරණෙති මතතං	
දුලපිතං	201	ජනෙය්‍ය	330
දුමුඝාපයා	74	විනි ජවනාති රසං සායනි	26
දුමෙ විවාදස්ස ඵලානි	259	වෙ	8
දුස්සනා	227	වෙ ආනිසංසෙ පස්සති	143, 170
දුස්සමනීක්කමා	73	වෙධාපථො	307
දුස්සමුඝාපයා	74	වෙ පරිස්සයා	42
දුස්සමුමිර	74	වෙ මමතනා	112
දුස්සිතතතං	227	වෙ මාසිකෙපි	176
දුරෙ විවෙකානි තථා විධො		වෙලිහකං	307
සො	64		65, 150
දෙවගණපරිවුතො	313	ධනකතීනො	38
දෙවඤ්ඤාතණ වා	76	ධනජනිපච්චයාපි	303
දෙවතතාය වා	143, 170	ධනදස්සා	38
දෙවතා	190	ධනවා	207
දෙවතාපි ඛො සනති		ධනුකෙන	293
ඉතිමනතිස්සො	298	ධනෙන වා	150, 228
දෙවදෙවො	264	ධම්මකපිකො	140
දෙවමනුස්සෙති පුජිතො	132	ධා	208
දෙවලොකෙ අතතානං		ධම්මමච්ඡරිස්සෙන	79
හඤ්ජනි	192	ධම්මරතනං	188
දෙවස්ස වා මනුස්සස්ස වා	12	ධම්මරස්සස්ස	188
දෙවො වා	76	ධම්මවාදි	231, 322
දෙසනං	77, 80, 185	ධම්මවිවයසමෙධජ්ඣබ්බො	156
දෙසෙති	185, 225	ධම්මවිනායො	102
දෙසො	64	ධම්මස්සාමි	208
දෙමනස්සිතො	20	ධම්මසාකච්ඡා	273
දෙමනස්සං	20, 52, 180	ධම්මසුධම්මතං	274
දෙසචරිතො	273	ධම්මො	142
දෙසනීස්ස න දුස්සති	246	ධම්මානුස්සති	24
දෙසස්ස සනති	215	ධම්මාපි තෙසං න	
දෙසො	43, 227	පටිච්ඡිතාසෙ	172
දෙසං ව	202	ධම්මපසංගිතං	337
ධනතිංසාය තිරච්ඡානකථාය	231	ධම්මෙ ඤාතො ධම්මො	
ධාරං පිදහති	239	පටිභාසති	241

පිළිබිඹුකානි.		පිළිබිඹුකානි.	
බලමෙක	287	න අඤ්ඤා විතතං උපපජ්ජෙති	80
බලමෙසු උපපති වාදං	150	න අඤ්ඤං පඤ්ඤානෙ නිඤ්ඤි	312
බලමෙසු ව න ගච්ඡති	248	න අනාගරං ව යෙ භවතා ඥෙ	
බලමෙසු නිවේණිය		ව භවතා අනාගතා	104
සමුග්ගහිතං	144	න අධො ගච්ඡති	309
බලමො	78, 102, 185, 241	න අපචිනොති	62
බලමං	47, 157, 191	න අභිඤ්ඤාය	215
බාසුබ්ඨ	110	න අවසිද්ධි	309
බාසුපරියනෙත	63	න අංකාරපරිවික්කකෙන	276
බාසුලොකෙ	31	න අදියනති	77
බාවති	307	න අරුධෙතති	75
බික්කතිපාපා	109	න ඉඤ්ජති	248
බිති	292	න ඉතිකිරුය	275
බිතිමං	109	න ඉතිහිතිතං	275
බිතිසමපනො	109	න ඉධි පකුඤ්ඤානො	152
බිතා	182	න උග්ගණ්ණය	297
බිකුමරණං	54	න උපගච්ඡති	221, 259
	109	න උපබාරෙය	297
	121	න උපලකෙඛය	297
බුතඤ්ඤා බොතඤ්ඤා	145	න උපලිප්පති	121
බුතවාදෙ	237	න උපසමාය	215
බුතං	182	න උපාදියති	62
බුරුසමපග්ගානො	292	න උපෙති	221, 259
බුච්ඡාලං	55	න උය්හිනෙති	62
බුච්චො	177	න උසෙසු වදනෙ	248
බෙහුපකො	206	න එසෙය	266
බොතකා	75	න එතිදනතිකො	308
බොතො දිඨං න මඤ්ඤති	182	න එලිකමනාරං	308
බොතං	182	න ඔසිද්ධි	309
බොතා වුච්චති පඤ්ඤා	145	න කප්පති	263
බෙනෙත යුගං සමාගමං	204	න කමපති	266
බොතො	145	න කමතො නොපි සුතෙන	
බොතො න හි තෙන		නෙය්‍යො	221
මඤ්ඤති යදිදං දිඨසුතෙ		න කසාපි සද්දහති	242
මුතෙ වා	182	න කුමහිමුඛා	303
බොවතං	279	න කුහනාය	282
බංකො	206	න කොටි බාලො සමණෙසු	
න අඤ්ඤාතො හිකුඤ්ඤා		අපි	257
සනතිමෙසෙය	265	න කඛ්ඛනවිජ්ජා	286
න අඤ්ඤාසු පටිසංකීයා	312	න කඛ්ඛනානි	297

පිළිවිකාති.		පිළිවිකාති.	
සු ඛලොපිච්ඡබා	308	න ජබ්‍යපෙසතිඛයන	286
න ගච්ඡති	220	න ජනෙනති	167
න ගණනාය	297	න ජයති	311
න ගබ්‍හිනියා	308	න ජිවිත්ථ	105.
නගරෙ වා රුකෙ	295	න ජිවියාති	105
නගරං	66	නටං	153
න ගජවසෙය්‍ය	266	නට්ඨනති මා	153
නග්ගසමණකං	153	න ඵපෙනති අඤ්ඤමඤ්ඤං	108
න ව කෙනවි කොචි භායති	108	න තකකතෙතු	276
න ව තාව අංගමංග		න තදතිනන්ති	226
අපකඛ්‍යන්තො හොති	228	න තදස්සාදෙති	226
„ ජිද්ධවිජිද්ධකරණො		න තස්ස අද්දසම්ඛිති කිඤ්චි	275
හොති	228	න තාති උග්ගස්ස වදෙය්‍ය	
„ ජිවිතා වොරෙපනො		නාහො	220
හොති	228	න තාවාහං ඉමමිකා අසකා	
„ දණ්ඩසත්ථපරමසන්තො		වුසිතිස්සාමි	139
හොති	227	න තිසිහදනතිකො	308
„ දණ්ඩසත්ථං අභිනිපාතනො		න තෙන පාමං කුබ්බට්ඨ	265
හොති	228	න තෙන සෙසො මඤ්ඤට්ඨ	198
„ දණ්ඩසත්ථං අබ්‍යුත්තරිකො		න තෙනෙව විතරිං අප ජජති	226
හොති	228	න තෙ ලබ්‍හා ඉතො	
„ දිසාවිදිසානුචිලොකනො		පකකම්භං	303
හොති	227	න තෙසං කොචි	256
„ ඵරුසවාචං නිව්ඡාරණො		න තං අපාපුණ්ණිචා	139
හොති	227	නත්ඤ්ඤ කොචි	74
„ මුඛකුලානවිකුලානො		නත්ථි තාගිකො	108
හොති	227	නත්ථි මරණතො මොකෙකා	176
„ සුඛපට්ඨවාගාය සීතො		නත්ථි වා	153
හොති	228	නත්ථිත්ථ	145
„ සමාඤ්ජන පට්ඨිඤ්ජනො		නත්ථෙව තෙපි ජිවනති විති	
හොති	228	විතතසමුච්ඡිතා	106
„ හනුසඤ්චාපනො		නදනොතා	318
හොති	227	නදනොත	319
න වලති	248, 266	න දුතානුපපදනෙන	287
න වාටුකමාසාය	286	න දුරාදුතෙන	283
න විරසිතිකං	109	න දිසිතිජ්ඣානානුඛනායා	276
න වුණ්ණදුතෙන	285	න දිසියා	215
න වෙතයෙය්‍ය	335	න දිසො	313
නවං	278	න දුතගමෙනන	286
න ඡන්දග්ග	263		

පිළිගැනීම.		පිළිගැනීම.	
න සහකාරයාගේ පර.		නාතිවෙල.	335
පලිප්පලිපතන. උමරිතු. 74		නාදෙති න නිරසාති	313
න සඤ්ඤානෙතනි	168	නාදුසාසිං අනොසිතං	305
න සඤ්ඤාසඤ්ඤි	253		19
න සමො	240	නානතනත්ථා	280
න සමුපෙති	63	නානතනසඤ්ඤාස	69
න සනාතිනෙ	74	නානාකලිලමලපරිපුර.	214
න සනාති පඤ්ඤාපි වෙනොතිලා	135	නානාභාවො	177
න සමපවෙධනි	248, 266	නානාවදනති	255
න සමොධාය	215	නානාසනාපෙති	
න සාමනනා	72	සනාපනති	192
න සීද්ධි	309		168
න සුසුසනති	80	නාතිතිවිසති	259
න සොනං මදහනති	80	නාතිහසති	246
න සංකිතතිපු	308	නාමඤ්ඤා රූපඤ්ඤා පරිච්ඡා	252
න සංලිප්පති	121	නාමමෙව සිසුසති අකෙධයං	179
න සංසීද්ධි	309	නාමරූපපච්චයාසලායනනං	161
නසුසති	20	නාමං	117
න හඤ්ඤාදන්තී පසංසලාභා	202	නාටං	214
නභාපනං	294	නාලං සමාය	259
නභායති	239	නාචා	65
නභාරූ	139	නාචාය මහාසමුද්දං	
නභාරූසමිකිං	214	පකකඤ්ඤා	197
න හි අඤ්ඤාමොකතා	73, 74	නාසිසුං	139
න හි ඵනෙති යානෙති	247	නාහං ඵලං කරෙමි	146
න හි තමමයො සො	201	නාහං සතිසුංඝි	75
න හි තිං සකකසි සමපයානවෙ	204	නිකති	146, 292
න හි සනෙතා පරිසෙති.		නිකනති	28
කරෙතනති	301	නිකාමනා	28
න හි සමාතිවනනා	144	නිතිරණා	146, 292
න ඤ්ඤා රජ්ජනි නො		නිකෙතසාරිති වුච්චති	219
විරජ්ජනි	182	නිකකඤ්ඤාවචනං	12
න හොති වථාගතො		නිකතිලෙසො	202, 209
පරමමරණා	136, 173	නිකමිතාසා සෙ	305
න හොතිසි	12		291
නාගච්ඡති	220		121
නාගදනෙත	66	නිගගණනාති	338
නාගා	264	නිගගණා වාදිං	336
නාපෙතිති	311	නිගගණො නෙ අකතො	201
නාතිපරිකෙධපො	152	නිවිතිනා, නිවිතිනා	145

පිළිවිකානි.		පිළිවිකානි.	
නිව්වකාලං	55	නිබ්බාපණං	259
නිව්වුබ්බලා	108	නිබ්බිජ්ඣ	247
නිව්වසාරසාරෙත වා	305	නිබ්බුතතතා	141
නිව්වො	177	නිබ්බුතො	120
නිව්වොකො	120	නිබ්බුච්ඡා	273
නිව්විතිකා	145	නිබ්බෙසියං නිබ්බෙසිතං	204
නිජ්ඣංයනි	193		201
නිජ්ඣංපෙතා	207	නිබ්බෙසෙති වා සචෙ පතොසි	220
නිජ්ඣංයාමි	111	නිබ්බෙධිකාය	102
නිසා පරායණො හොති	250	නිමිත්තභාගාදි	277
නිඤ්ඤාකමමං	312	නිමුණො	67
නිඤ්ඤායො	312	නිමමානරතී	109
නිඤ්ඤායං	312	නිමුණා කාමා	11
නිත්තාරෙති	312	නියමාවතතනං	260
නිදානං	55, 249	නියොගවිමනං	12
නිද්දිසිකාරණං	213	නිරතොලො	60
නිද්දං තද්දං සහෙ පිතං	310	නිරතතා	248
නද්ධමති	325	නිරයෙ අත්තානං භඤ්ජනි	192
නිච්ඡිති	151	නිරයො	304
නිච්ඡානං	182	නිරයො භවතං	181
නිධානවතී	231, 322	නිරසනි	145
නිධිතං	335	නිරසනාදිකතං විතනං	
නිද්දමෙව අනෙති	259	සමපතංසෙය්‍ය තාවදෙ	338
නිද්දයපි	171	නිරුසනති	235
නිද්දය සො කුප්පති	201	නිරුත්තියා ඤානාය නිරුත්ත	
නිද්දිතකාරණං	257	පටිභායති	246
නිත්තාදී ව	311	නිරුපධිතං	72
නිත්තෙතතා	208	නිරුධිතණ්ඩා	28
නිණ්ණානපාපකං	125	නිරුධිධමෙමා	143, 177
නිපුණං	212	නිරුධිපටියොසානෙසු	
නිබ්බතතානං ධම්මානං	107	විතනං	229
නිබ්බතතා යෙව නිසන්ති	107	නිරුධිසං	58
නිබ්බණ්ණකුසලා	141, 170	නිරුධාය උපසමාය	215
නිබ්බණ්ණගතො	59	නිරුධං	255
නිබ්බණ්ණාමිමග්ගො	75	නිරුලාමපි හරති	191
නිබ්බණ්ණධාතුයා	181	නිවාරෙය්‍ය	281
නිබ්බණ්ණප්පෙතො	59	නිවිසා	80, 200
නිබ්බණ්ණප්පතං	152	නිවිසා වාදී	262
නිබ්බණ්ණමනසො	310	නිවුතා	192
නිබ්බණ්ණං	215	නිවුතො	66

පිළිබඳතානි.		පිළිබඳතානි.	
කීටවසෙති	273	නෙවනතානුකූලංසෙති	334
කීටිකෙන	329	නෙව ද්‍රව්‍ය	243, 245
කීටිදි	218	නෙව පජ්ඣති	62
කීටෙවති	191	නෙව විදුපෙති	63
කීටෙවතො	181, 317	නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤාහමො	30
කීටිකතො	121	නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනං	70
කීටිකයතා	247	නෙව සුමතො	245
කීටිකරුකතො	120	නෙව සංසිඛති	62
කීටිකරුකපඤ්ඤා	333	නෙව භොති න න භොති	
කීටිකරො	305	තථාගතො පරමමරණං	136
කීටිකතො	144	නෙව භොති න න භොති	173
කීටිකතො සෙති	337	නෙසජ්ජිකම්භං	138
කීටිතං වා	19	නො අපපටිතාරියං	252
කීටෙව වඩකමෙ		නොපි අසඤ්ඤා	253
වඩකමනතානං	238	නොපි තෙන	216
කීතො	209	නො විදුතො	295
කීතො වා	202	පකතියා ලකම්භං අඤ්ඤාතං	263
කීයති	18	පකපටිතා	142
කීයාණං	152	පකමනං	311
කීවරණෙති විතනං විවිතනං	69	පකාසෙති	185
කීවරණං	12	පකුප්පසනති	144
කීලො ව වණණං	267	පකඛන්දිකා	42
කීලං	267	පකඛන්දිකං	295
කුපරතො	263	පකඛනං	153
නෙකකමමරති	315	පභාලෙභා	67
නෙකකම්මසඤ්ඤා	122	පභාතිතසිරො	199
නෙකකම්මාහිරතානං	72	පඤ්ඤං	214
නෙජ්ඣ	248	පඤ්ඤා	26, 194
නෙතා	207	පභිභවිතො	293
නෙති	259	පචලාසිකා	310
නෙතං සානං විජ්ඣති	74	පච්චක්ඛාය	191
නෙයො	209	පච්චතනමෙව	261
නෙයො වා	202	පච්චතීකා	47
නෙරසිකානං	181	පච්චතීකෙසු පච්චාමිතෙතෙසු	295
නෙරසිකොති වා	150	පච්චනති න ව මියරෙ	304
නෙරසිකොති වාදං උපෙති		පච්චසිකො	230, 320
උපගමන්ති	151	පච්චයො	55, 150, 249, 332
නෙරසිකං දුක්ඛං	52	පච්චාසට්ඨා	305
නෙලො	231, 322	පච්චාසාතිතමනා	134
නෙව අච්ඡාති	62	පච්චාසනමනා	134

පිළිබඳව.		පිළිබඳව.	
පව්වකතා	305	පසුපස පහදා ඇති ලො	206
පව්වකර්මයාම	134	පසුපස පෙත	207
පව්වපසිතා කාම	10	පසුපස පෙති	185, 224
පව්වපසනා	9	පසුපස බල	38
පව්වපසිතො විතතකකණේ	105	පසුපස විමුක්තයා	221
පව්වපසනො න ජිවති	106	පසුපස සම්පනො	301
පව්වපසනා	209	පසුපස ජිවය	109
පව්වකමුනිනො	125	පසුපස පුරකකතා	329
පව්වනති	216	පසුපස අභිසම්බරිතා	
පව්වනොපි	54*	අභිසම්බරිතා	212
පව්ව	38	පසුපස ජිවය පෙති	301
පව්ව නෙමානු කිසුවන	311	පව්වකණ්ඩකර	203
පව්ව පුරෙ වාපි		පව්වකණ්ඩ	301
අපෙකකමානො	73	පව්වකමම කර්මයාම	201
පව්වහතන	265	පව්වකමම නෙ දුකකත	201
පව්වසමනාහතා	208	පව්වකුප්පතා	195
පව්වනෙය්‍ය	281	පව්වකුප්පතො	69
පව්වමයාම	265	පව්වහතණනො වා	330
පප්පනා	76	පව්වසසුප්පය	69
පප්හති	120	පව්වසසුප්පපනො	70
පප්හිති	62	පව්වසසුප්පයො	239
පප්	210	පව්වසානාය	331
පප්නෙය්‍යාම	253	පව්වසානො	227
පප්පක	295	පව්වස	227
පප්කායති	193	පව්වසමුප්පනා	142
පසුව කොසාසං ප්‍රකෙය්‍ය	290	පව්වසමුප්පනො	177
පසුවපි වෙනොබිලෙ	337	පව්වප්පනාකමනො	239
පසුවනනං සම්	298	පව්වප්පනා	192
පසුව රජති	337	පව්වප්පනාති	239
පසුවෙතාකාරකවො	30	පව්වප්පනො	66, 202, 209
පසුවහාකාරෙති නාදී	173	පව්වප්පනං	238
පසුවති කාමගුණෙති	181	පව්වතිසාසනාය	193, 256
පසුවාහිසුප්පයොනො වා	171	පව්වතිසාප්පිති	155
පසුවහිති පසුපසි	61	පව්වතිසාසිගෙයො	120, 220
පසුපසති පරමිති	106	පව්වපකකර	203
පසුපසව	121	පව්වපක	301
පසුපසව හෙති	102	පව්වපප්පති	251
පසුපස	38, 109, 156, 233	පව්වපති	190
පසුපසවකතා	111	පව්වපදං වදෙති	266
පසුපසතිරෙති	315	පව්වප්පිසං	203

	පිටිවිකිකි.		පිටිවිකිකි.
පරිපාලනාධිකාරී	141	පරිපාලනාධිකාරී	166
පරිපාලනාධිකාරී	120	පරිපාලනාධිකාරී සහ කිලෝමීටර	203
පරිපාලනාධිකාරී	193, 259	පරිපාලනාධිකාරී	301
පරිපාලනාධිකාරී	255	පරිපාලනාධිකාරී	101, 331
පරිපාලනාධිකාරී	27	පරිපාලනාධිකාරී	338
පරිපාලනාධිකාරී	188	පරිපාලනාධිකාරී	303
පරිපාලනාධිකාරී	304	පරිපාලනාධිකාරී	185, 225
පරිපාලනාධිකාරී	240	පරිපාලනාධිකාරී සහ පාලනාධිකාරී	69
පරිපාලනාධිකාරී වා	140, 150	පරිපාලනාධිකාරී කොමසාරිස් ජනරාල්	140
පරිපාලනාධිකාරී	203, 301	පරිපාලනාධිකාරී	91
පරිපාලනාධිකාරී	334	පරිපාලනාධිකාරී සහ පාලනාධිකාරී	290
පරිපාලනාධිකාරී	314	පරිපාලනාධිකාරී සහ පාලනාධිකාරී	154
පරිපාලනාධිකාරී	12	පරිපාලනාධිකාරී සහ පාලනාධිකාරී	238
පරිපාලනාධිකාරී	77	පරිපාලනාධිකාරී	27, 171
පරිපාලනාධිකාරී	287	පරිපාලනාධිකාරී සහ පාලනාධිකාරී	314
පරිපාලනාධිකාරී	203	පරිපාලනාධිකාරී	10
පරිපාලනාධිකාරී සහ පාලනාධිකාරී	80	පරිපාලනාධිකාරී	269
පරිපාලනාධිකාරී	152	පරිපාලනාධිකාරී	301, 310
පරිපාලනාධිකාරී සහ පාලනාධිකාරී	253	පරිපාලනාධිකාරී සහ පාලනාධිකාරී	62
පරිපාලනාධිකාරී	152	පරිපාලනාධිකාරී	323
පරිපාලනාධිකාරී	262	පරිපාලනාධිකාරී	204
පරිපාලනාධිකාරී සහ පාලනාධිකාරී	326	පරිපාලනාධිකාරී සහ පාලනාධිකාරී	200
පරිපාලනාධිකාරී	309	පරිපාලනාධිකාරී	212
පරිපාලනාධිකාරී	215	පරිපාලනාධිකාරී සහ පාලනාධිකාරී	310
පරිපාලනාධිකාරී සහ පාලනාධිකාරී	253	පරිපාලනාධිකාරී	121
පරිපාලනාධිකාරී සහ පාලනාධිකාරී	59	පරිපාලනාධිකාරී සහ පාලනාධිකාරී	313
පරිපාලනාධිකාරී	142, 229, 328	පරිපාලනාධිකාරී	37
පරිපාලනාධිකාරී	134	පරිපාලනාධිකාරී	56
පරිපාලනාධිකාරී	305	පරිපාලනාධිකාරී	314
පරිපාලනාධිකාරී	227	පරිපාලනාධිකාරී	180
පරිපාලනාධිකාරී	201	පරිපාලනාධිකාරී	330
පරිපාලනාධිකාරී සහ පාලනාධිකාරී	331	පරිපාලනාධිකාරී	206
පරිපාලනාධිකාරී-පෙ-ආහාරකරු	243	පරිපාලනාධිකාරී සහ පාලනාධිකාරී	6'
පරිපාලනාධිකාරී	203	පරිපාලනාධිකාරී	201
පරිපාලනාධිකාරී සහ පාලනාධිකාරී	63	පරිපාලනාධිකාරී	181
පරිපාලනාධිකාරී	134	පරිපාලනාධිකාරී	181
පරිපාලනාධිකාරී සහ පාලනාධිකාරී	188	පරිපාලනාධිකාරී	181
පරිපාලනාධිකාරී සහ පාලනාධිකාරී	289	පරිපාලනාධිකාරී	181
පරිපාලනාධිකාරී	203	පරිපාලනාධිකාරී	231
පරිපාලනාධිකාරී	204		

	පිළිවිකාති.		පිළිවිකාති.
පතිසෙවනෝ	181	පහබ්බනෝ	119
පත්තබ්ජ්ඣකං	282	පහවිකා	108
පත්තබ්බං	139	පහවෝ	249
පත්තභ්ඤ්ඤං	216		206
පත්තාලිහනෙක	293	පමාදසානං	251
පත්ථෙව්	199	පමාදො	44
පත්තනා	28		258
පත්තයමානස්ස	12	පමුස්සති	191
පත්තයානෝ දීසං අගතපුබ්බං	319	පමෝවනාය	75
පත්තෙනති	200	පමෝදනා	15
පථඤ්ච	301	පමෝහො	301
පථො	152	පයිරුපාසති	324
පදපාරිසුරි	142	පයුත්තස්ස	185
පදසන්ති	142	පයොගො	305
පදසංසග්ගො	142	පයොජෙනති	295
පදහති	139	පයොපානං	282
පද්ධපුබ්බතාපෙතං	142	පරකකමෙක	139
පදුළුමනා	134	පරකකමෝ	291
පදුමපතෙත	182	පරචිත්තඤ්ඤානෙක වා ඤානි	169
පදෙසෙ	211	පරචිත්තවිදුනියො	298
පධානං	133	පරචිත්තවිදුනෝ	298
පන	208	පරතො	119
පනතමති	318	පරතොසොසො	135
පනතාති	188	පරත්තභාවෝ	171
පනෙත	319	පරත්තභාවං	133
පනතඛජේ	60	පරත්තො	29
පනතභාරො	60, 263	පරදුරමපි ගවජති	191
පනතසිරො	25	පරතිමිතකාමා	11
පපඤ්චසම්බ්ධා	265	පරතිමිතවසවතති	109
පපඤ්චායෙව පපඤ්චසම්බ්ධා	254	පරපුභ්ගලං සාතෙතී	228
පපාතෙපි පපතති	192	පරමකුසලං	154
පබ්බජිතා	204	පරමස්සියා	107
පබ්බජිතා ආපතති		පරමත්තෝ වා	202
ආපජ්ජනතා	249	පරමනති දීඝිසු පරිබ්බසානෝ	169
පබ්බජිතො සමණෝ නො	191	පරමපුරිසො	62
පබ්බජ්ජාසම්බ්ධානෙක වා	191	පරමවෙසුලුප්පතො	228
පබ්බතපඤ්ඤාරා	317	පරමප්පතතිපතො	32
පබ්බතානං ගුහාසු වා	317	පරමවොදනප්පතානං	72
පබ්බතො වා	268	පරමුස්සදගතො	228
පබ්බතං	68	පරමං ආරොග්ගප්පතං	151

	පිළිබඳව.		පිළිබඳව.
පරමමරණය	186, 270	පරිත්‍යාගය	144
පරමමුඛය	166	සමමුඛය	144
පරමෝක්‍යවර්ණය		පරිත්‍යාගය	330
දක්‍ෂා විනය	272	පරිත්‍යාගය	228
පරමාදේශ්‍ය ආශාතො	167	පරිත්‍යාගය	108, 259
පරමාදේශ්‍ය ආශාතො		පරිත්‍යාගය	39
අප්‍රාප්තිය	247	පරිත්‍යාගය	115
පරමවිකල්පය	147	පරිත්‍යාගය	45
පරිමිත ජාත්‍යය වා	145	පරිත්‍යාගය	202
පරිමිතය	325	පරිත්‍යාගය	177
පරිමිත වෙ බවමා	256	පරිත්‍යාගය	330
පරිමිත ව	136	පරිත්‍යාගය	249
පරිමිත දායකත්වය	299	පරිත්‍යාගය	20, 180
පරිමිත දායකත්වය	287	පරිත්‍යාගය	19, 193
පරිමිතය	136	පරිත්‍යාගය	74
පරිමිතය වා	172	පරිත්‍යාගය	19
පරිමිතය දිව්‍යවේදන	66	පරිත්‍යාගය	20, 193
පරිමිතය	248	පරිත්‍යාගය	191
පරිමිතය	167	පරිත්‍යාගය	108
පරිමිතය	156	පරිත්‍යාගය	115
පරිමිතය	114	පරිත්‍යාගය	242
පරිමිතය	306	පරිත්‍යාගය	273
පරිමිතය	197	පරිත්‍යාගය	137
පරිමිතය	197	පරිත්‍යාගය	110
පරිමිතය	295	පරිත්‍යාගය	191
පරිමිතය	300	පරිත්‍යාගය	77
පරිමිතය	301	පරිත්‍යාගය	330
පරිමිතය	252	පරිත්‍යාගය	190
පරිමිතය	333	පරිත්‍යාගය	113
පරිමිතය	170, 200	පරිත්‍යාගය	326
පරිමිතය	252	පරිත්‍යාගය	58
පරිමිතය	146, 292	පරිත්‍යාගය	58
පරිමිතය	11, 113	පරිත්‍යාගය	231, 322
පරිමිතය	38	පරිත්‍යාගය	310
පරිමිතය	146, 292	පරිත්‍යාගය	304
පරිමිතය	57	පරිත්‍යාගය	185
පරිමිතය	59	පරිත්‍යාගය	197
පරිමිතය	125	පරිත්‍යාගය	111
පරිමිතය	59, 163	පරිත්‍යාගය	39
		පරිත්‍යාගය	63

පිළිවෙත්		පිළිවෙත්	
පරිසර සහන සහාය	308	පරිසර පරිවහන	197
පරිසර සහන	28, 307	පරිසර පරිවහන	74
පරිසර සහන	185	පරිසර	194, 311
පරිසර සහන	243	පරිසර	203
පරිසර සහන	77	පරිසර	119
පරිසර සහන	258	පරිසර	107
පරිසර සහන	253	පරිසර	240
පරිසර සහන	310	පරිසර	208, 250
පරිසර සහන	35	පරිසර	336
පරිසර සහන	21	පරිසර	155
පරිසර සහන	26	පරිසර	206
පරිසර සහන	209	පරිසර	137
පරිසර සහන	170	පරිසර	256
පරිසර සහන	314	පරිසර	329
පරිසර සහන	194	පරිසර	215
පරිසර සහන	307	පරිසර	145
පරිසර සහන	39, 45	පරිසර	204
පරිසර සහන	202	පරිසර	199
පරිසර සහන	144	පරිසර	181
පරිසර සහන	258	පරිසර	201
පරිසර සහන	143	පරිසර	234
පරිසර සහන	253	පරිසර	315
පරිසර සහන	266	පරිසර	115
පරිසර සහන	146, 29	පරිසර	111
පරිසර සහන	318	පරිසර	237
පරිසර සහන	45	පරිසර	175
පරිසර සහන	202	පරිසර	
පරිසර සහන	19, 193	පරිසර	274
පරිසර සහන	293	පරිසර	207
පරිසර සහන	202	පරිසර	224
පරිසර සහන	264	පරිසර	38
පරිසර සහන	54	පරිසර	76
පරිසර සහන	193, 307	පරිසර	204
පරිසර සහන	193	පරිසර	200
පරිසර සහන	145	පරිසර	201
පරිසර සහන	74	පරිසර	73
පරිසර සහන	180	පරිසර	174
පරිසර සහන	44	පරිසර	305
පරිසර සහන	197	පරිසර	246
පරිසර සහන	68, 153	පරිසර	54

	පිළිබිකානි.		පිළිබිකානි.
සංස්කෘතං	112	පාදෙ පාදං	290
සංස්කෘතො	21	පානාගාරං	323
සංස්කෘ ලාලසෙනං පුද්	176	පාපකා	47, 220
සංස්කෘති	110	පාපකා දිසි	148
සංස්කෘතා	116	පාපකිරියා	146, 292
සංස්කෘත පාසානි	208	පාපකං පටිභාණං	148
සංස්කෘත පාරගු	58	පාපකං විජ්ජානං	148
සංස්කෘත විභූතෙන	253	පාපකං සිප්පායනං	148
සංස්කෘත	56, 115, 328	පාපකං සීලං	148
සංස්කෘත	15	පාපකං සුතං	148
පාසිණ්ණෙයො	120, 220	පාපණිකා වා නන්තකානි	237
පාසිණ්ණා	219	පාපධමෙව	239
පාසිනගමනෙන	286	පාපා ජිග්‍රව්‍යමානා	260
පාසොසි	204	පාපිකං චූච්ඡං පණ්ණිදහති	146
	38	පාපිච්ඡා	237
පාසිභෙයො	26	පාපුරණා	9
පාසිබ්‍රහ්මකි	38	පාමොක්කං	137
පාසිබ්‍රහ්ම	263	පාමොජ්ජං	16
පාසිබ්‍රහ්ම	77, 192	පායනනියා	308
පාසිබ්‍රහ්ම	167	පාරම්පතො	58
පාසිබ්‍රහ්ම	66	පාරිච්ඡන්තකමුලෙ	313
පාසිබ්‍රහ්මො	194	පාරිසර්පා	201
පාසිබ්‍රහ්මො ඵසො	171	පාරං ගවේශ්‍ය	57
පාසිබ්‍රහ්මො	216	පාරං ගතො න පවෙති	
පාසානිකෙන ආසවකකා	267	පාරං චූචිති අමතං	172
පාසාගේ වා	268	පාසානිකං	57
පාසාගුණාදියා	30	පාලිතමුගමවර්තයා	59
පාසාගුණා විසෙසො නිදේශො		පාලෙති	68
පාසාගුණා විසෙසො නිදේශො	2	පාවචනං	102
පාසාගුණා විසෙසො නිදේශො	191	පාවද	137
පාසාගුණා විසෙසො නිදේශො	278	පාවදති	140
පාසාගුණා විසෙසො නිදේශො	278	පාසාදනියා	201
පාසාගුණා විසෙසො නිදේශො	305	පාසාද	139
පාසාගුණා විසෙසො නිදේශො	111	පාසාදිකං	267
පාසාගුණා විසෙසො නිදේශො	85, 86	පාසාදිකං	282
පාසාගුණා විසෙසො නිදේශො	286	පාසාදිකං	138
පාසාගුණා විසෙසො නිදේශො	202	පාසාදිකං	237
පාසාගුණා විසෙසො නිදේශො	19	පාසාදිකං	182
පාසාගුණා විසෙසො නිදේශො	229	පාසාදිකං	194
පාසාගුණා විසෙසො නිදේශො	26		

පිළිවෙත් පද්ධති අනුක්‍රමණිකය.

පිළිවෙත්.		පිළිවෙත්.	
පුද්ගලික පහවිත:	108	පොසිතො:	203
පුද්ගලික, ධර්මකතා: පහය	155	පොසො:	18
පුද්ගලික පහය	155	පංසුකුලිකත:	138
පුද්ගලික සන්නිවේදන පහය	155	පංසුකුල:	138
පුද්ගලික පොත	139	පංසුපිසාවතො:	206
පුද්ගලික පොත:	207	එකුනති:	115
පුද්ගලික පොත:	206	එකුමානෙ:	115
පුද්ගලික පොත:	308	එකුමාන:	305
පුද්ගලික පොත:	75	එතින:	328
පුද්ගලික පොත:	206	එතින:	212
පුද්ගලික පොත:	207	එරුසා වාම:	82
පුද්ගලික පොත:	207	එලකසෙය්:	309
පුද්ගලික පොත:	38	එලකෙ ව:	330
පුද්ගලික පොත:	212	එලකුසල:	170
පුද්ගලික පොත:	143	එලකුසල:	282
පුද්ගලික පොත:	265	එලකුසල පනත:	පානො
පුද්ගලික පොත:	55	පනත:	176
පුද්ගලික පොත:	194	එලකුසල:	176
පුද්ගලික පොත:	143	එලකු:	37
පුද්ගලික පොත:	143	එසාපවයා වෙදන:	162
පුද්ගලික පොත:	237	එසාපවයා:	140
පුද්ගලික පොත:	282	එසාපවයා:	171
පුද්ගලික පොත:	207	එසාපවයා:	327
පුද්ගලික පොත:	176	එසාපවයා:	281
පුද්ගලික පොත:	329	එසාපවයා:	57
පුද්ගලික පොත:	278	එසාපවයා:	116, 171
පුද්ගලික පොත:	179	එසාපවයා:	116
පුද්ගලික පොත:	325	එසාපවයා:	243
පුද්ගලික පොත:	53	එසාපවයා:	282
පුද්ගලික පොත:	313	එසාපවයා:	155
පුද්ගලික පොත:	231, 322	එසාපවයා:	812
පුද්ගලික පොත:	175	එසාපවයා:	244
පුද්ගලික පොත:	236	එසාපවයා:	179
පුද්ගලික පොත:	297	එසාපවයා:	193, 307
පුද්ගලික පොත:	55	එසාපවයා:	155
පුද්ගලික පොත:	167	එසාපවයා:	155
පුද්ගලික පොත:	141	එසාපවයා:	115
පුද්ගලික පොත:	334	එසාපවයා:	153
පුද්ගලික පොත:	300	එසාපවයා:	55
පුද්ගලික පොත:	231, 322	එසාපවයා:	55

පිළිගැනීම්.		පිළිගැනීම්.	
පොදුබිම්:	263	බිලාසයෝ :	25
පොදුබිම්:	9	බිජනිකාරේ	297
පැණිකි	299	බුජකිතා සව්වානිති බුද්ධෝ	316
බන්ධනාගාර	279	බුද්ධවක්කුතා	111, 272
බදුරපාන.	282	බුද්ධ සුඛෝසි.	274
බද්ධ	263	බුද්ධානුස්සාවිං භාවෙනො	24
බද්ධතෙ	263	බුද්ධිමා	121
බද්ධතා	28, 216	බුද්ධෝති තෙනසේන බුද්ධෝ	316
බද්ධතා එතං	171	බුද්ධි	191
බලයා	279	බොධියා මුලේ	203
බලාකාති වා	115	බොධියා මුලේ සහ	
බලිකවාද	258		
බලිසමංසිකා	197	පටිලාහා	190, 317
බලිසො	311	බොධිතා පජ්ජාති=බුද්ධෝ	316
බලෙන	75	බාසුන්කසිලිභතා	142
බලෙසු ව වසිභාවං	316	බාසුන්කං තෙ දුරේපිතං	201
බහිමා	10	බානනිකරිතා	199
බහිමා ව සබ්බනිමිත්තෙති	71	බානනිකරේති	120
බහිමා පරිසාය	314	බාපථං	80
බහිමා රූපානි පසානි		බාධිතං	153
සුචරණදුර්බලණනානි	69	බාධිතා අභිභූතා	306
බහිනිකබ්බතමුලකං දුක්ඛං	50	බාපාදසංඝාද	122
බහි සොහමානා	314, 315	බුහමකාසිනො	109
බහුකෙපි දීයමානෙ	330	බුහමවරියානුක්කහාය	244, 245
බහුජනකන්තා	231, 322	බුහමවරියෙන වා	76
බහුජනමනාපා	231, 322	බුහමවරියං	102
බහුකාතිවජ්ජෙනා	64	බුහමවාරිපටිඝ්ඤා	239
බහුකාමිධබ්බතං	315	බුහමකතාය වා	143
බහුසාධාරණා	22	බුහමභූතෙන	121
බාධයති	51	බුහමභූතො	208
බාලානං	141	බුහමස්සරේ	314
බාලො	255	බුහමණ්	168
බාලං දහනති මිජ්ඣ		බුහමණ්	190
අඤ්ඤාමඤ්ඤං	200	බුහමිනි	203
බාලාං	307	බුහි	184, 224
බාහාවිකේඛපකා	239	බුහෙනා සුඤ්ඤාභාරතං	289
බාහිතපාපධම්මො	250	හගඤ්ඤා	42
බිඤ්ඤ ව	314	හගවා	186, 188
බිලයානො	145	හහිනි	182
බිලහිතපාලිකං	196	හහිනිමරණං	54

පිළිවිතැනි.		පිළිවිතැනි.	
භග්‍යදේශනා	188	භවා	110
භග්‍යරාශෝ	188	භවානං අනාතකරෙ	188
භග්‍යා	166	භ්වාභවාය	171
භග්‍යා ගව්ජනාදි අදස්සනං	107	භවාභවාය න සමෙති	255
භග්‍යො තෙසං පුරකකතො	107	භවාභවෙසු	10, 112
භජනී	324	භවාය විභවාය වා	247
භජනො	181, 317	භවිස්සාම නුබො මයං	83
භජ්	188	භවිස්සාම නුබො න	
භණ්ණි	140	නුබො භවිස්සාම	88
භණ්ණාසංගොති	195	භවෙසු	110, 12
භණ්ණාති	110	භවො	112, 280
භණ්ණාසංගොති	195	භවොසො	56
භණ්ණිනාකාරකා	185	භවොසං	199
භතකා	88	භවං වා	134
භතකයානපටිභොගො	192	භස්සකාරකා	185
භතනං	191	භාකුටිකා	237
භද්දකං	267	භාගසො මිතො	304
භද්දපිළිකසමානං	207	භාගීවා	188
භද්දකාරතනවිහාරං		භානා	182
පච්චවෙකකමානො	327	භානුමරණං	54
භනතතනං විතතස්ස	229	භායතී	228
භනතං	328	භාරස්ස නිකෙඛපනං	264
භබ්බාභබ්බෙ	210	භාරිකං	57
භයනො	119	භාවනාපාරතු	58
භයදස්සාපී	87	භාවිතකායො	188
භයමනතරනො ජනං	47	භාවිතො ස දනො	247
භයමපි හෙරවමපි තඤ්ඤෙව	281	භාවෙනබ්බා	163
භයා	41	භාවෙනබ්බං	59
භයානකං	281	භාවෙනො	33
භයාපනුනා	38	භාසිනො	329
භයං	305	භික්ඛු	85
භයං උප්පාදෙති දුක්ඛං		භික්ඛුනීනං	324
දෙමනස්සං පටිසංවෙදනී	303	භික්ඛුනො	180
භවඤ්ච නාභිජ්ජෙය්‍ය	281	භික්ඛුනං	324
භවතජ්ජිනා	255	භිජ්ජනති	19
භවතණ්ණා	28	භිනතීබ්ලෙ	66
භවතෙතති	27	භිනතනීලෙසමුලෙන	250
භවපච්චයා ජනී	162	භිනතනාවං	54
භවපට්ඨනො	63	භිනතනාති වා	153
භවසංතබ්බා	73	භිනතානං වා සකානා	230, 321

පිළිබඳව.		පිළිබඳව.	
මිනිසුන්.	16, 205	මහලලනෝ	178
මිනිසුන්ගේ.	10	මහාතිබ්බිසුන්ගේ	304
මිනිසුන්ගේ.	264	මහාගෙඩො	194
මිනිසුන්ගේ.	324	මහා ව කාලමෙහෙ	
මිනිසුන්ගේ.	188	අබ්බුතිනෝ	268
මිනිසුන්ගේ.		මහානාගා	248
මිනිසුන්ගේ.	192	මහාතිරයේ	304
මිනිසුන්ගේ.	246	මහාපනෙඩො	202
මිනිසුන්ගේ.	293	මහාපරිවාරේ	202
මිනිසුන්ගේ.	43	මහාපරිවාරේ	202
මිනිසුන්ගේ.	118, 226	මහාපරිවාරේ	22
මිනිසුන්ගේ.	227	මහාබ්බුතිනෝ	194
මිනිසුන්ගේ.	15, 204	මහාතිනාපනේ	22
මිනිසුන්ගේ.	125	මහාබ්බුතිනෝ	107
මිනිසුන්ගේ.	124	මහාබ්බුතිනෝ	140
මිනිසුන්ගේ.	229, 307	මහාපරිවාරේ	272
මිනිසුන්ගේ.	118	මහාපරිවාරේ	210
මිනිසුන්ගේ.	38	මහාපරිවාරේ	143
මිනිසුන්ගේ.	196	මහාපරිවාරේ	264
මිනිසුන්ගේ.	193	මහාපරිවාරේ	194
මිනිසුන්ගේ.	11	මහාපරිවාරේ	18
මිනිසුන්ගේ.	112, 177	මහාපරිවාරේ	182
මිනිසුන්ගේ.	113, 311	මහාපරිවාරේ	194
මිනිසුන්ගේ.	256	මහාපරිවාරේ	
මිනිසුන්ගේ.	51	මහාපරිවාරේ	179
මිනිසුන්ගේ.	24	මහාපරිවාරේ	42
මිනිසුන්ගේ.	306	මහාපරිවාරේ	204
මිනිසුන්ගේ.	64	මහාපරිවාරේ	11
මිනිසුන්ගේ.	20, 174	මහාපරිවාරේ	147
මිනිසුන්ගේ.	106	මහාපරිවාරේ	
මිනිසුන්ගේ.	112	මහාපරිවාරේ	203
මිනිසුන්ගේ.	326	මහාපරිවාරේ	249
මිනිසුන්ගේ.	197	මහාපරිවාරේ	169
මිනිසුන්ගේ.	47	මහාපරිවාරේ	143
මිනිසුන්ගේ.	207	මහාපරිවාරේ	53
මිනිසුන්ගේ.	265	මහාපරිවාරේ	143
මිනිසුන්ගේ.	87	මහාපරිවාරේ	14, 44
මිනිසුන්ගේ.	193	මහාපරිවාරේ	45
මිනිසුන්ගේ.	384	මහාපරිවාරේ	198
මිනිසුන්ගේ.	264	මහාපරිවාරේ	147

පිළිබඳව.		පිළිබඳව.	
මානං නෙති	221	මුඛරොගො	42
මා හිනව්වෙ අගෙව්වෙ වරප	325	මුඛසමාප්තියා	238
මාමිකො	177	මුඛාලමරං	293
මා මං ජඤ්ඤාති ඉවත්ති	146	මුග්ගප්පනාය	286
මා මං ජඤ්ඤාති වාමං භාසති	292	මුග්ගො	37
මායා	26, 44, 292	මුච්ඡා	26
මායාපිතා	292	මුච්ඡනා	77
මායා වුවවති වඤ්ඤාතිකා වරියා	146	මුඤ්ඤාතිකං කප්පි	151, 248
මාරගොවරො	328	මුඤ්ඤායා	337
මාරනිවාපො	328	මුතප්පතිකා	154
මාරපාසො	28	මුතෙ මුතමනෙතා	246
මාරබ්බිකං	328	මුත රූපෙන වා	221
මාරබ්බිකං	28, 328	මුතං	31, 183
මාරපිසයො	29, 328	මුතකගෙධො	120, 220
මාරපෙතා	166	මුතකප්පණං	114
මාරමිසනො	119	මුතතාමාරො	307
මාරමිසං	328	මුතතාපි	173
මාරිස	184	මුතති පරිසෙවනනාය	63
මාරෙ	325, 328	මුදිඤ්ඤා	272
මාලා	139, 294	මුද්දානෙ	254
මගපකඛපාඨකා	297	මුද්දිකපානං	282
මගපකඛං ආදිසනති	297	මුතයො	179
මිච්ඡතං	114	මුති තෙන පවුච්චති	132
මිච්ඡා	42	මුති නො උපෙති	134
මිච්ඡාමාරො	81	මුතිමුතිනො	125
මිච්ඡාඤ්ඤානෙ වා	171	මුති නිසංසෙ සො විමංසි	255
මිච්ඡාඤ්ඤා	146	මුග්ගනාති	67
මිච්ඡාදිසි	83	මුසා	82, 229
මිච්ඡාදිසිකමමසමාදානා	270	මුසාපි භණති	191
මිච්ඡාදිසිකා	270	මුසා භණ්ණං	195
මිච්ඡාපථො	114	මුසාමාදෙ	82
මිච්ඡාමනො	143	මුසාමාදං පනාය	229, 320
මිඤ්ඤාතිකා	38	මුග්ගනේවාති සාසනං	185
මිඤ්ඤාතිකා	182, 238	මුලබ්ඤ්ඤා	282
මිඤ්ඤාතිකා	43, 310	මුලපදං ගවත්ති	197
මුඛවලිකං	293	මුලමපි	107
මුඛවුණ්ණකං මුඛාලෙපං	294	මුලමපි තෙසං පලිබ්ඤ්ඤා	325
මුඛදෙහතිමකං	293	මුලරසො	244
මුඛගෙරියං	293	මුලං	11
මුඛගෙරියං	293		

පිළිවෙතය.		පිළිවෙතය.	
මුද්‍ර. පුවර්ණ	249	යකඩතනය වා	143
මුද්‍රණ. මගයමානෝ	194	යතවාදී	330
මුද්‍රණරූපෝ	132	යතෝ	155, 228, 334
මුද්‍රණපට්ටි	198	යතෝ කාමරගො ව	169
මුද්‍රණ.	142	යතෝ වතුනි අරියමගොනි	166
මුද්‍රණාභාවන. අවිකඩනි	273	යතෝ අනි අයති	
මුද්‍රණායනා	328	පුතබවැහිනිබවනි	67
මුද්‍රණාය පාරිසුද්ධිය	63	යතෝ ව අකඩ් ලොමනි	
මුද්‍රණායිතතන.	328	පතිසිතනි	267
මුද්‍රණි	328	යතෝ න කසියති න වපියති	319
මුද්‍රණකානි වුවනනි	185	යතෝබිකරණමෙන.	277
මුද්‍රණාධිමය පභාණය	193	යතෝ	18, 54
මුද්‍රණාධිමය නාම	184	යතෝ අභාරිකෝ වා	170
මුද්‍රණාධිමය පුතන	184	යතෝ ඉභාසිකා අනාණය.	199
මුද්‍රණි	121, 156	යතෝ කනනාරභානපකනනා	200
මුද්‍රණි.	336	යතෝ කමුළුපගෙ	269
මුද්‍රණ.	251	යතෝ ජලෙන පභෙකන ව	
මුද්‍රණවෙසිනෝ	305	පුපලිතන.	220
මුද්‍රණවිකාය	293	යතෝ දසා භුජය.	200
මුද්‍රණෙකා ව	205	යතෝපකාරෙ	21
මුද්‍රණ.	88	යතෝපි කුමනකාරය	176
මුද්‍රණපාන.	282	යතෝ බනිකබඩා	200
මුද්‍රණ.	15	යතෝපුතන	21
මුද්‍රණපපනෝ	124	යතෝ වජ්‍යන	293
මුද්‍රණයයනි	124	යතෝවන.	256
මුද්‍රණයයන	132	යතෝවමන. යතෝවසඤ්ඤිතෝ	135
මුද්‍රණ.	216	යතෝවමනෝ	134
මුද්‍රණවජ්‍යන නියෙප	300	යතෝවමනෝ	149
මුද්‍රණවජ්‍ය. පභාහනි	194	යතෝවිභිතෝ	21
මුද්‍රණවරිතෝ	273	යතෝව.	145
මුද්‍රණායමි. පභාලෙකා	64	යතෝසන්නිකබිත.	138
මුද්‍රණායමි න මුග්ගනි	246	යතෝසන්නිකෝ	309
මුද්‍රණා විකඩවනිතා හොනනි	221	යදනතගර්භි තදකුප්පමානෝ	116
මුද්‍රණ.	43, 307	යදනතනි පයනනි ආතිසංස.	
මු. උජ්ඣිකා	300	නංනියිතෝ කුප්පපට්ටි	
මු. හයමාවිසි	305	යතනි	142
මු.සවකුනාපි	266	යද්දණ්ණෝ හෙයනි	176
මු.සවකුනා වා	166	යද්දිලතන. මනසෝ විජ්ඣා	327
මු.සපෙසුපමා	22	යද්දිවර්ණි	7
මු.ස.	282	යද්දි. දිසුතෙ මුතෙසු වා	133

පිටිමකානි.

පිටිමකානි.

යදිදං බුද්ධා	817
යදිදං භගවා	190
යදිදං සමපක්කමුසාවාදෙ	194
යද්දනනරිං කුරුතෙ	169
යනතා	139
යනතං අරියං ආවිකකනති	
උපෙකකතො සතිමා	
සුඛවිහාරිති	99
යපෙති	68
යමාහු	256
යමාහු ධම්මං	261
යසසසි	140
යසෙපි	174
යසො	73
යසො කිතති ච	193
යසා	142
යසාන්තං පෙසිතො	325
යසාන්ති ගතිතං	151
යසාන්තාන්ති ගතිතං	248
යසා පරියතති නන්ති	242
යසාන්තිදියානි	247
යසම් පඤ්ඤා විච්ඡෙද පඤ්ඤා	256
යසසුසාදා නන්ති කුතිඤ්ඤා	
ලොකෙ	141
යසසාතෙ	182
යසසාසො	120
යා ඵවරුපා දිසි	114
යා ඵවරුපා සඤ්ඤා	123, 172
යාගුපානං	288
යාචාමි	224
යාචිතකුපමා	22
යා විතතාසා උනනති	147
යාත්‍රා ච මෙ ගවිසානි	244
යාදිසො	21
යානමපි ආරෙහනමපි හඤ්ඤති	192
යානසනතිධි	288
යානිසා නානි	76
යානං භනනං ච නං ලොකෙ	
නිකමාහු පුපුරුණං	191
යාමකාය	244

යාපි පයොජිකා	108
යාපෙති	68
යාමා	109
යාව ගිමෙහ	159
යාවතා	112, 114
යාවතා වා පන ආකමෙය්‍ය	272
යාවදෙව	244, 331
යාවදෙව ඉමසා කායසා	
සීතියා	248
යාව මෙ න අනුපාදාය	139
යාසා පරිග්‍යානො	177
යුගග්‍යාහං ගණ්ඨිකා	205
යුගසමාගමං	205
යුතන සඤ්ඤා	216
යුතනසා	185
යුතතා කපායං	201
යෙ කායවිකකායා විතසෙ	
පටිකතිතතා	298
යෙ නිලෙසා	173
යෙ කෙවිමෙ දිසිපරිබ්බසානා	258
යෙ වකුච්ඡිඤ්ඤාණාභිසම්මතා	179
යෙ තෙ	212
යෙ ධම්මං සනතාධිගමාය	264
යෙන නං වජ්‍රං පුපුරුණං	
අපො සම්මන්ත්‍රාගමණා	248
යෙනායයමා මහාකාවචානො	
තෙහුපසතිකම්	217
යෙ නිරුචා	106
යෙනෙව සො තෙන පලෙති	203
යෙ පඤ්චසු කාමගුණසු	169
යෙපි පභවතා	108
යෙ පුරන්තිමාය දිසාය සඤ්ඤා	305
යෙ බාලා යෙ ච පණ්ඩිතා	176
යෙ වාපි ධම්මං සම්මණ්ණ	
වුතතා	250
යෙවාපි ලොකා විචරන්ති	250
යෙ සම්පරයාය නරසා	
භොතති	250
යෙසිධ නන්ති	304
යෙසං එසා	349

සමස්ත විකුණුම් මිල පිටුව

පිටුවකි.	
අයසං ගනුම් විකුණුම් මිල 337	
අයති විවිධතා 220	
අය 20, 74	
අය එවරුපො මානෝ 150	
අය නොවී 20	
අයගතකමකාමා 182	
අය වතුලංව පහසය 132	
අය තත් ජනෙ වායාමො 133	
අය තෙ ගොගෙ විකිරති 19	
අය නිසෙවති 191	
අයපි නිබ්බන්ධනො සොපි 108	
අයපි පාරං ගව්ති 57	
අයපි පාරං ගතො 57	
අයපි පාරං ගතතුකාමො 57	
අයපි තිකකවෙ විරං ජවති 109	
අයබ්බසුද්ධං 73	
අය මුනාති උගො ලොකෙ 132	
අය යාදිසො 20	
අය වාදං උපෙති 135	
අය විපසානාපුබ්බිතමං 221	
අරියමග්ගං භාවෙති 221	
අය සමථ-පෙ-භාවෙති 57	
අය සො 334	
අය හි තත් දකෙබා 48	
අය කිසුද්ධි 9	
අය කිසුද්ධි ධම්මමහිජසුද්ධ 265	
අය විතො 204	
අය ආනං පතො 21	
අය තත් 300	
අය තසා පරියාපුතං 190	
අයදිසුකො සත්ථා ගොති 143, 170	
අයධම්මසම්මානාගතො 21	
අය පරමිත්ථං 215	
අය පුබ්බං 224	
අය චාපුමිහාරං 326	
අය සංදිගති 18	

පිටුවකි.	
රකඛනතා 180	
රකඛසා 42	
රකෙකය් 281	
රඛසා 42	
රජනියකොන 11	
රජනියං 9	
රජෙජලලධරො 309	
රභං 9	
රති 48	
රතී 314	
රත්නිජිවං ජ කොසාසෙ 290	
රතොති නුපසචේධය 226	
රතොති වා 151	
රථකොන 293	
රථෙ යොජෙකා 304	
රථො 65	
රකුමෙසි 201	
රසපානං 282	
රසා 9	
රසො 243	
රහසො 184	
රහකිසුද්ධං 311	
රහවරිතසා 273	
රහවරිතො 273	
රහරතො 169	
රහසලං 133	
රහසා පරිණතො 236	
රහසා සම්මතො 141	
රහො 11, 26, 43, 67, 120	
රහො බුතො වා 146	
රජකථා 279	
රජකුලමජ්ඣගතො 194	
රජබාදය 203	
රජපොරිසෙක වා 281	
රජමහාමිතො 324	
රජ 245	
රජ ඉමෙසං වතුතො 303	
රජනං පරිහාසති	

පිළිවිකානි.

පිළිවිකානි.

රාජකො	323
රාජකො වා	19
රාහුමුම	196
රිතකතො	119
රිතකමපසුකො	309
රිතකමාසනං	317
රිතකාස	199
රිතකං	181
රිසාමානො	197
රුක්කප්පසමා	22
රුක්කමුලං	68
රුක්කසාධායං	193
රුචි	102
රුතං	227
රුපපති	20
රුසිකො	330
රුහිරපුණ්ණං	214
රුහිරමංසාලෙපනං	214
රුපතනං	178
රුපතණ්ඩා	28
රුපධාතු	30
රුපධාතු රාගවිනිබ්බතං	318
රුපධාතුං	133

විනිබ්බතං 219

රුපපපතිසං	46
රුපතවෙ	112
රුපරපෙ	337
රුපරතං	246
රුපරාගා	71
රුපසඤ්ඤ	123
රුපසඤ්ඤය	69
රුපසමුද්දිතං	246
රුපා	8, 226
රුපානි පසානති	153
රුපාරාමං	246
රුපාවචරා බම්බො	11
රුපාවචරො	118, 239
රුපාසා	27
රුපානි රුපානි පසානති	69

රුපෙ පටිසෙසනති	77
රුපෙ විභූතා න පුසනති	252
රුපෙසු දිසා විහමං ගවඤ්ච	251
රුපං	117
රුපං ආදිසනති	167
රොගතො	119
රොගව්‍යසනං	54, 179
රොගං	295
රොහිතමච්ඡං	153
ලක්ඛණවාද	200
ලක්ඛණසඤ්ඤං	217
ලක්ඛණො ව	325
ලග්ගකාබ්චවනං	63
ලග්ගනං එතං	171
ලග්ගනං නිසාය ලග්ගනං	216
ලග්ගා	74, 76
ලග්ගිකා	74, 76
ලග්ගිකො	66
ලග්ගො	66
ලබ්භි	307
ලච්ඡති	325
ලජ්ජා	41
ලතා	28
ලතා වා	268
ලබා	7, 287, 198
ලබා ව	333
ලබා න සනතිං කසිර	282
ලපකලපකො	238
ලපකා	300
ලපා	179, 297
ලපිලං	243
ලහති	12
ලහිකා	287
ලහුකාය	57
ලහුකං	57, 108
ලාභකමා න සිකති	242
ලාභමච්ඡරියං	78
ලාභමච්ඡරියෙන	79

පිළිවෙත.		පිළිවෙත.	
ප්‍රාග්ධන විද්‍යා	299	විකෘති	293
ප්‍රාග්ධන විද්‍යා	242	විකෘති	257
ප්‍රාග්ධන විද්‍යා	312	විකෘති	77, 80
ප්‍රාග්ධන විද්‍යා	73, 78	විකෘති	43
ප්‍රාග්ධන විද්‍යා	242	විකෘති	229
ප්‍රාග්ධන විද්‍යා	39	විකෘති	124
ප්‍රාග්ධන විද්‍යා	180	විකෘති	125
ප්‍රාග්ධන විද්‍යා	180	විකෘති	194
ප්‍රාග්ධන විද්‍යා	180	විකෘති	313
ප්‍රාග්ධන විද්‍යා	180	විකෘති	203
ප්‍රාග්ධන විද්‍යා	294	විකෘති	336
ප්‍රාග්ධන විද්‍යා	300	විකෘති	229
ප්‍රාග්ධන විද්‍යා	310	විකෘති	26
ප්‍රාග්ධන විද්‍යා	328	විකෘති	87
ප්‍රාග්ධන විද්‍යා	59	විකෘති	292
ප්‍රාග්ධන විද්‍යා	59	විකෘති	141, 292
ප්‍රාග්ධන විද්‍යා	152	විකෘති	298
ප්‍රාග්ධන විද්‍යා	139	විකෘති	63
ප්‍රාග්ධන විද්‍යා	306	විකෘති	134, 167
ප්‍රාග්ධන විද්‍යා	280	විකෘති	153
ප්‍රාග්ධන විද්‍යා	299	විකෘති	203
ප්‍රාග්ධන විද්‍යා	118, 236	විකෘති	251
ප්‍රාග්ධන විද්‍යා	238	විකෘති	140, 149, 228
ප්‍රාග්ධන විද්‍යා	118, 236	විකෘති	79
ප්‍රාග්ධන විද්‍යා	110	විකෘති	333
ප්‍රාග්ධන විද්‍යා	37	විකෘති	201
ප්‍රාග්ධන විද්‍යා	172	විකෘති	78
ප්‍රාග්ධන විද්‍යා	272	විකෘති	154
ප්‍රාග්ධන විද්‍යා	29	විකෘති	269
ප්‍රාග්ධන විද්‍යා	47	විකෘති	156
ප්‍රාග්ධන විද්‍යා	48, 281	විකෘති	76
ප්‍රාග්ධන විද්‍යා	304	විකෘති	68
ප්‍රාග්ධන විද්‍යා	28	විකෘති	208
ප්‍රාග්ධන විද්‍යා	28	විකෘති	287
ප්‍රාග්ධන විද්‍යා	28	විකෘති	8
ප්‍රාග්ධන විද්‍යා	28	විකෘති	56, 199
ප්‍රාග්ධන විද්‍යා	28	විකෘති	11
ප්‍රාග්ධන විද්‍යා	42	විකෘති	134, 255
ප්‍රාග්ධන විද්‍යා	313	විකෘති	151

	පිළිබඳව.
වඩකපොත්	119
වඩක	47
වනපොත් නාම	27
වනනෙත	319
වනනාංශයේ කිසිවක් නොමැති බවට මනුෂ්‍යයාගේ අනුප්‍රාප්තිය	319
වනපනත	188
වනප්‍රාප්තිය	68
වන	27
වනනාශයට	120, 220
වෙතින්	334
වෙතින්	65
වෙතින්	143
වෙතින්	177
වෙතින් අනුප්‍රාප්තිය	176
වෙතින්	145
වෙතින්	176
වෙතින්	72
වෙතින්	170
වෙතින්	184
වෙතින්	58
වෙතින්	297
වෙතින්	265
වෙතින්-පෙ-ගිවෙතින්	55
වෙතින්	313
වෙතින්	194
වෙතින්	19
වෙතින්	317
වෙතින්	180
වෙතින්	125
වෙතින්	257
වෙතින්	335
වෙතින්	146
වෙතින්	332
වෙතින්	201
වෙතින්	201
වෙතින්	201
වෙතින්	201
වෙතින්	185
වෙතින්	278

	පිළිබඳව.
වෙතින්	229
වෙතින්	134
වෙතින්	133, 291
වෙතින්	297
වෙතින්	212
වෙතින්	172
වෙතින්	304
වෙතින්	309
වෙතින්	142
වෙතින්	228
වෙතින්	251
වෙතින්	19
වෙතින්	263
වෙතින්	203
වෙතින්	172
වෙතින්	66
වෙතින්	21
වෙතින්	310
වෙතින්	120
වෙතින්	141
වෙතින්	254
වෙතින්	251
වෙතින්	201
වෙතින්	255
වෙතින්	315
වෙතින්	184
වෙතින්	329
වෙතින්	90
වෙතින්	43, 70, 307
වෙතින්	169
වෙතින්	143
වෙතින්	215
වෙතින්	301, 302
වෙතින්	188
වෙතින්	152
වෙතින්	317
වෙතින්	156
වෙතින්	140
වෙතින්	107
වෙතින්	141

පිටිවිකෘති.		පිටිවිකෘති.	
විද්‍යාත්මක කවිකාව:	16, 305	විනිවිච්ඡය සංඛ්‍යා - පෙ -	
විද්‍යාත්මක පව්‍යා නාමරූපං	161	අනුසලෝකී වාස	267
විද්‍යාත්මක ධාතුයා	219	විනිවිච්ඡයං කුරුතෙ ජනතු	
විද්‍යාත්මකං	76, 218, 226	ලෝකෙ	251
විද්‍යාත්මකං තිසම්භනං	66	විනිවිච්ඡිනිතං	145
විද්‍යාත්මක ජ්‍යෙෂ්ඨ භික්ෂු	107	විනිධාය දිවසිං	195
විද්‍යාත්මක සාසනා	125	විනිධාය බන්ධනං	195
විද්‍යාත්මක භික්ෂු	31	විනිධාය සංඝාත්මකං	195
විද්‍යාත්මක විද්‍යාත්මක නොනො	246	විනිබ්බොති වා	172
විද්‍යාත්මකං	183	විනිබ්බොති මානව සෙන	66
විද්‍යාත්මක ගුරුතිතං	302	විනිවිච්ඡිනිත නොනො	22
විද්‍යාත්මක පසස්ථං	302	විනොනා	207
විද්‍යාත්මක යෝග්‍ය ව	313	විනොයස් ජන්දං	116
විනාසන වර්තනං	273	විනොයස්ති	74
විනාසන විවාරනං වූපසමා	94	විනොදෙති	120
විනාසනා	90	විනුති	12
විනාසනා	42	විනුති	287
විනාසනං	15	විපථං	301
විනාසනං අපච්ඡති	76	විපරිණතෙපි	115
විදිතතා	156	විපරිණතසම්මං වා	235
විදිතා මයා සත්‍යකලෝක		විපරිණත නොනො	115
බමමං	178	විපරිණත මධ්‍යම නොනො	119
විදුරෙ	72	විපරිණත මුද්‍රකං	54
විදොධා	20	විපරිණත මුද්‍රාත්මකං	20, 177
විදොධිනාති	166	විපරිණත මුද්‍රාත්මක නොනො	114
විදොධිසෙති	19	විපරිණත සංඝාතො	114
විවා ව වෙදෙති සමෙව්ව		විපරිණත සංඝාතො	114
බමමං	156	විපරිණත සංඝාතො	264
විවමති	19	විපරිණත සංඝාතො	156
විවමා	323	විපරිණත නාතිමිතං	274
විවමති	307	විපරිණත නාය කාලො	337
විවමාස න විකම්පති	247	විපරිණත නාය සමනානො	287
විවුපෙති සිතො	62	විපුලා	29
විනායධරෙ	140	විපුලො	328
විනායවාදී	231, 322	විපුලාත්මකං	247
විනායො	102	විපුලාත්මකං	121
විනායාත්මකං	177	විපුලාත්මකං	180
විනායාත්මක සත්‍යමෙවිදං	177	විපුලාත්මකං	166
විනිවිච්ඡය දිවසිං සංඛ්‍යා	257	විපුලාත්මකං	175, 192
විනිවිච්ඡයං	250	විපුලාත්මකං	19

පිළිබිකානි.		පිළිබිකානි.	
විපථාදානි	115	විරහබලමො	143, 177
විපථාදාමානං	111	විරහරතනා	169
විබඞ්ඛා	74	විරහාය	212
විබඞ්ඛා	263	විරියබලං	39, 292
විබඞ්ඛා	167	විරියසමාදානමපි	139
විහජ්	185, 225	විරියසංසාදානං හවිසානි	139
විහජ්	188	විරියාරමහකථං	235
විහජෙනා	304	විරියාරමො	291
විහවතණකා	28	විරිඨිඥයං	292
විහවතො	119	විරියෙන	75, 139
විහවං අභිනාදානි	255	විරියං	39
විහවං හවිඤ්ඤාපි යමෙතමද්ධං	253	විරුතඤ්ඤා	295
විහාවනාය	264	විරුඞ්මනා පටිවිරුඞ්මනා	134
විහාවගිකා	115	විරුඞ්ඛා	302
විහාපි	121, 156	විරුලුඞ්	67
විහාවෙනො පටිවිතනො	215	විරෙධො	227
විභුතවිහාරී	329	විලුකං	176
විභුතං කාමා	115	විලෙපනං	294
විහොති රූපං	253	විවජේය්‍ය	26
විමනි	307	විවචකඞ්ඛා	266
විමනිවෙජ්දනා	263	විවචානි	166
විමරියාදිකතෙන වෙනසා	121	විවචං වරනනං	165
විමලො	153	විවර	185, 225
විමානෙති	257	විවරමෙසී	202
විමුච්චිසානි	139	විවාදකාරකො	185
විමුත්තතනා	63	විවාදයං	204
විමුත්ති	235	විවිච්ච කාමෙති	88
විමුත්තිකබ්බකො	63	විවිච්ච අකුසලෙති ධමමෙති	89
විමුත්තිඤ්ඤාදසංසානකබ්බකො	63	විවිත්තසංසා	199
විමුත්තිඤ්ඤාදසංසානාය	235	විවිත්තො විවරෙය්‍ය	220
විමුත්තිරසංසා	189	විවිත්තං	67, 181
විමොක්ඛනානිකං	317	විවිධං වදනි	255
විමොක්ඛං	190	විවෙකජං පිතිසුඛං	90, 91
විරතො	142	විවෙකදසයි ඵලසංසු	235
විරතො වරෙර	260	විවෙකෙ සිකිසාමසෙ	184
විරඞ්ඛා	258	විවෙකො	67
	202	විවෙකං සනතිපදඤ්ඤා	263
විරමෙ කපොජ්ජං	202		29
විරමෙ කුක්කුචං නසා		විසකකං	29
මජ්ජිමනිකායං	289	විසබ්බාරහනානං	72

පිළිවෙත්.		පිළිවෙත්.	
විකල්පය. විකල්පය	72	විකල්පය න නිකල්පය	139
විකල්පය	312	විකල්පය	122
විකල්පය	27, 29	විකල්පය	244
විකල්පය	31	විකල්පය	194
විකල්පය	29	විකල්පය පුරුකල්පය	225
විකල්පය	66	විකල්පය	120
විකල්පය	301	විකල්පය	56
විකල්පය	29	විකල්පය	37
විකල්පය	29	විකල්පය	56
විකල්පය	42	විකල්පය	275
විකල්පය	28	විකල්පය	156
විකල්පය	29	විකල්පය	256
විකල්පය	90	විකල්පය	208
විකල්පය නිවස	76	විකල්පය සකස්කල්පය	113
විකල්පය	194	විකල්පය	36
විකල්පය	201	විකල්පය	37
විකල්පය කාලය අතිරික්ත	192	විකල්පය	135
විකල්පය කාලය පාලනය	192	විකල්පය	250
විකල්පය කාලය	316	විකල්පය	248
විකල්පය	20	විකල්පය	67
විකල්පය	29	විකල්පය	176
විකල්පය	63	විකල්පය	62
විකල්පය	144	විකල්පය	120
විකල්පය	311	විකල්පය	193, 259
විකල්පය	268	විකල්පය	255
විකල්පය	268	විකල්පය	309
විකල්පය	279	විකල්පය	155
විකල්පය	42, 295	විකල්පය	278
විකල්පය	137	විකල්පය	195
විකල්පය	204	විකල්පය	303
විකල්පය	166	විකල්පය	117, 338
විකල්පය	201	විකල්පය	178
විකල්පය	26	විකල්පය	162
විකල්පය	66, 121	විකල්පය	190
විකල්පය	29	විකල්පය	156
විකල්පය	29	විකල්පය	116
විකල්පය	167	විකල්පය	111
විකල්පය	313	විකල්පය	67
විකල්පය	85, 92	විකල්පය	225
		විකල්පය	110

පිළිවෙතකි.		පිළිවෙතකි.	
වෙය්‍යාකරණ	190	සකෙන ආමෙන	74
වෙය්‍යාබ්‍රාහ්මණ	333	සකං	248
වෙලාභිකකතනං	337	සකං අජ්ඣාසයං	136
වෙවිච්ඡං	79, 310	සකං අබ්‍යාසයං	136
වෙසමණ නපථි ලක්ඛණේ	106	සකං ඛනනිං	136
වෙසිසගොවරො	323	සකං හී දිසිං-පෙ-වදෙය්‍ය	135
වොක්කමොපි	239	සකං දිසිං	139
වොච්ඡාදනා	146, 292	සකං ලභිං	136
වොදනකප්‍රච්ඡා	264	සකං සකං දිසි පරිබ්බාසනා	235
වොදනදසසි	166	සකකචමකාරී	123, 289
වොදනමග්ගං	258	සකකතො	143
වොදනො	202, 209	සකකරොනනි	143
වොභිඤ්ඤා මඤ්ඤා වරනනි		සකකා කාතුං	237
පඤ්ඤාගතෙනා දිසිගතනි	212	සකකාරං	136
චොයොගං ආපජ්ජනි	219	සකකායදිසියා	70, 136
වොසානගතො	58	සකබ්බමමං	266
වොසානප්‍රපනො	58	සකබ්බමමං අනිතිහමදසසි	302
වොසායාජ්ඣා	167	සකබ්බප්‍රසො	194
වොහරනි	141	සබ්බලොචනා	300
වොහරනනි	110	සබ්බප්‍රා	12
වංසපථං	198	සබ්බප්‍රොපනි	146
වංසං	279	සබ්බප්‍රොපනි-පෙ-නථාච්චො	193
ව්‍යථිතො	20	සබ්බසාසමාවාදො	239
ව්‍යප්පථං	70, 80, 185	සබ්බසාසපරිබ්බො	59
ව්‍යාධි	51	සබ්බලිප්පා	143
ව්‍යාපජ්ජනි	202	සබ්බලෙසිකබ්බමමො	120
ව්‍යාපජ්ජනා	227	සබ්බලෙසිකා	141, 143
ව්‍යාපනනි	227	සබ්බපථං	198
ව්‍යාපාදනිවරණං	43	සබ්බනතො	119
ව්‍යාපාදො	84, 167	සබ්බනා	142, 157
සඋපායාසං	215	සබ්බතො	179
සකමෙධං	252	සබ්බමුඤ්ඤා	195
සකනනහාවො	133, 174	සබ්බානා	143
සකද්දාමිමග්ගො	35	සබ්බාරද්දකං	54
සකද්දාමිසං මලාරිකා කාම		සබ්බාරපමිසං විඤ්ඤාණං	159
රුග සඤ්ඤාජනා	71	සබ්බාරුනං වුච්ඡි	67
සකායනං	258, 261	සබ්බනං	179
සකිලොසා	170	සබ්බාමෙ වා පච්චුප්පනි	295
සකිමපි උචං	304	සබ්බනා	26
සකෙ	325	සබ්බං	311

සංවර්ධන මණ්ඩලයේ පදනම, අනුකූල මණ්ඩලය.

	පිළිබිඹු කළේ.		පිළිබිඹු කළේ.
සංවර්ධන මණ්ඩලය	221	සංවර්ධන මණ්ඩලය	131
සංවර්ධන මණ්ඩලය	274	සංවර්ධන මණ්ඩලය	306
සංවර්ධන මණ්ඩලය	329	සංවර්ධන මණ්ඩලය	309
සංවර්ධන මණ්ඩලය	24	සංවර්ධන මණ්ඩලය	238
සංවර්ධන මණ්ඩලය	324	සංවර්ධන මණ්ඩලය	182
සංවර්ධන මණ්ඩලය	191	සංවර්ධන මණ්ඩලය	142
සංවර්ධන මණ්ඩලය	217	සංවර්ධන මණ්ඩලය	308
සංවර්ධන මණ්ඩලය	134	සංවර්ධන මණ්ඩලය	800
සංවර්ධන මණ්ඩලය	230, 220	සංවර්ධන මණ්ඩලය	240
සංවර්ධන මණ්ඩලය	134	සංවර්ධන මණ්ඩලය	240
සංවර්ධන මණ්ඩලය	230, 320	සංවර්ධන මණ්ඩලය	55
සංවර්ධන මණ්ඩලය	309	සංවර්ධන මණ්ඩලය	31
සංවර්ධන මණ්ඩලය	63	සංවර්ධන මණ්ඩලය	35
සංවර්ධන මණ්ඩලය	59	සංවර්ධන මණ්ඩලය	133
සංවර්ධන මණ්ඩලය	140	සංවර්ධන මණ්ඩලය	36
සංවර්ධන මණ්ඩලය	163	සංවර්ධන මණ්ඩලය	35
සංවර්ධන මණ්ඩලය	59	සංවර්ධන මණ්ඩලය	235
සංවර්ධන මණ්ඩලය	326	සංවර්ධන මණ්ඩලය	45
සංවර්ධන මණ්ඩලය	190, 317	සංවර්ධන මණ්ඩලය	33
සංවර්ධන මණ්ඩලය	58	සංවර්ධන මණ්ඩලය	36, 39
සංවර්ධන මණ්ඩලය	264	සංවර්ධන මණ්ඩලය	45
සංවර්ධන මණ්ඩලය	263	සංවර්ධන මණ්ඩලය	121
සංවර්ධන මණ්ඩලය	26	සංවර්ධන මණ්ඩලය	31, 56, 245
සංවර්ධන මණ්ඩලය	256	සංවර්ධන මණ්ඩලය	98
සංවර්ධන මණ්ඩලය	18	සංවර්ධන මණ්ඩලය	246, 191
සංවර්ධන මණ්ඩලය	123	සංවර්ධන මණ්ඩලය	336
සංවර්ධන මණ්ඩලය	123	සංවර්ධන මණ්ඩලය	36
සංවර්ධන මණ්ඩලය	221	සංවර්ධන මණ්ඩලය	56
සංවර්ධන මණ්ඩලය	154	සංවර්ධන මණ්ඩලය	178
සංවර්ධන මණ්ඩලය	156	සංවර්ධන මණ්ඩලය	141
සංවර්ධන මණ්ඩලය	87	සංවර්ධන මණ්ඩලය	46
සංවර්ධන මණ්ඩලය	122, 172	සංවර්ධන මණ්ඩලය	246
සංවර්ධන මණ්ඩලය	253	සංවර්ධන මණ්ඩලය	133
සංවර්ධන මණ්ඩලය	29	සංවර්ධන මණ්ඩලය	327
සංවර්ධන මණ්ඩලය	30	සංවර්ධන මණ්ඩලය	186, 180
සංවර්ධන මණ්ඩලය	221	සංවර්ධන මණ්ඩලය	184
සංවර්ධන මණ්ඩලය	83	සංවර්ධන මණ්ඩලය	74
සංවර්ධන මණ්ඩලය	47		

සමස්ත පදනම, අනුකූලතාවය.

	පිළිගැනීම.
සමස්ත පදනම	22
සමස්ත පදනම, නිර්මාණ	41
සමස්ත පදනම, නිර්මාණ	41
සමස්ත පදනම	22
සමස්ත පදනම	26
සමස්ත පදනම	252
සමස්ත	243
සමස්ත, වූවන්	25
සමස්ත පදනම	111
සමස්ත පදනම	55
සමස්ත පදනම	58
සමස්ත පදනම, නොවන බොධි	315
සමස්ත පදනම, සමස්ත	274
සමස්ත පදනම, සමස්ත	316
සමස්ත	182
සමස්ත පදනම, පන අඩුන.	84
සමස්ත, සමස්ත	25
සමස්ත	55
සමස්ත පදනම	58
සමස්ත පදනම	215
සමස්ත පදනම	58
සමස්ත පදනම	263
සමස්ත පදනම	312
සමස්ත පදනම	247
සමස්ත පදනම, පන අඩුන	310
සමස්ත පදනම, පන අඩුන	57
සමස්ත පදනම, පන අඩුන	199
සමස්ත පදනම, පන අඩුන	58
සමස්ත පදනම	311
සමස්ත පදනම	209
සමස්ත පදනම, පන අඩුන	250
සමස්ත පදනම, පන අඩුන	257
සමස්ත පදනම, පන අඩුන	57
සමස්ත පදනම, පන අඩුන	45
සමස්ත පදනම, පන අඩුන	157, 209
සමස්ත පදනම, පන අඩුන	25

	පිළිගැනීම.
සමස්ත පදනම, පන අඩුන	206
සමස්ත පදනම, පන අඩුන	176
සමස්ත පදනම, පන අඩුන	256
සමස්ත පදනම, පන අඩුන	106
සමස්ත පදනම, පන අඩුන	184
සමස්ත පදනම, පන අඩුන	176
සමස්ත පදනම, පන අඩුන	157
සමස්ත පදනම, පන අඩුන	155
සමස්ත පදනම, පන අඩුන	275
සමස්ත පදනම, පන අඩුන	206
සමස්ත පදනම, පන අඩුන	177
සමස්ත පදනම, පන අඩුන	176
සමස්ත පදනම, පන අඩුන	306
සමස්ත පදනම, පන අඩුන	315
සමස්ත පදනම, පන අඩුන	301
සමස්ත පදනම, පන අඩුන	216
සමස්ත පදනම, පන අඩුන	194
සමස්ත පදනම, පන අඩුන	320, 321
සමස්ත පදනම, පන අඩුන	320, 321
සමස්ත පදනම, පන අඩුන	181
සමස්ත පදනම, පන අඩුන	230, 321
සමස්ත පදනම, පන අඩුන	251
සමස්ත පදනම, පන අඩුන	301
සමස්ත පදනම, පන අඩුන	289
සමස්ත පදනම, පන අඩුන	301
සමස්ත පදනම, පන අඩුන	154
සමස්ත පදනම, පන අඩුන	37
සමස්ත පදනම, පන අඩුන	63
සමස්ත පදනම, පන අඩුන	56
සමස්ත පදනම, පන අඩුන	253
සමස්ත පදනම, පන අඩුන	318
සමස්ත පදනම, පන අඩුන	136
සමස්ත පදනම, පන අඩුන	339
සමස්ත පදනම, පන අඩුන	327
සමස්ත පදනම, පන අඩුන	276
සමස්ත පදනම, පන අඩුන	111
සමස්ත පදනම, පන අඩුන	393

සමස්ත පදනම

පිළිවෙලකරු.		පිළිවෙලකරු.	
සමනතා	199	සමුදයඤ්ච අනුගමඤ්ච	143
සමනතා ශෝචනසතං ඵරිකා		සමුදයනො	120
තිසති	304	සමුදයො	340
සමනතා ශෝචනං පසාදි	268	සමුද්වරනති	47
සමනතාගතසං	179	සමධරිතසලො	133
සමනතාගතා	37, 102, 209, 321	සමුනතාගතා	300
සමවයසසෙන	82	සමුපෙනො	37
සමසිකකතා	337	සමුපපනතා	143
සමාගතං	179	සමුපපනෙනො	87
සමාගතනාම	205	සමුපපාටිතසලො	133
සමාද්‍යනසේන	137	සමුලපනා	300
සමාද්‍ය	85, 87, 156	සමෙකකායන බහුලො	329
සමාද්‍ය සිකකති සිකකා		සමෙව්ව	137
පදෙසු	156, 240	සමෙව්ව අතිසමෙව්ව බමමං	163
සමාදිනතා	136	සමෙන	287
සමාදිසිනා	156	සමෙරිනා	306
සමාධි	39, 235	සමො විසෙසී	217
සමාධිකකතො	83	සමොභිනො	193
සමාධිජං	96	සමපාගාගො	150
සමාධිනා	37	සමපජානකාරී හොති	329
සමාධිබලං	39	සමපජානමුසා හාසති	194
සමාපනතිපාරගු	58	සමපජානො පතිස්සනො	334
සමාපනතිනං	238	සමපජනා	28
සමාය	259	සමපමුසානති	67
සමාරනො	210	සමපරාසිකො	209
සමාහරිස්සාමි	140	සමපරාසිකං	130, 170, 312
සමාහිතො	253	සමපරායො	109
සමාහිතො විනො	337	සමපයුතකකා බමමා නාමසමි	253
සමාහිතො විය ගවජති	238	සමපයුතකසා	187
සමාහිතං	179	සමපයුතෙනො	16
සමිජ්ඣති	12	සමපයොගාපි	109
සමිතතතා	36, 56	සමපවෙබ්නති	116
සමිතපාපෙන	250	සමපවෙබ්මානං	11
සමිතං	55	සමපසාදනං	88
සමුක්කාමනා	300	සමපහසං සද්ධ විතනං	320
සමුක්කාපිතාති	166	සමපහංසති කාලෙන	338
සමුවම්මසගාඝො	145	සමපජනති	11
සමුවජ්ජෙනො	120	සමපපාලාපො	82, 280, 320
සමුවජ්ජෙනො වා	21	සමුපසානා සමුපසානතතං	11
සමුප්පාදනං	249	සමුපසානපේන	29

සමස්ත කටයුතු සහ අනුකූල කටයුතු.

පිළිබඳවයි.		පිළිබඳවයි.	
සමස්ත කටයුතු පිළිබඳව	162	සමස්ත කටයුතු පිළිබඳව නවීන	22
සමස්ත කටයුතු	297	සමස්ත කටයුතු	233
සමස්ත කටයුතු	119	සමස්ත කටයුතු පිළිබඳව	238
සමස්ත කටයුතු	300	සමස්ත කටයුතු	157
සමස්ත කටයුතු රුපියල්	18	සමස්ත කටයුතු	249
සමස්ත කටයුතු	185	සමස්ත කටයුතු බලාපොරොත්තු	216
සමස්ත කටයුතු බලාපොරොත්තු	309	සමස්ත කටයුතු	179
සමස්ත කටයුතු බලාපොරොත්තු අප		සමස්ත කටයුතු	146
සමස්ත කටයුතු බලාපොරොත්තු	309	සමස්ත කටයුතු	156
සමස්ත කටයුතු	243	සමස්ත කටයුතු මිලදී ගැනීම	146
සමස්ත කටයුතු	20	සමස්ත කටයුතු මිලදී ගැනීම බලාපොරොත්තු	326
සමස්ත කටයුතු	133	සමස්ත කටයුතු	136
සමස්ත කටයුතු මිලදී ගැනීම	216	සමස්ත කටයුතු	45, 191
සමස්ත කටයුතු මිලදී ගැනීම	314	සමස්ත කටයුතු	292
සමස්ත කටයුතු	215	සමස්ත කටයුතු මිලදී ගැනීම	146
සමස්ත කටයුතු මිලදී ගැනීම	252	සමස්ත කටයුතු	277
සමස්ත කටයුතු	295	සමස්ත කටයුතු	131
සමස්ත කටයුතු	252	සමස්ත කටයුතු මිලදී ගැනීම	311
සමස්ත කටයුතු මිලදී ගැනීම	226	සමස්ත කටයුතු පිළිබඳව	329
සමස්ත කටයුතු මිලදී ගැනීම	171	සමස්ත කටයුතු	237
සමස්ත කටයුතු මිලදී ගැනීම	225, 248	සමස්ත කටයුතු	259
සමස්ත කටයුතු මිලදී ගැනීම	260	සමස්ත කටයුතු	144
සමස්ත කටයුතු මිලදී ගැනීම-පෙ-මුත-වා	165	සමස්ත කටයුතු	67
සමස්ත කටයුතු මිලදී ගැනීම	177	සමස්ත කටයුතු	76
සමස්ත කටයුතු මිලදී ගැනීම	136, 172 177	සමස්ත කටයුතු	181
සමස්ත කටයුතු මිලදී ගැනීම	152, 173	සමස්ත කටයුතු	177
සමස්ත කටයුතු මිලදී ගැනීම	210	සමස්ත කටයුතු	288
සමස්ත කටයුතු මිලදී ගැනීම	49	සමස්ත කටයුතු	318
සමස්ත කටයුතු මිලදී ගැනීම	16	සමස්ත කටයුතු	257
සමස්ත කටයුතු මිලදී ගැනීම	16	සමස්ත කටයුතු	242
සමස්ත කටයුතු මිලදී ගැනීම	108	සමස්ත කටයුතු	315
සමස්ත කටයුතු මිලදී ගැනීම	108	සමස්ත කටයුතු	156
සමස්ත කටයුතු මිලදී ගැනීම	271	සමස්ත කටයුතු	256
සමස්ත කටයුතු මිලදී ගැනීම	55	සමස්ත කටයුතු	256
සමස්ත කටයුතු මිලදී ගැනීම	204	සමස්ත කටයුතු	258
සමස්ත කටයුතු මිලදී ගැනීම	220	සමස්ත කටයුතු	136
සමස්ත කටයුතු මිලදී ගැනීම	294	සමස්ත කටයුතු	59
සමස්ත කටයුතු මිලදී ගැනීම	226	සමස්ත කටයුතු	59
සමස්ත කටයුතු මිලදී ගැනීම	315	සමස්ත කටයුතු	250
සමස්ත කටයුතු මිලදී ගැනීම	181	සමස්ත කටයුතු	208

පිළිබිඹු කිරීම.		පිළිබිඹු කිරීම.	
සරසවි පරිපාලන කොටස වා	104	සාහසාරි	310
සරසවි කොටස	47	සිකිකිති	85, 87
සරසවි ගො	252	සිකිකිති පදනම	85, 87
සරසවි	27	සිකිකිති	84
සරසවි	172	සිකිකිති මෙවුන. විප්ලවය	193
සාකච්ඡා	205	සිකිකිති	191
සකච්ඡා සමාජය	205	සිකි	297
සා කථා	201	සිකිකිති	267
සාකච්ඡා කොටස	308	සිකිකිති	27
සාකච්ඡා නිවැසියන්	155	සිකිකිති	246
සාකච්ඡා	44, 300	සිකිකිති කොටස වා	251
සාකච්ඡා	133, 289	සිකිකිති	38
සාකච්ඡා නිකාය	251	සිකිකිති කොටස වා	140, 150
සාකච්ඡා අනුකූල	240	සිකිකිති	26
සාකච්ඡා අනුකූල කුමාර නිකාය	252	සිකි	76
සාකච්ඡා නිකාය	12	සිකි වන මෙ	312
සාකච්ඡා	243	සිකිකිති	331
සාකච්ඡා	88	සිකිකිති ප්‍රජා	25
සාකච්ඡා	28	සිකිකිති ප්‍රජා කොටස	197
සාකච්ඡා	28	සිකිකිති	120
සාකච්ඡා	153	සිකි	243
සාකච්ඡා සිකිකිති	47	සිකි අනුකූල	387
සාකච්ඡා වා	170	සිකි-පෙ-සමාජය	43
සාකච්ඡා	231, 323	සිකිකිති	266
සාකච්ඡා-පෙ-න දසකය	180	සිකිකිති	112
සාකච්ඡා එකෙ	38	සිකිකිති	168
සාකච්ඡා	38, 242, 315	සිකිකිති	325
සාකච්ඡා සමාජය	156	සිකිකිති ප්‍රජා කොටස	70, 167
සාකච්ඡා	329	සිකිකිති වා	248
සාකච්ඡා	185	සිකිකිති කොටස	153
සාකච්ඡා	44	සිකිකිති	187
සාකච්ඡා සමාජය	211	සිකිකිති	85, 174
සාකච්ඡා	297	සිකිකිති ප්‍රජා කොටස	54
සාකච්ඡා	37	සිකිකිති	179
සාකච්ඡා	282	සිකිකිති	153
සාකච්ඡා	182	සිකිකිති අනුකූල	274
සාකච්ඡා	301	සිකිකිති	24
සාකච්ඡා	260	සිකිකිති	76
සාකච්ඡා	112	සිකිකිති	174
සාකච්ඡා	42	සිකිකිති ප්‍රජා කොටස	45

සමස්ත පදනම

	පිටිමිණිකි.
සමස්ත	318
සමස්ත ස්ථාන පිළිබඳව විමර්ශනය	274
සමස්ත	181, 317
සමස්ත	181, 324
සමස්ත	20, 58, 253
සමස්ත අනෙකුත් පරිසරයක	179
සමස්ත අනෙකුත් පරිසරයක	
පාරගු පහසුකම් පාරගු	58
සමස්ත ඉදිකිරීම්	102
සමස්ත උපකරණවල	259
සමස්ත එවිට සමාජිකයන් විවිධ	253
සමස්ත පරිසරයේ උපකරණ	
බලවත්තාව	119
සමස්ත පරිසරයේ දෙමළුකිරීම	
පාසාසලකිරීම	51
සමස්ත සලකුණ	180
සමස්ත කාලය	339
සමස්ත	20, 51, 179
සමස්ත	202
සමස්ත	179
සමස්ත	177
සමස්ත	179
සමස්ත	176
සමස්ත	253
සමස්ත	180
සමස්ත විකල්පයන් සහිතව	179
සමස්ත සමස්තය	117
සමස්ත පහසුකම්	25
සමස්ත පහසුකම්	70
සමස්ත සමස්ත	47
සමස්ත සමස්ත	330
සමස්ත සමස්ත	327
සමස්ත සමස්ත	314
සමස්ත සමස්ත	264
සමස්ත සමස්ත	278
සමස්ත සමස්ත	202
සමස්ත සමස්ත	
අනෙකුත්	99
සමස්ත සමස්ත	338
සමස්ත සමස්ත	74

	පිටිමිණිකි.
සමස්ත සමස්ත පරිසරයක	181
සමස්ත සමස්ත	182
සමස්ත සමස්ත	58, 151
සමස්ත	42
සමස්ත සමස්ත අනෙකුත්	205
සමස්ත සමස්ත මහා පරිසරයක	205
සමස්ත සමස්ත	150
සමස්ත	300
සමස්ත සමස්ත	176
සමස්ත සමස්ත	137
සමස්ත සමස්ත	154
සමස්ත සමස්ත	281
සමස්ත සමස්ත	86
සමස්ත සමස්ත	246
සමස්ත සමස්ත	305
සමස්ත සමස්ත	308
සමස්ත සමස්ත	16
සමස්ත සමස්ත	25
සමස්ත සමස්ත	264
සමස්ත සමස්ත	307
සමස්ත සමස්ත	307
සමස්ත සමස්ත	63
සමස්ත සමස්ත උපකරණයක	264
සමස්ත සමස්ත	167
සමස්ත සමස්ත	184
සමස්ත සමස්ත	181, 324
සමස්ත සමස්ත	181, 319
සමස්ත සමස්ත	18
සමස්ත සමස්ත	210
සමස්ත සමස්ත	372
සමස්ත සමස්ත	320
සමස්ත සමස්ත	196
සමස්ත සමස්ත	18
සමස්ත සමස්ත	154
සමස්ත සමස්ත	293
සමස්ත සමස්ත	318
සමස්ත සමස්ත	331, 322
සමස්ත සමස්ත	306
සමස්ත සමස්ත	15, 205
සමස්ත සමස්ත	180

පළමු කොටස

පළමු කොටස		පළමු කොටස	
කිහිපය	19	කිහිපය	154
කිහිපය	217	කිහිපය	160
කිහිපය	76, 226	කිහිපය	110
කිහිපය	19	කිහිපය	
කිහිපය	108	කිහිපය	
කිහිපය	15	කිහිපය	147
කිහිපය	108	කිහිපය	109
කිහිපය	182	කිහිපය	54
කිහිපය	321	කිහිපය	266
කිහිපය	18	කිහිපය	55, 249
කිහිපය	9	කිහිපය	200
කිහිපය	39	කිහිපය	
කිහිපය	332	කිහිපය	136, 172
කිහිපය	39	කිහිපය	182
කිහිපය	149	කිහිපය	

නිසිතාය

මහා නිදහස් කොටස සංවර්ධනය වීම
අනුකූලවීම

